

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΣΕΡΡΩΝ – ΜΕΛΕΝΙΚΟΥ
ΕΠΑΙΝΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΕΡΡΑΪΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΓΕΩΡΓ. Ν. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΙΔΗΣ
ΑΝΑΣΤ. Ι. ΜΠΕΓΚΟΣ - ΘΩΜ. Π. ΠΕΝΝΑΣ

ΑΘΗΝΑ 2007

9

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΣΕΡΡΩΝ – ΜΕΛΕΝΙΚΟΥ
ΕΠΑΙΝΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΕΡΡΑΪΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΓΕΩΡΓ. Ν. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΙΔΗΣ
ΑΝΑΣΤ. Ι. ΜΠΕΓΚΟΣ - ΘΩΜ. Π. ΠΕΝΝΑΣ

ΑΘΗΝΑ 2007

Τ.Ε.Ι. ΣΕΡΡΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

3

4

Έκδοση
Ιστορικής καί Λαογραφικής Έταιρίας
Σερρών - Μελενίκου

ISSN 0488 - 3691

5
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Ι. ΜΠΕΓΚΟΣ

Φιλολόγος – Ιστορικός

Ο ΠΥΡΓΟΣ – Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ
ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ ΣΕΡΡΩΝ.
ΟΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ ΤΩΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ ΤΗΣ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Τόν Πύργο, τή βιβλιοθήκη τής Μονής του Τιμίου Προδρόμου Σερρών, τόν επισκέφτηκα για πρώτη φορά τό καλοκαίρι του 1953, μαθητής ακόμα στό γυμνάσιο. Ήταν ένα πρωινό, μετά τήν ακολουθία του Ὁρθρου, όταν μαζί μέ τόν π. Γαβριήλ Κουντιάδη –77 ἐτῶν τότε– πού κρατοῦσε τό κλειδί του Πύργου, ἀνεβήκαμε τίς ἀπότομες σκάλες, γιά νά φτάσουμε στόν πάνω ὄροφο, ὅπου κάποτε στεγαζόταν ἡ περίφημη βιβλιοθήκη τής Μονής ὡς τά 1917 πού ἔγινε ἡ λεηλασία τῆς ἀπό τούς Βουλγάρους. Ἐλάχιστα βιβλία ὑπῆρχαν στά ράφια τῆς καί μερικά ἀντίτυπα ἀπό τό δίτομο Μουσικό Πεντηκοστάριο του Γ. Κουντιάδη. Παντοῦ μύριζε κυπαρισσόξυλο.

Ἐκεῖ γιά πρώτη φορά ἄκουσα γιά τά χειρόγραφα τῆς Μονής –τά ἐπί μεμβράνης καί τά χαρτῶα– καί τήν περιπέτειά τους, θύματα καί αὐτά τῶν περιπετειῶν του λαοῦ καί του τόπου μας. Γράφει σχετικά ἡ Ἄ. Ντζούροβα, καθηγήτρια στό Πανεπιστήμιο τῆς Σόφιας: «*Τά γυρίσματα τῆς μοίρας, πού μέ ἰδιαίτερη ἐπιμονή ταλαιπώρησαν τά ταραγμένα Βαλκάνια, δημιουργώντας ἀφόρητες καταστάσεις, ταλαιπώρησαν καί τά χειρόγραφα*»¹.

Τό 1923, βάσει τῆς συνθήκης του Νεϋγί (1919), οἱ Βούλγαροι ἐπέστρεψαν στήν Ἑλλάδα ἀρκετά ἀπό τά Προδρομικά χειρόγραφα, πού βρίσκονται σήμερα στήν Ἐθνική Βιβλιοθήκη στήν Ἀθήνα. Ζοῦμε πάντα μέ τήν ἐλπίδα ὅτι κάποια στιγμή, ἴσως πολύ γρήγορα, θά ἐπιστρέψουν καί τά ὑπόλοιπα, ὄχι μόνο τά χειρόγραφα, ἀλλά καί τά λοιπά ἱερά σκεύη καί οἱ θησαυροί τόσο τῆς Μονής Προδρόμου ὅσο καί τῆς Εἰκοσιφοίνισσας του

1. Θεοχ. Προβατάκη, Ἡ Μονή τῆς Εἰκοσιφοίνισσας, Θησαυροί καί κειμήλια, Ἀθήνα 1998, σελ. 247. Ἡ Axinia Dzurova εἶναι διευθύντρια του Κέντρου Σλαβοβυζαντινῶν Σπουδῶν Ivan Dujcen στή Σόφια. Ἐκεῖ, κατά μαρτυρία τῆς ἴδιας, ὑπάρχουν σήμερα ἄλλα 450 ἑλληνικά χειρόγραφα ἀπό τίς μονές του Τιμ. Προδρόμου Σερρών καί τῆς Εἰκοσιφοίνισσας του Παγγαίου.

Παγγαίου, μέ τήν ὁποία ἡ Μονή τοῦ Τιμίου Προδρόμου εἶχε ἐν πολλοῖς κοινή πορεία καί μοῖρα.

Μισόν αἰῶνα ἀκριβῶς μετά τήν πρώτη ἐκείνη ἐπίσκεψη, ἀνέβηκα καί πάλι στόν ἀνακαινισμένο –μέ δαπάνη τοῦ ἰδρύματος Λεβέντη– Πύργο τῆς Μονῆς τοῦ Προδρόμου. Ἡ ἴδια γύμνια καί σήμερα. Ἡ μυρωδιά τοῦ κυπαρισσόξυλου μόνο δέν ἦταν τόσο ἔντονη ὅσο τότε...

Ἡ ὀργάνωση τῆς Βιβλιοθήκης

Ἡ ὀργάνωση καί ἡ ταξινόμηση τῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης τῆς Μονῆς τοῦ Τιμ. Προδρόμου ἔφερε τή σφραγίδα τοῦ φωτισμένου ἡγουμένου Χριστοφόρου.²

Ὡς τότε τά βιβλία βρισκόνταν ἀποθηκευμένα σέ διάφορα σημεῖα τῆς Μονῆς, σέ χώρους μὴ ἐπισκέψιμους. Ὅπως ἀναφέρει ὁ ἴδιος στό «Προσκυνητάριόν του»,³ «μὴ ὑπάρχοντος ἐτέρου καταλλήλου χωρητικοῦ κτηρίου χάριν τῶν βιβλίων τῆς μονῆς ἔκειντο ταῦτα ἀτάκτως καί ἄνευ πολλῆς ἀσφαλείας τά μὲν ἐν τινι μαγαζεῖῳ κειμένῳ ὑποκάτω τῆς σειρᾶς τῶν μοναχικῶν δωματίων, τά δέ ἐν μικρᾷ καί στενῇ βιβλιοθήκῃ πλησίον τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Ἁγ. Νικολάου» (πού βρισκόταν στό κωδωνοστάσιο τῆς Μονῆς). Ἔτσι ἐξηγεῖται γιατί ὁ Γάλλος Πρόξενος τῆς Θεσσαλονίκης Cousinery στό «Ὀδοιπορικό του στή Μακεδονία» (1831) δέν ἀναφέρει τίποτε σχετικά μέ βιβλιοθήκη καί βιβλία.⁴

2. Ὁ Χριστόφορος Δημητριάδης ἦταν Σερραῖος. Γεννήθηκε τό 1822. Σπούδασε στή Θεολογική σχολή τῆς Χάλκης, ἀπ' ὅπου ἔλαβε τό πτυχίο του τό 1849, καί στό Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν (1852-1855). Δίδαξε στήν Ἀλυστράτη Σερρῶν, στή μονή Ἰβήρων τοῦ Ἁγ. Ὄρους, στήν Ἱερατική σχολή τοῦ Τιμ. Προδρόμου (1870-79) καί στήν Ἀθωνιάδα (1879-1887). Διετέλεσε ἡγούμενος τῆς Μονῆς (ἀπό τό 1892-1904). Ἐργαζετο στόν «Εὐαγγελικό Κήρυκα» καί στήν «Ἐκκλησιαστική Ἀλήθεια» Κωνσταντινουπόλεως, ἐνῶ τό «Προσκυνητάριόν» του (Λειψία, 1904) εἶναι βασική πηγή γιά τήν ἱστορία τῆς Μονῆς τοῦ Τιμ. Προδρόμου, (Σχετικά, Μ Γεδεών, Ἀποσημειώματα Χρονογράφου, Ἀθήναι 1932, σελ. 105. Ὅπως ἀναφέρει ὁ συγγραφέας, οἱ πληροφορίες γιά τό Χριστόφορο προέρχονται ἀπό τόν Προδρομίτη φίλο του μοναχό Γαβριήλ Κουντιάδη). Ὁ Χριστόφορος πέθανε στίς 15 Αὐγούστου τοῦ 1916. Ὡς ἡγούμενος ὁ Χριστόφορος δίδασκε τοὺς νέους μοναχοὺς καί τοὺς δόκιμους, ἀνάμεσά τους καί τόν Γ. Κουντιάδη –16 ἐτῶν τότε– κατά τήν τριετία 1892-1895. (Γ. Κουντιάδου, Σύντομος ἐπισκόπησις τῆς Μονῆς Προδρόμου, Δ' ἔκδοσις, Σέριρα 1971, σελ.30).

3. Χριστοφόρου Προδρομίτου, Προσκυνητάριον τῆς περὶ τὰς Σέρρας Ἱ. Μονῆς τοῦ Τιμ. Προδρόμου, Λειψία, 1904. σελ.16.

4. Πρβλ. σχετικά καί Νικ. Νικολάου, Μνήμη Cousinery, «Σερραϊκά Χρονικά», Τόμ. 9, (1982), σελ.191.

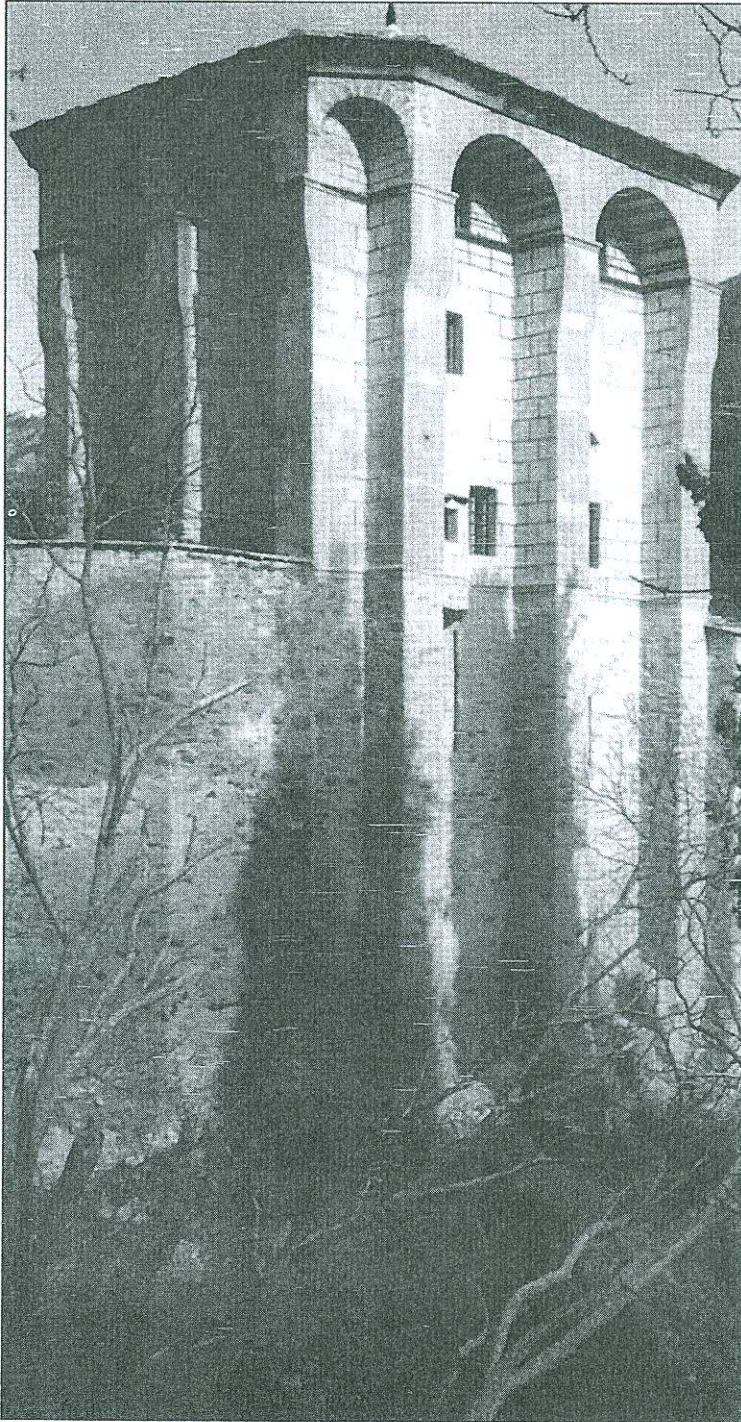
Τό 1876, τά ὡς τότε «ἀτάκτως ἐρριμμένα» βιβλία μπῆκαν σέ μία τάξη. Μεταφέρθηκαν μέ προσοχή στόν Πύργο τῆς Μονῆς, κάτω ἀπό τό ἀγρυπνο βλέμμα τοῦ Χριστοφόρου, ὁ ὁποῖος φρόντισε γιά τήν ταξινόμησή τους, λαμβάνοντας ιδιαίτερη μέριμνα γιά τά πολύτιμα χειρόγραφα, περγαμηνά καί χαρτῶα. «Στό πάνω μέρος ἔβαλα τά περγαμηνά καί ἀκολουθοῦσαν τά χειρόγραφα ἀπό χαρτί. Κάτω ἔβαλα τά τυπωμένα βιβλία πού ἦταν γύρω στά 1500, γιά νά εἶναι εὐκόλα στή χρήση. Ὁ κατάλογος τῶν βιβλίων ἔγινε κατά χρονολογική σειρά καί καθ' ἕλλην», διηγεῖται ὁ π. Χριστόφορος τό 1903 στόν Ἰωνα Δραγούμη,⁵ πού εἶχε ἐπισκεφθεῖ τή Μονή Προδρόμου κατά τή διάρκεια τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγώνα καί φιλοξενήθηκε ἐκεῖ ἀπό τόν ἡγούμενο Χριστόφορο, τή μέρα πού πανηγύριζε ἡ Μονή (29 Αὐγούστου).

Ὁ Πύργος

Ὁ Πύργος τῆς Μονῆς (εἰκ. 1) χτίστηκε τό 1304, ὅταν ἡγούμενος ἦταν ὁ Ἰωακείμ, ἀνιψιός τοῦ κτίτορος Ἰωαννικίου. Εἶναι κατασκευασμένος ἀπό πέτρα καί ἔχει ὕψος (στή βόρεια πλευρά, ὅπου καί ἡ εἴσοδος) 15 μέτρα. Ὄνομαζόταν Κάστρο, καί γύρω του ὑπῆρχαν διάφορα προσκτίσματα – παλάτια ὀνομαζόνται ἀπό τίς πηγές. Στά «παλάτια» αὐτά διέμενε ἡ Ἑλένη,⁶ ἔφορος τῆς Μονῆς ἀπό τό 1318-1331 – ἡ μετέπειτα σύζυγος τοῦ ἡγεμόνα τῆς Σερβίας Στέφανου Δουσάν – ὅταν ἐπισκεπτόταν τό Μοναστήρι. Γιά τίς πνευματικές της ἀνάγκες χρησιμοποιοῦσε τό μικρό ναό τῆς Παναγίας τοῦ Πύργου, πού χτίστηκε τότε στό δεύτερο ὄροφο, κατ' ἐπιθυμίαν τοῦ

5. Ὁ Ἰων Δραγούμης ἦταν ὑποπρόξενος στό Μοναστήρι (σήμερα ἀνήκει στό κράτος τῶν Σκοπίων) καί κλήθηκε στίς Σέρρες, γιά νά ἀναπληρώσει τόν ἀπουσιάζοντα πρόξενο. «Σερραϊκά Χρονικά», τόμ. 4ος, (1963), σελ. 26.

6. Ἡ Ἑλένη, σύζυγος τοῦ Στέφανου Δουσάν, ἦταν βουλγαρική καταγωγῆς, ἀδελφή τοῦ ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Ἰωάννου Ἀλεξάνδρου. (1331-1365). Τό λάθος, ὅτι ἡ Ἑλένη ἦταν κόρη τοῦ αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Ἀνδρόνικου Β' Παλαιολόγου, ξεκίνησε ἀπό τόν Cousinery στό ἔργο του «Ταξίδι στή Μακεδονία» (1831), στό κεφάλαιο: Ἐπίσκεψη στό Μοναστήρι τοῦ Τιμ. Προδρόμου. Ὁ Cousinery δέχθηκε ἄκριτα τή διήγηση τοῦ μοναχοῦ - ξεναγοῦ, πού τοῦ ἐξηγοῦσε τήν τοιχογραφία στό «Μεσονυκτικό» τοῦ Ναοῦ τῆς Μονῆς, ἡ ὁποία παρίστανε τήν οἰκογένεια τοῦ Στ. Δουσάν. Ἡ ἱστορική αὐτή ἀνακρίβεια παρέσυρε ἔκτοτε ὅλους σχεδόν τούς Σερραῖους ἱστοριογράφους. (Σχετικά: Ν. Νικολάου, Μνήμη Cousinery, Σερραϊκά Χρονικά, τόμ. 9, 1982, σελ.194, καί Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν, τόμος 9, σελ. 178).

Εἰκ. 1. Ὁ Πύργος τῆς Μονῆς. Χτίστηκε τό 1304. Ἐδῶ ὁ λόγιος ἠγούμενος Χριστόφορος συγκέντρωσε τό 1876 ὅλα τὰ χειρόγραφα. Ληλατήθηκε ἀπό τούς Βουλγάρους τόν Ἰούνιο τοῦ 1917.

Εἰκ. 2. Λεπτομέρεια ἀπὸ χαλκογραφία τῆς Μονῆς τοῦ 1761. Διακρίνεται ὁ Πύργος καὶ «τά παλάτια» τῆς Ἑλένης Δουσάν.

κτίτορος Ἰωακείμ, ὅπως ἀναφέρεται στὸ τέλος τοῦ «κτιτορικοῦ τυπικοῦ».⁷ Στὰ ἴδια παλάτια θά ἔμενε καὶ ἡ αὐγούστα (δηλαδή ἡ αὐτοκράτειρα τοῦ Βυζαντίου) μέ τὴν ἀκολουθία της, σὲ περίπτωση πού θά ἐπισκεπτόταν τὴ Μονή. Ἐξάλλου, ὅπως ἀναφέρει ἐπίσης τὸ «Τυπικό», μόνο σ' αὐτὴν τὴν περίπτωση κατ' ἐξαιρέση ἐπιτρεπόταν ἡ εἴσοδος γυναικῶν, ἀφοῦ γιὰ τίς γυναῖκες ἡ Μονή ἦταν «παντελῶς ἄβατος», (κεφ. 14 τοῦ κτιτορικοῦ Τυπικοῦ). Ὅπως φαίνεται ἀπὸ χαλκογραφία πού φιλοτεχνήθηκε στὴ Βιέννη τὸ 1761, πρέπει νά ὑπῆρχε εἰδικὴ ἐξωτερικὴ εἴσοδος γιὰ τὰ «παλάτια» καὶ τὸν Πύργο τῆς Μονῆς⁸. (Εἰκ. 2).

7. Γράφει σχετικὰ: «Βούλομαι ἐκκλησιαν οἰκοδομῆσαι εἰς τὸν πύργον εἰς τὸ ὄνομα τιμωμένην τῆς πανάγνου μου δεσποίνης καὶ θεομήτορος, ἐορτάζεσθαι δέ ἐν αὐτῇ τὸν Εὐαγγελισμόν... Βούλομαι καὶ διατάσσομαι, ἵνα ἐορτάζηται ἡ τοιαύτη ἐορτὴ εἰς τὴν ἐκκλησιαν τοῦ πύργου.»

8. Οἱ γυναῖκες ἐπισκέπτες ἐκκλησιάζονταν στὰ ἐξωκλήσια τῆς Ἱ. Μονῆς, κυρίως στὴν Ἁγ. Παρασκευή. Τὸ ἄβατον τῆς Μονῆς καταργήθηκε τὸ 1945 (ἐπὶ μητροπολίτου Σερρών Κων/νου Μεγγρέλη), ἐνῶ τὸν Αὐγούστο τοῦ 1986 ἡ Μονή ἔγινε γυναικεία. Ὁ πυρήνας τῆς πρώτης ἀδελφότητος προερχόταν ἀπὸ τὴ μονὴ τῆς Ὁδηγήτριας (Πορταριά Βόλου). Πρώτη ἡγουμένη ἡ ἀδελφὴ Φεβρωνία Κρομύδα ἀπὸ τὸ Βόλο. Σήμερα ἡ Μονὴ ἀριθμεῖ 29 μοναχές.

«Μετά τήν πυρπόλησιν τῶν παλατιῶν τῆς Ἑλένης Δουσάν, (ἄγνωστο πότε ἀκριβῶς), ἀνεκαινίσθη καί πάλι ὁ Πύργος καί ἡ ἐντός τοῦ πύργου ἐκκλησία τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου», ἀναφέρει ὁ Νέος Κώδικας τῆς Μονῆς, σελ. 376⁹. Τέλος, τό 1876 ὁ Πύργος ἀνεκαινίστηκε ξανά, γιά νά φιλοξενήσει τή βιβλιοθήκη τῆς Μονῆς. Ἐπιγραφή σέ μάρμαρο, ἐντοιχισμένο πάνω ἀπό τήν ἐξώθυρα, ἀναφέρει: «Ὁ ἀρχαῖος αὗτος πύργος ἀνεκαινίσθη καί μετεσχηματίσθη εἰς βιβλιοθήκην ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ μακαριστοῦ Σάββα προηγούμενου εἰς μνημόσυνον αἰώνιον αὐτοῦ ἐπί ἡγουμένου Θεοδοσίου, 1876».¹⁰

Λίγα χρόνια ἀργότερα, τόν Ἰούλιο τοῦ 1890, ἐπισκέφθηκε τή Μονή ὁ Διευθυντής τοῦ Γυμνασίου Σερρών καί ἱστορικός Π. Παπαγεωργίου. Ὅπως ἀναφέρει στό ἔργο του «Αἱ Σέρραι ...καί ἡ Μονή τοῦ Ἰωάννου Προδρόμου» (σελ. 87), στό ἰσόγειο τοῦ Πύργου ὑπῆρχε τρύπα, ἡ ὁποία ὀδηγοῦσε σέ ὑπόγεια κρύπτη, ὅπου ὑπῆρχε σπασμένο ρωμαϊκό ἀνάγλυφο, τό ὁποῖο παρίστανε τέσσερις προτομές. Τό ἀνάγλυφο αὐτό εἶχε μεταφερθεῖ ἐκεῖ ἀπό τό γειτονικό χωριό Λάκκος καί σήμερα ἀγνοεῖται ἡ τύχη του.

Ἐδῶ, λοιπόν, συγκεντρώθηκαν ὅλα τά βιβλία, ἀνάμεσά τους καί πάνω ἀπό 300 πολύτιμα χειρόγραφα τοῦ 10-18ου αἰώνα καί οἱ ἀρχαῖοι κώδικες τῆς Μονῆς καί ἐδῶ τά βρῆκαν καί τά πήραν οἱ Βούλγαροι τόν Ἰούνιο τοῦ 1917.

Ἡ ἱστορία τῶν χειρογράφων τῆς Μονῆς Προδρόμου

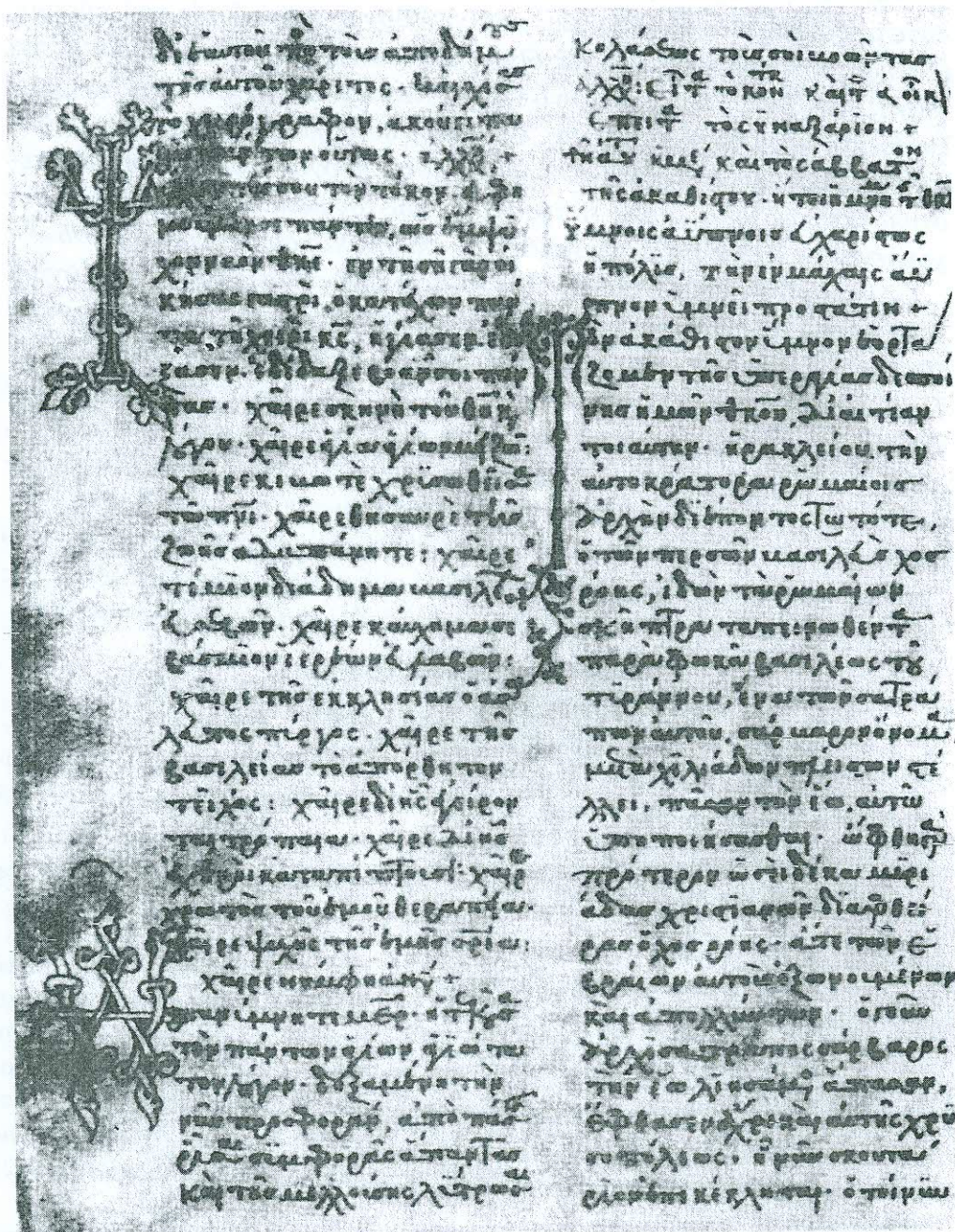
Ὅπως ἀρκετά βυζαντινά μοναστήρια, ἔτσι καί ἡ Μονή τοῦ Τιμ. Προδρόμου διατηροῦσε βιβλιογραφικό ἐργαστήριο.¹¹ Ἐδῶ ἐργάστηκαν μερικοί ἀπό τούς πῶ σημαντικούς βιβλιογράφους τοῦ 14ου καί 15ου αἰώνα. (Εἰκ. 3).

Ὁ ἱερομόναχος **Νεῖλος**, ὁ μετέπειτα ἡγούμενος τῆς Μονῆς, ὁ ὁποῖος

9. Ὁ Νέος Μέγας Κώδικας τῆς Μονῆς τοῦ Τιμίου Προδρόμου γράφτηκε τό 1877 «ἐπινοία καί προτροπή» τοῦ δραστήριου ἡγουμένου Θεοδοσίου καί περιέχει τούς «δύο κτιτορικούς κώδικας» καί τούς ἐπόμενους. Γραφεῖς τοῦ Κώδικα εἶναι δύο Σερραῖοι. Ὁ Γεώργιος Δημητρίου, διδάσκαλος στή Δοβίστα, καί ὁ Κων/νος Χρήστου. Ὁ Νέος Κώδικας βρίσκεται σήμερα στό Ἰδρυμα Ἰβάν Ντόιτσεβ, στή Σόφια. Λεπτομέρειες γιά τόν Κώδικα καί τό περιεχόμενό του στή σχετική ἐργασία τῶν: Β. Κατσαροῦ καί Χαρ. Παπαστάθη, Σερραϊκά Ἀνάλεκτα, τόμος Α' (1992), σελ.188.

10. Ὁ Σάββας καταγόταν ἀπό τήν Τσερπίστα, σημ. Τερπνή Νιγρίτας (Χριστοφόρου, Προσκυνητάριον, σελ. 16), ἐνῶ ὁ Θεοδόσιος ἦταν ἡγούμενος κατά τά ἔτη 1860-66 καί 1870-85. Πέθανε τό 1888. Πρβλ. καί Γ. Καφταντζή, Ἱστορία τῶν Σερρών, τόμος Α' Ἀθήνα 1967, σελ. 255.

11. Σχετικά, Λίνου Πολίτη, Τό βιβλιογραφικό ἐργαστήριο καί ἡ βιβλιοθήκη τῆς μονῆς Προδρόμου Σερρών, Σερραϊκά Χρονικά, τόμ. 8, (1979), σελ.31.

Εἰκ. 3. Σελίδα ἀπό προδρομῆνο χειρόγραφο σέ μεμβράνη. Τέλος Ἀκαθίστου Ὑμνου καί τό ἱστορικό τῆς ἑορτῆς. Γράφτηκε τό 1348 ἀπό τόν Νεῖλο, μοναχό τῆς Μονῆς Προδρόμου καί μετέπειτα ἠγούμενο αὐτῆς (ΕΒΕ 2530).

ἀντέγραψε Μηναῖα, Τριώδιο,¹² Παρακλητική καὶ Ψαλτήριο. Μαθητὴς τοῦ Νεΐλου ἦταν ὁ **Ἰωάννης Δούκας ὁ Νεοκαισαρείτης**, ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ ὁποῖου γράφτηκαν πάνω ἀπὸ δέκα χειρόγραφα ἀπὸ περγαμηνή, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τέσσερα Εὐαγγέλια καὶ μία σειρά Μηναίων. Εἶναι καὶ αὐτὸς μοναχὸς τῆς Μονῆς καὶ μιμεῖται ἐντυπωσιακὰ τὸ γραφικὸ χαρακτήρα τοῦ δασκάλου του Νεΐλου. Ἀπὸ τὸ χέρι του, πιθανότατα, ἴσως καὶ μέ τῆ συνεργασία τοῦ Νεΐλου, γράφτηκε ὁ Κώδικας Α' (14ος αἰ.). Τὴν ἴδια ἐποχὴ ζεῖ καὶ ἓνας ἄλλος βιβλιογράφος-μοναχὸς, ὁ **Μανουήλ**. Τὸν ἐπόμενον αἰῶνα, τὸν αἰῶνα τῆς Ἀλωσης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐμφανίζονται δύο νέοι βιβλιογράφοι-μοναχοί, ὁ **Μητροφάνης** καὶ ὁ **Ματθαῖος**, ἐνῶ μεταγενέστεροι εἶναι ὁ **Κυπριανός** (17ος αἰ.) καὶ ὁ **Παρθένιος** (18ος αἰ.). (Εἰκ. 4).

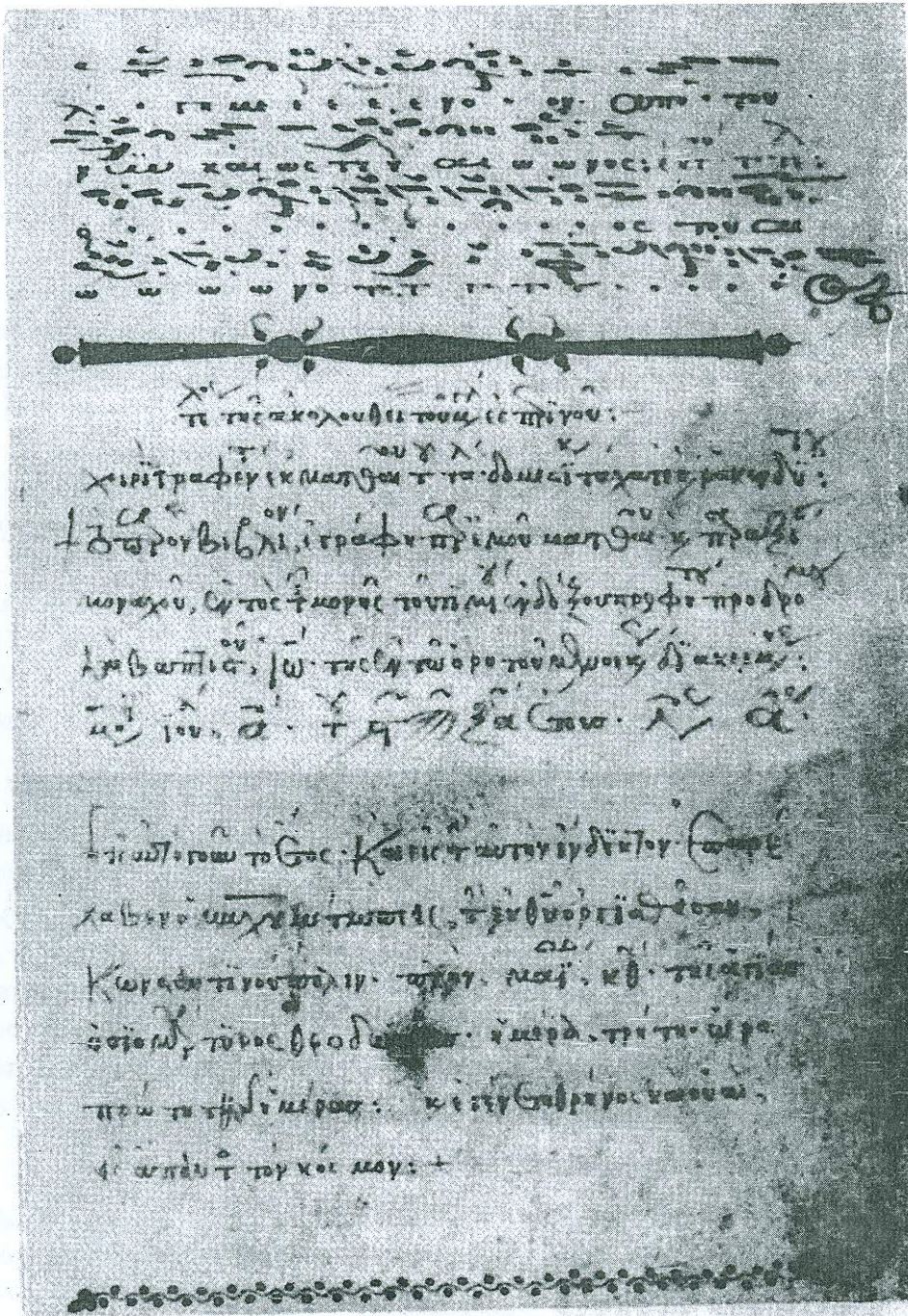
Ἡ βιβλιοδεσία γινόταν στὴ Μονή. Στὸ τέλος ἑνὸς χειρογράφου (ΕΒΕ 2610) πού περιέχει τὸ Νομοκάνονα τοῦ Μαλαξοῦ (16ο αἰ.) ἀναφέρεται: «Ὁ σταχώσας Κοσμᾶς, ἱερομόναχος».

Οἱ βιβλιογράφοι συνηθίζουν στὴν ἀρχὴ τοῦ βιβλίου νὰ ἀναγράφουν 1-2 στίχους, στοὺς ὁποίους ἐπικαλοῦνται τὴ θεία ἀρωγή. Π.χ. «Ὁ δούς τὴν ἀρχὴν καὶ τέλος δίδου, Σῶτερ», ἢ «ἡ μὲν χεὶρ ἢ γράψασα σήπεται, ἢ δὲ γραφὴ μένει μέχρι τερμάτων»¹³ καὶ τελειώνουν, ἀναφέροντας τὴν ἡμερομηνία καὶ τὸ ἔτος (ἀπὸ κτίσεως κόσμου 5.508 π.Χ.) ὀλοκλήρωσης τῆς ἀντιγραφῆς. Συχνὰ συναντᾶμε καὶ ἄλλα ἐνδιαφέροντα σημεῖα. Π.χ. μουσικὸς κώδικας (στιχηράριον)¹⁴ πού γράφει ὁ βιβλιογράφος Ματθαῖος, κλείνει μέ τὸ ἀκόλουθο ἀνορθόγραφο σημεῖωμα. «Τέλος τῆς ἀκολουθείας τοῦ μεγάλου ἐσπερινοῦ χειρὶ γραφέντος ἐκ Ματθαίου τοῦ τάλα, δομειστίκου τάχα τε καὶ ρακενδύτου. Τὸ παρόν βιβλίον ἐγράφη παρ' ἐμοῦ Ματθαίου καὶ παραξίαν μοναχοῦ, ἐντὸς τῆς μονῆς τοῦ τιμίου ἐνδόξου προφήτου Προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου τῆς ἐν τῷ ὄρη τοῦ Μεινοικέως διακεμένης, μηνὶ Ἰουλίῳ ρξα ἔτους (1453), ἰνδ. α'». Ἀκολουθεῖ, μέ τὸ ἴδιο χέρι, ἡ συνταρακτικὴ προσθήκη. «Εἰς αὐτὸ γοῦν τὸ ἔτος καὶ εἰς τὴν αὐτὴν

12. Τὸ Τριώδιο, συγκεκριμένα, εἶναι χειρόγραφο 247 φύλλον, γραμμένο σέ μεμβράνη τὸ 1348 στὸ βιβλιογραφικὸ ἐργαστήριον τῆς Μονῆς. Σημεῖωμα στὸ τέλος ἀναφέρει: «τῷ συντελεστῇ τῶν καλῶν Θεῷ χάρις καὶ δόξα... Εὐχέσθε μοὶ πατέρες ἅγιοι τῷ ἁμαρτωλῷ Νεΐλωνι καὶ παρ' ἀξίαν μοναχῶ...» καὶ συνεχίζει: «Χερσὶ μὲν Νεΐλου ἐγράφη τὸ βιβλίον. Τὰ κεφαλαῖα ἐτέθησαν ἐν τούτῳ διὰ τῶν χειρῶν τοῦ Νεοκαισαρείτου. Χριστέ, σωτήρ, Υἱέ Θεοῦ καὶ Λόγε τῆς βασιλείας μὴ στέρησης τοὺς δύο». ΕΒΕ 2530.

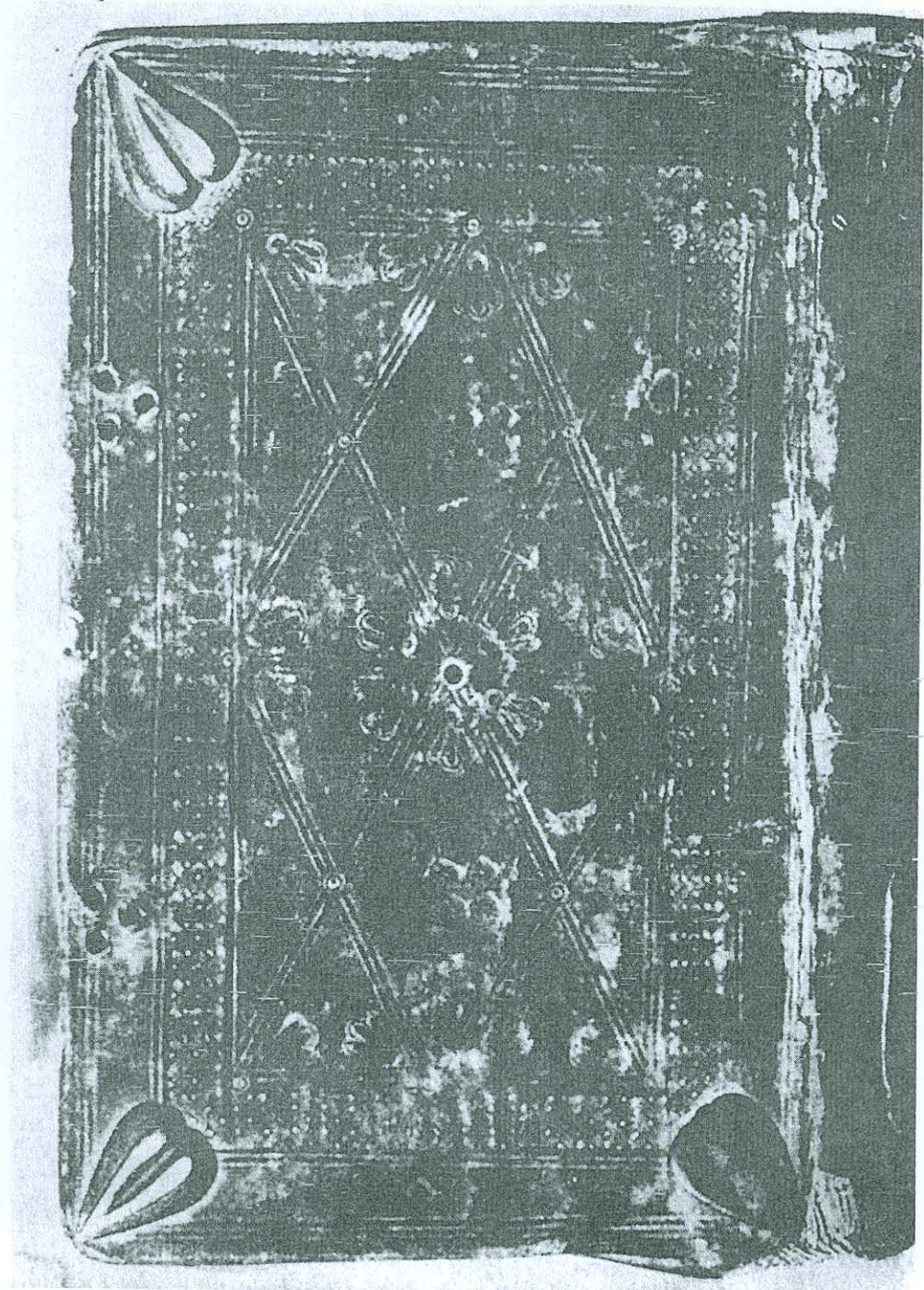
13. Ἀπὸ χειρόγραφο Ἀναστασιατάριον τοῦ 1770 πού βρίσκεται στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη (ΕΒΕ 2446).

14. ΕΒΕ 2406, Λ. Πολίτης, ὅ.π., σελ.41.

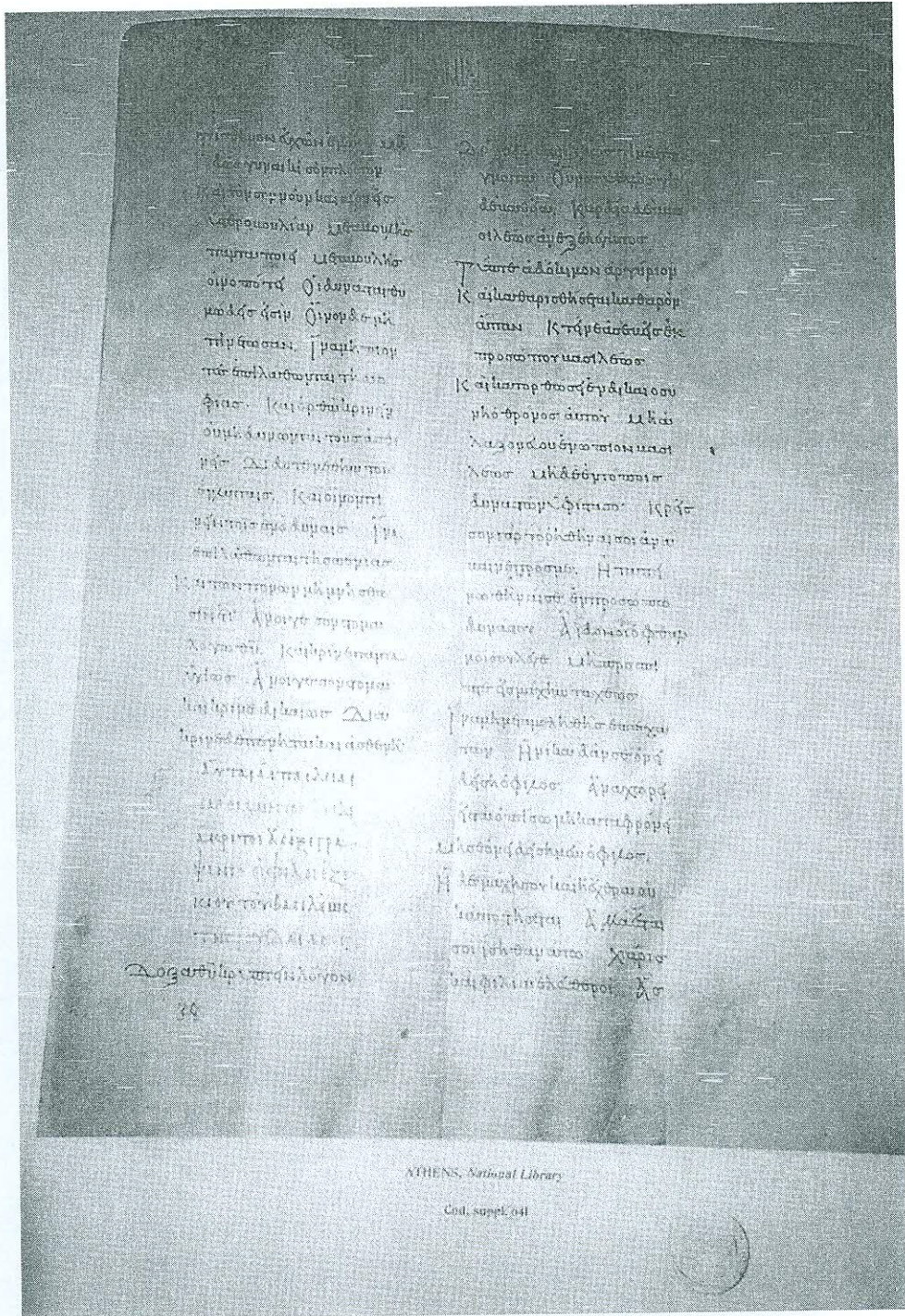

Ἄθην. 2406, φ. 291

Εἰκ. 4. Τό τέλος μουσικοῦ χειρογράφου μέ τή συνταρακτική εἶδηση τῆς ἀλώσεως τῆς Κων/λεως. Γράφτηκε σέ χαρτί ἀπό τόν Ματθαῖο τό 1453.

Τό ἐξώφυλλο τοῦ χειρογράφου (ΕΒΕ 2406).

Εἰκ. 5. Περγαμηνό προδρομινό χειρόγραφο, ἀπό τὰ ἀρχαιότερα τῆς Μονῆς (914 μ.Χ.).
Ἡ εἰκονιζόμενη σελίδα εἶναι ἀπό τό βιβλίον τῆς Π. Διαθήκης «Παροιμίαι».
(EBE 2641).

Ἰνδικτον ἐπαρέλαβεν ὁ Μουχαμέτμπεεις τὴν ἐκ (Θεοῦ) ὀργισθεῖσαν Κωνσταντινούπολιν, πλὴν μαῖω κθ' τῆς ἀγίας ὀσιομάρτυρος Θεοδωσίας, ἡμέρα τρῆτη, ὥρα πρώτη τῆς ἡμέρας. Καί ἐγένετο θρηῆνος καὶ οὐαί εἰς ἅπαντα τὸν κόσμον". Εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι ἡ συνταρακτικὴ εἶδηση τῆς ἀλώσεως μὲ τὰ μέσα τῆς ἐποχῆς ἔφθασε στὶς Σέρρες μετὰ ἀπὸ ἓνα μῆνα!

Ἐπειδὴ ἦταν ἄγνωστο ἀκόμη τὸ χαρτί στὴν Εὐρώπη, τὰ παλαιότερα χειρόγραφα τῆς Μονῆς Προδρομοῦ εἶναι γραμμένα σέ περγαμηνή, δηλαδή μεμβράνη πού προέρχεται ἀπὸ κατάλληλα ἐπεξεργασμένο δέρμα ζώων.¹⁵

Μερικὰ ἀπὸ τὰ προδρομηνὰ χειρόγραφα πρέπει νὰ ἔχουν γραφεῖ ἀλλοῦ καὶ ἀργότερα μεταφέρθηκαν ἐκεῖ ἀπὸ μοναχοῦς, ἀφοῦ εἶναι γραμμένα κατὰ τοὺς προηγούμενους αἰῶνες, πρὶν ἀκόμη χτισθεῖ ἡ Μονή. Τέτοιο εἶναι ἓνα χειρόγραφο ἀπὸ περγαμηνή, πού βρίσκεται σήμερα στὴν Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη τῆς Ἑλλάδος, στὴν Ἀθήνα. (ΕΒΕ 2641). Γράφτηκε τὸ 914 ἀπὸ τὴν Θηβαῖο μοναχὸ Ἰωσήφ καὶ περιέχει 6 βιβλία τῆς Π. Διαθήκης καὶ ἐρμηνεῖα τοῦ Μεγ. Βασιλείου στὸν Προφήτη Ἡσαΐα. (Εἰκ. 5).

Οἱ μετακινήσεις μοναχῶν ἀπὸ μοναστήρι σέ μοναστήρι ἦταν συνηθισμένο φαινόμενο. Τέτοιες μετακινήσεις γίνονταν ἀπὸ τὸ Ἅγ. Ὅρος καὶ τὴν Εἰκοσιφοίνισσα τοῦ Παγγαίου, μὲ τὴν ὁποία ἡ Μονὴ Προδρομοῦ εἶναι βέβαιο ὅτι εἶχε ἓνα δίαυλο ἐπικοινωνίας. Κάθε μετακινούμενος μοναχὸς μετέφερε μαζί του καὶ τὰ ὑπάρχοντά του. Χειρόγραφα ἀπὸ περγαμηνὴ μεταφέρθηκαν καὶ ἀπὸ τὸ περιβάλλον τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τὸν Γεώργιο Σχολάριο-Γεννάδιο (τὸν πρῶτο Πατριάρχη μετὰ τὴν Ἄλωση), κατὰ τὴν ἐγκατάστασή του στὴ Μονή.

Ἡ βιβλιοθήκη ἐμπλουτιζόταν διαρκῶς μὲ νέα βιβλία κατὰ τοὺς ἐπόμενους αἰῶνες ἀπὸ ἀγορές τῆς Μονῆς καὶ τῶν μοναχῶν, ὅπως φαίνεται ἀπὸ καταλόγους συνδρομητῶν διαφόρων βιβλίων.¹⁶ Ἀρκετὰ βιβλία προέρχονται ἀπὸ δωρεές μοναχῶν ἢ μητροπολιτῶν. Ὅπως π.χ. τὸ ὑπ. ἀριθ. ΕΒΕ 2457 Μηναιῖο (16ος αἰ.), τὸ ὁποῖο δωρίζει στὴ Μονὴ ὁ παπα-Μιχαὴλ ἀπὸ τὴν Κ. Βροντοῦ, ὅπως σημειώνει καὶ ὁ ἴδιος ἀνορθόγραφα: "Ετεῦτο τὸ μνηεὸ ἦνε τοῦ παπα Μιχαὴλ ἀπὸ τὴν Κάτου Βροντοῦ".

Ὅλα αὐτὰ τὰ βιβλία, χειρόγραφα καὶ ἔντυπα, φυλαγμένα σέ διάφορα

15. Ἡ περγαμηνὴ χρησιμοποιήθηκε γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Πέργαμο κατὰ τοὺς ἑλληνιστικούς χρόνους, ἀπ' ὅπου πῆρε καὶ τὸ ὄνομά της. Οἱ βασιλεῖς τῆς Περγᾶμου κατέφυγαν σ' αὐτὴν τὴ λύση, διότι ἡ Αἴγυπτος δέν ἐπέτρεπε τὴν ἐξαγωγή παπύρου. Τὰ δέρματα προέρχονταν ἀπὸ νεαρὰ ἀρνιά, μοσχάρια ἢ κατσίκια. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι τὸ «Τυπικό» τοῦ Ἅγ. Ὅρους (972), ὁ καταστατικὸς του χάρτης θὰ λέγαμε, ὀνομάζεται «τράγος», ἐπειδὴ εἶναι γραμμένο σέ δέρμα τράγου.

16. Πρβλ. «Σερραϊκὰ Χρονικά», τόμ. 15, (2004), σελ.135.

σημεῖα τῆς Μονῆς τὰ ταξινόμησε, ὅπως προείπαμε, ὁ λόγιος ἡγούμενος π. Χριστόφορος Δημητριάδης καί ἀπό τό 1876 τὰ μετέφερε στόν Πύργο, ὁ ὁποῖος ἀπό τότε ἔγινε ἡ βιβλιοθήκη τῆς Μονῆς, ὡς τό 1917 πού ἔγινε ἡ μεγάλη λεηλασία ἀπό τοὺς βουλγάρους. Ὁ ἴδιος ὁ ἡγούμενος Χριστόφορος συνέταξε ἕναν κατάλογο ὄλων τῶν χειρογράφων. Τά βιβλία καί οἱ κατάλογοι παραδίδονταν στόν ἐκάστοτε ὀριζόμενο «βιβλιοφύλακα», πού ἦταν ἕνας ἀπό τοὺς λόγιους μοναχοὺς τῆς Μονῆς.

Ὅσον ἀφορᾶ τό **περιεχόμενο τῶν Προδρομηγῶν χειρογράφων** –τόσο τῶν ἐπιστραφέντων ὅσο καί ἐκείνων πού βρίσκονται ἀκόμη στή Σόφια– τὰ περισσότερα εἶναι θρησκευτικοῦ-ἐκκλησιαστικοῦ περιεχομένου. Εἶναι Εὐαγγέλια, Ψαλτήρια, Λειτουργίες, Π. Διαθήκες, Βίοι Ἁγίων καί Συναξάρια, συνήθη ἀναγνώσματα τῆς ἐποχῆς. Ὑπάρχουν, ἐπίσης, λειτουργικά βιβλία, ὅπως Παρακλητικές, Τριῶδια, Πεντηκοστάρια, Μηναιᾶ, διάφορες ὁμιλίες τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν καί ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, Εὐχολόγια καί πολλά (πάνω ἀπό 50) μουσικά χειρόγραφα Ἀνθολόγια καί Τριῶδια τοῦ 13-18 αἰῶνα, δηλαδή πολύ πρὶν ἀπό τή μεταρρύθμιση-ἀπλοποίηση τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς τοῦ 1814, πού ἔγινε ἀπό τοὺς τρεῖς μεγάλους διδασκάλους, Χρῦσανθο, Γρηγόριο καί Χουρμούζιο.

Ὑπάρχουν, ἐξάλλου, καί χειρόγραφα λατινικῆς γραμματικῆς, χημείας, ἱστορικά (Ἱστορία Κ. Κούμα) καί πολλοί Νομοκάνονες. (τοῦ Μαλαξοῦ)¹⁷ δηλαδή συλλογές Κανόνων τῆς Ἐκκλησίας καί Νόμων τοῦ Κράτους (τοῦ Βυζαντίου), πού εἶχαν ὡς σκοπό τήν ἐναρμόνιση ἐκκλησιαστικῆς καί πολιτικῆς νομοθεσίας.

Δέν ἔλειπαν, βέβαια, ἀπό τό μοναστήρι τοῦ Προδρόμου καί στερεότυπες ἐκδόσεις κλασικῶν ἐλλήνων συγγραφέων (Πλάτωνας, Ἀριστοτέλης, τραγικοί ποιητές, Ὅμηρος κ.λπ.) Τά ἔντυπα βιβλία τῆς Μονῆς ἦταν περίπου 1500 (ὁ Γ. Κουντιάδης ἀναφέρει 1472). Ἀπ' αὐτά σήμερα ἄλλα βρίσκονται στήν Ἐθνική Βιβλιοθήκη (Ἀθήνα), ἄλλα στό Βυζαντινὸ Μουσεῖο (Ἀθήνα) καί 302 στή Δημόσια Βιβλιοθήκη τῶν Σερρών.

Μοναδικῆς ἀξίας εἶναι οἱ χειρόγραφοι Κώδικες τῆς Μονῆς. Ἀπὸ αὐτούς ὁ Κώδικας Α' (τό Κτιτορικόν Τυπικόν) βρίσκεται στήν Πανεπιστημιακὴ Βιβλιοθήκη τῆς Πράγας, (εἰκ. 6) ἐνῶ ἕνα ἄλλο ἀντίγραφο τοῦ Τυπικοῦ τοῦ Κτίτορος τοῦ 18ου αἰῶνα βρίσκεται στήν Ἐθνική Βιβλιοθήκη (ΕΒΕ 2587) καί ἐνός ἄλλου τοῦ 1867 πού βρισκόταν στή Μονή ὅσο ζοῦσε ὁ Γ. Κουντιάδης, ἀγνοεῖται ἡ τύχη του σήμερα. Οἱ ὑπόλοιποι κώδικες βρίσκονται στήν Σόφια, στό ἴδρυμα Ivan Dujceν.

17. Ὁ Μανουήλ Μαλαξὸς ἦταν λόγιος κληρικός τοῦ 16ου αἰῶνα. Καταγόταν ἀπὸ τό Ναύπλιο καί διετέλεσε μητροπολίτης Θηβῶν.

77:

γυμνάσιον τῆς μονῆς · 10:
 Ὑμῶν δὲ, ἀγαπῶμαι
 σὺν τελευτῆς τῆς μοῆς ὅτι
 τρέψω· ταύτητοι καὶ ἔρα
 ἢ ὡ παρακεχάσμαι σπῆ,
 μόνη τῆ κατὰ καιροῦ συγ
 χωρεῖς θαι αὐτοῦ φα· καὶ
 ταῖς μετὰ τῆς σωεχθούσας,
 χαρὶν προσκυμήσεως τοῦ
 ἰοῦ· ἄλλαι δὲ τῶν οὐδα
 μως· ἄλλοι δὲ τῶν μερῶν
 παιδικῆς ἡλικίας τυχεῖ
 μορτας· καὶ ἡ ἴστορας τῶν
 κυσῶν χρόνων, ἴσω θεῶν συγ
 χωροῦμεν τῆς μοῆς ἀμα
 φρέν ὄνθαι· ἀμα τοῦ τοῦ
 προῖτα μετὰ τῆς μοῆς

Εἰκ. 6. Ὁ Κτιτορικὸς Κώδικας Ἀ' τῆς Μονῆς Προδρομόν (14ος αἰώνας). Γράφηκε μάλλον ἀπὸ τὸν Νεῖλο, ἴσως σὲ συνεργασία μὲ τὸν Νεοκαισαρείτη. Σήμερα βρίσκεται στὴν Πράγα. Ἡ εἰκονιζόμενη σελίδα ἀναφέρεται στὴν ἀπαγόρευση εἰσόδου γυναικῶν στὴ Μονή.

Ἡ περιπέτεια τῶν Χειρογράφων τῆς Μονῆς τοῦ Τιμ. Προδρόμου

«Στίς 23 Ἰουνίου 1917, γράφει ὁ Προδρομίτης μοναχός Γαβριήλ Κουντιάδης,¹⁸ ἦλθε εἰς τὴν μονὴν ἓνας αἰμοβόρος καὶ ἄγριος ὀπλοφόρος καὶ μέ τὰς ὕβρεις του κατατρόμαξε ὅλους τοὺς μοναχοὺς. Ἠθέλησε νὰ ἐκκενώσῃ ἔμπροσθεν τῶν μοναχῶν καὶ τὴν βιβλιοθήκην, ὅποτε διὰ νὰ τὸν ἐμποδίσουν, ἔδωκαν εἰς αὐτόν 50 λίρας Τουρκίας. Ὅμως εἰς μάτην».¹⁹ Στίς 29 Ἰουνίου, ἡμέρα Πέμπτη, οἱ Βούλγαροι ἐπανῆλθαν δριμύτεροι. Ἀφοῦ ἤδη εἶχαν ἀπαγάγει τοὺς 16 μοναχοὺς, τοὺς ὁποίους ὀδήγησαν δέσμιους –μαζί με τὸν ὑπόλοιπο ἄρρενα πληθυσμὸ τῶν Σερρῶν– στὴ Βουλγαρία ὡς ὀμήρους, ἀφοῦ ὑπογύμνωσαν τὴ Μονὴ ἀπ' ὅλα τὰ Ἱερά σκευὴ καὶ ἄλλα κειμήλια ἀνεκτίμητης ἀξίας, εἰκόνες, σταυροὺς, δυσκοπότηρα, ἀρτοφόριο, καντήλια, βημόθυρα, δεσποτικὸ θρόνο, πολυελαίους

18. Γιὰ τὸν Γ. Κουντιάδη δὲς σχετικὴ ἐργασία Ἄν. Μπέγκου, «Σερραϊκὰ χρονικά», τόμ. 10, (1989), σελ.161.

19. Γ. Κουντιάδης, Ἱστορία καὶ περιγραφή τῆς Ἱ. Μονῆς Τιμ. Προδρόμου Σερρῶν, Θεσ/νίκη 1922, σελ.35.

Ὁ Γ. Κουντιάδης σὲ ἰδιόγραφο σημειώμα του γράφει σχετικὰ:

«Τῆ 28 Ἰουνίου 1917 ἐστάλημεν εἰς Βουλγαρίαν ὡς ἐξόριστοι δεκαεξ (ἀριθ. 16) ἐν ὧν Ἱερομόναχοι καὶ Μοναχοὶ καὶ δύο Δόκιμοι. Ἐξ αὐτῶν οἱ 15 ἐπέστρεψαν ὑγιεῖς, οἱ δὲ ἐπίλοιποι τρεῖς ἀπέθανον ἔξω τῆς Μονῆς.

α) Ἀνδρόνικος Ἱερομόναχος ἡλικίας 64 ἐτῶν, ἀπέθανεν εἰς Βεζνίκον ἐντὸς τῆς φυλακῆς τῆ 20ῆ Ἰουλίου 1917, ξυλοκοπηθεὶς πρότερον ἀνηλεῶς ἐν τῇ Μονῇ ὑπὸ Βουλγάρων ἀξιωματικῶν.

β) Σωφρόνιος Μοναχός, ἡλικίας 25 ἐτῶν, ἀποθανὼν εἰς Σέρρας ἐντὸς τοῦ Στρατιωτικοῦ Νοσοκομείου ἀπὸ φυσικὸν μὲν θάνατον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ κακουχίας.

γ) Δανιὴλ Μοναχός, ἡλικίας 62 ἐτῶν, ἀποθανὼν εἰς Σεβλίεβον τῆς Βουλγαρίας τῆ 18ῆ Ἀπριλίου 1918 ἀπὸ φυσικὸν θάνατον, ἐλλείπει τακτικῆς διαίτης καὶ περιποιήσεως.

Ἐν τῇ παρά τὰς Σέρρας Ἱερᾶ Μονῆ τοῦ Τιμ. Προδρόμου

Τῆ 24ῆ Νοεμβρίου 1918

Βησσαρίων Ἱερομόναχος

Ἱερομόναχος Δαμασκηνός

Ἱερομόναχος Βενιαμίν

Βικέντιος Ἱεροδιάκονος

Ἱερομόναχος Γαβριήλ

Δαμιανός Μοναχός

Ἱερομόναχος Χρυσόστομος

Θεοφάνης Μοναχός

Ἀγαθάγγελος Ἱερομόναχος

Φιλόθεος Μοναχός

Ἀνθίμος Ἱερομόναχος

Ἀμβρόσιος Μοναχός

Δὲς σχετικὰ, Ἄν. Μπέγκου, «Νεοσουλῳῶτες Ὅμηροι Βουλγάρων 1917-18», Σερραϊκὰ Χρονικά, τόμ. 15 (2004), σελ. 71.

Γεν^η ἐν τῆς Βιβλιοθήκης.

- 1) Ὅσπιν χειρόγραφα εὐαγγέλια ἐπὶ μεμβράνῃ ἀντὰ δύο ἑσπερον μικροσφαι, ἀνεκτίμητα.
- 2) Ἐνεακάκοντα πάντα χειρόγραφα ἐπὶ μεμβράνῃ
- 3) Διακόσια δέκα χειρόγραφα ἐπὶ χαρτῶν
- 4) Χίμιοι τετρακόσιοι ἐβδομήκοντα δύο τόμοι ἑντοκα συγγράμματα
- 5) Ἐἰς κώδιξ τοῦ κτίτορος τῆς Μονῆς κπιτορικὸν λεγόμενος
- 6) Ἐἰς κώδιξ ἀρχαῖος ἀπὸ τοῦ 1300, μ. χ. μὲ διάφορα ἔγγραφα
- 7) Ἑξάσαρες ἕτεροι κώδικες τῆς Μονῆς
- 8) Ἐτάκοντα πάντα λογιστικὰ βιβλία
- 9) Μία ὑδρόγειος σφαῖρα
- 10) Ἄπαντες οἱ τίτλοι τῶν Ἰσοκτιστῶν τῆς Μονῆς.

Γεν^η ἐν τῶν διαφόρων διαμερισμάτων τῆς Μονῆς.

Ἐὰς διαφόρα ἔπιπλα τῆς Μονῆς καὶ τῶν τρεῖς κόντα Πατέρων αὐτῆς, παραπέ-
σματα, τραπέζια καθίσματα, εἰκόνες, βιβλία, χαρτὰ, κέρματα, κηροσυσπάσματα
δέκα κώδικες πύκνη διαφόρων ἀντικείμενα ἐξ ἀργύρου, ἑξακοσθαί
εἰκοσὶν θιάδες χαρμῖνα σιδήνη ἐν τῆς τραπέζης καὶ τοῦ Μαγειρείου, τραπέζομάντιλα
μαχαροπέρονα κ.τ.λ. π. δραχ. 110,000

Εἰκ. 7. Ἰδιόγραφο σημεῖωμα τοῦ Γ. Κουντιάδη. Ἀναφέρεται στὰ «διαρπαγέντα ὑπὸ
τῶν Βουλγάρων ἐκ τῆς βιβλιοθήκης καὶ ἐκ τῶν διαφόρων διαμερισμάτων τῆς
Μονῆς» τὸ 1917. Πρόκειται γιὰ ἀπόσπασμα λεπτομερειακῆς ἐκθέσεως πού
ὑπέβαλε τὸ 1918 ἡ Μονὴ στὸν τότε τοποτηρητὴ τῆς Μητροπόλεως Σερρών
Καμπανίας Διόδωρο. Σ' αὐτὴν γίνεται προσπάθεια ἐκτιμήσεως τῶν ἀρπαγέντων
σὲ δραχμές. Τὰ χειρόγραφα, βέβαια, χαρακτηρίζονται «ἀνεκτίμητα».
Τὸ πρωτότυπο σημεῖωμα τοῦ Κουντιάδη βρίσκεται σήμερον στὸ Ἱστορικὸ ἀρχεῖο
τοῦ ΥΠΕΞ. (Σχετικὰ, τοῦ ἰδίου, Ἱστορία καὶ περιγραφή τῆς μονῆς τοῦ Τιμ.
Προδρόμου, Θεσσαλονίκη 1922, σελ. 38).

κ.λπ. προχώρησαν πρὸς τὸν πύργο²⁰. Ὁμάδα βουλγάρων μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἀνθυπασπιστὴ Τόντεφ Συμεών, πού ἐκτελοῦσε διαταγές τοῦ φρουράρχου τῶν Σερρών λοχαγοῦ Γεωργίεφ, πήραν ὅλα τὰ βιβλία ἀπὸ τῆς βιβλιοθήκης. Τὰ ἐτοποθέτησαν σὲ κιβώτια, τὰ φόρτωσαν σὲ ἡμιόνους καὶ ἀπὸ κεῖ ὅλα, Ἱερά σκεύη καὶ βιβλία, τὰ προώθησαν στὸ Βεζνίκο (σημ. Ἅγιο Πνεῦμα). Ἐν συνεχείᾳ παραδόθηκαν στὴν ἐπιμελητεία τῆς 8ης Βουλγαρικῆς μεραρχίας, ἀπ' ὅπου ἔφτασαν πρῶτα στὴ Φιλιππούπολη, ὕστερα στὴ μονὴ τῆς Ρίλας καὶ ἀπὸ κεῖ στὴ Βουλγαρικὴ Ἀκαδημία Ἐπιστημῶν. Ἐκεῖ τὰ Προδρομινὰ χειρόγραφα «συνάντησαν» τὰ χειρόγραφα τῆς Μονῆς τῆς Εἰκοσιφοίνισσας τοῦ Παγγαίου, ἡ ὁποία εἶχε συληθεῖ τρεῖς μῆνες νωρίτερα (συνολικὰ καὶ τῶν δυὸ μονῶν γύρω στὰ 700 χειρόγραφα).

Ὅπως ἀναφέρει ὁ Γ. Κουντιάδης, τόσο στὰ ἔργα πού ἔγραψε γιὰ τὴ Μονὴ τοῦ Τιμ. Προδρόμου, ὅσο καὶ στὶς ἰδιόγραφες ἀναφορές πού ἔκανε ὡς γραμματέας τῆς Μονῆς πρὸς τὸ ἐπίσημο κράτος, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ προσωπικὲς συζητήσεις μὲ τὸν γράφοντα –μὲ ἐλαφρὲς ἀποκλίσεις– τὰ ἐπὶ μεμβράνης χειρόγραφα ἦταν συνολικὰ τουλάχιστον 100, ἐνῶ τὰ χαρτῶα πάνω ἀπὸ 200, καὶ 1500 περίπου τὰ ἔντυπα βιβλία. Ἀνάμεσά τους καὶ ὁ Κώδικας Α' τῆς Μονῆς –τὸ «κτιτορικὸν τυπικόν»– καὶ ἄλλοι μεταγενέστεροι κώδικες.²¹ (Εἰκ. 7).

Ὁλη ἡ παραπάνω ἐπιχείρηση διαρπαγῆς σχεδιάστηκε, ὁργανώθηκε

²⁰ Γ. Κουντιάδου, Ἱστορικὴ ἐπισκόπησις τῆς Μονῆς Τιμ. Προδρόμου Σερρών, Δ' ἔκδοσις, Σέρρες 1971, σελ.24-25, «Γιατί», τεύχος 354, Δεκέμβριος 2004, σελ. 39.

²¹ Ὁ Κώδικας Α' τῆς Μονῆς (σελ. 18) δὲν ἐπιστράφηκε στὴν Ἑλλάδα. Πωλήθηκε –πιθανόν ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Sis σὲ Τσέχους καὶ σήμερα βρίσκεται στὴν πανεπιστημιακὴ βιβλιοθήκη τῆς Πράγας, μὲ ἀριθμὸ καταλόγου XXVC9 (605). Ἐκεῖ τὸν ἐντόπισε ὁ Ivan Dujeev, ὁ ὁποῖος καὶ φρόντισε γιὰ πανομοιότυπη ἔκδοσις τὸ 1972 στὸ Λονδίνο (Cartulary A of the Saint John Prodromos Monastery).

Ὁ φιλόλογος γυμνασιάρχης Εὐ. Στράτης, (πού γνώρισε τὰ δεινὰ τῆς βουλγαρικῆς ὀμηρείας τοῦ 1917-1918) ἐπιμελητὴς τῶν κλασικῶν καὶ βυζαντινῶν ἀρχαιοτήτων στὶς Σέρρες τότε, σὲ σχετικὴ ἔκθεσις «Τῶν ὑπὸ τῶν βουλγάρων διαπραχθειῶν διαρπαγῶν καὶ καταστροφῶν» γράφει στὶς 12 Μαΐου τοῦ 1919 μὲ τὸ γνωστὸ πομπῶδες καὶ ἀρχαῖζον ὕφος του: «*Ρηγνύομεν κραυγὴν ὀδύνης καὶ ἄλγους βαθυτάτου ἐπὶ τῇ ληστροικολογίᾳ διαρπαγῆς, ἀνοικτίρμονι δὲ καὶ τρισβαρβάρῳ καταστροφῇ... Αἱ ἀρχαιόταται καὶ πλουσιώταται βιβλιοθήκαι καὶ κατάμεστοι χειρογράφων, τὰ βυζαντινὰ αὐτοκρατορικὰ χρυσόβουλα καὶ τὰ βαρῦτμα κειμήλια τῶν Ἱερῶν Μονῶν τοῦ Τιμ. Προδρόμου καὶ τῆς Παναγίας τῆς Κοσσυφινίσσης, τῶν μεγίστων τούτων Βυζ. Μουσείων τῆς Ἀν. Μακεδονίας, ἀρπαγέντα ἀποκρύπτονται... Οἱ βούλγαροι ἐνήργησαν ὡς ὁ Μόμμιος ἐν Κορίνθῳ καὶ οἱ Βάνδαλοι ἐν Ρώμῃ*». Ἀναφέρει, δέ, ὡς ἠθικούς αὐτουργούς τοῦ παραπάνω ἐγκλήματος κατὰ

καί ἐκτελέστηκε ἀπό ἓνα βούλγαρο –αὐστριακῆς καταγωγῆς– τόν Vladimir Sis. Ὁ Sis, καθηγητής στό πανεπιστήμιο τῆς Σόφιας, ἦταν ἄριστος παλαιογράφος καί γνώριζε καλά ἑλληνικά καί λατινικά. Ὁ ἴδιος καταλογογράφησε ὅλα τά ἑλληνικά χειρόγραφα τόσο τῆς μονῆς Προδρόμου Σερρών ὅσο καί τῆς Εἰκοσιφοίνισσας τοῦ Παγγαίου,²² τά ὁποῖα ἀρχικά τοποθετήθηκαν στή βιβλιοθήκη τῆς βουλγαρικῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν, ὅπου ἤδη ὑπῆρχαν ἑλληνικά χειρόγραφα (κυρίως «σπαράγματα») τά ὁποῖα ἔφτασαν ἐκεῖ ἀπό παλαιότερη «ἐπιχείρηση» τῶν Βουλγάρων.²³ Ὅλοι αὐτοί οἱ ἑλληνικοὶ θησαυροὶ μεταφέρθηκαν ἀργότερα στή βιβλιοθήκη τοῦ Κέντρου Σλαβοβυζαντινῶν Σπουδῶν «Ivan Dujce» στή Σόφια.

Τό 1918 ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος τελείωσε καί ἡ Βουλγαρία, πού

τοῦ πολιτισμοῦ τοὺς στρατηγούς Τοντωρόφ καί Λούκωφ, πού διοικοῦσαν τότε τό βουλγαρικό στρατό τῆς Ἀν. Μακεδονίας.

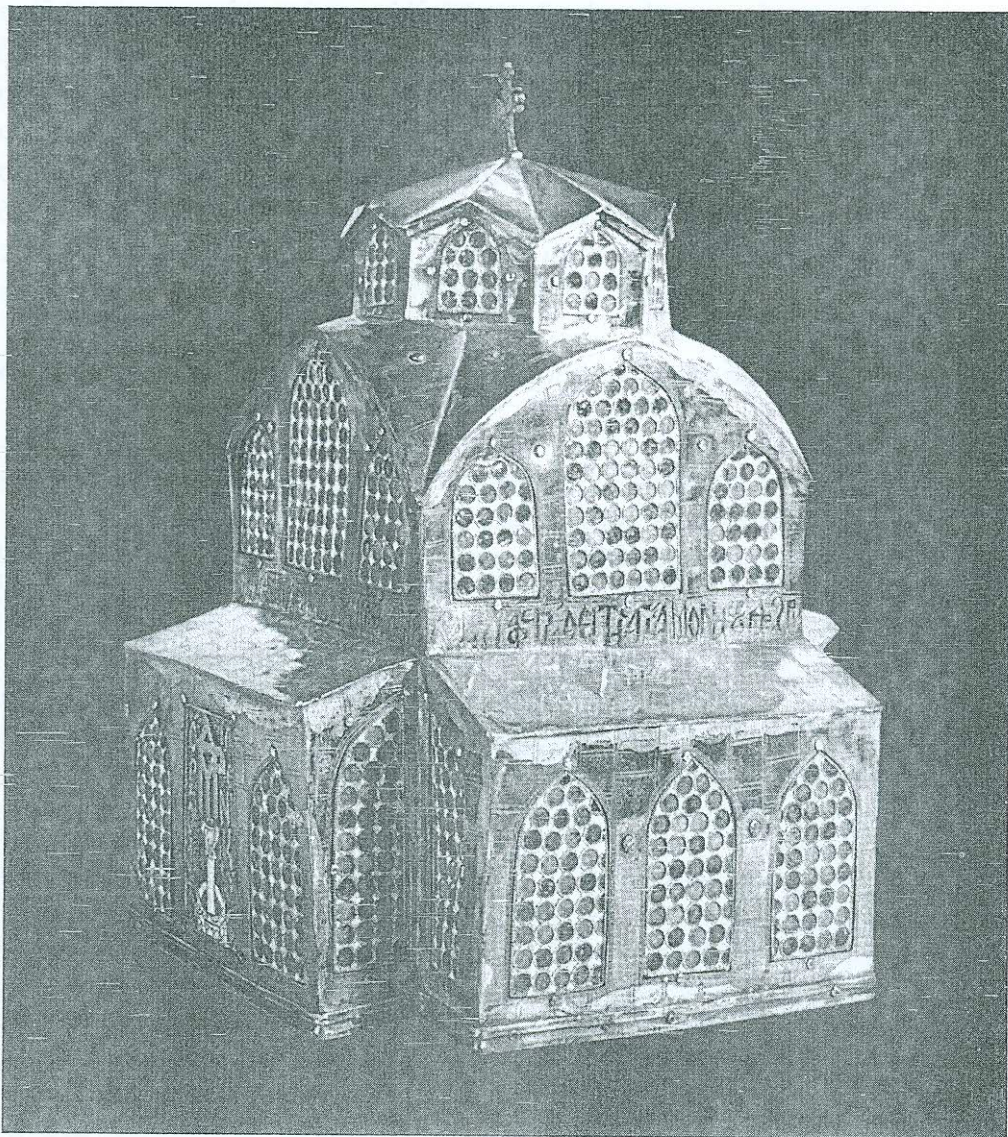
Τό 1926, λίγο πρὶν ἀπό τό θάνατό του, ὁ Εὐ. Στράτης ἤρθε ξανά στό μοναστήρι τοῦ Προδρόμου γιά νά διαπιστώσει τό ἔγκλημα «ἰδίους ὄμμασι». Γράφει μελαγχολικά: «κατώδυνοι θαλεροῖς κατεβρέξαμεν δάκρυσι τό κενόν ἤδη -φεῦ- θησαυροφυλάκιον, ὅπερ ἦτο πλουσιότατος θησαυρός βυζαντινῶν ἀνεκτιμήτου ἀξίας κειμηλίων καί τήν πενθίμως ἔρημον βιβλιοθήκην μέ τάς ὠραίας κυπαρισσίνας θήκας της, ἀλλ' ἄνευ οὐδεμιᾶς τῶν περγαμηνῶν καί τοῦ λοιποῦ ἀμυθήτου ἀξίας πλούτου. Αἱ ἀράχαι ἤδη ὑφαίνουσι τόν ἰστόν ἐν αὐτῇ».

(Δελτίον χριστιανικῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας, περίοδος β', τόμος γ', τεύχη α', β', 1926, σελ.3-4).

22. Οἱ Βούλγαροι λεηλάτησαν καί ἄλλα μοναστήρια τῆς Ἀν. Μακεδονίας, ὅπως τῆς Ἀρχαγγελιώτισσας καί τῆς Παναγίας Καλαμοῦς στήν Ξάνθη.

23. Ἦδη ἀπό τό 1916 ὁ Sis κυκλοφόρησε στή Σόφια τόν «Κατάλογο τῶν Ἑλληνικῶν Χειρογράφων τῆς Βουλγαρικῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν». (Β. Κατσαροῦ, *Γά χειρόγραφα τῆς Μονῆς Προδρόμου καί τῆς Κοσίνισσας*, Σέρρες 1995, σελ. 49).

Προσωπικά πιστεύω ὅτι Βούλγαροι ἐρευνητές ἀλλά καί κατάσκοποι, ἴσως καί «ἐξαρχικοί» (=βουλγαρόφρονες) στά πλαίσια τοῦ πανσλαβισμοῦ στά πονηρά χρόνια τῆς «Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας» (1870) καί ἰδιαίτερα τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνα μέ τούς Κομιτατζήδες καί τήν πρώτη βουλγαρική κατοχή (1912-13), «ἀλώνιζαν» τίς μοναστηριακές βιβλιοθήκες τῆς Μακεδονίας καί ἄρπαζαν ὅ,τι μπορούσαν. Ἴσως καί ὁ «Κώδικας Α'» τῆς Μονῆς Προδρόμου νά εἶχε κλαπεῖ πολύ πρὶν ἀπό τά 1917, διαφορετικά πῶς ἐξηγεῖται ὅτι κανεῖς ἀπό τοὺς μοναχοὺς δέν γνώριζε γιά τήν τύχη του κατά τήν ἐπίσκεψη τοῦ Π. Παπαγεωργίου στή Μονή τό 1890; (Π. Παπαγεωργίου, *Αἱ Σέρραι καί τὰ προάστεια ... καί ἡ Μονή τοῦ Τιμίου Προδρόμου*, Β' ἔκδοση, Θεσσαλονίκη 1988, σελ.3). Νά σημειωθεῖ, ἐπίσης, ὅτι ὁ Κώδικας Α' δέν περιέχεται στόν Κατάλογο τῶν Προδρομηνῶν χειρογράφων πού συνέταξε ὁ Vlad. Sis (Γιά τόν κατάλογο τοῦ Sis, δές Β. Κατσαροῦ, ὁ.π., σελ.49).

Εἰκ. 8. Τό 1917 οἱ Βούλγαροι, ἐκτός ἀπό τά χειρόγραφα, πήραν καί δεκάδες Ἱερά σκεύη καί εἰκόνες ἀνεκτίμητης ἀξίας, ἀπό τά ὅποια ἐλάχιστα ἐπέστρεψαν. Ἐδῶ ἕνα ἀπό τά πιό ἀξιόλογα ἔργα τῆς μεταβυζαντινῆς μικροτεχνίας. Ναόσχημο ἀροτόφοριο ἀπό ἐπίχρυσο ἀσήμι καί σμάλτο (1612). Βρίσκεται στό Μουσεῖο Μπενάκη, στήν Ἀθήνα, ὅπου ἀναφέρεται ὡς λιβανοθήκη. (Σχετικά, Ν. Νικολάου, Ἐθναρολόγιο τῆς Μονῆς Τιμ. Προδρόμου στό Μουσεῖο Μπενάκη, Σερραϊκά Χρονικά, τόμ. 10, 1989, σελ. 69).

εἶχε συμμαχήσει μέ τή Γερμανία, ἔχασε τόν πόλεμο καί ἦταν ὑποχρεωμένη ἀπό τούς συμμαχους-νικητές, βάσει τοῦ ἄρθρου 126 τῆς συνθήκης τοῦ Neuilly (1919), νά ἐπιστρέψει στήν Ἑλλάδα ὅλους τούς θησαυρούς πού εἶχε πάρει τό 1917. Εἶναι αὐτονόητο ὅτι ἀνάμεσα σ' αὐτούς περιλαμβάνονταν καί οἱ θησαυροί τῆς Μονῆς Τιμίου Προδρόμου Σερρών, ἱερά σκεύη, εἰκόνες καί βέβαια τά πολύτιμα χειρόγραφα. Δυστυχῶς ὁμως ἐλάχιστα ἀπό τά συληθέντα ἐπέστρεψαν. (Εἰκ. 8).

Ἡ παραλαβή ἐγίνε στό Βυζαντινό-Χριστιανικό Μουσεῖο στήν Ἀθήνα στίς 31 Ἰουλίου 1923 ἀπό τόν διευθυντή τοῦ Μουσείου Γ. Σωτηρίου καί τούς καθηγητές Σ. Κουγέα, Κ. Κουρουνιώτη καί Στ. Κυριακίδη.

Ἐπιστράφηκαν, τελικά, 259 χειρόγραφα. Ἀπό αὐτά πέντε (τέσσερα περγαμηνά καί ἓνα χαρτῶο), μέ πολύ ὠραία διακόσμηση, παραμένουν μέχρι σήμερα στό Βυζαντινό Μουσεῖο, στήν Ἀθήνα.²⁴ Τά ὑπόλοιπα βρίσκονται στήν Ἐθνική Βιβλιοθήκη μέ ἀριθμούς ΕΒΕ 2396-2643. Ὅλα σχεδόν τά ἐπιστραφέντα χειρόγραφα προέρχονται ἀπό τή μονή Τιμ. Προδρόμου, ἐλάχιστα ἀπό τήν Εἰκοσιφοίνισσα, ἐνῶ μερικά ἀπό αὐτά εἶναι «σπαράγματα» (fragmenta) 2-10 φύλλων.²⁵ Ποιός ξέρει πόσα βέβηλα χέρια μεσολάβησαν λαθραῖα, γιά νά «κατασπαράξουν» τά πολύπαθα ἑλληνικά χειρόγραφα...

Γιά τά ὑπόλοιπα οἱ Βούλγαροι δήλωσαν ἄγνοια. Ἐν τῷ μεταξύ Προδρομηνά χειρόγραφα ἐμφανίζονταν στίς ξένες ἀγορές. Ἦδη τό 1924 ὁ βιβλιέμπορος τῆς Φραγκφούρτης Joseph Baer πούλησε χειρόγραφο τῆς Μονῆς πού δέ γνωρίζουμε πού βρίσκεται σήμερα. Πάντως, ἓνα χειρόγραφο ἐπί μεμβράνης τοῦ 11ου αἰῶνα πού περιέχει τούς βίους τῶν Ἀγίων μηνός Σεπτεμβρίου, βρίσκεται στή Φραγκφούρτη, ἐνῶ ἄλλα χειρόγραφα εἶναι στή Βαλτιμόρη, στήν Πενσυλβάνια, δύο στήν Πράγα (ὁ Κώδικας Α' καί συλλογή διαφόρων λόγων), ἐνῶ ἄλλων χειρογράφων ἀγνοεῖται ἡ τύχη. Τά περισσότερα ἀπό τά Προδρομηνά χειρόγραφα, ὅσα δέν βγήκαν ἀπό τή Βουλγαρία, βρίσκονται στό ἴδρυμα Ἰβάν Ντούιτσεβ στή Σόφια. Πρέπει νά εἶναι γύρω στά 100. Ἀνάμεσά τους εἶναι καί ὁ Κώδικας Β' (14ος αἰ.) καί

24. Τό περιεχόμενο τῶν πέντε αὐτῶν χειρογράφων: ἀρ. 164 Ἑρμηνεία στό βιβλίο τοῦ Ἰώβ (13ο αἰ.), ἀρ. 155 Τά 4 εὐαγγέλια καί ἡ Ἀποκάλυψη Ἰωάννου (13ο αἰ.), ἀρ. 156 Εὐαγγέλια (17ος αἰ.), ἀρ. 157 Τά 4 Εὐαγγέλια (14ος αἰ.) καί ἀρ. 184 Κυριακοδρομιο Μάξιμου τοῦ Πελοπ/νησίου (18ος αἰ.).

25. Γιά περισσότερες πληροφορίες βλέπε Β. Κατσαροῦ, Χειρόγραφα τῶν μονῶν Τιμ. Προδρόμου καί Κοσίνιτσας, Σέρρες 1995, σελ.161 κ.έ. καί Γ. Παπάζογλου, Ἡ βιβλιοθήκη καί τά χειρόγραφα τῆς μονῆς Προδρόμου Σερρών, Κομοτηνή, 1993, σελ. 62.

ἄλλοι τρεῖς Κώδικες τῆς Μονῆς (19ος αἰ.), καθὼς καὶ δέκα Νομοκάνονες.²⁶

Ὅλα αὐτὰ τὰ χειρόγραφα, μαζί μὲ τῆς Εἰκοσιφοίνισσας, πού συνολικά καὶ τῶν δύο μονῶν εἶναι πάνω ἀπὸ 400, οἱ Βούλγαροι γιὰ ἑβδομήντα καὶ πλέον χρόνια τὰ ἔκρυβαν μὲ ἄκρα μυστικότητα καὶ δῆλωναν ἄγνοια, παρὰ τίς ἐπανειλημμένες ἐπίσημες καὶ ἀνεπίσημες ὀχλήσεις τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καὶ εἰδικῶν ἐπιστημόνων (Δ. Ζακυθηνοῦ, Ἄντ. Ταχιάου, Λίνου Πολίτη). Τό μυστήριο λύθηκε τό 1990, ὅταν, σέ συνέδριο πού διοργανώθηκε στή Σόφια, παρουσία Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων εἰδικῶν, ἀποκαλύφθηκε τό ἑπτασφράγιστο μυστικό καὶ ἔγινε ἡ ταυτοποίηση τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων²⁷. Ἐκτοτε πύκνωσαν οἱ διαμαρτυρίες καὶ τὰ ψηφίσματα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα γιὰ ἐπιστροφή ὅλων αὐτῶν τῶν πολιτιστικῶν ἀγαθῶν στή χώρα πού τὰ δημιούργησε.²⁸ Ὅμως οἱ Βούλγαροι διαρκῶς κωλυσιεργοῦν, προβάλλοντας ἀνιστόρητες δικαιολογίες ἢ θέτοντας παράλογους ὅρους, παρὰ τὴν πρόσφατη (2004) ὑπόσχεση τοῦ προέδρου τῆς Βουλγαρικῆς δημοκρατίας Παρβάνωφ στὸν Οἰκουμενικό Πατριάρχη Βαρθολομαῖο γιὰ ἐπιστροφή τῶν ἑλληνικῶν κειμηλίων.²⁹

Σήμερα, 90 ἀκριβῶς χρόνια ἀπὸ τὴ μεγαλύτερη κλοπὴ χειρογράφων

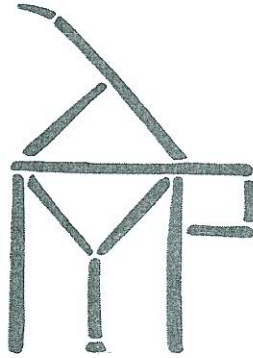
26. Τό 1996 οἱ Βούλγαροι διοργάνωσαν στό Ratingen τῆς Γερμανίας, κοντά στό Dusseldorf, ἔκθεση ἐκκλησιαστικῆς καὶ μοναστηριακῆς τέχνης μὲ τίτλο «Σταυρός καὶ Εἰκόνα». Ἀνάμεσα στά 260 ἐκθέματα ὑπῆρχαν καὶ πολλὰ ἀπὸ τὴ Μονὴ τοῦ Τιμ. Προδρόμου Σερρών καὶ τῆς Ἐικοσιφοίνισσας τοῦ Παγγαίου. Ἡ ἔκθεση περιλάμβανε εἰκόνες, βιβλία, ἄμφια, λειψανοθήκες, καθὼς καὶ ἓνα, ἀπὸ τὰ δύο πού εἶχαν συλλεθῆ ἀπὸ τὴ μονὴ τοῦ Τιμ. Προδρόμου, βημόθυρο διακοσμημένο μὲ ἔλεφαντόδοντο μὲ τὴν ἐπιγραφή «διὰ χειρὸς Κωνσταντίνου 1621». Βλέπε σχετικά «Βῆμα», 17 Μαρτίου 1996, ἄρθρο Σπ. Μοσχόβου, συντάκτη τῆς Ντόιτσε Βέλλε καὶ Γ. Κουντιάδη, Ἱστορία καὶ περιγραφή τῆς Μονῆς τοῦ Τιμίου Προδρόμου Σερρών, Θεσ/νίκη 1922, σελ.39, ὅπου ἀναφέρει ὡς χρονολογία τό 1628.

27. Σημαντικό ρόλο σ' ὅλη αὐτὴν τὴν προσπάθεια ἐντοπισμοῦ τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων ἔπαιξε ἡ καθηγήτρια τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Σόφιας Axinia Dzurova καὶ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα οἱ καθηγητές Β. Κατσαρός καὶ Β. Ἀτσαλος.

28. Ψηφίσματα γιὰ τὴν ἐπιστροφή τῶν Προδρομηνῶν χειρογράφων ἀπέστειλαν, μεταξύ τῶν ἄλλων, καὶ ἡ Μονὴ τοῦ Τιμίου Προδρόμου, καθὼς καὶ ἡ Ἱστορική, Λαογραφική Ἐταιρία Σερρών - Μελενίκου καὶ τὰ Πανεπιστήμια Θεσσαλονίκης καὶ Θράκης.

29. Μεταξὺ τῶν ἄλλων στό ἰδιόμορφο αὐτό "παζάρι" οἱ Βούλγαροι ζήτησαν τὰ λείψανα τοῦ βασιλιᾶ τους Σαμουήλ, (11ο αἰώνα) πού βρέθηκαν στὸν Ἅγ. Ἀχίλλειο στὴν Πρέσπα, καὶ τὴν Ἱστορία τοῦ Παΐσιου, χειρόγραφο τοῦ ἁγιορείτη Βούλγαρου μοναχοῦ (18ου αἰ.), πού βρίσκεται στὴ μονὴ Ζωγράφου τοῦ Ἅγ. Ὄρους καὶ ἐκθειάζεται τό βουλγαρικό ἔθνος (πρβλ. βουλγαρικὴ ἐφημερίδα Τρούντ, 25-11-2004).

τῆς ἱστορίας, ἔφτασε ἡ ὥρα οἱ σύμμαχοί μας καί ἤδη ἑταῖροι στή μεγάλη οἰκογένεια τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑνώσης Βούλγαροι, νά ἐφαρμόσουν τίς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 126 τῆς συνθήκης τοῦ Νεϊγί (1919), καί τά ὑπόλοιπα χειρόγραφα τῆς μονῆς Προδρούμου καί τῆς Εἰκοσιφοίνισσας, ἀλλά καί ὅλα τά λοιπά ἱερά σκεύη καί εἰκόνες νά πάρουν τό δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς, τό δρόμο τοῦ μεγάλου Νόστου. Εἶναι ψηφίδες ἀπό τό μεγάλο πολιτιστικό μας ψηφιδωτό, καί πρέπει νά γυρίσουν στή χώρα πού τά γέννησε.³⁰

Τό μονόγραμμα τῆς Μονῆς.

Γιά τόν μοναχό Παῖσιο δέξ Σιδηρούλας Ζιώγου – Καραστεργίου, Ἑλληνικά βιβλία καί μεταφράσεις «θύραθεν παιδείας» στή βιβλιοθήκη τῆς μονῆς Ρίλας, Θεσ/κη 2006, σελ. 63.

30. Σχετικές οἱ ἐπιστολές Ἀν. Μπέγκου στήν «Καθημερινή», 4-6-2005 καί «Βῆμα», 21-2-2006.

THE LIBRARY OF THE MONASTERY OF JOHN THE BAPTIST IN SERRES – THE HISTORY OF ITS MANUSCRIPTS

This work by Professor Anastasios Begos concerns the library of the Byzantine monastery of Saint John the Baptist in Serres, specifically the history of its manuscripts.

From 1876 the library was housed in the tower of the monastery. The organization and expansion of the library is thanks to the abbot Christoforos, the author of «Proskynitarion», ie. the monastery's history. (Leipzig 1904).

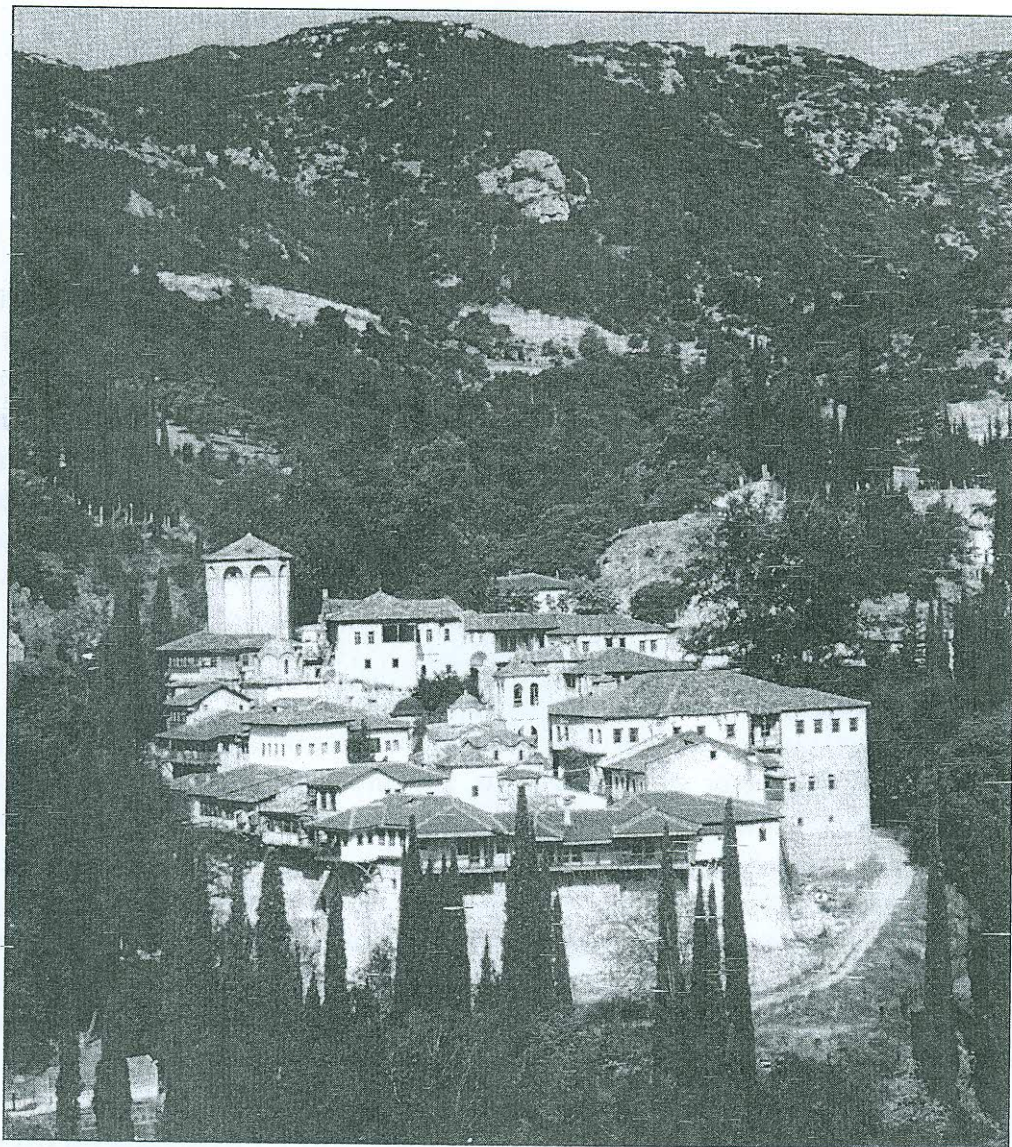
Apart from the various books in the library, there were also approximately 300 manuscripts from the 10th-18th century, written on parchment or on paper as well as several codes, such as the eminent «Cartulary A», or «Formal Ownership» (14th century).

In June 1917, during the First World War, Bulgarian soldiers, following orders from Vladimir Sis, a professor of the University of Sofia, seized all the precious manuscripts and other artefacts belonging to the monastery, and took many of them back to the Ivan Dujcev institute in Sofia, while others were sold to various foreign libraries, as was the case of “Cartulary A”, which is now housed in the library of the University of Prague.

According to the Treaty of Neilly (1919), the Bulgarian government was obliged to return all the treasures and artefacts stolen from the monastery of John the Baptist, and from other monasteries in Macedonia.

However, despite all formal and informal steps taken by our country to secure the return of the manuscripts and holy artefacts, only a few items have been returned.

We hope that Bulgaria, today our friend and ally and already our partner in the big European family, will comply with international treaties and their obligations, and will return the Greek treasures to their home country.

Τό Μοναστήρι τοῦ Τιμίου Προδρόμου Σερρών σήμερα.

ΔΙΟΝΥΣΗΣ Γ. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ

Καθηγητής Κοινωνιολογίας, πρ. Πρύτανης Δ.Π.Θ.

Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ (1913)

Ἡ Δοξολογία στή Σόφια καί ἡ Διαταγή τοῦ Βασιλέως
Φερδινάνδου τῆς Βουλγαρίας γιά τή λήξη τῶν Βαλκανικῶν
Πολέμων βάσει ἀνεκδότων ἐγγράφων

Σύμφωνα μέ δύο ἀνέκδοτα ἐγγράφα τοῦ Ἱστορικοῦ καί Διπλωματικοῦ Ἀρχείου τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν, στίς 28 Ἰουλίου 1913 ἔλαβε χώρα στήν Σόφια Δοξολογία καί ἐξεδόθη Διαταγή τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου πρός τά ἐν ἐνεργείᾳ βουλγαρικά στρατεύματα, ἐπί τῆ συνομολογήσει καί ὑπογραφῆ τῆς Εἰρήνης στό Βουκουρέστι τῆς Ρουμανίας. Τήν Διαταγή ἀριθ. 120 συνυπογράφουν ὁ Βασιλεύς καί ὁ στρατηγός Ράδκο Δημητρίεφ. Τό κείμενο αὐτό διεβιβάσθη στό Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος στίς 6 Αὐγούστου 1913 καί παρελήφθη στίς 20 τοῦ ἰδίου μηνός, συνοδευόμενο ἀπό ἐμπιστευτική ἐπιστολή ἀριθ. 44, ἡ ὁποία ἀπεστάλη ἀπό τή Σόφια μέσῳ Σεργῶν. Ἡ συνοδευτική ἐπιστολή εἶναι ἐπεξηγηματική τῆς βασιλικῆς Διαταγῆς.

Ἡ βασιλική Διαταγή ἀφορᾷ σέ τρεῖς κεντρικές θεματικές. Στήν πρώτη, ἐπαινεῖται ὁ στρατός γιά τήν ἀνδρεία, τήν ὁποία ἐπέδειξε στίς μάχες τοῦ προηγηθέντος δεκαμήνου (1912-1913) σέ περιοχές τῆς σημερινῆς Ἀνατολικῆς καί Β. Θράκης, ὅπως ἡ Ἀδριανούπολη, ἡ Τσατάλτζα, οἱ Σαφάντα Ἐκκλησιές, τό Λουλέ Μπουργκάς καί ἄλλες. Ἐπισημαίνεται ὅτι ὁ στρατός ὕψωσε τίς σημαῖες τῆς ἐλευθερίας καί «ἔθραυσε τά δεσμά τῆς δουλείας...» κατά τόν δεκάμηνο ἀγῶνα «ὑπέρ τῶν ἀνωτέρων συμφερόντων τῆς πατρίδος... ἔθνους ζωτικῶ καί φιλελευθέρου». Τέλος, ἡ Διαταγή ἀποδέχεται τήν ἀποψη ὅτι ἦταν ζήτημα ἀνωτέρας βίας (ἔδοξε τῆ Προνοία) «ἵνα ἡ ἡμετέρα πατρίς καί ἡμεῖς ὁ ἐνδοξος βουλγαρικός στρατός πῶμεν τό πικρόν ποτήριον τοῦ πολέμου μέχρι τρυγός». Παρά ταῦτα, ὑπενθυμίζεται ὅτι ὁ στρατός «ἀνέστησε τήν δόξαν τῶν ἡρώων τοῦ βουλγαρικοῦ πανθέου, ἐκείνην τοῦ Κρούμου, τοῦ Συμεών, τοῦ Σαμουήλ, τοῦ Καλογιάννη καί τοῦ Ἰβάν Ἀσσέν». Τιμᾶται ἐπίσης μέ τή Διαταγή αὐτή καί «ἡ μνήμη τῶν πεσόντων γενναίων ἡρώων».

Μιά δεύτερη δέσμη σκέψεων τῆς Διαταγῆς ἀναφέρεται στίς διπλωματικές συνθηκес διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου, τῆς ἐξαπάτησης τῶν συμμάχων

τῆς Βουλγαρίας, οἱ ὅποιοι δέν ἐτήρησαν τίς συμφωνίες πού εἶχαν γίνει καί τέλος τοῦ πειθαναγκασμοῦ «πανταχόθεν» νά ὑπογράψει ἡ χώρα τήν Εἰρήνην τοῦ Βουκουρεστίου, «διότι ἡ ἡμετέρα πατρίς δέν ἦτο εἰς κατάστασιν, ἄνευ κινδύνου νά ἀπολέσει τό πᾶν, νά πολεμήσει πρὸς ὅλους τούς 5 γείτονας». Στίς προκλήσεις τῶν «πρώην συμμάχων» ἀποδίδει ἐπίσης ἡ Διαταγή τήν ἀνάγκη νά ἀναλάβει ἡ Βουλγαρία «ἐκ νέου δεινόν ἀγώνα, ὁ ὅποιος ἤθελε στεφθῆ ὑπό ἐπιτυχίας, ἐάν σειρά ἀπροόπτων πολιτικῶν περιπλοκῶν δέν παρέλυσον τὰς ἡμετέρας δυνάμεις». Ἔτσι ἐξηγεῖται καί δικαιολογεῖται ἡ «παραίτηση», μόνον ὕστερα ἀπό ἀγώνα, ἀπό τό Μοναστήριον, τήν Ἀχρίδα, τόν Προίλαπο, τήν Θεσσαλονίκη, τίς Σέρρες καί «ἄλλες βουλγαρικές χῶρες».

Σύμφωνα μέ τήν Διαταγή, οἱ Βούλγαροι ἦσαν μέν «ἐξηντλημένοι καί ἀποκεκμηκότες, ἀλλ' οὐχί καί νικημένοι», ἀναγκάσθησαν συνεπῶς νά «διπλώσουν τὰς δοξασμένας ἡμῶν σημαίας διά καλλιτέρας ἡμέρας».

Ἡ Διαταγή περατοῦται μέ τήν ἔκφραση εὐχαριστιῶν πρὸς τόν στρατό γιά τό «γιγάντιο» ἔργο του, μέ εὐχές γιά εἰρηνικές πλέον ἐνασχολήσεις καί μέ συστάσεις γιά τήν κατάλληλη διαπαιδαγώγησι τέκνων καί ἐγγονῶν γιά τήν συμπλήρωσι τοῦ ἀρξάμενου ἀγώνα: «Διηγείσθε εἰς τὰ τέκνα καί τούς ἐγγονούς ὑμῶν τό θάρρος τοῦ βουλγάρου στρατιώτου καί παρασκευάσατε αὐτούς νά συμπληρώσωσι μία ἡμέραν τό ἔνδοξον ἔργον, ὅπερ ὑμεῖς ἀρχίσατε».

* * *

Οἱ συνθήκες κάτω ἀπό τίς ὁποῖες ἐξεδόθη καί ἐκτελέσθηκε ἡ πιό πάνω βασιλική Διαταγή κατανοοῦνται πληρέστερα μέ τήν βοήθεια ἀφ' ἑνός τοῦ δεύτερου ἐγγράφου τῆς 6 Αὐγούστου 1913 καί ἀφ' ἑτέρου μέ ὀρισμένες δικές μας ἀναφορές καί ἐπισημάνσεις σχετικά μέ τούς βαλκανικούς πολέμους καί τήν στάση τῆς Βουλγαρίας ἔκτοτε καί ἔως πρόσφατα σέ θέματα ἀμφισβήτησις καί διεκδίκησης κυριαρχικῶν ἐδαφικῶν δικαιωμάτων τῆς χώρας μας.

Ἡ συντάκτης τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ μεταδίδει ὅτι ἡ Δοξολογία τόσο στόν Μητροπολιτικό Ναό τῆς Σόφιας ὅσο καί σέ ἐπαρχιακά κέντρα, σά ὁποῖα μετέβη καί παρέστη προσωπικῶς ὁ Βασιλεὺς συνοδευόμενος ἀπό τήν στρατιωτική ἡγεσία, σκοπὸ φαίνεται νά εἶχε νά ἀποδείξει ὅτι ὁ μονάρχης ἐπικοινωνοῦσε ἄφοβα μέ τόν λαό του. Ὅντως, ἡ «ἐπιδεικτική συνάντησις» του μετά τοῦ πλήθους ἦτο νά πεισθῶσιν οἱ ξένοι [διπλωματικοί καί προξενικοί ἐκπρόσωποι] καί ὁ ἔξω κόσμος εἰς ὃν ἱκανά μετεδόθησαν περί τῆς λίαν δυσχεροῦς θέσεως τοῦ Βασιλέως καί τῆς ἀντιδημοτικότητάς του...», ὅτι ἦσαν ἀναληθεῖς οἱ ἀντίθετες φήμες.

Ἐκτός ἀπό τήν πρώτη αὐτή Δοξολογία, ἀργότερα μέ τήν εὐκαιρία τῆς ἐπετείου τῆς ἀνάρρησης στό θρόνο τοῦ Βασιλέως Φερδινάνδου, ἔλαβε χώρα μέ μεγάλη ἐπισημότητα ἡ εἴσοδος τοῦ στρατεύματος τῆς Α΄ Μεραρχίας στήν πρωτεύουσα (Σόφια). Ὁ στρατός παρήλασε ἐνώπιον τοῦ Βασιλέως καί τῶν ἐπισήμων στήν πλατεία τῆς Μητροπόλεως καί στή συνέχεια ἔγινε νέα Δοξολογία καθώς καί μνημόσυνο ὑπέρ τῶν πεσόντων. Διαταγές εἶχαν ἐν τῷ μεταξύ δοθεῖ στίς ἐπαρχίες νά γίνουν παρόμοιες ἐκδηλώσεις ὑποδοχῆς τῶν στρατευμάτων.

Ὡς κύριο λόγο αὐτῶν τῶν τιμητικῶν ἐκδηλώσεων πρὸς τιμὴν τῶν ἐπανελθόντων ἀπό τὰ πεδία τῶν μαχῶν στρατευμάτων, ὁ συντάκτης θεωρεῖ τήν προσπάθεια τῆς κυβέρνησης νά συγκαλύψει τήν ζοφερή κατάσταση στήν ὁποία βρέθηκε ὁ βουλγαρικός στρατός. Ἀναφέρει δέ σχετικῶς ὅτι ἡ πειθαρχία εἶχε χαλαρωθεῖ, οἱ στρατιῶτες ἔβριζαν τόν Βασιλέα, τήν Κυβέρνηση καί ἰδιαίτερα τόν στρατηγὸ Δάνεφ. Παρατηρήθη ἀκόμη, σύμφωνα μέ τόν συντάκτη τοῦ ἐγγράφου, τό φαινόμενο ὀρισμένες μονάδες τοῦ στρατοῦ ἀκόμη καί νά ἀρνηθοῦν νά πολεμήσουν. Μέ τήν εὐκαιρία αὐτή δέ, προσθέτει ὀρισμένα ἱστορικά στοιχεῖα ἐλάχιστα, πιστεύω, γνωστά. Κατ' ἀρχάς, ὅτι μέ τηλεγραφική βασιλική Διαταγή πρὸς τό στρατό, εἶχε ζητηθεῖ ἀπό τόν τελευταῖο αὐτό – ἀπό τόν στρατιῶτη ὡς τόν στρατηγὸ – «νά κρατήσωσι τίς θέσεις των ἀκόμη 3 ἡμέρας, ἵνα μή ὁ ἐχθρὸς εἰσβάλῃ εἰς τό βουλγαρικόν ἔδαφος καί ὅτι μετά 3 ἡμέρας θά γίνει ἀνακωχή». Καί παραθέτει τήν αἰτία αὐτῆς τῆς πρόωρης ἀποδιοργάνωσης τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ. Ἐπρόκειτο κυρίως γιά τήν ἔλλειψη πυρομαχικῶν. Ἔτσι, γιά κάθε τηλεβόλο (πυροβόλο, κανόνι) ὑπῆρχαν μόνο 25 βολές, ἐνῶ γιά κάθε (ἀτομικό) ὄπλο κατ' ἄλλους 600 καί κατ' ἄλλους 300 φυσίγγια. Τό δέ «ὄπλοστάσιο» τῆς Σόφιας ἔστερεῖτο ὑλικῶν γιά τήν κατασκευή (παραγωγή) πυρομαχικῶν. Συνέπεια τούτου ἦταν ἡ γενική ἀποστράτευση, πλὴν τῶν 4 τελευταίων κλάσεων τῶν ἐτῶν 1911 - 1914, ἧτοι τῶν νεότερων στρατιωτῶν.

Ὁ συντάκτης τοῦ ἐγγράφου περατώνει τίς ἐπεξηγηματικές πληροφορίες του, ὑπογραμμίζοντας αὐτῇ τῇ φορᾷ τήν ἔλλειψη πειθαρχίας καί τῶν ἀπολυομένων στρατευμάτων τούς ἄσκοπους πυροβολισμούς ἐκτός στρατοπέδων, τήν βίαιη ἐπιβίβαση τοῦ 8ου Συντάγματος σέ σιδηροδρομικά βαγόνια γιά τή μετάβασή του στή Σόφια, τόν τραυματισμὸ τοῦ στρατηγοῦ Ζελάφσκη καί τόν λιθοβολισμὸ τοῦ βοηθοῦ τοῦ Ἀρχιστρατήγου Ράδκο Δημητρίεφ.

* * *

Ἡ βασιλική Διαταγή πρὸς τόν ἐν ἐνεργείᾳ βουλγαρικό στρατό καί οἱ

διευκρινίσεις της συνοδευτικής επιστολής για τις συνθήκες αποστράτευσής του, είναι επιδεκτικά όρισμένων ιστορικών επισημάνσεων, αξιολογικών παρατηρήσεων και συμπερασμάτων. Κατ' αρχάς, η έκφραση παραπόνων του Βασιλέως Φερδινάνδου κατά των συμμάχων, οι όποιοι δήθεν δέν ἐτήρησαν τις συμφωνίες, τούς ἐξαπάτησαν και θέλησαν νά ἀφαιρέσουν ἀπό τή Βουλγαρία ὅ,τι αὐτή εἶχε κερδίσει (ἐξαγοράσει) μέ τό αἶμα δεκάδων χιλιάδων ἡρώων της, ἐκφράζει παράλογες, παράνομες και ὑπερφιάλες, διαχρονικές δέ, ἀξιώσεις και βλέψεις τῆς χώρας αὐτῆς ἐναντίον τῶν γειτόνων της και ἰδιαίτερα ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας.

Ἐπενθυμίζεται, κατ' ἀρχάς, ὅτι κατά τήν ἔναρξη τῶν Βαλκανικῶν Πολέμων (1912) ἡ Βουλγαρία και ἡ Σερβία μέ τό Μαυροβούνιο συνεφώνησαν, χωρίς τήν συμμετοχή τῆς Ἑλλάδας, νά ἔχει καθεμίά τους ἐπικυριαρχία στά ἐδάφη πού θά ἀπελευθέρωνε μέ τά ὄπλα ἀπό τήν Ὀθωμανική Αὐτοκρατορία. Τό γεγονός ὅτι δέν προσκλήθηκε και δέν συμμετείχε στή συμφωνία αὐτή ἡ Ἑλλάδα ἀποδεικνύει, ἀπό τά γεγονότα πού ἀκολούθησαν τό 1913, ὅτι και οἱ δύο αὐτές χώρες, ἄλλη λιγότερο και ἄλλη περισσότερο, εἶχαν βλέψεις και ἐπί ἐδαφῶν τῆς Ἑλληνικῆς Θράκης και τῆς Μακεδονίας (ὀλόκληρης τῆς σημερινῆς Μακεδονίας). Ἄλλωστε, ἡ πολυετής αἱματηρή σύγκρουση Ἑλλήνων και Βουλγάρων, Μακεδονομάχων και Κομιτατζήδων, στήν Κεντρική και Δυτική Μακεδονία στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰῶνα δέν ἀπέτρεψε δυστυχῶς τήν Βουλγαρία ἀπό τήν διεκδίκηση τῶν περιοχῶν αὐτῶν και τότε και ἀργότερα.

Στίς ἀρχές ὁμως τοῦ 1913, ἡ Ἑλλάδα, μέ πρωτοβουλία τοῦ Ἐλευθ. Βενιζέλου, ζήτησε και ἔλαβε μέρος στή συμφωνία αὐτή τῶν τριῶν χριστιανικῶν κρατῶν περί τῆς μελλοντικῆς ἐπικυριαρχίας ἐπί τῶν ἀπελευθερουμένων περιοχῶν σύμφωνα, μέ τήν ἀρχική συμφωνία, ἥτοι κάθε χώρα ἀπό τις τέσσερις πλέον θά ἐπέκτεινε τά σύνορά της στά τουρκοκρατούμενα ἐδάφη τῆς Βαλκανικῆς, πού θά τά ἐλευθέρωνε ὁ στρατός της. Ἡ Βουλγαρία φαίνεται ὅτι, παρά τήν συμφωνία αὐτή, διατύπωσε κάποιες ἐπιφυλάξεις σχετικά μέ περιοχές τῆς Μακεδονίας. Οἱ μελλοντικές διεκδικήσεις τῆς Βουλγαρίας (1913) ἄρχισαν νά διαφαίνονται ἀπό δύο γεγονότα πού παρατηρήθηκαν κατά τή διάρκεια τοῦ πρώτου χρόνου (1912) τῆς Βαλκανικῆς σύγκρουσης και συνεχίσθηκαν βέβαια και τό 1913. Στήν Ἀνατολική Μακεδονία (Καβάλα, Δράμα, Σέρρες, Παγγαῖο), στήν κωμόπολη τοῦ Μελενίκου και σ' ἄλλες τουρκοκρατούμενες περιοχές, ὅπου διαβίωναν Ἑλληνας, ὁ βουλγαρικός στρατός και οἱ Βουλγαρικές Ἀρχές προέβησαν σέ συστηματικές διώξεις, βιαιοπραγίες, βιασμούς νεανίδων, δολοφονίες, ἀπαγωγές, δημεύσεις περιουσιῶν (ζῶα, τρόφιμα, οἰκοδομικά ὑλικά), κατασχέσεις κατοικιῶν, ἀρπαγή ἐκκλησιαστικῶν ἀντικειμένων, κει-

μηλίων, ἐγγράφων, ἐπιβολή τοῦ λειτουργικοῦ τυπικοῦ τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχικῆς Ἐκκλησίας, ἀπαγόρευση διδασκαλίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας. Ἐξ ἄλλου, ὅταν πληροφορήθηκαν ὅτι ὁ ἑλληνικός στρατός προήλασε καί εἰσήλθε στή Θεσσαλονίκη, Μεραρχία τοῦ Βουλγαρικοῦ Στρατοῦ ὑπό τήν διοίκηση τοῦ στρατηγοῦ Θεοδώρωφ ὄρμησε ἀπό τά σημερινά ἑλληνοβουλγαρικά σύνορα τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας μέ προορισμό νά φτάσει τό γρηγορότερον δυνατό καί νά εἰσέλθει πάση θυσία στήν πρωτεύουσα τοῦ Θερμαϊκοῦ. Ξένοι ἀνταποκριτές περιγράφουν μέ θαυμασμό τήν ταχύτητα μέ τήν ὁποία ἡ Μεραρχία αὐτή ἔτρεχε κυριολεκτικά ὀλόκληρη τήν ἡμέρα, χωρίς στάση, χωρίς συσσίτιο, χωρίς παράπονο κανενός στρατιώτη, προκειμένου νά κατορθώσουν νά μποῦν καί οἱ Βούλγαροι στή Θεσσαλονίκη. Ἐξ ἀπό τήν πόλη καί ὕστερα ἀπό πολύωρες παρακλήσεις τῶν Βουλγάρων, ὁ Κωνσταντῖνος ἐνέδωσε τελικά στό αἶτημα νά εἰσέλθουν στήν πόλη οἱ δύο Βούλγαροι Πρίγκηπες συνοδευόμενοι ἀπό μικρή μονάδα-φρουρά, γιά νά ξεκουρασθοῦν. Τήν ἐπόμενη πρωΐα ἔγινε λαμπρή παρέλαση τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ παρουσία τοῦ Βασιλέως Γεωργίου, τίς μεταμεσημβρινές ὅμως ὥρες στήν Ἐγνατία παρήλασε μία μεγάλη μονάδα βουλγαρικοῦ στρατοῦ ὑπό τόν Θεοδώρωφ! Οἱ Βούλγαροι αὐτοί εἶχαν εἰσχωρήσει κρυφά τή νύχτα στήν πόλη καί διέμεναν στό στρατόπεδο Παύλου Μελά. Ἐγκατέστησαν στή συνέχεια Διοίκηση στήν πόλη, ὀργάνωσαν βουλγαρικό ταχυδρομεῖο καί ἔδιναν βίζα καί ἔγγραφα ταξιδιωτικά καί λοιπά. Ὁ ἑλληνικός στρατός παρακολουθοῦσε μέ προσοχή τίς κινήσεις τοῦ βουλγαρικοῦ, πού ἐξεδήλωναν τήν ἐπίμονη στάση τῆς Βουλγαρίας νά ἐπιβάλλει de facto καθεστώς συγκυριαρχίας στή Θεσσαλονίκη. Ὅπως δέ εἶναι γνωστό, οἱ ξένες δυνάμεις (Αὐστρία, Γερμανία, Ρωσία κ.ἄ.), ὅπως καί ἡ Ἑβραϊκή καί Ἀρμενική Κοινότητα, ἦσαν εὐνοϊκές ὑπέρ τῆς βουλγαρικῆς ἀποψης.

Τελικῶς, ὁ Ὑπουργός Στρατιωτικῶν Στράτος ἀπήλλαξε τήν περιοχή τῆς Θεσσαλονίκης ἀπό ἓνα μεγάλο τμήμα τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ, τό ὁποῖο μετεφέρθη μέ πλοῖα τοῦ ἑλληνικοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, καί παρὰ τίς ἀρχικές ἀντιρρήσεις τοῦ Ναυάρχου Κουντουριώτη, στό Δεδεαγάτς (Ἀλεξανδρούπολη), προκειμένου νά προωθηθεῖ στό Μέτωπο τῆς Τσατάλτζας (75 περίπου χιλιόμετρα ἀπό τήν Κων/πολη), ὅπου Βούλγαροι καί Σέρβοι προσπαθοῦσαν νά «σπάσουν» τήν τουρκική ἄμυνα καί νά καταλάβουν τήν Πόλη.

Ἀπό τήν πλευρά του ὁ ἑλληνικός στρατός ἔταξε προσθεσμία στόν βουλγαρικό νά ἐγκαταλείψει τή Θεσ/νίκη, φοβούμενος εἴτε ξαφνική στρατιωτική ἐπίθεση ἐκ τῶν ἔσω καί κατάληψη τῆς πόλης εἴτε παράταση τῆς de

facto βουλγαρικής, στρατιωτικής και πολιτικής παρουσίας. Μέ την βοήθεια ἐγκατεστημένων πρό πολλοῦ μυστικῶν ἑλληνικῶν πολυβολείων γύρω ἀπό τό Στρατόπεδο Παύλου Μελά, ἀναγκάσθηκε ὁ βουλγαρικός στρατός νά ἐγκαταλείψει τό στρατόπεδο καί τήν πόλη, ὕστερα ἀπό ὀκτάμηνη περίπου παράνομη διαμονή του στή Θεσσαλονίκη.

Ὁ Β' Βαλκανικός Πόλεμος ἄρχισε σφοδρός καί ἦταν πολύ αἱματηρός στίς μάχες τοῦ Κιλκίς, τοῦ Λαχανᾶ καί ὄλων τῶν περιοχῶν μέχρι τά σημερινά ἑλληνο-βουλγαρικά σύνορα. Σύσσωμος ὁ ἑλληνικός πολεμικός μηχανισμός - πεζικό καί ναυτικό - ἔκαναν ἕναν τιτάνιο ἀγώνα, γιά νά ἐκδιώξουν τό βουλγαρικό στρατό ἀπό τά ἐδάφη, ὅπου κατοικοῦσαν Ἕλληνες χριστιανοί καί Τοῦρκοι. Οἱ Τοῦρκοι, σ' ὅλες τίς πόλεις, ὅπως στήν Καβάλα καί ἔως καί τό Δεδεαγάτς, ἀνέχονταν τόν ἑλληνικό στρατό καί χειροκροτοῦσαν γιά τήν παρουσία του, γιατί εἶχαν σφαγιασθεῖ καί ἀτιμωθεῖ ἀπό τούς Βουλγάρους πολλοί ἄμαχοι. Στήν Καβάλα π.χ. ὅταν τήν ἐπισκέφθηκε ὁ Ἕλληνας Βασιλεύς, μετά τήν ἐκδίωξη τῶν Βουλγάρων, στήν πρώτη γραμμή τοῦ πλήθους εἰκονίζονται, ἀπό φωτογραφίες τῆς ἐποχῆς, Τουρκάλες χανούμισσες πού ὑποδέχτηκαν τόν ἑλληνικό στρατό ὡς ἀπελευθερωτή. Στό δέ Δεδεαγάτς, οἱ Τουρκάλες γιά νά ἀποφύγουν τό βιασμό ἀπό τά βουλγαρικά στρατεύματα, εἶχαν καταφύγει στήν ἑλληνική Ἀρχιεπισκοπή, ζητώντας ἄσυλο καί προστασία ἀπό τόν Ἕλληνα Μητροπολίτη.

* * *

Ὁ ἰσχυρισμός πού διατυπώνεται στή βασιλική Διαταγή τῆς 28 Ἰουλίου 1913 ὅτι οἱ σύμμαχοι τῆς Βουλγαρίας ἀθέτησαν τίς συμφωνίες τους καί ὅτι τούς ἀνάγκασαν νά συνθηκολογήσουν, ἔχει ὡς βάση πολλές ἱστορικές παραμέτρους. Κατ' ἀρχάς, κάτι πού εἶναι «τοῖς πᾶσι» γνωστό, ἔχει σχέση ἀφ' ἑνός μέ τήν ἀλαζονική στάση τῆς χώρας αὐτῆς ὡς τοῦ ἰσχυροῦ λαοῦ καί ἔθνους τῆς Βαλκανικῆς καί ἀφ' ἑτέρου μέ τήν παρορμητική ψύχωση τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ νά ἀνοίξει συγχρόνως πολλά πολεμικά μέτωπα μέ ὅλους τούς γύρωθεν λαούς: Τουρκία, Ρουμανία, Ἑλλάδα, Σερβία. Ταυτοχρόνως, οἱ «ἔθνικοαπελευθερωτικοί» ἀγῶνες τῆς Βουλγαρίας δέν ἀφοροῦσαν πάντοτε σέ βουλγαρικούς πληθυσμούς, ἀλλά διεκδικοῦσαν καί ἐδάφη στά ὁποῖα πλειοψηφοῦσαν ἄλλοι λαοί, ὅπως ὁ ἑλληνικός στήν Ἄν. Μακεδονία, Θράκη, Νοτιοδυτική σημερινή Βουλγαρία (περιοχή Μελενίκου). Καί τέλος, ἡ «ἀπελευθέρωση» οἰουδήποτε τμήματος τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας συνοδεύεταν μέ διώξεις ἀπό τούς Βουλγάρους, ἀπό βιαιότητες, ἀπό ἐξανδραποδισμούς καί ἀπό τόν ἐκβουλγαρισμό κάθε ἄλλοεθνοῦς πληθυσμοῦ, ἀνεξαρτήτως θρησκευάτος. Αὐτή ἡ πλη-

θωριστική ιδεολογική παραφορά καί ἡ γενικευμένη στρατιωτική σύγκρουση τῆς Βουλγαρίας μέ ὅλα τά γειτονικά κράτη καί λαούς, ἐπόμενο ἦταν νά προκαλέσει μιά ἀνάλογη δυσανασχέτηση στά διπλωματικά φόρα πολλῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν καί τελικά νά ὀδηγήσει στήν ἀναγκαία «ἀποφόρτιση» τῆς βουλγαρικῆς ἐπιθετικότητας καί ἐπεκτατικότητας διά τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ.

Ἡ λύση αὐτοῦ τοῦ πολιτικο-στρατιωτικοῦ γόρδιου δεσμοῦ ἐπῆλθε πράγματι μέ τήν ὑπογραφή τῆς Συνθήκης Εἰρήνης τοῦ Βουκουρεστίου τό 1913. Κατά τήν διάρκεια ἤδη τῶν πολεμικῶν συγκρούσεων, τά ἐμπλεκόμενα κράτη ἀλλά καί οἱ ἐνδιαφερόμενες εὐρωπαϊκές χώρες (Ἀγγλία, Γαλλία, Ἰταλία, Γερμανία, Αὐστρία, Ρουμανία, Ρωσία) συζητοῦσαν τίς δυνατές ἐδαφικές λύσεις. Ἀπό τήν πλευρά τῆς Ἑλλάδας, παρατηρήθη σέ κάποια κρίσιμη περίοδο ἡ ἀποψη νά ἐγκαταλειφθεῖ τό Παγγαῖο καί ἴσως μιά εὐρύτερη περιοχή στούς Βουλγάρους, μέ τό σκεπτικό νά μή συγκρουσθεῖ ἡ Ἑλλάδα μέ τή Ρωσία, παρότι αὐτή ὑποστήριζε τίς βουλγαρικές διεκδικήσεις. Τήν προοπτική αὐτή εἶχε διατυπώσει ὁ ἴδιος ὁ Ἐλευθ. Βενιζέλος, ἐπιθυμώντας νά διατηρηθοῦν καλές διπλωματικές σχέσεις τῆς Ἑλλάδας μέ τή Ρωσία, μέ τήν ἐγκατάλειψη τῆς περιοχῆς τοῦ Παγγαίου στούς Βουλγάρους, μέ τό σκεπτικό ὅτι ἡ τελευταία αὐτή ἦταν γενικότερα θετική ἀπέναντι στούς ἀγῶνες τῆς χώρας μας ἐναντίον τῆς Τουρκίας (Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας τότε). Σημειώνουμε ὅτι ἡ Τσαρική Ρωσία ἦταν εὐνοϊκή πρὸς ὅλες τίς βαλκανικές χώρες πού ἐπιδίωκαν νά ἐκδιώξουν τήν Ὀθωμανική Αὐτοκρατορία ἀπό τά εὐρωπαϊκά ἐδάφη της, ἰδιαίτερος δέ ὑπέρ τῆς Βουλγαρίας καί τῆς Σερβίας/Μαυροβουνίου καί δευτερευόντως ὑπέρ τῆς Ἑλλάδος. Προσπαθοῦσε δέ νά περιορίσει τά ἐδαφικά πλεονεκτήματα πού εἶχε ἀποκτήσει ἡ Ἑλλάδα ὑπέρ τῆς Βουλγαρίας, μέ παρακράτηση ἀπό τήν τελευταία αὐτή ἔστω καί μιᾶς νήσου, ὅπως ἡ Θάσος, ἢ μέ τήν ἔξοδό της στό Αἰγαῖο, ἄν δέν ἦταν δυνατό ἡ Βουλγαρία νά παραμείνει στήν Ἀν. Μακεδονία (Σέρρες, Δράμα, Παγγαῖο). (Σχετικῶς μέ τήν στάση τῶν κατοίκων τῆς Θάσου ἔγγραφο τῆς 13 Ἀπριλίου 1913 ὑπογραφόμενο ἀπό τόν Δήμαρχο τοῦ νησιοῦ Γ. Δ. Θωμαΐδη, ἀπό τούς προεστῶτες (Λαΐος, Καρανικόλας, Χρηστίδης, Ὑψηλάντης, Πρόεδρος, Οἰκονομίδης, Ἀναγνωστόπουλος, Ζαβίρας, Θ. Βλαχογιάννη, Πουλάδης, Ζιάκος, Παναγιώτου, Ἀναστασίου) καί «ἀπάντων τῶν κατοίκων τῆς νήσου», τό ὁποῖο ἐστάλη στήν Ἑλληνική Διοίκηση Νήσων καί ἀναφέρει εὐθαρσῶς ὅτι σέ περίπτωση πού ἡ Θάσος θά ἐξεχωρεῖτο στή Βουλγαρία, οἱ κάτοικοι θά προτιμήσουν νά παραμείνουν ὑπό τήν τουρκική κυριαρχία...

Ἡ παρέμβαση καί ἄλλων κρατῶν εἴτε ὑπέρ τῆς Τουρκίας εἴτε ὑπέρ τῆς Ἰταλίας, ἀκόμη καί ὑπέρ τῆς Γερμανίας, ἦταν δραστήρια καί δυσχέραινε

τήν προοπτική επίλυσης τῶν ἐδαφικῶν διαφορῶν τῶν κρατῶν τῆς Βαλκανικῆς μέ τήν Τουρκία. Ἡ Ἰταλία π.χ. , ὑποστηριζόμενη ἀπό τήν Αὐστρία καί μέ ὑφιστάμενη τήν μεταξύ τούς «λυκοφιλία» ἐξ ἀφορμῆς τοῦ Φιοῦμε, τῶν Δαλματικῶν παραλίων, τῆς Ἀλβανίας καί τοῦ παλαιοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς Αὐστρίας γιά τή Θεσσαλονίκη, προέβαλε τίς ἐκτός Ἰταλίας διεκδικήσεις τόσο σέ βάρος τῆς Ἑλλάδας καί μέ ἀνταλλάγματα ὑπέρ τῆς Τουρκίας καί τῆς Αὐστρίας, θέτοντας στό τραπέζι τοῦ διπλωματικοῦ παιχνιδιοῦ ταυτοχρόνως τρία θέματα πρός συζήτηση: νά μή προχωρήσει ἡ Ἑλλάδα πάνω ἀπό τά Γιάννενα, νά φύγουν τά τουρκικά στρατεύματα ἀπό τήν Τριπολίτιδα καί νά πάρει αὐτή (ἡ Ἰταλία) δύο τουλάχιστον νησιά τῶν Νότιων Σποράδων, τήν Ρόδο καί τό Καστελλόριζο. Οἱ ἀπαιτήσεις τῆς Ἰταλίας ἦσαν σωρευτικές ἀλλά καί ἐναλλακτικῶς ὑπό διαπραγμάτευση. Ἐν π.χ. ἡ Τουρκία δέν ἀπέσυρε τά στρατεύματά της ἀπό τήν Τριπολίτιδα, ἡ Ἰταλία θά διεκδικοῦσε νησιά τοῦ Αἰγαίου. Σέ περίπτωση πού δέν θά τῆς παρεχωροῦντο νησιά τοῦ Αἰγαίου, ὑποστήριζε σθεναρῶς τά νησιά αὐτά νά μή δοθοῦν στήν Ἑλλάδα ἀλλά νά παραμείνουν στήν Τουρκία μέ τήν ἐλπίδα νά τά καταλάβει αὐτή ἀργότερα. Ὑπελόγιζε ὅτι τοῦτο θά ἦταν εὐκολότερο νά ἐπιτευχθεῖ, ἂν εἶχε νά κάνει στό μέλλον μέ τήν Τουρκία παρά μέ τήν Ἑλλάδα γιά τόν πολύ ἰσχυρό λόγο τῆς ἑλληνικότητας τῶν νησιωτικῶν πληθυσμῶν. Στά πλαίσια αὐτῶν τῶν διπλωματικῶν βολιδοσκοπήσεων, προτάσεων καί ἀπειλῶν, ἐμφανίστηκε καί ἡ Γερμανία νά ἐπιθυμεῖ νά καταλάβει τήν Κάλυμνο!

Καί ἐνῶ ἐπρόκειτο νά συνέλθουν οἱ ἐμπόλεμες χῶρες καί οἱ Εὐρωπαῖοι παρατηρητές στό Βουκουρέστι, παρέστη ἀνάγκη νά ἐπιβληθεῖ στή Βουλγαρία νά σταματήσει πάραυτα τίς πολεμικές ἐχθροπραξίες, ἀλλιῶς χῶρες ὅπως ἡ Ρουμανία καί ἡ Ἑλλάδα θά εἰσέβαλλαν ἐντός τοῦ κυρίως βουλγαρικοῦ ἐδάφους. Τό γεγονός αὐτό τό ἀναφέρει ἡ βασιλική Διαταγή μέ πικρία, ἀλλά καί μέ ἀγωνία προκειμένου νά κρατηθεῖ ὁ ὑπό διάλυση βουλγαρικός στρατός στά ὄπλα γιά τρεῖς τουλάχιστον ἡμέρες ἀκόμη.

Ὁ Ἐλευθ. Βενιζέλος, ὅπως εἶναι γνωστό, ἦλθε σέ ἐπαφή μέ τήν Ρουμανική Κυβέρνηση καί διαπραγματεύθηκε τήν ἀμοιβαία ὑποστήριξη τῶν δύο κρατῶν μέ σκοπό νά περιορισθοῦν καί νά ναυαγήσουν οἱ ὑπερφίαλες ἐδαφικές διεκδικήσεις τῆς Βουλγαρίας. Ἡ συμφωνία πού ἐπετεύχθη μεταξύ ἄλλων προέβλεπε νά μή «κατέβει» ἡ Βουλγαρία στό Αἰγαῖο καί γενικά νά μή δημιουργηθεῖ μία «Μεγάλη Βουλγαρία», ἡ ὁποία πρός βορρᾶν πίεζε καί ἐνοχλοῦσε τήν Ρουμανία. Ἡ Ρουμανία ὁμως ζήτησε ἀπό τήν Ἑλλάδα ὡς ἀντάλλαγμα, νά ἐπιτρέψει νά λειτουργήσουν ρουμανικά σχολεῖα στή Μακεδονία. Ἡ Ἑλλάδα (προσωπικά ὁ Ἐλευθ. Βενιζέλος) ἔδωσε τήν συγκατάθεσή της πρὶν ἀπό τήν ὑπογραφή τῆς Συνθήκης τοῦ

Βουκουρεστίου, ἀντιπροτάσσοντας ἀφ' ἑνός τὰ ρουμανικά σχολεῖα νά ὑπόκεινται στόν ἔλεγχον τῆς Ἑλλάδας καί ἀφ' ἑτέρου τό ἴδιο δικαίωμα νά ἔχει ἡ Ἑλλάδα γιά ἑλληνικά σχολεῖα τῆς μεγάλης τότε ἑλληνικῆς παροικίας τοῦ Βουκουρεστίου. Πολλά ἔχουν γραφεῖ γι' αὐτή τήν παραχώρηση τῆς Ἑλλάδας πρός τήν Ρουμανία, ἰδιαίτερα ἀπό τούς Βλαχόφωνους Ἑλληνες τῆς Μακεδονίας, ὅτι δηλαδή ὁ Ἐλευθ. Βενιζέλος, χωρίς νά τοὺς ρωτήσῃ ἂν ἤθελαν ρουμανικά σχολεῖα στήν περιοχὴ τους, θυσίασε τήν «ἑλληνικότητά» τους στό συμφέρον τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καί γιά τοῦτο βέβαια δέν ἔχουν λόγο νά «βαρυγκομοῦν».

Παρότι ἡ Συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου ἦταν ἡ «ταφόπλακα» τοῦ βουλγαρικοῦ μεγαλοϊδεατισμοῦ, ἡ Βουλγαρία ἀφ' ἑνός κατοχύρωσε μέ αὐτήν τήν προσηγηθεῖσα διάλυση τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀν. Ρωμυλίας, διατήρησε τήν Δυτ. Θράκη πέραν τοῦ Νέστου ποταμοῦ καί ἀφ' ἑτέρου κατακράτησε τήν κωμόπολη καί τήν περιοχὴ τοῦ Μελενίκου, τῶν ὁποίων «Τό Κοινόν τοῦ Μελενίκου» πού μελετήθηκε ἀπό τόν Πέτρο Πέννα, ἀπό τήν βυζαντινὴν περίοδο ἦταν κέντρο ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ καί πολιτισμοῦ. Ἀκόμη καί σήμερα τὰ ἀστικά κέντρα τοῦ Μελενίκου φέρουν τὰ σημάδια τῶν Ἑλλήνων κατοίκων, ἓνα δέ ἀπό τὰ Μουσεία τῆς πόλης (οἰκία Κορδοπούλου) εἶναι παλιό ἀρχοντικό τοῦ 18ου αἰώνα πού ἀνήκε σέ Ἑλληνα ἔμπορο τῶν φημισμένων κρασιῶν τῆς περιοχῆς, τὰ ὁποῖα ἐξῆγε τότε στή Γαλλία καί στήν Αὐστρία. Τὰ μεγάλα μακρόστενα βαρέλια κρασιοῦ διατηροῦνται ἀκόμη στό ὑπόγειο τοῦ ἀρχοντικοῦ, ὅπου ὑπάρχουν ψυχρά ρεῦματα ἀέρος τῶν βράχων, τὰ ὁποῖα συνέβαλλαν στήν παλαιώση καί διατήρηση τῶν γνωστῶν κόκκινων οἴνων τῆς περιοχῆς. Ἀπό τήν Αὐστρία ὁ Ἑλληνας ἔμπορος καλοῦσε ὀρχήστρες καί χορευτικά συγκροτήματα σέ κατάλληλες ὑαλόφρακτες αἰθουσες τοῦ ἀρχοντικοῦ του, πού σώζονται ἕως σήμερα. Ὑπενθυμίζουμε στό σημεῖο αὐτό ὅτι ὁ πληθυσμός τοῦ Μελενίκου καί τῆς περιοχῆς ἦταν καθ' ὅλοκληρίαν ἑλληνικός, ὅτι εἶχε ἀναπτύξει μεγάλες ἐμπορικές σχέσεις μέ εὐρωπαϊκὲς καί παραδουνάβιες χῶρες, μέ τόν Κανονισμό δέ τοῦ Κοινοῦ τοῦ Μελενίκου τοῦ 1813, κατόρθωσε νά δημιουργήσῃ συνθήκες ἰσονομίας καί ἰσοπολιτείας μεταξύ προκρίτων καί «ὑποχειρίων» καί μ' αὐτό τόν τρόπο νά γνωρίσει κατά τό δέκατο ἕνατο αἰῶνα μεγάλη οἰκονομική ἀνάπτυξη, πολιτιστική εὐημερία καί νά καταστῇ πρότυπο ἑλληνικῆς κοινοτικῆς πολιτείας μέ διαχρονικὴ ἱστορικὴ ταυτότητα ἀπό τόν 13ο αἰῶνα, ἐποχὴν κατά τήν ὁποῖα ὁ Δούκας Ἰωάννης Βατάτζης, Αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας, γέννημα καί θρέμμα τῆς Θράκης (Διδυμότειχο, 1181) ἐξασφάλισε τήν ἀνεξαρτησία τοῦ Μελενίκου.

Γιά νά κλείσει αὐτή ἡ σύντομη ἀναφορά στίς Ἑλληνοβουλγαρικές σχέσεις κατά τούς Βαλκανικούς πολέμους καί ιδιαίτερα στή Συνθήκη Εἰρήνης τοῦ Βουκουρεστίου, ὅπως τήν ἀξιολόγησαν ὁ Βασιλεὺς τῆς Βουλγαρίας Φερδινάνδος καί ἡ στρατιωτική ἡγεσία τῆς Βουλγαρίας στή Διαταγή τῆς 28 Ἰουλίου 1913, κρίνουμε σκόπιμο νά δώσουμε μερικά δείγματα τῆς στάσης πού κράτησε ἡ γειτονική μας χώρα κατά τήν μετα-βουκουρέστεια περίοδο ἀπέναντι στήν Ἑλλάδα. Καί εἰδικότερα νά δοῦμε, ἐάν καί πῶς τά τέκνα καί οἱ ἐγγονοὶ τῶν Βουλγάρων στρατιωτῶν τοῦ 1912-1913 διαπαιδαγωγήθηκαν (παρασκευάσθηκαν κατά τήν ἀνωτέρω βασιλική Διαταγή) γιά «νά συμπληρώσωσι μίαν ἡμέραν τό ἔνδοξον ἔργον», τό ὁποῖο εἶχε ἀρχίσει τήν ἐποχή ἐκεῖνη ὁ βουλγαρικός στρατός...

Τήν ἴδια χρονιά τῆς ὑπογραφῆς τῆς Συνθήκης (1913), κατά τήν ἀποχώρηση τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἀπό τήν Θράκη, διεπράχθησαν ἀνήκουστες πράξεις ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων κατοίκων πολλῶν περιοχῶν. Μιά ἀπ' αὐτές ἦταν καί ἡ Κομοτηνὴ (Γκιουμουλτζίνα). Ὁ Πολιτικός Σύμβουλος στήν πόλη αὐτὴ Δαραλέξης μέ ἔγγραφο του (ἀριθ. 8 τῆς 1ης Αὐγ. 1913) στίς Ἑλληνικές ἀρχές τῆς Μακεδονίας ἀναφέρει ὅτι οἱ Βούλγαροι προσέβησαν στή σύλληψη καί ἀπαγωγή πολλῶν κατοίκων τῆς Μαρώνας, τῆς Κομοτηνῆς καὶ ἄλλων οἰκισμῶν ἀπό τόν ἀποχωροῦντα βουλγαρικό στρατό, ζητώντας συγχρόνως τήν ἐπέμβαση τῆς Ἑλληνικῆς Κυβέρνησης γιά τήν ἀπελευθέρωση 17 ἐπώνυμων ὁμήρων, μεταξύ τῶν ὁποίων καί ἓνας Ἀρχιμανδρίτης.

Στίς 22 Νοεμβρίου 1913, λίγους μῆνες ἀργότερα, μέ τήν ἐγκατάσταση τῶν Βουλγάρων στή Θράκη, ἡ γαλλικὴ ἐφημερίδα «Temps» (Χρόνος) δημοσιεύει ἀνταπόκριση εἰδικοῦ συνεργάτη της ἀπό τήν Ἀθήνα, στήν ὁποία περιγράφεται ἡ τραγικὴ κατάσταση τῶν Ἑλλήνων, κατοίκων καί προσφύγων: «Οἱ εἰδήσεις ἀπὸ τό Δεδεαγάτς ἀναφέρουν ὅτι ἡ Θράκη ἔχει παραδοθεῖ σέ πλήρη ἀναρχία. Ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τελεῖ ὑπὸ τήν τρομοκρατία τῶν Βουλγάρων. Μόλις πέρασαν οἱ πρῶτες μέρες τῆς (βουλγαρικῆς) κατοχῆς, οἱ Βούλγαροι κατέλαβαν τά σχολεῖα καί τίς ἑλληνικὲς ἐκκλησίες καί δέσμευσαν 1.200 σπίτια, τά ἔπιπλά τους καί τό περιεχόμενό τους. Ὅμαδες κομιτατζήδων κατέκλυσαν τήν πόλη. Οἱ πρόσφυγες πού γύρισαν (μετὰ τόν πόλεμο) νά ξαναμποῦν στά σπίτια τους, ἐκδιώχθηκαν ἀπ' αὐτά, μέ ἀποτέλεσμα 2.500 ἄτομα, στερούμενα τῶν πάντων, νά περιπλανῶνται γύρω ἀπὸ τήν πόλη. Οἱ προξενικὲς ἀρχές δέν εἶναι παρά μάρτυρες τῆς ἄρνησης τῶν βουλγαρικῶν ἀρχῶν γιά κάθε προστασία τοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ ἴδια κατάσταση παρατηρεῖται καί στήν Εἰάνθη, στήν Κομοτηνὴ, στό Σουφλί καί στή Μαρώνα. Οἱ κομιτατζήδες εἶναι οἱ ἀπόλυτοι κύριοι στήν περιοχή. Μέ πρόταση τῆς Βουλγαρικῆς Κυβέρνησης στήν

Ξάνθη, ὁ Πρόξενος τῆς Γερμανίας κάλεσε τοὺς πρόσφυγες (Ἕλληνες) νὰ ἐπιστρέψουν στίς ἐστίες τους. Δέν πρόφτασαν ὅμως νὰ ἐγκατασταθοῦν καί ἄρχισαν νὰ γίνονται ἀντικείμενο τέτοιας μεταχείρισης, πού ὁ Γερμανός Πρόξενος διαμαρτυρήθηκε γιά τήν κακοπιστία (ἐξαπάτηση) τῶν Βουλγαρικῶν Ἀρχῶν. «Οἱ κάτοικοι κατόρθωσαν μέ πολύ κόπο νὰ ξεφύγουν καί πάλι σέ ἑλληνικές περιοχές στίς ὁποῖες βρίσκονται αὐτή τήν στιγμή 5.000 πρόσφυγες». Προστίθεται στό σημεῖο αὐτό, ἐφ' ὅσον τό κέντρο βάρους τοῦ ἄρθρου εἶναι ἡ Διαταγή τοῦ βασιλιᾶ Φερδινάνδου στά βουλγαρικά στρατεύματα καθῶς καί οἱ ὑποκειμενικές, ἂν μὴ ὑποκριτικές ἐρμηνεῖες καί δικαιολογίες γιά τήν ἄνευ ὄρων ἀποδοχή μέ πρωτοβουλία καί εὐθύνη του, τῆς Συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου (βλ. Π. Γεωργάντζη, Βοηθήματα, σελ. 105), μία σύντομη ὑπόμνηση τῆς προσωπικῆς συμμετοχῆς τους στίς βιαιότητες πού ἐγίναν κατά Ἑλλήνων Χριστιανῶν καί Μουσουλμάνων στήν Ἑλληνική Θράκη κατά τό 1913, ἰδιαίτερα καί μετά τήν ὑπογραφή τῆς Συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου. Σύμφωνα μέ ἐκθέσεις καί Ἀναφορές-Καταγγελίες τῆς ἐποχῆς, τίς ὁποῖες ἀνθολογεῖ καί παραθέτει ὁ Π. Γεωργάντζης στό ἔργο του, «ἡ ἔναρξη τῶν μεγάλων διωγμῶν στή Θράκη ἄρχισε κυρίως, ὅταν περιόδευσε τήν χώρα ὁ Τσάρος τῶν Βουλγάρων Φερδινάνδος, ὁ ὁποῖος μάλιστα πρωτοστατοῦσε καί προῖστατο στίς ἀκόμη καί μέ λόγους ἐξώσεις ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν ἀπό τά σπίτια τους» (σελ. 137-142). Πρόκειται γιά γεγονότα πού ἔλαβαν χώρα κατά εἴην ἢ τίς περιοδεῖς του στήν Ξάνθη, ὅπου καί διέταξε τίς βουλγαρικές ἀρχές νὰ ἀποσταλοῦν στή Σόφια ἐπιλεγμένοι τάπητες ἀπό μουσουλμανικά τεμένη τῆς πόλης, ἀλλά καί γιά διάφορες ἄλλες πρωτοβουλίες του καί παραβλέψεις γιά βιαιότητες ἐκ μέρους τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ καί τῶν ἀρχῶν σέ πόλεις τῆς Θράκης, ὅπως τό Σουφλί, ἡ Κομοτηνή κ.ἄ. (βλ. σελ. 39, 65, 105, 136, 154 τοῦ βιβλίου τοῦ Π. Γεωργάντζη).

Κατά τήν περίοδο τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου καί τῆς Ἀγγλογαλλικῆς Ἐκστρατείας τῆς Γαλλίας πρὸς τήν Θράκη (1916-1918), ἡ Βουλγαρία ὡς σύμμαχος τοῦ Ἀξονος ἐκμεταλλεύτηκε τήν εὐκαιρία τῆς ἀποτυχίας τῆς ἐκστρατείας στήν Καλλίπολη, κατέλαβε πολλά ἐδάφη τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, ὅπου ὁ βουλγαρικός στρατός ἀλλά καί οἱ Βουλγαρικές Ἀρχές, διέπραξαν ἐκτεταμένες βιαιότητες, δολοφονίες καί ἀρπαγές καί προσπάθησαν νὰ ἐκβουλαρίσουν τόν πληθυσμό καί τήν ἑλληνική ἐκκλησία. Ἀναφέρουμε τό ἐλάχιστο γνωστό γεγονός τῆς ἐποχῆς, τό ὁποῖο συνίσταται στήν ἐπιτόπια ἔρευνα καί καταγραφή ἀπό διεθνή εὐρωπαϊκή ἐπιτροπή τῶν βουλγαρικῶν ἐγκλημάτων στήν Ἀνατολική Μακεδονία κατά τό 1918 καί στήν πρόταση νὰ ἀπαγγελθεῖ κατηγορία κατά τῆς Βουλγαρίας γιά «ἐγκλήματα γενοκτονίας». Ἡ Ἑλληνική Κυβέρνηση τήν

ἐποχή ἐκείνη δέν ἔκρινε σκόπιμο καί ἐπίκαιρο τό θέμα αὐτό καί, ὅπως συμπεραίνεται, ὁ Ἐλευθ. Βενιζέλος ἔβαλε στήν ἄκρη τήν σχετική μακροσκελῆ καί λεπτομερῆ Ἔκθεση. Σέ πρόσφατο Βαλκανικό Συνέδριο, ἐκλήθη νά μιλήσει Βούλγαρος εἰδικός ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ. Ἀνέφερε ὅτι δύο φορές βουλγαρικά δικαστήρια εἶχαν ἔξετάσει τίς σχετικές κατηγορίες καί ὅτι εἶχαν ἀποφανθεῖ ὅτι ἐλλεῖπει ἀποδείξεων, δέν εἶχαν λάβει χώρα παρόμοια ἐγκλήματα καί συνεπῶς δέν ἐπεβλήθησαν ποινές στούς Βουλγάρους στρατιωτικούς.

* * *

Θά ἦταν ἀπαραίτητο νά συνεχίσουμε τίς ἱστορικές ἐπισημάνσεις σχετικῶς μέ τίς βουλγαρικές ἐδαφικές διεκδικήσεις σέ βάρος τῆς Ἑλλάδας ἀπό «τά τέκνα καί τούς ἐγγονούς» τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ τοῦ 1912-1913. Τό 1918 παραιτήθηκε ἀπό τό θρόνο ὁ Φερδινάνδος ὑπέρ τοῦ γιοῦ του Μπόρις, ὁ ὁποῖος μέ διαλείμματα καί ἐσωτερικές πολιτικές μεταβολές κυβέρνησε τήν χώρα μέ ἓνα προσωπικό καθεστῶς, ὅπως εἶναι γνωστό. Κατά τήν παραμονή τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου δήλωνε πρὸς πᾶσα κατεύθυνση, καί ἰδιαίτερα πρὸς τή Γερμανία, τήν Αὐστρία καί τήν Ἰταλία, ὅτι ἡ Βουλγαρία θά παραμείνει οὐδέτερη. Ἦταν φανερό ὅτι ἡ Σοβιετική Ἐνωση ἀσκοῦσε ἐπιρροή στήν στάση τῆς χώρας του ἀπέναντι στά δύο ἐμπόλεμα εὐρωπαϊκά στρατόπεδα.

Τελικῶς, ὁ Μπόρις ὑπέκυψε στίς Γερμανο-Ἰταλικές πιέσεις καί δέχθηκε τήν συνεργασία μαζί τους, μέ ἀντάλλαγμα τήν ἐπανάκτηση ἑλληνικῶν ἐδαφῶν πού εἶχε «ἀπωλέσει» ἡ Βουλγαρία τό 1913 καί τό 1918, μέ ἔξοδο καί στό Αἴγαῖο. Στίς 18 Ἀπριλίου 1941 ἡ Γερμανία μέ ἔγγραφο συγκατάθεση-διαταγή (Consent Order) μεταφέρει τήν διοίκηση μέρους τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας, τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καί τῆς Θράκης μέ δικαίωμα ἐξόδου στό Αἴγαῖο στή Βουλγαρία. Ἡ Βουλγαρία παρέμεινε στά ἐδάφη αὐτά ἕως τήν 26 Ὀκτωβρίου 1944 ὅχι μέ καθεστῶς «κατοχῆς», ὅπως διετέλεσαν οἱ ὑπόλοιπες περιοχές τῆς Ἑλλάδας ὑπό τούς Γερμανούς καί Ἰταλούς, δηλαδή βάσει κανόνων «δικαίου πολέμου» μεταξύ Βουλγαρίας καί Ἑλλάδας (Occupatio Bellica). Στήν οὐσία προσάρτησε τά ἐδάφη αὐτά στήν βουλγαρική ἐπικράτεια καί τά διοίκησε ὡς βουλγαρικό ἔδαφος. Ὁ διοικητικός ὄρος τῆς προσάρτησης αὐτῆς καί οἱ σκοποὶ τῆς Βουλγαρίας ἦταν «Διοίκηση Αἰγαίου». Ἐπ' αὐτοῦ, στοιχεῖα αὐτῆς τῆς πολιτικῆς «φιλοσοφίας» τῆς Βουλγαρίας παρέχονται στό ἔργο τοῦ D. Jarakon «Balgarskoto Belemorie kato geografsko poniatie» (Ἡ βουλγαρική Αἰγαίς ὡς γεωγραφική ἔννοια, 1942). Μέ τίς πραγματικές ὁμως προθέσεις τῆς προσ-

χώρησης τῆς Βουλγαρίας στή Γερμανία ἀσχολεῖται ὁ ἄγγλος Μ.Κ. Miller στό κλασσικό ἔργο του *Bulgaria during the Second World War*, Stanford 1975. Ὁ δέ πρέσβης τῆς Ἀγγλίας στή Σόφια W. Rendell ἀναφέρει σέ ἔγγραφό του τό 1941: «... ὁ πραγματικός λόγος γιά τό ὅποιο ἡ Βουλγαρία ἀπεφάσισε νά σταθεῖ ἐνεργῶς στό πλευρό τῆς Γερμανίας... ἦταν ἡ γνώση ὅτι μέ τήν συνεργασία μέ τήν Γερμανία θά μπορούσε νά ἐλπίζει ἐπανάκτηση τῆς Μακεδονίας καί τῆς Δυτικῆς Θράκης... Πιστεύω ὅτι ἦταν τό δόλωμα τῶν δύο αὐτῶν περιοχῶν πού ἔγειρε τήν πλάστιγγα ἀπό τήν παθητικότητα ὑπέρ τῆς συνεργασίας».

Σαφέστερη ἦταν ἡ προσπάθεια τῆς Ἰταλίας νά πείσει τήν Βουλγαρία νά συμμετάσχει στόν πόλεμο στό πλευρό τῆς Ἰταλίας καί Γερμανίας. Ἔτσι, τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1940 (πρίν ἀπό τήν ἐπίθεση κατά τῆς Ἑλλάδας) ὁ κόμης Τσιάνο, Ὑπουργός Ἐξωτερικῶν, δήλωνε στόν Ὑπουργό Γεωργίας τῆς Βουλγαρίας Ἰβάν Μπαγκριάνωφ ὅτι «... μέ τήν Ἑλλάδα θά ἔχουμε τελειώσει σέ μερικές ἐβδομάδες καί ἡ Βουλγαρία πρέπει νά εἶναι ἔτοιμη νά ἐκμεταλλευτεῖ τήν εὐκαιρία αὐτή καί ἀμέσως ἀπό τά βουνά νά κατέβει στή θάλασσα». Τήν ἴδια περίοδο (17 Ὀκτ. 1940) ὁ προσωπικός ἀπεσταλμένος τοῦ Μουσολίνι Ἀνφούζο μετέφερε ἐπιστολή στόν βασιλιά Μπόρις Γ' μέ τήν ὁποία τόν προσκαλοῦσε νά συμμετάσχει στόν πόλεμο κατά τῆς Ἑλλάδος: « Ἀποφάσισα νά ἀρχίσω τήν τακτοποίηση, ἔγραφε ὁ Μουσολίνι, τῶν ἐκκρεμοτήτων μου μέ τήν Ἑλλάδα... Ἐνώπιόν Σας καί ἐνώπιον τῆς Βουλγαρίας παρουσιάζεται ἡ ἱστορική εὐκαιρία γιά τήν πραγματοποίηση τῶν παλαιῶν καί δικαίων ἐπιδιώξεων γιά τό Αἰγαῖο πέλαγος...».

Κατά τήν διάρκεια τῆς τετραετοῦς (1941-1944) προσάρτησης τῆς Μακεδονίας καί τῆς Θράκης, ἡ Βουλγαρία ἄσκησε πλήρη ἐξουσία ἐπί τῶν ἐδαφῶν αὐτῶν καί τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ἐκβουλγαρίζοντας ὅλους τούς τομεῖς τῆς διοικητικῆς, οἰκονομικῆς, ἐκπαιδευτικῆς καί θρησκευτικῆς ζωῆς. Ἐπιπλέον, οἱ ἐκτελέσεις Ἑλλήνων ἀντιστασιακῶν καί ἡ καταστροφή ὀλόκληρων οἰκισμῶν καί χωριῶν, οἱ ἄθλιες συνθήκες ἐπισιτισμοῦ καί ἡ κάθε μορφῆς βία ἦταν ὄντως παροικιῶδεις. Ἐπιπροσθέτως, οἱ ἐκτοπίσεις Ἑλλήνων, Τούρκων καί Ἑβραίων καθῶς καί τά Τάγματα Ἐργασίας εἶχαν εὐρέως χρησιμοποιηθεῖ ἀπό τίς Βουλγαρικές Ἀρχές, προκειμένου νά ἐκδιώξουν ἀλλοεθνεῖς καί ἀλλόθρησκους ἀπό Θράκη καί Μακεδονία (βλ. λεπτομερῆ ντοκουμέντα καί στατιστικά στοιχεῖα στό πρόσφατο ἔργο τῆς Ξανθίππης Κοτζαγεώργη-Ζυμάρη, «Ἡ βουλγαρική κατοχή στήν Ἀν. Μακεδονία καί στήν Θράκη 1941-1944, IMXA, Θεσ/νίκη 2002).

Ἡ Βουλγαρία ὑποχρεώθηκε τελικά μέ τελεσίγραφο τῶν Συμμάχων τῆς 11 Ὀκτωβρίου νά ἀποσυρθεῖ ἀπό τά ἑλληνικά καί σερβικά ἐδάφη τά

όποια είχε παρανόμως και de facto προσαρτήσει. Έπειδή κωλυσιεργούσε να εκτελέσει αυτή την υποχρέωση που ανέλαβε στις 28 Σεπτ. 1944 σύμφωνα με την Ανακωχή που υπέγραψε με Άγγλία και Η.Π.Α., στις 14 Οκτώβρη έφτασαν στην Σόφια Βρετανοί, Αμερικάνοι και Ρώσοι για να επιβλέψουν την εκκένωση των πιο πάνω εδαφών, όπως προβλεπόταν από το άρθρο 2 του Συμφώνου Ανακωχής, πράγμα που έπετεύχθη στο τέλος του ίδιου μηνός.

Στό Συνέδριο Ειρήνης στο Παρίσι (1946) επίσης οι Βούλγαροι υποστήριξαν ανακριβώς ότι δεν ήττήθηκαν αλλά ότι ήσαν νικητές και αυτοί, αφού κατέλαβαν ελληνικά και σερβικά εδάφη για να τα διαφυλάξουν από την γερμανική κατοχή. Παρουσίασαν την Βουλγαρία ως συμμετοχο των άγωνων κατά του Ναζισμού και με την υποστήριξη της Σοβιετικής Ένωσης και των λοιπών κομμουνιστικών χωρών αξίωσαν την παραχώρηση σ' αυτούς της Δυτικής Θράκης, της οποίας ο πληθυσμός ανερχόταν σε 360.000, από τους οποίους μόνο 150 ήσαν Βούλγαροι!

Κατά τη διάρκεια του κομμουνιστικού καθεστώτος, οι παρακαταθήκες του Βασιλιά Φερδινάνδου (1913) καθώς και οι εθνικιστικές διεκδικήσεις της Βουλγαρίας δεν ήρθαν στο προσκήνιο ούτε της πολιτικής ούτε της ιστοριογραφίας. Σήμερα όμως μετά την πολιτική ανατροπή του 1989, άρχισαν και πάλι όρισμένοι κύκλοι στη Βουλγαρία να αναρωτιούνται κατά πόσον η Συνθήκη Ειρήνης του Παρισιού δεσμεύει την Βουλγαρία ως προς τις διεκδικήσεις της για την Έλληνική Θράκη, τοσοῦτο μάλλον που αυτή δεν ήταν «εμπόλεμη» χώρα και συνεπώς και δεν ήττήθηκε.

Γεγονός είναι, εν συμπεράσματι, ότι η Βουλγαρία για περισσότερο από τρεις γενιές, από την εποχή των Συνθηκών Αγίου Στεφάνου και Βερολίνου, των διώξεων των Ελλήνων της Ανατολικής Ρωμυλίας, των πολέμων του 1912-1913 και 1916-1918 καθώς και της προσάρτησης Μακεδονίας και Θράκης την περίοδο του 1941-1944, αίματοκύλησε όλες σχεδόν τις χώρες της Βαλκανικής, για να δημιουργήσει την Μεγάλη Βουλγαρία που θά ξεκινούσε από τη Μαύρη Θάλασσα και θά έφτανε στην Αδριατική, περιλαμβάνοντας την ένδοχώρα μεταξύ Δουνάβειος και Αιγαίου, χωρίς να υπάρχουν σ' αυτές τις περιοχές ούτε βουλγαρικοί πληθυσμοί ούτε άλλοι ιστορικοί και πολιτιστικοί τίτλοι υπέρ αυτής.

Η βασιλική Διαταγή και οι υποθήκες του 1913 προς τους νεώτερους Βουλγάρους έστεροῦντο συνεπώς ήθικης βάσης και ιστορικής αλήθειας και όδήγησαν τελικώς και επανειλημμένως την Βουλγαρία στα σημερινά της γεωγραφικά όρια, με σχεδόν όμόφωνη στάση και απόφαση όλων των ευρωπαϊκών και υπερεπόντιων χωρών.

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

α. Πηγές, ἀπό τίς ὁποῖες ἀντλήσαμε στοιχεῖα καί ἐλάβαμε ἀντίγραφα μέ ἄδεια δημοσίευσής τους, εἶναι τὰ ἀνέκδοτα ἔγγραφα τοῦ Ἱστορικοῦ καί Διπλωματικοῦ Ἀρχείου τοῦ ΥΠΕΞ (Φ. 3, 5, 27, 29, 30, 77 τοῦ ἔτους 1913).

β. Βοηθήματα

* *Ξανθίππη Κοτζαγεώργη-Ζυμάρη*, Ἡ Βουλγαρική Κατοχή στήν Ἀνατολική Μακεδονία καί τή Θράκη, 1941-1944, ΙΜΧΑ 2002, 374 σελ. μέ πλούσια βιβλιογραφία ἐλληνική, βουλγαρική καί λοιπή.

* *Εὐαγγ. Κωφός*, Ἡ Ἑλλάδα καί τό Ἀνατολικό Ζήτημα 1875-1881, Ἀθήνα 2001.- Τοῦ Ἰδίου, *Nationalism and Communism in Macedonia, civil conflict, politics of mutation, national identity*, N.Y. 1993.

* *D.S. Constantopoulos*, *The Paris Peace Conference of 1946 and the Greek-Bulgarian Relations*, Thessaloniki 1956.

* *Ἀλέξ. Σβῶλος*, *Γιά τήν Μακεδονία καί τήν Θράκη*, Ἀθήνα 1945.

* *Μιχ. Λάσκαρις*, *Τό Ἀνατολικό Ζήτημα 1800-1923*, τ. Α' 1800-1878, Πρόλογος Ἰ.Κ. Χασιώτη, 2006.

* *Σπυρ.Γ.Πλουμίδης*, Ἐθνοτική συμβίωση στά Βαλκάνια. Ἕλληνες καί Βούλγαροι στή Φιλιππούπολη 1878-1914, Ἀθήνα 2005.

* *Κ. Γιαννακόπουλος*, Ὁ Αὐτοκράτωρ Μιχαήλ Παλαιολόγος καί ἡ Δύση, 1258-1282, Ἀθήνα 1969 (Κεφάλαια σχετικά μέ τήν δράση τοῦ Δούκα Ἰωάννη Βατάτζη, Αὐτοκράτορα τῆς Νίκαιας, στή Θράκη καί στό Μελένικο).

* *H. N. Brailsford*, *Μακεδονία, οἱ Φυλές της καί τό μέλλον τους*, Ἀθήνα 2006.

* *Ἀθ. Α. Κόρμαλης*, *Ἀνατολική Ρωμυλία κ.ἄ.*, 1985.

* *Ἀντ. Κολτσιδάς*, *Ἱστορία τοῦ Μελενίκου*, Θεσ/κη 2005.

* *The Foundation of the Modern Greek State Major Treaties and Conventions (1830-1947)*, edited by Photini Constantopoulou, 1999.

* *Λένα Διβάνη*, Ἡ ἐδαφική ὀλοκλήρωση τῆς Ἑλλάδας (1830-1947), 2000.

* *Constantin Vanouskos*, "Les réglementations juridiques opérées par le Traité de San Stefano au Sud de la Péninsule d'Hémus et les répercussions ethnologiques", *Balkan Studies* 17, 1976.

* *Καλ. Παπαθανάση-Μουσιοπούλου*, *Σελίδες ἱστορίας. Θράκη 1870-1886*, 1984.

* *Πέτρος Ἀ. Γεωργάντζης*, *Θρακικός Ἀγώνας 1912-1920*, 1999.

* *Κ. Γκριτζώνας*, *Μακεδονία κ.ἄ.*, 2006.

* Φ. Μαλιγκούδης, Έλληνισμός και Σλαβικός κόσμος, 2006.

* Διον. Μαυρόγιαννης, Έπιτόπια κοινωνιολογική έρευνα για την πολιτιστική ύποδομή των Πομακοφώνων τής Θράκης (Μελέτη υπό έκδοση). Τοῦ Ἰδίου, «Γεωγραφική εξάπλωση και κοινωνική κινητικότητα των Νομάδων Σαρακατσάνων στα Βαλκάνια (Τουρκία, Βουλγαρία, Σερβία), βάσει έρευνών, καταγραφών και άνεκδότων έγγραφων (18ος-20ός αϊ.)», Άνακοίνωση στό Β' Βαλκανικό Συνέδριο τοῦ Ἱστορικοῦ και Λογοτεχνικοῦ Ἀρχείου Καβάλας (2005).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Διαταγή πρὸς τὸν Στρατόν
Τῆς Ἐνεργείας, ἀριθ. 120 ἀπὸ 28 Ἰουλίου 1913

Ἀξιωματικοί, Ὑπαξιωματικοί καὶ στρατιῶται,

Ἔδοξε τῇ Προνοίᾳ, ἵνα ἡ ἡμετέρα πατρίς καὶ ἡμεῖς –ὁ ἔνδοξος βουλγαρικός στρατός– πῖωμεν τό πικρὸν ποτήριον τοῦ πολέμου, μέχρι τρυγός. Πρὸ 10 μηνῶν, κληθέντες ὑπὸ τῶν ἀνωτέρων συμφερόντων τῆς πατρίδος, ἐρρίφθητε εἰς τὸν ἀγῶνα με ἀνταπάρνησιν ἀνταξίαν ἔθνους ζωτικοῦ καὶ φιλελευθέρου. Ὑψώσατε τὰς ἡμετέρας σημαίας τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐθραύσατε τὰ δεσμά τῆς δουλείας. Εἰς τὰς μάχας τοῦ Σέλιογλου - Γκέτσκενλῆ, τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν, Μπουνάο Χισσάρ, Καραγάτς, Λουλέ Μπουργκάς, Τσατάλτσας, Μπουχαϊρ καὶ Ἀδριανουπόλεως, ἐξεπλήξατε τὸν κόσμον διὰ τῆς ὑμετέρας ἀνδρείας, πειθαρχίας καὶ τῶν ἄλλων στρατιωτικῶν ἀρετῶν. Ἀνεστήσατε τὴν δόξαν τοῦ Κρούμου, τοῦ Συμεῶν, Σαμουήλ, τοῦ Καλογιάννη καὶ τοῦ Ἰβάν Ἀσσέν. Αἰῶνες θά διηγοῦνται τὰ κατορθώματά σας. Δόξα καὶ τιμὴ εἰς ὑμᾶς διὰ τοῦτο. Αἰωνία ἡ μνήμη εἰς τοὺς πεσόντας γενναίους ἥρωας.

Στρατιῶται,

Τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἔπρεπε νὰ ἐπανέλθητε εἰς τὰς ἐστίας σας, εὗρεν ἡμᾶς νέα ἐπιδρομή. Οἱ ἡμέτεροι σύμμαχοι, μετὰ τῶν ὁποίων εἶχομεν ὠρισμένας συμφωνίας, μᾶς ἠπάτησαν καὶ ἠθέλησαν νὰ μᾶς ἀφαιρέσωσιν ὅ,τι διὰ τοῦ αἵματος δεκάδων χιλιάδων ἠρώων ἐξηγοράσαμεν. Χολωθεῖς ἐκ τῆς ἀπιστίας ταύτης ὁ βουλγαρικός λαός ἀπὸ τοῦ Ἄνακτος μέχρι τοῦ τελευταίου ἀγρότου καὶ ἐργάτου δέν ἠδύνατο ν' ἀνεχθῆ τὴν ἀρπαγὴν ταύτην. Δέν ἦτο δυνατόν νὰ εὐρεθῆ φιλόπατρις Βούλγαρος, ὅστις οἰκειοθελῶς καὶ ἄνευ ἀγῶνος νὰ παραιτηθῆ τοῦ Μοναστηρίου, τῆς Ἀχρίδος, τῶν Δεβρῶν, τοῦ Πριλάπου, τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν Σερρῶν καὶ τῶν ἄλλων βουλγαρικῶν χωρῶν, ἐνθα βιοῦσιν οἱ ὁμόφυλοι ἡμῶν ἀδερφοί. Προκληθέντες ὑπὸ τῶν πρώην συμμάχων, ἔπρεπε κατ' ἀνάγκην νὰ ἀναλάβωμεν ἐκ νέου τὸν δεινὸν ἀγῶνα, ὁ ὁποῖος ἤθελε στεφθῆ ὑπὸ ἐπιτυχίας, ἐάν σειρὰ ἀπροόπτων πολιτικῶν περιπλοκῶν δέν παρέλθουν τὰς ἡμετέρας δυνάμεις. Πιεζόμενοι ἀπανταχόθεν ἠναγκάσθημεν νὰ ὑπογράψωμεν τὴν εἰρήνην τοῦ Βουκουρεστίου, διότι ἡ ἡμετέρα πατρίς δέν ἦτο εἰς κατάστασιν, ἄνευ κινδύνου νὰ ἀπολέσῃ τό πᾶν, νὰ πολεμήσῃ πρὸς ὄλους τοὺς 5 γείτονας. Ἐξηντλημένοι καὶ ἀποκεκμηκότες, ἀλλ' οὐχὶ καὶ νικημένοι,

ὀφείλομεν νά διπλώσωμεν τὰς δοξασμένας ἡμῶν σημαίας διὰ καλλιτέρας ἡμέρας.

Γενναῖοι ἥρωες!

Τώρα, ὅποτε καταλείπετε τὰς τάξεις τῶν ἐνδόξων ἡμῶν συνταγμάτων, θεωρῶ καθήκον Μου ἱερόν νά σᾶς ἐκφράσω ἐξ ὀνόματος τῆς Βουλγαρίας τὰς βαθείας ἐγκαρδίους εὐχαριστίας δι' ὅλας τὰς θυσίας, τούς κόπους καί μόχθους, οὓς ὑπέστητε κατά τήν διάρκειαν τοῦ γιγαντιαίου τούτου ἀγῶνος.

Εἶθε ὁ Ὑψιστος νά σᾶς ἀνταμείψῃ διὰ πᾶν τό ὑφ' ὑμῶν πραχθέν, ἡ δέ ἱστορία καί αἱ μέλλουσαι γενεαί θά κρίνωσι, θά ἐκτιμήσωσι καί θά ἀναγράψωσι διὰ χρυσῶν γραμμῶν τὰς ὑμετέρας ὑπηρεσίας. Εὐχομαι ὑμῖν νά ἐπανέλθητε σῶοι καί ὑγιεῖς εἰς τὰς ἐστίας σας καί νά ἀφιερωθῆτε εἰς τὰ εἰρηνικά ὑμῶν ἔργα μέ νέας δυνάμεις καί ἐνεργείας.

Εἶθε πέριξ ἡμῶν νά ἀνθῆ ἡ ἐλευθερία καί ἡ ἐθνική εὐημερία. Διηγείσθε εἰς τὰ τέκνα καί τούς ἐγγονούς ὑμῶν τό θάρρος τοῦ βουλγάρου στρατιώτου καί παρασκευάσατε αὐτούς νά συμπληρώσωσι μίαν ἡμέραν τό ἔνδοξον ἔργον, ὅπερ ὑμεῖς ἀρχίσατε.

Χαίρετε, γενναῖοι ἥρωες καί προσφιλεῖς Μου ἀγωνισταί.

(ὑπογρ.) Φερδινάνδος
Στρατηγός Ράδκο Δημήτριεφ

(Κατά τήν ἀντιγραφή τοῦ πρωτοτύπου τηρήθηκαν ἡ ὀρθογραφία τοῦ μεταφραστῆ καί τὰ σημεῖα στίξεως, ἐκτός ἀπό τῆς ἄνω τελεῖας. Δ.Μ.)

Προλαλήσας ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ

τῶν ἑταίρων, ἀπὸ τοῦ ἀσπ. 28 τοῦ 1913.

- 4 -

Ἐξοχολομοί, Ἐξοχολομοί καὶ ἑταίροι,

Ἐξοχολομοί τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἀνελλιπὴς ἑταίροι καὶ φίλοι -
 - ὁ ἄλλος ἑταίρος ἑταίρος - ὅπως ἕσονται ἀλλήλων
 τῶν ἀγαθῶν, περὶ τῶν ἑταίρων. Ἐπὶ τὸ μόνον, ὡς ἀνελλιπὴς τῶν
 τῶν ἀνελλιπῶν ἀνελλιπῶν τῶν ἀνελλιπῶν, ἑταίροι καὶ ἑταίροι
 μὴ ἀνελλιπῶν ἀνελλιπῶν ἀνελλιπῶν καὶ ἀνελλιπῶν.
 Ἐξοχολομοί τῶν ἀνελλιπῶν ἀνελλιπῶν τῶν ἀνελλιπῶν καὶ ἑταίροι
 ἀνελλιπῶν τῶν ἀνελλιπῶν. Ἐξοχολομοί τῶν ἀνελλιπῶν ἀνελλιπῶν
 ἀνελλιπῶν, τῶν ἀνελλιπῶν ἀνελλιπῶν, ἀνελλιπῶν ἀνελλιπῶν, ἀνελλιπῶν,
 ἀνελλιπῶν ἀνελλιπῶν, ἀνελλιπῶν ἀνελλιπῶν καὶ ἀνελλιπῶν,
 ἀνελλιπῶν ἀνελλιπῶν ἀνελλιπῶν ἀνελλιπῶν, ἀνελλιπῶν ἀνελλιπῶν
 καὶ τῶν ἀνελλιπῶν ἀνελλιπῶν ἀνελλιπῶν. Ἐξοχολομοί τῶν ἀνελλιπῶν
 τῶν ἀνελλιπῶν, τῶν ἀνελλιπῶν, ἀνελλιπῶν, τῶν ἀνελλιπῶν καὶ τῶν
 ἀνελλιπῶν ἀνελλιπῶν. Ἐξοχολομοί τῶν ἀνελλιπῶν ἀνελλιπῶν ἀνελλιπῶν.
 καὶ τῶν ἀνελλιπῶν ἀνελλιπῶν ἀνελλιπῶν. Ἐξοχολομοί τῶν ἀνελλιπῶν
 ἀνελλιπῶν ἀνελλιπῶν.

Ἐξοχολομοί.

τῶν ἀνελλιπῶν, καὶ τῶν ἀνελλιπῶν καὶ ἀνελλιπῶν ἀνελλιπῶν,
 ἀνελλιπῶν ἀνελλιπῶν ἀνελλιπῶν. Ἐξοχολομοί τῶν ἀνελλιπῶν ἀνελλιπῶν,
 ἀνελλιπῶν ἀνελλιπῶν ἀνελλιπῶν.

Ἡ Βουλγαρία καὶ καθὼς ἐκείνη ἐξαρτῆται
 ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, τοῖς κόσμοι καὶ μοῖροι, οὐκ ἐπίσταται
 κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν πρᾶξεων τούτων ἐπιφέρει.

Ὅτι ὁ ἕλεος καὶ τὸ ἀγαθὸν δὲν εἶναι τὸ ἐξ ἑνὸς
 ἀποβῆναι, οὐδὲ ἰσοπέδια καὶ ἀξιοσύνη γυναικὸς ἀποβῆναι
 οὐ, δὲ ἀδελφότης καὶ βία ἀποβῆναι δὲ ἄλλοι ὑπερβαίνει
 καὶ ἑμεῖς ἀδελφότης. Ἐξοχὸν ἔστιν καὶ ἀδελφότης
 οὗτος καὶ ἕλεος ἐπὶ τῆς ἐπίστασης καὶ τῆς ἀξιοσύνης ἐπὶ
 ἑμῶν καὶ ἕλεος ἕλεος μετὰ τῆς ἀξιοσύνης καὶ ἀδελφότης.
 Ἐπὶ τῆς ἕλεος καὶ ἀδελφότης ἕλεος καὶ ἕλεος
 ἀδελφότης. Ἐπιφέρει ἐπὶ τῆς βίας καὶ τῆς ἀξιοσύνης ἕλεος
 τῆς ἀξιοσύνης τῶν ἀδελφότης ἀδελφότης καὶ ἀδελφότης
 ἀδελφότης τὰ ἀδελφότης μετὰ τῆς ἀξιοσύνης ἕλεος,
 ἐπὶ τῆς ἕλεος ἕλεος.

Ἐπιφέρει, γυναικὸς ἕλεος καὶ ἀξιοσύνης μετὰ
 ἀδελφότης.

(ἕλεος) ἀδελφότης
 ( ) ἀδελφότης ἀδελφότης ἀδελφότης.

Σόφια, 6 Αύγουστου 1913

Ἄριθ. 44
 Νομός Σεργῶν

Πρός τό Β. ἐπί τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργεῖον
 [Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν
 Ἐμπιστευτικόν Πρωτόκολλον 48
 Ἄριθ. Πρωτ. 23549
 Ἐλήφθη τῇ 21 Αὐγ. 1913]

Ἐπί τῇ συνομολογήσει τῆς εἰρήνης ἐτελέσθη δοξολογία ἐν τῷ Ναῶ τῆς Μητροπόλεως, εἰς ἣν παρέστη καί ὁ Βασιλεύς, ὅστις μετά τό πέρας, συνοδευόμενος ὑπό τῆς στρατιωτικῆς του ἀκολουθίας, καί ὑπό τῶν Ὑπουργῶν, ἐπανῆλθε πεζός εἰς τά Ἀνάκτορα, ἀφοῦ καθ' ὁδόν διελέχθη διερχόμενος διά τῶν κεντρικῶν ὁδῶν μετά τινων πληγωμένων στρατιωτῶν. Σκοπός τῆς ἐπιδεικτικῆς ταύτης συναναμίξεως μετά τοῦ πλήθους ἦτο νά πεισθῶσιν οἱ ξένοι καί ὁ ἔξω κόσμος, εἰς ὃν ἱκανά μετεδόθησαν περί τῆς λίαν δυσχεροῦς θέσεως τοῦ Βασιλέως καί τῆς ἀντιδημοτικότητός του – ὅτι ὁ Βασιλεύς Φερδινάνδος δύναται ἀφόβως νά συναναστρέφεται μετά τοῦ λαοῦ του. Καί εἰς Κουστενδήλιον δέ μετέβη καί εἰς Δουπνιτιάν ὅπου ἐτελέσθησαν Δοξολογίαι ἐπί παρουσία καί τοῦ Στρατοῦ. Προχθές δέ ἐπέτειον τῆς εἰς τόν θρόνον ἀναρρήσεως τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος, ἐγένετο μετά μεγάλης ἐπισημότητος ἡ εἴσοδος τῶν στρατευμάτων τῆς Α' Μεραρχίας εἰς Σόφιαν. Εἰς τήν γέφυραν τῶν λεόντων ἠγέρθη πρόχειρος θριαμβευτική ἀψίς μέ ἐπιγραφάς παριστώσας τά μέρη τῶν διαφόρων ἐνδόξων μαχῶν τοῦ ἐνδεκάμηνου πολέμου (τήν φοράν ταύτην ὅμως ἔλειπε τό ὄνομα τῆς Ἀγγίστης). Μαθηταί καί μαθήτριάι γυμνασίων ἔψαλαν τόν ἐθνικόν ὕμνον. Ὁμιλος Κυριῶν ἀπένειμαν στεφάνους δρυός καί χλόης ὡς καί ἀνθοδέσμας εἰς τόν ἀρχηγόν τοῦ Στρατοῦ τεθέντα ἔφιππον ἐπικεφαλῆς τῶν εἰσερχομένων στρατευμάτων, τοὺς Πρίγκηπας καί τοὺς ἀνωτέρους ἀξιωματικούς. Ὁ Δήμαρχος προσεφώνησε τόν ἀρχηγόν τῆς Μεραρχίας. Ὁ λαός ἐζητωκραύγαζεν ὑπέρ τοῦ στρατοῦ, ἀλλ' αἱ ζητωκραυγαί ἦσαν βεβιασμέναι καί ἀψυχοι οἱ δέ δυσφοροῦντες ἠπόρουν διά τήν πανηγυρικῆν ταύτην ἐπίδειξιν κατά τήν ὑποδοχὴν στρατοῦ ἠττημένου, μυρίας ὑποστάντος ταλαιπωρίας καί κακουχίας. Δι' αὐτῆς ἡ Κυβέρνησις καί ὁ Βασιλεύς ἐπεδίωκον τήν ἐνθάρρυνσιν τοῦ λαοῦ καί την εἰς αὐτόν ὑποβολήν ὅτι ὁ στρατός ἦτο νικητής!

Ἡ πομπή κατέληξεν εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Μητροπόλεως, ἔνθα παρήλασεν ἅπας ὁ στρατός ἐνώπιον τοῦ Βασιλέως καὶ τῶν ἀντιπροσώπων. Μεθ' ὃ ἐτελέσθη ἡ Δοξολογία καὶ εἶτα μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν πεσόντων. Διαταγαὶ ἀπεστάλησαν καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας ἵνα, ὁμοίᾳ ὑποδοχῇ γένηται εἰς τὰ ἐπανερχόμενα στρατεύματα. Ὅλοι ἐν τούτοις αἱ προσπάθειαι τῆς Κυβερνήσεως ἵνα συγκεράσῃ τὰ πράγματα καὶ ἰλαρύνει τὸν λαόν, ἀποβαίνουσιν εἰς μάτην. Ἡ κατάστασις παραμένει ζοφερά καὶ οὐδεμία ἐπιτρέπεται αὐταπάτη. Ἡ πειθαρχία τοῦ στρατοῦ ἐντελῶς ἐχαλαρώθη. Γνωρίζω ὅτι εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν καὶ εἰς τὰ στρατόπεδα, στρατιῶται ὑβρίζον τὸν Βασιλέα καὶ τὴν Κυβέρνησιν, ἰδιαίτατα τὸν κ. Δάνεφ. Ὑβρίζον καὶ αὐτούς τοὺς ἀξιωματικούς, χωρὶς οὗτοι νὰ τολμῶσι νὰ ἐπιβάλωσι ποινάς. Κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας ὁ στρατός ἀποκαμῶν δέν ἀντεῖχε πλέον. Ὅμαδες στρατοῦ ἤρνοῦντο νὰ πολεμήσωσι. Ἀνεγνώσθη δέ εἰς τὸν στρατὸν τηλεγραφικὴ Διαταγὴ τοῦ Βασιλέως-Ἀρχηγοῦ παρακαλοῦντος ἐπανειλημμένως τὸν στρατὸν ἀπὸ τοῦ στρατιώτου μέχρι τοῦ στρατηγοῦ νὰ κρατήσωσι τὰς θέσεις των ἀκόμη 3 ἡμέρας, ἵνα μὴ ὁ ἐχθρὸς εἰσβάλλῃ εἰς τὸ βουλγαρικὸν ἔδαφος, καὶ ὅτι μετὰ 3 ἡμέρας θὰ γίνῃ ἀνακωχή. Γνωστὴ ἦτο εἰς τοὺς πεζοὺς καὶ πυροβολητὰς ἡ ἔλλειψις πυρομαχικῶν. Δι' ἕκαστον τηλεβόλον ὑπῆρχον μόνον 25 βολαὶ καὶ δι' ἕκαστον ὄπλον 600 (κατ' ἄλλους 300) φυσίγγια. Τό δέ ὄπλοστάσιον Σόφιας ἐστερεῖτο ὑλικοῦ πρὸς κατασκευὴν πυρομαχικῶν. Ἀπελύθησαν ὅλα τὰ στρατεύματα, πλὴν τῶν 4 τελευταίων κλάσεων 1911-1914, ἐξ ὧν αἱ δύο πρῶται κρατοῦνται προσωρινῶς, αἱ δέ τελευταῖαι μέχρις ἀποπερατώσεως τῆς θητείας των.

Καὶ κατὰ τὴν ἐκ τοῦ στρατοπέδου ἀναχώρησίν των, τὰ συντάγματα ἐξεδήλωσαν ἔλλειψιν πειθαρχίας. Παρὰ τῶν στρατιωτῶν ἀφηρέθησαν ἐν Κιουδενδηλίῳ ὅλα τὰ φυσίγγια, καὶ ὅμως πολλοὶ στρατιῶται κρύπτοντες βολὰς εἰς τὰ θυλάκια των, ἐπυροβόλουν καθ' ὁδόν. Ἐν ᾧ ἀπὸ Κιουδενδηλίου μέχρις Σόφιας τὰ στρατεύματα ἐπρόκειτο νὰ ἔλθωσι πεζῇ, ἤρνήθησαν καὶ ἐπέβαλον τὴν διὰ σιδηροδρόμου μεταφορὰν των. Τό δέ 8ον Σύνταγμα διὰ τῆς βίας ἀνῆλθεν εἰς τὸν σιδηρόδρομον μὴ ἀναμένον τὴν σειρὰν του (ὡς φαίνεται δέ εἶχε καὶ ἐπαναστατικὰς προθέσεις κατὰ τῆς πρωτευούσης).

Ἐν τῷ σιδηροδρομικῷ σταθμῷ Σόφιας συνέβησαν σήμερον τὴν πρωΐαν ἐπεισόδια, κατὰ τὴν δίοδον τῶν στρατευμάτων. Οὕτω στρατιῶται τοῦ 36 συντάγματος, σπεύδοντες νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς ἐστίας των καὶ μὴ ἀναμένοντες τὴν σειρὰν των ἐπλήγωσαν βαρέως τὸν Στρατηγὸν Ζελάφσκη (ἀρτίως προαχθέντα εἰς στρατηγόν), τὸν διοικητὴν τοῦ συντάγματος καὶ ἐλιθοβόλησαν τὸν βοηθὸν τοῦ Ἀρχιστρατήγου, Στρατηγὸν Ράδκο Δημήτριεφ.

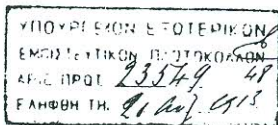
Ἐσωκλείστως διαβιβάζω ἐν μεταφράσει τὴν Διαταγὴν, δι ἧς ὁ Βασι-
λεὺς - Ἀρχιστράτηγος ἀποχαιρετίζει τὰ ἀπολυόμενα στρατεύματα.

Εὐπειθέστατος Μουσικός

*(Κατὰ τὴν ἀντιγραφὴν τοῦ πρωτοτύπου τηρήθησαν ἡ ὀρθογραφία τοῦ συντά-
κτη καὶ τὰ σημεῖα στίξεως, ἐκτός ἀπὸ ἀρκετές ἄνω τελείες. Δ.Μ.)*

Λόγια, 6 Σεπτεμβρίου 1913

ἀριθ. 44

Πρόσλο' β. εἰς τὰς Ἐφορεύσεις
Βουκουρεστίου.

Ἐπί τῃ συνεκτικῇ τῆς εἰρήνης ἐργασίᾳ, δελεαστικῆς
ἐν τῷ κραδί τῆς Μυραδάρας, εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν Βα-
-σουλῆν, ὅθεν παρα τῶν ἁλῶν, συνελθόντων καὶ τῶν ἁρ-
-κων τῶν ἀνεργῶν, καὶ καὶ τῶν ἰσορροπιῶν, ὅθεν
ἐκ δεξιῶν καὶ τῶν ἑλλείψεων, ἀπὸ τῆς οὐκ ἐπιβλη-
-θῆναι ἀλλοτρίως ἀλλὰ τῶν ἐπιβληθῆναι ἀπὸ τῆς ἐπιβλη-
-θῆναι ἀλλοτρίως ἀλλὰ τῶν ἐπιβληθῆναι ἀπὸ τῆς ἐπιβλη-
-θῆναι ἀλλοτρίως ἀλλὰ τῶν ἐπιβληθῆναι ἀπὸ τῆς ἐπιβλη-
-θῆναι ἀλλοτρίως ἀλλὰ τῶν ἐπιβληθῆναι ἀπὸ τῆς ἐπιβλη-
-θῆναι ἀλλοτρίως ἀλλὰ τῶν ἐπιβληθῆναι ἀπὸ τῆς ἐπιβλη-

καὶ τῆς ἐπιβληθῆναι ἀπὸ τῆς ἐπιβληθῆναι ἀπὸ τῆς ἐπιβλη-
-θῆναι ἀλλοτρίως ἀλλὰ τῶν ἐπιβληθῆναι ἀπὸ τῆς ἐπιβλη-
-θῆναι ἀλλοτρίως ἀλλὰ τῶν ἐπιβληθῆναι ἀπὸ τῆς ἐπιβλη-

στα τὰ μαγιά καὶ τὴν ἐκτέλεσιν, ἀποκρίσας ἰσχυρῶς ἐν
 ἑστῆσιν καὶ ἐν ἑκτελέσει, ἰσχυρῶς ἐστῆσιν
 καὶ ἐν τῇ ἐκτέλει, ἰσχυρῶς ἐστῆσιν καὶ ἐν τῇ ἐκτέλει
 τῶν ἐκτελέσεων. Κατὰ τὰς ἐκτελέσεις, ὁ ἀπὸ τῶν ἐκτελέσεων
 ἐν ἀντίθετον ὅσον ἐκτελέσει ἀπὸ τῶν ἐκτελέσεων.
 ἀντίθετον, ἐν τῇ ἐκτέλει ἐκτελέσει, ἀντίθετον ἐκτελέσει.
 ἀντίθετον ἐκτελέσει, ἀντίθετον ἐκτελέσει ἀπὸ τῶν ἐκτελέσεων.
 ἀντίθετον ἐκτελέσει, ἀντίθετον ἐκτελέσει ἀπὸ τῶν ἐκτελέσεων.
 ἀντίθετον ἐκτελέσει, ἀντίθετον ἐκτελέσει ἀπὸ τῶν ἐκτελέσεων.
 ἀντίθετον ἐκτελέσει, ἀντίθετον ἐκτελέσει ἀπὸ τῶν ἐκτελέσεων.

Τὸ ἐκτελέσει ἐν τῇ ἐκτέλει καὶ ἐκτελέσει ἐν τῇ ἐκτέλει
 ἐκτελέσει. Δι' ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει καὶ
 ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει. Ἐκτελέσει ἐκτελέσει
 ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει.

Ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει
 ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει
 ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει.

Καὶ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἀντιθέτων ἐκτελέσεων, ἐκτελέσει
 ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει
 ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει
 ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει
 ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει
 ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει ἐκτελέσει.

—

...επισημασμένων. Η δὲ 8^α ενότητα δὲ τῆς βίβλου ἀνήκει
 εἰς τὰς ἐπισημασμένας μὴ ἀνεπισημασμένων (ἐπισημασμένων
 δὲ εἰς τὰς ἐπισημασμένας ἀνεπισημασμένων καὶ τὴν ἀνεπισημασμένην).

Ἡ δὲ ἐπισημασμένη ἐκείνη ἐστὶν ἡ ἐπισημασμένη τῆς
 ἐπισημασμένης, καὶ τῆς ἐπισημασμένης ἐπισημασμένης ἐκείνης
 ἐπισημασμένης τῆς 36 ἐπισημασμένης, ἐπισημασμένης καὶ ἐπισημασμένης
 ἐπισημασμένης τῆς καὶ τῆς ἀνεπισημασμένης ἐπισημασμένης ἐπισημασμένης
 ἐπισημασμένης τῆς ἐπισημασμένης ἐπισημασμένης (ἐπισημασμένης ἐπισημασμένης ἐπισημασμένης
 ἐπισημασμένης), τῆς ἐπισημασμένης τῆς ἐπισημασμένης καὶ ἐπισημασμένης τῆς
 ἐπισημασμένης τῆς ἐπισημασμένης, ἐπισημασμένης ἐπισημασμένης ἐπισημασμένης.

Ἐπισημασμένης ἐπισημασμένης ἐπισημασμένης ἐπισημασμένης ἐπισημασμένης
 ἐπισημασμένης ἐπισημασμένης ἐπισημασμένης ἐπισημασμένης ἐπισημασμένης
 ἐπισημασμένης ἐπισημασμένης ἐπισημασμένης ἐπισημασμένης ἐπισημασμένης.

Διονύσης Γ. Μαυρογιαννης

57

ΛΙΛΑ ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ-ΣΩΤΗΡΙΟΥ - ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΒΟΥΡΟΥΤΖΙΔΗΣ

Ο ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ «ΦΙΛΙΠΠΟΣ» ΠΡΩΗΝ ΟΡΦΕΥΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ ΤΟ 1913-1916

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τά Σέρρας ἦταν σημαντικό βιοτεχνικό καί ἐμπορικό κέντρο στά χρόνια τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, μέ ὀργανωμένες συντεχνίες. Μετά τήν κατάκτηση τῆς πόλης ἀπό τούς Τούρκους στίς 19 Σεπτεμβρίου τοῦ 1383¹, τό ἐργατικό καί βιοτεχνικό σύστημα πάνω στό ὅποιο στηριζόταν ἡ οἰκονομική ζωή τῆς πόλης καί τῆς περιοχῆς τῆς, μετά ἀπό μιά βραχυχρόνια ἀποδιοργάνωση, ἀνασυντάχθηκε προσαρμόζοντας τίς ὀργανωτικές του δομές στά δεδομένα τοῦ νέου πολιτικοῦ περιβάλλοντος βελτιώνοντας τίς παραγωγικές του δυνατότητες².

Οἱ βιοτεχνικές καί ἐπαγγελματικές ὀργανώσεις τῶν Σερρῶν, πού ἀπό τόν 15ο αἰώνα παίζουν καθοριστικό ρόλο στήν οἰκονομική καί κοινωνική ζωή τῆς πόλης³, τό Δεκέμβριο τοῦ 1909 μέ πρωτοβουλία τοῦ Μητροπολίτη

---

1. Georg Ostrogorsky, Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, τ. Γ', Ἀθήνα 1981, σσ. 247 καί 340, σμ. 205. Andre Guillou, *Les archives de Saint Jean prodrome sur le mont Menecee*, Paris 1995, σ.155.

2. Ἀπό ἀπογραφή τοῦ 1464-στό subasilik τῶν Σερρῶν, πού περιλάμβανε τό ἀστικό κέντρο καί 105 χωριά γύρω ἀπό αὐτό, γίνονται γνωστά ἐπαγγέλματα τῶν κατοίκων τῆς πόλης. Ἔτσι γνωρίζουμε πώς τό 1464 στήν πόλη τῶν Σερρῶν, σέ συντεχνιακή ὀργάνωση καί στά πρότυπα τῶν βυζαντινῶν ρουφετίων, ὑπῆρχαν βυρσοδέψες, ἀργυραμοιβοί (σαράφηδες), σιδηρουργοί, ράφτες, ὑφαντές, σελοποιοί, κατασκευαστές παπουτσιῶν, κηπουροί, κεραμοποιοί, μυλωνάδες, ὄδηγοί καρabanιών, κατασκευαστές ἀρβυλῶν, κατασκευαστές ἀψίδων καί, ἀσφαλῶς, θά ὑπῆρχαν φουρνάρηδες, μπακάληδες καί ἄλλα ἐπαγγέλματα πού βοηθοῦσαν στήν ὁμαλή οἰκονομική λειτουργία τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου τῆς περιοχῆς πού διοικοῦσε ὁ subasis τῶν Σερρῶν Togan Qurtgi.

3. Πέτρου Παπαγεωργίου, Αἱ Σέρραι καί τά προάστεια, τά περὶ τά Σέρρας καί ἡ μονή Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Σερρῶν, Σέρρες 1988, σ. 56, "...ἐψήφισαν δώδεκα ἀνθρώπους δίκαιους...ἀπό πᾶσα ρουφέτι...". Περισσότερα στοιχεῖα γιά τή δράση τῶν Συντεχνιῶν στήν πόλη τῶν Σερρῶν: Χαράλαμπου Βουρουτζίδη, *Συντεχνίες καί ἐπαγγέλματα τῶν Σερρῶν ἀπό τά τέλη τοῦ 15ου αἰώνα ἕως καί τίς ἀρχές τοῦ 20οῦ*. Ἐκδοση Περιοδικοῦ ΓΙΑΤΙ, Σέρρες 1995.

Ἐπίσκοπος Χριστοδούλου συγκροτοῦν τὸ Σερραϊκὸ Σύνδεσμο Συντεχνιών,⁴ γιὰ νὰ προωθήσουν ὀργανωμένα, μὲ πρόφαση τὴν ὑποστήριξη ἐπαγγελματικῶν συμφερόντων τους, τὶς ἐθνικὲς ἐπιδιώξεις τῶν μελῶν τους.

Ἡ πρώτη πολιτικὴ παρουσία τοῦ Σερραϊκοῦ Συνδέσμου Συντεχνιών γίνεται τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1913, ὅταν συνεργάζεται μὲ τοὺς πολιτιστικούς καὶ κοινωνικούς Συλλόγους τῶν Σερρῶν, πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς προβολῆς τῶν ἐθνικῶν δικαίων καὶ τοῦ δικαιώματος τῆς αὐτοδιάθεσης τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλης, ἐξουσιοδοτώντας, μὲ ἀπόφαση τῆς Γενικῆς Συνέλευσής τους, τὸ Μακεδόνα πολιτικὸ Χαρίσιο Βαμβακᾶ νὰ ὑποστηρίξει στοὺς ἰσχυροὺς τῆς Εὐρώπης τὰ «...ἀμετάτρεπτα ἐθνικὰ ἰδεώδη τοῦ λαοῦ τῆς πόλης τῶν Σερρῶν»⁵.

Αὐτὸς ὁ λαός, ἔχοντας μνημὲς ζωντανὲς ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Μακεδονικοῦ Ἄγωνα, γνώριζε πὼς ἦταν πολὺ εὐκόλο στοὺς ἰσχυροὺς τῆς Εὐρώπης, προκειμένου νὰ πετύχουν τὶς πολιτικὲς τους ἐπιδιώξεις, νὰ ἀγνοήσουν τὴ θέλησή του. Ἔτσι, μὲ διάφορες ἐπιτροπές, ὀργάνωνε τὶς δυνάμεις του προσπαθώντας νὰ συγκροτήσει ἕναν στιβαρὸ ἐκφραστή τῶν Ἐθνικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιδιώξεών του, προκειμένου νὰ μὴν ἀλλάξει ἢ γεωγραφικὴ διαίρεση τῆς νότιας περιοχῆς τῶν Βαλκανίων, μετὰ τοὺς νικηφόρους πολέμους τοῦ 1913.

Οἱ Σερραῖοι μὲ αἰσθήματα χαρμολύπης γιόρτασαν τὴν πολυπόθητη ἔνταξή τους στὸν κορμὸ τῆς μητέρας πατρίδας, ἀφοῦ οἱ πανηγυρισμοὶ γιὰ τὴν ἐπίτευξη τοῦ προαιώνιου πόθου γίνονταν μέσα στοὺς καπνοὺς πού ἀκόμη ἔβγαζαν τὰ ἀποκαΐδια τῆς ἀγαπημένης τους πόλης, μετὰ τὸν ἐμπρησμό της ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους στίς 28 Ἰουνίου τοῦ 1913⁶.

4. Ἐφημ., ΑΣΤΗΡ, Ἰανουάριος 1910, ἀρ. φύλ. 18.

5. Στίς 18 Φεβρουαρίου τοῦ 1913 οἱ πρόεδροι τῶν Συντεχνιών καὶ τῶν Ἀδελφοτήτων καθὼς καὶ τὰ Κοινοτικά Σωματεῖα τῶν Σερρῶν ἐξουσιοδότησαν τὸν Μακεδόνα πολιτικὸ Χαρίσιο Βαμβακᾶ, μὲ ἀπόφαση Γενικῆς Συνελεύσεώς τους πού πραγματοποιήθηκε στὴν αἴθουσα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σερρῶν, νὰ ὑποστηρίξει τὰ ἀμετάτρεπτα ἐθνικὰ ἰδεώδη τοῦ λαοῦ τῶν Σερρῶν στίς κυβερνήσεις τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, προκειμένου ἢ «...ἐλληνικότατη περιφέρεια τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας...» νὰ ὑπολογίζεται ὡς Ἑλληνική. Καλλιόπη Παπαθανάση-Μουσιοπούλου, «Οἱ Σέρρες στὰ σκληρὰ χρόνια 1912-1913 καὶ ὁ Χαρίσιος Βαμβακᾶς», Σερραϊκὰ Χρονικά, τ. 12ος, Ἀθήνα 1989, σ.104.

6. «*Αἱ οὐρανομήκεις φλόγες, ἔγραφε ὁ Μητροπολίτης Σερρῶν Ἀπόστολος Χριστοδούλου, μεγαλοπρεπῶς ἀνήγγελλον οὐ μόνον εἰς τοὺς Σερραῖους ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς περιοίκους, ὅτι τελεῖται τὸ ἐθνικὸν των Πάσχα ... καταργουμένης διὰ παντός τῆς δουλείας*».

ΤΟ ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΥΡΠΟΛΗΣΗ

‘Η πόλη τῶν Σερρῶν, μετὰ τὴν πυρπόλησίν της, παρουσίαζε μιά θλιβερή εἰκόνα⁷. Ἀπὸ τὸν ἐμπρησμό κήκαν 1000 καταστήματα, 4.050 κατοικίες σὲ σύνολο 6.000, δεκαοκτῶ ἐκκλησίες⁸ καθὼς καὶ ἡ ἑβραϊκὴ συνοικία μετὴν περιφνημὴ συναγωγὴ τῆς καὶ Cabol⁹. Καταστράφηκαν ἀπὸ τὴ φωτιὰ οἰκογενειακὰ κειμήλια καὶ ἔγγραφα¹⁰, κήκαν οἱ κώδικες τῶν ἐνοριακῶν ἐκκλησιῶν καὶ τὰ ἀρχεῖα τῶν σχολείων, ἀποτεφρώθηκε, μὲ μίαν λέξη, σχεδὸν ὅλο τὸ varos¹¹ καὶ ἔμειναν ἄστεγοι 15.000 Σερραῖοι ἀπὸ τοὺς 30.000 κατοίκους πού εἶχε ἡ πόλη.

7. Τὴν πρὸ ἄθλια εἰκόνα της ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πού ὁ Βούλγαρος τσάρος Ἰωάννης ὁ Α΄ (ὁ ἐπονομαζόμενος ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς Σκυλογιάννης) τὴν κατὰστρεψε ὀλοσχερῶς τὸ 1206. Γεώργιος Ἀκροπολίτης, Χρονικὴ Συγγραφή, Ἀθήνα 2003, σ. 132 «..ἐπεὶ δ’ αἱ Σέρραι πάλαι μὲν ὑπῆρχε πόλις μεγίστη, ὁ δὲ Βούλγαρος Ἰωάννης μετὰ τῶν λοιπῶν Μακεδονικῶν πόλεων καὶ ταύτην πολιορκήσας κατήρριψεν, ὡς κώμη τότε ἐτύχχανε...», Γοδεφρείδου Βιλλαρδουίνου, Ἡ κατάκτηση τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Ἀθήνα 1985, σ. 175 καὶ Εὐάγγελος Στράτης, Ἱστορία τῆς πόλεως Σερρῶν, Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Σερρῶν, Σέρρες 2000, σ. 43.

8. Μεταξὺ τῶν ἐκκλησιῶν ἦταν καὶ ὁ Μητροπολιτικὸς ναὸς τῶν Ἀγίων Θεοδώρων, κτίσμα παλαιότερο τοῦ 11ου αἰῶνα. Πέτρου Πέννα, Ἱστορία τῶν Σερρῶν, Ἀθήνα 1966, σσ. 482-483.

9. Χαράλαμπος Βουρουτζίδης, «Χρονικὸ τῆς Ἑβραϊκῆς Κοινότητος τῶν Σερρῶν», Περιοδικὸ Χρονικὰ, τ. 170, σσ. 11-22, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2000. Ἡ «καὶ Cabol» χωροῦσε ἕως καὶ 2000 ἄτομα, ἐνῶ ἡ ἐξέδρα πού ἱερουργοῦσαν οἱ ραββίνοι, ἡ Teba, βρισκόταν στὸ κέντρο τῆς συναγωγῆς, εἶχε σχῆμα κυκλικὸ καὶ ὕψος τριῶν περίπου μέτρων.

10. Ὁ Ε. Στράτης θρηγώνοντας τὴν ἀπώλεια «ἐκ τῶν φλογῶν τῆς τρισβαρβάρου καὶ ἀνοικτίρμονος πυρπολήσεως τῶν Σερρῶν» τῶν χειρογράφων του καὶ τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων πού ἀφοροῦσαν τὸν Ἑμμανουήλ Παπαῖ γράφει: «... ὁ καπνὸς δὲ τοῦ ἐμπρησμοῦ τῶν χειρογράφων μου πλουσίως τραφέντων ἐξ ἐπισήμων ἀνεκδότων ἐγγράφων τοῦ ἀεμνήστου, ἀποφράσων τὰς ἀκτίνας τῆς τριλαμποῦς ἐκεῖνης μορφῆς, μόλις ἐπιτρέπει...» Εὐάγγελος Στράτης, Ὁ Σερραῖος Ἀρχιστράτηγος τῶν Μακεδονικῶν δυνάμεων κατὰ τὸν Ἰερόν ἀγώνα τοῦ 1821 Ἑμμανουήλ Παπαῖ, Σέρρες 1914, σ. 6.

11. Varos = Βαρόσι: Λέξη πού προέρχεται ἀπὸ τὰ Οὐγγρικά καὶ σημαίνει τὸ ἀτειχιστὸ τμήμα μιᾶς πόλης, στὸ ὁποῖο πάντως δὲν ἔμεναν μουσουλμάνοι. Βασίλη Δημητριάδη, Ἡ Κεντρικὴ καὶ Δυτικὴ Μακεδονία κατὰ τὸν Ἑβλιγὰ Τσελεμητή, Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 376. Ὁ Ν. Πέτροβιτς, Σερραϊκὰ Χρονικὰ, τ. 2ος, Ἀθήνα 1957, σ. 137, ὑποστηρίζει πὼς ἡ λέξη Varos σημαίνει κεντρικὴ πόλη.

Τήν άμεση ανάγκη στέγης έλλυσαν οί Σερραίοι έβραϊκήσ καταγωγής¹², μέ τή φιλοξενία τους στή δεύτερη έβραϊκή συνοικία¹³ πού ήταν έξω από τήν πυρκαυστη ζώνη, ένώ οί όρθόδοξοι Έλληνες μέ τήν έννοικίαση «*άντί ύπέρογκων τιμών*»¹⁴ σαθρών και άνθυγεινών σπιτιών¹⁵ από τούς συμπολίτες τους Τούρκους, οί συνοικίες τών όποίων δέν καταστράφηκαν από τόν έμπρησμό.

Οί έμποροι τών Σερρών, εκτός από τό κοινό μέ όλους τούς όμόδοξους πρόβλημα στέγασης τών οικογενειών τους, έπιπρόσθετα άντιμετώπιζαν τό πρόβλημα τής έπαγγελματικήσ στέγης καθώς και τίς δυσκολίες στήν προμήθεια και διάθεση τών έμπορευμάτων τους, άφοϋ οί Βούλγαροι, μέ τό πρόσχημα τών αναγκαστικών επιτάξεων,¹⁶ άρπαξαν τά άποικιακά έμπορεύματά τους. Και τό μέν πρόβλημα τής έπαγγελματικήσ στέγης οί Σερραίοι έμποροι άντιμετώπισαν μέ τήν οικόδόμηση ξύλινων παραπηγμάτων στους ίδιους χώρους,¹⁷ όπου πριν από τή φωτιά ύπήρχαν τά καταστήματά των, τό πρόβλημα όμως τής προμήθειας έμπορευμάτων παρουσίαζε έξαιρετικές δυσκολίες, άφοϋ οί πιστωτές τους άπαιτούσαν τήν άμεση έξόφληση παλαιών όφειλών, προκειμένου νά τούς δώσουν νέο έμπόρευμα. Οί δυσκολίες αυτές, καθώς και τό κλίμα φυλετικήσ καχυποψίας¹⁸ πού ύπήρχε στήν πόλη τών Σερρών μετά τήν καταστροφή του 1913, έπιβράδυναν τήν όμαλή

12. X. Βουρουτζίδη, Χρονικό τής Έβραϊκήσ Κοινότητας τών Σερρών, ό.π., σσ, 11-22.

13. Ό.π., σσ. 11-22.

14. Δές τήν εκθεση του «Πολιτικού Συλλόγου Σερρών Φίλιππος» και τών συντεχνιών τής πόλης προς τόν Έλ. Βενιζέλο στό παράρτημα, έγγραφο πρώτο.

15. Στά μέσα του 17ου αιώνα επισκέφθηκε τήν πόλη τών Σερρών ό Τούρκος περιηγητής Mustafa Ben Adbuilach. Στήν περιγραφή του χριστιανικού τομέα τής πόλης τών Σερρών γράφει για τή μεγαλοπρέπεια πού είχαν, σέ άντιδιαστολή μέ τά χαμόσπιτα τών Τούρκων, οί κεραμοσκεπείς κατοικίες τών Σερραίων: «*Επειδή όμως είναι οί άπιστοι μεγαλέμποροι, έχουν τελείας τάσ άπαισίας οικίας των*». Νικηφόρου Μοσχόπουλου, «*Η Έλλάς κατά τόν Έβλιά Τσελεμπί*», [Ανάτυπο από τόν ΙΕ' τόμο τής έπετηρίδας τής Έταιρείας Βυζαντινών Σπουδών], Άθήνα 1939, σ. 160.

16. «*Αλλά και πρό τής άποτεφρώσεως τής ήμετέρας πόλεως αι ένταϋθα ένγκατεστημένοι τότε Βουλγαρικά και στρατιωτικά άρχαί έλεηλάτησαν και διήρπασαν τό πλείστον μέρος τών έμπορευμάτων ήμών διά τής εύσχήμου μεθόδου τών αναγκαστικών επιτάξεων...*» Παράρτημα, Τέταρτο έγγραφο.

17. «*... και έχομεν σήμεραν εις τά προχείρως επί τών έρειπίων άνεγερθέντα μικρά ξύλινα έμπορικά παραπήγματα μάσ...*» Ό.π.

18. Στήν διάσκεψη τών έμπλεκομένων στον Βαλκανικό πόλεμο του 1912 στό Βουκουρέστι, κυριαρχούσε τό μεγάλο για τήν Έλλάδα ζήτημα τής παραχωρήσεως του λιμανιού τής Καβάλας. Η γνώμη τών Άγγλων πώς «*...ζητήματα <ώς*

λειτουργία τοῦ ἐμπορίου στήν πόλη, μέ ἄμεσο ἀποτέλεσμα τήν ἀργή καί κάτω ἀπό δυσμενέστερες συνθήκες ὀργάνωση τῆς καθημερινῆς ζωῆς τῶν Σερραίων.

Τή δυσάρεστη αὐτή πραγματικότητα, δηλαδή τό νά χάσουν τή στέγη τους χιλιάδες ἄνθρωποι σέ μικρό χρονικό διάστημα, οἱ Σερραῖοι τήν εἶχαν βιώσει ἕνα χρόνο νωρίτερα, ὅταν τά Βουλγαρικά στρατεύματα¹⁹ προχωρώντας πρὸς τήν πόλη τους τόν Ὀκτώβριον τοῦ 1912, ἔδιωχναν ἀπό τίς ἐστίες τους τούς Τούρκους χωρικούς τῆς ὑπαίθρου χώρας, πού πανικόβλητοι ζητοῦσαν καταφύγιο στά Σέρρας²⁰. Αὐτές τίς ἡμέρες, ἡ Ἑλληνορθόδοξη κοινότητα τῶν Σερραίων, σέ μιά ἀκόμη ἔκφραση μεγαλοψυχίας, περιποιήθηκε τούς ἀστέγους²¹ καί, μάλιστα, ὅταν μέ τήν εἴσοδο στήν πόλη τῶν Σερρῶν οἱ Βούλγαροι ἄρχισαν τίς σφαγές τῶν μουσουλμάνων,²² μέ πρωτοβουλία καί παρέμβαση τοῦ Μητροπολίτη Σερρῶν Ἀπόστολου Χριστοδούλου τούς ἔσωσαν²³.

Οἱ Τούρκοι ἀναγνώρισαν τή φιλανθρωπία τῶν Σερραίων καί ἔστειλαν

αὐτό> δέν δύναται νά λύωνται μόνον βάσει καθαρῶς ἐθνολογικῶν κριτηρίων» εἶχε δημιουργήσει μεγάλη δυσἀρέσκεια καί ἀνησυχία στούς Ἕλληνες τῆς Μακεδονίας καί φόβο γιά πιθανή παραχώρηση τῆς πόλης αὐτῆς στούς Βουλγάρους καί, ὡς ἐκ τούτου, ἡ διπλωματική διαμάχη μεταφέρθηκε καί ἀυξήθηκε στίς λαϊκές συνειδήσεις μεγαλώνοντας καί τή φυλετική καχυποψία, ἰδίως μετά τήν ὑπογραφή στίς 28 Ἰουλίου τοῦ 1913 τῆς συνθήκης πού παραχωροῦσε, ὕστερα ἀπό παρέμβαση τοῦ Κάιζερ Γουλιέλμου τοῦ Β' τήν Καβάλα στούς Ἕλληνες. Σπύρου Μαρκεζίνη, Πολιτική Ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος, Ἀθήνα 1967, τ. 3, σσ. 233-255.

19. Στίς 4 Ὀκτωβρίου τοῦ 1912 ἡ Ἑλλάδα, ἡ Σερβία καί ἡ Βουλγαρία κήρυξαν τόν πόλεμο ἐναντίον τῆς Τουρκίας.

20. «*Ἡ τῶν Τούρκων ἀρχική φαιδρότης καί ἡ χαρά μετεστράφη εἰς φόβον ὅταν εἶδον πολλούς Τούρκους χωρικούς καταφεύγοντας εἰς Σέρρας*». Πέτρου Πέννα, «Τό ἡμερολόγιον τοῦ Μητροπολίτου Σερρῶν Χριστοδούλου», Σερραϊκά Χρονικά, τ. 9, Ἀθήνα 1983, σ. 152.

21. «... παρά τό Δημαρχεῖον συνηντήσαμεν περί τά ἐξήκοντα γυναικόπαιδα μωαμεθανῶν ὀδηγούμενα ὑφ' ἐνός χρηστοῦ ἐκ τῶν ἡμετέρων, ...μαθῶν παρ' αὐτοῦ ὅτι ὀδηγοῦντο εἰς τό ἡμέτερον νοσοκομεῖον, ἔνθα ἐξενίζοντο καί ἄλλοι Τούρκοι, ἐνεθάρρυνα τά ἄτυχα πλάσματα, εἰπὼν πηγαίνετε παιδιά μου, μή φοβῆσθε ἐκεῖ ὑπάρχει καί τροφή καί θερμότης, μετ' ὀλίγον θά ἔλθω καί ἐγώ». Ὁ.π., σ. 156.

22. «*Τό Σάββατον 27 <Ὀκτωβρίου τοῦ 1912>...ἐφρονεῦθησαν Τούρκοι...Τήν νύκτα καί τήν πρωίαν τῆς Κυριακῆς περί τούς τριακοσίους, κατ' ἄλλας πληροφορίας, περί τούς ἐννεακοσίους*». Ὁ.π., σ. 154.

23. «...Ὁ Μουτσαρίφης μέ παρεκάλεσεν ὅπως παράσχω...ἄσυλον ἐν τῇ Μητροπόλει. Εὐχαρίστως, εἶπον, καί σεῖς καί πάντες οἱ βουλόμενοι Τούρκοι δύνασθε νά εὗρητε παρ' ἐμοί καί παρὰ τοῖς χριστιανοῖς μου πᾶσαν βοήθειαν». Ὁ.π., σ. 153.

στις 4 Ἰουλίου τοῦ 1913, εὐχαριστήρια ἐπιστολή στόν Μητροπολίτη Ἀπόστολο²⁴ μέ τήν ὁποία ἐκφράζανε τίς δημόσιες εὐχαριστίες τους γιά τή βοήθεια πού τούς δόθηκε τήν ὥρα τῆς δικῆς τους δοκιμασίας²⁵.

Η ΚΙΝΗΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ ΑΡΧΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Μετά τήν καταστροφή τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1913 ἦταν ἐπιτακτική ἡ ἀνάγκη συντονισμοῦ ὅλων τῶν τοπικῶν δυνάμεων, προκειμένου νά ἀντιμετωπισθεῖ τό ὄξυ στεγαστικό πρόβλημα καί οἱ ἀνάγκες τῆς καθημερινῆς βιωτῆς²⁶. Τήν πρωτοβουλία τοῦ συντονισμοῦ τῶν δυνάμεων τῆς πόλης τῶν Σερρῶν ἀνέλαβε ὀκταμελές Δημορχιακό Συμβούλιο ὑπό τήν προεδρία τοῦ Δημάρχου Ἀκῆλ Μουσταφᾶ Βέη²⁷ καί Ἀνώτατη Διοικητική Ἀρχή ἀποτελούμενη ἀπό προκρίτους τῶν Ἑλλήνων, Τούρκων καί Ἑβραίων, ὑπό τήν προεδρία τοῦ Μητροπολίτη Σερρῶν Ἀπόστολου Χριστοδούλου, ἐνῶ ἀπό τό προῖόν τῆς πλούσιας φιλανθρωπικῆς δραστηριότητος ἐπιτροπῶν πού συγκροτήθηκαν στήν Ἀθήνα καί τή Θεσσαλονίκη ἐνισχύονταν καί οἱ Τούρκοι πρόσφυγες²⁸.

Ἐκτός ἀπό τίς παραπάνω διοικητικές ἀρχές συγκροτήθηκε, στίς 8

24. Ὁ.π., σ. 177.

25. «Σεβασμιώτατε, οἱ ὑποσημειούμενοι ἀντιπρόσωποι τῆς Μουσουλμανικῆς Κοινότητος Σερρῶν προαγόμεθα διά ταύτης νά ἐκφράσωμεν τῇ Ὑμετέρᾳ Σεβασμιότητι τά πλημμυροῦντα τάς καρδίας ἀπαξιάπαντων τῶν Μουσουλμάνων τῆς πόλεως αἰσθήματα βαθυτάτης εὐγνωμοσύνης...» Ὁ.π., σ. 177.

26. Τήν ὥρα αὐτή τῆς δοκιμασίας, τό ἐνδιαφέρον πού ἐκδηλώνουν οἱ Σερραῖοι πολῖτες μέ ἐπιστολή τους πρὸς τό Γενικό Διοικητή Μακεδονίας γιά τήν τύχη τῶν ἐγγονῶν τοῦ «πολλά δαπανήσαντος ἀγωνιστοῦ τοῦ 1821 Ἐμμανουήλ Παπᾶ» εἶναι συγκινητικό. Ἡ Ζωή καί ἡ Χαρίκλεια, θύματα καί αὐτές τοῦ μεγάλου ἐμπρησμοῦ, πρέπει νά προστατευθοῦν ἀπό τήν Ἑλληνική Πολιτεία. «Ἡ μία τούτων, γράφει σέ ἔγγραφο του πρὸς τό Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν ὁ Θ. Σοφούλης, πού ἐνστερνίστηκε τό ἐνδιαφέρον τῶν Σερραίων γιά τίς δύο ἀδελφές, εἶναι ἀνάπηρος καί ἡ ἑτέρα ἄκρως καχεκτική... ἀνίκαναι πρὸς οἰανδήποτε ἐργασίαν στερούμεναι σήμερον καί αὐτοῦ τοῦ ἄρτου». Ἀρχεῖο Γενικῆς Διοικήσης Μακεδονίας, [Γ.Δ.Μ.], ὈΡ3/Ι/α/Φ.3.

27. Διορίστηκε ἀπό τίς Ἑλληνικές ἀρχές μετά τήν καταστροφή τῆς πόλης τό 1913. Ὁ Ἀκῆλ Βέης, γνωστός καί ὡς «Γκισούρ Βέη» λόγω τῶν φιλελληνικῶν αἰσθημάτων του, εἶχε διατελέσει Δήμαρχος τῆς πόλης τῶν Σερρῶν ἀπό τό 1906 ἕως καί τό 1909.

28. «... τῆς Ἑλληνικῆς δέ φιλανθρωπίας ἀπολάβουσι καί Τούρκοι πρόσφυγες...». Ὁ.π., σ. 177.

Νοεμβρίου του 1913, από έγκριτους πολίτες τών Σερρών πού εκλέχθηκαν μέ ψηφοφορία, ειδική «Επιτροπή Άνοικοδομήσεως» τής πόλης²⁹.

Η σύνθεση τής επιτροπής καί, κυρίως, ή αντιπροσωπευτικότήτά της δέν ίκανοποίησαν τούς Σερραίους, πού έβλεπαν στά μέλη της τή μικρότερη δυνατή εκπροσώπηση του λαϊκού στοιχείου. Μάλιστα, ή συμμετοχή του Τζαγκαρόλα Δανιήλ καί του Άζαρία Όβαδία, πού ήταν διερμηνείς του Αύστριακου Προξενείου ό πρώτος καί του Ίταλικού Προξενείου ό δεύτερος, άφηνε σαφέστατες ύπόνοιες εμπλοκής τών ξένων δυνάμεων στίς έθνικές ύποθέσεις τών Σερραίων³⁰.

Έπιδίωξη τής «Επιτροπής Άνοικοδομήσεως» ήταν ή ταχύτερη, κατά τό δυνατό, εφαρμογή σχεδίου οίκοδομήσεως τής πόλης τών Σερρών³¹. Για τό σκοπό αυτό τέσσερα από τά μέλη επιτροπής³² οί: Δ.Γκίνης Ί.Σχοινάς, Ί. Άλεξανδρίδης καί Φερίτ Βέης, τό πρώτο δεκαήμερο του Δεκέμβρη του 1913 ταξιδεύουν στην Άθήνα, όπου, μέ τόν εκεί εγκατεστημένο Ί. Δέλλιο, επισκέπτονται κυβερνητικούς παράγοντες, από τούς όποιους ζητούν τήν άμεση αποστολή συνεργείου από μηχανικούς, προκειμένου νά αρχίσει ή κτηματογράφηση τής κατεστραμμένης πόλης.

Τό αίτημα τών Σερραίων επιταχύνει τίς διαδικασίες αποστολής

29. Οί εκλογές έγιναν στό Νομαρχιακό Μέγαρο καί τά μέλη τής επιτροπής ήταν: Δημήτριος Γκίνης Πρόεδρος, Τ. Δ. Πολυμέρης Γραμματέας καί μέλη οί: Ί. Σχοινάς, Ί. Άλεξανδρίδης, Φερίτ Βέης, Β.Χατζηστογιάννης, Μόσχος, Μαρούλης, Άζαρίας Όβαδίας, Ταβζή Έφέντης, Τριανταφύλλου Άλέξανδρος, Δανιήλ Ζαγκαρόλας, καί ό Ί. Δέλιος. Έπίτιμα μέλη τής επιτροπής ήταν ό Νομάρχης Σερρών Ε.Καβαλλιεράτος καί ό Δήμαρχος τής πόλης Μεχμέτ Άκήλ Βέης.

30. Ένδεικτικά, από τά μέλη τής επιτροπής, ό Σχοινάς Β. Ίωάννης ήταν τραπεζίτης, ό Τριανταφύλλου Άλέξανδρος Πρωτοδίκης, ό Φερέντ Βέης άλευροβιομήχανος, ό Ίωάννης Άλεξανδρίδης κτηματίας - τραπεζίτης, ό Δανιήλ Ζαγκαρόλας κτηματίας-τοκιστής, ό Άζαρίας Όβαδίας μεγαλέμπορος,

31. Ο Πέτρος Μοσχίδης, Διευθυντής τής Ύπηρεσίας Δημοσίων Έργων Μακεδονίας, άμέσως μετά τήν καταστροφή τών Σερρών «έπεξεργάστηκε πρόταση ρυμοτομίας», πού ανακαλύφθηκε στά Τουρκικά αρχεία. Τό σχέδιο, πού τελικά δέν εφαρμόστηκε, εγκρίθηκε από τή Γενική Διοίκηση Μακεδονίας πού, μάλιστα, διέταξε τήν εφαρμογή του τόν Όκτώβριο του 1913. Άλέκα Καραδήμου -Γερολύμπου, «Μιά πρότυπη πολεοδομική επέμβαση: Η άνοικοδόμηση τών Σερρών 1913-1920». Έπιστημονική Έπετηρίδα τής Πολυτεχνικής Σχολής, Θεσσαλονίκη 1977, τ. 14, σ. 164.

32. Τά αίτήματα τών Σερραίων πού επιδόθηκαν στόν Βασιλιά, στόν Έλ. Βενιζέλο καί στόν Έμμ. Ρέπουλη μέ ύπομνήματα ήταν: α) νά δοθεί για τήν άνοικοδόμηση τής πόλης δάνειο 12-15 δραχμών στους Σερραίους πού θά έξοφληθεί χρεολυτικά σέ εΐκοσι χρόνια. β) νά αναλάβει ή κυβέρνηση τήν πληρωμή τών χρεολυτικών δόσεων για κάποια χρόνια. γ) νά μήν αποζημιώνονται οί παρόδιοι αλλά

συνεργείου έπιστημόνων τής Χαρτογραφικής Ύπηρεσίας Στρατοῦ³³, πού ἔρχεται στά Σέρρας τόν Ίανουάριο τοῦ 1914 καί ἀρχίζει, ὑπό τήν καθοδήγηση τοῦ Γερμανοῦ τοπογράφου Αὐγουστου Κράφτ τίς ἐργασίες σύνταξης τοπογραφικοῦ χάρτη τής πυρπολημένης περιοχῆς τῶν Σερρών³⁴.

Οἱ Σερραῖοι, παρὰ τό γεγονός πώς εἶχαν χάσει τά πάντα, δέν ἐγκατέλειψαν τήν πόλη τους. Ἐνθουσιασμένοι ἀπό τήν ἐλευθερία καί τήν ἔνταξή τους στόν κορμό τής Ἑλλάδας ἀγωνίζονταν, κάτω ἀπό δύσκολες συνθήκες, νά στεριώσουν τή νέα τους ζωή προσδοκώντας, πέρα ἀπό τήν ἔναρξη τῶν διαδικασιῶν ἀνοικοδόμησης τής πόλης καί τήν ἀκόμη ἐνεργότερη βοήθεια τοῦ κράτους.

Ἀμέσως μετά τήν ἀπελευθέρωση, ἡ ἐγκατάσταση τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ στήν πόλη τῶν Σερρῶν καί ἡ πολύ καλή γεωργική παραγωγή, κυρίως τοῦ καπνοῦ, πού πουλήθηκε τό 1913 σέ μεγάλη τιμή³⁵, διευκόλυναν τοὺς Σερραῖους στό νά ἀνταποκριθοῦν στίς παράλογες ἀπαιτήσεις τῶν μουσουλμάνων συμπολιτῶν τους, πού ξέχασαν τήν πρὶν ἀπό λίγο καιρό φιλανθρωπία τῶν Σερραίων καί ζητοῦσαν γιά τήν ἐνοικίαση τῶν ἰδιόρρυθμων σπιτιῶν τους τιμές πού ἄγγιζαν τήν πραγματική ἀξία πώλησής τους³⁶. Μάλιστα, ἀπαιτοῦσαν ἀπό τους χριστιανούς ἐνοικιαστές

ὅσοι ἔχουν οἰκόπεδα νά ἀποζημιώνονται ἀμοιβαῖα διά τμήματος τόπου πρὸς οἰκοδομή καί δ) νά ἀποσταλεῖ συνεργεῖο μηχανικῶν στήν πόλη γιά τή σύνταξη τοῦ κτηματολογίου.

33. Τήν ἐπιστημονική ομάδα τής Χαρτογραφικής Ύπηρεσίας ἀποτελοῦσαν οἱ: Αὐγουστος Κράφτ, ὑπεύθυνος ομάδας, Χουδάλης Λεωνίδας, Ἀντισυνταγματάρχης Μηχανικοῦ, Ροντήρης Κωνσταντῖνος, Ταγματάρχης Πεζικοῦ, Μπενάκης Διονύσιος, Ἰλαρχος, Σταμουλάκης Βασίλειος Λοχαγός Πεζικοῦ, Γρηγοῦρας Κωνσταντῖνος, Πολιτικός Μηχανικός. Στήν πόλη τῶν Σερρῶν αὐτή τήν ἐποχή Νομομηχανικοί ἦταν οἱ: Ἀ. Δημητρόπουλος, Νομομηχανικός, Δ. Κουρουσόπουλος, Μηχανικός καί Κ. Κουντουράς, Μηχανικός. Πανελλήνιος Ὁδηγός 1915, σ. 1664.

34. Τό ἔργο τής ἐπιτροπῆς ὁλοκληρώθηκε τόν Αὐγουστο τοῦ ἰδίου ἔτους. Ἀλέκα Καραδήμου -Γερολύμπου, Μιά πρότυπη πολεοδομική ἐπέμβαση, ὅ.π., σ. 166.

35. «...ἡ κατά τό διαρρεῦσαν ἔτος στρατιωτική κίνησις καί ἡ εἰς τιμάς ἱκανοποιητικὰς πώλησις τῆς καλῆς παραγωγῆς τῶν καπνῶν...», Παράρτημα, πρῶτο ἔγγραφο.

36. «Ἐν Σέρραις σήμερον οἰκία ἦτις πέρυσι ἐπωλεῖτο διά 80 λίρες, τώρα ἐνοικιάζεται διά 80 λίρας. Μετά δυσκολίας εὕρισκει κανεῖς οἰκίαν μέ 4 δωμάτια πληρώναν 90 καί 100 δραχμάς. Σπίτια, καταστήματα καί μαγαζιά μετεβλήθησαν σήμερον εἰς χρυσοφόρα μεταλλεῖα». Ἐφημ. ΤΟ ΦΩΣ, 16 Νοεμβρίου 1914, ἀρ. Φύλ. 255. Βασίλης Τζανακάρης, Σέρρες, πορεία μέσα στό χρόνο, Σέρρες 1984, σ. 94.

τους τήν προπληρωμή τῶν ἐτήσιων ἐνοικίων³⁷.

Οἱ Μουσουλμάνοι, ὅπως καταγγέλλουν στόν τότε πρόεδρο τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως Ἐ. Βενιζέλο οἱ πρόεδροι τῶν συντεχνιῶν τῆς πόλης τῶν Σερρῶν, πέρα ἀπό τήν παράλογη ἀπαίτηση ὑπέρογκων ἐνοικίων, προέβαιναν καί σέ διάφορες ἄλλες αὐθαιρεσίες σέ βάρος τῶν Σερραίων³⁸ καί, προφανῶς ἐπηρεασμένοι ἀπό τόν ἐπικείμενο κλονισμό τῆς εἰρήνης στήν περιοχή τῶν Βαλκανίων καί τόν ἐπαπειλούμενο πόλεμο τῆς Τουρκίας ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος³⁹, μετέτρεψαν τήν πόλη τῶν Σερρῶν σέ timar⁴⁰.

ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ ΤΗΝ ΑΝΟΙΞΗ ΤΟΥ 1914

Τό 1914 ἀνέτειλε μέ τίς χειρότερες δυνατές προϋποθέσεις καί τίς πλέον ἀπαισιόδοξες προοπτικές γιά τούς Σερραίους, καθώς, ἕνα χρόνο μετά τήν καταστροφή τῆς πόλης, οἱ συνθήκες διαβίωσης εἶναι οἰκτρές καί ἡ παροχή ἱατροφαρμακευτικῆς περίθαλψης ὑποτυπώδης. Ἡ λειτουργία τοῦ Δημοτικοῦ Νοσοκομείου Σερρῶν στηρίζεται σχεδόν στά ἔσοδα τοῦ Κοινοτικοῦ Κηροπωλείου, ἡ ἀπουσία γιατρῶν καί φαρμάκων κάνουν δύσκολη

37. Γράφουν πρὸς τόν Ἐ. Βενιζέλο οἱ πρόεδροι τῶν Σερραϊκῶν συντεχνιῶν: Οἱ μουσουλμάνοι συμπολίτες μας «ἔκριναν συμφερότερον λαβόντες τό ἐτήσιον ἐνοίκιον ἐπί προπληρωμῇ, ὅπως ἐν ἀνέσει τούς ἐν ἰδρῶτι τοῦ προσώπου ἡμῶν πόρους σπαταλήσωσιν...». Δές τήν ἔκθεση τοῦ «Πολιτικοῦ Συλλόγου Σερρῶν ὁ «Φίλιππος» καί τῶν Συντεχνιῶν τῆς πόλης πρὸς τόν Ἐ. Βενιζέλο στό παράρτημα, πρῶτο ἔγγραφο, σελ. 88.

38. Ὁ.π., «...τούς δέ ἀτυχεῖς ἐκεῖ ὁμογενεῖς δι' ἄλλων αὐθαιρεσιῶν ἐξοντώσασιν».

39. Ὃταν ὁ Ἐ. Βενιζέλος ἄρχισε τή διπλωματική του περιοδεία στίς 24 Δεκεμβρίου τοῦ 1913 μέ σταθμούς τή Ρώμη, τό Λονδίνο, τό Βερολίνο, τή Βιέννη, τήν Πετρούπολη, τό Βουκουρέστι καί τό Βελιγράδι, γνώριζε αὐτό πού δέν διέφευγε τῆς προσοχῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου στήν Μακεδονία, πῶς, ἡ μέν Τουρκία σέ περίπτωση ὑπεροπλίας της στήν θάλασσα μέ τήν ἐπικείμενη ἀπόκτηση τοῦ πολεμικοῦ πλοίου «Ρίο Ἰανέιρο» τύπου ντρέντνωτ ἀπό τήν Ἀγγλία, θά κήρυσσε τόν πόλεμο ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, ἡ δέ Βουλγαρία θά ζητοῦσε σέ μικρό χρόνο τή ρεβάνς ἀπό τήν Ἑλλάδα. Σ. Μαρκεζίνη, Πολιτική Ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος, ὅ.π., τ. 3, σσ. 233-255.

40. Timar = τιμάριο : ἦταν τό δικαίωμα πού δινόταν ἀπό τό Σουλτάνο σέ ἕναν πολεμιστή τοῦ ἵππικοῦ (sipahi) εἰσπραξῆς τῶν φόρων πού προέρχονταν κυρίως ἀπό τίς ἀγροτικές καλλιέργειες.

τή ζωή τῶν κατοίκων τῆς περιφέρειας πού πάσχουν ἀπό ἐλώδη πυρετό,⁴¹ ἐνῶ ὁ «οἰκονομικός δεσποτισμός» τῶν ἐβραίων ἐμπόρων ἐπιβαρύνει, μέ τίς ὑπέρογκες τιμές πού πουλοῦν τά τρόφιμα⁴², τήν οἰκονομική ἐξαθλίωση τῶν Σερραίων.

Στά Σέρρες, ἡ ἀνεκτική στάση τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν στίς ὑπερβολές καί αὐθαιρεσίες τοῦ Τουρκικοῦ πληθυσμοῦ, ὑπαγορευόταν ἀπό τήν πολιτική ἀνοχῆς τοῦ Ἐ. Βενιζέλου ἀπέναντι στήν Τουρκία, καθῶς ὁ Ἕλληνας πρωθυπουργός ἀντικειμενικά ἀνησυχοῦσε γιά τήν τύχη τοῦ ἑλληνισμοῦ⁴³ στήν Ὄθωμανική Αὐτοκρατορία⁴⁴ λαμβάνοντας ὑπόψη του τή διεθνή ἐκείνων τῶν χρόνων πραγματικότητα.

Ὁ διωγμός τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, μετά τήν ἦττα τῆς Τουρκίας στόν Βαλκανικό πόλεμο, γινόταν χωρῆς προσχήματα στά ὄρια τῆς Ὄθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας⁴⁵.

Οἱ Σερραῖοι, γνῶστες τῶν ὅσων γίνονταν σέ βάρος τῶν ὁμόδοξων ἀδελ-

41. Ἐφημ. ΤΟ ΦΩΣ, Ἰούλιος 1914, ἀρ. φύλ. 131. Β. Τζανακάρης, Σέρρες, πορεία μέσα στό χρόνο, Σέρρες 1984, σ. 93. Στά Σέρρες γιατρός τῶν προσφύγων ἦταν ὁ Πανδῆρης Γεώργιος καί Νομιάτρος ὁ Καρατζᾶς Χρήστος.

42. Ἐφημ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ, 7 Αὐγούστου 1914. Β. Τζανακάρης, ὁ.π., σ.100.

43. Στίς ἀρχές τοῦ 1914 ὁ πρεσβευτής τῆς Ἑλλάδας στήν Κωνσταντινούπολη ἀνέφερε στήν Ἑλληνική Κυβέρνηση τόν κίνδυνο τῆς «πρωτοφανοῦς ἐκτριζώσεως τῶν ὁμογενῶν πληθυσμῶν», ἐνῶ ὁ Γάλλος πρεσβευτής Μ. Μπομπάρ τηλεγραφοῦσε στήν Κυβέρνησή του «...εὐρισκόμεθα πράγματι ἐνώπιον εἰλημμένης ἀποφάσεως ὅπως ἀντικατασταθοῦν διά Τούρκων οἱ χριστιανοί τῆς ὀθωμανικῆς Θράκης...» Γεωργίου Βεντήρη, Ἡ Ἑλλάς τοῦ 1910-1920, Ἀθήνα 1970, τ. 1, σ. 192.

44. Ἀμέσως μετά τήν πολιτική ἐπικράτηση τῶν Νεότουρκων στήν Ὄθωμανική Αὐτοκρατορία (Ἰούλιος 1908), ἐφαρμόστηκε ἀπό τή νέα Τουρκική Κυβέρνηση καί, εἰδικότερα, ἀπό τήν παρακρατική Τεστσιλασί Μάχσουσα (Εἰδική Ὀργάνωση) ἕνα σχέδιο «ἐθνικοποίησης τῆς οἰκονομίας» καί «ἐθνικοποίησης τοῦ χώρου». Μέ τήν καθοδήγηση τοῦ Ἐνβέρ Πασᾶ ἄρχισε, κατ' ἀρχάς, ὁ περιορισμός τῶν ἐμπορικῶν δραστηριοτήτων τῶν Ἑλλήνων πού ἦταν τούρκοι ὑπῆκοοι καί στή συνέχεια ἡ ἀπέλαση τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων πού δραστηριοποιούνταν ἐμπορικά στήν Τουρκία. Σία Ἀναγνωστοπούλου, Μικρά Ἀσία 19ος αἰ.-1919, Ἀθήνα 1998, σ. 528.

45. Ἡ ὑπουλή πολιτική τῶν Τούρκων, ἀπέναντι στό ἑλληνικό στοιχείο, κορυφώθηκε τό 1914 μέ τίς σφαγές τῶν Ἑλλήνων στά δυτικά παράλια τῆς Τουρκίας. Ὡς ἔνδειξη διαμαρτυρίας γιά τούς διωγμούς στή Θράκη καί στή Μικρά Ἀσία, μέ ἀπόφαση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ προτάθηκε τό κλεισιμο στίς 26 Μαΐου τοῦ 1914 ὅλων τῶν ἐκκλησιῶν καί τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων στήν Ὄθωμανική Αὐτοκρατορία. Δές καί Γ. Βεντήρη, ὁ.π., σσ. 232-233.

φῶν τους⁴⁶, προβληματίζονταν ἀπό τήν ἀπουσία σθεναρῆς παρουσίας τῆς Ἑλληνικῆς πολιτείας καί βάσιμα ἀνησυχούσαν γιά τήν τύχη τῶν ἴδιων καί τῆς πόλης τους. Ἐξ αἰτίας τῆς πολιτικῆς ἀστάθειας πού ἐπιδεινωνόταν ἀπό τή βουλγαρικῆ προπαγάνδα⁴⁷.

Στίς 19 Ἀπριλίου τοῦ 1914, οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ λαοῦ τῶν Σερρῶν, ὕστερα ἀπό πρόσκληση⁴⁸ τοῦ προέδρου τῆς «Ἐπιτροπῆς Ἀνοικοδόμησης» Δ. Γκίνη, πραγματοποίησαν Γενική Συνέλευση ἐνημέρωσης γιά τό ἔργο τῆς ἐπιτροπῆς⁴⁹.

Τί ὁμως κατόρθωσε ἡ «Ἐπιτροπή Ἀνοικοδόμησης» καί ὁ «ἀεικίνητος πρόεδρος της», πού ἦταν διευθυντής τοῦ Πρακτορείου τῆς Τράπεζας Ἀνατολῆς στή Σέρρες;⁵⁰ Τά μέλη τῆς «Ἐπιτροπῆς Ἀνοικοδόμησης», ὅταν στίς ἀρχές τοῦ χρόνου πῆγαν στήν Ἀθήνα, ἔγιναν δεκτά ἀπό τόν πρωθυπουργό Ἐ. Βενιζέλο καί τούς Ὑπουργούς Ἐσωτερικῶν Ἐμμανουήλ Ρέπουλη καί Οἰκονομίας Ἀλέξανδρο Διομήδη. Στή συνέχεια ἔτυχαν ἀκροάσεως ἀπό τό Βασιλιά, ὁ ὁποῖος καί ἔδειξε «αὐτόχρομα πατρικόν ἐνδιαφέρον» καί κατά τήν ἐπιθυμία του, ὁ ἀρχηγός τοῦ ἐπιτελείου του Βίκτωρ

46. Ἡ κρίση στίς σχέσεις Ἑλλάδος καί Τουρκίας, ἔξ αἰτίας τῶν διωγμῶν σέ βάρος τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, ἐκτονώθηκε μέ τήν ὑπογραφή τό Μάιο τοῦ 1914 συμφωνίας, πού δέν ἐφαρμόστηκε, γιά ἀνταλλαγή πληθυσμῶν μέ συγκεκριμένες διασφαλίσεις. Σ. Μαρκεζίνη, Πολιτική Ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος, ὅ.π., τ. 3, σσ. 233-255.

47. «Τίς θά πιστεύση ὅτι ἡ χώρα ἡμῶν δέν ἔπαυσε νά εἶναι ἀκόμη τό μῆλον τῆς ἔριδος φιλοκτημόνων γειτόνων; ὦ, μά τούς Θεούς, ὀρκιζόμεθα ἡμεῖς ἐδῶ πάντες...ὅτι εἴμεθα ἔτοιμοι νά ἀγωνισθῶμεν παρά τό πλευρόν ἀνδρείου στρατοῦ...καί εἴμεθα ἀποφασισμένοι νά ἀποθάνωμεν μέχρις ἐνός πάντες...», ἔγραφε στό κύριο ἄρθρο της ἡ ἐφημερίδα «ΣΕΡΡΑΙ» (ἀρ. φύλ. 10, 25 Σεπτεμβρίου 1914) προδίδοντας τό ἔκρυθμο κλίμα πού ἐπικρατοῦσε στήν πόλη ἔξ αἰτίας τῆς πιθανῆς μεταβολῆς τῶν συνόρων.

48. «Ἡ Ἐπιτροπή ἐπί τῆς ἀνοικοδομήσεως τῆς πόλεως προσεκάλεσε προχθές Σερραίους καί ἐλογοδότησε διά πᾶσαν μέχρι σήμερον ἐνέργειάν της». Περιοδικό «Νέον Πνεῦμα», Σέρρες, τεῦχ. Β', 15 Μαρτίου 1914, σ. 8.

49. «Τό πλῆθος ἐχειροκρότησε τάς ἀόκνους προσπάθειάς τῆς ἐπιτροπῆς ὡς καί τόν δαιμόνιον καί ἀεικίνητον πρόεδρον αὐτῆς κ. Δ.Γκίνην». Ὁ.π.

50. Ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς ἦταν θυγατρική τῆς Ἐθνικῆς Τράπεζας. Τό πρακτορεῖο Σερρῶν ἰδρύθηκε στίς 2 Νοεμβρίου τοῦ 1909 μέ διευθυντή τόν Κ. Σταμούλη καί συνδιευθυντή τόν Δ. Γκίνη. Γεωργίου Ἀψηλίδη, «Τό Πρακτορεῖο τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς στίς Σέρρες: Μιά Ἑλληνική τράπεζα τῶν τελευταίων χρόνων τῆς τουρκοκρατίας». ΣΙΡΙΣ [Ἔκδοση τοῦ Συνδέσμου Φιλολόγων Ν.Σερρῶν], Σέρρες 1996, σ. 39.

Δούσμανης έστειλε στην πόλη των Σερρών την υπό τον Κράφτ επιτροπή μηχανικών⁵¹. Στά έπιμονα έρωτήματα των Σερραίων για την τύχη του αίτηματός των για δανειοδότηση ή απάντηση κυβερνητικών παραγόντων ήταν πώς πρόθεση της Κυβέρνησης είναι να έγγυηθεί τό δάνειο των Σερραίων, όμως αυτό θα πραγματοποιηθεί μετά την έπιστροφή από την Εύρώπη του Διοικητού της Έθνικης Τράπεζας.

Πράγματι, η Έθνική Τράπεζα αυτή την εποχή συμμετέχει στη σύναψη δανείου 110 εκατ. δραχμών, με σκοπό την εκτέλεση έργων ύποδομής στις πρόσφατα ένσωματωμένες στο Έλληνικό κράτος περιοχές τις γνωστές, κατ' ευφημισμό, ως Νέες Χώρες. Όμως ο αιφνίδιος θάνατος τό Μάρτιο του 1914 του Διοικητή της Έθνικης Τράπεζας Ιωάννη Βαλαωρίτη προκάλεσε απρόοπτες έμπλοκές στο σχέδιο. Η διάσταση απόψεων μεταξύ της κυβέρνησης Βενιζέλου και του νέου Διοικητή της Έθνικης Τράπεζας Ιωάννη Εύταξία, για τον τρόπο λειτουργίας του πιστωτικού ιδρύματος, ματαίωσε τό σχέδιο ανοικοδόμησης της περικαύστου ζώνης των Σερρών με κεφάλαια της Έθνικης Τράπεζας. Προφανώς, ήταν άδοξη ή τύχη της «Έλληνικης Έταιρείας», πού κατά πάσα πιθανότητα συστήθηκε μέ πρωτοβουλία του Δ. Γκίνη και μέ κεφάλαιο 10 εκατομμυρίων θά αναλάμβανε, μέ την έγγύηση της Έλληνικης Κυβέρνησης, την ανοικοδόμηση της πόλης. Ακόμη, η προσπάθεια προσέλκυσης ξένου όμίλου επενδυτών πού μπορούσε, κατά τό δημοσίευμα της έφημερίδας των Παρισίων Le Temps να συγκεντρώσει έως και 100 εκατομμύρια φράγκα «για την υπόθεση της ανοικοδομήσεως των Σερρών»⁵² δέν ευδοκίμησε.

Οί Σερραίοι, στη συνέλευση αυτή του Άπριλη, αποφασίζουν την εκλογή μιάς νέας Έπιτροπής Άνοικοδόμησης, αντιπροσωπευτικότερης στη σύνθεσή της από την πρώτη πού τό μόνο κατόρθωμά της ήταν «...μέσα σ' έναν τέτοιο Έθνικόν αναβρασμόν να προσελκύση την προσοχήν των έπισημων υπέρ της συντόμου ανοικοδομήσεως της πόλεως»⁵³. Η Γενική Συνέ-

51. Έφ. Μακεδονία, 27-12-1913. Άρχείο Θάλειας Καραφύλλη. Στις αρχές Ιανουαρίου του 1914 ήλθε στά Σέρρας ομάδα μηχανικών μέ επικεφαλής τον μηχανικό Ά. Δημητρακόπουλο για να επιτρέψει μετά από την παροχή σχετικής άδειας την ανοικοδόμηση οικιών. Έφ. Μακεδονία, 8-1-1914.

52. Ιστορικό Άρχείο της Έθνικης Τράπεζας, ΜΙΕΤ, σειρά XXV. Έργα, φ.120, Έποσειρά Ε', ανοικοδόμηση, Όδοποιία, φάκ. 4 (549), έγγραφο από τό Παρίσι (Γαλλικά) αναφερόμενο στην ανοικοδόμηση των Σερρών (9 Μαρτίου 1914). Η Έφημερίδα Le Temps ιδρύθηκε τό 1861 και εξέφραζε τά συμφέροντα των μεγάλων βιομηχανιών χάλυβα Γαλλίας και Γερμανίας.

53. Περιοδικό «Νέον Πνεύμα», Σέρρες, τεύχ. Β', 15 Μαρτίου 1914, σ. 8.

λευση ἐξουσιοδότησε τὰ ἔγκριτα μέλη τῆς νέας ἐπιτροπῆς νά κωδικοποιήσουν τὰ αἰτήματα τῶν Σερραίων πολιτῶν καί στή συνέχεια νά τά παρουσιάσουν στίς πολιτικές ἀρχές τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Πράγματι, στίς 25 Ἀπριλίου τοῦ 1914 ἀντιπροσωπεία τῆς ἐπιτροπῆς παραδίδει στόν πρωθυπουργό Ἐ. Βενιζέλο ὑπόμνημα μέ τὰ αἰτήματα τῶν Σερραίων πολιτῶν⁵⁴.

Κάτω ἀπό αὐτές τίς κοινωνικά δύσκολες συνθηκὲς στήν πόλη τῶν Σερρῶν καί τίς πολιτικά καί ἔθνολογικά εὐαίσθητες καί ἀσταθεῖς ἰσορροπίες στό χῶρο τῶν Βαλκανίων, τὰ μέλη τοῦ σωματείου «Ὁμιλος Ὁρφεύς»⁵⁵ ἀποφάσισαν νά ἀντιδράσουν ὀργανώνοντας τὰ ἐργατικά συνδικάτα τῆς πόλης⁵⁶ σέ μιὰ ἐνιαία πολιτική δύναμη, προκειμένου νά πετύχουν «...ἐκτός

54. Τὰ μέλη τῆς νέας ἐπιτροπῆς, παρά τό γεγονός πῶς ἦταν διαφορετικά ἀπό ἐκείνης τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1913, δέν ἐκπροσωποῦσαν ἀντιπροσωπευτικά τίς λαϊκές δυνάμεις τῶν Σερρῶν. Μέλη τῆς ἐπιτροπῆς αὐτῆς ἦταν οἱ: Ἰ.Β.Σχοινᾶς, Κ. Χατζηδήμου, Θεόδ. Χριστιδῆς, Γ. Σίμου, Θ. Καμβουσιώρας, Κ. Τενεκετζῆς, Ὁρέστης Περγιδάρης, Β. Χατζηστογιάννου, Ν. Νικόλτσιος, Ἀλεξ. Τσαλίκης, Κ. Ἀργυριάδης, Ἰ. Ὀλύμπιος, Ἰ. Καράμπελιας, Δ. Κούντιος. Τό ἀπό ἑπτὰ σημεῖα ἀποτελούμενο ὑπόμνημα τῶν Σερραίων εἶχε σέ περίληψη ὡς ἑξῆς: α) Αἰτεῖται ἡ ἄμεση ἀποστολή ἀντικαταστάτη τοῦ Νομάρχου Σερρῶν β) Αἰτεῖται ἡ ἐνίσχυση τῆς χωροφυλακῆς, προκειμένου νά ἀντιμετωπιστοῦν τὰ κρούσματα τῆς βουλγαρικῆς προπαγάνδας στή Σερραϊκή ὕπαιθρο γ) προτείνεται νά συσταθοῦν δίπλα στό νέο νομάρχη ἐπιτροπές ἀπό ἔγκριτους Σερραίους πού γνωρίζουν τὰ προβλήματα τοῦ τόπου δ) προτείνεται νά ἐγκατασταθοῦν πρόσφυγες στά χωριά, προκειμένου νά περιοριστεῖ ἡ βουλγαρική παρουσία ε) αἰτεῖται νά ἐπισπευσθεῖ ἡ ἀνοικοδόμηση τῆς πόλης στ) νά βελτιωθοῦν οἱ τηλεγραφικὲς ὑπηρεσίες στήν πόλη καί ζ) νά παραταθεῖ τό δικαιοστάσιο.

55. Ὁ «Ὁμιλος ΟΡΦΕΥΣ» ἀπό τὴν ἡμέρα τῆς ἰδρύσεώς του (1 Αὐγούστου 1905) ἦταν ἓνας πολιτικός σύλλογος στήν ὑπηρεσία τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενείου. Στόχος του ἦταν ἡ ὑποστήριξη τῶν ὑποδομῶν τῶν ἀντάρτικων ἑλληνικῶν σωματιῶν κατά τὴ διάρκεια τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνα. Στά ἰδρυτικά του μέλη δέν ὑπάρχει κανεὶς ἀπὸ τοὺς πρώτους τῶν Σερραίων, ἀφοῦ, ὅπως λέει ὁ Στέφανος Ἀ. Ἀναστασίου, [«Ὁ Μακεδονικός Ἀγὼν καί ἡ δράση τοῦ Ὁρφέως», Σερραϊκά Ἀνάλεκτα, Σέρρες 1992, τόμ. 1ος, σελ. 26] «τά στελέχη τοῦ Συλλόγου τούτου, <ἐννοεῖ τὰ μέλη τοῦ «Ὁμίλου Ἑρασιτεχνῶν ἢ ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ» πού ἰδρύθηκε τό 1902 καί διαλύθηκε τό 1912>, [Γεωργίου Ἀγγειοπλάστη, «Στοιχεῖα γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς μουσικῆς τόν εἰκοστό αἰῶνα στά Σέρρες», Ἔκδοση Περιοδικοῦ ΓΙΑΤΙ, Σέρρες 1992, σ. 14] ἦσαν ἀπὸ τὰς τάξεις τῶν μεγάλων οἰκογενειῶν καί δέν εἶχον τὴν καλωσύνην νά ἀναμειγνύονται εἰς ἐθνικὰς ὑποθέσεις...».

56. Ὁ Σύνδεσμος τῶν Συντεχνιῶν τῆς πόλης τῶν Σερρῶν ἰδρύθηκε τό 1909 μέ πρωτοβουλία τοῦ Μητροπολίτη Σερρῶν Ἀπόστολου Χριστοδούλου, Ἐφημ. ΑΣΤΗΡ, Ἰανουάριος 1910, ἀρ. φύλ. 18.

της πάση δυνάμει υποστηρίξεως τῶν Ἐθνικῶν ὑποθέσεων» καί τή βελτίωση τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς τῶν Σερραίων⁵⁷. Ὄργανωτικά, τό σχέδιο αὐτό ὑλοποιήθηκε μέ τή διάλυση τοῦ ΟΡΦΕΑ καί τή δημιουργία ἑνός νέου πολιτικοῦ ὁμίλου.

Εἶναι προφανές πὼς ἡ διάλυση ἑνός ἱστορικοῦ ὁμίλου, ὅπως ἦταν ὁ «ΟΡΦΕΥΣ», μέ σπουδαία πολιτιστική παρουσία στήν πόλη τῶν Σερρῶν καί μέ μέλη του προσωπικότητες, πού πρὶν ἀπό μιά δεκαετία πρωτοστάτησαν στήν ἴδρυσή του, ἀπαιτοῦσε χρονοβόρες διαδικασίες συνεννοήσεων μεταξύ τῶν πρώτων τοῦ ὁμίλου καί αἰτία διαλύσεως τοῦ ΟΡΦΕΑ, γιά νά γίνει ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὴν ὀλομέλεια τοῦ συλλόγου⁵⁸, μείζονος σημασίας.

Ἡ διαδικασία τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ ΟΡΦΕΑ στοὺς ἀρχικούς σκοπούς τῆς ἴδρυσής του πρέπει νά ἄρχισε στοὺς πρώτους μῆνες τοῦ 1914. Ἡ διάλυση τοῦ «Ὁμίλου ΟΡΦΕΥΣ» καί ἡ ἴδρυση τοῦ «Πολιτικοῦ Συλλόγου Σερρῶν ΦΙΛΙΠΠΟΣ πρῶην ΟΡΦΕΥΣ» ἔγινε μέ συνοπτικές διαδικασίες⁵⁹ στὶς ἀρχές Ἰουνίου τοῦ 1914⁶⁰ καί μέ ἔντονη, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Γενικῆς

57. Μία παρόμοια προσπάθεια σύστασης πολιτικοῦ συλλόγου ἔγινε λίγα χρόνια πρὶν στήν Κάτω Τζουμαγιά. Στὶς 30 Νοεμβρίου τοῦ 1908 μέ πρωτοβουλία τοῦ Μητροπολίτου Μελενίκου καί Σιδηροκάστρου Αἰμιλιανοῦ ἢ Φιλόπτωχη Ἀδελφότητα τῆς Κάτω Τζουμαγιάς ἐνώθηκε μέ ὅλα τὰ ἑλληνικά σωματεῖα καί τίς συντεχνίες τῶν Ἑλλήνων σέ ἓναν καί μόνο σύλλογο, τόν Πολιτικό Σύλλογο Βαϊρακλή Τζουμαγιάς. Πρόεδρος τοῦ συλλόγου ἐκλέχθηκε ὁ Δημήτριος Ρῶτσκος, πρωτεργάτης τῆς Μακεδονικῆς Ἀμυνας στήν περιοχή. Ἐφημ. ΑΛΗΘΕΙΑ, 2 Δεκεμβρίου 1908, ἀρ. φύλ. 850.

58. Ὁ μετασχηματισμὸς τοῦ ΟΡΦΕΑ σέ Πολιτικό Σύλλογο ἔγινε στὶς ἀρχές Ἰουνίου τοῦ 1914. Ὅμως ἡ διαδικασία αὐτοῦ τοῦ μετασχηματισμοῦ καί ἡ συζήτηση γιὰ τό ἔαν εἶναι ἀναγκαῖα ἢ ὄχι αὐτὴ ἡ ἀλλαγή, πρέπει νά ἄρχισε τουλάχιστον μερικοὺς μῆνες νωρίτερα.

59. «Πρὶν ἢ συζητηθῆ τὸ κύριον θέμα, ἂν πρέπει δηλαδή νά μετατραπῆ ὁ Σύλλογος Ὀρφεὺς εἰς Πολιτικόν Σύλλογον, ... προέβησαν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Προεδρεῖου ὅλως ἀκύρωσ...» Ἀνταπόκριση τοῦ δημοσιογράφου Δ. Τζιάθα στό Περιοδικό «Νέον Πνεῦμα, Σέρρες, τεύχ. Ε', 15 Ἰουνίου 1914, σ. 6. Τό κείμενο τοῦ Τζιάθα δημοσιεύει καί ὁ Γεώργιος Καφταντζῆς, Ὀρφεὺς Σερρῶν 1905-1991, Ἔκδοση Ὀρφέα, Θεσσαλονίκη 1991, σ.76.

60. Στὶς ἀρχές Σεπτεμβρίου τοῦ 1914 τό Διοικητικό Συμβούλιο τοῦ Συλλόγου «Φίλιππος» στέλνει πρὸς τό Γενικό Διοικητὴ Μακεδονίας ἔγγραφο, μέ τό ὁποῖο ζητᾶ τὴν παρέμβασή του γιά νά τετραματιστῆ ἡ διαμάχη ἀνάμεσα στήν Δημορχιακὴ καί Νομαρχιακὴ διοίκηση. Στό ἔγγραφο αὐτό ἀναφέρεται πὼς «Ὁ Πολιτικὸς Σύλλογος Σερρῶν Φίλιππος, πρῶην Ὀρφεὺς, τοῦ ὁποῖου τὴν ἀπὸ τριῶν μηνῶν ἴδρυσιν καί λειτουργίαν θά ἔχετε ἤδη, δέν ἀμφιβάλλομεν, ὑπηρεσιακῶς μάθει...». Ἐφημ. Μακεδονία, 12-9-1914, Ἀρχεῖο Θάλειας Καραφύλλη.

Συνέλευσης ἀπό τήν πλευρά τῶν μελῶν τοῦ ἱστορικοῦ συλλόγου, τήν ἐπιδοκιμασία τῶν ὑποστηρικτῶν τῆς πρότασης νά ἐπιστρέψει ὁ ὈΡΦΕΑΣ⁶¹ στίς ρίζες του καί τήν ἀποδοκιμασία ὅσων ὑποστήριζαν πῶς ὁ «ΟΡΦΕΥΣ» πρέπει νά παραμείνει πολιτιστικός σύλλογος. Μάλιστα, οἱ ὑποστηρικτές τῆς δεύτερης πρότασης, ἀναγνωρίζοντας τήν ὕπαρξη προβλήματος ἀπό τήν ἀπουσία φορέα ἔκφρασης τῶν πολιτικῶν καί ἐθνικῶν ἐπιδιώξεων τῶν Σερραίων ζητοῦσαν νά δημιουργηθεῖ ἕνας καινούργιος Πολιτικός Σύλλογος⁶².

Ἡ πρόταση αὐτή ἀπορρίφθηκε καί ἡ Γενική Συνέλευση τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου «ΦΙΛΙΠΠΟΣ» ἀποφάσισε τήν ἐκλογή Διοικητικοῦ Συμβουλίου, πού ἐπιφορτίσθηκε μέ τήν εὐθύνη σύνταξης κανονισμοῦ λειτουργίας. Ὅσα μέλη τοῦ ΟΡΦΕΑ δέν συμφωνοῦσαν μέ τόν ἱστορικό μετασηματισμό κατάγγελλαν πῶς τό νέο Διοικητικό Συμβούλιο χειραγωγοῦσε τή Γενική Συνέλευση ὑποδεικνύοντάς της τά πρόσωπα πού ἔπρεπε νά ἐκλεγοῦν ἢ νά εἶναι ὑπεύθυνα γιά τή διαχείριση τῶν προβλημάτων καί θεμάτων τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου ΦΙΛΙΠΠΟΣ⁶³.

Ἡ ἱστορική αὐτή ἐπιστροφή στίς ρίζες τοῦ «ΟΡΦΕΑ» δυσaráεστησε ἕναν μικρό ἀριθμό ἀπό τά μέλη του, πού ἔφυγαν ἀπό τό σύλλογο καί στήριξαν τό «Μουσικό Σύλλογο ΑΠΟΛΛΩΝ», πού δημιουργήθηκε μέ πρωτοβουλία τοῦ Ξενοφῶντα Κ. Σγουροῦ στίς ἀρχές Αὐγούστου τοῦ 1914⁶⁴. Φαίνεται πῶς ἡ παρατήρηση τοῦ Μακεδονομάχου Στέφανου Ἰ. Ἀναστασίου, πού ἀφοροῦσε τά στελέχη τοῦ «Ὁμίλου Ἑρασιτεχνῶν ἢ ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ», δέν ἔχασε τήν ἀξία της δέκα χρόνια μετά τήν ἴδρυση τοῦ ΟΡΦΕΑ, ἀφοῦ

61. «Ὁ Ὅρφεύς ἰδρύθη γιά νά ἐργασθῆ ἐθνικῶς», Στέφανος Ἰ. Ἀναστασίου, «Ὁ Μακεδονικός Ἀγών καί ἡ δράση τοῦ Ὅρφέως», Σερραϊκά Ἀνάλεκτα, Σέρες 1992, τ. 1, σ. 26.

62. «...διά τοῦτο κραυγάζομεν ἐκ τοῦ βήματος τούτου, ἀφοῦ δέν μᾶς ἐπιτρέπεται λόγῳ τῶν ποδοκροτημάτων νά ὀμιλήσωμεν ἄλλοῦ...». Περιοδικό «Νέον Πνεῦμα», ὁ.π., σ. 6.

63. «ἐγκαθιδρύεται ὀλιγαρχία διηνεκής, αὐτή ὑποδεικνύουσα τά πρόσωπα τά ὁποῖα θά ἐκλεγῶσιν, ἅτινα θά ἐλέγξωσι τήν διαχείρισιν αὐτῶν, μή ἀφινομένης ἐλευθέρας τῆς ἐκλογῆς εἰς τό σύνολον τῶν μελῶν». Ὁ.π., «Νέον Πνεῦμα», σ. 6.

64. Ὁ Μουσικός Σύλλογος «Ἀπόλλων» ἰδρύθηκε ἀναμφισβήτητα μετά τή δημιουργία τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου. Δημοσιεύματα τῆς ἐποχῆς τόσο στήν Ἐφημερίδα «Μακεδονία» (7 Αὐγούστου 1914) ὅσο καί στό Περιοδικό «Νέον Πνεῦμα» (15 Ὀκτωβρίου 1914) κάνουν λόγο γιά τό νεοσύστατο μουσικό σύλλογο «Ἀπόλλων» μέ πρόεδρο τόν Ξ.Σγουρό. Ὁ Γ. Καφταντζής (Ὅρφέας Σερωῶν, ὁ.π., σ. 72) καί ὅσοι τόν ἐπαναλαμβάνουν, λανθασμένα τοποθετεῖ τήν ἴδρυση τοῦ «ΑΠΟΛΛΩΝΑ» στήν Ἀνοιξη τοῦ 1914.

καί τά μέλη τοῦ «Μουσικοῦ Συλλόγου ΑΠΟΛΛΩΝ» «...δέν εἶχον τήν καλωσύνην νά ἀναμειγνύωνται εἰς ἐθνικάς ὑποθέσεις...»⁶⁵.

Ἡ μετατροπή τοῦ «ΟΡΦΕΑ» σέ Πολιτικό Σύλλογο μέ τήν ὀνομασία ΦΙΛΙΠΠΟΣ καί τήν ἀναφορά στά ἐπίσημα ἔγγραφα καί στή σφραγίδα τοῦ συλλόγου ὡς «πρώην ΟΡΦΕΥΣ», σηματοδοτεῖ καί τό στόχο του. Σημειολογικά, ἡ ὀνομασία τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου μέ τό ὄνομα ΦΙΛΙΠΠΟΣ παραπέμπει ἄμεσα στό Μακεδόνα Βασιλιά καί στόν πολιτικό του στόχο, δηλαδή τήν ἔνωση ὀλοκλήρου τοῦ Ἑλλαδικοῦ χώρου σέ ἐνιαία κρατική ὄντοτητα⁶⁶. Οἱ Σερραῖοι μέ τή δημιουργία τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου ΦΙΛΙΠΠΟΣ τήν ἔνωση αὐτή, πού γεννήθηκε ἀπό τίς στάχτες τῆς ἀγαπημένης τους πόλης, ἤθελαν νά ἐξασφαλίσουν. Ὁ Σύλλογός μας, ἔγραφαν σέ ἀνακοίνωσή τους τά μέλη τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, πρέπει νά ἐπιδιώξει «τήν ἐπιτυχίαν τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ βλέψεων, συνισταμένων ἐκτός τῆς πάσης δυνάμει ὑποστηρίξεως τῶν Ἑθνικῶν ὑποθέσεων καί εἰς τήν ἐκπλήρωσιν τῶν ἰδιαίτερον τοῦ νομοῦ καί τῆς πόλεως ἀναγκῶν»⁶⁷.

Ὁ «Πολιτικός Σύλλογος ΦΙΛΙΠΠΟΣ» ὡς ὀργανική συνέχεια τοῦ ΟΡΦΕΑ, πού ὑπῆρξε μπροστάρης στούς ἀγῶνες γιά τήν ἐλευθερία τῶν Σερραίων, ἔχει μιᾶ ἐξαιρετικά ἐνδιαφέρουσα ἱστορία στά πρῶτα καί δύσκολα χρόνια τῆς ἔνταξης τῶν Σερρῶν στόν ἐθνικό κορμό.

Αὐτή τήν ἐποχή καί λίγο πρὶν ἀπό τήν ἔναρξη τοῦ Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, γιά τήν Ἑλλάδα παραμένουν ἀνοικτά καί συζητοῦνται ὡς θέματα, ἀφοῦ δέν εἶχαν ρυθμιστεῖ ἀπό τίς συνθήκες εἰρήνης τοῦ Λονδίνου⁶⁸ καί τοῦ Βουκουρεστίου⁶⁹, τό μέλλον τῶν νησιῶν τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, τῆς Βορείου Ἡπείρου καί τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἐνῶ τό θέμα τῆς Θράκης καί ἡ τύχη τοῦ ἐκεῖ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, λόγω τοῦ ἐπαπειλούμενου πολέμου μέ τήν Τουρκία⁷⁰, παρουσίαζε στασιμότητα.

Τά πολιτικοποιημένα μέλη τοῦ ΟΡΦΕΑ, χωρίς κομματική ἐξάρτηση

65. Δές σημ. 47.

66. Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, Ἐκδοτική Ἀθηνῶν, Ἀθήνα 1972, τ. Γ (2), σ. 90, καί Botsford & Robinson, Ἀρχαία Ἑλληνική Ἱστορία, Μορφωτικό Ἴδρυμα Ἑθνικῆς Τραπέζης, Ἀθήνα 1979, σ.351.

67. Ἀνακοίνωση τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου, Β. Τζανακάρη, Εἰκονογραφημένη Ἱστορία τ. Α', Σέρρες 1991, σ. 414.

68. Ὑπογράφηκε στίς 17/30 Μαΐου 1913.

69. Ὑπογράφηκε στίς 28 Ἰουλίου/10 Αὐγούστου 1913.

70. Ἡ ἔνταση μεταξύ τῶν δύο κρατῶν εἶχε τόσο ἀυξηθεῖ, ὥστε στίς 21 Αὐγούστου τοῦ 1914 ὁ Οὐϊνστον Τσώρτσιλ ἔγραφε πρὸς τό ναύαρχο τῆς ἀγγλικῆς ναυτικῆς ἀποστολῆς στήν Ἑλλάδα: «Ἐνώπιον ἐνδεχομένου πολέμου μεταξύ τῆς

καί μέ έμπειρία έπαναστάτη⁷¹, αποφάσισαν τή μετατροπή τοῦ Συλλόγου «ΟΡΦΕΥΣ» σέ Πολιτικό Σύλλογο καί γιά δύο άκόμα έθνικούς λόγους. ‘Ο πρώτος είχε νά κάνει μέ τήν όργάνωση ομάδων αντιμετώπισης τοῦ τουρκικοῦ στοιχείου, πού ζοῦσε στήν πόλη καί στήν εὐρύτερη περιοχή της, σέ περίπτωση πολέμου μέ τήν Τουρκία καί ό δεύτερος μέ τήν αντίσταση καί τήν οργανωμένη διαμαρτυρία στίς κυβερνήσεις τής Εὐρώπης, σέ ένα πιθανότατο αίτημα τής Βουλγαρίας γιά ανταλλάγματα έδαφών στή Μακεδονία, έάν ή ‘Ελλάδα έπαιρνε τά νησιά τοῦ Αἰγαίου⁷².

Στήν πραγματικότητα, ό «Πολιτικός Σύλλογος ΦΙΛΙΠΠΟΣ πρώην ΟΡΦΕΥΣ» συνέχιζε τήν από τίς άρχές τοῦ 1913 πολιτική τών Κοινοτικῶν Σωματείων, τών Συντεχνιῶν καί τών ‘Αδελφοτήτων τής πόλης τών Σερρών πού, υπό τήν προεδρία τοῦ Μητροπολίτη Σερρών ‘Απόστολου Χριστοδούλου σέ Γενική Συνέλευση στήν αίθουσα τής Μητροπόλεως⁷³ αποφάσισαν, στίς 18 Φεβρουαρίου τοῦ 1913, νά έξουσιοδοτήσουν τό Μακεδόνα πολιτικό καί διπλωμάτη Χαρίσιο Βαμβακά νά ύποστηρίξει «όπου δεῖ» τό άναγνωρισμένο δίκαιο τών λαῶν νά διαθέτουν τούς έαυτούς τους⁷⁴.

Τουρκίας άφ’ ενός καί τής ‘Αγγλίας-‘Ελλάδος ως συμμάχων άφ’ έτέρου, τό ναυαρχεῖον θεωρεῖ οὐσιῶδες, διά λόγους έπιτελικῆς προνοίας, νά έξετασθῆ ποία πολιτική πολέμου θά έπρεπε νά τηρηθῆ...». Γ. Βεντήρη, ό.π., σ. 251.

71. Τήν άνεξάρτητη πολιτική τών μελῶν τοῦ Συλλόγου, πού μάλλον προέρχεται από τήν έμπειρία τους στήν παρανομία, φανερώνει καί τό γεγονός πώς δέν ένημέρωσαν γιά τή λειτουργία τοῦ Συλλόγου τό Γενικό Διοικητή Μακεδονίας Θ. Σοφούλη. ‘Ο Διοικητής πληροφορήθηκε τήν ύπαρξη τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου καί έμαθε γιά τήν ένεργό συμμετοχή του στά δρώμενα τών Σερρών από ύπηρεσιακούς δρόμους.

72. Σ. Μαρκεζίνη, ό.π., σσ. 230-232.

73. Θυμίζουμε πώς στίς 18 Φεβρουαρίου τοῦ 1913, στήν αίθουσα τής ‘Ιερῆς Μητροπόλεως Σερρών οί οργανωμένες εργατικές, κοινωνικές καί πολιτικές δυνάμεις τής πόλης, εκπροσωπώντας τόν πληθυσμό τής πόλης καί τής περιφέρειας, υπέγραψαν ψήφισμα, μέ τό όποιο τόνιζαν στους Εὐρωπαίους τό δικαίωμά τους νά αὐτοδιατεθοῦν καί πώς κάθε λύση πού άντιβαίνει στους διακαείς έθνικούς πόθους τοῦ Σερραϊκοῦ Λαοῦ θά εῖναι άπαραδέκτη. Καλ. Παπαθανάση-Μουσιοπούλου, ό.π., σ, 105.

74. Τό έγγραφο πρὸς τόν Χαρίσιο Βαμβακά υπέγραψαν οί πρόεδροι τών Συντεχνιῶν Σερρών: Τενκετζήδων, Κ. ‘Αγγέλου. Σαμολαδάδων, Δ. Μάρκου. Καφταντζήδων, Γ. Κεφαλάς. Φεσσάδων, Χ. Δελλίου. ‘Αλευράδων, Π. ‘Αθανασίου. Μαγειρών, ‘Α. Γωργιάδης. Βακιρτζήδων, Κ. Βαῆ. Ζαχαροπλαστῶν, ‘Ι. Γκάλιος. Ραπτῶν, Π. Θεοχαρίδης. Τσοχατζήδων, Χ. Γεωργίου. ‘Οπωροπωλῶν, Δ. Χρήστου.

Ο ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΣ Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΟ 1914

Τό πρώτο Διοικητικό Συμβούλιο τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου ΦΙΛΙΠΠΟΣ εἶχε ἑννέα μέλη, τούς: Γεώργιο Σίμου⁷⁵ πρόεδρος, Δημοσθένη Μέλφο⁷⁶ ἀντιπρόεδρος, Ν. Νικόλτσιο γραμματέα, Μιλτιάδη Σχοινᾶ ταμία καί συμβούλους τούς: Ἀλέξανδρο Ἀθ, Καφταντζή, Ἰωάννη Ἀ. Οἰκονομίδη, Β. Ραβάνη, Π.Ν. Ὁρολογᾶ⁷⁷ καί Κωνσταντῖνο Παπαβασιλείου. Στό συμβούλιο αὐτό, μέ δικαίωμα λόγου, παραβρισκόταν καί ὁ Πρόεδρος τῶν προέδρων τῶν Συντεχνιῶν τῆς πόλης τῶν Σερρῶν Ἀθανάσιος Ἀντωνίου.

Ἡ πρώτη δυναμική παρουσία τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου ΦΙΛΙΠΠΟΣ στήν πολιτική ζωή τῶν Σερρῶν γίνεται μέ τήν ὀργάνωση πανσερραϊκοῦ συλλαλητηρίου στίς 14 Ἰουλίου τοῦ 1914, προκειμένου νά ματαιώσουν, ὅπως καί τό πέτυχαν, τή δημιουργία Βουλγαρικοῦ Προξενείου στήν πόλη τῶν Σερρῶν. Ἡ εἶδηση δημιουργίας Βουλγαρικοῦ Προξενείου, πού δημο-

---

Καλαφτοῦδων, Δ. Ἀθανασίου. Σαμαράδων, Χατζηστεργίου Εὐστάθιος. Σχοινᾶδων, Μ. Σχοινᾶς. Τσαρουχάδων, Ἀ. Κανάκης. Ἀμπατζήδων, Μ. Χατζηκωνσταντῖνος. Χρυσοχόων, Σ. Μαργαρίτης. Κρεοπωλῶν, Ἰ. Γκάνλιος. Ψαράδων, Ἰ. Ψαράς. Ὑφαντῶν, Κ. Τόλιου. Χαντζήδων, Θ. Τσιάγκας. Ἐκτός ἀπό τούς προέδρους, στό ἔγγραφο ἔβαλαν τή σφραγίδα τοῦ σωματείου τους ἀντί γιά ὑπογραφή, οἱ Συντεχνίες τῶν: Χαλβατζήδων, Ὑποδηματοποιῶν, Μανιφατούρας, Ἀρτοποιῶν, Καπνεργατῶν, Παντοπωλῶν. Ὁ.π., σ. 106.

75. Πρόεδρος τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου ΦΙΛΙΠΠΟΣ ἦταν ὁ Σερραῖος Γεώργιος Σίμου, γιατρός τό ἐπάγγελμα, πρόεδρος τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ στήν πόλη τῶν Σερρῶν, στέλεχος τοῦ ὁμίλου ΟΡΦΕΥΣ καί μέλος τῆς δεύτερης ἐπιτροπῆς ἀνοικοδόμησης τῆς πόλης. Τό 1907 ἦταν μέλος τῆς πρώτης ἐπιτροπῆς οἰκονομικοῦ μοῦκοτάς στήν πόλη τῶν Σερρῶν ἐναντίον τῶν Βουλγάρων. Γ. Καφταντζή, Ὁρφέας, ὁ.π., σ. 50 καί Κάρολου Ἀλεξανδρίδη, Ἀπομνημονεύματα, Θεσσαλονίκη 1975, σ. 12.

Ὁ Γ. Σίμου παντρεύτηκε τή Σερραία Κλεοπάτρα (Φανή) Ἀ. Τσαλίκη μέ τήν ὁποία ἀπέκτησε δύο παιδιά, τό Σίμο καί τήν Ἑλλη. Ἡ Ἑλλη παντρεύτηκε τό στρατιωτικό Δούκα Γεώργιο μέ τόν ὁποῖο ἀπέκτησε ἕνα γιό, τόν Ἀχιλλέα Δούκα, ἐνώ ὁ Σίμος Σίμου σέ ἡλικία ὀκτώ ἐτῶν ἔχασε σέ ἀτύχημα τή ζωή του.

76. Ὁ Δημοσθένης Μέλφος, ἀντιπρόεδρος τοῦ Συλλόγου καί πρόεδρος τῶν Καπνεργατῶν, ἦταν πρᾶκτορας τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενείου τό 1905. Γ. Καφταντζή, Ὁρφέας, ὁ.π., σ. 50.

77. Ὁ Π. Ὁρολογᾶς ἦταν πρόεδρος τῆς συντεχνίας τῶν Χρυσοχόων.

σιεύτηκε στίς ἐφημερίδες τῶν Ἀθηνῶν, συντάραξε τόσο τοὺς Σερραίους πού «κάθε ἄλλο ζήτημα ... ἐν Σέρραις παρηγκωνίσθη. Καί αὐτό ἀκόμη τό φλέγον ζήτημα τῆς ἀνοικοδομήσεως τῆς πόλεως ἐλησμονήθη πρὸς στιγμήν»⁷⁸. Στό ἐθνικό κάλεσμα τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου ΦΙΛΙΠΠΟΣ οἱ Σερραῖοι ἀνταποκρίθηκαν καί μέ μπροστάρισσες τίς γυναῖκες ἀνάγκασαν τό Νομάρχη Σερρῶν Γ.Φίλιππα, προκειμένου νά ἐκτονώσει τήν ἔκρυθμη κατάσταση, νά καλέσει στό γραφεῖο του τόν πρόεδρο τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου Γ. Σίμου καί νά τοῦ συστήσει ψυχραιμία⁷⁹.

Λίγους μῆνες ἀργότερα, μιά νέα πολιτική παρέμβαση τοῦ Συλλόγου ΦΙΛΙΠΠΟΣ, ἀφοροῦσε ἓνα μείζονος σημασίας πρόβλημα, πού ἔβαζε σέ δοκιμασία τίς προσπάθειες ὁμαλῆς ἐπαναφορᾶς καί ἔνταξης τῶν Σερραίων στή διοίκηση τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους. Τό Δημοτικό Συμβούλιο, μέ ἐπικεφαλῆς τόν κατά τά ἄλλα προοδευτικό Δήμαρχο Ἀκῆλ Βέη, ἐπεδείκνυε «ἔλλειψη πνεύματος συνεννόησης» μέ τή Νομαρχία Σερρῶν,⁸⁰ πού ὡς ἀνώτατη Διοικητική Ἀρχή ἐπιχειροῦσε, χωρίς νά ἐπιδεικνύει πνεῦμα κατανόησης τῶν ἰδιαιτεροτήτων πού ὑπῆρχαν στήν κατεστραμμένη πόλη, τήν ταχύτερη δυνατή ἔνταξή της στό Ἑλληνικό Κράτος. Ἡ ὄξυνση τῶν σχέσεων ἀνάμεσα στίς δύο διοικητικές ἀρχές ἦταν τέτοιας ἔνταξης πού, πέρα ἀπό τήν παράβλεψη τῶν ὑψιστων τοπικῶν συμφερόντων, ὑπῆρχε κίνδυνος, ἀπό διάφορα ἐμπρηστικά δημοσιεύματα, μιᾶς λαϊκῆς ἐξέγερσης⁸¹. Τήν κατάσταση αὐτή ὁ Πολιτικός Σύλλογος Σερρῶν «ΦΙΛΙΠΠΟΣ» ἐπεσήμανε στίς 8 Σεπτεμβρίου τοῦ 1914, μέ ἔγγραφό του πρὸς τό Γενικό

78. Ἐφημ. ΤΟ ΦΩΣ, 14 Ἰουλίου 1914, ἀρ. φύλ. 131. Βασίλης Τζανακάρης, Σέρρες, πορεία μέσα στό χρόνο, ὀ.π., σ. 93.

79. Ὁ.π.

80. Μετά τήν ἀπομάκρυνση τοῦ Νομάρχου Σερρῶν Εὐγ. Καβαλιεράτου (10 Ἰουλίου 1913 - τέλη Μαρτίου 1914), πού χρημάτισε καί Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος στά Σέρρες τά προηγούμενα χρόνια, Νομάρχης διορίστηκε στίς ἀρχές Ἰουλίου τοῦ 1914 ὁ Γ. Φίλιππος πού, προφανῶς ἐξ αἰτίας τίς λαϊκῆς δυσαρέσκειας, ἀντικαταστάθηκε ἀπό τόν Δ. Δεδούση στίς ἀρχές Ὀκτωβρίου τοῦ 1914. Στό μεσοδιάστημα Μαρτίου - Ἰουλίου καθήκοντα Νομάρχου ἀσκοῦσε ὁ Ἰωάννης Ζαχαράς. Δήμαρχος τῆς πόλης ἦταν ὁ Ἀκῆλ Μουσταφᾶ Μπέης, πού διορίστηκε ἀπό τίς Ἑλληνικές στρατιωτικές ἀρχές τήν 1η Ἰουλίου τοῦ 1914.

81. «Σκάνδαλον σχέσεων Νομάρχου καί Δημοτικοῦ Συμβουλίου συνεπείᾳ δημοσιευμάτων καί ἐπιτηδείων ἐνεργειῶν λαμβάνει διαστάσεις ἐπιφόβους νά διαίρεση ἡμετέραν πόλιν ἐν τοιαύτῃ ἀκαίρῳ στιγμήῃ». Ἐγγραφο τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου Φίλιππος πρὸς τό Γενικό Διοικητή Μακεδονίας. Ἐφημ. Μακεδονία, 12-9-1914. Ἀρχεῖο Θάλειας Καραφύλλη.

Διοικητή Μακεδονίας⁸², ζητώντας τήν άμεση παρέμβασή του,⁸³ ενώ ό άντιπρόεδρος του Δ. Μέλφος στίς άρχές ’Οκτωβρίου συναντήθηκε μέ τό Γενικό Διοικητή Μακεδονίας και του άνέπτυξε τά μεγάλα προβλήματα των Σερραίων και τά δίκαια παράπονά τους άπό τήν καθυστέρηση τής προσδοκώμενης λύσης στό στεγαστικό πρόβλημα.

’Ανάμεσα στίς 10 Σεπτεμβρίου και στίς 20 του ίδιου μήνα τροποποιείται ή σύνθεση του Διοικητικού Συμβουλίου του Συλλόγου ΦΙΛΙΠΠΙΟΣ, αύξάνονται τά μέλη του άπό έννέα σέ έντεκα, ενώ αλλάζει και ό Πρόεδρος των προέδρων των Συντεχνιών τής πόλης. ’Η σύνθεση του νέου Διοικητικού Συμβουλίου είναι: Γεώργιος Σίμου πρόεδρος, Δημοσθένης Μέλφος άντιπρόεδρος, γραμματέας Ν. Νικόλτσιος, Μιλτιάδης Σχοινάς ταμίας και σύμβουλοι οί: ’Αλέξανδρος ’Α. Καφταντζής, ’Ιωάννης ’Α. Οίκονομίδης, Β. Ραβάνης, Κωνσταντίνος Παπαβασιλείου, Χρυσάφης ’Ιωάννου, Π. Γερόλυμπος και Σωκράτης Καλαϊτζής⁸⁴. Στίς συνεδριάσεις του νέου Διοικητικού Συμβουλίου παρίσταται μέ δικαίωμα λόγου και ό νέος Πρόεδρος των προέδρων των Συντεχνιών Ν. Μόσχος⁸⁵.

’Η σφραγίδα του Πολιτικού Συλλόγου ήταν κυκλική. Στήν περιφέρεια της είχε τόν τίτλο του σωματείου «ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΣΕΡΡΩΝ – ΦΙΛΙΠΠΟΣ– ΠΡΩΗΝ ΟΡΦΕΥΣ». Στό κέντρο, μέσα σέ κύκλο, εικονιζόταν γυναικεία μορφή (ή ’Ελλάδα ή ή προσωποποίηση τής ’Ελευθερίας) νά προβάλλει άπό χαλάσματα, προφανώς τής πόλης των Σερρών, κρατώντας

82. Σέ αύτή τή διαμάχη ή Διοίκηση του Συλλόγου ΦΙΛΙΠΠΙΟΣ, βλέποντας τους προφανείς κινδύνους άπό μιá σύρραξη ανάμεσα στίς κυρίαρχες ένότητες τής πόλης, έπεμβαίνει συμβιβαστικά εκφράζοντας, όπως γράφουν σέ έγγραφο τους στίς 8 Σεπτεμβρίου του 1914 προς τό Γενικό Διοικητή Μακεδονίας, «...πάσας άνεξαιρέτως τάς άξίας του λαού...ευελπιστούντες πώς ό υπερτεθλιμμένος λαός των Σερρών <δέν θά> διατελή έν άπογνώσει εκ τής προσθήκης νέων βασάνων ...και άσχημιών». “Ο.π.

83. «Θερωώς παρακαλούμεν ύμετέραν πατρικήν μέριμναν άραι τό σκάνδαλον προς ήσυχίαν πόλεως» ’Εφημ. Μακεδονία, 12 Σεπτεμβρίου 1914. ’Αρχείο Θάλειας Καραφύλλη.

84. Τά μέλη του νέου Διοικητικού Συμβουλίου του Πολιτικού Συλλόγου ΦΙΛΙΠΠΙΟΣ ύπογράφουν τό ύπόμνημα του Συλλόγου προς τόν πρόεδρο τής ’Ελληνικής Κυβερνήσεως ’Ε. Βενιζέλο, μετά τό πρώτο δεκαήμερο Σεπτεμβρίου του 1914. Παράρτημα, πρώτο έγγραφο.

85. Στο ύπόμνημα του Πολιτικού Συλλόγου προς τόν πρόεδρο τής ’Ελληνικής Κυβερνήσεως ’Ε.Βενιζέλο, πού ύπογράφεται άπό όλους τους προέδρους των συντεχνιών τής πόλης των Σερρών, ύπογράφει και ό Νικόλαος Μόσχος ως «ό παρά τῷ Διοικητικῷ Συμβουλίῳ του Πολιτικού Συλλόγου παρακαθήμενος Πρόεδρος των Συντεχνιών Ν. Μόσχος» Παράρτημα, πρώτο έγγραφο.

στά σέ ἔκταση χέρια της, στεφάνι στό δεξιό καί δόρυ στό ἀριστερό. Στά πόδια τῆς γυναικείας μορφῆς ἦταν χαραγμένη ἡ χρονολογία 1912-1913⁸⁶.

Μέ τήν ἀλλαγὴ τῶν στόχων ἢ, καλύτερα, μέ τήν ἐπιστροφή στίς ρίζες του, ὁ Πολιτικός Σύλλογος ΦΙΛΙΠΠΟΣ⁸⁷ ἄλλαξε καί τήν ἐσωτερική του δομὴ καί ἔτσι τὰ μουσικά τμήματα τοῦ κάποτε ΟΡΦΕΑ ἀντικαταστάθηκαν ἀπό τμήματα πού ἐνοποιοῦσαν συγγενικά ἐπαγγέλματα. Τὰ τμήματα αὐτά ἦταν: Ἐπιστημόνων, Βιομηχάνων, Ἐμπόρων, Ἐπαγγελματιῶν, Πωλητῶν Ἄρτου καί Τροφίμων, Ἐργατῶν καί Καπνεργατῶν καί τό τμήμα Γεωργῶν καί Καπνοπαραγωγῶν.

Ἡ λειτουργία τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου ΦΙΛΙΠΠΟΣ στηριζόταν σέ κανονισμό, ἐγκεκριμένο ἀπό τὴ Γενικὴ Συνέλευση τῶν μελῶν του⁸⁸.

Στίς πρώτες ἡμέρες τοῦ Σεπτεμβρίου, ὁ Πολιτικός Σύλλογος Σεργῶν μαζί μέ τίς διοικήσεις τῶν ἐργατικῶν συνδικάτων τῆς πόλης συντάσσουν αἴτηση-ὑπόμνημα πρὸς τόν πρωθυπουργό Ἐ. Βενιζέλο καί τόν ἐνημερῶνουν γιά τό ὄξύ πρόβλημα στέγης πού ἀντιμετωπίζουν οἱ κάτοικοι τῆς πόλης τῶν Σεργῶν, ζητώντας τὴν ἐπέκταση ἐφαρμογῆς τῶν ἐκδοθέντων διαταγμάτων περὶ δικαιοστασίου τοῦ νόμου ΔΞΗ/1912 πού ἀπαγόρευε τίς διώξεις γιά ὀφειλές καί ἐξώσεις.

86. Στό Παράρτημα (σελίδα 88) ἀποτύπωμα σφραγίδας τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου.

87. Ἡ δράση τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου ΦΙΛΙΠΠΟΣ πρώην ΟΡΦΕΥΣ ἔχει ἀπὸ ὄλους τοὺς μελετητές τῆς ἱστορίας τοῦ ΟΡΦΕΑ ὑποτιμηθεῖ καί ἐλάχιστα ἐρευνηθεῖ. Οἱ περισσότεροι ὑποστηρίζουν πὼς στό διάστημα 1913-1918 «ὁ Ὁρφεὺς ἀναγκάστηκε νὰ ἀναστείλει τὴν πολυσχιδῆ ἐθνικὴ καί κοινωνικὴ δραστηριότητά του», ἐνῶ τό ἀληθές εἶναι πὼς αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν περίοδο ὁ Ὁρφεὺς μέ τό ὄνομα ΦΙΛΙΠΠΟΣ ἐπιστρέφει στίς ρίζες του, ἐπιστρέφει, δηλαδή, στοὺς ἐθνικούς του στόχους. Ὁ Βασίλης Τζανακάρης στὴν ἐργασία του Οἱ Βουλευτικὲς ἐκλογὲς στά Σέρρες 1915-1996, Σέρρες 2000, σσ. 24-25, σχολιάζει τὴν ἀνακοίνωση πού ὁ Πολιτικός Σύλλογος ΦΙΛΙΠΠΟΣ ἐξέδωσε τό Μάρτιο τοῦ 1915, ἐνῶ ὁ Γεώργιος Ἀψηλίδης (*Προβλήματα τῶν ἐμπόρων μετὰ τὴν καταστροφὴ τῆς πόλης τῶν Σεργῶν τό 1913 καί ὁ Πολιτικός Σύλλογος «Φίλιππος» πρώην Ὁρφεὺς*, Περιοδικό ΜΕΤΑ, Σέρρες 2002, τευχ. 90, σσ. 17-20) μέ ἀφορμὴ τό σχολιασμό μιᾶς ἐπιστολῆς πού ἔστειλαν οἱ ἔμποροι τῶν Σεργῶν στίς 10 Ὀκτωβρίου τοῦ 1914 πρὸς τό Γενικὸ Διοικητὴ Μακεδονίας γιά τὴ μὴ ἄρση τοῦ νόμου ΔΞΗ/1912 σχολιάζει ἐκτενῶς τὴ λειτουργία τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου «Φίλιππος».

88. «...συνωδᾶ πρὸς τόν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν τοῦ ἡμετέρου Σωματείου καί τόν διέποντα αὐτό κανονισμόν...», Β. Τζανακάρη, Εἰκονογραφημένη Ἱστορία, ὀ.π., σ. 414.

Τήν αίτηση-ύπόμνημα ύπογράφουν οί πρόεδροι τῶν Συντεχνιῶν :

ΣΥΝΤΕΧΝΙΑ	ΠΡΟΕΔΡΟΣ
Ἄρτοποιῶν	Ἄθαν. Χρ. Μόσχος
Ἄλευροπωλῶν	Ἄθαν. Μύχος
Ζαχαροπλαστῶν	Ἰωαν. Χρ. Γκάλιος
Σαμολαδάδων	Δημ. Μαρ. Χαβαλές
Ἐποδηματοποιῶν	Νικόλαος Α. Κηροπλάστης
Παπουτσήδων	Ἄθαν. Χρ. Κιουτσούκης
Κουντουράδων	Δημοσθένης Ἀθανασίου
Γαλακτοπωλῶν	Χρῆστος Ἀθανασίου
Σχοινάδων	Μιλτιάδης Κ. Σχοινᾶς
Σαγματοποιῶν	Δημήτριος Δέλλιος
Τενεκετζήδων	Ἐπαμεινώνδας Σάββας
Γουναράδων	Κων. Χρυσόγονος
Φραγκοερραπτῶν	Διονύσιος Δημητρίου
Κουρέων	Γεώργιος Ἰωαννίδης
Ραπτῶν	Χαρίσιος Γεωργίου
Μαγείρων	Δημήτριος Ἰωάννου
Ἄμπατζήδων	Μιχαήλ Χαντζηκωνσταντίνου
Μανιφατουρτζήδων ⁸⁹	Ἄλέξανδρος Ἀθ. Καφταντζῆς
Τσαρτσήδων	Ἀργύριος Παντζιάρης
Ἔωρολογοποιῶν	Θεόδωρος Χρίστου
Καφταντζήδων	Κων. Μαρβάκης
Παντοπωλῶν	Χρῆστος Γεωργίου
Καφεπωλῶν	Χρῆστος Καφετζῆς
Κηπουρῶν	Γεώργιος Στεργίου
Κρεοπωλῶν	Ἀθανάσιος Βασιλείου
Ἄπωροπωλῶν	Ἄθαν. Κων. Καλέκος
Μπακιρτζήδων	Κώστας Βαῆ
Βασματζήδων	Ἄντ. Κωνστ. Μαδεμλῆς
Χαντζήδων	Θωμᾶς Τσιάγκας
Τσαρουχάδων	Στέφανος Χρήστου
Ἰχθυοπωλῶν	Ἀναστάσιος Βότσαρης
Ἐφαντῶν	Γεώργιος Ἀθαν. Σεργιώτης
Καπνεργατῶν	Δημοσθένης Μέλφος
Χρυσοχόων	Π. Ν. Ἔωρολογᾶς

89. Κατασκευαστές χειροτεχνικῶν ἢ καί βιομηχανικῶν προϊόντων.

Τό ύπόμνημα αυτό οί ἴδιοι φορεῖς στέλνουν στό Νομάρχη Σερρών Γ. Φίλιππα πού ὑπηρεσιακά διαβιβάζει στό Γενικό Διοικητή Μακεδονίας Θ. Σοφούλη,⁹⁰ τόν ὁποῖο ὁ πρόεδρος τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου «ΦΙΛΙΠΠΟΣ» καί ὁ Πρόεδρος τῶν προέδρων τῶν Συντεχνιῶν ἐνημερῶνουν μέ τηλεγράφημά τους.

Ἡ αἴτηση-ὑπόμνημα τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου ΦΙΛΙΠΠΟΣ καί τῶν προέδρων τῶν Συντεχνιῶν τῆς πόλης τῶν Σερρῶν πρὸς τήν προεδρία τῆς Κυβερνήσεως, πού ἀφοροῦσε τό πρόβλημα στέγης γιά χιλιάδες Σερραῖους καθὼς καί τό αἶτημα τῆς ἄμεσης ἀνοικοδόμησης τῆς πόλης, φτάνει στίς 24 Σεπτεμβρίου στήν Ἀθήνα καί στίς 29 τοῦ ἰδίου μήνα ἐπιστρέφει ἀπό τήν προεδρία τῆς Κυβερνήσεως στό Γενικό Διοικητή Μακεδονίας, προκειμένου νά πράξει τά ἐνδεικνύμενα⁹¹.

Ἡ ἀναμενόμενη ἀπό τούς Σερραῖους παρέμβαση τοῦ Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως ἀργοῦσε καί ἔτσι, ὑπό τήν πίεση τῶν προβλημάτων τῆς καθημερινότητας ὁ πρόεδρος τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου Γ. Σίμου στέλνει στό Γενικό Διοικητή Μακεδονίας Θ. Σοφούλη, στίς ἀρχές Ὀκτωβρίου τοῦ 1914, ἀντίγραφο τῆς ἀναφορᾶς πού στίς ἀρχές Σεπτεμβρίου εἶχαν στείλει

---

90. ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ ΣΟΦΟΥΛΗΣ (1860-1949) ‘Ο Θ. Σοφούλης καταγόταν ἀπό τή Σάμο. Σπούδασε ἀρχαιολογία στή Γερμανία καί μετὰ τήν ἐπιστροφή του στήν Ἑλλάδα διετέλεσε ἔφορος ἀρχαιοτήτων καί ὑφηγητής στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Ἡ προσπάθεια τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως τό 1907 νά ἀλλάξει τόν καταστατικό χάρτη τῆς Σάμου, προκάλεσε τήν ἀντίδραση τῶν προοδευτικῶν δυνάμεων τοῦ νησιοῦ, πού μέ ἐπικεφαλῆς τόν Θ. Σοφούλη ἀντέδρασαν βίαια, πράγμα πού εἶχε σάν ἀποτέλεσμα ὁ ἡγεμόνας τοῦ νησιοῦ Ἀνδρέας Κοπάσης νά ζητήσει τήν ἀποστολή Τουρκικῶν δυνάμεων πού ὑποχρέωσαν τόν Θ. Σοφούλη νά φύγει ἀπό τό νησί. Μετὰ τή δολοφονία τοῦ Ἀ. Κοπάση τό 1912 οἱ κάτοικοι τῆς Σάμου ὑπό τήν ἀρχηγία τοῦ Θ. Σοφούλη ἐπαναστάτησαν καί ἀνακήρυξαν στίς 2 Μαρτίου τοῦ 1913 τήν ἔνωση τοῦ νησιοῦ μέ τήν Ἑλλάδα.

‘Ο Θ. Σοφούλης ἦταν πρόεδρος τῆς τοπικῆς κυβερνήσεως τοῦ νησιοῦ τῆς Σάμου, ὅταν τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1914 διορίσθηκε Γενικός Διοικητής Μακεδονίας, θέση πού κράτησε ἕως καί τή διαφωνία τοῦ Βενιζέλου μέ τό Βασιλιά.

Ἐκτοτε ἡ πολιτική σταδιοδρομία τοῦ ἀνδρα ὑπῆρξε πλούσια καί πολύπλοκη. Χρημάτισε βουλευτής Σάμου (1915), Ὑπουργός Ἐσωτερικῶν στήν Κυβέρνηση Ἀμύνης στή Θεσσαλονίκη (1916), Πρόεδρος τῆς Βουλῆς τῶν «Λαζάρων» (1917-1920) καί Πρωθυπουργός τό 1924. Τό 1926 ἦταν Πρόεδρος τῆς Βουλῆς καί τό 1928 Ὑπουργός Στρατιωτικῶν στήν Κυβέρνηση Βενιζέλου. Τό 1945 καί τό 1947 ὀρίστηκε Πρωθυπουργός. Ἐκτοτε παρέμεινε ἐνεργός στήν πολιτική ζωὴ τοῦ τόπου ἕως τό θάνατό του τό 1949.

91. Παράρτημα, πρῶτο ἔγγραφο.

στήν προεδρία τῆς Κυβερνήσεως οἱ παραγωγικές δυνάμεις τῆς πόλης παρακαλώντας νά «εὐαρεστηθεῖ καί νά ἐνεργήσει πρὸς τοὺς ἀρμοδίους τὰ δέοντα προκειμένου νά σωθεῖ ὁ πολυπαθὴς λαὸς τῶν Σερρῶν».

Ἡ ἰδιαίτερη αὐτὴ ἀναφορά, πού περιλάμβανε καί τὸ δίκαιο αἴτημα τῆς ἀναστολῆς τοῦ νόμου περὶ ἐξώσεων, στάλθηκε στίς 8 Ὀκτωβρίου τοῦ 1914 καί μέ ἀριθ. πρωτ. 49284/10-10-1914 παρελήφθη ἀπὸ τὴ Γενικὴ Διοίκηση Μακεδονίας⁹².

Ἐν τῷ μεταξύ, ἀπὸ τίς 7 Ὀκτωβρίου τοῦ 1914, ὁ Γενικός Διοικητὴς Μακεδονίας Θ. Σοφούλης εἶχε στείλει τὸ μέ ἀριθ. πρωτ. 47932/48648 ἔγγραφο τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Μακεδονίας πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Οἰκονομικῶν ζητώντας νά προβεῖ ἡ διοίκησή του εἰς τὴν «ἐνδεικνυομένην ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐνέργειαν»⁹³.

Οἱ διαμαρτυρίες τῶν Σερραίων πρὸς τὴν Κυβέρνηση ὀφειλόταν στὴ διακοπὴ, λόγω ἀπουσίας νομοθετικοῦ πλαισίου, τῶν ἐργασιῶν γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησι τῆς πόλης⁹⁴. Ὑστερα ἀπὸ τίς πιέσεις τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου ἢ Κυβέρνηση, μέ εἰσήγησι τοῦ ὑπουργοῦ Δημ. Διαμαντίδη, ψήφισε στίς 7 Δεκεμβρίου τοῦ 1914 (Ν. 455/7-12-1914) «...ἵνα μὴ βραδύνη ἡ ἀνοικοδόμησις, καθόσον μάλιστα ἔχομεν παράπονα τῶν κατοίκων Σερρῶν...»⁹⁵ νομοσχέδιο «...περὶ ἀνοικοδομήσεως τοῦ ἐμπρησθέντος τμήματος τῆς πόλεως τῶν Σερρῶν...». Στίς 18 Μαρτίου τοῦ 1915 ἐκδόθηκε διάταγμα «περὶ ἐκτελέσεως τοῦ ἀρθρου 23 τοῦ νόμου 455/1914»⁹⁶ γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησι τοῦ κατεστραμμένου ἀπὸ τὴν πυρπόλησι τμήματος τῆς πόλης τῶν Σερρῶν⁹⁷. Ἀμέσως συστήθηκε τεχνικὴ ἐπιτροπὴ, μέ εὐθύνη τῆς ὁποίας ἄρχισαν οἱ ἐργασίες ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου 455/1914 πού σταμάτησαν τὸν Αὐγούστου τοῦ 1915, μέ τὴν ἐπιστράτευσι τῶν μελῶν τῆς τεχνικῆς ἐπιτροπῆς⁹⁸.

92. Παράρτημα, τρίτο ἔγγραφο.

93. Παράρτημα, δεύτερο ἔγγραφο.

94. Τὸ πρόβλημα τῆς στέγης ἦταν ἰδιαίτερα ὀξύ στὴν Ἑλλάδα ἀκόμα καί πρὶν ἀπὸ τὴν ἔλευσι τῶν προσφύγων ἀπὸ τὴ Μικρὰ Ἀσία. Γεώργιος Λεονταρίτης, «Τὸ Ἑλληνικὸ ἐργατικὸ κίνημα καί τὸ ἀστικὸ κράτος 1910-20». Μελετήματα γύρω ἀπὸ τὸν Βενιζέλο καί τὴν ἐποχὴ του, Ἀθήνα 1980, σ. 73.

95. Μέγα Ἑλληνικὸ Βιογραφικὸ Λεξικὸ τοῦ Βοβολίνη, Ἀθήνα 1961, τ. 4, λήμμα Δ. Διαμαντίδη, σσ. 333-435.

96. Φ.Ε.Κ. 372/ 11-12-1914.

97. Ἀλέκα Καραδήμου -Γερολύμπου, «Μία πρότυπη πολεοδομικὴ ἐπέμβασι, ὀ.π., σ. 167.

98. Τὰ ρυμοτομημένα οἰκόπεδα μοιράστηκαν μέ κλήρο παρουσίᾳ τῶν ἀρχῶν τοῦ νομοῦ, σύμπαντος τοῦ κλήρου τῆς πόλης καί τὴν εὐλογία τοῦ μητροπολίτου

Στίς 16 Ὀκτωβρίου τοῦ 1914⁹⁹ ἐκδηλώνεται νέα παρέμβαση τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου ΦΙΛΙΠΠΟΣ ὑπέρ τῶν ἐμπόρων τῆς πόλης τῶν Σερρῶν, πού ἀντιμετώπιζαν πρόβλημα σοβαρό μέ τούς πιστωτές τους. Μέ αἴτηση-ἀναφορά, πού παρελήφθη ἀπό τή Γενική Διοίκηση Μακεδονίας στίς 18-10-1914, (ἀριθ. πρωτ. 50497) τονίζει τό Διοικητικό Συμβούλιο τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου ΦΙΛΙΠΠΟΣ τά προβλήματα πού ἀντιμετωπίζουν οἱ ἔμποροι τῶν Σερρῶν πού, μέ ἐκτενές ὑπόμνημά τους, ἔχουν ἤδη ἐκθέσει στόν Πρόεδρο τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου Ἰ. Βενιζέλο. Λίγες μέρες νωρίτερα, ἀπό τήν παρέμβαση τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου ΦΙΛΙΠΠΟΣ καί τήν ἐκθεση τῶν Συντεχνιῶν πρὸς τόν Ἰ. Βενιζέλο, ὑποβάλλεται πρὸς τό Γενικό Διοικητή Μακεδονίας, στίς 10 Ὀκτωβρίου τοῦ 1914, ἐκτενέστατο ὑπόμνημα-αἴτηση ἀπό τούς ἐμπόρους τῶν Σερρῶν Πέτρο καί Ἰωάννη Καράμπελια καί Θωμᾶ Ν. Καμβουσιώρα,¹⁰⁰ μέ τό ὅποιο τόν ἐνημερώνουν γιά τά προβλήματα τοῦ κλάδου τους. Ζητοῦν οἱ ἔμποροι τῶν Σερρῶν τήν παρέμβαση τοῦ Γενικοῦ Διοικητῆ Μακεδονίας, προτείνοντας μάλιστα καί τή λήψη συγκεκριμένων μέτρων πού θά χαλάρωναν τήν πίεση πρὸς τούς ἐμπόρους τῶν Σερρῶν¹⁰¹ ἀπό τούς πιστωτές ἐμπόρους τῆς Θεσσαλονίκης.

Ἡ παρέμβαση τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου ΦΙΛΙΠΠΟΣ ὑπέρ τῶν ἐμπόρων τῆς πόλης τῶν Σερρῶν, σέ συνδυασμό μέ τή συνηγορία τῶν προέδρων τῶν Συντεχνιῶν,¹⁰² κάνει σαφές στό Γενικό Διοικητή Μακεδονίας τό πρόβλημα πού ἀντιμετώπιζαν τά μέλη τῶν Ἐμπορικῶν Συντεχνιῶν. Ὁ Θ. Σοφούλης ἀντιλαμβανόμενος τήν ἀδήριτη ἀνάγκη-νά δοθεῖ λύση στό πρόβλημα τῶν κατασχέσεων, πού ἀντιμετώπιζαν οἱ ἔμποροι τῶν Σερρῶν ἀπό τούς πιστωτές τους, σημειώνει πάνω στήν αἴτηση τοῦ Πολιτι-

Δράμας Ἀγαθαγγέλου στίς ἀρχές Νοεμβρίου τοῦ 1921. Ἐφημ. ΣΗΜΑΙΑ, 4 Νοεμβρίου 1921, ἀριθ. Φύλ. 2206. Β. Τζανακάρης, Σέρρες πορεία μέσα στό χρόνο, ὁ.π., σ. 136.

99. Παράρτημα, πέμπτο ἔγγραφο.

100. Ὁ Θ. Καμβουσιώρας ἦταν ἔμπορος Νεωτερισμῶν, ἐνῶ οἱ ἀδελφοί Καράμπελια Ποτοποιοί.

101. Παράρτημα, τέταρτο ἔγγραφο.

102. Παράρτημα, ἕκτο ἔγγραφο, ὅπου καί ἡ ὑπογραφή τοῦ Δημάρχου Σερρῶν Ἀκὴλ Βέη. Τό ἔγγραφο ὑπογράφουν νέα πρόσωπα ὡς πρόεδροι τῶν Συντεχνιῶν, πράγμα πού μᾶς ὀδηγεῖ στό συμπέρασμα πὼς χρονικά μαζί ἢ καί κοντά μέ τίς ἐκλογές τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου, πρέπει νά ἔγιναν καί οἱ ἐκλογές, ἂν ὄχι σέ ὅλες τίς Συντεχνίες, ἀναμφισβήτητα σέ μερικές ἀπό αὐτές.

κοῦ Συλλόγου τὴν ἄμεση ἀποστολὴ τοῦ αἰτήματος στό Ὑπουργεῖο Οἰκονομικῶν.

Στὴν ἀναφορὰ τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου ΦΙΛΙΠΠΙΟΣ τῆς 16ης Ὀκτωβρίου τοῦ 1914¹⁰³, παρατηρεῖται μιά ἀλλαγὴ στὴ σύνθεση τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου. Ἐνῶ τό ἔγγραφο στίς ἀρχές τοῦ Σεπτεμβρίου¹⁰⁴ ὑπογράφουν ἔντεκα μέλη τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, σέ αὐτό τοῦ Ὀκτωβρίου ὑπογράφουν ἑπτὰ. Ἡ ἀλλαγὴ στὴ σύνθεση τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου γίνεται μόνο στοὺς συμβούλους. Φαίνεται πὼς στό ἐνδιάμεσο χρονικὸ διάστημα Σεπτεμβρίου μέ μέσα Ὀκτωβρίου, πραγματοποιήθηκε ἡ Γενικὴ Συνέλευση τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου, ἐγκρίθηκε ὁ κανονισμὸς λειτουργίας του¹⁰⁵, ἔγινε ἀναδιάρθρωση στὴ σύνθεση τῆς διοικήσεώς του, ἐνῶ δὲν ἔγινε ἀλλαγὴ στὴ σφραγίδα τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου¹⁰⁶.

Τὰ ἑπτὰ μέλη τοῦ νέου Διοικητικοῦ Συμβουλίου εἶναι οἱ: Γεώργιος Σίμου πρόεδρος, Δημοσθένης Μέλφος¹⁰⁷ ἀντιπρόεδρος, Ν. Νικόλτσιος¹⁰⁸ γραμματέας, Μιλτιάδης Κ. Σχοινᾶς¹⁰⁹ ταμίας καὶ μέλη οἱ: Ἀλέξανδρος Ἀθ. Καφταντζῆς¹¹⁰, Ἀ. Ε. Ραβάνης καὶ Ἰωάννης Ἀ. Οἰκονομίδης.

Στό νέο Συμβούλιο δὲν συμμετεῖχαν οἱ: Ἰωάννου, Καλαϊτζῆς, Παπαβασιλείου καὶ Γερόλυμπος πού ἦταν σύμβουλοι¹¹¹.

103. Παράρτημα, πέμπτο ἔγγραφο.

104. Παράρτημα, πρῶτο ἔγγραφο.

105. Οἱ ἐπικριτές τοῦ ἱστορικοῦ μετασχηματισμοῦ ἢ τῆς ἐπιστροφῆς στίς ρίζες κατηγοροῦσαν τὰ μέλη τοῦ πρώτου Δ.Σ. γιὰ τὴν ἀπουσία κανονισμοῦ.

106. Θυμίζουμε πὼς ἡ σφραγίδα τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου ἦταν κυκλικὴ καὶ ἔφερε στὴν περιφέρειά της τὸν τίτλο τοῦ σωματεῖου «ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΣΕΡΡῶΝ — ΦΙΛΙΠΠΙΟΣ — ΠΡΩΗΝ ΟΡΦΕΥΣ». Στό κέντρο καὶ μέσα σέ κύκλο, εἰκονιζόταν γυναικεία μωρφή (ἡ Ἑλλάδα ἢ ἡ προσωποποίηση τῆς Ἐλευθερίας) νά προβάλλει, προφανῶς ἀπὸ τὰ χαλάσματα τῆς πόλης τῶν Σερρῶν, κρατώντας στεφάνι στό δεξιό της χέρι καὶ δόρυ στό ἀριστερό. Στὰ πόδια της οἱ χρονολογίες 1912-1913, σελίδα 88.

107. Ὁ Δ. Μέλφος ἦταν πρόεδρος τῆς Συντεχνίας τῶν Καπνεργατῶν καὶ μέλος τῆς Δημογεροντίας.

108. Ὁ Νικόλαος Νικόλτσιος ἦταν μέλος τῆς Δημογεροντίας.

109. Ὁ Μ. Σχοινᾶς ἦταν πρόεδρος τῆς Συντεχνίας τῶν Σχοινάδων.

110. Ὁ Ἀλέξανδρος Ἀθ. Καφταντζῆς ἦταν πρόεδρος τῆς Συντεχνίας τῶν Μανιφατουρτζήδων καὶ μέλος τῆς Δημογεροντίας.

111. Ἡ ἱστορία τοῦ πρώτου Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ ΟΡΦΕΑ, πού ἀπὸ τὰ δώδεκα ἰδρυτικὰ μέλη του ἀποχώρησαν σχεδόν ἀμέσως τὰ πέντε (Γ.Καφταντζῆ, Ὁρφέας, ὁ.π., σ. 40), ἐπαναλαμβάνεται καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου.

Αὐτή τή χρονιά καί στό μεσοδιάστημα τῶν μηνῶν Ὀκτωβρίου-Δεκεμβρίου, πραγματοποιήθηκε νέα Γενική Συνέλευση τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου πού ἀποφάσισε τήν ἀλλαγὴ τῆς ὀνομασίας του καί καθιέρωσε τή νέα σφραγίδα του πού, παρὰ τό κυκλικό της σχῆμα, εἶναι ριζικά διαφορετική ἀπό τήν ἀρχική. Ἡ νέα σφραγίδα συγκρομενοποιεῖ τήν ταυτότητα τῶν μελῶν τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου. Στήν περιφέρειά της γράφει «ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΣΕΡΡῶΝ -ΦΙΛΙΠΠΟΣ- 1914», ἐνῶ στό κέντρο καί μέσα σέ δύο ὁμόκεντρους κύκλους, ὑπάρχει τό κεφάλι τοῦ Μακεδόνα βασιλιά Φίλιππου¹¹².

Ἡ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ «ΦΙΛΙΠΠΟΣ»

Στίς 30 Μαρτίου τοῦ 1915 σέ συνεδρίαση¹¹³ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου, τοῦ Προέδρου τῶν προέδρων τῶν Συντεχνιῶν καί τῶν τριάντα δύο προέδρων τῶν Συντεχνιῶν τῆς πόλης τῶν Σερρῶν¹¹⁴ ἀποφασίστηκε, μετά ἀπό διεξοδική συζήτηση, ὁ Πολιτικός Σύλλογος νά κρατήσῃ στίς ἐκλογές τῆς 31 Μαΐου τοῦ 1915¹¹⁵ στάση οὐδέτερη ἀπέναντι τῶν πολιτικῶν κομμάτων καί νά ὑποστηρίξῃ «δι' ὄλων αὐτοῦ τῶν ὑλικῶν καί ἠθικῶν δυνάμεων εἰς τόν ἐκλογικόν ἀγῶνα» ἀνε-

112. Β. Τζανακάρη, Εἰκονογραφημένη Ἱστορία, ὁ.π., σσ. 408 καί 414.

113. Ἡ συνεδρίαση ἔγινε στήν αἴθουσα τοῦ ΟΡΦΕΑ, ἡ περιουσία τοῦ ὁποίου εἶχε περιέλθει στόν Πολιτικό Σύλλογο. Εἶναι ἄξιο προσοχῆς τό γεγονός πώς τά μέλη τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου ἀποφασίζουν γιά τή στάση τους πρὶν ἀκόμα ἀναγγελθοῦν οἱ ἐκλογές πού προκηρύχθηκαν ἀπό τόν Δ. Γούναρη στίς 18 Ἀπριλίου τοῦ 1915.

114. Β. Τζανακάρης, Εἰκονογραφημένη Ἱστορία, ὁ.π., σ. 414.

115. Μία ἀκόμη ἔνδειξη τοῦ ἐνδιαφέροντος μέ τό ὅτιο τά μέλη τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου παρακολουθοῦσαν τά δρώμενα στήν πολιτική σκηνή τῆς Ἑλλάδος, ἀποτελεῖ καί ἡ ἀνακοίνωση αὐτή πού προλαμβάνει γεγονότα, ἀφοῦ ὁ Δ. Γούναρης σχημάτισε μέν κυβέρνηση στίς 24 Φεβρουαρίου τοῦ 1915 προκήρυξε ὁμως ἐκλογές στίς 18 Ἀπριλίου τοῦ ἰδίου ἔτους. Σ. Μαρκεζίνη, ὁ.π., σ. 329.

ξάρτητους βουλευτές πού, γιά νά υποστηριχθοῦν ἀπό τά μέλη τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου ἔπρεπε, κατ' ἀρχάς, νά εἶναι Μακεδόνες στή καταγωγή, νά εἶναι πρόσωπα δραστήρια καί «δεδοκιμασμένου χαρακτήρος» καί, κυρίως, νά ἔχουν χρηστό καί ἐθνοπρεπές παρελθόν¹¹⁶.

Ἡ ἀπόφαση τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου περιελάμβανε, πέρα ἀπό τίς παραπάνω προϋποθέσεις, δέκα στόχους καί ἐπιδιώξεις πού ἔπρεπε νά ἐνστερνωθοῦν οἱ ὑποψήφιοι ἀνεξάρτητοι βουλευτές, προκειμένου νά υποστηριχθοῦν ἀπό τόν πολιτικό ἐκφραστή τῶν ἐργατικῶν δυνάμεων τῆς πόλης τῶν Σερρῶν, τόν Πολιτικό Σύλλογο ΦΙΛΙΠΠΟΣ.

Στήν ἀπόφαση τοῦ Συλλόγου¹¹⁷ καί τῶν προέδρων τῶν Συντεχνιῶν, πού ἔγινε εὐρύτατα γνωστή στοὺς Σερραίους μέ τή μορφή δημόσιας ἀνακοίνωσης, ἀναφέρονται τά ἑξῆς:

– Πρῶτο μέλημα τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου στήν Ἐθνική Ἀντιπροσωπεία πρέπει νά εἶναι ἡ ἐπιτάχυνση τῆς βραδύνουσας ἀνοικοδόμησης τῆς «ἀτυχοῦς ἡμῶν Πατρίδος».

– Δεύτερο, νά ἀλλάξει ἡ ἄμεση καί ἔμμεση φορολογία.

– Τρίτο μέλημα, νά ἰδρυθεῖ Ἀγροτική Τράπεζα στήν πόλη τῶν Σερρῶν, γιά νά υποστηριχθοῦν οἱ ἀγρότες.

– Τέταρτο, νά υποστηριχθεῖ τό ἐργατικό στοιχεῖο μέ δανειοδοτήσεις¹¹⁸.

– Πέμπτο, νά γίνουν τροποποιήσεις τῶν ὑπαρχόντων νομοσχεδίων, γιά νά ἐνισχυθεῖ τό ἐμπόριο τῆς πόλης.

– Ἑκτο, νά ἀξιοποιηθοῦν οἱ φυσικοί πόροι τοῦ νομοῦ.

– Ἑβδομη προτεραιότητα τῶν βουλευτῶν, πού θά ἐκλεγοῦν μέ τήν ὑποστήριξη τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου, εἶναι ἡ ἐδραίωση τῆς ἀσφάλειας στήν πόλη καί στήν ὑπαίθρο χώρα μέ ἀναδιοργάνωση τῆς χωροφυλακῆς καί τοῦ σώματος τῆς ἀγροφυλακῆς.

– Ὀγδοη προτεραιότητα ἡ ἐπισκευή τῶν δημόσιων δρόμων πού βρίσκονται σέ ἐλεεινή κατάσταση.

– Ἐνατη προτεραιότητα, ἡ δημιουργία ἀντιπλημμυρικών ἔργων καί δέκατη, ἡ ἀναδάσωση τῶν γύρω ἀπό τήν πόλη λόφων.

Τήν ἀνακοίνωση αὐτή τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου ὑπογράφουν ὁ πρόε-

116. Β. Τζανακάρη, Εἰκονογραφημένη Ἱστορία, ὅ.π., σ. 414.

117. Κάτω ἀπό τά στοιχεῖα του ὑπάρχει σέ παρένθεση τό «πρώην Ὁρφεύς».

118. Τό Σεπτέμβριο τοῦ 1914 ἡ Ἐθνική Τράπεζα χορηγεῖ δάνειο στοὺς καπνοκαλλιεργητές τῶν Σερρῶν μετά ἀπό παρέμβαση τοῦ προέδρου τῆς συντεχνίας Δ. Μέλφου. Ἐφημ. ΤΟ ΦΩΣ, 16 Σεπτεμβρίου 1914, ἀρ. φύλ. 193. Βασίλης Τζανακάρης, Σέρρες πορεία μέσα στό χρόνο, ὅ.π., σ. 98.

δρος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου Γ. Σίμου καί οἱ 32 πρόεδροι τῶν Συντεχνιῶν τῆς πόλης.

Τί ὁδήγησε τά μέλη τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου καί τούς ἐκπροσώπους τῆς ἐργατικῆς τάξης στήν ἀπόφασή τους νά ὑποστηρίξουν ἀνεξάρτητους βουλευτές καί ὄχι κάποιο πολιτικό κόμμα στίς ἐκλογές τῆς 31 Μαΐου τοῦ 1915;

Κατά τήν ἐκτίμησή μας, δύο ἦταν οἱ αἰτίες πού προκάλεσαν ἐθνικό προβληματισμό καί δυσαρέσκεια, ἀπαραίτητο ὑπόστρομα γιά τή γέννα μιᾶς τέτοιας ἀπόφασης. Πρώτη ἦταν ἡ ἀδυναμία τῆς ἡγεσίας τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων, μετὰ τήν οἰκειοθελή ἀπομάκρυνση τοῦ Ἐ.Βενιζέλου¹¹⁹, νά ἐμπνεύσει ἐνθουσιασμό καί ἐμπιστοσύνη καί δεύτερη ἡ ἀπογοήτευση τῶν ἐνθερμων πατριωτῶν τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου καί τῶν προέδρων τῶν Συντεχνιῶν ἀπό τά ὅσα ἡ κυβέρνηση τοῦ Δ. Γούναρη καταμαρτυροῦσε στόν Ἐ. Βενιζέλο εἰδικά γιά τό θέμα τῆς Καβάλας¹²⁰.

Σχεδόν ἕνα μήνα μετὰ τήν ἀνακοίνωση τῆς 30ῆς Μαρτίου, ὁ Πολιτικός Σύλλογος μέ νέα του ἀνακοίνωση στίς 27 Ἀπριλίου τοῦ 1915 ἐνημερώνει τούς Σερραίους πώς ἡ ἀπόφαση τοῦ Συμβουλίου τῶν προέδρων τῶν Συντεχνιῶν, τοῦ Προέδρου τῶν προέδρων τῶν Συντεχνιῶν καί τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου ΦΙΛΗΠΠΟΣ δέν ἄλλαξε καί, ὡς ἐκ τούτου, οἱ Σερραῖοι στίς προσεχεῖς ἐκλογές τῆς 31 Μαΐου 1915 πρέπει νά ὑποστηρίξουν τούς ἀνεξάρτητους βουλευτές¹²¹.

Στίς 5 Μαΐου τοῦ 1915, ὁ ἀντιπρόεδρος τοῦ «Πολιτικοῦ Συλλόγου ΦΙΛΗΠΠΟΣ» Δημοσθένης Μέλφος εἶναι ὁμιλητής σέ διάλεξη πού ὀργανώνει στήν αἴθουσα τοῦ Συλλόγου τό Διοικητικό Συμβούλιο¹²². Θέμα τῆς διάλεξης ἦταν τά «καθήκοντα καί τά δικαιώματα τοῦ συνταγματικοῦ πολίτη». Ἡ ὁμιλία αὐτή τοῦ Δ.Μέλφου ἦταν μιά προεκλογική ὁμιλία, ἀφοῦ αὐτός καί ὁ Ἰωάννης Ἄ. Οἰκονομίδης, ἀντιπρόεδρος ὁ πρῶτος, μέλος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου ὁ δεύτερος, πολιτεύονταν ὡς ἀνεξάρτητοι βουλευτές στό Νομό Σερρῶν.

Τό θέμα τῆς πολιτικῆς ὁμιλίας τοῦ Δ.Μέλφου, σέ συνδυασμό μέ τά πολιτικά γεγονότα τῆς ἐποχῆς, τήν παραίτηση δηλαδή μέ βασιλικό πραξικόπημα τῆς κυβέρνησης τοῦ Ἐ. Βενιζέλου καί τήν ἀνάθεση σχηματισμοῦ

119. Σ. Μαρκεζίνη, ὀ.π., σ. 330.

120. Γ.Βεντήρη, ὀ.π., τ. 2, σ. 270 καί Σ. Μαρκεζίνη, ὀ.π., σ. 378, ὅπου δημοσιεύεται ἡ ἐπίμαχη ἐπιστολή τοῦ Ἐ. Βενιζέλου.

121. Β.Τζανακάρη, Εἰκονογραφημένη Ἱστορία, ὀ.π., σ. 408.

122. Ὀ.π., σ. 409.

νέας κυβέρνησης στόν Δ. Γούναρη, δίνει καί τό στίγμα τῶν δημοκρατικῶν πεποιθήσεων πού εἶχαν τά μέλη τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου ΦΙΛΙΠΠΟΣ.

Μετά τήν παραίτηση τοῦ Ἐ. Βενιζέλου, ἡ ἀντικατάσταση τοῦ Γενικοῦ Διοικητῆ Μακεδονίας Θ. Σοφούλη ἀπό τόν ἀπόστρατο ναύαρχο καί φανατικό βασιλικό Μ. Γούδα, σήμανε καί τή διακοπή τῶν προσβάσεων στήν κεντρική ἐξουσία τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου ΦΙΛΙΠΠΟΣ, ἐνῶ τά πολιτικά καί στρατιωτικά γεγονότα πού ἐπακολούθησαν στήν εὐρύτερη περιοχή τῆς Μακεδονίας, ὅπως ἡ Γενική ἐπιστράτευση τοῦ Σεπτεμβρίου, ἡ παραίτηση τῆς Κυβέρνησης Βενιζέλου τόν ἴδιο μήνα τοῦ 1915, ἡ προκήρυξη ἐκλογῶν γιά τό Δεκέμβριο τοῦ 1915 καί, κυρίως, ἡ πτώση τοῦ Ροῦπελ τό Μάιο τοῦ 1916, βραχυκύκλωσαν κάθε δραστηριότητα τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου πού προσπάθησε, στό λίγο χρόνο τῆς δράσης του, κάτι παραπάνω ἀπό τή δύσκολη διαχείριση τῆς ἐπώδυνης κατάστασης πού εἶχε περιέλθει ἡ πόλη τῶν Σερρών μετά τήν καταστροφή της.

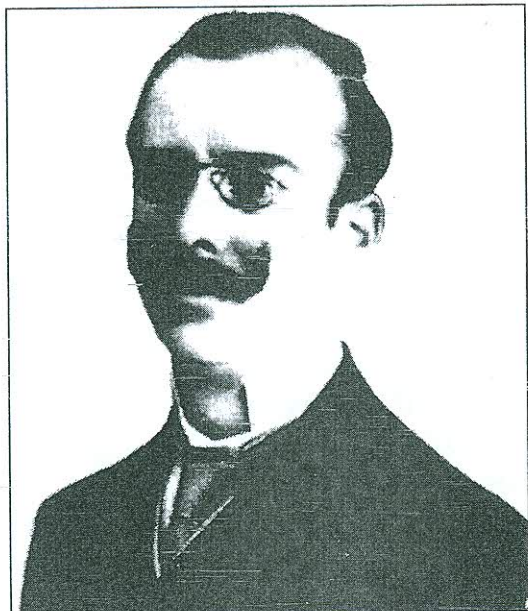
Πάντως, καί αὐτό πρέπει νά προσεχθεῖ, ἐνῶ οἱ προηγούμενες τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου Ἐπιτροπές Ἀνοικοδόμησης συγκροτοῦνταν ἀπό μέλη τῆς πολυεθνικῆς καί κοσμοπολίτικης κοινωνίας τῶν Σερρών, ὁ Πολιτικός Σύλλογος ΦΙΛΙΠΠΟΣ ἔνωσε ὑπό τήν ἡγεσία στελεχῶν τοῦ κάποτε ἐπαναστατικοῦ Συλλόγου ΟΡΦΕΥΣ, τά μεσοαστικά κοινωνικά στρώματα μέ τόν ἔντονο ἐθνικό προσανατολισμό τους.

Τά γεγονότα πού ἀκολούθησαν τήν κήρυξη τοῦ πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου εἶναι καταλυτικά γιά τό μέλλον τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου. Στίς 9/22 Αὐγούστου τοῦ 1916 ἡ VI Μεραρχία Σερρών, προκειμένου νά μὴν ἐγκλωβιστεῖ ἀπό τούς Βουλγάρους, ἐγκαταλείπει τήν πόλη ἀκολουθούμενη ἀπό πλῆθος Σερραίων. Στίς 28 Αὐγούστου/ 9 Σεπτεμβρίου ὁ Βουλγαρικός στρατός μπαίνει στήν πόλη¹²³. Τό 16ο Σύνταγμα τῆς VI Μεραρχίας¹²⁴ ἐγκαταλείπει στίς 31 Αὐγούστου /13 Σεπτεμβρίου τήν πόλη τῶν Σερρών.

123. Μέ ψυχική συντριβή σημειώνει τό γεγονός στό ἡμερολόγιό του, ὁ Σερραῖος Νατάλης Πέτροβιτς. Ν. Πέτροβιτς, «Σερραίων Ὀμηρεῖα 1917-1918», Σερραϊκά Χρονικά τ. 6, Ἀθήνα 1973, σ. 30.

124. Τό 16ο Σύνταγμα Πεζικοῦ τῆς Μεραρχίας Σερρών ὑπό τόν Ταγματάρχη Πεζικοῦ Τσιμπούκη Ἀλέξανδρο στίς 16/28 Αὐγούστου διατάχθηκε ἀπό τό Δ' Σῶμα Στρατοῦ νά ἐπιστρέψει ἀπό τό χωριό Θολός, ὅπου εἶχε στρατοπεδεύσει ἡ VI Μεραρχία κατευθυνόμενη πρὸς τήν Καβάλα, στήν πόλη τῶν Σερρών. Ἀρχηγεῖον Στρατοῦ, Ὁ Ἑλληνικός Στρατός κατά τόν Πρῶτον Παγκόσμιον Πόλεμον 1914-1918, τ. Α' Ἀθήνα 1958, σ. 144.

Οἱ Σερραῖοι γιά δεύτερη φορά, σέ μικρό χρονικό διάστημα, βρίσκονται ὑπό Βουλγαρική κατοχή. Ὁ Πολιτικός Σύλλογος ΦΙΛΙΠΠΟΣ ὑποχρεώνεται ἀπό τούς κατακτητές σέ διάλυση, ἐνῶ ὁ πρόεδρος του Γεώργιος Σίμου¹²⁵ καί τά μέλη του, ὅπως καί χιλιάδες Σερραῖοι, μεταφέρονται ὡς ὄμηροι στή Βουλγαρία, ἀπ' ὅπου καί οἱ περισσότεροι δέν ἐπέστρεψαν.

Γεώργιος Σίμου, πρόεδρος τοῦ Συλλόγου

---

125. Ὁ Κ. Ἀλεξανδρίδης στά Ἀπομνημονεύματά του διασώζει τό τραγικά ἥρωικό τέλος τοῦ Γ.Σίμου πού ἐκτοπίσθηκε ἀπό τούς Βουλγάρους στή Σόφια. Καθώς δέν ἄντεχε τή σκλαβιά τῶν Βουλγάρων, μιά μέρα πού ἐργαζόταν μαζί μέ ἄλλους Ἕλληνες στή συντήρηση τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, ἔπεσε στίς ράγες διερχόμενης ἀμαξοστοιχίας φωνάζοντας «Ἔτσι πεθαίνουν οἱ Ἕλληνες!». (Κ. Ἀλεξανδρίδη, Ἀπομνημονεύματα, ὅ.π., σ. 13).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

*Ἡ πρώτη σφραγίδα τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου «Φίλιππος» (πρώην «Ὁρφεύς»).
Στό κέντρο ἡ Ἑλλάδα ἢ προσωποποίηση τῆς ἐλευθερίας, κρατώντας στεφάνι καί
δόρυ. Κάτω ἡ χρονολογία: 1912-1913.*

4

ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΤΟΥ
«ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΣΕΡΡΩΝ»
ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝΤΕΧΝΙΩΝ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

ΕΓΓΡΑΦΟ ΠΡΩΤΟ

(Ἀρχές Σεπτεμβρίου τοῦ 1914)
Πρός τήν Αὐτοῦ Ἐξοχότητα
Κύριον Κύριον Ἐ. Βενιζέλον
Πρόεδρον τῆς Σ. Ἑλλην. Κυβερνήσεως
Εἰς Ἀθήνας

Κύριε Πρόεδρε

Δέν διαλανθάνει ἡμᾶς τό ἐκτάκτως κρίσιμον τοῦ ἔθνους ὀλοκλήρου
καί τό πολυάσχολον τῶν ἰθυόντων τὰς αὐτοῦ ἰδιαιτέρως. Οὐδέ λεπτόν δ'

ἐκ τοῦ πολυτίμου ὑμῶν χρόνου θά ὑπεκλέπταμεν ἐάν δέν ὠρμώμεθα ἐκ τῆς πεποιθήσεως ὅτι ἡ εἰς ὃ σημεῖον περιέστη κατάστασις τῆς πόλεως ἡμῶν, ἐάν ἀμέσως φραγμός διὰ νόμου δέν τεθῆ, ἡμᾶς μέν εἰς νέους αὐτόχθονες πρόσφυγας θά καταντήση, εἰς δέ τήν πατρικὴν ἡμῶν Σεβαστὴν Κυβέρνησιν πλείονα πράγματα θά παράσχη.

Γνωστόν ὑμῖν τυγχάνει, Ἐξοχώτατε, ὅτι ἡ ἐκ τῆς βανδάλου πυρπολήσεως ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἀποτέφρωσις τῶν Ἑλληνικῶν συνοικιῶν τῆς πόλεως ἡμῶν ἐξηνάγκασεν ἡμᾶς ἀστέγους καὶ γυμνητεύοντας ἀποστέρου- ντας δέ ἀντὶ παντός ἄλλου τόν ἐλεύθερον πλέον καταστάν πάτριον καὶ ἱερὸν ἔδαφος νά ἐγκαταλείψωμεν καὶ τὰς τῶν μουσουλμάνων συμπολιτῶν ἡμῶν οἰκίας καίτοι σαθράς καὶ ἀκαταλλήλους καὶ ἀνθυγιεινάς τὰς πλεί- στας ἀντὶ ὑπερόγκων τιμῶν νά ἐνοικιάσωμεν.

Ἄς μὴν θεωρηθῶμεν, παρακαλοῦμεν, περιαιτολογοῦντες ἐάν παρη- σία ὁμολογήσωμεν ὅτι ὑπὸ τὴν θεάν ἐλευθερίαν εἰς τό φίλεργον ἡμῶν βασισθέντες προέβημεν εἰς ἐνοικιάσεις δυσαναλόγους πρὸς τὰ κεφάλαια καὶ τὰς πιστώσεις ἡμῶν, ἀκόμη ἐντρεπόμενοι τόν χαρακτηρισμόν τῶν μεμ- ψμοίρων καὶ μὴ θέλοντες νά παράσχωμεν πράγματα εἰς τὴν Σεβαστὴν Κυβέρνησιν, οὐδέ τὴν δώσωμεν λαβὴν παραπόνων κατὰ τῶν ἀλλοεθνῶν συμπολιτῶν ἡμῶν, ἐφαρμοσθέντος πάνυ ἀδίκως δι' ἡμᾶς τοῦ νόμου τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως.

Τύχη ἀγαθὴ ἡ κατὰ τό διαρρεῦσαν ἔτος στρατιωτικὴ κίνησις καὶ ἡ εἰς τιμὰς ἱκανοποιητικὰς πώλησις τῆς καλῆς παραγωγῆς τῶν καπνῶν ἀφ' ἑνός καὶ ἡ ἀκάματος ἡμῶν ἐργασία ἀφ' ἑτέρου συνετέλεσαν εἰς τό νά ἀντα- ποκριθῶμεν εἰς τὰς παραλόγους ἀξιώσεις τῶν συμπολιτῶν ἡμῶν μουσουλμά- νων, οἵτινες ἐνοικιάσαντες τὰς σαθράς καὶ ἰδιορρῦθμους οἰκοδομάς εἰς τιμὰς ἐγγιζούσας τὴν πραγματικὴν αὐτῶν πρὸς ἐξώνησιν ἀξίαν ἔκριναν συμφε- ρώτερον λαμβάνοντες τό ἐτήσιον ἐνοίκιον ἐπὶ προπληρωμῇ, ὅπως ἐν ἀνέσει τοὺς ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου ἡμῶν πόρους σπαταλήσωσιν, τοὺς δέ ἀτυχεῖς ἡμῶν ἐκεῖ ὁμογενεῖς δι' ἄλλων αὐθαιρεσιῶν ἐξοντώσωσιν.

Ἦδη μεταβαλόντες εἰς τιμάριον τὴν ἀτυχή ἡμῶν πόλιν, ἡμᾶς δέ τοὺς κατοίκους ὡς δουλοπαροίκους καὶ ἀνδράποδα θεωροῦντες, ἐπανεκάμ- ψαν οἱ πλείστοι μέ τὰς αὐτάς ὡς καὶ πέρυσι καὶ πλείονας ἀξιώσεις προβαί- νοντες μάλιστα αὐθήμερόν δικαστικῶς καὶ εἰς τὰ ἔσχατα.

Ἡ κατάσταση αὕτη, Ἐξοχώτατε, παρακαλοῦμεν θερμῶς νά ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τῆς Σεβαστῆς ἡμῶν Κυβερνήσεως καὶ τῆς συνεδριαζούσης ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας καὶ ἐν τῇ διακρινούσῃ Αὐτὴν πατρικῇ μερίμνῃ καὶ φιλοστοργίᾳ διὰ νόμου θέσῃ φραγμὸν εἰς τὰς ὑπὲρ πάντα τὰ ἀνθρώπι- να ὑπερβασίας τῶν μουσουλμάνων, θεσπίσῃ δέ διὰ νόμου ὡσαύτως τὴν ἀναστολήν ἐπὶ τριετίαν (ὅποτε ἐλπίζομεν νά ἐπιτευχθῆ ἡ ἀνοικοδόμησις

τῆς ἀτυχοῦς ἡμῶν πατρίδος) τοῦ περὶ ἐξώσεως νόμου εἰδικῶς διὰ τὴν πόλιν ἡμῶν ἐπὶ τῷ ὄρω τῆς κατὰ δέκα ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν οἰκοδομῶν τῆς ἐμφαινομένης ἐν τοῖς περισωθεῖσιν ἐπισήμοις κτηματολογί-
οις τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως.

Πεποίθαμεν, Ἐξοχώτατε, ὅτι θὰ σπεύσῃ ἀρωγός ἡ πατρικὴ ὑμῶν μέρι-
μνα καὶ δὲν θὰ θελήσῃ ἐν ἀπογνώσει νὰ περιέλθῃ ὁ ἀτυχῆς λαός τῶν Σερ-
ρῶν καὶ εἰς νέους πρόσφυγας αὐτόχθονας νὰ μεταβληθῇ.

Εὐγνωμονοῦντες ἐς αἰεὶ καὶ εὐπειθέστατα διατελοῦντες Σέρροι τῆ...
Σεπτεμβρίου 1914

Ἀκολουθοῦν οἱ ὑπογραφές τῶν προέδρων τῶν Συντεχνιῶν Σερρῶν.

(*Τὸ ἔγγραφο παραπέμφθηκε ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου
στὶς 24 Σεπτεμβρίου τοῦ 1914 πρὸς τὸ Γενικὸ Διοικητὴ Μακεδονίας πού τὸ παρέ-
λαβε στὶς 29 Σεπτεμβρίου τοῦ 1914*).

ΕΓΓΡΑΦΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

Ἄριθ. Πρωτ. 47932/48648

Ἐν Θεσσαλονίκῃ

Τῆ 7 Ὀκτωβρίου 1914

Ὑπουργεῖον Δικαιοσύνης

Λαμβάνομεν τὴν τιμὴν νὰ διαβιβάσωμεν συνημμένως τηλεγράφημα
τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου καὶ τοῦ Προέδρου τῆς Συντεχνίας Σερρῶν ὡς καὶ
τὴν ὑπ' ἀριθμ. 4181 ἀναφορὰν τοῦ Νομάρχου δι' ἧς διαβιβάζει ὑπόμνημα
τοῦ αὐτοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Βουλῆς περὶ τῆς
ἀνάγκης τῆς ἀναστολῆς τοῦ νόμου περὶ ἐξώσεων ἐν τῇ πόλει τῶν Σερρῶν
καὶ νὰ παρακαλέσωμεν ὅπως ἐκτιμῶντες δεόντως τὰς συνθήκας ὑφ' ἃς
σήμερον διατελεῖ ἡ πόλις τῶν Σερρῶν προέλθῃτε εἰς τὴν ἐνδεικνυομένην
ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐνέργειαν.

Ὁ Γενικός Διοικητής

(*Τὸ ἔγγραφο ὑπογράφηκε ἀπὸ τὸν Θ. Σοφούλη στὶς 8/10/1914*)

10-10

Ελάττω
GR

ΤΕΡΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΠΑΡΕΛΛΗΛΩΝ
Αριθ. Πρωτ. 49284
Πάρισι 10/10/1917

Κ.Ε.Ο.
Εν Αθήναις Εξαρχία
Γενική Διοικητική Μουσείον
Κ.Ο. Λογισμ. Γ.Ε.Ο.Μ.Α.

Εξαρχία,

Αμφιβάλλομεν εάν πρέπει να ε-
κσυμμάσσομεν από αντίγραφον του πο-
τού Κρούθου της Κοβερνίου και της
Βουγαγι ενοβηθόλη ενσημειωσάμεθα
σαντων εντυπωσισ εν τα ετησμενα
ετησ αιδόθησασα, παρασείσασα εν-
μεν δαρμύσ, εσασ ενσφασσασάσ
να δυνερχόσασε παρά τουσ εφασμο-
δίουσ τα δίαστα πέσ ενσφασσασα
τουσ ποσασασάσασ ετησ γασσού.

Εχονασ εν ημεσάσ ενσφασσασα
ετα ενσφασσασάσ εν ημεσασασ
ετησ ενσφασσασα, δύνε ενσφασσασα
να ενσφασσασα ενσφασσασα
ετα ενσφασσασα ενσφασσασα
ετα ενσφασσασα ενσφασσασα
ετα ενσφασσασα ενσφασσασα
ετα ενσφασσασα ενσφασσασα

Διακομίσμεν ενσφασσασα
Β. Λόρρεν εν 9-Βενεβόσασ
Ο Κρούθου ενσφασσασα
Κ.Ε.Ο.

ΕΓΓΡΑΦΟ ΤΡΙΤΟ

Σέρραι 8 Ὀκτωβρίου 1914

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Ἄριθ. Πρωτ. 49284

Ἐλήφθη τῇ 10-10-1914

Πρὸς τὴν Αὐτοῦ Ἐξοχότητα
Γενικὸν Διοικητὴν Μακεδονίας
Κ.Θ. Σοφούλην
Εἰς Θεσσαλονίκην

Ἐξοχώτατε

Λαμβάνομεν τὴν τιμὴν νὰ ἐσωκλείσωμεν ὧδε ἀντίγραφον τοῦ πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς Βουλῆς ὑποβληθέντος ὑπομνήματος καὶ ποιῶντες ἔκκλησιν εἰς τὰς ἐγνωσμένα ὑμῶν αἰσθήματα παρακαλέσωμεν θερμῶς ὅπως εὐαρεστηθῆτε νὰ διενεργήσετε παρὰ τοῖς ἀρμοδίοις τὰ δέοντα πρὸς σωτηρίαν τοῦ πολυπαθοῦς ἡμῶν λαοῦ. Ἐχοντες τὴν γλυκεῖαν ἐλπίδα ὅτι ἐνστερνισθέντες τὴν ἔκκλησιν ἡμῶν ταύτην θέλετε εὐαρεστηθεῖ νὰ σπεύσετε χύνοντες βάλσαμον εἰς τὸν ψυχικὸν ἡμῶν πόνον καὶ σώσητε ἡμᾶς ἐκ τοῦ ἐπαπειλοῦντος κινδύνου εὐγνωμονοῦμεν ὑμᾶς καὶ διατελοῦμεν εὐπειθέστατοι.

Ἐν Σέρραις τῇ 8 Ὀκτωβρίου 1914

Ὁ Πρόεδρος τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου

Γ. Σίμου

(Στὸ ἔγγραφο αὐτὸ ὁ Θ. Σοφούλης σημειώνει: Σχετικὰ ἔχομεν στείλη στὸν Ὑπουργὸ Δικαιοσύνης τὴν τετάρτην ἀναφορὰν).

ΕΓΓΡΑΦΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Ἐν Σέρραις, 10 Ὀκτωβρίου 1914

Γενικὴ Διοίκησις Μακεδονίας

Ἐξοχώτατε

Εἶναι γνωστὴ εἰς τὴν ὑμετέραν ἐξοχότητα ἡ καταστροφὴ καὶ ἡ ἐρείπωσις τὴν ὁποίαν ὑπέστησαν αἱ Σέρραι κατὰ τὸν τελευταῖον Ἑλληνοβουλγαρικὸν πόλεμον συνεπεία τῆς ὁποίας ἡ ὠραία ἡμῶν πόλις ἀνθοῦσα ἄλλοτε ἐν Μακεδονίᾳ διὰ τὴν εὐδαιμονίαν της καὶ τὸ ἐν ἀκμῇ ἐμπόριόν της μεταβλήθη ἐν μιᾷ στιγμῇ εἰς σωρὸν ἄμορφον ἐρειπίων κινούντων τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὴν φρίκην καὶ τῆς μᾶλλον ἀδυσωπῆτου ψυχῆς.

Ἄλλά καί πρό τῆς ἀποτεφρώσεως τῆς ἡμετέρας πόλεως αἱ ἐνταῦθα ἐγκατεστημένοι τότε Βουλγαρικοί καί στρατιωτικοί ἀρχαί ἐληλάτησαν καί διήρπασαν τό πλεῖστον μέρος τῶν ἐμπορευμάτων ἡμῶν διά τῆς εὐσχήμου μεθόδου τῶν ἀναγκαστικῶν ἐπιτάξεων, δι' ὧν κατόρθωσαν νά ἀφαιρέσωσιν ἐκ τῶν ἐμπορικῶν ἡμῶν καταστημάτων εἰς μεγάλας ποσότητας ἐμπορεύματα καί ἰδία ἀποικιακά εἶδη ἀντί ἀποδείξεων τὰς ὁποίας ἐχορήγουν ἡμῖν ὅπως πληρωθῶμεν δῆθεν παρὰ τοῦ Βουλγαρικοῦ δημοσίου τήν ἀξία των. Ἔως οὗ ἐπῆλθεν ἡ γενική πυρπόλησις τῆς πόλεως ἣτις συνεπλήρωσεν ἀγρίως τήν πλήρη ἐξόντωσιν καί καταστροφὴν μας.

Ἄλλ' ἐνῶ εἶναι νωπή ἀκόμη εἰς τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἡ ὀδυνηρά καί ἀπαισία ἐντύπωσις τῶν ἀνεπανορθῶτων συμφορῶν μας νέοι φόβοι ἔρχονται ἐπὶ τῇ ἐπικειμένῃ ἄρσει τοῦ δικαιοστασίου νά συνταράξωσι, καί συγκλονίσωσιν τὰς ψυχὰς ἡμῶν, διότι πάντες εἴμεθα ὀφειλέται ἐμπορικῶν χρεῶν πρὸς διαφόρους ἐμπορικούς οἴκους τῆς Θεσσαλονίκης καί ἄλλας ἐμπορικός Τραπεζας, τὰ ὁποῖα ἀδυνατοῦμεν σήμερον ἀπολύτως νά πληρώσωμεν εἰς τοὺς πιστωτάς μας, οἵτινες εἶναι ἔτοιμοι νά ἀρχίσωσιν ἀμέσως καί ἀθρόως τὰς καθ' ἡμῶν καταδιώξεις διά τήν ἀναγκαστικὴν εἰσπραξίν των ὀφειλῶν μας συμπληροῦντες τήν πλήρη ἐξόντωσιν καί τὸν οἰκονομικὸν ἡμῶν θάνατον.

Εἰς τήν δυσχερῆ ταύτην καί ἐκτάκτως δεινὴν θέσιν εὐρισκόμενοι ἀπευθυνόμεθα πρὸς τήν ἡμετέραν ἐξοχότητα συγχρόνως δέ τήν Σεβαστὴν Κυβέρνησιν καί πρὸς τήν ἀντιπροσωπείαν τῆς Μεγάλης ἡμῶν Πατρίδος καί αἰτοῦμεν ὅπως ἐπιτραπῇ ἡμῖν νά πληρώσωμεν τὰ παλαιὰς ὀφειλάς μας τὰς ὁποίας ἔχομεν συνομολογήσῃ πρό τῆς καταστροφῆς καί ἐρειπώσεώς μας μετὰ προθεσίαν οὐχὶ ἐλάσσονα τῆς ὀκταετίας ἀπὸ σήμερον κατὰ τήν διάρκειαν τῆς ὁποίας νά παύσουν συγχρόνως νά ὦσιν τοκοφόροι αἱ ὑποχρεώσεις μας, διότι περισυλλεγόμενοι οἰκονομικῶς ἐν τῷ μεταξύ θὰ ἠδυνάμεθα ἴσως ὀλιγότερον ἐπωδύνως νά πληρώσωμεν τὰς παλαιὰς ὑποχρεώσεις μας διά νά μὴ ὑποστῶμεν ἀμέσως τοῦ βεβαίου καί ἀσφαλοῦς οἰκονομικοῦ θανάτου τὸν ὁποῖον ἐπιφυλάσσει ἡμῖν ἡ ἀθρόα καί ἄσπλαχνος καταναγκαστικὴ εἰσπραξις αὐτή.

Διὰ τῆς παροχῆς τοιοῦτου εὐεργετήματος οὐ μόνον δέν θίγονται τὰ συμφέροντα τῶν πιστωτῶν μας ἀλλὰ τοῦναντίον ἀσφαλέστερον περιφρουροῦνται καί προστατεύονται, διότι ἐν ᾧ διὰ τῆς σήμερον ἐνεργουμένης τυχόν ἀναγκαστικῆς καταδιώξεώς μας δέν θὰ δυνηθῶσιν οὗτοι νά εἰσπράξωσιν οὐδέ λεπτόν ἐκ τῶν ὀφειλομένων, τοῦναντίον διὰ τῆς ἐπὶ πενταετίαν ἀναστολῆς τῆς εἰσπράξεως αὐτῶν θὰ καταστῇ ἐφικτὴ ἡ ὀλοκληρωτικὴ εἰσπραξις αὐτῶν, διότι ἐμπορευόμενοι κατὰ τὸν ἐν τῷ μεταξύ χρόνον τό μικρὸν ξένον κεφάλαιον, ὅπερ ἐπιστώθημεν μετὰ τήν καταστροφὴν μας καί ἔχομεν σήμερον εἰς τὰ προχείρως ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ἀνε-

γερθέντα μικρά ξύλινα ἐμπορικά παραπήγματα μάς θά κατορθώσωμεν νά αὐξήσωμεν τοῦτο καί νά εὐρύνωμεν δι' αὐτοῦ τάς ἐμπορικές μάς ἐργασίας οὕτως ὥστε μετά τό πέρας τῆς πενταετίας θά ἔχομεν περιουσίαν ἐξ ἧς θά ἐδυνάμεθα νά πληρώσωμεν ἀκινδύνως τάς ὀφειλάς μάς.

Οὐδέ πρόκειται ἡ ζητουμένη ἀναστολή νά ἐπεκταθῆ ἐφ' ὀλοκλήρου τῆς χώρας ἀλλά θά ἰσχύσῃ μόνο διά τήν ἐρειπωθεῖσαν πόλιν τῶν Σερρών, ἐφαρμοζομένη εἰδικῶς ὑπέρ τῶν ἐμπόρων αὐτῆς οἵτινες ἐκτός τῆς γενικῆς καταστροφῆς τῶν οἰκιῶν αὐτῶν τήν ὁποίαν ἐν ἴσῳ βαθμῶ ὑπέστησαν μετά τῶν λοιπῶν συμπολιτῶν των, ὑπέστησαν προσθέτως καί τήν διαρπαγῆν καί πυρπόλησιν τῶν ἐμπορικῶν αὐτῶν καταστημάτων ἅτινα ἦσαν πλήρη ἐμπορευμάτων ἐκ κεφαλαίων προερχομένων ἐκ πιστώσεων καί ἐξ ἰδίων αὐτῶν χρημάτων, μεταβληθέντα εἰς τέφραν εἰς ὀλιγόωρον χρονικόν διάστημα.

Ἄλλ' ἀσχετῶς πρός τά ἀνωτέρω οἱ πιστωταί ἡμῶν καθ' ὧν ζητοῦμεν τήν ἀναστολήν τῆς εἰσπράξεως τῶν παλαιῶν πιστώσεων των εἶναι κατά τό πλεῖστον ἔμποροι Θεσσαλονίκης διατηροῦντες μεγάλα ἐμπορικά καταστήματα, οἵτινες οὐ μόνον δέν ἐδοκίμασαν τάς συμφοράς τῶν πολέμων, ὑπό τῶν ὁποίων συνεκλονίσθησαν καί συνεταράχθησαν πάντες οἱ λοιποί ἐμπορικοί τόποι τοῦ κράτους, ἀλλά τούναντίον ἠὔξησαν καί ἐπεξέτειναν τάς πελατείας καί ἐμπορικές αὐτῶν ἐργασίας συνεπεία ἰδίᾳ τῆς συγκεντρώσεως ἐν τῇ πόλει τῆς Θεσσαλονίκης ὄλων σχεδόν τῶν στρατιωτικῶν ἡμῶν δυνάμεων τάς ὁποίας ἐπηκολούθησαν ἀθρόαι μεταβιβάσεις ἐπισκεπτῶν καί ἐμπόρων ἐκ τοῦ παλαιοῦ βασιλείου εἰς τήν μεγάλην τῆς μακεδονικῆς χώρας πρωτεύουσαν.

Διότι ἐάν εἰς τήν ἀδελφήν Κρήτην ὑποστᾶσαν οὐχί μείζονος καταστροφᾶς παρεσχέθη ἀναντιλέκτως παρά τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν τό εἰρημένον εὐεργέτημα, πολλοῦ μᾶλλον δικαιοτέρον καί φιλανθρωπότερον εἶναι νά χορηγηθῆ τοῦτο καί εἰς ἡμᾶς οἵτινες καί δεινότερας καταστροφᾶς ὑπέστημεν καί ἀγρίως διά τῶν ἐπιτάξεων ὑπό τῶν βουλγαρικῶν ἀρχῶν ἐληλατήθημεν.

Ἡ παροχή, Ἐξοχώτατε, τοῦ αἰτουμένου εὐεργετήματος εἰς ἐμπόρους τιμιώτατα καί ἔθνοφελέστατα ἀνέκαθεν ἐργασθέντας ἀπό τοῦς ὁποίους ὁ τελευταῖος πόλεμος ἀφήρεσε καί τήν ὑστάτην ἰκμάδα τῆς ζωῆς εἶναι πράξις ὑψίστης φιλανθρωπίας καί κατανοοῦσα τό δίκαιον τῆς παρουσίας αἰτήσεως ἡμῶν θέλει εὐαρεστηθεῖ ἐν τῷ μεγάλῳ αὐτῆς ὑπέρ τῆς ἀναξιοπαθούσης πόλεως ἡμῶν πατρικῶ ἐνδιαφέροντι νά ἐνεργήσῃ δεόντως παρά τῇ Σεβαστῇ Κυβερνήσει πρός ἐπιτυχίαν αὐτῆς.

Οἱ εὐπειθέστατοι ἔμποροι Σερρών
Πέτρος καί Ἰωάννης Καράμπελιας
Θωμᾶς Ν. Καμβουσιώρας

ΕΓΓΡΑΦΟ ΠΕΜΠΤΟ

Ἐν Σέρραϊς 16 Ὀκτωβρίου 1914

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Ἄρθμ. Πρωτ. 50497

Ἐλήφθη τῇ 18-10-1914

Πρός τήν Αὐτοῦ Ἐξοχότητα
Γενικόν Διοικητήν Μακεδονίας
Κ. κ. Θ. Σοφούλην

Θεσσαλονίκη

Ἐξοχώτατε

Οἱ ἔμποροι ἡμῶν συμπολιταί δια μακροῦ ὑπομνήματος τήν οἰκτρᾶν ὄντως κατάστασιν αὐτῶν, εἰς ἣν περιῆλθον μετὰ τήν κατερείπωσιν καί καταστροφὴν τῆς ἀτυχοῦς ἡμῶν πόλεως ἐκθέτουν εἰς τόν κ. Πρόεδρον τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου παρ' οὗ τήν ἄμεσον πατρικὴν ἀντίληψιν αἰτοῦνται καί ἐλπίζουσιν.

Ὁ ἡμέτερος Σύλλογος καθήκον του ἱερόν θεωρεῖ συνδέων τήν θερμοτέρα του παράκλησιν μετὰ τῆς τῶν ἐμπόρων συμπολιτῶν ἡμῶν, τήν ὑμετέραν πατρικὴν μέριμναν νά ἐπικαλεσθῇ, ὅπως ἐν τῇ διακρινοῦσῃ Αὐτῇ εὐθυδικίᾳ ἐντερνισθῇ τὰ δίκαια παράπονα αὐτῶν καί ἐνεργήσῃ ὅπως Αὐτὴ ἐγκρίνει τελεσφορότερον.

Πεποίθαμεν ὅτι οἱ ἀτυχεῖς ἡμῶν συμπολιταί ἔμποροι ἀναξιοπαθοῦντες δέν θά περιέλθωσιν εἰς ἀπόγνωσιν συρόμενοι εἰς τὰς φυλακάς ὡς δόλιοι χρεοκόποι, θανατουμένης οὕτω καί τῆς μικρᾶς ὑπολειφθείσης ζωῆς τῆς πόλεως ἡμῶν.

Ἐπὶ τῇ σταθερᾷ ταύτῃ ἐλπίδι διατελοῦμεν εὐγνωμονοῦντες ἐς αἰ

Εὐπειθέστατοι

Τό Διοικητικόν Συμβούλιον τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου Σερρῶν.

(ἀκολουθοῦν οἱ ὑπογραφές ἑπτὰ μελῶν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου)

ΕΓΓΡΑΦΟ ΕΚΤΟ

Συνελθόντες σήμερον 13ῃ Ὀκτωβρίου 1914 οἱ κάτωθι ὑπογεγραμμένοι πρόεδροι τῶν ἐν Σέρραϊς Συντεχνιῶν εἰς τό ἐνταῦθα κατάστημα τοῦ Πολιτικοῦ Συλλόγου τῆς πόλεως μας καί λαβόντες γνῶσιν τοῦ ὑπὸ τῶν ἐμπόρων συμπολιτῶν μας συνταχθέντος ὑπομνήματος πρὸς τήν Σεβαστὴν Βουλὴν, ἀναγνωρίζομεν τό δίκαιον τῆς ἐν τῷ ὑπομνήματι αἰτήσεως καί

ἀμεσώτατα ἐνδιαφερόμενοι συνανοῦμεν τὴν θερμὴν ἡμῶν παράκλησιν πρὸς τὴν Σεβαστὴν Βουλὴν καὶ τὴν Σεβαστὴν Κυβέρνησιν, ὅπως τελεσφορήσῃ αὕτη.

Οἱ πρόεδροι τῶν Συντεχνιῶν
(ἀκολουθοῦν 31 ὑπογραφές)

Ἄκριβές ἀντίγραφον

Ἐν Σέρραις τῇ 17ῃ Ὀκτωβρίου 1914

Ὁ Δήμαρχος Σερρῶν
Μεχμέτ Ἀκὴλ Βέης

97

ΓΙΩΡΓΟΣ Ν. ΑΨΗΛΙΔΗΣ

ΕΛΛΗΝΕΣ ΥΠΗΚΟΟΙ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ ΤΟ 1869

Τό φθινόπωρο τοῦ 1856 λειτούργησε στήν πόλη τῶν Σερρῶν τό ἑλλη-
νικό Ὑποπροξενεῖο, μέ σκοπό τήν υπεράσπιση καί τήν προστασία τῶν
συμφερόντων τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων πού υπῆρχαν καί τήν υποστήριξη
τῶν ὁμογενῶν. Τό ζήτημα τῆς ἀναγνώρισης τῆς ὑπηκοότητας τῶν Ἑλλη-
νων ἦταν ἀπό τά μεγαλύτερα προβλήματα, πού ἀντιμετώπιζαν οἱ Ἑλλη-
νες πρόξενοι μέ τόν ἐκάστοτε Τοῦρκο Διοικητή τῆς πόλης. Ἀπό τήν πρῶ-
τη στιγμή τῆς λειτουργίας τοῦ Ὑποπροξενείου, ὅπως προκύπτει ἀπό τίς
ἀναφορές τῶν προξένων, πού ἀπόκρινται στό Ἀρχεῖο τοῦ Ὑπουργείου
Ἐξωτερικῶν, ἡ τουρκική διοίκηση ζητοῦσε νά μάθει πόσους καί ποιούς
ὑπηκόους προστάτευε τό Ὑποπροξενεῖο, ἀμφισβητώντας τήν ὑπηκοότη-
τα ὄλων ὅσων τήν εἶχαν ἀποκτήσει μέ πολιτογράφηση. Οἱ Τοῦρκοι ἀνα-
γνώριζαν ὡς Ἑλληνες ὑπηκόους μόνο ὅσους προέρχονταν ἀπό γονεῖς
Ἑλληνες ἢ ὅσους εἶχαν γεννηθεῖ στήν Ἑλλάδα καί βρισκόνταν στήν πόλη
γιά ἐμπορικούς λόγους¹.

Ἡ Τουρκική διοίκηση ἐναντίον αὐτῶν πού δέν ἀναγνώριζε τήν ἑλλη-
νική τους ὑπηκοότητα, πολύ συχνά αὐθαιρετοῦσε ἀφαιρώντας τά διαβα-
τήριά τους, ἀσκοῦσε πιέσεις, χρησιμοποιοῦσε βία καί τούς φυλάκιζε χωρίς
ἰδιαίτερο λόγο. Ἐπεδίωκε νά συμμορφωθοῦν στήν ἰσχύουσα τουρκική
νομοθεσία γιά τήν καταβολή φόρου καί δέν ἐπέτρεπε νά κάνουν χρήση
τῶν δικαιωμάτων πού ἀπέρρεαν ἀπό τήν ἰσχύουσα ἐμπορική συνθήκη
μεταξύ τῆς Ἑλλάδας καί Τουρκίας.

Ἐνας ἀριθμός Ἑλλήνων ὑπηκόων πού υπῆρχε στήν πόλη ἀναφέρεται
στόν κατάλογο πού εἶχε συντάξει τό Ὑποπροξενεῖο μέ τούς ἐπισημότε-
ρους ὁμογενεῖς τῆς πόλης καί ἔχει δημοσιευθεῖ στίς φιλόξενες σελίδες τῶν
«Σερραϊκῶν Χρονικῶν»². Συνολικά καταγράφονται σ' αὐτόν τριανταπέ-

---

1. Κ. Παπαθανάση-Μουσιοπούλου, Τά πρῶτα βήματα τοῦ Ὑποπροξενείου
Σερρῶν, Σερραϊκά Χρονικά 8 (1979) σ. 243.

2. Κ. Παπαθανάση-Μουσιοπούλου, Ἡ ζωή στίς Σέρρες τό 1860 ἀπό ἀνέκδοτα
ἐπίσημα στοιχεῖα, Σερραϊκά Χρονικά 7 (1976) σ. 189.

ντε όμογενεῖς μέ έλληνική ύπηκοότητα, δέκα έξι μέ αὐστριακή, έξι μέ ρωσική, έξι μέ άγγλική, δύο μέ γαλλική και τριάντα δύο μέ όθωμανική. Ό περιορισμός πού είχε τεθει στον κατάλογο μέ τή φράση «τῶν έπισημοτέρων Έλλήνων» προσδιόριζε ένα μόνο τμήμα τῶν ύπηκόων πού ύπήρχαν και άφηνε αναπάντητο τό έρώτημα, πού θά μπορούσε νά έγερθει, για τό αριθμητικό σύνολό τους. Λίγα χρόνια άργότερα, τό φθινόπωρο του 1869, όταν γίνονταν προσπάθειες νά έπιλυθει τό πρόβλημα τής ίθαγένειας τῶν όμογενῶν μεταξύ τής έλληνικής και τουρκικής κυβέρνησης, τό ΄Υποπροξενείο Σερρών, όπως και τά ύπόλοιπα έλληνικά προξενεία στην όθωμανική αὐτοκρατορία, μέ έντολή του ΄Υπουργείου ΄Εξωτερικῶν κατέγραψε όλους όσους κατείχαν τήν έλληνική ύπηκοότητα στην πόλη και ειδικά αὐτούς πού τήν είχαν άπολέσει και έπιζητούσαν νά τήν άποκτήσουν. Άπό τούς καταλόγους αὐτούς, πού δημοσιεύουμε στή συνέχεια, προκύπτει ότι τό Σεπτέμβριο του 1869 διέμεναν στην πόλη 132 Έλληνες ύπήκοοι. Ό αριθμός αὐτός είναι μικρότερος άσφαλῶς τῶν ὄσων κατοικοῦσαν πριν από τόν ΄Ιανουάριο εκείνου του έτους, όταν οι Τουρκοί μέ καταναγκαστικό τρόπο έπεδίωξαν νά συρρικνώσουν τήν αριθμητική τους παρουσία και νά ξεκαθαρίσουν αὐθαίρετα τό ζήτημα τής έλληνικής ίθαγένειας πολλῶν Έλλήνων³.

΄Η καταναγκαστική άπώλεια τής έλληνικής ύπηκοότητας

Τό πρόβλημα τής αναγνώρισης τής έλληνικής ίθαγένειας διογκώθηκε και πήρε μεγάλες διαστάσεις στην τελευταία φάση του Κρητικού ζητήματος, τό Δεκέμβριο του 1868, όταν διακόπηκαν οι διπλωματικές σχέσεις τῶν δύο κρατῶν. ΄Η ΄Υψηλή Πύλη σε αντίποινα άποφάσισε νά άπελάσει όλους τούς Έλληνες ύπηκόους πού διέμεναν στα έδάφη της και συγχρόνως στις 7/19 ΄Ιανουαρίου 1869 έθεσε σε ισχύ ένα νέο νόμο, μέ τόν όποιο δέν αναγνώριζε τήν άπόκτηση άλλης ύπηκοότητας παρά μόνο μέ τή συγκατάθεση τής κυβέρνησής της και θεωρούσε Όθωμανούς ύπηκόους όλους όσους είχαν γεννηθει στην Τουρκία από γονεῖς Όθωμανούς.

Στην πόλη τῶν Σερρών οι τουρκικές άρχές μέ πρωτοφανή άγριότητα άπαίτησαν από όλους τούς φερόμενους ως Έλληνες ύπηκόους, πού είχαν γεννηθει στην Τουρκία, νά ύπογράψουν «μαρτυρικόν δι' έγγυητῶν» ότι άποδέχονται τήν όθωμανική ύπηκοότητα ή άλλιῶς νά έγκαταλείψουν τήν

3. Α.Υ.Ε., φ. 49/2γ/1869, ύπ' αριθμ. 115 από 9-5-1869 έγγραφο ΄Υποπροξενείου Σερρών.

πόλη καί τήν ὀθωμανική ἐπικράτεια. Μερικοί δέν δίστασαν ἀμέσως νά προτιμήσουν νά ἐγκαταλείψουν τήν πόλη ἀπό τό νά ὑπογράψουν τό «μαρτυρικό». Τό γεγονός αὐτό ἀνάγκασε τή τουρκική διοίκηση νά σκληρύνει περαιτέρω τή στάση της. Διέταξε νά φύγουν ἀπό τήν πόλη καί τά μέλη τῆς οἰκογενείας τους καί ταυτόχρονα νά ἐκποιήσουν τήν ἀκίνητή τους περιουσία, ὥστε νά καταστεῖ ὀριστική ἡ μετακίνηση καί νά μὴν ἔχουν λόγο ἐπιστροφῆς, σέ περίπτωση ἀποκατάστασης τῶν διπλωματικῶν σχέσεων τῶν δύο κρατῶν. Ἡ τουρκική Χωροφυλακή πραγματοποίησε πολλές συλλήψεις, βασανισμούς καί φυλακίσεις Ἑλλήνων «εἰς ἐλεεινάς καί δυσώδεις φυλακάς» καί ἀπειλῆσε μέ ἀπέλαση καί καταστροφή τῶν ἀκινήτων τους⁴. Μέσα σέ κλίμα τρομοκρατίας καί ἐκβιασμοῦ οἱ Ἕλληνες υπήκοοι ὑποχρεώονταν ἀμέσως, στή μέση τοῦ φοβεροῦ χειμῶνα, νά πουλήσουν τίς περιουσίες τους καί νά ξεριζωθοῦν. Τό ἴδιο πολιτικό κλίμα δημιουργήθηκε καί σέ ὅλη τήν ὑπόδουλη Μακεδονία. Πολυάριθμοι Ἕλληνες υπήκοοι ὑποχρεώθηκαν σέ ἀπέλαση, ἀνάμεσά τους καί Ἕλληνες Πρόξενοι.

Οἱ περισσότεροι τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων τῆς πόλης, σέ αὐτές τίς συνθήκες, ἀναγκάστηκαν νά ὑποχωρήσουν καί νά ὑπογράψουν τό «μαρτυρικό», χάνοντας τήν ἑλληνική ὑπηκοότητα καί ἀποδεχόμενοι παρά τή θέλησή τους τήν ὀθωμανική. Πρὶν συμβεῖ αὐτό, ἀπτήθυνα ἔγγραφο διαμαρτυρία γιά τόν πρωτοφανῆ καταναγκασμό πού βίωσαν στούς Πρόξενους τῶν Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν στή Θεσσαλονίκη. Τελικά ἡ τουρκική διοίκηση πέτυχε αὐτό πού ἐπεδίωκε ἀπό πολύ καιρό: νά ἀρπάξει μέ τή χρήση ψυχολογικῆς καί σωματικῆς βίας τήν ὑπηκοότητα ἀρκετῶν Ἑλλήνων τῆς πόλης, συνολικά 84 ἀτόμων⁵. Ὅσοι δέν εἶχαν οἰκογένεια καί κτηματική περιουσία, ἀναχώρησαν ἀμέσως γιά τήν Ἑλλάδα καί μερικοί κατέφυγαν στά γύρω χωριά, ὅπου κρύφτηκαν γιά νά διαφύγουν τῆς προσοχῆς τῆς τουρκικῆς διοικήσεως.

Τό ἑλληνικό Ὑποπροξενεῖο ἀδυνατοῦσε νά παράσχει τήν ὀφειλόμενη προστασία, γιατί οἱ ἐκκλήσεις καί οἱ διαμαρτυρίες του δέν εἰσακούονταν ἀπό τόν Τοῦρκο διοικητή τῆς πόλης. Ὁ Πρόξενος Γ. Ἰ. Λαγκάδας σέ μιά τέτοια ἔγγραφο διαμαρτυρία πού ἀπέστειλε στόν Καϊμακάμη Σερρών Περέτφ Ἐφέντη ἀνέφερε μέ ἀγανάκτηση:

«...Σπεύδομεν νά παραστήσομεν πρὸς ὑμᾶς τήν μεγάλην μας ἀπορίαν

4. Α.Υ.Ε., φ. 49/2γ/1869, ὑπ' ἀριθμ. 28 ἀπό 2-9-1869 ἔγγραφο Ὑποπροξενείου Σερρών.

5. Κ. Βακαλόπουλου, Μακεδονία καί Τουρκία (1830-1878), Θεσσαλονίκη 1987, σ. 122.

διά τόν ὅλως ἀνεξήγητον τρόπον μέ τόν ὁποῖον προσφέρεσθε ἀπό τινος καιροῦ πρὸς τό ἐνταῦθα Ἑλληνικόν Ὑποπροξενεῖον, τρόπον ὅστις ἀπάδει καθ' ὀλοκληρίαν καί πρὸς τὰς καλὰς σχέσεις αἵτινες ὑπάρχουσι μεταξύ τῶν Σεβαστῶν ὑμῶν Κυβερνήσεων, καί πρὸς τὰς συνθήκας μεταξύ Ἑλλάδος καί Τουρκίας καί πρὸς τὰς προσφάτους διαταγὰς τῆς Σεβαστῆς ὑμῶν Κυβερνήσεως καί πρὸς τὴν καλὴν συμπεριφορὰν ἣν μέχρι τοῦδε ἐτήρησα πρὸς ὑμᾶς.

Ἐκκινήσατε πρὸ πολλοῦ ζήτημα, μὴ θελήσαντες νὰ ἀναγνωρίσητε οὐδένα τῶν ἐν Σέρραις Ἑλλήνων, ἄνευ οὐδενός ἀποδεδειγμένου νομίμου λόγου. Καταδιώξατε αὐτούς μέχρις ὀμότητος, ὡς νὰ ἦσαν οἱ μεγαλύτεροι κακοῦργοι καί ἔτι πλέον, διότι οὐχὶ μόνο φυλακίσεις, βασανιστήρια καί ἀπειλὰς ἀπείρους ὑπέστησαν, ἀλλὰ καί τὰ μικρὰ μέσα τῆς διατηρήσεως τῶν δύστυχων τούτων καταστρέψατε, ἀφαιρέσαντες αὐτῶν οὐχὶ μόνον τὴν τελευταίαν ἰκμάδα τῆς συντηρήσεως των, δίκην φόρων, ἀλλὰ τελευταῖον καί αὐτὰ τὰ σκεύη τῶν μαγειρείων των οἱ ὑμέτεροι ἄνθρωποι τὰ ἤρπασαν, ὥστε εἰς οἰανδήποτε ἐθνικότητα καί ἂν θέλετε θεωρήσει ἀνήκοντας τοὺς δυστυχεῖς τούτους ἀνθρώπους, ὁ τρόπος μεθ' οὗ πρὸς αὐτούς προσεφέρθητε ὑπῆρξεν ἐναντίον πάσης ἀνθρωπίνης δικαιοσύνης.

Καί τηλεγραφικῶς καί διὰ βεζυρικής διαταγῆς ἡ Ὑψηλὴ Πύλη Σᾶς διέταξε νὰ ἀπέχητε τῶν τοιούτων καταδιώξεων, διότι ἡ Ἑλληνικὴ Πρεσβεία καταγίνεται νὰ κανονίσῃ μετὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης τό ζήτημα τοῦτο. Οὐδέ τοῦ προϋσταμένου ὑμῶν Διοικητοῦ Θεσσαλονίκης δύο διαταγὰς ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἠκούσατε, ὅστις σᾶς διέταττε ν' ἀπέχητε τῶν καταδιώξεων τούτων μέχρις οὗ ἔλθῃ νέα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διαταγή ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου.

Ἦδη δέ ἀρνεῖσθε νὰ θεωρήσητε καθ' ὀλοκληρίαν ὑπόθεσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὑποπροξενείου, οὐχὶ πλέον τοὺς φιλονεικούμενους τούτους Ἑλληνας, ἀλλὰ καί αὐτεὺς τοὺς τυχόν ἀδιαφιλονεικίτους ἀφορῶσαν...

Κύριε, μὴ δυνάμενος περαιτέρω νὰ ἀνεχθῶ τὴν προφανῆ ταύτην περιφρόνησιν, ἣν δεικνύετε εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τό Ἑλληνικόν τοῦτο Ὑποπροξενεῖον καί τὴν ἄρνησιν τοῦ νὰ θεωρήσητε οἰανδήποτε ὑπόθεσιν μας, διαμαρτύρομαι ἐναντίον ὑμῶν θεωρῶν ὑμᾶς ὑπεύθυνον εἰς πᾶσαν συνέπειαν ἣτις ἐκ τῆς διαγωγῆς Σας ταύτης ἤθελε προκύψει...»⁶.

6. Παρόμοιο ζήτημα γιὰ ἀλλαγὴ τῆς ὑπηκοότητος τῶν Ἑλλήνων εἶχε θέσει καί ὁ Γενικός Διοικητὴς Μακεδονίας Χουσή Πασσᾶς τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1860 κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν εἰς τὴν πόλιν τῶν Σερρών χωρὶς ὅμως νὰ γίνουν ἀνάλογες βίαιες ἐνέργειαι, Α.Υ.Ε., φ. 49/2/1861, ὑπ' ἀριθμ. 3 ἀπὸ 2-1-1861 ἔγγραφο Ὑποπροξενείου Σερρών.

Ένεργειες για την επαναπόκτηση τής ελληνικής υπηκοότητας

Μέ την αποκατάσταση των διπλωματικών σχέσεων μεταξύ τής Ελλάδας και τής Τουρκίας πού έγινε στις 6/18-2-1869 ή ελληνική κυβέρνηση ζήτησε την ρύθμιση των διμερών ζητημάτων, πού είχαν προκύψει και συσσωρευτεί από την Κρητική επανάσταση. Ένα από τά ζητήματα αυτά ήταν και ή ιθαγένεια των όμογενών στην Τουρκία. Οί διαπραγματεύσεις μέ την Ύψηλή Πύλη έγιναν από τόν Έλληνα Πρεσβευτή στην Κωνσταντινούπολη Ραγκαβή. Οί δύο πλευρές συμφώνησαν νά αναγνωριστούν ως Έλληνες υπήκοοι, όσοι όμογενείς είχαν αποκτήσει την υπηκοότητα ύστερα από αποδεδειγμένη διαμονή τριών έτων στην Ελλάδα.

Τό Ύπουργείο Έξωτερικών μέ έγκυκλιό του τόν Ιούνιο του 1869 ζήτησε από τά ελληνικά προξενεία στην όθωμανική αυτοκρατορία νά στείλουν καταλόγους μέ όνοματεπώνυμα των υπηκόων, τόν τόπο γέννησης, τό χρόνο απόκτησης τής υπηκοότητας, τό δήμο στόν όποιο φέρονταν έγγραμμένοι στην Ελλάδα και τό λόγο και τό χρόνο πού στερήθηκαν την υπηκοότητα, προκειμένου νά διαπιστώσει τό μέγεθος του προβλήματος και νά επαναφέρει τά πράγματα στην προηγούμενη κατάσταση, πού ήταν πρό τής διακοπής των σχέσεων, ώστε νά θεωρηθούν ως «μηδόλως γενόμενα»⁷. Παρόμοιο έγγραφο μέ ήμερομηνία 20-4-1869 είχε στείλει και ή Ύψηλή Πύλη προς όλους τούς διοικητές της, για τή σύνταξη καταλόγου των Έλλήνων τής περιφέρειας τους πού κατείχαν την ελληνική ιθαγένεια, την όποία είχαν αποκτήσει μέ τριετή διαμονή στην Ελλάδα⁸.

Τά ελληνικά προξενεία, ταυτόχρονα, πήραν έντολή νά ενημερώσουν όλους τούς Έλληνες πού απώλεσαν την υπηκοότητα, νά υποβάλουν ειδική αναφορά, μέ την όποία νά δηλώσουν την επιθυμία τους για την επαναπόκτησή της. Τό Ύποπροξενείο Σερρών απάντησε ότι εξαιτίας των έξαναγκασμών και τής τουρκικής αδιαλλαξίας οί περισσότεροι των Ελλήνων, από αυτούς πού μετέβαλαν την υπηκοότητα, αν και «δεικνύουσιν άσβεστον προς τοϋτο πόθον», διστάζουν νά υπογράψουν την αναφορά και μόνο 31 άτομα την υπέγραψαν. Ο Έλληνας Πρόξενος στην Καβάλα ανέφερε ότι είναι πολύ δύσκολο νά πείσει τούς Έλληνες τής Καβάλας και τής Θάσου νά υπογράψουν (υπέγραψαν μόνο 26 άτομα) και θεωρεί αυτό ότι είναι αδύνατο νά γίνει από τούς Έλληνες πού διαμένουν στην Δράμα.

Πολλοί από τούς Έλληνες δέν επιθυμοϋσαν νά είναι εκ των πρώτων

7. Α.Υ.Ε., φ. 49/2γ/1869, υπ' αριθμ. 115 από 9-5-1869 έγγραφο Ύποπροξενείου Σερρών.

8. Α.Υ.Ε., φ. 49/2γ/1869, υπ' αριθμ. 2900 από 4-6-1869 έγγραφο Ύπουργείου Έξωτερικών.

πού θά υπέγραφαν αὐτή τήν ἀναφορά, γιατί φοβόντουσαν τή δυσμένεια τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, ὅμως αὐτό ἦταν πρόθυμοι νά τό πράξουν ἀμέσως μόλις λυνόταν ὀριστικά τό ζήτημα τῆς ἰθαγένειας μεταξύ τῶν δύο κυβερνήσεων. Ἄλλοι πάλι φοβόντουσαν νά δηλώσουν τήν ἐπιθυμία τους, γιατί δέν μποροῦσαν νά ἀποδείξουν ὅτι εἶχαν ἀποκτήσει τήν ἑλληνική ὑπηκοότητα, ἐπειδή οὐδέποτε διέμειναν γιά μεγάλο διάστημα στήν Ἑλλάδα. Οἱ περισσότεροι ἀπό αὐτούς εἶχαν πολιτογραφηθεῖ Ἕλληνες σέ κάποιο δῆμο στήν Ἑλλάδα χωρίς τήν ἀπαραίτητη διαμονή καί ἔχοντας ἀποκτήσει ἑλληνικό διαβατήριο ἐπέστρεψαν στήν πόλη τῶν Σερρών. Ἄλλοι πάλι ἀρνήθηκαν νά γίνουν Ὀθωμανοί καταφεύγοντας στήν προστασία διαφόρων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, τήν ὑπηκοότητα τῶν ὁποίων ἀπέκτησαν ἀμέσως. Γι' αὐτούς ἡ τουρκική διοίκηση εἶχε ἓνα λόγο παραπάνω νά ἀμφισβητεῖ τήν ἑλληνική τους ἰθαγένεια. Κάποιοι ἄλλοι εἶχαν ἀπολέσει τήν ὑπηκοότητά τους μόλις πρόσφατα, τό Μάιο ἢ τόν Ἰούνιο τοῦ 1869, γιατί ἐνῶ ἀρχικά στά γεγονότα τοῦ Ἰανουαρίου διέφυγαν στήν Ἑλλάδα, στή συνέχεια, πιστεύοντας ὅτι τό ζήτημα διευθετήθηκε μέ τήν ἐπανάλληψη τῶν διπλωματικῶν σχέσεων, ἐπέστρεψαν στήν πόλη ἀλλά συνελήφθησαν, φυλακίστηκαν καί ἐξαναγκάστηκαν νά γίνουν Ὀθωμανοί.

Οἱ διαπραγματεύσεις μεταξύ τῆς ἑλληνικῆς καί τουρκικῆς κυβέρνησης προσέκρουαν στό θέμα τῆς αὐτόματης ἀναγνώρισης παλαιότερων περιπτώσεων ὁμογενῶν, πού εἶχαν ἀποκτήσει τήν ὑπηκοότητα μέ πολιτογράφηση. Ὅταν τό 1870 μετατέθηκε ὁ Πρεσβευτής Ραγκαβῆς ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη, οἱ Τοῦρκοι φάνηκαν νά ὑπαναχωροῦν στή λήψη κάποιας ἀπόφασης. Νέες οὐσιαστικές διαπραγματεύσεις γιά τό θέμα αὐτό ξανάρχισαν μόνο τό 1876. Ὅμως ὁ τουρκικός νόμος τοῦ 1869 εἶχε ἀτονήσει. Τό πρόβλημα τῆς ἰθαγένειας ἐξακολουθοῦσε νά εἶναι ἓνα ἀγκάθι στίς σχέσεις μεταξύ τῶν Ἑλλήνων καί τῆς τουρκικῆς διοίκησης, πού συνεχῶς ἔθετε προσκόμματα στίς οικονομικές κυρίως δραστηριότητές τους, χωρίς ὅμως νά τίθεται θέμα ἀπέλασης ἢ ἐφαρμογῆς μέτρων παρόμοιας ἔκτασης καί ἀγριότητος μέ αὐτά τοῦ Ἰανουαρίου 1869.

Κατ' αὐτόν τόν τρόπο οἱ Ἕλληνες ὑπήκοοι βρισκόνταν συνεχῶς διαφιλονικούμενοι μεταξύ τῆς τουρκικῆς διοίκησης καί τοῦ ἑλληνικοῦ Ὑποπροξενείου, πού πάσχιζε μέ διπλωματικό τρόπο νά ἀντιμετωπίσει τίς τουρκικές αὐθαιρεσίες. Τό καλοκαίρι τοῦ 1869 ἀντικαταστάθηκε ὁ Ὑποπρόξενος Λαγκάδας ἀπό τόν Ὑποπρόξενο Ἄ. Εὐγενίδη⁹. Ὁ νέος

9. Ὁ Ἕλληνας Πρόξενος Γ. Ἄ. Λαγκάδας βρισκόταν στό Ὑποπροξενεῖο Σερρών ἀπό τόν Αὐγούστο τοῦ 1864, βλ. Κ. Παπαθανάση-Μουσιοπούλου, Χρονικό τῶν Σερρών 1861-1873, Σεραϊκά Χρονικά 9 (1982-1983), σελ. 226.

Ἐποπρόξενος στήν ἀναφορά του περιέγραφε τήν κατάσταση πού ἀντιμετώπισε:

«...Εἰς τοιαύτην κατάστασιν εὗρον τά τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων ὅτε ἀφίχθην ἐνταῦθα καί ἀνέλαβον τήν διεύθυνσιν τοῦ Ἐποπροξενείου. Τό καθήκον μοι ἐπέβαλλε τήν ὑποχρέωσιν νά ἐργασθῶ συντόμως καί δραστηριῶς ἐπί τοῦ ζητήματος τούτου καί νά ὑπερασπισθῶ ὑποθέσεις παρημελημένας τῶν ὑπηκόων τοῦ Βασιλέως, ἀλλά δυστυχῶς εἰς τά πρῶτα μου βήματα παρά τῇ Διοικήσει ἀπήντησα προσκόμματα καί τάσεις ἐπιθετικάς, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ Διοικητοῦ μή εὐαρεστηθέντος, ἐπί τῇ προφάσει κακοδιαθεσίας, νά μοι ἐπιστρέψῃ τήν ἐπίσκεψιν, μετά τήν ὁποίαν ὀριστικῶς ἄρχεται ἡ τακτική ἐνέργεια τῆς ὑπηρεσίας καί ἡ συνεννόησις τῆς προξενικῆς ἀρχῆς μετά τῆς Διοικήσεως, ἐπί τῶν διαφόρων ἀντικειμένων. Ἐπερίμενα νά ἀναλάβῃ ὁ Διοικητής, ἀλλά καίτοι πρό πολλοῦ ἀναλαβῶν καί ἐργαζόμενος παρά τῇ Διοικήσει, ἀπαξίωσε νά μέ ἐπισκεφθῇ, ἐγώ δέ κατεπειγόμενος καί ἐκ τῆς ὑπηρεσίας καί ἐκ τῆς σπουδῆς τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων του ν' ἀναγνωρισθῶσιν ὡς τοιοῦτοι καί ἀπαλλαγῶσιν ἀπό τήν ἀμφίβολον θέσιν, εἰς ἣν ἀρέσκειται νά τοὺς θέτει πάντοτε ἡ Διοίκησις, ἐθεώρησα ὠφέλιμον νά καταπνίξω τήν φιλοτιμίαν μου καί νά ἐπισκεφθῶ ἐσχάτως ἐκ δευτέρου τόν Διοικητήν, διά νά ὀμιλήσω μετ' αὐτοῦ καί συνεννοηθῶ περὶ διαφόρων ἀντικειμένων τῆς ὑπηρεσίας. Εἰς τήν δευτέραν ταύτην ἐπίσκεψιν διά πολλῶν παρατηρήσεων στηριζομένων ἐπί τοῦ δικαίου καί διά γλώσσης φιλικῆς καί πειστικῆς κατόρθωσα νά μετριάσω τὰς ὄλως ἐπιθετικάς τάσεις τοῦ Διοικητοῦ κατά τοῦ Ἐποπροξενείου καί νά τόν πείσω νά ἀπέχη τοῦ νά παρεμβάλλῃ δυσκολίας εἰς τήν ἀναγνώρισιν τῶν καθαρῶς Ἑλλήνων ὑπηκόων καί νά μοι παρέχῃ τήν συνδρομήν του εἰς τά ὑποθέσεις των, ἂν δέ ἔχη τί νά ἀντιτάξῃ ὡς πρός τήν ἐθνικότητά των, νά περιμένη νέας διαταγὰς τῆς Κυβερνήσεώς του κατά τό πνεῦμα τῆς ἀπό 20 Ἀπριλίου 1869 Βεζυρικής Διαταγῆς, διαταγὰς, αἵτινες θέλουσι δοθῆ καί εἰς ἐκεῖνον καί εἰς ἐμέ ἅμα, ὡς περατωθῶσιν αἱ διαπραγματεύσεις μεταξύ τῶν δύο Κυβερνήσεων περὶ τοῦ ζητήματος τῆς Ἰθαγενείας.

Κατόπιν προέβην εἰς συζήτησιν μετ' αὐτοῦ περὶ τῶν καταναγκασθέντων κατά τήν διακοπὴν τῶν σχέσεων νά δεχθῶσιν τήν ὀθωμανικὴν ἐθνικότητα, πρῶην ὑπηκόων Ἑλλήνων, ζητούντων ἤδη δι' ἀναφορᾶς των νά ἐπανέλθωσιν εἰς τήν ἑλληνικὴν ἐθνικότητα καί τῷ παρέστησα τό εὐλογον τῆς αἰτήσεως ταύτης, ὑποστηρίξας ὅτι τά κατά τήν διακοπὴν πεπραγμένα δέον νά θεωρηθῶσιν ὡς μηδὸλως γενόμενα, ἀλλ' εἰς τήν ἐπιμονὴν του καί τρόπον τινά, εἰς τήν παράκλησίν του νά μή θίξω τό ζήτημα τοῦτο, τό ὁποῖον, εἶπε, λύεται μετ' ὀλίγον ὀριστικῶς, ἐγώ δέν ἐπέμεινα διά νά μὴν ἔλθω εἰς σπουδαίας συζητήσεις ἀνωφελῶς, καί ἐρεθίζων οὕτως αὐτόν,

ἀπωλέσω ὅ,τι μέχρι ἐκείνης τῆς στιγμῆς εἶχον κερδίσει ἐκ τῆς φιλικῆς καὶ μετριοπαθοῦς συζητήσεως. Ἡ δευτέρα δὲ ἐκείνη ἐπίσκεψις εἶχε τὸ ἀποτέλεσμα νὰ μέ ἐπισκεφθῆ ὁ Διοικητὴς χθές κατὰ πρώτην φοράν καὶ νὰ μοι ἐπαναλάβῃ διαβεβαιώσεις περὶ τῶν πρὸς ἐμέ φιλικῶν διαθέσεών του.

Ἐν τούτοις, Ἐξοχώτατε, καὶ μετὰ τὰς ἐνεργείας ταύτας καὶ μεθ' ὅλας τὰς διαβεβαιώσεις τοῦ Διοικητοῦ, ἡ ὑπηρεσία δὲν δύναται νὰ ἐνεργῆται ἀπροσκόπως καὶ ἡ εἰς τὰ μέρη ἰδίως ταῦτα ἐπίμονος ἀντίστασις ὄλων τῶν ὑπαλλήλων τῆς Διοικήσεως εἰς πᾶσαν ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν δὲν φαίνεται εὐκόλον νὰ κατασταλῆ καὶ ἀκαταπαύστως εὐρίσκομαι εἰς τὴν λυπηρὰν ἀνάγκην διὰ τὴν ἀπλουστέραν ὑπόθεσιν νὰ παλεύω κατὰ στρεψοδικιῶν καὶ κακῆς θελήσεως καὶ νὰ ἀγωνίζωμαι εἰς τὴν λύσιν της, καθ' ὅσον παρὰ πᾶσαν ἄλλην ἐποχὴν, σήμερον παρίσταται ἡ μεγίστη ἀνάγκη νὰ φανῆ ἰσχυρὰ ἡ προξενικὴ ἀρχὴ καὶ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι εἶναι εἰς θέσιν νὰ προστατεύσῃ τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα. Οἱ εἰς τὰ μέρη ταῦτα Ἕλληνες καὶ οἱ ὁμογενεῖς, αἱ καρδίαι τῶν ὁποίων φλέγονται ἀπὸ τὸν πόθον τοῦ νὰ ἴδωσιν ἰσχυρόν τὸν ἑλληνισμόν, δυστυχῶς ἔνεκα τῶν γεγονότων, ἅτινα μέχρι τοῦδε ἔλαβον χώραν καὶ τῶν καταθλίψεων τῆς Διοικήσεως κατὰ τὴν διακοπὴν τῶν σχέσεων ἀπεθαρρύνθησαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε περιλυποὶ μακρόθεν προσδοκοῦν τὴν ἰσχυροποίησιν τῆς ἑλληνικῆς προξενικῆς ἀρχῆς διὰ νὰ ἀναλάβωσιν καὶ οὗτοι ὑπαρξίν. Ἐκ τῆς ἀποθαρρύνσεως δὲ ταύτης κατεχόμενοι ἐδίστασαν οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν μεταβαλόντων ἐθνικότητα νὰ δηλώσωσι δι' ἀναφορᾶς τὴν ἐπιθυμίαν των ἵνα ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐθνικότητα καὶ μόνον τριάκοντα μέχρι τοῦδε ὑπέβαλον τοιαύτην ἀναφοράν, ἐνῶ πάντες δεικνύουσιν ἄσβεστον πρὸς τοῦτο πόθον. Οὗτοι δὲ εἰσὶν οἱ μᾶλλον μορφωμένοι καὶ εὐποροὶ ἐκ τῶν πρώων Ἑλλήνων.

Τὸ ἐπ' ἐμοί, Ἐξοχώτατε, θέλω καταβάλλει πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς τὴν ἀναγκαίαν ἐνίσχυσιν τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἀλλ' οὐχ' ἤττον ἐπικαλοῦμαι τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Σ. Ὑπουργείου πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, καθ' ὅσον προβλέπω ὅτι θέλω ἀπαντήσῃ ἀνυπέβλητα ἐκ μέρους τῆς Διοικήσεως προσκόμματα, καὶ καθ' ὅσον ἄνευ τῆς τοιαύτης ἐνισχύσεως, ἡ ἰδέα τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἣτις ὑπῆρξεν ἀκμαία ἐνταῦθα, εἶναι φόβος μήποτε σβεσθῆ, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου ἔχει νὰ παλαίσῃ πρὸς τὸ βουλγαρικόν στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον ζητεῖ νὰ τὴν καταπνίξῃ καὶ κατὰ τοῦ ὁποίου ἡ προξενικὴ ἀρχὴ ἔχει καθῆκον ἀνευδρότως νὰ ἐργασθῆ, ἀπαλλασσομένη ὅποσοῦν ἀπὸ τὰς περιπλοκάς τῆς τοπικῆς Διοικήσεως. Καὶ περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ζητήματος, ἐν καιρῷ ἀρμοδίῳ θέλω ὑποβάλλει ὑμῖν ἰδίαν ἔκθεσιν.

Ἐπὶ τέλους ἀναφέρω ὅτι ὀλίγοι τινὲς ὑπήκοοι Ἕλληνες ἀπόντες εἰς τὰ περίξ χωρία δὲν προσῆλθον νὰ ἐγγραφῶσιν εἰς τὸν κατάλογον, εἰς ὅλους δὲ τοὺς ἐγγραφέντας ἀνεκοίνωσα ὅτι εἶναι ἀναγκαῖον νὰ προμηθευθῶσι

τά ἀναγκαῖα πιστοποιητικά τῆς δημοτικῆς των ἀρχῆς διά πᾶσαν ἐνδεχομένην περίστασιν, ἀλλά τοῦτο καθίσταται δύσκολον, καθ' ὅσον καί ἡ ἀνταπόκρισις μέ τήν Ἑλλάδα δέν εἶναι εὐκόλος καί ἰδιωτικῶς δέν ἔχουν τά μέσα νά προμηθευθῶσι ταῦτα...»¹⁰.

Τά κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων

Στήν παραπάνω ἐπιστολή του ὁ Πρόξενος Σερρών ἐπισυνάπτει τρεῖς καταλόγους Ἑλλήνων ὑπηκόων τῆς πόλης στούς ὁποίους καταγράφονται: α) ὅσοι ἀπώλεσαν τήν ἑλληνική ὑπηκοότητα, β) ὅσοι ὑπέβαλαν δήλωση νά τήν ἐπανακτήσουν καί γ) ὅσοι ἀναγνωρίζονταν κανονικά ὡς Ἑλληνες ὑπήκοοι. Ἀπό τήν ἐξέταση τῶν πληροφοριῶν πού παρέχουν οἱ κατάλογοι προκύπτουν κάποια ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα κοινωνικοοικονομικοῦ χαρακτήρα. (Οἱ κατάλογοι στίς σελίδες 108-119).

– Συνολικά ὑπῆρχαν στήν περιφέρεια τοῦ Ὑποπροξενείου Σερρών 122 Ἑλληνες ὑπήκοοι, οἱ ὁποῖοι ἀντιπροσώπευαν ἕνα ποσοστό γύρω στό 0,3% τοῦ πληθυσμοῦ πού εἶχε ἐκείνη τήν περίοδο ἡ πόλη. Ἀπό τό σύνολο αὐτό 84 ἄτομα εἶχαν ἀπολέσει τήν ὑπηκοότητά τους, ἐκ τῶν ὁποίων 31 δήλωσαν ὅτι ἐπιθυμοῦσαν νά τήν ξαναποκτήσουν, ἐνῶ 38 ἀναγνωρίζονταν κανονικά ὡς Ἑλληνες ὑπήκοοι. Δέν προκύπτει ὁ ἀριθμός αὐτῶν πού διέφυγαν στήν Ἑλλάδα ἀρνούμενοι νά γίνουν Ὄθωμανοί ἢ ὁ ἀριθμός αὐτῶν πού ἀπόκτησαν ὑπηκοότητα εὐρωπαϊκῶν κρατῶν.

– Στούς καταλόγους συμπεριλαμβάνονται καί 19 ἄτομα καθῶς καί συγγενεῖς μερικῶν ἄλλων ἀπό τό σύνολο τῶν ὑπηκόων, πού καταγράφονται στό δημοσιευμένο κατάλογο τῶν «ἐπισημοτέρων Ἑλλήνων» τοῦ 1860. Μάλιστα οἱ τρεῖς ἀπό αὐτούς, ὁ Ἀντώνιος Βαλογιάννης, ὁ Σίμος Χαλικίας καί ὁ Τριαντάφυλλος Γεράκης, ἔφεραν τό 1860 τήν ἀγγλική ὑπηκοότητα.

– Ἀπό τό σύνολο τῶν 132 Ἑλλήνων ὑπηκόων οἱ μισοί καί πάνω εἶχαν

10. Α.Υ.Ε., φ. 49/2γ/1869, ὑπ' ἀριθμ. 28 ἀπό 2-9-1869 ἔγγραφο Ὑποπροξενείου Σερρών.

Τή δεκαετία τοῦ 1860 εἶχε παρατηρηθεῖ ἔντονη δημογραφική ἀνάπτυξη στήν πόλη τῶν Σερρών λόγω προφανῶς τῆς μεγάλης ἐμπορικῆς ἀνάπτυξης. Τό 1869 στήν πόλη κατοικοῦσαν 45.000 κάτοικοι (25.000 ὁμογενεῖς, 15.000 μουσουλμάνοι καί 5.000 Ἑβραῖοι, Βούλγαροι καί Ἀλβανοί), βλ. Κ. Βακαλόπουλου, Οἰκονομική λειτουργία τοῦ Μακεδονικοῦ καί Θρακικοῦ χώρου στά μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα στά πλαίσια τοῦ διεθνoῦς ἐμπορίου, Θεσ/νίκη 1980, σ. 46.

γεννηθεῖ στήν πόλη τῶν Σερρών, δηλαδή τό 55%, ἕνα ποσοστό 18 % δήλωνε γεωγραφικούς τόπους ἀπό τήν Ἠπειρο καί ἕνα ποσοστό 8 % ἀπό τή Μακεδονία. Συνολικά τό 81% τοῦ συνόλου τῶν ὑπηκόων κατάγονταν ἀπό ὑπόδουλες ἑλληνικές περιοχές τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

– Ποσοστό 29% τοῦ συνόλου εἶχε ἀποκτήσει τήν ἑλληνική ὑπηκοότητα πρόσφατα μέσα στή δεκαετία τοῦ 1860, 12% κατά τήν προηγούμενη δεκαετία τοῦ 1850 καί ποσοστό 23% πρὶν ἀπό τό 1840. Ποσοστό 15 % τοῦ συνόλου δήλωσε ὅτι εἶναι αὐτόχθονες-ἰθαγενεῖς καί ἕνα ποσοστό 17% ὅτι ἀπέκτησε τήν ὑπηκοότητα «ἐκ πατρός». Ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι τό ποσοστό αὐτῶν πού ἀπόκτησαν τήν ὑπηκοότητα μετά τό 1856, ἔτος λειτουργίας τοῦ Ὑποπροξενείου στήν πόλη, ἔφθανε τό 41% τοῦ συνόλου.

– Οἱ περισσότεροι, δηλαδή τό 26 % τοῦ συνόλου, εἶχαν ἐγγραφεῖ στήν Ἀθήνα, ἕνα ποσοστό 19 % στό νομό Φθιώτιδας (οἱ περισσότεροι στό Δῆμο Νέας Πέλλας¹¹ καί Ἀταλάντης), ποσοστό 15% στή Σύρο¹², ποσοστό 9% στόν Πειραιᾶ, καί λίγο πάνω ἀπό 7% στά Ἴονια νησιά.

– Οἱ περισσότεροι τῶν Ἑλλήνων ἦταν μέσης ἡλικίας ἀπό 40 ἕως 59 ἐτῶν ἢ ποσοστό 46 % τοῦ συνόλου καί ἀκολουθοῦσε ἡ νεαρή ἡλικία τῶν 20-39 ἐτῶν μέ ποσοστό γύρω στό 40%, ἐνῶ 16 ἄτομα εἶχαν ἡλικία πάνω ἀπό 60 χρόνων.

– Μέ βάση τίς δηλούμενες ἐπαγγελματικές δραστηριότητες, μόνο τό 8% τοῦ συνόλου ἀπασχολοῦνταν στόν πρωτογενῆ τομέα καί τό 28 % στό δευτερογενῆ, ἐνῶ οἱ ἀπασχολούμενοι στόν τριτογενῆ τομέα ἀποτελοῦσαν τό μεγαλύτερο ποσοστό, λίγο πάνω ἀπό τό 62 % τοῦ συνόλου. Οἱ ἐμπορικές δραστηριότητες συγκέντρωναν ποσοστό 38% τῶν ἀσχολουμένων στό τριτογενῆ τομέα ἀτόμων, ἐκ τῶν ὁποίων ποσοστό 9% ἀφοροῦσε τό λιανεμπόριο. Ἄν καί ἡ ἀπασχόληση στό δευτερογενῆ τομέα συγκέντρωνε ἕνα σημαντικό ποσοστό τοῦ συνόλου, γίνεται φανερό ὅτι ἡ ἐνασχόληση τῆς πολυπληθέστερης ὁμάδας τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων στόν τριτογενῆ τομέα συμβάδιζε μέ τόν ἔντονο μεταπρατικό χαρακτήρα πού εἶχε ἡ πόλη τῆ

11. Πρόκειται γιά τόν ἱστορικό οἰκισμό τῶν προσφύγων Μακεδόνων ἀγωνιστῶν τοῦ 1821, πού συστήθηκε τό 1835, βλ. Γ. Βέλκου, Ἀνέκδοτα ἐγγραφα ἀπό τό ἀρχεῖο τοῦ συνοικισμοῦ τῶν Μακεδόνων “Νέα Πέλλα” Ἀταλάντης, *Μακεδονικά* 19 (1979) 195-235. Στόν ἐκλογικό κατάλογο τῆς Κοινότητος Νέας Πέλλας τοῦ 1915 ὑπάρχουν τά ἐπίθετα Γεωργίου, Ἰωαννίδης καί Σταμπόπουλος.

12. Κανεῖς ἀπό τούς ἀναγραφόμενους Ἑλληνες ὑπηκόους δέν φέρεται ἐγγραμμένος στά Δημοτολόγια τοῦ Δήμου Ἐρμούπολης Σύρου πού δημοσίευσε ὁ Ε. Ἀσπιώτης, βλ. Ε. Ἀσπιώτης, *Σερραῖοι οἰκιστές τῆς Ἐρμούπολης Σύρου*, *Σερραϊκά χρονικά* 8 (1979) σ. 160.

δεκαετία τοῦ 1860, καθώς τό ἐμπόριο τῶν ἐγχωρίων προϊόντων (εἰδικά τό βαμβάκι) εἶχε παρουσιάσει ἐξαιρετική αὐξηση λόγω τοῦ Ἀμερικανικοῦ ἐμφυλίου¹³.

– Ἀπό τά ἄτομα πού ἀναφέρονται στούς καταλόγους εἶναι γνωστά γιά τή συμμετοχή τους σέ φιλανθρωπικά καί φιλεκπαιδευτικά συλλογικά σχήματα, πού λειτούργησαν στήν πόλη ἐκείνη τήν περίοδο: α) στό «Ταμεῖο φιλανθρωπικῶν καί κοινωφελῶν πράξεων» πού συστήθηκε στό Ὑποπροξενεῖο Σερρών τό 1859, ὁ ἰατρός Ἰωάννης Θεοδωρίδης, οἱ ἔμποροι Γ. Κ. Ἐμμανουήλ, Βασίλειος Ζλατάνος καί Πέτρος Ἀνδρέου, ὁ σχοιναῖς Ἰωάννης Γεωργίου, ὁ δάσκαλος Δημήτριος Λάσκαρης καί ὁ Βασίλειος Ἰωαννίδης¹⁴ καί β) στόν «Ἐν Σέρραις Μακεδονικό Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο» ὁ ἰατρός Ἰωάννης Θεοδωρίδης πού διετέλεσε καί πρόεδρος αὐτοῦ ἐπί σειρά ἐτῶν, μέχρι τό θάνατο του τό 1881, ὁ ἔμπορος Κωνσταντῖνος Καπέτης, πού διετέλεσε ἀρχικά ἀντιπρόεδρος καί στή συνέχεια πρόεδρος μετά τό θάνατο τοῦ Θεοδωρίδη, ὁ ἔμπορος Ἐπαμεινώνδας Σαρρῆς πού μετεῖχε καί στήν ἐξελεγκτική ἐπιτροπή τοῦ συλλόγου καί ὁ ἔμπορος Θωμᾶς Τικόπουλος¹⁵.

Ὁ ἔμπορος Ἰωάννης Καπέτης ἦταν γαμπρός τοῦ ἥρωα τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1821 Ἐμμανουήλ Παπᾶ. Εἶχε παντρευτεῖ τήν Ἑλένη Παπᾶ (γεν. τό 1809) μέ τήν ὁποία ἀπόκτησε πέντε παιδιά¹⁶. Ὁ γιός του Κωνσταντῖνος ἔγινε μεγαλέμπορος στήν πόλη τῶν Σερρών καί ὑποπρόξενος τῆς Μεγάλης Βρετανίας. Τέλος, γνωστός εἶναι καί ὁ ἰατρός-κτηματίας Εὐστάθιος Εὐσταθόπουλος διορισμένος ἀντιπρόσωπος τοῦ Ὑποπροξενείου Σερρών στό Μελένικο τό 1859¹⁷.

13. Κ. Βακαλόπουλου, ὅ. π. σ. 46, G. Ioannidou-Bitsiadou, *Le role commercial de Serres au milieu du XIXe siecle dans l' espace balkanique*, Βαλκανική Βιβλιογραφία (Παράρτημα) VI (1977), σ. 166 καί Α. Ἰγγλέση, *Βορειοελλαδίτες ἔμποροι στό τέλος τῆς Τουρκοκρατίας*. Ὁ Σταῦρος Ἰωάννου, Ἀθήνα 2004, σ. 90.

14. Κ. Παπαθανάση-Μουσιοπούλου, *Τά πρῶτα βήματα τοῦ Ὑποπροξενείου Σερρών*, ὅ. π., σ. 238.

15. Π. Σαμσάρη, Ὁ Μακεδονικός Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Σερρών. Ἡ ἐκπαιδευτική καί πολιτιστική τοῦ δράση, *Σερραϊκά Ἀνάλεκτα* 4 (2006) 58-112.

16. Βλ. Ἀπ. Βακαλόπουλου, Ἐμμανουήλ Παπᾶς, Ἀρχηγός καί ὑπερασπιστής τῆς Μακεδονίας, Ἡ ἱστορία καί τό ἀρχεῖο τῆς οἰκογενείας του, Θεσσαλονίκη 1981.

17. Κ. Παπαθανάση-Μουσιοπούλου, *Τά πρῶτα βήματα τοῦ Ὑποπροξενείου Σερρών*, ὅ. π., σ. 237.

1

Κατάλογος των κατά την μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας διακοπών μεταβαλλόντων την εθνικότητα των υπηκόων
Ελλήνων, ένεκα καταναγκασμού τής έν Σέρρας Οθωμανικής άρχής.

A/A	Όνομα καί έπόνυμον	Έπάγγελμα	Ήλικία -ετών	Τόπος γενήσεως	Χρόνος καθ' έν άπέκτησαν έλλ. ιθαγένεια.	Δήμος εις έν άνήκει	Χρόνος καθ' έν μετέβαλον την έθνικότητα. Έτος
1	X# Θεόδωρος Γ. Καλαντζής	Άλευροπώλης	42	Ίωάννινα	τό 1862	Πειραιεύς	Ίανουάριος 1869
2	Ίων. Σάββας	Υποδηματοποιός	30	Σέρραι	1862	Άθηναι	»
3	Θεόδωρος Πανατζής	Ράπτης	39	Χαλκίς	ιθαγενής	Χαλκίς	»
4	Παναγιώτης Κυριακίδης	»	34	Σύρος	»	Σκιάθος	»
5	Σίμων Χαλικίας	Έμπορος	39	Κλεισόρεια	1855	Κεφαλληνία	»
6	Μιχαήλ Χρυσόγονος	Γούναρης	36	Άταλάντη	1846	Άταλάντη	»
7	Κωνστ. Δημητρίου	Ξενοδόχος	60	Μέτσοβον	1865	Άθηναι	»
8	Ευαγγέλης Δημητρίου	Ευλουργός	44	Σέρραι	1843	Σύρος	»
9	Θεοχάρης Άγγέλου	Υποδηματοποιός	48	»	1848	Άθηναι	»
10	Κωνστ. Χ#Πόπης	Ράπτης	66	»	1831	Ναύπλιον	»
11	Χριστόδουλος Κωνσταντίνου	Έγθυσιπώλης	46	Κασσάνδρα	1844	Άθηναι	»
12	Άγγελος Νικολάου	Υποδηματοποιός	70	Σέρραι	1840	Χαλκίς	»
13	Βασίλειος Χ# Κωνσταντίνου	Ζαχαροπλάστης	57	»	1835	Σύρος	»
14	Δημήτριος Άγγέλου	Υποδηματοποιός	36	»	1857	Χαλκίς	»
15	Δημ. Κοιμτζέλης	Ράπτης	35	»	1848	Σύρος	»

16	Μιχαήλ Κωνσταντίνου	Ἔμπορος	55	Σέρραι	1863	Σύρος	Ἰανουάριος 1869
17	Θεόδωρος Ἐμμανουήλ	»	62	»	1854	Ἀθήναι	»
18	Δημ. Καραγκιόζης	Γεωργός	45	»	1861	Πειραιεὺς	»
19	Νικόλαος Δ. Καραγκιόζης	»	23	»	ἐκ πατρὸς	»	»
20	Ἰωάννης Γεωργίου	Σχοιᾶς	61	Βεράτιον Ἀλβανίας	1844	Ἀταλάντη	»
21	Εὐαγγέλης Γεωργίου	Ἔμπορος	40	Ἀγροφα Τουρκίας	1859	Νέα Πέλλη	»
22	X# Βασίλειος Δ. Καλούση	Ὑφαντῆς	70	Ὀλυμπός	1831	Ἀθήναι	»
23	Δημ. Βεργάρδος	Ράπτης	35	Σέρραι	1866	»	»
24	Γεώργ. Καμιλάρης	Ὑπηρέτης	42	»	1865	Πειραιεὺς	»
25	Μαργαρίτης Χριστοδούλου	Ὑποδηματοποιός	29	»	1860	Ἀθήναι	»
26	Μάρκος Γ. Σταμάτης	ὄφρολογοποιός	21	»	ἐκ πατρὸς	Ἀθήναι	»
27	Δημ. Λάσκαρης	Διδάσκαλος	50	»	1844	Νέα Πέλλη	»
28	Παπᾶ Στέριος Θεοχάρη	Ἱερεὺς	56	»	1850	Ἰστιαίων	»
29	Στέριος Θεοδώρου	Γεωργός	58	»	1862	Πειραιεὺς	»
30	Στέριος Θεοδώρου	Ράπτης	38	»	1861	Ἀθήναι	»
31	Πέτρος Ἀνδρέας	Ἔμπορος	42	»	1845	Γαλαξίδιον	»
32	Παναγ. Θεοδ. Καρατζᾶς	»	55	»	1847	Λαμία	»
33	Ἰων. Πανταζῆ Βαρθάκας	»	25	»	ἐκ πατρὸς	Σύρος	»
34	Εὐθύμιος Ντάγγαλης	Γεωργός	40	»	1865	Χαλκίς	»
35	Εὐστάθιος Εὐσταθόπουλος	Κτηματίας	64	»	1859	Νέα Πέλλη	»
36	Ζήσης Οἰκονομίδης	Ἱατρός	30	»	1864	Ἀθήναι	»
37	Κωνστ. Γεωργίου	Ἔμπορος	48	»	1847	Ἀταλάντη	»
38	Κωνστ. Μέρτζου	Κτηματίας	79	Ἡπειρός	1847	»	»
39	Ἀναστ. Κ. Μέρτζου	Ἔμπορος	40	»	ἐκ πατρὸς	»	»
40	Γεώργ. Κ. Δημητράκη	Ἀλευροπώλης	49	Ἑλληνικά Ἀγροφα	ἰθαγενής	Κτημενίων	»

Α/Α	Όνομα και επώνυμον	Επάγγελμα	Ήλικία -ετών	Τόπος γεννήσεως	Χρόνος καθ' όν άπεκτησαν έλλ. ιθαγένεια.	Δήμος εις όν άνήκει	Χρόνος καθ' όν μετέβαλον την έθνικότητα Έτος
41	Γεώρ. Κώστα Χ#Εμιμανουήλ	Έμπορος	47	Σέρραι	1859	Άθηναι	Ίανουάριος 1869
42	Γεώργ. Άναστ. Λεονταρίδης	Ίατρος					
43	Γεώργιος Κωνσταντινού	Έμπορος	48	Σέρραι	1861	Ναύπλιον	»
44	Νικόλ. Γεωργίου	Ζαχαροπλαστής	39	»	1858	Χαλκίς	»
45	Άθ. Δημητρίου	Έμπορος	50	»	1848	Σύρος	»
46	Γεώργ. Άναστ. Χ#Πανταζής	Έμποροραπτής	28	»	έκ πατρός	Χαλκίς	»
47	Άλέξιος Κ. Τσέρης	Έμπορος	44	Ίωάννινα	1838	Λαμία	»
48	Μιχαήλ Ζώης	Σμυτζής	56	»	1844	Ναύπλιον	»
49	Μιχαήλ Κ. Γεωμάνης	Κτηματίας	60	Σέρραι	1842	Νέα Πέλλη	»
50	Θεόδωρος Άγγ. Παπαϊωάννου	Γεωργός	45	Τήνος	1860	Άθηναι	»
51	Ίων. Γεωργίου (Βέλης)	Έμπορος	60	Άγραφα Τουρκίας	1847	Άταλάντη	»
52	Ίων. Θωμά	Κτηματίας	62	Ήπειρος	1844	Άθηναι	»
53	Ίων. Παπα Έυαγγελινού	Γεωργός	54	Σέρραι	1847	Δήμος Φαλήρου	»
54	Ίων. Κωνσταντινού	Ίχθυοπώλης	50	Κασσάνδρα	1844	Άθηναι	»
55	Άντών. Ίων. Γεωργίου	Έμποροϋπλάλληλος	26	Σέρραι	έκ πατρός	Άταλάντη	»
56	Τριαντάφυλλος Μ. Γεράκη	Κτηματίας	40	»	»	»	»
57	Κων. Φέκας	Έμπορος	50	Θεσσαλία	1847	Άθηναι	»
58	Κωνστ. Πετροάκης	»	42	Σέρραι	1857	Σύρος	»
59	Κύρος Δημ. Παπαύρου	Ίατρος	29	»	έκ πατρός	Έπιτάνησα	»
60	Κωνστ. Π. Ίατρού	»	30	»	1860	Άθηναι	»
61	Βασίλ. Ίωαννίδης	Κουρέυς	35	Ναύπλιον	αυτόχθων	Ναύπλιον	»

62	Χ#Θεόδωρος Χ#Αλεξάνδρου	Ἐμποροὑπάλληλος	40	Σέρραι	ἐκ πατρὸς	Σύρος	»
63	Χρήστος Γεωργιάδης	Ἐμπορος	42	Μακεδονία	»	Λαμία	»
64	Ἀπόστολος Δημητρίου	Γεωγός	35	Σέρραι	1863	Πειραιεὺς	»
65	Ἀναστ. Τρίκπου	Ἐμπορος	42	Μακεδονία	1861	»	»
66	Ἀναστ. Τρύφ. Παπαπέτρου	Ἐμπορος	48	Μακεδονία	1859	Ἀθῆναι	Ἰανουάριος 1869
67	Νικόλ. Δημητρίου	Πορτοπώλης	40	Σέρραι	1856	Πειραιεὺς	»
68	Βασίλ. Ζατάνος	Ἐμπορος	37	»	1852	Σύρος	»
69	Νικόλ. Κωνσταντίνου	Πανοπώλης	40	Ζαγορά	1860	Χαλκίς	»
70	Προκοπίου Κωνσταντίνου	Γεωργός	55	Σέρραι	1862	Πειραιεὺς	»
71	Λάμπρος Δημητρίου	»	50	»	1865	Ἀθῆναι	»
72	Θωμᾶς Τικόπουλος	Ἐμπορος	59	Ἡπειρος	Ἴόνιος	Ζάκυνθος	»
73	Βασίλ. Ἰωαννίδης	Ράπτης	40	Σέρραι	1856	Νέα Πέλλη	»
74	Βασίλ. Βακαδήμιος	Χειρουργός	43	Ἡπειρος	Ἴόνιος	Κεφαλληνία	»
75	Δημ. Πουλίδης	Κτηματίας	53	»	»	Κέρκυρα	»
76	Ἄντ. Ἰων. Πούλιο	»	55	»	»	»	»
77	Δημ. Σταμπόπουλος	Φαρμακοποιός	29	Σέρραι	ἐκ πατρὸς	Νέα Πέλλη	»
78	Ἀθ. Σταμπόπουλος	Ἐμπορος	32	»	»	»	»
79	Ἰων. Σταμπόπουλος	»	22	»	»	»	»
80	Βασίλ. Λιάμης	Φαρμακοποιός	28	»	»	Ἀργος	»
81	Παναγ. Πάγιο	Ἐμπορος	35	Μακεδονία	1858	Σύρος	»
82	Δημ. Θωμά	»	40	Βιτόλια	1859	Ἀθῆναι	»
83	Χρήστος Σκάρδης	»	76	Ἑλληνικά Ἀγραφα	αὐτόχθων	Σύρος	»
84	Παναγ. Χρ. Σκάρδης	»	34	Σέρραι	ἐκ πατρὸς	»	»

2

Κατάλογος τῶν ἔνεκα καταναγκασμοῦ τῆς Ὀθωμανικῆς ἀρχῆς μεταβαλόντων κατὰ τὴν διακοπὴν τῶν σχέσεων τὴν ἐθνικότητα τῶν ὑπηκόων Ἑλλήνων δηλούντων δὲ ἤδη δι' ἀναφορᾶς τῶν ὅτι θέλουσι νὰ ἐπανακτήσωσιν αὐτήν.

A/A	Ὄνομα καὶ ἐπώνυμον	Ἐπάγγελμα	Ἡλικία	Τόπος γεννήσεως	Χρόνος καθ' ὃν ἀπέκτησαν τὴν ἐλλ. ἰθαγένεια	Δῆμος εἰς ὃν ἀνήκουσιν
1	X#Θεόδωρος Γ. Καλαντζῆς	Ἀλευροπώλης	42	Ἰωάννινα	1862	Πειραιεὺς
2	Ἰωάννης Σάββας	Ὑποδηματοποιός	30	Σέρραι	1862	Ἀθῆναι
3	Παναγιώτης Κυριακίδης	»	34	Σάμος	αὐτόχθων	Σκιάθος
4	Σίμων Χαλικίας	Ἐμπόρος	39	Κλεισόφεια	1855	Κεραλληνία
5	Μιχαήλ Χρυσόγονος	Γούναρης	36	Ἀταλάντη	1846	Ἀταλάντη
6	Κωνσταντ. Δημητρίου	Ξενοδόχος	60	Μέτσοβον	1865	Ἀθῆναι
7	Εὐαγγέλης Δημητρίου	Εὐλουργός	44	Σέρραι	1843	Σύρος
8	Θεοχάρης Ἀγγέλου	Ὑποδηματοποιός	48	»	1848	Ἀθῆναι
9	Κωνστ. Χ#Πότης	Ράπτης	66	»	1831	Ναύπλιον
10	Χριστόδουλος Κωνσταντίνου	Ἰχθυοπώλης	46	Κασσάνδρα	1844	Ἀθῆναι
11	Ἀγγελος Νικολάου	Ὑποδηματοποιός	70	Σέρραι	1840	Χαλκίς
12	Βασίλειος Χ# Κωνσταντίνου	Ζαχαροπλάστης	57	»	1835	Σύρος
13	Δημήτριος Ἀγγέλου	Ὑποδηματοποιός	36	»	1857	Χαλκίς
14	Δημ. Κομετζέλης	Ράπτης	35	»	1848	Σύρος

15	Μιχαήλ Κωνσταντίνου	»Εμπορος	55	Σέρραι	1863	Σύρος
16	Θεόδωρος Ήμιμανουήλ	»	62	»	1854	»Αθήναι
17	Δημ. Καφαγκιόζης	Γεωργός	45	»	1861	Πειραιεύς
18	Νικ. Δ. Καφαγκιόζης	»	23	»	ἐκ πατρός	»
19	Ίωάν. Γεωργίου	Σχολᾶς	61	Βεράτιον Ἰαλβανίας	1844	Ἰαταλάντη
20	Εὐαγγέλης Γεωργίου	»Εμπορος	40	»Αγραφα Τουρκίας	1859	Νέα Πέλλη
21	X#Βασίλ. Δ. Καλούση	»Υφαντῆς	70	»Όλυμπος	1831	»Αθήναι
22	Δημ. Βερνάρδος	Ράπτης	35	Σέρραι	1866	»
23	Γεώργ. Καμηλάρης	»Υπηρέτης	42	»	1865	Πειραιεύς
24	Μάρκος Γ. Σταμάτης	»Ωρολογοποιός	21	»	ἐκ πατρός	»Αθήναι
25	»Ίων. Π. Βαρδάκας	»Εμπορος	25	»	ἐκ πατρός	Σύρος
26	Χρήστος Σκάρδης	»	76	»Ελληνικά ἸΑγραφα	αὐτόχθων	Σύρος
27	Παναγ. Χρ. Σκάρδης	»	34	Σέρραι	ἐκ πατρός	»
28	Νικόλαος Γεωργίου	Ζαχαροπλάστης	36	»	1853	Χαλκίς
29	»Αντ. Ίων. Πούλιο	Κτηματίας	55	Κέρκυρα	1854	Κέρκυρα
30	Βασίλ. Ζλατάνος	»Εμπορος	37	Σέρραι	1852	Σύρος
31	Γεώρ. Κώστα X#Ήμιμανουήλ.	»Εμπορος	47	Σέρραι	ἐκ πατρός 1859	»Αθήναι

11
 ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
 ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
 ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΕΚ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
 ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗΣ

3

Κατάλογος τῶν κατὰ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ἐν Σέρραις Ἑλληνικοῦ Ὑποφοξενείου
διατελούντων ὑπηκόων Ἑλλήνων.

A/A	ὄνομα καὶ ἐπώνυμον	ἡλικία	ἐπάγγελμα	Δῆμος εἰς ὃν ἀνήκει	Χρόνος καθ' ὃν ἀπέκτησε τὴν ἑλλ. ἰθαγένεια	ἰθαγένεια	σημειώσεις
1	Γεώργιος Βασιλείου	24	Ζαχαροπλάστης	Σύρος	ἐκ πατρὸς	Σέρραι	Ὁ πατὴρ του Βασίλειος Χ#Κωνσταντίνου Ἕλληνας ὑπηκόος, ἀπὸ τὸ 1835 εἶναι δημότης Σύρου.
2	Ναοὺμ Τράϊκος	26	Χαλκεύς	Ἀθήναι	1865	Μακεδονία	Ἐνεργάφῃ Δημότης Ἀθηνῶν τὸ 1862 καὶ ἔλαβε διαβατήριον τῆς Νομαρχίας Ἀττικῆς κλπ. ὑπ' ἀριθ. 154 τῆς 19 Φεβρουαρίου 1869.
3	Μετκόφιμος Ἀντωνίου	29	Εὐλουργός	Σύρος	1863	Σέρραι	Ἐνεργάφῃ δημότης Σύρου τὸ 1860.
4	Κωνσταντίνος Ζάκας	40	Ξενοδόχος	Ξηροχώρι	1866	Ξηροχώρι	Ἐκ πατρὸς Ἕλληνας. Φέρει διαβατήριον τοῦ Νομάρχου Εὐβοίας ὑπ' ἀριθ. 17 τῆς 18 Μαΐου 1866 καὶ πιστοποιητικὸν τοῦ Δημάρχου Ἰσταίων ὑπ' ἀριθ. 676 τῆς 24 Μαΐου 1866 βεβαιούντος ὅτι εἶναι δημότης τοῦ Δήμου τούτου.
5	Δημ. Ἰωάννου	30	Ὑποδηματοποιός	Ἀθήναι	1864	Σέρραι	Ἐνεργάφῃ δημότης εἰς Ἀθήνας τὸ 1861 καὶ φέρει διαβατήριον τῆς Νομαρχίας Ἀττικῆς κλπ. ὑπ' ἀριθ. 139 ἀπὸ 18 Φεβρουαρίου 1869.

6	Δημήτριος Χρήστου	62	Αλατοπώλης	Δήμος Κτημενίων	1863	Σέρραι	Ένεργαφη Δημότης εἰς Κτημενίων τό 1858 καί φέρει διαβατήριον τῆς Νομαρχίας Ἀττικῆς ὑπ' ἀριθ. 1558 τῆς 28 Νοεμβρίου 1863
7	Άριστ. Καρακατσάκης	24	Έμπορος	Δήμιος Διοστιαίων	αὐτόχθων	Άλιβέριον	Φέρει διαβατήριον τῆς ἐν Κων/πόλει Προεσβείας ὑπ' ἀριθμ. 25 τῆς 8 Αὐγούστου 1868.
8	Σταῦρος Χρυσάφη	26	Υποδηματοποιός	Πειραιεύς	1865	Σέρραι	Ένεργαφη δημότης Πειραιώς τό 1862. Έμεινε εἰς Πειραιᾶ δέκα ἔτη καί φέρει διαβατήριον τῆς Νομαρχίας Ἀττικῆς κλπ. ὑπ. ἀριθ. 1273 τῆς 1ης Ἰουλίου 1869.
9	Σταῦρος Γεωργίου	30	Υποδηματοποιός	Άθῆναι	1864	Κυδωνία	Ένεργαφη δημότης Πειραιώς τό 1859 καί φέρει διαβατήριον τῆς Νομαρχίας Ἀττικῆς κλπ. ὑπ' ἀριθ. 836 τῆς 30 Ἰουνίου 1865.
10	Θωμάς Άναστασίου	40	Ράπτης	»	1865	Σέρραι	Ένεργαφη δημότης Ἀθηνῶν τό 1861, διαμείνας 4 ἔτη ἐν Ἑλλάδι.
11	Εὐστάθιος Κ. Εὐσταθίου	30	Γεωργός	Κέρκυρα Ἰονίου	ἐκ πατρὸς	Κέρκυρα	Έγένετο ὑπήκοος Ἑλλην μετὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Ἑπτανήσου καί φέρει διαβατήριον τοῦ ἐν Θεσ/νίκῃ ἂ Ἄγγλου προξένου τοῦ 1863.
12	Άπόστολος Κωνσταντίνου	70	Άεργός	Ναύπλιον	αὐτόχθων	Άγραφα Ἑλλ.	Φέρει διαβατήριον τῆς Νομαρχίας Ἀττικῆς κλπ. ὑπ' ἀριθ. 962 τῆς 19 Σεπτεμβρίου 1869.
13	Ζήσης Δημητρίου	61	Υφαντῆς	Άθῆναι	1846	Τρίκαλα	Φέρει πιστοποιητικόν τοῦ Δημάρχου Ἀθηναιῶν ὑπ' ἀριθ. 2722 τῆς 21 Αὐγούστου 1846 καί ἠγωνίσθη ἀπὸ τοῦ 1821 ἐν Ἑλλάδι καθ' ὑπόδειξιν ὀπλαρχηγῶν.

A/A	Όνομα καί επώνυμον	Ηλικία	Επάγγελμα	Δήμος εις όν ανήκει	Χρόνος καθ' όν απέκτησε την έλλ. ιθαγένεια	Πατρίς	Σημειώσεις
14	Αντώνιος Πανώς	40	Ράπτης	Πάρος	αυτόχθων	Πάρος	Φέρει πιστοποιητικόν από 15 Ιουλίου 1865 του Δημάρχου Πάρου βεβαιούντος την ύπηκοότητά του.
15	Ιωάννης Θεοδοφίδης	48	Ίατρος	Αταλάντη	1848	Θεσσαλία	Ένεργόφη Δημότης Αταλάντης τό 1844, έμεινε 4 έτη εις τό Αθήναις Πανεπιστήμιον σπουδάζων Ίατρικήν, φέρει διαβατήριον της Νομαρχίας Αττικής κ.λπ. ύπ' αριθ. 210 της 27 Μαΐου 1848.
16	Ιωάννης Χρ. Σκάρδης	28	Έμπορος	Σύρος	έκ πατρός	Σέρραι	Ό πατήρ του αυτόχθων Έλλην, φέρει διαβατήριον της δημογεροντίας Ναυπλίου ύπ' αριθ. 7278 της 26 Μαΐου 1831. Ό ίδιος φέρει διαβατήριον του Έλλ. Προξενείου Θεσνίκης της 16 Ιουλίου 1869 ύπ' αριθ. 15.
17	Ευθύμιος Αγγέλου	50	Ράπτης	Αθήναι	1847	»	Ένεργόφη δημότης Αθηνών τό 1844, έμεινε έν Έλλάδι δι από του 1840-1857 καί φέρει διαβατήριον της Νομαρχίας Αττικής κ.λπ. ύπ' αριθ. 651 της 15 Ιουνίου 1857.
18	Μιχαήλ Τομπέκος	37	Αργός	Κέρκυρα	έκ πατρός	»	Ό πατήρ του έγένετο ύπηκοος Έλλην μετά την ένωσιν της Έπτανήσου ουτος φέρει διαβατήριον του έν Θεσσαλονίκη Αγγλου Προξένου του 1863.
19	Δημήτριος Στεργίου	45	Χαλβατζής	Έρμούπολις	1860	»	Ένεργόφη δημότης Έρμούπολεως τό 1857. Έμεινε 3 έτη έν Ελλάδα καί φέρει διαβατήριον της Νομαρχίας Αττικής κ.λπ. ύπ' αριθ. 1192 της 4 Νοεμβρίου 1860.

20	Έπαμεινώνδας Σαφρής	40	Έμπορος	Κέρκυρα	1864	Κέρκυρα	Έγένετο υπήκοος Έλληνα μετά τήν ένωση τῆς Έπτανήσου καί φέρε διαβατήριον τοῦ έν Θεσσαλονίκη ἄριθ. 75 τοῦ 1864.
21	Γρηγόριος Ίωάννου	28	Υποδηματοποιός	Χαλκίς	1866	Σέρροι	Ένεγραφή δημότης Χαλκίδος τό 1862 κατά τό ὑπ' αἰθ. 3866 ἀποδεικτικόν τοῦ Δημάρχου Χαλκιδέων, ἔμεινε έν Έλλάδι τρία ἔτη καί φέρε διαβατήριον τῆς Νομαρχίας Εὐβοίας ὑπ' αἰθ. 14 τῆς 10 Φεβρουαρίου 1866.
22	Γεώργιος Κώστα Ζώρα	30	Παντοπώλης	Δήμος Κτημενίων	αὐτόχθων	Έλλ.. ἄγραφα	Φέρε διαβατήριον τῆς έν Κων/πόλει Πρεσβείας ὑπ' αἰθ.μ. 2309 τῆς 13 Σεπτεμβρίου 1863.
23	Γεώργιος Ν. Παπαγεωργίου	28	Παντοπώλης	»	»	»	Φέρε διαβατήριον τῆς έν Κων/πόλει Πρεσβείας ὑπ' αἰθ.μ. 348 τῆς 20 Φεβρουαρίου 1861.
24	Ἀθανάσης Δημητράκης	20	Ἀλευροπώλης	»	»	»	Φέρε διαβατήριον τῆς Νομαρχίας Φθιώτιδος κ.λπ. ὑπ' αἰθ. 9 τῆς 27 Ἰανουαρίου 1868.
25	Περικλῆς Κ. Λάσπας	40	Καφεπώλης	Λεβαδεία	»	Λεβαδεία	Φέρε διαβατήριον τῆς Νομαρχίας Ἀττικῆς κ.λπ. ὑπ' αἰθ. 333 τῆς 18 Μαρτίου 1864.
26	Συμεών Έλευθερίου	53	Χρηματιστής	Έρμούπολις	»	Σύρος	Φέρε ναυτικόν βιβλίδιον ὑπ' αἰθ. 2467 καί διατλωμα Κυβερνήτου πέντε τόνων τοῦ Λιμεναρχείου Σύρου ὑπ' αἰθ.μ. 261 τῆς 27 Αὐγούστου 1840.
27	Δημήτριος Στεργίου	28	Υπηρέτης	Ἀθῆναι	1868	Σέρροι	Έμεινε δέκα ἔτη εἰς Ἀθῆνας. Ένεγραφή δημότης ἐκεῖ καί φέρε διαβατήριον τῆς Νομαρχίας Ἀττικῆς κ.λπ. ὑπ' αἰθ. 1514 τῆς 2 Σεπτεμβρίου 1868.

Α/Α	Όνομα και επώνυμον	Ηλικία	Επάγγελμα	Δήμος εις ὃν ἀνήκει	Χρόνος καθ' ὃν ἀπέκτησε τὴν ἑλλ. ἰθαγένεια	Πατρίς	Σημειώσεις
28	Νικόλαος Δημητρίου	45	Παντοπώλης	Πειραιεύς	1846	Σέρραι	Ἀπὸ τοῦ 1837 μετέβη εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ 1844 ἐγένετο δημότης Νέας Πέλλης καὶ φέρει διαβατήριον τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπ' ἀριθ. 2365 τῆς 1ης Φεβρουαρίου 1853.
29	Στέργιος Ἰωάννου	30	Μεταποράτης	Ἀθῆναι	1864	»	Μετέβη εἰς Ἀθήνας τὸ 1860 ὅτε ἐνεγράφη δημότης, ἔμεινε μέχρι τοῦ 1864 καὶ φέρει διαβατήριον τῆς Νομαρχίας Ἀττικῆς κλπ. ὑπ' ἀριθ. 1002 τῆς 30 Μαΐου 1864.
30	Ἰωάννης Ἀγαθός	56	Ὑψηλῆτης	»	αὐτόχθων	Θήβαι	Φέρει διαβατήριον τοῦ Προξενείου Θεσ/νίκης ὑπ' ἀριθ. 65 τῆς 19 Ἀγούστου 1869 ἐκδοθέντος ἐπὶ τῆ βάσει τοῦ ὑπ' ἀριθ. 866 τῆς 8 Ἰουλίου 1865 τῆς Νομαρχίας Ἀττικῆς κλπ.
31	Ἰωάννης Καπέτης	69	Ἐμπορὸς	Νέα Πέλλη	1856	Μακεδονία	Ἐνεγράφη δημότης Νέας Πέλλης διαμεινας τρία ἔτη ἐν Ἑλλάδι καὶ φέρει διαβατήριον.
32	Κωνσταν. Ἰων. Καπέτης	32	Ἐμπορὸς	»	ἐκ πατρὸς	Σέρραι	Ἐπὶ τῆ βάσει τῆς ἐθνικότητος τοῦ πατρὸς του.
33	Γεώργιος Κωνσταντίνου	32	Πωλῆς	Ἀθῆναι	1864	»	Ἐμεινε εἰς Ἀθήνας ἀπὸ τοῦ 1861 ὅτε ἐνεγράφη δημότης μέχρι τοῦ 1864 καὶ φέρει διαβατήριον τῆς Νομαρχίας Ἀττικῆς κλπ. ὑπ' ἀριθ. 136 τῆς 18 Φεβρουαρίου 1864.

34	Παναγ. Γεωργίου	30	Άρτοποιός	Σύρος	1858	Κυδωνία	Έξήγησεν έν Σύρου τό δημοτικόν του, διότι άπώλεσε τό διαβατήριόν του.
35	Χριστόδ. Κουρτσσιάννης	48	Έμπορος	Άθήναι	1850	Ίωάννινα	Ένεγραφη δημότης Άθηνών τό 1847, έμεινε τρία έτη έν Άθήναις και φέρει διαβατήριον του Προξενείου Θεσ/νίκης υπ' αριθ. 528 τής 28 Δεκεμβρίου 1868.
36	Άντώνης Βαλογιάννης	52	Έμπορος	Ζάκυνθος	1864	Ζάκυνθος	Φέρει διαβατήριον του έν Θεσ/νίκη Άγγλου Προξένου του 1864. Έγένετο υπήκοος Έλληνα μετά τήν ένωσιν τής Έπτανήσου.
37	Έλευθέριος Χαρισιάδης	35	Ίατρος	Λαμία	1856	Ίωάννινα	Ένεγραφη Δημότης Άθηνών τό 1853, έμεινε 6 έτη σπουδάζων τήν Ίατρικήν έν τῷ Πανεπιστημίῳ και φέρει και διαβατήριον του έν Αύλωνι Υποπροξενείου υπ' αριθ. 23 τής 6 Δέκ. 1867 εκδοθέντος επί τῆ βίασει του υπ' αριθ. 66 από 7 Σεπτεμβρίου 1860 διαβατηρίου του Έλλ. Προξενείου έν Βιτωλίου.
38	Χρήστος Θωμά Ζλατάνος	19	Έμπορος	Άθήναι	έν πατρός	Σέρραι	Φέρει διαβατήριον του Προξενείου έν Θεσσαλονίκη υπ' αριθ. 66 τής 20 Αύγούστου 1869.

*Άποψη τῆς πόλης τῶν Σερρῶν τῆ δεκαετία τοῦ 1880.
Ἡ φωτογραφία δημοσιεύθηκε στό βιβλίο τοῦ S. Gorcenjāc: Makedonien und Alt-Serbien, πού ἐκδόθηκε στή Βιέννη τό 1889.*

ΚΩΝ/ΝΟΣ Β. ΧΙΩΛΟΣ

Δρ Νομικῆς

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ

Όπως εἶναι γνωστό καί ἐπιβεβαιωμένο ἱστορικῶς, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μας προμαχεῖ πάντοτε σέ ὄλους τούς Ἀγῶνες τοῦ περιοισίου ἑλληνικοῦ μας ἔθνους καί διαδραμάτισε ἀποφασιστικό ρόλο σέ κρίσιμες γι' αὐτό στιγμές. Ὁρθοδοξία καί Ἑλληνισμός εἶναι δύο ἔννοιες πού συνδέονται ἀρρήκτως μεταξύ τους καί διάγουν βίον παράλληλον.

Κατά τή διάρκεια τῆς μακροαίωνης Τουρκοκρατίας, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἦταν ἡ μοναδική πηγή καί δύναμη γιά τήν διακήρυξη τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καί τῆς ἐσωτερικῆς φλόγας γιά ἐθνική ἀνεξαρτησία. Ἡ ἐκκλησία ἦταν τότε κυριολεκτικά ἡ Κιβωτός τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους, πρωτοστατήσασα στούς ἐθνικούς μας ἀγῶνες καί πληρώσασα βαρὺ φόρο αἵματος. Ἡ συστηματική προσπάθεια τῶν Τούρκων νά ἀφανίσουν τό Ἑλληνικό Γένος, ἔβρισκε ἀντιμέτωπη τήν ἀντίδραση τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπί πέντε συνεχεῖς καί πλέον αἰῶνες, ἡ ὀρθόδοξη χριστιανική ζωὴ μέσα στούς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας παρέμεινε ἡ μόνη ὀργανωμένη ζωὴ γιά τόν Μακεδονικό ἑλληνισμό.

Μεγάλη ὅμως ὑπῆρξε ἡ συμβολή τῆς Ἐκκλησίας καί στόν Μακεδονικό Ἀγῶνα, κατά τόν ὁποῖο ἡ Ἐκκλησία ἀγωνίσθηκε μέ ἀδάμαστο πνεῦμα καί τόν ὁποῖο καθάγιασε διά τοῦ αἵματος πολλῶν Ἐπισκόπων, ἱερέων καί μοναχῶν, συμβάλλοντας στή διαφύλαξη τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως καί τῆς ἐθνικῆς μας γλώσσης. Συνυφασμένος ὁ Ἑλληνισμός καί ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία στή Μακεδονία καί τή Θράκη, ἀντιμετώπισαν ἀπό κοινοῦ τίς τρομοκρατικές ἐπιθέσεις καί τίς θηριωδίες τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων. Πρῶτοι οἱ ἱερεῖς ἀντιστάθηκαν σ' αὐτούς καί ἀντιμετώπισαν τήν μάχαιρά τους. Πολύ προτοῦ ἐπέμβει οὐσιαστικῶς στόν Μακεδονικό Ἀγῶνα τό ἐλεύθερο Ἑλληνικό Κράτος, ἡ Ἐκκλησία δραστηριοποιήθηκε πλήρως καί συνέβαλε μέ ὅλες τίς δυνάμεις της στήν ὀργάνωση καί στήν ἐπιτυχή διεξαγωγή του.

Εἰδικότερα, ἡ συμβολή τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας τῶν Σερρών γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς πόλεως ὑπῆρξε καθοριστικῆς σημασίας. Ὁ τότε Μητροπολίτης Σερρών Ἀπόστολος μετέσχε ὄλων τῶν ἀγῶνων τῆς πόλεως, θυσιάσας κυριολεκτικῶς ἑαυτόν ὑπέρ τοῦ ποιμνίου του. Γενικά, ἡ φυσιογνωμία

του διακεκριμένου εκείνου ιεράρχου έδέσποσε σέ όλόκληρη τήν περιφέρεια τών Σερρών κατά τή διάρκεια τής ποιμαντορίας του (1909-1917).

Κατά τίς τραγικές ημέρες του Ίουνίου του 1913, ό Μητροπολίτης Ἀπόστολος, έκτός τών άλλων μέτρων που έλαβε για τήν έπίσπευση τής άπελευθέρωσης τής πόλεως τών Σερρών, έμερίμνησε και για τόν σχηματισμό Ἐπιτροπών για τή συγκρότηση και όργάνωση πολιτοφυλακής, άποτελουμένης άπό Χριστιανούς και Ὁθωμανούς και για τή μεταφορά και προμήθεια πολεμοφοδίων. Στούς πολιτοφύλακες προσετέθησαν τήν έσπερα τής 24ης Ίουνίου και λίγοι Ἑλληνες στρατιώτες, πρόδρομοι τών προσκόπων τής προελαύνουσας Ἑλληνικής Στρατιᾶς. Καί καθ' όλο μέν τό διάστημα άπό τής 24ης μέχρι τής 27ης Ίουνίου, ή πολιτοφυλακή έμπόδιζε έπιτυχώς τήν είσοδο στην πόλη τών Σερρών όμάδων βουλγαρικού στρατού, άπό τούς ύποχωροϋντες, καθώς και τίς επανειλημμένες άπόπειρες τών κομιτατζήδων κατά τής πόλεως. Ἀλλά τό άπόγευμα τής 27ης Ίουνίου, μικτή δύναμη βουλγαρικού πεζικού και ίππικού άπό 170 άνδρες και κομιτατζήδες μέ τέσσερα πολυβόλα κατέλαβε τόν δεσπόζοντα τής πόλεως λόφο του Ντουτλή. Βλέπων τότε ό Μητροπολίτης τό άδύνατον τής περαιτέρω άμύνης άπό τούς πολιτοφύλακες, ζήτησε άπό τόν Βασιλέα Κωνσταντίνο τήν έπίσπευση τής προελάσεως του στρατού μας και τήν κατάληψη τής πόλεως τών Σερρών μέ τό έξής άγωνιϋδες τηλεγράφημα (τό όποιο έμεινε στην ίστορία, διότι χάρις σ' αυτό έπεσπεύσθη ή άπελευθέρωσή της) προς τόν Βασιλέα τών Ἑλλήνων Κωνσταντίνο:

«Ἡ πόλις τών Σερρών, έγκαταλειφθεΐσα άπό ήμερών παρά τών Βουλγαρικῶν στρατιωτικῶν και πολιτικῶν Ἀρχῶν, διωκήθη ύπό του Μητροπολίτου, αλλά πολυάριθμοι βούλγαροι κομιτατζήδες τής περιφέρειας προσβάλλουν έκτοτε τήν πόλιν, επί σκοπῷ λεηλασίας και πυροπολήσεως. Οί πολῖται άμύνονται και άπωθοῦσι τās επιθέσεις. Ἀλλά φόβος μέγας ύπάρχει μήπως έξαντληθῶσιν επί τέλους, και τότε ή Ἑλληνικοτάτη αυτή πόλις θά μεταβληθῆ εις έρειπια. Ἡ πόλις όλόκληρος ύποβάλλει εις τήν Ὑμετέραν Μεγαλειότητα τήν θερμήν παράκλησιν, ίνα ευαρεστουμένη διατάξη τήν έπίσπευσιν τής καταλήψεώς της».

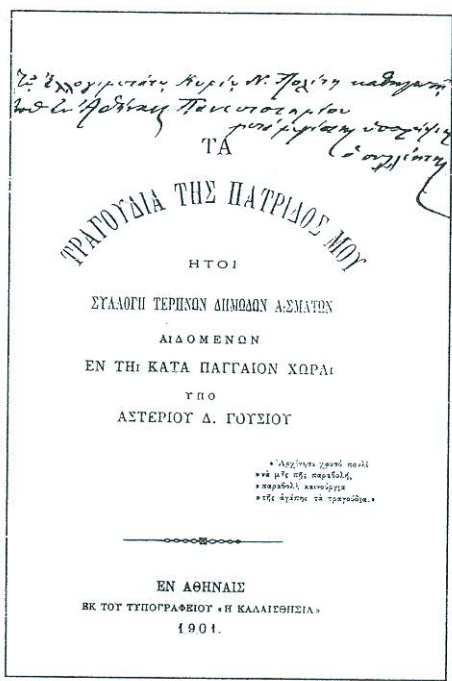
Γενικώς, ή συμβολή του Μητροπολίτου Ἀποστόλου στην άπελευθέρωση τών Σερρών ύπῆρξε άποφασιστικής σημασίας, καθ' όσον ύπό τήν φωτεινή ήγεσία του οί Σερραῖοι άμύνθηκαν σθεναρῶς κατά τής βουλγαρικής έπιβουλης και διατήρησαν τόν έθνισμό και τήν πίστη τους στην Ὁρθοδοξία.

Ὑστερα άπό όσα λίαν συνοπτικῶς διαλάβαμε άνωτέρω, άνενδοίαστο έξάγεται τό συμπέρασμα ότι ή συμβολή τής Ἐκκλησίας στην άπελευθέρωση τών Σερρών κατά τήν 29η Ίουνίου 1913, ύπῆρξε πολύ μεγάλη. Ὡς εκ

τούτου, ὀρθῶς, ὅπως προαναφέραμε, θεωρεῖται καί ἀπό ὅλους συνομολογεῖται ὅτι ἡ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας εἶναι συνυφασμένη μέ τήν ἔνδοξη ὑπερτρισχίλιετή ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ μας Γένους, ὅτι ἡ Ἐκκλησία προμαχεῖ ἀνέκαθεν εἰς ὅλους τούς ἐθνικούς Ἀγῶνες τοῦ Ἑλληνισμοῦ μέ ἑκατόμβες θυμάτων κληρικῶν παντός βαθμοῦ καί ὅτι ἡ Ἐκκλησία ὑπῆρξε «βοηθός καί σκεπαστής» στούς δίσεχτους χρόνους τοῦ Ἔθνους μας.

Ἐπομένως, γιά νά συνεχίσουμε νά ὑπάρχουμε ὡς Ἕλληνες, θά πρέπει νά φυλάξουμε πρωτίστως, ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ, τήν Ὁρθοδοξία, καθ' ὅσον ἡ ὀρθόδοξος πίστη μας εἶναι ἡ πλέον πολύτιμη ἐθνική μας κληρονομιά. Δέν θά πρέπει νά μᾶς διαφεύγει ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος ἐκκλησία μας ὑπῆρξε πάντοτε -καί εἶναι καί σήμερα- ἡ φιλόστοργος Μητέρα καί ἡ Τροφός τοῦ Γένους μας καί ὅτι μόνον μέ αὐτήν ζεῖ ὁ Ἑλληνισμός καί θά ζεῖ εἰς τούς αἰῶνας.

294

Τὰ τραγούδια τῆς πατρίδος μου,
 ἦτοι
 συλλογή τερπνῶν
 δημοδῶν ἄδομένων
 ἐν τῇ κατὰ Πάγγαιον χώρα
 ὑπὸ Ἀστερίου Δ. Γουσίου

(Ἐν Ἀθήναις: 1901)¹
 Εὐετηρίαση: ΓΙΩΡΓΟΣ Κ. ΑΓΓΕΙΟΠΛΑΣΤΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Ὁ Ἀστέριος Δ. Γούσιος γεννήθηκε τὸ 1862 στὰ Λακκοβήγια τοῦ Παγγαίου. Ἀριστοῦχος τοῦ φερώνυμου διδασκαλείου τοῦ Μαρούλη στίς Σέρρες διορίζεται τὸ 1894, χρονιά πού ἐκδίδεται στή Λειψία τὸ πρῶτο βιβλίο του *Ἡ κατὰ τὸ Πάγγαιον χώρα*, διευθυντῆς τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς Λακκοβηκίων καὶ ἀργότερα δάσκαλος σέ διάφορα χωριά τῆς περιοχῆς καὶ στή Δράμα.

Στή Δράμα γνωρίζεται μέ τὸ μητροπολίτη Χρυσόστομο Καλαφάτη, μετέπειτα ἐθνομάρτυρα μητροπολίτη Σμύρνης, πού “καθοδηγεῖ” τή δραστηριότητα καὶ συμμετοχή του στό Μακεδονικὸ Ἀγῶνα, κυρίως στήν περιοχὴ τῆς Ἀλιστράτης. Τὸ διάστημα 1902-1908 ἐργάζεται ὡς δάσκαλος στήν κοινότητα Πραβίου (σημερ. Ἐλευθερούπολη). Μέ τὴν κήρυξη τοῦ Νεοτουρκικοῦ Συντάγματος τὸ 1908 ἐγκαθίσταται στὰ Σέρρες καὶ ἀνοίγει τὸ πρῶτο βιβλιοπωλεῖο τῆς πόλης καὶ τὸν ἐπόμενο χρόνο ἓνα ἀπὸ τὰ πρῶτα τυπογραφεῖα τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας. Τὸ 1913 ἀλλὰ καὶ τὸ 1916 συλλαμβάνεται καὶ φυλακίζεται ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους γιὰ νὰ ἐπι-

1. Σέ πρώτη μορφή περιλήφθηκε στὰ 10 ἀδημοσίευστα ἱστορικά σημειώματα (1822-2000), ἔκδοση περιορισμένου ἀριθμοῦ CD ROM ἀπὸ τὸ Τμῆμα Πληροφορικῆς τοῦ ΤΕΙ Σερρῶν, Σεπτέμβριος 2004.

στρέφει μέ τήν ἀνακωχή τοῦ 1918. Πεθαίνει τό 1920, σέ ἡλικία 58 ἐτῶν. Ὁ γιός του Χρήστος Γούσιος ἐπαναλειτούργησε τό τυπογραφεῖο ἀρχικά στίς Σέρρες κι ἀργότερα στή Θεσσαλονίκη².

Κατά τήν εὔρετηρίαση προηγείται ἡ ἀπλή καταγραφή τοῦ τίτλου τοῦ τραγουδιοῦ (τ.τ.). Σέ ἐλάχιστες περιπτώσεις μετά τόν τίτλο ἀκολουθοῦν μέσα σέ παρένθεση, γιά διευκρινιστικούς καθαρά λόγους, οἱ πρῶτοι στίχοι τοῦ τραγουδιοῦ. Ὅταν λείπει ὁ τίτλος (χ.τ.), καταγράφουμε τούς πρῶτους στίχους σέ πλάγια γραφή. Ἀκολουθοῦν ὁ ἀριθμός τῶν στίχων (στ.), ὁ αὐξων ἀριθμός (ἀ.ἀ.) τῆς συλλογῆς καί ἡ σελίδα (σ.) τοῦ βιβλίου. Ὅταν, ἐπίσης, οἱ πρῶτοι στίχοι διαφορετικῶν τραγουδιῶν τῆς ἴδιας κατηγορίας εἶναι ὅμοιοι, παρατίθενται καί οἱ δεῦτεροι ἢ καί οἱ τρίτοι. Οἱ δεῦτεροι παρατίθενται ἀκόμα, ὅταν βοηθοῦν στήν ἀναγνώριση καί στόν ταχύτερο προσδιορισμό τῶν τραγουδιῶν. Κατά τήν παρουσίασή τους ἐδῶ, ὅπου χρειάστηκε καί χωρίς τήν ἀφαίρεση τῶν λόγιων, ὑποθέτουμε, γραμματικῶν παρεμβάσεων τοῦ συγγραφέα στό κείμενο, μεταφέρθηκαν μέ τίς ἀπαραίτητες ὀρθογραφικές προσαρμογές στά σημερινά δεδομένα τῶν κανόνων τῆς γραμματικῆς.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Κεφάλαιο Α' – Νανουρίσματα

- χ.τ.: Ἔλα, ὕπνε μ' κι ἔπαρέ το, / καί Χριστέ μ' ποκοίμισέ το,
στ.8, ἀ.ἀ.1, σ.7
- χ.τ.: Πάρτε το καλά κορτσούδια, στ.8, ἀ.ἀ.2, σ.7
- χ.τ.: Νάνι, νάνι, νάνι, / ἦρτ' ὁ ὕπνος νά τό πάρει, / νά τό πάγ'
στ' Ἀγᾶ τ' ἀλώνια, στ.8, ἀ.ἀ.3, σ.8
- χ.τ.: Τό παιδί μου νανουρίζω, στ.4, ἀ.ἀ.4, σ.8
- χ.τ.: Ἔλα ὕπνε κι ἔπαρέ το / σύρε καί σεργιάνισέ το, στ.6, ἀ.ἀ.5, σ.8
- χ.τ.: Ἔχ' ὁ βασιλιάς κορτσούδι, στ.12, ἀ.ἀ.6, σ.8-9
- χ.τ.: Νάνι, νάνι, νάνι, νάνι / ἦρτ' ὁ ὕπνος νά τό πάρει, στ.4, ἀ.ἀ.7, σ.9
- χ.τ.: Ἔχω γιό κι ἔχω χαρά, στ.5, ἀ.ἀ.8, σ.9
- χ.χ.: Μή χτυπᾶτε μή βροντᾶτε, στ.4, ἀ.ἀ.9, σ.9
- χ.τ.: Πάππος, πάππος, πάγ' στά ἀμπέλια, στ.14, ἀ.ἀ.10, σ.10

2. Βιογραφικά πού σημειώνονται καί ἀπό τόν ἐγγονό τοῦ συγγραφέα Ἀστέριο Χρήστου Γούσιου στόν Πρόλογο τῆς ἐπανεκδόσης ἀπό τόν ἴδιο τῶν δύο βιβλίων *Ἡ κατά τό Πάγγαιον χώρα* (Λειψία 1894) καί *Τά Τραγούδια τῆς πατρίδος μου* (Ἀθήνα 1901), ἔκδ. Καπάνι, Θεσσαλονίκη 1999.

Κεφάλαιο Β' – Τά Βαϊτικά

- χ.τ.: *Αὐτό τ' ἀστρούδι τό μικρό πού πᾶν' μέ τό φεγγάρι,*
στ.4, ἀ.ἀ.11, σ.10
- χ.τ.: *Γραμματικέ καί ρήτορε καί ψάλτη κι ἀναγνώστη,*
/τόν μήνα βγάξεις τό χαρτί τόν χρόνε καλαμάρι,
στ.8, ἀ.ἀ.12, σ.11
- χ.τ.: *Γραμματικέ καί ρήτορε καί ψάλτη κι ἀναγνώστη,*
/σήκον ἀπό τήν κλίνη σου, καί κάθου στό θρονί σου,
στ.8, ἀ.ἀ.13, σ.11
- χ.τ.: *Μέσα σ' τήν μέσ' στήν θάλασσα καρέκλα καρυδένια,*
στ.7, ἀ.ἀ.14, σ.11
- χ.τ.: *Ἔχω καράβ' στήν θάλασσα καράβ' ἀρματωμένο,* στ.9, ἀ.ἀ.15, σ.12
- χ.τ.: *Ἄντρογεννήτσι τρυφερό, γοργοστεφανωμένο,* στ.10, ἀ.ἀ.16, σ.12
- χ.τ.: *Χρυσό μου παγωνόφτερο, τ' ἔχεις καί κλαῖς τέσ νύχτες;*
στ.10, ἀ.ἀ.17, σ.12-13
- χ.τ.: *Ποιά θάλασσα, ποιός οὐρανός, ποιά βρύση δέν θολώνει,*
στ.6, ἀ.ἀ.18, σ.13
- χ.τ.: *Ἀφέντη μ' πρωτοτίμητε καί πρωτοτιμημένε,* στ.12, ἀ.ἀ.19, σ.13
- χ.τ.: *Ἐσένα πρόπ' ἀφέντη μου, τό ἄξιο τό ζευγάρι,* στ.7, ἀ.ἀ.20, σ.14
- χ.τ.: *Τό μῆλο, τό γλυκόμηλο, ἀπ' τήν γλυκιά μηλίτσα,* στ.11,
ἀ.ἀ.21, σ.14
- χ.τ.: *Ποιές θάλασσες καί ποιά νησιά χαίρονται τόν καλό μου,* στ.5,
ἀ.ἀ.22, σ.14-15
- χ.τ.: *Ποῦ νάβρω ἓνα ψηλό δενδρίνά [γ]ένει κυπαρίσσι,* στ.7, ἀ.ἀ.23, σ.15
- χ.τ.: *Θαυμάζομαι τόν οὐρανό πῶς στέκει δίχως στύλο,* στ.7, ἀ.ἀ.24, σ.15
- χ.τ.: *Ἄρχοις μέ τήν ἀρχόντισσα σ' τήν σκάλα ἀνεβαίνουν,* στ.7,
ἀ.ἀ.25, σ.16
- χ.τ.: *Σάν ἄνοιξαν οἱ οὐρανοί, κι ἐφάνηκαν ἀγγέλοι,* στ.8, ἀ.ἀ.26, σ.16
- χ.τ.: *Τί εἶναι ἥλιο μ' ἡ ἄργητας κι ἀργεῖς νά βασιλέψεις;* στ.9, ἀ.ἀ.27, σ.16
- χ.τ.: *Ἄγέρα μου καλοκαιρνέ, φύσα γιά νά δροσίσεις,* στ.15, ἀ.ἀ.28, σ.17
- χ.τ.: *Καλότυχη Κυράτσα μας μέ γιόν μέ θυγατέρα,* στ.6, ἀ.ἀ.29, σ.17

Κεφάλαιο Γ' - Τραπεζικά

- χ.τ.: *Ἐρ, φίλοι μ' καλωσορίσητε (δίς),* στ.15, ἀ.ἀ.30, σ.18
- χ.τ.: *Γιά δές τραπέζια ἀργυρά σινιά μαλαμετένια,* στ.11, ἀ.ἀ.31, σ.18-19
- χ.τ.: *Ἄσπρο σταφύλι ροζακί καί κόκκινο κεράσι,* στ.9, ἀ.ἀ.32, σ.19

- χ.τ.: Μέσα σέ περιβόλι μπῆκα, ἀμάν καρραγκιοζλή, σέ χρυσό μπαχτσέ,
στ.26, ἀ.ἀ.33, σ.19-20
- χ.τ.: Ἀφέντη μου στήν τράπεζα θέλω νά σέ τιμήσω, στ.11, ἀ.ἀ.34, σ.20
- χ.τ.: Κάτω στήν ἄκρα τοῦ γιालοῦ στήν ἄκρα τοῦ θαλάσσου, στ.21,
ἀ.ἀ.35, σ.21
- χ.τ.: Τρεῖς ἀρχοντάδες ἔτρωγαν τ' αὐ' Δημητριοῦ τό βράδου, στ.12,
ἀ.ἀ.36, σ.21-22, ἡμιτελές

Κεφάλαιο Δ' – Γαμήλια καί Χορευτικά

- χ.τ.: Μέγα μου Σταυρέ, μεγάλε ἄγιο Γιώργη, στ.3, ἀ.ἀ.37, σ.22
- χ.τ.: Ἀκόμα σήμερα 'μαι 'δῶ, ταχνά θέλ' νά πηγαίνω, πάλιν ἔρχομαι,
στ.14, ἀ.ἀ.38, σ.22-23, γύρισμα: ἔχετε γειά
- χ.τ.: Μή μέ διώχνετε, καλά μ' ἀδέλφια, στ.7, ἀ.ἀ.39, σ.23
- χ.τ.: Ἐβγα μάννα μ' στά κάγκελα, ἔβγα στά παραθύρια,
στ.6, ἀ.ἀ.40, σ.23
- χ.τ.: Τώρα τοῦ γαμπροῦ ἡ μάννα περφανεύεται καί λέγει,
στ.10, ἀ.ἀ.41, σ.20-21
- χ.τ.: Χέρι μέ χέρι πιάστηκαν, στ.9, ἀ.ἀ.42, σ.21,
γύρισμα: σγονρέ βασιλικέ μου, / νύφη μ', καρδιά σου τρέμει
- χ.τ.: Ἀπόψε μανρομάτα μου μαζί θά κοιμηθοῦμε, μαρῆ Ρωμιά
[γύρισμα], στ.7, ἀ.ἀ.43, σ.21
- τ.τ.: Ὁ Κουμπάρος, στ.13, ἀ.ἀ.44, σ.25
- χ.τ.: Στῆς μαντζουράνας τόν ἀνθό ἔπεσα ν' ἀποκοιμηθῶ,
στ.12, ἀ.ἀ.45, σ.25
- τ.τ.: Τό ὄνειρο, στ.14, ἀ.ἀ.46, σ.26
- χ.τ.: Πουλούδι ἔχω στήν αὐλή, μά τήν ἀγιά Παρασκευή,
στ.8, ἀ.ἀ.47, σ.26
- χ.τ.: Σ' αὐτά τά σπίτια τά ψηλά, στ.12, ἀ.ἀ.48, σ.27
- χ.τ.: Ἀρχίνησε, χρυσό πουλί, νά μᾶς πεῖς παραβολή, στ.18,
ἀ.ἀ.49, σ.27-28
- χ.τ.: Μιά θάλασσα – κι ὦχ ἀμάν ἀμάν [γύρισμα] / μιά θάλασσα
ἔσυρνε κλαδιά, στ.15, ἀ.ἀ.50, σ.28
- χ.τ.: Σύ, γοργό μου χελιδόνι, στ.12, ἀ.ἀ.51, σ.28-29
- χ.τ.: Ἀκοῦς ἐσύ πρωτόσυρτε καί σύ πρωτοκαγκίλευτε, στ.8,
ἀ.ἀ.52, σ.29
- χ.τ.: Παλικάρια μου Ρεβενιώτικα, στ.16, ἀ.ἀ.53, σ.29-30
- χ.τ.: Μέ ἀγάπησες, κορτσούδι μ', σέ ἀγάπησα καί 'γώ, στ.8,
ἀ.ἀ.54, σ.30

- χ.τ.: Μάρ' γιά πεῖτε του, γιά πεῖτε του αὐτόν τόν νιό, στ.12,
ἀ.ἀ.55, σ.30
- χ.τ.: Μιά κοντή, κοντούλα, τζάνουμ, μιά μελαχροινή, στ.19,
ἀ.ἀ.56, σ.31
- χ.τ.: Ἐψές ὄντας -Ροῦσα μ' καί ξανθή [γύρισμα], / ἔψές ὄντας
λιανόβρεχε, στ.12, ἀ.ἀ.57, σ.31-32
- χ.τ.: Πῆγα σέ γάμο σέ χαρά πῆγα σέ πανηγύρι, στ.8, ἀ.ἀ.58, σ.32
- χ.τ.: Ὅλις οἱ βέρ - τζιάνι μ' ἀμάν [γύρισμα], / ὅλις οἱ βέργες εἶν' ἐδῶ,
στ.26, ἀ.ἀ.59, σ.32-33
- χ.τ.: Ἀσημένια βέργα πελεκῶ, στ.14, ἀ.ἀ.60, σ.33
- χ.τ.: Γιά 'ναψε κόρη μ' τό κηρί καί βάλ' το στό φανάρι, στ.14, ἀ.ἀ.61,
σ.35
- χ.τ.: Ἐνα χελιδό -κι ὠχ ἀμάν ἀμάν [γύρισμα], ἕνα χελιδόνι μοναχό,
στ.16, ἀ.ἀ.62, σ.34
- χ.τ.: Κουρτσούδι μ', πές τήν μάνα σου / καί παρακάλεσέ την,
Καροφυλλιά [γύρισμα], στ.16, ἀ.ἀ.63, σ.35
- χ.τ.: Βάστα, ἥλιο μ', βάστα κομματάκι, στ.9, ἀ.ἀ.64, σ.35
- χ.τ.: Ἀπόψε δέν κοιμήθηκα καί σήμερα νυστάζω, στ.8, ἀ.ἀ.65, σ.36
- χ.τ.: Ἐψές κάτι μαλώσαμε μέ τήν μιά καί μέ τήν ἄλλη / πῆρα ζάλη
στό κεφάλι, στ.16, ἀ.ἀ.66, σ.36
- χ.τ.: Ἀπό τήν πόρτα σου περνῶ κι ἀπό τόν μαχαλά σου,
στ.11, ἀ.ἀ.67, σ.37
- χ.τ.: Χαμαϊδῆ μου λεμονιά κι ἄσπρη μου τριανταφυλλιά,
στ.16, ἀ.ἀ.68, σ.37
- χ.τ.: Μαῦρα μου χελιδόνια κι ἄσπρα μου πουλιά, στ.12, ἀ.ἀ.69, σ.38
- χ.τ.: Ἐψές βουλήθηκα νά 'ρθῶ, γιά νά μ' ἔχεις ἀδελφό, στ.10,
ἀ.ἀ.70, σ.38
- τ.τ.: Ἡ λυγερή, στ.10, ἀ.ἀ.71, σ.38-39
- χ.τ.: Μαρή ξανθιά ξανθούλα, σκύλα παράνομη, στ.5, ἀ.ἀ.72, σ.39
- χ.τ.: Σανδάλι σανδαλούδι μου σανδαλένιο μου κορμί,
στ.17, ἀ.ἀ.73, σ.39-40
- χ.τ.: Περιστερούδα μ' ὄμορφη καί χαμηλή τρυγώνα, στ.6, ἀ.ἀ.74, σ.40
- τ.τ.: Ἡ Λένη, στ.12, ἀ.ἀ.75, σ.40, γύρισμα: Λένη μου
- τ.τ.: Ἡ Ρῆγαινα, στ.16, ἀ.ἀ.76, σ.41, γύρισμα: κόρη μιά, μπέν οὐλμέμ,
σεντέντα βαβαζκετομέμ
- χ.τ.: Σηκωθεῖτε, Ληβεντάδες νά παγαίνομε, στ.8, ἀ.ἀ.77, σ.41, ἡμιτελές
- χ.τ.: Ἐσύ, μικρή μου Παπαδιά, δέν προσκυνᾷς τήν Παναγιά,
στ.8, ἀ.ἀ.78, σ.42
- χ.τ.: Πέντε χρόνια γκεξεροῦσα στό γιαλό, γιαλό, στ.15, ἀ.ἀ.79, σ.42

- χ.τ.: *Εὐσπλαχνο – εὐσπλαχνό μου ἀηδόني, στ.8, ἀ.ἀ.80, σ.42-43*
- χ.τ.: *Ἀνάμεσα σ' τρεῖς θάλασσες, στ.28, ἀ.ἀ.81, σ.43-44, γυρίσματα:
τριανταφυλλούδι μ' κόκκινο, νεράντζι καί λεμόνι*
- χ.τ.: *Πέντε παλικάρια κι ἔξι κοριτσούδια, στ.19, ἀ.ἀ.82, σ.44*
- χ.τ.: *Πολύν τόπο περπάτησα χωριά καί κατσαμπάδες,
στ.9, ἀ.ἀ.83, σ.44-45*
- χ.τ.: *Ἀπεφάσισα τά μαῦρα νά φορῶ παντοτεινά, στ.28,
ἀ.ἀ.84, σ.45-46, γύρισμα: Μαρία τοῦ Παπαῖ*
- χ.τ.: *Κάτω στό γιαλό, κάτω στό περιβόλι, στ. 10, ἀ.ἀ.85, σ.46*
- χ.τ.: *Ἐδῶ πέρα στό μετόχι ἀγνάδια στό μοναστηριό,
στ.8, ἀ.ἀ.86, σ.46*
- χ.τ.: *Φεγγάρι μου λαμπρό, λαμπρό, στ.17, ἀ.ἀ.87, σ.47*
- χ.τ.: *Γλυκοχαράζουν τά βουνά / κι οἱ ὄμορφες κοιμοῦνται, στ.18,
ἀ.ἀ.88, σ.47-48*
- χ.τ.: *Ἐπές στό ὄνειρό μου καί στά ξύπνα μου, στ.12, ἀ.ἀ.89, σ.48,
ἤμιτελές*
- χ.τ.: *– Ποῦ πᾶς, ἀγγελικό κορμί, ποῦ πᾶς καμαρωμένο;
στ.11, ἀ.ἀ.90, σ.48-49*
- χ.τ.: *Παραθύρια μου γραμμένα, κάγκελα μερτζιανωτά,
στ.7, ἀ.ἀ.91, σ.49*
- χ.τ.: *Στό φουντωμέ – κι ἀμάν ἀμάν [γύρισμα],
στό φουντωμένο τό κλαδί, στ.35, ἀ.ἀ.92, σ.49-50*
- τ.τ.: *Ἡ μηλίτσα, στ.37, ἀ.ἀ.93, σ.50-51*
- τ.τ.: *Ὁ φυλακισμένος, στ.21, ἀ.ἀ.94, σ.52*
- τ.τ.: *Ἡ Βαγγελίτσα, στ. 14, ἀ.ἀ.95, σ.53, γύρισμα: Βαγγελίτσα μ'*
- χ.τ.: *Νά 'χα νεράντζι νά 'ριχνα στό πέρα παραθύρι,
στ.16, ἀ.ἀ.96, σ.53-54, γύρισμα: Ρόιδο μου*
- χ.τ.: *Εἶδα ὄνειρο, κυρά μου, καί τῆς ὀμορφιάς θεά, στ.9, ἀ.ἀ.97, σ.54*
- τ.τ.: *Ἡ Γιαννούλα, στ.8, ἀ.ἀ.98, σ.54*
- χ.τ.: *Μπῆκα μέσ' στ' ἀμπέλι σάν νοικοκυρά, στ.7, ἀ.ἀ.99, σ.55*
- τ.τ.: *Ὁ Ἀσοίκης, στ.10, ἀ.ἀ.100, σ.55, γυρίσματα: καπετάν Βασιλική,
Μαριγώ κι Ἀναστασιά*
- τ.τ.: *Οἱ γριές, στ.20, ἀ.ἀ.101, σ.55-56*
- τ.τ.: *Ὁ Γέρος καί τό καντήλι, στ.22, ἀ.ἀ.102, σ.56-57,
γύρισμα: τόν γέρο τόν καημένο*
- τ.τ.: *Τό Ἄλφα Βῆτα, στ.48, ἀ.ἀ.103, σ.57*
- τ.τ.: *Οἱ δέκα ἀριθμοί (Ἐνα λόγο θέλ' νά πῶ),
στ.76, ἀ.ἀ.104, σ.59-61, γύρισμα: Ἀνυμνοῦμεν, δοξολογοῦμεν,
Κύριε*

- τ.τ.: *Οἱ 12 ἀριθμοί* (Ἔνα μωρέ ἕνα, ἅς τό ποῦμε ἕνα), στ.54, ἀ.ἀ.105, σ.61-63, γύρισμα: *λαλεῖ καί κωρλαλεῖ*
- χ.τ.: *Κίνησα τόν δρόμο, χαμαϊδή κοντοχαμαϊδή*, στ.17, ἀ.ἀ.106, σ.63-64, γύρισμα: *σ' ἀγαπῶ πολύ*
- τ.τ.: *Ὁ Δῆμος*, στ.30, ἀ.ἀ.107, σ.64-65, γυρίσματα: *μῶρ' γειά σ' ἀγάπη μου, σέ κλαῖν' τά μάτια μου [μετά τό δεύτερο καί τόν τέταρτο στίχο τῆς κάθε στροφῆς ἀντίστοιχα]*

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Κεφάλαιο Ε' – Καθιστικά

- τ.τ.: *Ἡ συζυγική πίστη* (Μιά κόρη μιὰ Κασιώτισσα μιὰ παντρεμένη κόρη), στ.32, ἀ.ἀ.108, σ.67-68
- τ.τ.: *Ὁ Ἀγαπητικός* (Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ μικρός, κι Ἀλέξης ἀνδρειωμένος), στ.42, ἀ.ἀ.109, σ.68-69
- τ.τ.: *Ἡ Ἀρετή*, στ.34, ἀ.ἀ.110, σ.70-71
- τ.τ.: *Ἡ Ἀρετή [δεύτερο]*, στ.21, ἀ.ἀ.111, σ.71
- τ.τ.: *Τά ἀδέλφια*, στ.26, ἀ.ἀ.112, σ.72
- τ.τ.: *Τό Φραγκόπαιδο*, στ.19, ἀ.ἀ.113, σ.73
- τ.τ.: *Ἡ σκληρή πεθερά*, στ.39, ἀ.ἀ.114, σ.73-74
- τ.τ.: *Ὁ Κώστας ἢ Ἀπιστία γυναικας*, στ.33, ἀ.ἀ.115, σ.75-76
- τ.τ.: *Ὁ Γιάννης καί ἡ Μούρκα του*, στ.25, ἀ.ἀ.116, σ.76
- τ.τ.: *Ὁ σκλάβος*, στ.17, ἀ.ἀ.117, σ.77
- τ.τ.: *Ὁ ξένος*, στ.24, ἀ.ἀ.118, σ.77-78
- τ.τ.: *Ὁ φυλακισμένος*, στ.18, ἀ.ἀ.119, σ.78-79
- τ.τ.: *Ἡ Μάρω*, στ.26, ἀ.ἀ.120, σ.79-80
- τ.τ.: *Τῆς Λάρισας τό γεφύρι*, στ.23, ἀ.ἀ.121, σ.80
- τ.τ.: *Τό Γκεμετζόπουλο*, στ.14, ἀ.ἀ.122, σ.81
- τ.τ.: *Ἡ βασιλοπούλα*, στ.9, ἀ.ἀ.123, σ.81
- τ.τ.: *Ἡ παπαδοκόρη*, στ.7, ἀ.ἀ.124, σ.82
- τ.τ.: *Ὁ ξενιτεμένος*, στ.15, ἀ.ἀ.125, σ.82
- τ.τ.: *Ὁ ξένος [δεύτερο]*, στ.15, ἀ.ἀ.126, σ.83
- τ.τ.: *Ἡ κατάρα*, στ.37, ἀ.ἀ.127, σ.83-84
- τ.τ.: *Ἡ κατάρα [δεύτερο]*, στ.13, ἀ.ἀ.128, σ.85
- τ.τ.: *Ἡ παπαδιά*, στ.16, ἀ.ἀ.129, σ.85-86
- τ.τ.: *Ὁ δράκοντας*, στ.24, ἀ.ἀ.130, σ.86
- χ.τ.: *Ὅσο ψηλά 'ναι οὐρανός καί τς θάλασσας τό βάθος*, στ.18, ἀ.ἀ.131, σ.87

- χ.τ.: Ἐνα καράβι ἔρχεται μ' ἐννέα λογιῶν μπαντέρα,
στ.13, ἀ.ἀ.132, σ.87-88
- χ.τ.: Ὅλα τά πουλιά κι ὄλα τά χελιδόνια συμμαζεύνονταν,
στ.15, ἀ.ἀ.133, σ.88
- τ.τ.: Ἡ Οὐβρησούδα, στ.15, ἀ.ἀ.134, σ.88-89
- τ.τ.: Ὁ γιός τῆς χήρας, στ.23, ἀ.ἀ.135, σ.89-90
- χ.τ.: Καλογρηπούλα περπατεῖ στήν ἄκρα τοῦ θαλάσσου, /
μέ τά μαλλιά της ξέπλεγα μέ χέρια σταυρωμένα,
στ.14, ἀ.ἀ.136, σ.90
- χ.τ.: Τόν ἄμμο πήγαινα τήν ἄκρα τοῦ θαλάσσου, / κι ἐσταύρωσα
μιὰ ὄμορφη πολύ μαυροματοῦσα, στ.12, ἀ.ἀ.137, σ.90-91
- χ.τ.: Βρύση μου κρύα μου βρύση, πῶς κρατᾶς κρύο νερό,
στ.8, ἀ.ἀ.138, σ.91
- τ.τ.: Ὁ ποντικός, στ.7, ἀ.ἀ.139, σ.91
- χ.τ.: Ποιά μάνα ἔχει δυό παιδιά πολύ μακριά στά ξένα,
στ.7, ἀ.ἀ.140, σ.91-92
- τ.τ.: Ὁ κνηγός, στ.14, ἀ.ἀ.141, σ.92
- τ.τ.: Τά νιάτα, στ.12, ἀ.ἀ.142, σ.92-93
- χ.τ.: Μέ τήν καλή μου συντροφιά θέλω νά τραγουδήσω,
στ.6, ἀ.ἀ.143, σ.93
- τ.τ.: Ἡ Λαμπρή, στ.20, ἀ.ἀ.144, σ.93-94
- χ.τ.: Σήμερα μέρα χρονική σήμερα πανηγύρι, στ.5, ἀ.ἀ.145, σ.91
- τ.τ.: Ὁ λύκος, στ.15, ἀ.ἀ.146, σ.91
- χ.τ.: Βασίλισσα διαβόλησα ἀπό γναλένιο πύργο, στ.15, ἀ.ἀ.147, σ.95
- τ.τ.: Ὁ καλόγερος καί ὁ δαίμονας, στ.19, ἀ.ἀ.148, σ.95-96
- τ.τ.: Ἡ ἀδικιά, στ.31, ἀ.ἀ.149, σ.96-97
- τ.τ.: Ὁ σύζυγος, στ.13, ἀ.ἀ.150, σ.97
- τ.τ.: Ἡ ἀγαπητική, στ.10, ἀ.ἀ.151, σ.98

Κεφάλαιο ΣΤ' – Μοιρολόγια

- χ.τ.: Σάν κίνησε ὁ Κωνσταντῆς νά πάει νά ζευγαρίσει,
στ.19, ἀ.ἀ.152, σ.98-99
- τ.τ.: Ὁ χάρος, στ.21, ἀ.ἀ.153, σ.99
- τ.τ.: Ὁ Γιαννάκης (Γιαννάκης μας ἀρρώστησε σαράντα μιὰ ἡμέρα),
στ.20, ἀ.ἀ.154, σ.100
- τ.τ.: Ὁ χατζῆς, στ.19, ἀ.ἀ.155, σ.100-101
- χ.τ.: Καλότυχα 'ναι τά βουνά, / καλότυχοι 'ναι κάμποι,
στ.14, ἀ.ἀ.156, σ.101

- χ.τ.: *Κεῖτετ' ὁ ξένος κείτεται στά ἔρημα τά ξένα, στ.14, ἀ.ἀ.157, σ.102*
- χ.τ.: *Ἐνας νιός ψυχομαχοῦσε τρία μερόνυχτα, στ.9, ἀ.ἀ.158, σ.102*
- χ.τ.: *Λεβέντης μας κατέβαινε ἀπό τό Μοσχοβούνι, στ.21, ἀ.ἀ.159, σ.102-103*
- χ.τ.: *Μικρὴ κοπέλα περπατεῖ στήν ἄκρα τοῦ θαλάσσου, /
μέ τά μαλλιά της ξέπλεγα, μέ χέρια σταυρωμένα. /
Παρακαλοῦσε τό Θεό, παρακαλεῖ καί κλαίει, στ.14, ἀ.ἀ.160, σ.103-104*
- χ.τ.: *Τόν ἄμμον ἄμμον πήγαίνα στήν ἄκρα τοῦ θαλάσσου, /
βρίσκω τοῦ Γιάννη τ' ἄρματα τοῦ Γιάννη τά τουφέκια,
στ.14, ἀ.ἀ.161, σ.104*
- χ.τ.: *Ἐψές προψές ἀπέρασα ἀπ' ἓνα παλιοκλήσι,
στ.17, ἀ.ἀ.162, σ.104-105*
- χ.τ.: *Ἡ Αὐγενοῦδα ἡ μικρὴ καί χαϊδεμένη, / ἐβγήκε κι ἐπαινήθηκε τόν
χάρο δέν φοβᾶται, στ.23, ἀ.ἀ.163, σ.105*
- χ.τ.: *Ἀκόμα σήμερ' εἶμαι 'δῶ, ταχνά θέλ' νά πηγαίνω, στ.11, ἀ.ἀ.164, σ.106*
- χ.τ.: *Ὦντας πεθάνω νά 'βρεχε, ν' ἀργήσουν νά μέ θάψουν,
στ.10, ἀ.ἀ.165, σ.106*
- χ.τ.: *Ἀκόμα σήμερὰ μαι 'δῶ αὔριο καί τό Σαββάτο, στ.12, ἀ.ἀ.166, σ.106-107*

135
ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΠΑΠΑΚΥΡΙΑΚΟΥ
Θεολόγος – Καθηγητής

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΩΝ,
ΤΟΠΟΤΗΡΗΤΩΝ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΣΕΡΡΩΝ
ΑΠΟ ΤΟ 1066 ΕΩΣ ΤΟ 1940

Πολλές αξιόλογες εργασίες συνεγράφησαν κατά καιρούς από μητροπολίτες, εκπαιδευτικούς, και άλλους πολίτες που υπηρέτησαν στις Σέρρες, από τό 1066 μέχρι τό 1940. Γράφτηκαν:

Α' Από μητροπολίτες και τοποτηρητές

1. Νικήτας (1066-1068)

Ο Νικήτας χαρακτηρίζεται από τούς ιστορικούς ως λόγιος ιεράρχης και διδάσκαλος τής Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ἐγραψε πολλές μελέτες και πραγματείες, ὅπως 1) Ἐρμηνείες στά βιβλία τής Ἁγίας Γραφῆς, α) τοῦ Ἰώβ, (P. Young, *Catena grecorum patrum in Job collectore Niceta Herecleensi*, Λονδῖνον 1637, Ἐνετία 1792), β) τῶν Ψαλμῶν (Πρόλογος Μίγνι P. G. 69,699-714. Κείμενον PG 93,13-470).

γ) τῶν τεσσάρων μεγάλων προφητῶν.

δ) τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν, πλήν τοῦ Μάρκου. I) Ματθαίου (B Corderius, *Synbolai in Matthaenum II*, Τουλούζη 1647. II) Λουκᾶ Corderius *Catena IXV grecorum patrum in Lucam Anverpiae* 1628 και *Mai Scriptorum veterum nova collectio IX626-724*. III) Ἰωάννη (ἀνέκδοτος) IV) Εἰς τās Ἐπιστολάς τοῦ Παύλου (J.A Cramer, *Catenae*, In N.T. VII, Ὁξφόρδη 1844, 279-598).

2) Ἐρμηνείες σέ πατερικά κείμενα, ὅπως α) Ἐρμηνεία τῶν δεκαέξι λόγων «τοῦ ἐν ἁγίοις πατρός ἡμῶν Γρηγορίου λόγοι, ἐρμηνευθέντες παρά τοῦ ἁγιωτάτου πατρός ἡμῶν Νικήτα τοῦ Ἡρακλείας τοῦ (πρώην) Σερρῶν»¹ (Ἑλληνικό κείμενον μέ σχόλια 1-11 PG 36,933-984). Τό ἔργο τῶν ὡς ἄνω λόγων «τοῦ ἐν ἁγίοις πατρός ἡμῶν Γρηγορίου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Θεολόγου, λόγοι πανηγυρικοί ἐρμηνευθέντες παρά τοῦ Νικήτα τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Ἡρακλείας πρώην Σερρῶν» ἀναφέρε-

1. Πατρολογία Migne, τόμ. 36, σ. 933-984. Ἐρμηνεία Νικήτα σέ 10 λόγους τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζινοῦ.

ται και στον κατάλογο των χειρογράφων και παλαιτύπων της Δωροθέας Σχολής των Θεσσαλικών Τρικάλων, που δημοσιεύθηκε από το Ν. Βέη.

β) «Προσθήκαι Νικήτα Σερρών, είτα μητροπολίτου Ἡρακλείας, ἐξηγήσεις εἰς τοὺς λόγους ΛΗ, ΛΘ, Μ, ΜΒ, ΜΕ τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Ναζιανζινοῦ λατινιστί σωζόμενη.²

γ) Σχόλια στό λόγο που ἐξεφώνησε ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος στόν τάφο τοῦ Μεγάλου Βασιλείου.³

δ) σχόλια εἰς τά τετράστιχα τοῦ αὐτοῦ (δέν δημοσιεύτηκαν).⁴

3) Δεκατρεῖς κανονικά ἐρωταποκρίσεις πρὸς τόν ἐπίσκοπο Κωνσταντῖνο (Α. Παυλῶφ Βυζαντίσκυ Βρεμμένικ Β 1895, σελ. 160-176).⁵

4) Ἐγραψε καί δύο ἐπιστολές πρὸς τό Νικήτα Στηθάτο, που βρέθηκαν στό Μετόχι τοῦ Παναγίου τάφου τῆς Κων/πόλεως ἀνάμεσα στά χειρόγραφα τοῦ μητροπολίτη Σερρών Νικήτα.⁶

Σέ νομοκάνονα τοῦ 16ου αἰώνα βρίσκουμε κείμενό του μέ τόν τίτλο «Περί τοῦ μή κατακρίνειν ἱερέα, Νικήτα τοῦ ἀγιωτάτου μητροπολίτου Σερρών».⁷

5) «Κατά ποίους καιρούς καί διά ποῖα αἰτιάσματα ἐσχίσθη ἀπό τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ἡ τῶν Ρωμαίων Ἐκκλησία, ὅπου συντόμως ἱστορεῖ τά ἀπό τοῦ Μελιτιανοῦ σχίσματος μέχρι τοῦ ἐπί Κηρουλαρίου, ὅτε τῶν ἱερῶν διπτύχων ἀπεκλείσθη ὁ πάπας».

Ὁ Δωρόθεος ὁ Σχολάριος στήν κλείδα τῆς πατρολογίας (σελ. 8) ἀναφέρει ὅτι «εὐρίσκονται παρ' ἐμοῦ ὑπομνήματα τοῦ Νικήτα Σερρών ἀνέκδοτα...».⁸

6) Ἀσχολήθηκε καί μέ τή θύραθεν φιλολογία καί ἔγραψε σχολικά βιβλία, γραμματική μέ ὀρθογραφικούς κανόνες, λεξιλογικά ποιήματα καί γεωγραφίες.⁹

2. Κλείς πατρολογίας, σελ. 507.

3 Σάθα Μεσαιωνική βιβλιοθ. τόμ. 1ος, σ. 304 καί Σπύρου Λάμπρου. Νέος Ἑλληνομνήμων, τόμ. 1ος, σ. 507.

4. Νικήτας ἐπίσκοπος Ἡρακλείας, ἐρμηνευτής τοῦ ΙΑ αἰώνα. Θεσηκευτική καί Ἠθική ἐγκυκλοπαίδεια, τ.9, στήλη 470 καί Σπύρου Λάμπρου, Ν. Ἑλληνομνήμων, 1908 τ. Ἐσ. 327, τ. 10ος, σ. 186.

5. Σάφρονος Εὐστρατιάδου, Ἐκκλησ. Φάρος, τόμ. ΣΤ (1910), σ. 93-96. Ἑλλην. Πατρολ 119,936-38.

6. Π.Κ. Χρήστου. Νικήτα Στηθάτου. Μυστικά συγγράμματα, Θεσσαλονίκη 1957, σ. 162-165.

7. Μ. Κρούσιος Τουρκογκράτσια, σ. 499-510.

8. Κ. Διωβουνιώτη. Νικήτα Ἡρακλείας εἰς τοὺς λόγους Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζινοῦ. Θεολογία, τόμ. ΚΑ' (1950), σημείωση σ. 355.

9. Γ. Καφταντζῆ, ἔνθ. ἀν. τόμ. Γ', σ. 91. Κρουμβάχερ Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας. Ἀθήνα 1974, σ. 424.

Πρόκειται για άξιόλογο συγγραφέα, τοῦ ὁποῦ ἅ ἔργα ἐκτιμήθηκαν πάρα πολὺ καὶ ἀντιγράφηκαν ἀπὸ πολλοὺς. Γι' αὐτὸ καὶ διασώθηκαν.

2. Ἰάκωβος (1348-1360)

Ἦταν φίλος τῶν γραμμάτων, λόγιος. Ἀσχολήθηκε μὲ τὴν ποίηση. Ἐγραψε θρησκευτικὰ ποιήματα στὴ σέρβικη γλῶσσα, κατανυκτικὸ κανόνα καὶ ἄλλα.¹⁰ Ἐνδιαφερόταν γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξη τῆς ἐπαρχίας του. Πρωτοστάτησε στὴν ὀργάνωση τοῦ βιβλιογραφικοῦ ἐργαστηρίου τῆς Μονῆς Προδρόμου Σερρών. Τὴν παραγωγή τοῦ ἐργαστηρίου τὴν ἔστειλεν στὰ μοναστήρια τῆς Σερβίας καὶ τοῦ Σινᾶ.

3. Γεννάδιος Σχολάριος, ὁ πρῶτος μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Κων/πόλεως Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης καὶ ἐπιτηρητὴς τῆς Μητρόπολης Σερρών (1462-1465). Κατὰ τὸ διάστημα τῆς παραμονῆς του στὴν ξακουστὴ καὶ θαυμαστὴ βασιλικὴ Ἱερά Μονὴ τοῦ Τιμίου Προδρόμου (1456-1472) συνέγραψε τὰ παρακάτω ἔργα:

α) «Γενναδίου Θρηγος-ἐν τῷ ὄρει τοῦ Μενοικέως ἐν τῇ μονῇ τοῦ Τιμίου Προδρόμου»¹¹

Τὸ 1460, ἀναπολώντας τὰ περασμένα χρόνια τῆς ζωῆς του, γεμάτος πόνος καὶ πίκρα ἀπὸ τὴ δυστυχία τῆς σκλάβας πατρίδας του, ἔγραψε μὲ βουβὸ κλάμα τὸ ἔργο αὐτό. Ὑπέφερε ὡς πατριώτης καὶ ἄνθρωπος, τόσο πολὺ κατὰ τὴ συγγραφή του, πού ξέσπασε σὲ κλάμα καὶ κραύγαζε μὲ πόνος: «Ἰού τῆς ὀδύνης, ἥ μου τὴν καρδίαν συνέχει, ἰού τῶν ἀναγκῶν αἱ τὸν λογισμὸν μοὶ συγγέουσιν, αἱ, τίς γένωμαι; οἴμοι, τί διαπράξωμαι;» Ὡς ἄλλος Ἱερεμίας θρηνεῖ τὴ συμφορὰ τῆς ἔνδοξης Κωνσταντινουπόλεως, πού ἐπὶ χίλια καὶ πλέον χρόνια ἦταν πρωτεύουσα τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, μητρόπολη τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὸ κέντρο τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς δραστηριότητος τῆς πνευματικῆς καὶ πολιτικῆς ζωῆς, πού συνένωσε τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως μὲ τὴν ἐπικράτηση τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ πολιτισμοῦ. Ἀναφέρει καὶ τὴν μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Πόλεως κατάσταση, ἀπὸ τὴν ὁποία ὁ Θεὸς θά ἀναγεννήσει κάτω ἀπὸ νέες συνθήκες τὸ ἔθνος.

β) «περὶ τοῦ ἐνός ἐν Τριάδι θεοῦ ἡμῶν καὶ πάντων τῶν ὄντων δημιουργοῦ καὶ κατὰ ἀθέων ἦτοι αὐτοματιστῶν καὶ πολυθέων. Ἐγράφη ἐν τῇ μονῇ Προδρόμου ἐν τῷ ὄρει τῶν Φερρών.»¹² Κατατάσσεται στὰ ἀπολογητικὰ ἔργα. Ἀποδεικνύει τὴν ὑπαρξὴ τοῦ ἐνός Τριαδικοῦ Θεοῦ. Καταφέρει-

10. Γ. Καφταντζῆ. Ἱστορία τῆς πόλεως Σερρών... τόμ. Γ, σελ. 91.

11. Ὁ Ἀπαντὰ Γενναδίου I. σ. 283-294.

12. Ὁ Ἀπαντὰ Γενναδίου IV, σ. 172-189. E. oc aie aiuo. o. 236-237.

ται κατά τῶν ἀφρόνων ἀθέων, τῶν πολυθεϊστῶν καί κατά τῶν Ἰουδαίων πού ἀρνοῦνται τήν ὑπαρξη Θεοῦ ἐν Τριάδι. Ἀναφέρεται καί στό κάψιμο τοῦ ἔργου «Νόμων συγγραφή» τοῦ Πλήθωνος τοῦ Γεμιστοῦ. Ἐγράφη τό 1456.

γ) «Περί τοῦ βιβλίου τοῦ Γεμιστοῦ καί κατά τῆς Ἑλληνικῆς πολυθεΐας. Ἐγράφη ἐν τῷ ὄρει τοῦ Μενοικέως τῷ πρός ταῖς Φερραῖς». ¹³ Ἀπευθύνεται πρός τόν ἔξαρχο Ἰωσήφ τό 145. Ὁ Πλήθων ὁ Γεμιστός στήν ἀναίρεση βιβλίου τοῦ φιλοσόφου Ἀριστοτέλους εἰσηγεῖτο τήν πολυθεΐα. Στό βιβλίο του «Νόμων συγγραφή» ἀνέπτυξε τά θρησκευτικοπολιτικά του σχέδια καί εἰσηγεῖτο μέ τήν ἐπιβολή θανάτου τήν ἐπάνοδο τῆς ἑλληνικῆς εἰδωλολατρίας σέ ὅποιον θά ἀρνιόταν τήν μεταρρύθμισή του. Θά ἐπέφερε σύγχυση στούς χριστιανούς καί ἀναστάτωση διωγμῶν στήν κοινωνία. Τό βιβλίο αὐτό τό ἔκαψε ὁ Σχολάριος ὡς πατριάρχης στήν Κων/πόλη, ἀλλά κράτησε τόν πίνακα τῶν περιεχομένων καί μερικούς ὕμνους πρός τοὺς Θεούς τῆς εἰδωλολατρίας, ὡς ἀπόδειξη ὅτι ἔπρεπε ὅπωςδήποτε νά καεῖ. Ὑποπεύετο ὅτι κυκλοφοροῦσαν καί ἄλλα ἀντίγραφα αὐτοῦ. Γιά τό βιβλίο αὐτό γράφει στόν ἔξαρχο τῆς Πελοποννήσου Ἰωσήφ. Τοῦ παραθέτει διάφορα στοιχεῖα, πού τά κριτικάρει συγχρόνως. Τόν προτρῶπει νά λάβει τά κατάλληλα μέτρα.

δ) «Ἀπολογία περὶ τῆς σιωπῆς πρός αὐτόν». ¹⁴ Γράφτηκε στή μονή Προδρόμου τό 1467, μετά ἀπό τήν τρίτη ἀνοδό του στήν Κων/πολη, πρός τόν Θεόδωρο Βρανᾶν, ὡς ἀπολογία γιά τή σιωπή πού κράτησε ἀπό τήν ἐποχή τῆς πατριαρχίας του γιά τό ἐξῆς θέμα: Μερικά εὐεργετηθέντα ὑπ' αὐτοῦ πρόσωπα, συκοφάντησαν, μετά ἀπό τήν ἀποχώρησή του ἀπό τήν Κων/πολη, τό στενό συνεργάτη του Θεόδωρο Ἀγαλιανό, ὅτι δῆθεν παραβίασε τίς κανονικές διατάξεις περὶ γάμου, ἐπειδή δῆθεν ὁ ἴδιος ὡς πατριάρχης ἔδειξε ἐπιείκεια στήν καθιέρωση καί τέταρτου γάμου. Θεωρεῖ ἀχάριστη τήν συμπεριφορά τους μετά ἀπό τήν τόσο μεγάλη προσφορά στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καί ὁμολογεῖ ὅτι παραιτήθηκε τότε ἀκριβῶς ἀπό τό ἀξίωμα τοῦ πατριάρχη, ὅταν ἄρχισε νά ὑποκύπτει στίς ἀνάγκες τῶν πιστῶν καί στή βία τῶν ἀρχόντων.

ε) «Περί τῆς ἐν τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ ἀνθρωπότητος». ¹⁵ Ἐνας μοναχός ρώτησε τό Θεόδωρο Βρανᾶ, ἐάν ἐπιτρέπεται νά ὀνομάζουμε τόν Ἰησοῦ Χριστό δοῦλο τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεόδωρος ρώτησε τό Σχολάριο καί μέ

13. Ἐπαντα Γενναδίου IV. σ. 155-172.

14. Ἐπαντα IV σ. 264-274

15. Ἐπαντα III 363-368.

αυτή τήν ἀφορμή ὁ Σχολάριος, γυρίζοντας ἀπό τήν Κων/πολη τό 1464, ἀπαντᾷ στό Θεόδωρο στήν ἐρώτηση ὀρθόδοξα.

στ) «Γενναδίου μοναχοῦ τοῦ Σχολαρίου ἐν τῇ μονῇ τοῦ Τιμίου Προδρομοῦ Ἐρωτήσεις καί ἀποκρίσεις περὶ τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ». Γιά τή συγγραφή αὐτοῦ τοῦ ἔργου ἀναφέρει ὅτι στό τέλος τῆς Ἰνδικτιῶνος καί τοῦ μηνός Μαΐου τοῦ ἔτους 1470 ἦρθε ἓνας Τοῦρκος στρατιώτης στή Μονή Προδρομοῦ μέ κάποιο ἔγγραφο, χωρίς νά ἀναφέρει τό σκοπό τῆς μεταφορᾶς του στίς Σέρρες, καί τόν παρέλαβε βιαίως γιά τίς Σέρρες. Τόν ὀδήγησε σέ κάποιο στρατόπεδο ἔξω ἀπό τήν πόλη, πιθανόν στήν περιοχή Μπέη μπαχτσέ, στό σημερινό κολυμβητήριο, μπροστά σέ δύο ἀξιωματικούς. Ὁ νεότερος καί λογίτερος ἐξ αὐτῶν ἀξιωματικός τοῦ ὑπέβαλε διάφορες ἐρωτήσεις γιά τό πρόσωπο τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καί ὁ Γεννάδιος ἀπαντοῦσε. Ὁ διάλογος αὐτός γράφτηκε καί ἀποτέλεσε ἓνα κείμενο ὁμολογίας πίστεως παρόμοιο μέ τήν ὁμολογία πρὸς τό Μωάμεθ τόν κατακτητή. «Περὶ τῆς μόνης ὁδοῦ πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων».¹⁶

ζ) «Περὶ θείας προνοίας καί θεοῦ προορισμοῦ».¹⁷ Ἀποτελεῖται ἀπό πέντε βιβλία, πραγματεῖες, στίς ὁποῖες ἐξετάζονται σύμφωνα μέ τή διδασκαλία τοῦ Μ. Βασιλείου τά θέματα: ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ γενικά στόν κόσμο καί εἰδικά στόν ἄνθρωπο καί ὁ προορισμός τοῦ ἀνθρώπου. Ἀφορμή τῆς συγγραφῆς τοῦ ἔργου ἔγινε ὁ μοναχός Ἰωσήφ ἀπό τή Θεσσαλονίκη μέ τίς ἐρωτήσεις του καί τίς παρατηρήσεις του. Εἶναι σπουδαῖο ἔργο, διότι ἀπασχολοῦσε ἰδιαίτερα τήν ἀνατολική Θεολογία. Γράφτηκε στή μονή Προδρομοῦ κατά τά ἔτη 1459-1467.

η) «Περὶ τῆς ἀρχῆς καί τοῦ μέλλοντος τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν». Ἕνα πολύ σπουδαῖο ἔργο ἀπό πέντε πραγματεῖες πού πραγματεύονται: 1) Περὶ τοῦ καιροῦ καί τοῦ τρόπου τῆς ὑπάρξεως τῶν νοερῶν καί ἀθανάτων ψυχῶν. 2) Περὶ τῆς λογικῆς καί ἀθανάτου ψυχῆς. 3) Περὶ ψυχῆς. 5) Περὶ πουργατορίου (περὶ καθαρτηρίου πυρός τῶν Λατίνων). Ἀφορμή τῆς συγγραφῆς τοῦ ἔργου εἶναι οἱ παρακλήσεις μαθητῶν καί φίλων καθώς καί οἱ: μητροπολίτης Μηδείας, ἱερομόναχος Σαββάτιος καί ὁ Δικαῖος Ἰωάννης Θεσσαλονίκης. Γράφτηκε στή μονή Προδρομοῦ σέ ἀπροσδιόριστο χρόνο.

θ) «Περὶ τῆς πρώτης τοῦ Θεοῦ λατρείας ἢ νόμος εὐαγγελικός ἐν ἐπιτομῇ». Ἐγράφη κατά παράκληση ἑνός φίλου του μοναχοῦ τό 1458, «μετά τήν παραίτησιν ἐν τῷ ὄρει τοῦ Μενοικέως τῷ περὶ τὰς Φερράς.»¹⁸ Ἀνα-

16. Ἐπαντα III σ. 458-475.

17. Ἐπαντα I, LVI-LVII καί σ. 390=460. P>G, 160, 1105-1156.

18 Ἐπαντα I. XXIII καί XXXIX καί Iὺ σ. 236-264

πτύσσει συνοπτικά την ηθική διδασκαλία του Ευαγγελίου σύμφωνα με την επί του ὄρους ὁμιλία. Ὑπάρχουν δύο λατρεῖες πρὸς τὸ Θεό, ἡ πρώτη νά τηρεῖς τίς ἐντολές του με φόβο καὶ ἀγάπη καὶ ἡ δεύτερη νά τόν προσκυνᾷς με εὐχές καὶ ψαλμωδίες. Τό χωρίζει σέ σαράντα κεφάλαια με πρόλογο καὶ ἐπίλογο. Θίγει πολλά θέματα, ἀπό τή διδασκαλία τοῦ Κυρίου στήν ἐπί του ὄρους ὁμιλία, π.χ. τήν πίστη, τήν πανταχοῦ παρουσία τοῦ Θεοῦ, τήν ἀγάπη, τήν ἐλεημοσύνη, τή δικαιοσύνη, τὸ θυμό, τήν ὀργή, τὸ πένθος καὶ ἄλλα. Εἶναι ἀξιόλογο ἔργο.

ι) «Περί τοῦ μὴ γίνεσθαι νῦν θαύματα ὡς πρότερον. Γενναδίου ἐλαχίστου καὶ τοῦτο ἐν τῷ ὄρει γραφέν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Προδρόμου». ¹⁹ Δίδει εὐστοχες ἀπαντήσεις στό θέμα.

ια) «Γεννάδιος Ἰωάννης, (Ἰωάννου ιθ') ἐν τῇ μονῇ Προδρόμου ἐν τῷ ὄρει τοῦ Μενουκίως. ²⁰

ιβ) «Ἐκ τῶν περὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ προφητειῶν σαφέστεραι ἐνταῦθα ἐτέθησαν, πλείστων οὐσῶν ἐν πᾶσι τοῖς τῶν προφητῶν λόγοις». ²¹ Προφητεῖες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης γιά τὸ Χριστό. Γράφτηκε τὸ 1464 στή μονή Προδρόμου.

ιγ) «Χρονογραφία». ²² Ἐξιστορεῖ συνοπτικά κατά σειράν ἀπό τόν Ἀδάμ ὅλους τοὺς ἀπογόνους του, τοὺς πατριάρχες, τοὺς κριτές καὶ τοὺς βασιλεῖς τῶν Ἰουδαίων, τῶν Περσῶν, τῶν Αἰγυπτίων, τῶν Ἑλλήνων, τῶν Ρωμαίων, μέχρι τή σταύρωση τοῦ Χριστοῦ. Ὑπολογίζει τὸ χρονικό διάστημα ἀπό τῆς δημιουργίας τοῦ Ἀδάμ μέχρι τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ 5506 ἔτη. Κάνει παραλληλισμούς α) τῶν ἐγκαινίων καὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Κων/πόλεως τὸ μήνα Μάιο β) τοῦ πρώτου καὶ τελευταίου αὐτοκράτορα με τὸ ἴδιο ὄνομα αὐτῶν καὶ τῶν μητέρων των (Κωνσταντῖνος καὶ Ἑλένη), καὶ γ) τῶν πατριαρχῶν τοῦ πρώτου καὶ τῆς ἀλώσεως πού εἶχαν τὸ ἴδιο ὄνομα, Μητροφάνης.

ιδ) «Περί τὸ πῶς διακρίνονται αἱ θεῖαι ἐνέργειαι πρὸς τε ἀλλήλας καὶ τὴν θεῖαν οὐσίαν». Γράφει συστηματικά τήν ὀρθόδοξη διδασκαλία τὸ 1456, ἔχοντας ὡς πηγὴ τὸν Γρηγόριο Παλαμᾶ. Μέ τὸ θρηνο καὶ τὸ ἔργο αὐτό ὁ Σχολάριος καταλαμβάνει ἀξιόλογη θέση ἀνάμεσα στόν κύκλο τῶν ἡσυχαστῶν καὶ τῆς ἡσυχαστικῆς Παλαμικῆς θεολογίας. ²³

19. Ὑπαντα I, XXV.

20. Ὑπαντα I, XXXV καὶ IV, 398-402.

21. Ὑπαντα III, 305-314.

22. Ὑπαντα IV, σ. 504-512.

23. Ὑπαντα III, 228-239.

ιε) Λόγοι καὶ ὁμιλίαι. Ἀπὸ τὸ ἀσκητικὸ περιεχόμενον μερικῶν λόγων καὶ ὁμιλιῶν του φαίνεται ὅτι γράφτηκαν στὴ Μονὴ τοῦ Τ. Προδρόμου.²⁴ ὅπως α) Λόγος ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῆς ἀποτομῆς τοῦ Τιμίου Προφήτου Προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου πού ἐκφωνήθηκε στὴν πανήγυρη τῆς μονῆς τὸ 1466. Οἱ Ὅμιλίαι: α) Τελώνου καὶ Φαρισαίου, β) Τοῦ ἀσώτου καὶ περὶ μετανοίας, γ) Τῇ πρώτῃ τῶν νηστειῶν, περὶ νηστείας, δ) Περὶ ἐλεημοσύνης, ε) Περὶ τοῦ μυστηριώδους σώματος τοῦ Κυρίου Ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, στ) Εἰς τὴν κατὰ σάρκα Γέννησιν τοῦ Κ. ἡμ. Ἰ. Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος καὶ ἄλλες.²⁵

ιστ) Εὐχές καὶ ὕμνοι. Ἀσχολήθηκε μὲ εὐσέβεια καὶ ὀρθοφροσύνη στὴ σύνταξη διαφορῶν ἀξιολογῶν εὐχῶν καὶ ὕμνων τῆς Ἐκκλησίας. Δέν ἀναφέρεται ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος τῆς συγγραφῆς αὐτῶν, ἀλλὰ τὸ ἀσκητικὸ περιβάλλον τῆς μονῆς Προδρόμου θά συντέλεσε περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο τόπο καὶ χρόνο γιὰ συγγραφή εὐχῶν καὶ ὕμνων. Ὁ ὕμνος εἰς τὸν Θεόν μετὰ δεήσεως ἀναφέρεται ὅτι γράφτηκε στὴ μονὴ τοῦ Τιμ. Προδρόμου. Εἶναι γραμμένος σὲ ἑννέα ᾠδές (ἡ δευτέρη παραλείπεται) καὶ ἀπευθύνεται στὸ Θεὸ Πατέρα, στὸν Υἱό, στὴ Θεοτόκο, στοὺς ἀγγέλους καὶ ἐπανέρχεται στὸν Πατέρα.²⁶ Ὑπῆρξε πολυμερῆς συγγραφέας, διότι ἔγραψε καὶ ἄλλα πολλὰ ἔργα πρὸ τῆς ἐλεύσεώς του στὴ Μονὴ Προδρόμου.

ιζ) «Λόγος ἐπὶ τῇ μεταστάσει τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου. Ἐγράφη καὶ ἀνεγνώσθη ἐν τῇ μονῇ τοῦ Πατριαρχείου τῆς Παμακαρίστου, καὶ ἀνεγνώσθη ἐν τῇ ἑορτῇ τῆς Κοιμήσεως ἐν τῇ τρίτῃ ἡμῶν ἀνόδω βιαίως ἐκεῖ: τελειομένης ἰνδικτιόνος ιβ'. ἐν ἔτει ὀβ'(1464)»²⁷

ιη) Ἐλεγχος τῆς Ἰουδαϊκῆς νῦν πλάνης ἔκ τε τῆς Γραφῆς... Σχεδιασθεῖς ἐν τῇ πόλει ὑπ' ἐμοῦ Γενναδίου, ὅτε τὸ τρίτον ἐκεῖ βία ἤχθη καὶ δόξα τῷ ἐλευθερώσαντι μὲ ἤδη Θεῷ τὸ τρίτον ἤδη».²⁸

ιθ) Περὶ τῶν ἐν τῇ Τριάδι διακρίσεων τῶν προσώπων.

κ) Περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τριμερές δογματικὸ ἔργο πού διαπραγματεύεται τὸ τριαδικὸ πρόβλημα καὶ ἰδιαίτερα τὸ θέμα τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Κορυφαῖο ἔργο τῆς Θεολογίας.

24. Θ. Ζήση. ἐνθ' ἄνωτ. σ. 143-347.

25. Ὑπαντα I, σ. 61-136, καὶ 211-237.

26. Ὑπαντα IV, 310-368 καὶ 389-394.

27. Ὑπαντα I, σ. XXIV καὶ σ. 197

28. Ὑπαντα III, 251-252.

κα) Διάλογος «Νεόφρων ἢ Ἄερομυθία», τὰ πρόσωπα Νεόφρων καὶ Παλαίτιμος. Ἀπομμεῖται τούς πλατωνικούς διαλόγους. Γράφτηκε ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 1446–ἀρχές 1447. Διαπραγματεύεται στὸ διάλογο ἑνὸς Παπικοῦ καὶ ἑνὸς Ὁρθοδόξου τὸ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος θέμα.

κβ) Ἐλεγχος τῶν σοφιστικῶν τρόπων τῆς εἰρήνης ἐν σχήματι διαλόγου Ὁλβανιανοῦ, Εὐλογίου καὶ Βενεδίκτου. Διάλογος μεταξύ δύο Ὁρθοδόξων καὶ ἑνὸς λατινόφρονος. Ἀποκρούει τίς σοφιστίες τῶν Δυτικῶν ὅτι χάριν τῆς Εἰρήνης τῶν Ἐκκλησιῶν ἔπρεπε νὰ παραβλέψουν τὴν Ὁρθόδοξη διδασκαλία.

κγ) Ἀπολογία ὑπὲρ τῶν μὴ δεχομένων τὴν ἐν Φλωρεντία σύνοδον καὶ τὴν ἐκεῖ κακῶς ὀρισθεῖσαν ἔνωσιν. Γράφτηκε μετὰ τὸ θάνατο τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννου τὸ 1448 ἢ 1449. Ἀπολογεῖται γιατί δέν δέχονται τίς διὰ τῆς βίας ἀποφάσεις τῆς συνόδου τῆς Φλωρεντίας.

κδ) Λόγος κατὰ τοῦ συμβουλευτικοῦ περὶ ἐνώσεως λόγου τοῦ Βησαρίωνος. Ἀρνεῖται τὴν ἔνωση τῶν Ἐκκλησιῶν μέ τούς Παπικούς ὄρους.

κε) Διάφορες ἐπιστολές πρὸς μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας καὶ ἄλλους γιὰ τὸ θέμα τῆς μὴ ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν μέ τίς τότε συνθηκῆς καὶ τούς ἀπαράδεκτους ὄρους τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

κστ) Περὶ τῆς Προκοπῆς καὶ τῆς γνώσεως τῶν ἀγγέλων καὶ συγκρίσεως μέ τὴν Παναγία.

κζ) Κατὰ Ἰουδαίων, Μουσουλμάνων, Ἐθνικῶν, πολυθεΐας, Πλήθωνος, ἀθέων.

κη) Λύσεις ἀποριῶν τινῶν ἀπὸ τὴν θεία Γραφή.

κθ) Περὶ ἔργων Φαύλων, διαφορᾶς ἀμαρτημάτων, παραινέσεις πρὸς ἀμαρτωλόν, Ἄρετῆς καὶ περὶ πνευματικῆς τροφῆς. Ἐγγραψε καὶ ἄλλα πολλὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα περιέχονται στοὺς ὀκτώ τόμους στὰ «Ἄπαντα Γενναδίου»

4. Γεννάδιος μητροπολίτης Σερρών (1510-1540)

Συνέταξε ἀκολουθία Παρακλητικοῦ κανόνα στοὺς πολιούχους τῆς πόλεως τῶν Σερρῶν Ἁγίους Θεοδώρους. Στόν κανόνα αὐτόν οἱ Ἁγιοὶ ἀποκαλοῦνται «πρόμαχοι τῶν Σερρῶν καὶ Μακεδονίας πάσης ὑπέρμαχοι» Στό προοίμιο τοῦ χειρογράφου τῆς ὡς ἄνω ἀκολουθίας γράφει: «Ἦτις συνεκροτήθη καὶ συνετέθη ζέσει τῇ εἰς αὐτούς τοῦ πανιερωτάτου καὶ λογιωτάτου μητροπολίτου Σερρῶν κυρίου Γενναδίου μετὰ πατριαρχικῆς βουλήσεως καὶ συνοδικῆς διαγνώσεως». Ψάλλεται στή γιορτὴ τῶν ἁγίων Θεοδώρων τὸ Σάββατο τῆς πρώτης ἐβδομάδος τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς

του Πάσχα».²⁹ Τήν ακολουθία αὐτή τήν ἐπεξεργάστηκε μεταγενέστερα ὁ μητροπολίτης Σερρών Ἰωαννίκιος (1745-1769)

5. Θεοφάνης Φλωρᾶς (1602-1612)

Ἐπῆρχε στή βιβλιοθήκη τῆς Μονῆς Εἰκοσιφοινίσσης μιά ἐνεπίγραφη πλάκα ἀπό τόν τάφο τοῦ κύρ Ἀθανασίου, ἀδελφοῦ τοῦ μητροπολίτου Σερρών Θεοφάνους μέ τό κάτωθι ἀξιόλογο ἐπιτύμβιο τετράστιχο ποίημα: «+Στίχοι εἰς τόν τάφον τοῦ κύρ Ἀθανασίου/ποίημα Θεοφάνους μητροπολίτου Σερρών: +Εὐσεβείης ἱερὸν στόμα, εἶδ' ἀρετῶν θεῖον κράμα:/καί σοφίης τό καλόν βάρβιτον Ἀθανάσιον /Μακεδονία ἐνθάδε χιονέει πορτητρόφος αἶα: καλύπτει μισάον ποιμένα, Φεῦ Δράμα: /ἔτους ζρις ἰνδ. στ. (1608)»³⁰

6. Φιλόθεος Βρυένιος (1875-1877)

Ἀνθρωπος τῶν γραμμάτων καί τῆς ἐπιστήμης μέ διεθνή προβολή. Βρῆκε τό 1875 στό Μετόχι τοῦ Παναγίου Τάφου στήν Κων/πολη τά χειρόγραφα τῶν δύο ἐπιστολῶν πρὸς Κορινθίους τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης Κλήμεντος καί τό 1883 τή Διδαχή τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων. Μέ ἀξιόλογα σοφὰ προλεγόμενα, τὰ δημοσίευσε γιά πρώτη φορά. Ἐγινε διεθνῶς γνωστός καί ἀναγορεύτηκε τιμῆς ἔνεκεν ἀπό τό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν τό 1880 καί τοῦ Ἐδμβούργου τό 1884 διδάκτωρ. Ἐπῆρξε πολυγραφότατος συγγραφέας.

29. Στό προοίμιον τοῦ χειρογράφου τῆς Ἀκολουθίας στοὺς Ἁγίους Θεοδώρους ἀναφέρεται τό ὄνομα τοῦ Γενναδίου «Ἀρχή σὺν θείᾳ παλάμῃ τῆς Ἀκολουθίας τῶν Ἁγίων μεγάλων μαρτύρων καί θαυματουργῶν Θεοδώρων Τήρωνος καί Στρατηλάτου τῶν ἑορταζομένων λαμπρῶς ἐν τῷ περιφῆμῳ καί ἀγίῳ αὐτῶν ναῷ τῇ ἁγιωτάτῃ μητροπόλει Σερρών τῆς Μακεδονίας ἐν τῷ ἁ' Σαββάτῳ τῆς Καθαρᾶς πρώτης ἑβδομάδος τῶν Νηστειῶν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς ἣτις συνεκροτήθη καί συνετέθη ζέσει τῇ εἰς αὐτοὺς τοῦ πανιερωτάτου καί λογιωτάτου μητροπολίτου Σερρών κυρίου Γενναδίου μετὰ πατριαρχικῆς βουλήσεως καί συνοδικῆς διαγνώσεως, καί ἐκ δευτέρου αὐ πάλιν ἀνακαινίσθη ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου Σερρών κυρίου Θεοφάνους, ἐκ τρίτου δέ πάλιν ἀντεγράφη ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου κυρίου Στεφάνου τό νῦν κατεστρώθη καί ἀντεγράφη δεξιῶς καί παγκάλως, συνεδέθη ἐπιμελείᾳ, δαπάνῃ καί θείῳ ζήλῳ τοῦ πανιερωτάτου, σεβασμιωτάτου καί θεοπροβλήτου μητροπολίτου ἡμῶν καί αὐθέντος καί δεσπότης κυρίου Ἰωαννικίου τοῦ ὑπερτίμου καί ἐξάρχου πάσης Μακεδονίας, οὗ τῆς πανιερότητος μέμνησθε οἱ ἀναγινώσκοντες κατὰ τό ἑπτακοσιοστόν πεντηκοστόν πέμπτον σωτήριον ἔτος.» Π. Παπαγεωργίου, Αἱ Σέρραι καί τὰ προάστια... σ. 276.

30. Γ. Καφταντζῆ, Ἱστορία τῆς πόλεως Σερρών καί τῆς περιφέρειᾶς της, τ. Α', σ. 263, ἀρ. 428, καί τ. Γ. σ. 398-399.

Τά ἔργα του δημοσιεύτηκαν στό περιοδικό «Ἐκκλησιαστική Ἀλήθεια» τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου καί σέ πολλά ἄλλα ἔντυπα. Ἐκτός ἀπό τά παραπάνω δημοσίευσε:

α) Ἐλεγχος τῆς ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς τοῦ Πάπα Λέοντος ΙΓ. β) Διασάφηση γιά τούς Διαμαρτυρομένους Ἱεραποστόλους τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. γ) Ἡ συνήθεια τοῦ χειροκροτεῖν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Χριστιανοῖς. δ) Τό πρωτεῖον τοῦ Πέτρου καί τοῦ Πάπα. ε) Εἰσήγηση γιά τό γάμο καί τή δευτερογαμία τῶν κληρικῶν. στ) Κατάλογος ἱεραρχῶν καί πολλά ἄλλα.

7. Ἀπόστολος Χριστοδούλου, (1909-1917)

Ἐγχειρίδια διδασκαλίας τῶν μαθημάτων α) τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου β) τῆς Πατρολογίας. Δημοσιεύτηκε μόνο ὁ πρῶτος τόμος.

8. Κωνσταντῖνος Μεγγρέλης (1924-1961)

α) Ἡ ἱστορική ἀξιοπιστία τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. β) Ἡ Ἑλληνική οἰκογένεια ἐν τῇ μεταπολεμικῇ ἐποχῇ γ) Ὁ Κοινωνιολογικός Ἠθικός καί Θρησκευτικός χαρακτήρας τοῦ γάμου.

Β' Ἀπό Διδασκάλους καί καθηγητές τῶν ἐκπαιδευτηρίων Σερρῶν

1. Ἀναστάσιος Πώπας ἀπό τά Ἰωάννινα (1719-1742). Λόγιος καί συγγραφέας ἔγραψε α) «Φώσφορος» μέ τήν ἄδεια τοῦ Μητροπολίτη Σερρῶν Στεφάνου β) «Βίβλος καλουμένη διάλεξις διδασκάλου Ὁρθοδόξου καί μαθητοῦ φιλομαθοῦς». Ἐνα χειρόγραφο αὐτοῦ μέ τό ὡς ἄνω τίτλο σώζεται στή βιβλιοθήκη τοῦ χωριοῦ Μηλέων κοντά στό Βόλο.

2) Σπύρος Ἰωάννου (-1730) α) ἐπίγραμμα ἠρωελεγειακόν. Καταχωρήθηκε στό «Ἀντιδοτάριον περὶ τῶν ἰοβόλων δηγμάτων», ἱατρικό σύγγραμμα τοῦ ἱατροφιλόσοφου Σταύρου Μουλαῖμου ἀπό τά Ἰωάννινα, Βενετία τό 1724 σελ. 13.³¹

3) Ἰγνάτιος Σκαλιώρας (1815-;). Συνέγραψε τό βιβλίο «περὶ συντάξεως τῶν ὀκτώ τοῦ λόγου μερῶν καί τινῶν ἄλλων εἰς τόν Ἑλληνα λόγον ἀνηκόντων», πού ἐξεδόθη στήν Τεργέστη τό 1826.

4) Μηγᾶς Μηνωῖδης ἀπό τά Βοδενά. Διηύθυνε τή Σχολή (1815-1819) καί δίδασκε φιλοσοφικά καί γραμματική. 1) Θεωρία τῆς Γραμματικῆς καί Γλώσσης, 2) Κάναρις, ἄσμα Πινδαρικόν Ἑλληνιστί καί Γαλλιστί, Παρίσιοι 1830. 3) Μενέκδιμος Παρίσιοι 1827 4) Ἐλεγχος προδοτῶν, Παρίσιοι 1831. Συνέγραψε διάφορα βιβλία. Συνέταξε κατάλογο χειρογράφων τῆς Μονῆς

31. Π. Πέννα, Ἱστορία Σερρῶν, σ. 409.

τοῦ Τιμίου Προδρόμου Σερρών, ὁ ὁποῖος βρίσκεται στή βιβλιοθήκη τῶν Παρισίων.³²

5) Ὁ Γεώργιος Ἰωάννου, (1817-1819) ἀπό τὰ ᾽Αγραφα. Λόγιος. ᾽Αναφέρεται ὡς συντάκτης τῆς ἐντοιχισμένης ἀνεπίγραφης πλάκας ὀπισθεν τῆς κόγχης τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῶν ᾽Αγίων ᾽Αναργύρων στίς Σέρρες πού τή συντάξε τό 1817. Τελειώνει μέ τή φράση «Πόνημα Ἰωάννου διδασκάλου τοῦ ἐξ ᾽Αγράφων».

6) Μιχαήλ Ἐμμανουήλ, υἱός τοῦ Ἐμμανουήλ Παπαῦ. Συνέγραψε τό βιβλίον «᾽Αρχαί Γραμματικῆς Ἑλληνικῆς διά τούς ἀρχαρίους». Ἐκδόθηκε στή Βιέννη τό 1827.³³

7) Εὐάγγελος Μέξης ἢ Μεξικός 1823. Μετέφρασε τά βιβλία τοῦ ᾽Αββε Φλέουρου ᾽Ηθη τῶν Χριστιανῶν καί ᾽Ηθη Ἰσραηλιτῶν. Συνεργάστηκε μέ τό μητροπολίτη Εὐβοίας Γρηγόριο στή μετάφραση τῆς Καινῆς Διαθήκης στά ᾽Αλβανικά.³⁴

8) Ἐμμανουήλ Φωτιάδης (1837-1847) Μετέφρασε τό ἔργο τοῦ Ἰταλοῦ Becaria «περί τοῦ Ἐγκλήματος καί τῆς ποινῆς» καί τήν «Μικράν γραμματική» τοῦ Φρειδερίκου Θεϊρσίου πού δημοσίευσε μέ δαπάνη τοῦ πρώην Σερρών, Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Φουρτουνιάδη. Βραδύτερον ἔγραψε τό ἔργο «περί τοῦ ἐπικοῦ μέτρου καί τῆς ἐπικῆς διαλέκτου».

9) Ἰωάννης Πανταζίδης. Δίδαξε στή Σχολή Σερρών ὡς δάσκαλος (1858-1861) καί ὡς Γυμνασιάρχης (1872-1876). Δημοσίευσε ἔργα ἀρχαίων συγγραφέων: Εὐριπίδη, Ξενοφῶντα, Μιχαήλ Ψελλό, Ὀμηρικό λεξικό, Παιδαγωγική καί ἄλλα.

10) Ἰωάννης Τσικόπουλος ἀπό τό Καταφύγιο Πιερίων. Ἦταν διευθυντής τοῦ Ἡμιγυμνασίου Σερρών (1878-1880) καί μετατέθηκε στό ᾽Ανώτερο Παρθεναγωγεῖο Σερρών, στό ὁποῖο δίδαξε εἰκοσιπέντε χρόνια. Ἐργάστηκε καί στή σύνταξη τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας. Ἐγραψε ἀξιόλογες πραγματεῖες 1) «Περί συντάξεως Ἑλληνικοῦ λεξικοῦ», πού βραβεύτηκε ἀπό τό Σύλλογο «Κοραῆ» ᾽Αθηνῶν καί 2) Περί τῆς διδασκαλίας τῆς ὀρθογραφίας, πού βραβεύτηκε ἀπό τό «Φιλολογικό Σύλλογο» τῆς Κωνσταντινούπολης.

11) Ὁ Ἰωάννης Καλοσύπης ἀπό τὰ Δολιανά. Δίδαξε στίς Σέρρες (1875-1880) μέ καρποφόρο ἐκπαιδευτική καί ἐθνική δραστηριότητα. Στόν Πειραιᾶ ἴδρυσε τήν ἔφημερίδα «Σφαῖρα» καί κατέλαβε ἀνώτερα ἀξιωμα-

32. Ἑλλης ᾽Αγγέλου-Βλάχου. Ἡ παιδεία εἰς τὰς Τουρκοκρατούμενας Σέρρας. ᾽Αθήνα 1935, σελ. 12-13.

33. Ἐνθα ἀνωτέρω, σελ. 17.

34. Ἐνθα ἀνωτέρω, σελ. 23

τα σέ Ὑπουργεῖα, Τό 1886, κατά προτροπήν τοῦ Χαρίλαου Τρικούπη ἔγραψε σπουδαία μελέτη περί «Μακεδονίας» πού μεταφράστηκε σέ πολλές Εὐρωπαϊκές γλώσσες. Τό ὑλικό τό συγκέντρωσε, ὅταν ὑπηρετοῦσε στή Μακεδονία.

12) Δημήτριος Μαρούλης, Διευθυντής τοῦ Διδασκαλείου Σερρών, ἔγραψε α) «Περί μορφώσεως τῶν Ἑλλήνων δημοδιδασκάλων» τό 1888, μέ τό ὅποιο ἔθεσε τίς νέες παιδαγωγικές ἀρχές στήν παιδεία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. β) «Τά ἔργα τῶν ἔχθρῶν μου καί τό ἔργον μου ἐνώπιον τοῦ ἐνεστώτος καί τοῦ μέλλοντος».

13) Ἀθανάσιος Χ. Φυλακτός ἀπό τήν Ἡράκλεια Σερρών. Τό ἔργο του γιά τίς χαμένες Ἑλληνικές Πατρίδες ἔμεινε ἀδημοσίευτο. Μετέφρασε πολλούς ξένους συγγραφεῖς. Δημοσιεύτηκαν μόνο οἱ «Λόγοι ἐκπαιδευτικοί καί πανηγυρικοί, Ἀθήναι 1966».³⁵ Εἶναι λυρικά ὑποδείγματα καί καθαρά γλωσσικοῦ αἰσθήματος.³⁶

14) Παπαγεωργίου Πέτρος τοῦ Νικολάου, γυμνασιάρχης στίς Σέρρες 1889-1891. Ὑπῆρξε πολυγραφότατος συγγραφέας διακοσίων καί πλέον ἔργων (ἄρθρων, πραγματειῶν, βιβλίων). Ἔλαβε μέρος ὡς ἀρχισυντάκτης τοῦ Λεξικοῦ (Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν). Συνεργάστηκε μέ τό Γρηγόριο Ν. Βερναρδάκη στίς περίφημες ἐκδόσεις τῆς Λειψίας Teubner. Πολλοί μίλησαν καί θά μιλοῦν γιά τό μεγάλο συγγραφικό του ἔργο. Εἶναι πάρα πολλά τά συγγράμματά του γιά νά γραφοῦν στήν παροῦσα ἐργασία καί περιορίζομαι πρῶτα στό περίφημο ἔργο πού ἔγραψε γιά τίς Σέρρες. 1) «Αἱ Σέρραι καί τά προάστια, τά περί τās Σέρρας καί ἡ μονή τοῦ Τιμίου Προδρόμου. (Συμβολή ἱστορική καί ἀρχαιολογική) καί στή συνέχεια 2) Κριτικός ἔρως εἰς Ἀριστοτέλους ποιητικήν, Ἀθήνα 1898 3) Ὁ ἐξισλαμισμός τοῦ μακεδονικοῦ χωριοῦ Νοτίων, ἀνέκδοτος ἱστορική παράδοσις τοῦ ΙΗ αἰῶνος. Μακεδονικό Ἡμερολόγιο 1909 καί πάρα πολλά ἄλλα.

15) Εὐάγγελος Στράτης

α) Ἱστορία τῆς πόλεως Σερρών ἀπό τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς καί δρᾶσις τῆς ἐν αὐτῇ Ἑλληνικῆς Κοινότητος κατά τούς μετά τήν ἄλωσιν αἰῶνας, Μέρος Α' Κωνσταντινούπολις 1900, σ. 104 καί Σέρρες 1926, σ. 82. Ἐπανεκδόθηκε στό πρωτότυπο.

β) «Οἱ εὐεργεταί καί δωρηταί τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος»,

γ) Ἱστορία τῶν Ἐκπαιδευτηρίων τῆς πόλεως Σερρών, δ) Ἱστορία τοῦ

35. Ἐνθ. ἀν., σελ. 32

36. Γ. Καφταντζή. Ἱστορία τῆς πόλεως Σερρών καί τῆς περιφέρειας, τόμος Γ' σελ. 355-356.

Νοσοκομείου Σερρών», Μακεδονικόν Ἡμερολόγιον Παμμακεδονικοῦ Συλλόγου 2 Ἀθῆναι 1909, σελ. 142-157.

δ) «Φαιναί ἱστορικαί σελίδες Σερρῶν καί Μελενίκου», Μακεδονικόν Ἡμερολόγιον Παμμακεδονικοῦ Συλλόγου, Ἀθῆναι 1910, σελ. 52-62.

ε) «Ἱστορίας Σερρῶν προοίμιον» ἀ μέρος Νέον Πνεῦμα, τεῦχος 2 (Σέρρες 15 Μαρτίου 1914), σελ. 10-11 καί σέ συνέχειες.

στ) Ὁ Σερραῖος ἀρχιστράτηγος τῶν Μακεδονικῶν Δυνάμεων κατά τόν ἱερόν ἀγῶνα τοῦ 1821. Ἱστορική πραγματεία ἐπί τῇ βάσει τῶν ἀνεκδότην ἐγγράφων, Τύποις Χρήστου Ἀ. Γουσίου, Σέρραι 1914, σ. 40.

ζ) «Ἡ Δράμα καί ἡ Δραβίσκος, Ἱστορική καί ἀρχαιολογική μελέτη. Τύποις Χ. Ἀ. Γουσίου, Σέρραι 1924, σ. 47

η) «Διασωθεῖσαι Χριστιανικαί ἀρχαιότητες Σερρῶν», Δελτίον Χριστιανικῆς καί Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, περίοδος Β, 1/34 (1924) 51-58. β) Ἡ ἱερά Μονή τοῦ Τιμίου Προδρόμου παρά τάς Σέρρας», Δελτίον Χριστιανικῆς Ἑταιρείας, περίοδος Β, 3/12 (1926) 3-14.³⁷

---

³⁷ Εὐαγγέλου Στράτη, Ἱστορία τῆς πόλεως Σερρῶν, τρίτη ἔκδοσις, Σέρρες 2000 σ. XXVI.

*Γεώργιος Σχολάριος - Γεννάδιος. 'Ο πρώτος πατριάρχης μετά τήν "Αλωση.
"Εζησε τά τελευταία χρόνια τής ζωής του στή Μονή τοῦ Τιμ. Προδρομόν (1456-1472),
ὅπου καί πέθανε. 'Εκεῖ ἔγραψε καί τά περισσότερα ἀπό τά συγγράμματά του.*

467

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Ι. ΜΠΕΓΚΟΣ

Φιλολόγος – Ιστορικός

Ο ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΣΤΟ Ν. ΣΟΥΛΙ ΣΕΡΡΩΝ ΒΑΣΕΙ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ¹

Οί κάτοικοι του Ν. Σουλίου, είχαν πάντοτε έντονο θρησκευτικό συναίσθημα, τό όποιο διατηρείται καί σήμερα, παρά τό ύλιστικό πνεύμα τής εποχής. Τό συναίσθημα αυτό έκφράστηκε καί αποτυπώθηκε μέ τή δημιουργία 5 παρεκκλησιών, αλλά κυρίως μέ τήν άνέγερση του κεντρικού ναού τής Κοιμήσεως τής Θεοτόκου.

Στήν παρούσα εργασία μας θά ασχοληθοῦμε μέ τήν ιστορία του ναού τής Παναγίας καί ό,τι συνυφαίνεται μέ τήν παρουσία του καί τήν πορεία του μέσα στό χρόνο -σχολείο, παρεκκλήσια, ιερείς, ιεροψάλτες, δάσκαλοι, νεωκόροι κ.λπ. Γιατί, ιδιαίτερα στά δύσκολα χρόνια τής τουρκοκρατίας, ή εκκλησία δέ δεσπόζει άπλώς χωροταξικά του χωριού, αλλά δεσπόζει καί στην θρησκευτική, οικονομική καί πνευματική ζωή του τόπου. Έξάλλου, ή εκκλησία του χωριού μας είναι ό χώρος πού συνδέεται μέ σημαντικές στιγμές τής ζωής μας. Έδω βαπτιστήκαμε, έδω παντρευτήκαμε, έδω καταφύγαμε σε δύσκολες ώρες άναζητώντας τή θεία άρωγή καί έδω θά καταλήξουμε, όταν τελειώσει τό λάδι στό καντήλι καί κλείσει ό κύκλος τής ζωής.

Γεμίζει καί σήμερα ή εκκλησία τής Παναγίας τίς Κυριακές καί τίς γιορτές, ιδιαίτερα τά Χριστούγεννα, τό Πάσχα καί τής Παναγίας, τό Δεκαπενταύγουστο. Θυμάμαι έντονα από παιδί άκόμα τή Μ. Πέμπτη, μετά τήν άκολουθία τών Παθών, δεκάδες συγχωριανούς μας, ιδιαίτερα γυναίκες καί παι-

1. Όφείλω νά εύχαριστήσω «έκ βαθέων» κάποια πρόσωπα, τά όποια, τό καθένα μέ τόν τρόπο του, συνέβαλαν στην ολοκλήρωση αυτής τής εργασίας. Είναι ό φίλος ιερέας του χωριού π. Χρίστος Παντούσης, ό φίλος καθηγητής του Α.Π.Θ. Γεώργιος Στάμου, ή φιλόστωρ έξαδέλφη μου Ζωή Χατζηκακού-Ράντου, ό παιδικός μου φίλος Γρηγόριος Παπακων/νου (σήμερα π. Γεννάδιος), ό επίσης παιδικός μου φίλος ιατρός Στέλιος Β. Γκόγκας, ό φίλος ιεροψάλτης Σωκράτης Θ. Γκόγκας, ό καλός μου φίλος Άθανάσιος Β. Γρέδης, ό Χρίστος Τσούκαλος, πρόεδρος του χωριού τά τελευταία χρόνια, καί ή άνιψιά μου Βασιλική Θεοχ. Μπέγκου-Heinzelmann, στην όποία όφείλεται ή περιληπτική άπόδοση τής εργασίας μου στά Γερμανικά.

διά, πού ξενυχτούσαμε στόν Ἐσταυρωμένο Χριστό, ξαπλωμένοι στό δάπεδο τοῦ ναοῦ ἢ στό γυναικωνίτη, μιά συνήθεια πού κρατάει μέχρι σήμερα.

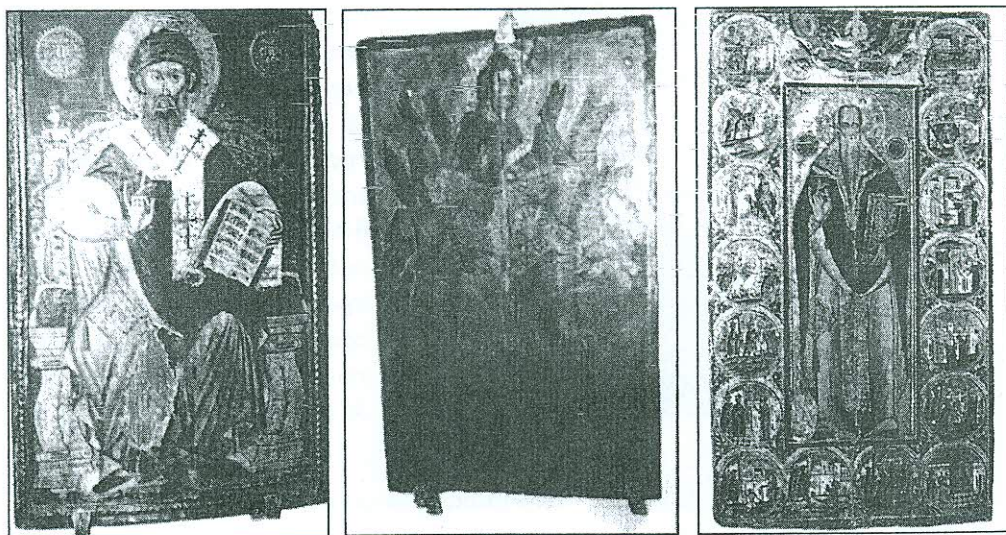
Πηγές γιά τήν ἐργασία αὐτή ὑπῆρξαν ὅ,τι γραπτό διατηρήθηκε σχετικά μέ τό Ναό καί ιδιαίτερα ὁ Κώδικας τῆς Ἐκκλησίας (1863), μαρτυρίες παλαιότερων, ἐνῶ γιά τά τελευταῖα 60 χρόνια εἶναι οἱ ἄμεσες προσωπικές μαρτυρίες ἀπό τήν παρουσία μου στήν ἱστορία τοῦ Ναοῦ, ἀφοῦ ἔζησα ὁ ἴδιος – ὅπως καί οἱ ἄμεσοι πρόγονοί μου – ἀπό κοντά τή ζωή αὐτῆς τῆς ἐκκλησίας.

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΝΑΟΣ. Η ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΗ ΤΟΥ 1836

Ὁ κεντρικός Ναός τοῦ Ν. Σουλίου εἶναι ἀφιερωμένος στήν Κοίμηση τῆς Θεοτόκου καί πανηγυρίζει στίς 15 Αὐγούστου. Εἶναι ρυθμοῦ βασιλικῆς μέ ξύλινη σαμαρωτή στέγη, κεραμοσκεπαστος. Δύο σειρές ἀπό κίονες χωρίζουν τό Ναό κατά μήκος σέ 3 κλίτη, ἀπό τά ὁποῖα τό μεσαῖο εἶναι πλατύτερο καί καταλήγει στήν κόγχη τοῦ Ἱεροῦ. Ἄλλοι 4 πεσσοί συμπληρώνουν τήν ὑποστήριξη τοῦ Ναοῦ στό χῶρο τοῦ γυναικωνίτη.

Ὅπως ὅλοι σχεδόν οἱ χριστιανικοί ναοί, ὁ Ναός τῆς Κοιμήσεως χωρίζεται κατά πλάτος σέ τρία μέρη, τόν Πρόναο ἢ Νάρθηκα, τόν Κυρίως-ναό καί τό Ἱερό ἢ Ἁγ. Βῆμα.

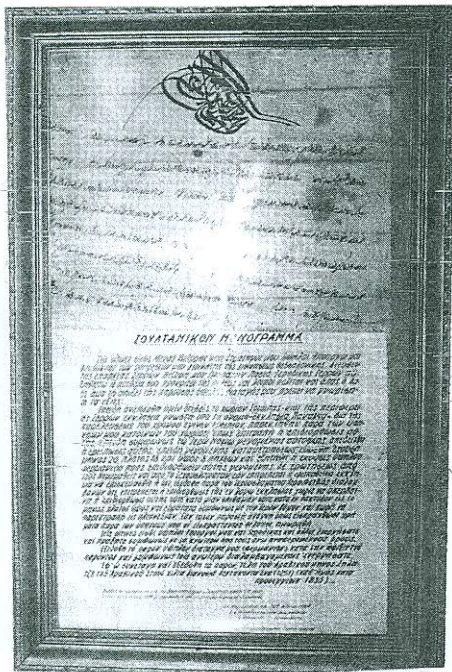
Ὁ πρῶτος Ναός πιθανότατα χτίστηκε τό 18ο αἰώνα. Αὐτῆς τῆς ἐποχῆς εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ Ἁγ. Γεωργίου (1763), καθῶς καί οἱ εἰκόνες τοῦ Ἁγ. Σπυρίδωνος, τοῦ Ἁγ. Χαλαλάμπους καί τοῦ Προφ. Ἡλία. Οἱ τρεῖς τελευταῖες εἶναι ἔργα τοῦ 1761 καί σήμερα βρίσκονται στό μουσεῖο τῆς

Οἱ εἰκόνες τοῦ Ἁγ. Σπυρίδωνος, τοῦ προφ. Ἡλία καί τοῦ Ἁγ. Χαλαλάμπους (1761). Σήμερα βρίσκονται στό μουσεῖο τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Σερρών.

Μητροπόλεως Σερρών, πού ἴδρυνε ὁ μητροπολίτης Μάξιμος (1984-2003). Ὑπῆρχαν ἐπίσης καί μερικά λειτουργικά βιβλία πού ἀναφέρει ὁ Γ. Κουντιάδης στό «Λεύκωμά» του,² ἀπό τά ὁποῖα δυστυχῶς μόνο τό «Εὐχολόγιο» σώθηκε (Βενετία 1767), χάρι στήν προσωπική φροντίδα τοῦ γράφοντος.

Τό βέβαιο εἶναι ὅτι τό 1835 ὁ ναός τῆς Παναγίας ἦταν σχεδόν ἐρειπωμένος. Ἐπιτροπή χωρικών μέ ἐπικεφαλῆς τόν πρόεδρο τῆς κοινότητας, τόν μουχτάρη, ὑπέβαλε αἴτημα γιά τήν ἐπισκευή του, ἀφοῦ οἱ Τοῦρκοι ἀπαγόρευαν αὐστηρά τήν ἀνέγερση νέου ναοῦ. Βρισκόμαστε ἀκόμη στά 1835, στήν πρό τοῦ Χάτι Χουμαγιούμ (1856) καί τοῦ Τανζιμάτ ἐποχή καί οἱ Τοῦρκοι ἦταν πολύ αὐστηροί ὅσον ἀφορᾶ τίς θρησκευτικές ἐλευθερίες πρὸς τούς ραγιάδες. Τό αἴτημα τῶν προκρίτων τοῦ χωριοῦ ὑποβλήθηκε στόν μουτασερίφη-διοικητή τῶν Σερρών, ἀφοῦ τό χωριό ἀνήκε διοικητικά στό Καζά (ἐπαρχία) καί στό Σαντζάκι Σερρών, πού ὑπαγόταν μέ τή σειρά του στό Βιλαέτι τῆς Θεσσαλονίκης, καί τελικά ἔφτασε στά χέρια τοῦ σουλτάνου Μαχμούτ Β' (1784-1839). Ὁ σουλτάνος ἔθεσε τό θέμα ὑπόψη τοῦ νομικοῦ συμβουλίου (Σεῖχουσλαμάτου)³ γιά νά γνωμοδοτήσει γα τό

Φιρμάνι τοῦ Σουλτάνου Μαχμούτ Β', μέ τό ὁποῖο δίδεται τό δικαίωμα στους Νεοσουλῶτες νά ἀνακαινίσουν τόν παλιό ναό τῆς Παναγίας τό 1835. Συνοδεύεται ἀπό ἐλληνική μετάφραση, τήν ὁποία ὑπογράφουν ἐκ μέρους τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου ὁ προϊστάμενος τοῦ Ναοῦ π. Δημήτριος Πατραμάνης καί ὁ γραμματέας Γεώργιος Στ. Πυρινῆς στίς 30 Μαΐου 1964.

2. Γ. Κουντιάδης, Λεύκωμα Σουμπάσκιοι, Θεσσαλονίκη 1925, σελ. 12

3. Τό Σεῖχουσλαμάτο τό ἀποτελοῦσαν οἱ Οὐλεμάδες, οἱ ἐπίσημοι ἐρμηνευτές τοῦ κανονικοῦ δικαίου (σχετικά, Ἱστορία τοῦ Ἑλλ. Ἔθνους τῆς Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν, τόμος 10, σελ. 30).

δίκαιο τοῦ αἰτήματος καί ὅταν ἔλαβε θετική ἀπάντηση, ὑπέγραψε τό σχετικό φερμάνι καί τό ἔστειλε στό Ν. Σούλι (Σούμπασκιοῖ τότε, δηλαδή τό χωριό τοῦ Σούμπαση). Στό φερμάνι αὐτό, τό ὁποῖο στό πάνω μέρος ἔχει τό σουλτανικό μονόγραμμα, ὁ Μαχμούτ Β', μετά ἀπό ἕνα τυπικό πρόλογο γεμάτο στόμφο καί ὑπερβολές, παρέχει τό δικαίωμα στούς Νεοσουλῶτες νά ἐπισκευάσουν τό ναό τῆς Παναγίας ὑπό δύο βασικούς ὅρους: Νά μή παραβιάσουν οὔτε ἑκατοστό ἀπό τίς διαστάσεις του καί νά μήν εἰσπραχθοῦν χρήματα. Προφανῶς, γιατί γνώριζε τήν ἐκμετάλλευση καί τίς αὐθαιρεσίες τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, κάτι πού παρατηρήθηκε κατά τήν ἀνακαίνιση τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγ. Παρασκευῆς στό Βεζνίκο. (σημ. Ἁγ. Πνεῦμα) καί προκάλεσε τήν ἐπέμβαση τοῦ σουλτάνου Σελίμ. Γ' τό 1805.⁴

Ἐκεῖνο πού πραγματικά ἐντυπωσιάζει ἕναν προσεκτικό ἀναγνώστη εἶναι πῶς ἕνας σουλτάνος, ὁ ὁποῖος ἐξουσίαζε ὀλόκληρη τή Μ. Ἀσία καί τή Βαλκανική, «καταδέχεται» νά ἀσχοληθεῖ μέ τό πρόβλημα ἑνός μικροῦ χωριοῦ καί νά ἐκδώσει εἰδικό φερμάνι γιά τήν ἐπισκευή τοῦ ναοῦ του. Προσωπικά πιστεύω ὅτι μόνο μία ἐξήγηση μπορεῖ νά δοθεῖ. Φαίνεται, λοιπόν, ὅτι σημαντικό ρόλο ἔπαιξε ὁ μητροπολίτης Σερρών Γρηγόριος Α' Φουρτουσιάδης. Ὁ Γρηγόριος ἦταν Κωνσταντινουπόλιτης, ἔγινε Σερρών τό 1833 καί τό 1835 ἀνακηρύχθηκε Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, πομαίνοντας ὁμως συγχρόνως καί τήν ἐπαρχία Σερρών ὡς τόν Αὐγουστο τοῦ 1838.⁵ Χάρη, λοιπόν, στά «μεγάλα μέσα», δηλαδή τόν οἰκουμενικό Πατριάρχη Γρηγόριο ΣΤ', οἱ συγχωριανοί μας πέτυχαν νά ἐκδοθεῖ ἡ ἄδεια γιά τήν ἀναστύλωση τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας. Ἐξάλλου, ὅπως ἀναφέρει ὁ Γεδεών,⁶ ὁ Μαχμούτ Β' ἔδειχνε συμπάθεια στούς χριστιανικούς ναούς, ἰδιαιτέρως στούς ναούς τῆς Παναγίας.

*Ἡ ἐπιγραφή στή βόρεια
ἐξωτερική πλευρά ἀπαθανατίζει
τήν ἡμερομηνία ἀνακαίνισης τοῦ
Ναοῦ.*

4. Πρβλ. Κ. Παπακυριάκου, Ἱστορία τοῦ Ναοῦ τῆς Ἁγ. Παρασκευῆς, στό Ἁγ. Πνεῦμα Σερρών, Σέρρες 2005, σελ. 32.

5. Π. Παπαγεωργίου, Αἱ Σέρραι καί τά προάστεια, β' ἐκδοση, Θεσσαλονίκη 1988, σελ. 39 καί Π. Πέννα, Ἱστορία τῶν Σερρών, Ἀθήναι 1966, σελ. 472.

6. Μ. Γεδεών, Ἀποσημειώματα χρονογράφου, 1800-1913, Ἀθήναι 1932, σελ. 269.

Ἡ ἐπισκευή αὐτή ὀλοκληρώθηκε στίς 10 Μαΐου 1836. Τό γεγονός αὐτό ἀπαθανατίζει καί ἡ ἐντοιχισμένη πλάκα στή βόρεια ἐξωτερική πλευρά τοῦ σημερινοῦ ναοῦ.

Ὁ ναός διατήρησε τίς παλιές ἀρχικές του διαστάσεις, σύμφωνα μέ τή ρητή ἐντολή τοῦ Σουλτάνου, εἶχε ὕψος καί πλάτος αὐτό περίπου πού ἔχει καί σήμερα (ὕψος 7,60 καί πλάτος 13,50μ), τό μήκος του ὅμως ἦταν πολύ μικρότερο, 15 μέτρα. Ἡ δυτική πλευρά τοῦ κυρίως ναοῦ ἦταν ἐκεῖ πού σήμερα ἀρχίζει ὁ γυναικωνίτης, στίς δύο κολῶνες-πεσσούς. Αὐτά, βέβαια, τό 1836. Περίπου ἕναν αἰῶνα ἀργότερα, τό 1925-1928, ἔγινε ἐπέκταση τοῦ ναοῦ κατά δέκα περίπου μέτρα. Ὁ παλιός νάρθηκας πού βρισκόταν κάτω ἀπό τό γυναικωνίτη –ὅπου σήμερα βρίσκεται τό παγκάρι–, περιλήφθηκε στόν κυρίως ναό, ἐνῶ ἕνας καινούργιος νάρθηκας δημιουργήθηκε, ὁ σημερινός (προϋπολογισμοῦ 300 χιλιάδων δραχμῶν, κατά τόν Κώδικα, μαζί μέ τήν ἐπισκευή τοῦ καμπαναριοῦ).

Ἔτσι τό συνολικό μήκος τοῦ σημερινοῦ Ναοῦ εἶναι 26,10 μ. καί μαζί μέ τόν Νάρθηκα 31,10 μέτρα.

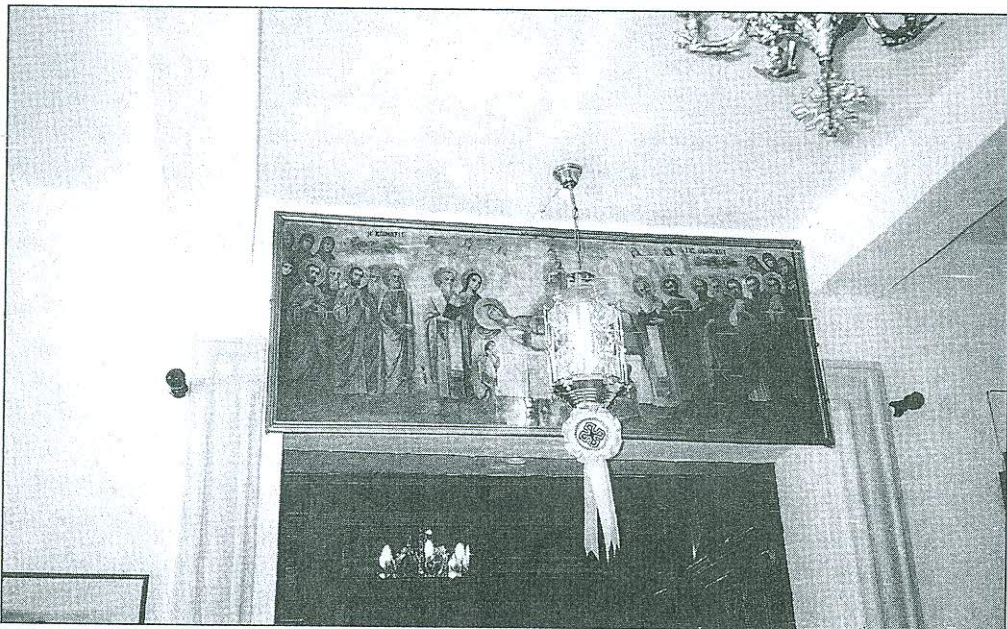

Ὁ Ναός τῆς Παναγίας, ὅπως εἶναι σήμερα (2006).

Ο ΝΑΡΘΗΚΑΣ

Ἐν τῷ Νάρθηκας ἢ Πρόναος παλαιότερα ἦταν χώρος ὅπου ἔμεναν οἱ κατηχούμενοι κατά τή διάρκεια τῆς Θείας Λειτουργίας. Σήμερα στό Νάρθηκα διαβάζονται τά «κατηχούμενα», δηλαδή οἱ εὐχές πού προηγοῦνται τοῦ μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος καί δίνεται τό ὄνομα τοῦ παιδιοῦ. Ἀπό ἐδῶ τά παλιά χρόνια φεύγαμε τρέχοντας, ἀφοῦ ἀκούγαμε τό ὄνομα ἀπό τό στόμα τοῦ νουνοῦ ἢ τῆς νουνᾶς, γιά νά τό ἀναγγείλουμε στους οἰκείους του στό σπίτι καί νά πάρουμε τό σχετικό φιλοδώρημα.

Ἐν τῷ σημερινῷ Νάρθηκας τοῦ Ναοῦ τῆς Παναγίας ἀντικατέστησε τόν παλιό, πού, ὅπως προαναφέραμε, βρισκόταν κάτω ἀπό τό γυναικωνίτη. Ἔχει διαστάσεις 13,40X4,70 καί ἡ κατασκευή του ὁλοκληρώθηκε τό 1928. Γύρω στό 1950, λόγω προβλήματος στή στέγη, σκεπάστηκε μέ πλάκα ἀπό τοιμέντο, ἐνῶ ἐπισκευές στεγανοποίησης ἔγιναν καί τό 2000. Ἐν τῷ πάγκος πού κάλυπτε γύρω γύρω καί τίς 4 πλευρές του, χωροῦσε πάνω ἀπό 50 ἄτομα καί μέχρις τίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ 1950 «φιλοξενοῦσε» τό κατηχητικό σχολεῖο θηλέων. Γύρω στό 1930 ὁ καινούργιος τότε Νάρθηκας χρησίμευσε καί ὡς αἴθουσα διδασκαλίας μιᾶς τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ σχολεῖου πού χτίστηκε τό 1915 στό χώρο τοῦ σημερινῷ Γυμνασίου, (ἐκεῖ παλαιότερα ὑπῆρχε τζαμί, πού ἐξυπηρετοῦσε τούς λίγους Τούρκους, οἱ ὅποιοι

Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου πάνω ἀπό τήν κεντρική εἴσοδο τοῦ Κυρίου Ναοῦ στό Νάρθηκα. Διακρίνεται ἡ σβησμένη ἐπιγραφή στό βουλγαρικά.

ὑπῆρχαν ὡς τό 1885 στό χωριό). Ὑπῆρξε μαθητής –ὁ Βαΐδης Νικόλαος τοῦ Σωτηρίου, 84 ἐτῶν σήμερα– ὁ ὁποῖος φοίτησε τήν Α' τάξη στό «τζαμί», τή Β' στό Νάρθηκα (λόγω πληθώρας μαθητῶν) καί τήν Γ' τάξη στό καινούργιο κτήριο τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου πού χτίστηκε στήν εἴσοδο τοῦ χωριοῦ καί λειτούργησε τό 1931.⁷ Ὁ χώρος τοῦ Νάρθηκα περιορίστηκε τό 1961, μέ τή δημιουργία γραφείου ἐπιτρόπων.

Ἡ εἴσοδος στό Ναό ἀπό τόν Νάρθηκα γίνεται ἀπό μιά δίφυλλη ξύλινη πόρτα. Στό ὑπέρθυρο τῆς εἰσόδου δεσπόζει ἡ εἰκόνα τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου διαστάσεων 1,75Χ0,70 μ. στήν κλασική της ἀπόδοση. Ἡ Θεοτόκος, νεκρή σάν νά κοιμᾶται πάνω στό νεκροκρέβατο, ἔτοιμη νά ταφεῖ στή Γεσθημανή, περιβάλλεται ἀπό τούς Ἀποστόλους, οἱ ὁποῖοι ἔσπευσαν «ἐκ περάτων», γιά νά παραστοῦν στήν Κοίμηση τῆς Παναγίας. Ἡ ὄλη παράσταση βασίζεται στήν παράδοση καί σέ ἀπόκρυφα Εὐαγγέλια καί διασώζεται στό συναξάρι τῆς ἐορτῆς (15 Αὐγούστου). Στό κάτω μέρος Ὁ Ἄγγελος Κυρίου «διά ξίφους πυρός» ἀποκόπτει τά χέρια τοῦ Ἑβραίου Ἰεφωνία, πού προσπαθεῖ νά πλησιάσει γιά νά βεβηλώσει τήν Παναγία.⁸ Ψηλά, στό κέντρο, βρῖσκεται ὁ Χριστός καί ἡ ἐπιγραφή «Κοίμησις τῆς Θεοτόκου». Λίγο παρακάτω διακρίνεται σβησμένη ἡ ἴδια ἐπιγραφή στά βουλγαρικά. Γνώρισαν καί οἱ εἰκόνες τίς περιπέτειες τοῦ λαοῦ μας καί τοῦ τόπου μας, ἰδιαίτερα κατά τίς βουλγαρικές κατοχές τοῦ 1917-1918 καί τοῦ 1941-1944.⁹

7. Τό πρῶτο σχολεῖο τοῦ χωριοῦ βρισκόταν στή βόρεια αὐλή τῆς ἐκκλησίας δίπλα στήν οἰκία Ἀναστασιάδη, ὅπου ἡ μεγάλη σκάλα μέ τά 12 σκαλιά. Στό διώροφο οἰκίημα ἔμεναν στόν πρῶτο ὄροφο οἱ δάσκαλοι, ἐνῶ στό ἰσόγειο ὑπῆρχαν οἱ τάξεις, οἱ αἶθουσες διδασκαλίας. Τό σχολεῖο ἀρχικά ἦταν μονοθέσιο, εἶχε λίγους μαθητές, ἀργότερα ἔγινε διθέσιο καί γύρω στά 1900 ἔγινε τριθέσιο (μέ 3 δασκάλους). Πάντως τό 1885-86, εἶχε 45 μαθητές μέ δάσκαλο τόν Κων/νο Ζαγορίτη, ἐνῶ τό 1925 ἔγινε ἑξατάξιο μέ 260 μαθητές. Οἱ δάσκαλοι πληρώνονταν ἀπό τό ταμεῖο τῆς ἐκκλησίας. Στόν «Κώδικα» τοῦ Ναοῦ ἀναφέρεται συχνά τό ὄνομα τοῦ συμπατριώτη μας δασκάλου Ἀθανασίου Εὐαγγέλου ἢ Εὐαγγελίδη ἢ Γρέδη πού λάμβανε ἐτήσιο μισθό 1.080 γρόσια τό 1890. Στόν Κώδικα, ἐπίσης, ἀναφέρεται ὅτι τό σχολ. ἔτος 1894 -1895 ὁ παραπάνω δάσκαλος λαμβάνει ἐναντι μισθοῦ μιά τουρκική λίρα καί 1/4, τό γράφει μάλιστα ἰδιοχείρως στή σελίδα 89! Οἱ δάσκαλοι, βέβαια, εἶχαν καί τά «τυχερά» τους. Οἱ μαθητές τούς πήγαιναν ἕνα καρβέλι ψωμί κάθε μήνα, ἕνα καλάθι σταφύλια τό Σεπτέμβριο καί ἀπό ἕνα καυσόξυλο κάθε μέρα γιά τή θερμάστρα τους, ὅπως μαρτυρεῖ ὁ Γ. Κουντιάδης γιά τή δεκαετία τοῦ 1880 (Μ. Γεδεών ὁ.π., σελ. 131 καί Γ. Κοκκίνου, Ν. Σούλι, Ἱστορία-Λαογραφία, Σέρρες 1998, σελ. 93).

8. Βλέπε Ἰω. Φουντούλη, Λογική Λατρεία, β' ἔκδοση, Ἀθήνα 1984, σελ. 193.

9. Τό Μάιο τοῦ 1941 ὁ μητροπολίτης Σερρών Κων/νος Μεγγρέλης ἔλαβε ἐντολή ἀπό τίς βουλγαρικές ἀρχές νά ἀπαλειφθοῦν ὅλες οἱ ἐλληνικές ἐπιγραφές ἀπό τίς

Ο ΚΥΡΙΩΣ ΝΑΟΣ

Μπαίνοντας στὸν Κυρίως Ναό, ἀριστερά μας συναντᾶμε τὸ **Παγκάρι** τῶν ἐπιτρόπων, ἐνῶ ἀπὸ πάνω ἀκριβῶς βρίσκεται ὁ **Γυναικωνίτης**, χῶρος πού προορίζεται ἀποκλειστικά γιὰ τίς γυναῖκες καί πού συναντᾶται σ' ὅλες τίς τρίκλιτες βασιλικές. Παλαιότερα, μάλιστα, ὑπῆρχε καί ξύλινο δικτυωτὸ πλέγμα, ὅπως συνηθίζοταν στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῆς θρησκείας τοῦ Ἰσλάμ. Ἡ ἄνοδος στοῦ γυναικωνίτη, ὅπου ὑπάρχουν ἀρκετές φορητές εἰκόνες, γίνεται ἀπὸ μιὰ ξύλινη σκάλα ἀριστερά ἢ ἀπὸ μιὰ ἐξωτερικὴ πέτρινη.

Μετά τὸ Παγκάρι ἀριστερά ὑπάρχει ἓνα **Προσκυνητᾶρι** μὲ τὴν εἰκόνα τῆς Κοιμήσεως, ἐνῶ δεξιὰ εἶναι ἓνα δεύτερο Προσκυνητᾶρι μὲ μιὰ ὑπέροχη εἰκόνα τῆς Μητέρας τοῦ Θεοῦ. Ἡ **Παναγία ἢ Ἐλεῦσα** παρουσιάζεται νά κρατᾶ στὴν ἀγκαλιά της τὸ μικρὸ Χριστὸ δεξιὰ, **Δεξιοκρατοῦσα** (ἀπὸ τίς σπανιότερες περιπτώσεις). Πρόκειται γιὰ μιὰ ἀπὸ τίς ὁμορφότερες καί ἐκφραστικότερες εἰκόνες τοῦ Ναοῦ.

Προχωρώντας στοῦ Κυρίως Ναοῦ συναντᾶμε δεξιὰ τὸν **Δεσποτικὸ θρόνο** καί τὰ **Ἀναλόγια** τῶν ψαλτῶν, ἔργο τοῦ 1980 πού ἀντικατέστησαν τὰ παλιὰ ἐπιμήκη, ὀγκώδη καί μὴ λειτουργικὰ ψαλτήρια. Ψηλά στοῦ κέντρο τῆς ἀριστερῆς κιονοστοιχίας, στηριγμένος στὸν πρῶτο κίονα βρίσκεται ὁ **ἄμβωνας**, ἀπ' ὅπου διαβάζεται τὸ Εὐαγγέλιο ἢ γίνεται τὸ κήρυγμα. Σήμερα χρησιμοποιεῖται ἐλάχιστα. Ἡ ἄνοδος στὸν ἄμβωνα γίνεται ἀπὸ σκάλα 14 βαθμίδων.

Δύο πολυέλαιοι δεσπόζουν στοῦ μεσαῖο κλίτος. Στὴ θέση τοῦ σημερινοῦ κεντρικοῦ πολυελαίου ὑπῆρξε στὴ δεκαετία τοῦ 1950 ἓνας κρυστάλλινος μὲ κεριά, πού ἔσβηγε στοῦ τέλος τῆς λειτουργίας ὁ νεωκέρως Νικ. Σιώσιος, «καπακώνοντάς» τα ἐξ ἀποστάσεως μὲ εἰδικὸ χωνί. Κάτω ἀπ' αὐτὸν τὸν πολυελαίον μὲ τὰ πρισματικά κρυστάλλινα στολίδια μᾶς ὡδηγοῦσαν παλιὰ οἱ δάσκαλοί μας, γιὰ νά μᾶς διδάξουν τὰ 7 χρώματα τῆς Ἰριδῆς. Κάτω ἀπὸ τὸν ἴδιον πολυελαίον, ἐπίσης, στέκονταν καί οἱ μελλόνυμφοι πού δέχονταν βροχὴ ἀπὸ κουφέτα καί ρύζι (γιὰ νά «ριζώσουν») κατὰ τὸ «Ἡσαΐα χόρευε» καί μὲ ἀγωνία οἱ καλεσμένοι περιμέναν νά δοῦν νά πατάει ἢ νύφη τὸ πόδι τοῦ γαμπροῦ, ὅταν ἀκουγόταν τὸ «ἢ δέ γυνὴ ἵνα φοβῆται τὸν ἄνδρα».

ἐκκλησίες καί νά γραφοῦν στὰ βουλγαρικά. Σχετικά, Σεργαϊκὰ Ἀνάλεκτα, τόμος 4 (2006), σελ. 299 καί ἡ Μαύρη βίβλος τῶν βουλγαρικῶν ἐγκλημάτων τὸ 1941-1944, Ἀθῆναι, 1945, σελ. 18 καί 55.

*Παναγία ἡ Ἐλεοῦσα,
δεξιοκρατοῦσα.*

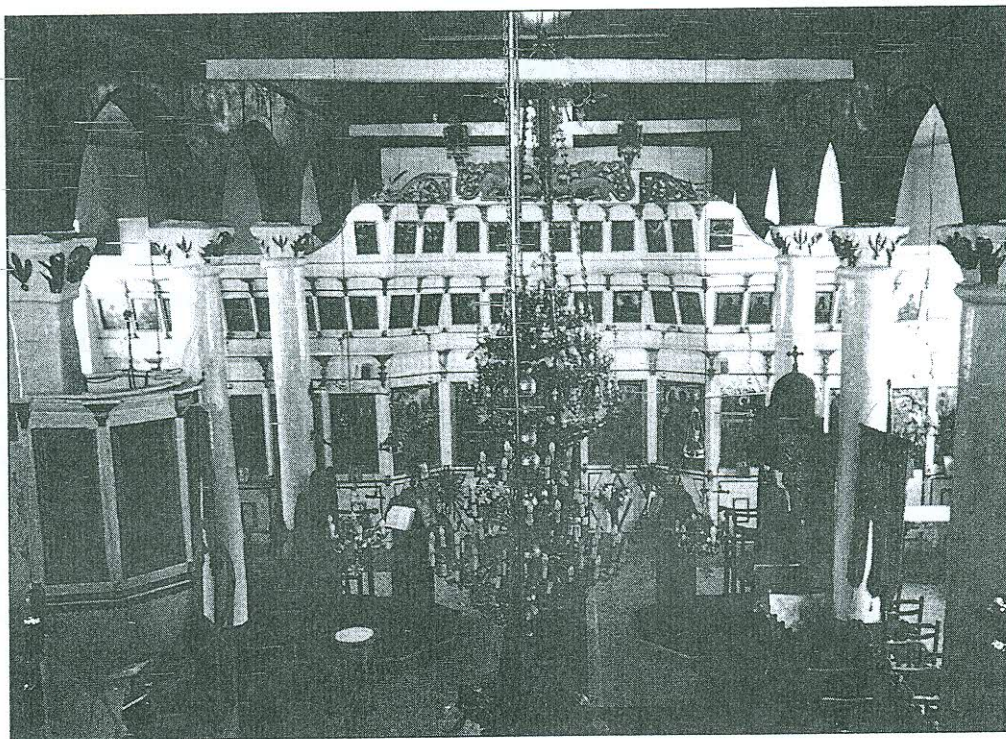
Η ΑΓΙΟΓΡΑΦΗΣΗ ΤΟΥ ΝΑΟΥ. ΤΟ ΤΕΜΠΛΟ

Ἡ Τέχνη, ἰδίως ἡ Ζωγραφική, βοήθησε πολύ τούς ἀνθρώπους στήν ἐκδήλωση καί τόνωση τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος. Ὁ ἄνθρωπος βλέποντας τήν εἰκόνα ζεῖ πιό ἄμεσα, βιώνει τά γεγονότα. Δυστυχῶς οἱ τοιχογραφίες τοῦ Ναοῦ τῆς Κοιμήσεως βρίσκονται στά ψηλότερα σημεῖα τοῦ μεσαίου κλίτους γιά τό φόβο τῶν Τούρκων.

Ἡ ἀγιογράφηση καλύπτει τίς δύο ζῶνες πάνω ἀπό τίς κιονοστοιχίες σ' ὄλο τό μήκος τοῦ Ναοῦ καί καλύπτει ἕκταση 50 περίπου μέτρων. Οἱ τοιχογραφίες ἀποτελοῦν ἕνα ἐνιαῖο σύνολο 24 παραστάσεων, 12 ἀπό κάθε πλευρά, καί ἀκολουθοῦν τή χρονολογική σειρά τῶν εἰκονιζομένων.

Νότια πλευρά: Γέννηση, Ὑπαπαντή, Βάπτισμα, Μεταμόρφωση, Ἑγερση Λαζάρου, Βαϊοφόρος, Μυστικός Δείπνος, Ἰερ. Νιπτήρ, ἡ προσευχή τοῦ Χριστοῦ, ἡ προδοσία τοῦ Ἰούδα, ὁ Ἰησοῦς κρινόμενος ἀπό τόν Ἄννα καί Καϊάφα, ἡ τρίτη ἄρνηση τοῦ Πέτρου. **Βόρεια πλευρά:** Ἡ ἀγχόνη τοῦ Ἰούδα, ἡ μεταμέλεια τοῦ Ἰούδα, ἡ ἀπόνιψις καί ἡ ἀπόφαση τοῦ Πιλάτου, ἡ μαστίγωση, ὁ ἐμπαιγμός, ὁ Χριστός ἐλκόμενος ἐπί τοῦ Σταυροῦ, ἡ Σταύρωση, ἡ Ἀποκαθήλωση, ὁ Ἐνταφιασμός τοῦ Χριστοῦ, ἡ Ἀνάσταση, ἡ ψηλάφηση τοῦ Θωμᾶ, ἡ Ἀνάληψη καί ἡ Πεντηκοστή.

Στό κέντρο τῆς ὀροφῆς τοῦ ὑπερυψωμένου μεσαιού κλίτους δεσπόζει ὁ Παντοκράτωρ, ἐνῶ στά τρίγωνα πού σχηματίζονται ἀπό τίς ἀψίδες τῶν 4 κίωνων τῆς κάθε πλευρᾶς τοῦ μεσαιού κλίτους παριστάνονται στή βόρεια πλευρά ὁ Ἅγ. Ἀντώνιος, ὁ Εὐαγγελιστής Λουκᾶς, ὁ Εὐαγγελιστής Ἰωάννης, ὁ προφήτης Σολομών, καί στή νότια ἀκριβῶς ἀπέναντι, ὁ Προφήτης Δαβίδ, ὁ Εὐαγγελιστής Ματθαῖος, ὁ Εὐαγγελιστής Μάρκος καί ὁ Ἅγιος Κοσμάς.

Ὁ κυρίως Ναός καί τό Τέμπλο. Διακρίνονται ὁ Ἄμβωνας, τά Ἀναλόγια καί ὁ Δεσποτικός Θρόνος.

Ὅλες αὐτές οἱ τοιχογραφίες, ἀλλά καί τοῦ Ἁγ. Βήματος πού θά δοῦμε παρακάτω, εἶναι μᾶλλον ἔργα τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰώνα καί ἦταν φυσικό μέ τό πέρασμα τῶν χρόνων νά ἀλλοιώνονται καί νά ξεθωριάσουν. Γιά τό λόγο αὐτόν τό 1953 ἕνας ζωγράφος ἀπό τόν Ἐμμ. Παπά, ὁ Δημ. Κανάκης, κλήθηκε ἀπό τήν Ἐπιτροπή τοῦ Ναοῦ καί τόν προϊστάμενο π. Δημήτρη Πατραμάνη καί ἀνακαίνισε ὅλες τίς ἀγιογραφίες, οἱ ὁποῖες «φωτίστηκαν» καί διατηροῦνται μέχρι σήμερα σέ καλή κατάσταση. Ἡ ἀνανέωση τῶν τοιχογραφιῶν τόσο τοῦ κεντρικοῦ Ναοῦ ὅσο καί τῶν παρεκκλησιῶν, ἰδίως τοῦ Ἁγ. Δημητρίου, ἀλλά καί ἄλλες ἐργασίες συντήρησης καί καλλωπισμοῦ ὁδήγησαν τόν τότε μητροπολίτη Σεργῶν καί Νιγρίτης Κων/νο Μεγγρέλη νά ἐκφράσει τήν εὐαρέσκειά του στήν ἐπιτροπή τοῦ Ναοῦ (Ἀθανάσιο Κατρακάζη, Στέργιο Πυρινῆ, Θωμᾶ Ἀναστασιάδη καί Δημήτριο Μαντέλα καί στόν προϊστάμενο τοῦ Ναοῦ π. Δημήτρη Πατραμάνη. Κώδικας ναοῦ, σελ. 143, πρακτικό 24-1-1954). Δύο χρόνια ἀργότερα (1956) ὁ Ναός ἠλεκτροδοτήθηκε. Τά ἔξοδα ἀνέλαβε ἡ Κοινότητα, σέ ἀντάλλαγμα ἑνός οἰκοπέδου πού παραχώρησε ἡ Ἐκκλησία γιά τήν επέκταση τῆς αὐλῆς τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.

Τό **Τέμπλο ἢ Εἰκονοστάσιο** χωρίζει τόν Κυρίως Ναό ἀπό τό Ἅγιο Βῆμα. Εἶναι ξύλινο καί καλύπτει ὅλο τό ὕψος τοῦ Ναοῦ, ὅπως συνηθίζονταν τότε. Εἶναι βέβαιο ὅτι ἔγινε μετά τήν ἀγιογράφηση, ἀφοῦ μέ τήν κατασκευή του καλύφθηκαν μερικῆς ἀγιογραφικῆς παραστάσεις καί δύο κίονες ἐγκλωβίστηκαν στό τέμπλο. Πάντως τό 1887, σύμφωνα μέ τόν «Κώδικα» τῆς ἐκκλησίας, ἀνακαινίστηκε, χρωματίστηκε γράφει ὁ Γ. Κουντιάδης, καί αὐτή ἢ ἀνακαίνιση κόστισε 2.555 γρόσια.

Τό τέμπλο ἔχει ψηλά δύο σειρές ἀπό μικρές φορητές εἰκόνες, δώδεκα στήν πάνω σειρά (Δωδεκάορτο) καί εἰκοσιεπτά στήν δεύτερη, ἐνῶ κάτω εἶναι ἡ σειρά τῶν μεγάλων εἰκόνων πού προσκυνοῦν οἱ πιστοί. Εἶναι τοποθετημένες μέ τήν ὀρθόδοξη τυπική διάταξη, ἕξι δεξιά καί ἕξι ἀριστερά τῆς Ὁραίας Πύλης. Ὅπως βλέπουμε, δεξιά εἶναι οἱ εἰκόνες 1) τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὡς μεγάλου Ἀρχιερέως, καθήμενου ἐπί θρόνου, 2) τοῦ Ἰωάννου Προδρόμου, 3) τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, ἀκολουθεῖ τό βημόθυρο μέ παράσταση τοῦ Προφήτη Ἡλία καί τοῦ Ἐλισαίου (στήν πάνω ζώνη) καί τοῦ Ἁγ. Μοδέστου (στήν κάτω ζώνη) 4) τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριήλ, 5) τῶν Ἁγίων Βασιλείου καί Ἀθανασίου,¹⁰ καί 6) τῆς Ἁγ. Τριάδος. Ἀριστερά εἶναι οἱ εἰκόνες 1) τῆς Παναγίας. Πρόκειται γιά ἔργο ὑψηλῆς τέχνης. Ἡ Παναγία

10. Ὅπως ἀναγράφεται στήν εἰκόνα, εἶναι ἀφιέρωμα τοῦ Βασιλείου Ἀθανασίου «Εἰς μνημόσυνον αἰώνιον τῶν γονέων αὐτοῦ», ἔργο I.N. 1818.

παρουσιάζεται ὡς Βασίλισσα καθήμενη ἐπὶ θρόνου, βρεφοκρατοῦσα, νά στέφεται ἀπὸ δύο ἀγγέλους. Ἀναγράφεται ἡ χρονολογία 1833. 2) Τῆς Κοίμησης τῆς Θεοτόκου (στή θέση αὐτή, δεύτερη ἀριστερά, ὑπάρχει πάντα ἡ εἰκόνα τοῦ Ἁγίου πού εἶναι ἀφιερωμένος ὁ ναός) 3) Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης (1836) 4) Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ (1810), ἀφιέρωμα καὶ αὐτὴ τοῦ Βασιλείου Ἀθανασίου, 5) Ζωοδόχου Πηγῆς, βημόθυρο βόρειας πύλης μέ παράσταση τοῦ ἀρχάγγελου Μιχαήλ στήν πάνω ζώνη καὶ κάτω τοῦ Ἁγ. Στυλιανοῦ καὶ 6) Ἡ εἰκόνα τοῦ Ἁγ. Γεωργίου. Ἀριστερά, στόν τοῖχο τῆς βόρειας πλευρᾶς ὑπάρχουν δύο ἐπιτάφιοι.

Τό Τέμπλο τό ὁποῖο, ὅπως προαναφέραμε, φτάνει σχεδόν μέχρι τήν ὀροφή, ἀπολήγει στό κέντρο σ' ἓνα μεγάλο Ἐσταυρωμένο πού πατᾶ πάνω σέ δύο δράκοντες.

Κλείνοντας τό κεφάλαιο τῆς ἀγιογράφησης τοῦ Ναοῦ, μπορούμε νά ποῦμε συμπερασματικά ὅτι ἡ κοινὴ θεματολογία, ἡ παρόμοια τεχνοτροπία καὶ ἡ κοινὴ χρονολόγηση (19ος αἰ.) συνηγοροῦν στό νά ὑποθέσουμε ὅτι ἡ ἀγιογράφηση τοῦ Ναοῦ τῆς Κοιμήσεως ἔγινε ἀπό τόν χρωστήρα τοῦ ἴδιου ζωγράφου (πιθανότατα Δοβιστινοῦ) πού ζωγράφιζε τίς ἀγιογραφίες τῆς Ἁγ. Παρασκευῆς, στό Ἁγ. Πνεῦμα καὶ τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου, στόν Ἐμμ. Παπᾶ. Εἶναι γνωστό, ἐξἄλλου, ὅτι ὁ Ἐμμ. Παπᾶς (τότε Δοβίστα) διατηροῦσε ἀγιογραφικό ἐργαστήριο καὶ ἔχει μέχρι σήμερα παράδοση στήν ἀγιογραφία.¹¹

ΤΟ ΙΕΡΟ – ΑΓΙΟ ΒΗΜΑ

Τό Ἱερό ἢ Ἅγιο Βῆμα εἶναι τό ἱερότερο μέρος τοῦ Ναοῦ, γιατί μέσα σ' αὐτό, πάνω στήν Ἁγ. Τράπεζα, τελεῖται ἡ ἀναίμακτη θυσία, τό μυστήριο τῆς Θ. Εὐχαριστίας. Ἐδῶ, κατὰ τήν πίστη μας, τή στιγμή πού ψάλλεται τό «Σέ ὑμνοῦμεν...», γίνεται ἡ μετατροπὴ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου σέ σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ, σέ Θεία Κοινωνία.

Ἡ εἴσοδος στό Ἱερό γίνεται ἀπό τίς δύο μικρές πύλες, βόρεια καὶ νότια, ἐνῶ ἀπό τή μεσαία, πού λέγεται Ὠραία πύλη, μπαίνουν μόνο οἱ ἱερεῖς.

Πλούσια εἶναι ἡ εἰκονογράφηση τῆς Κόγχης τοῦ Ἱεροῦ. Ψηλά βέβαια, δεσπόζει ἡ Πλατυτέρα τῶν Οὐρανῶν Θεοτόκος.

Κάτω ἀπό τήν Πλατυτέρα ὑπάρχει μία σειρὰ ἀγίων, ἀπό ἀριστερά πρὸς τὰ δεξιά: Ἁγ. Ἀμβρόσιος, Ἁγ. Ἀχίλλειος, Ἁγ. Ἐλευθέριος, Ἁγ.

11. Πρβλ. Δ. Σαμσάρη, Ἡ Κοινότητα τοῦ Ἁγ. Πνεύματος ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Θεσ/νίκη 1971, σελ. 78-86.

Σωφρόνιος, Ἁγ. Μεθόδιος, ἐνῶ ἀπό κάτω ὑπάρχει μία δεύτερη ζώνη Ἁγίων σέ φυσικό μέγεθος: Ἁγ. Νικόλαος, Γρηγόριος Θεολόγος, Ἁγ. Βασίλειος, στή μέση ὁ Ἰησοῦς Χριστός σέ κολυμπήθρα, καί στή συνέχεια ὁ Ἁγ. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὁ Ἁγ. Ἀθανάσιος καί τέλος, δεξιά ὁ Ἁγ. Σπυρίδων. Ὅλοι οἱ Ἁγιοὶ κρατοῦν εἰλητάρια, πάνω στά ὁποῖα ἀναγράφεται μιὰ χαρακτηριστική, ἀπό λόγους τους, φράση. Ἰχνη φθορᾶς ἀπό τήν ὑγρασία καί τό χρόνο παρατηροῦνται στό κάτω μέρος ὄλων αὐτῶν τῶν τοιχογραφιῶν.

Ἀριστερά τῆς Ἁγ. Τράπεζας, σέ μιὰ ἐσοχή τοῦ τοίχου, ὑπάρχει ἡ Πρόθεση ἢ Προσκομιδή, ὅπου φυλάσσονται τά ἐν χρήσει Ἱερά Σκεύη (Ἁγ. Ποτήριο, Λαβίδα κ.λπ.). Εἶναι ὅλα ἀσημένια, προσφορά τοῦ Στεργιούδα Δημητρίου τοῦ Βασιλείου. Ἡ ἀγιογράφηση παριστάνει τήν Ἀνάσταση καί τήν Ἀποκαθίλωση τοῦ Κυρίου, μέ ἐμφανῆ καί ἐδῶ τή φθορά στό κάτω μέρος τῆς τοιχογραφίας.

Ἡ Ἁγ. Τράπεζα δεσπόζει τοῦ Ἁγ. Βήματος. Ὅλα τά Ἱ. Σκεύη πού βρίσκονται σήμερα πάνω τῆς εἶναι προσφορές τοῦ 2005, ἀφιερώματα εὐσεβῶν κατοίκων τοῦ χωριοῦ καί ἀντικατέστησαν τά παλαιότερα, τά ὁποῖα εἶχαν φθαρεῖ καί βρίσκονται στό Σκευοφυλάκιο. Συγκεκριμένα, ὑπάρχουν: ἓνα ἀσημένιο Εὐαγγέλιο, προσφορά τοῦ ἱερέως τοῦ Ναοῦ π. Χρίστου Παντούση καί τῆς συζύγου του Βαΐας, ἓνα ἀσημένιο Ἀρτοφόριο, δωρεά τοῦ Σωτήρη Καραγκιόζη τοῦ Θωμᾶ, μιὰ ἀσημένια Λειψανοθήκη, δωρεά Δέσποινας Παντούση-Κεχαγιᾶ, δύο ἀσημένια κηροπήγια, δωρεά Γεωργίου καί Μαρίας Σταμάτη, μιὰ Ἀκοίμητη Κανδήλα, προσφορά Μιχαήλ καί Μαρίας Βενέτη καί ἄλλη μιὰ, προσφορά Δημητρίου καί Μαρίας Βενέτη, ἓνα παλαιότερο ἀρτοφόριο (1985), δωρεά τοῦ Ἀβραμπάκη Γεωργίου τοῦ Βασιλείου καί ἓνας Σταυρός Εὐλογίας, προσφορά τῆς Εὐαγγελίας Βενέτη-Καφταντζῆ. Στό Ἅγιο βῆμα ὑπάρχουν ἄλλα τρία Εὐαγγέλια: ἓνα ἀπό σμάλτο –προσφορά τοῦ Ἀβραμπάκη Γεωργίου τοῦ Βασιλείου– ἓνα ἀσημένιο καί ἓνα ἐπιχρυσωμένο, (τό ἐπιχρυσωμένο ἴσως δωρεά τοῦ Γεωργίου Ζαχαρόπουλου), ὀκτώ Ἁγιοπότηρα καί διάφορες εἰκόνες: Ἁγ. Γεωργίου (1763) πού ἐπεστράφη ἀπό τό Προδρομούδι, τοῦ Ἁγ. Νικολάου καί τῆς Ἀνάστασης τοῦ Κυρίου –πολύ παλαιά– ἴσως τοῦ 18ου αἰώνα.

Δεξιά τῆς Ἁγ. Τράπεζας, ἓνα ντουλάπι εἶναι τό Σκευοφυλάκιο τοῦ Ναοῦ. Ἐδῶ ὑπάρχουν τά στέφανα τοῦ Γάμου, τά ὁποῖα χρησιμοποιοῦσαν ὡς τή δεκαετία τοῦ 1960 ὅλοι οἱ νεόνυμφοι. Τά στέφανα αὐτά εἶναι ἀσημένια καί ἀγοράστηκαν ἀπό τό ταμεῖο τῆς ἐκκλησίας τό 1884, σύμφωνα μέ τόν Κώδικα, 276 γρόσια. Ἐδῶ ἐπίσης βρίσκονταν παλιά φθαρμένα λειτουργικά βιβλία (Μηναῖα, Εὐαγγέλια κ.ᾶ), ἐνῶ κάτω ἀπό τό μεγάλο τρα-

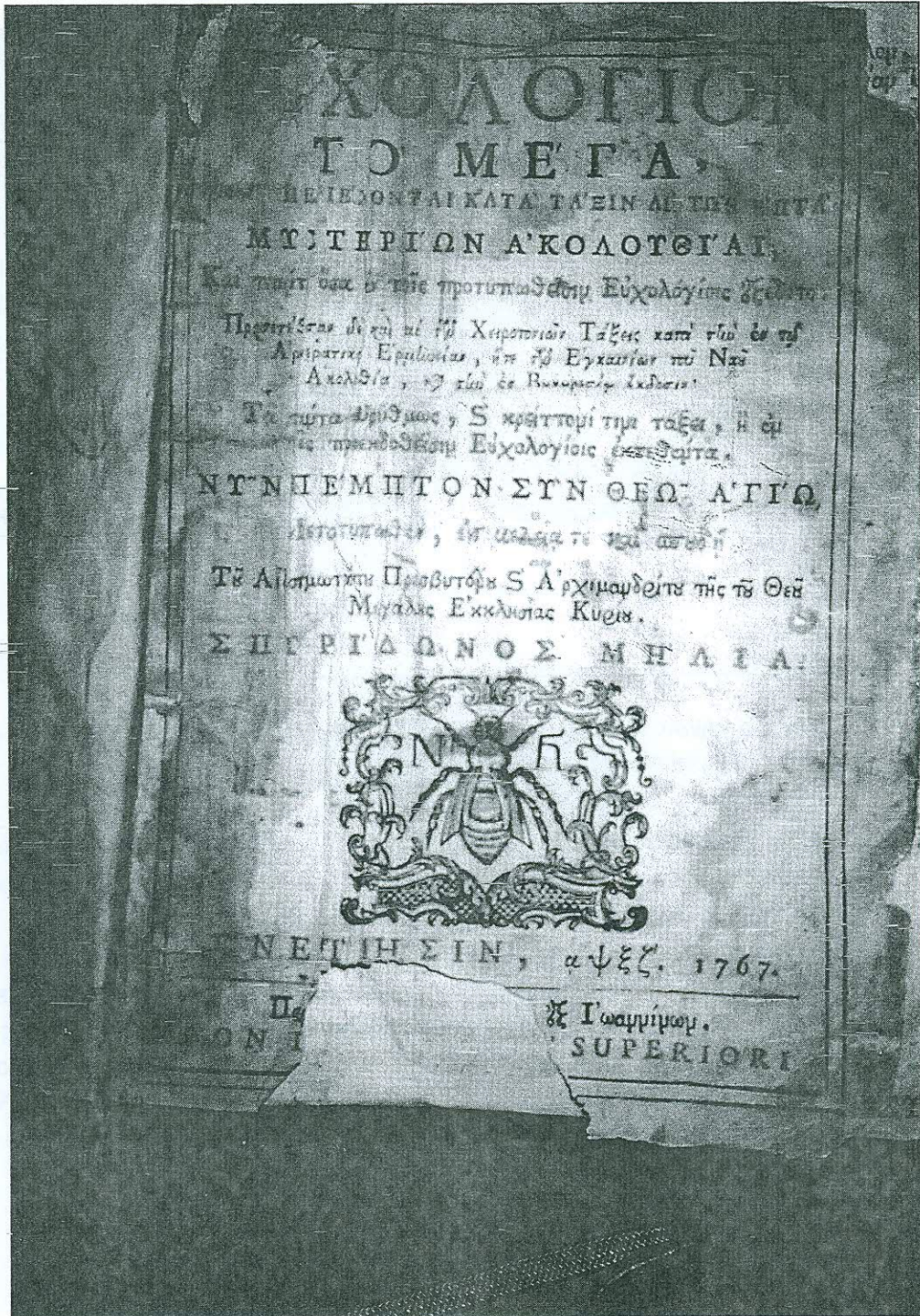
Στέφανα γάμου. Ἀγοράστηκαν τό 1884 καί εἶναι ἀπό ἀσήμι. Χρησιμοποιοῦνταν μέχρι τή δεκαετία τοῦ 1960. Ἐκεῖνο μέ τό σταυρό εἶναι τοῦ ἀνδρα.

πέξι φυλασσόταν μία μαρμάρινη πλάκα μέ ρωμαϊκή ἐπιγραφή τῶν χρόνων τοῦ αὐτοκράτορα Τραϊανοῦ (2ος αἰώνας μ.Χ.), ἡ ὁποία τό 1997 παραδόθηκε, ὀρθῶς, στό ἀρχαιολογικό μουσεῖο Σερρών.¹²

Δυστυχῶς, ἀπό τά παλιά Λειτουργικά καί μουσικά βιβλία τίποτε σχεδόν δέ σώθηκε, ἄν ἐξαιρέσουμε τό «Μέγα Εὐχολόγιον» (ἐκδόθηκε στή Βενετία τό 1767) πού «κατ' εὐτυχῆ συγκυρίαν» ἔφτασε μέχρι τίς μέρες μας. Εἶναι τό μοναδικό βιβλίο πού σώθηκε ἀπό τόν πρῶτο Ναό τῆς Παναγίας τοῦ 18ου αἰώνα καί τό ὁποῖο μαζί μέ μερικά ἄλλα κειμήλια τοῦ Ναοῦ (Κώδικας, Σουλτανικό φερμάνι, στέφανα γάμου κ.ἄ) ἐλπίζουμε πολύ γρήγορα νά φυλάσσονται σέ εἰδικό χῶρο τῆς ἐκκλησίας.

12. Ἡ πλάκα αὐτή μαζί μέ μία ἄλλη, παραπλήσιου περιεχομένου, βρισκόταν ἀρχικά σέ κάθισμα τοῦ παλιοῦ Νάρθηκα (Γ. Κουντιάδη, Λεύκωμα..., σελ. 14).

«Εὐχολόγιον τό Μέγα». Τό μόνο διασωθέν ἀπό τὰ παλιά λειτουργικά βιβλία τῆς ἐκκλησίας. Ἐκδόθηκε στή Βενετία τό 1767.

ΤΟ ΚΑΜΠΑΝΑΡΙΟ (ΚΩΔΩΝΟΣΤΑΣΙΟ)

Στή δυτική πλευρά τοῦ Ναοῦ, μπροστά στοῦ Νάρθηκα, βρίσκεται τό Καμπαναριό, προσφιλέσ καταφύγιο τῶν πελαργῶν, πού χτίζουν ἐκεῖ τή φωλιά τους ἐδῶ καί πολλές δεκαετίες. Εἶναι αὐτοτελέσ οἰκοδόμημα κατασκευασμένο ἀπό πέτρα.

Τό πρῶτο καμπαναριό χτίστηκε τό 1882 καί κόστισε, σύμφωνα μέ τόν Κώδικα, 1834 γρόσια. Πρέπει νά ἦταν πολύ χαμηλότερο ἀπό τό σημερινό, ἀφοῦ δέ διακρίνεται σέ φωτογραφία τοῦ χωριοῦ τό 1925. Δέν εἶναι τυχαῖο ὅτι τήν ἐποχή αὐτή χτίζονται καί ἄλλα κωδωνοστάσια στήν περιοχὴ τῶν Σερρῶν. Λίγο νωρίτερα ὁ μητροπολίτης Νεόφυτος (1867-1875), Κωνσταντινουπολίτης καί αὐτός, πέτυχε τήν ἄδεια ἀπό τίς Τουρκικές ἀρχές γιά ἴδρυση κωδωνοστασίων στίς Σέρρες, καθῶς καί ἄδεια κωδωνοκρουσίας.¹³

Στήν πράξη τῆς 15-12-1925, τήν ὁποία ὑπογράφει ὁ μητροπολίτης Σερρῶν Κων/νος, ἀποφασίζεται «ὀμοθυμαδόν», δηλαδή μέ σύμφωνη γνώμη ὄλου τοῦ χωριοῦ, μαζί μέ τήν ἐπέκταση τοῦ Ναοῦ νά ἐπισκευασθεῖ, νά ἀνυψωθεῖ καί νά στερεωθεῖ καί τό κωδωνοστάσιο. Οἱ ἐργασίες ὀλοκληρώθηκαν τό 1927. Στή σελίδα 125 τοῦ Κώδικα (Πράξη 12-2-1928) ἀναφέρονται συνολικά τά ἔξοδα «διά τήν οἰκοδομήν τοῦ κωδωνοστασίου» 205.470 δραχ., δηλ. σχεδόν τό σύνολο τῶν ἐτησίων ἐσόδων τοῦ Ναοῦ, πού ἦταν 219.653 δραχμές.

Τό κατάλευκο καμπαναριό πού δεσπόζει τοῦ χωριοῦ, ἔχει ὕψος 22 μ. περίπου καί χωρίζεται σέ 5 «ὀρόφους». Στόν πρῶτο ὀροφο-ἦταν τά σήματα, τά ὁποία χτυποῦσαν λίγο πρῖν ἀπό τήν καμπάνα στόν Ἑσπερινό τοῦ Σαββάτου, τίς Κυριακές καί τίς μεγάλες γιορτές. Σήμερα σιγοῦν...

Ἡ ἄνοδος γινόταν ἀπό ξύλινη σκάλα καί ἦταν πολύ ἐπικίνδυνη, ἰδιαίτερα γιά μᾶς τά παιδιά, πού γύρω στά 1950 ἀνεβαίναμε ὡς τόν τελευταῖο ὀροφο, ὅπου ἦταν ἡ μεγάλη καμπάνα.¹⁴

Τό χτύπημα τῆς καμπάνας γινόταν ἀπό κάτω μέ σκοινί πού ἔφτανε σχεδόν ὡς τό ἔδαφος, ἀφοῦ πρῶτα περνοῦσε ἀπό ἓνα καρούλι, τόν «μα-

13. Σχετικά, Πέτρου Πέννα, Ἱστορία τῶν Σερρῶν, ἔκδοση Β', Ἀθήναι 1966, σελ. 473.

14. Κάτω ἀπό τή μεγάλη καμπάνα ὑπῆρχε μέχρι τά μέσα τῆς δεκαετίας τοῦ 1950 παλιό σιδερένιο ὠρολόγι πού σήμαινε τίς ὥρες κατά τό παλιό βυζαντινό πρότυπο, πού ἴσχυε καί ἐπί Τουρκοκρατίας, ἔξι ὥρες νωρίτερα. Ἀκόμη καί σήμερα οἱ παλαιότεροι, ὅταν ἀκοῦν τό ἀπόγευμα νά χτυπᾷ ἡ καμπάνα γιά ἔσπερινό, λένε ὅτι «σήμανε ὦρα δέκα!» Ἡ μέτρηση τῶν ὠρῶν ἀρχίζε ἀπό τήν ἀνατολή τοῦ ἡλίου.

Τό καμπαναριό. Πρωτοχτίστηκε τό 1882, ἐνῶ τή σημερινή του μορφή τήν ἔλαβε τό 1927. Ἐκτοτε, ἐδῶ καί ὀγδόντα χρόνια, οἱ πελαργοί χτίζουν ὑπομονετικά δίπλα στό σταυρό τή φωλιά τους (φωτ. Ἀν. Μπέγκου).

καρά». Ἀπαιτοῦσε κάποια δεξιότητα καί ἦταν κυρίως ἔργο τοῦ ἐκάστοτε νεωκόρου. Ἐδῶ καί μερικά χρόνια τό χτύπημα γίνεται ἠλεκτρονικά μέσα ἀπό τό Ἅγιο Βῆμα (1987).

Ἡ καμπάνα ἔχει τή δικιά της γλώσσα. Ὁ ἦχος της, γλυκόλαλος ἢ πένθιμος, πανηγυρικός ἢ μετρημένος, σημαδεύει μέχρι σήμερα τή ζωή τοῦ χωριοῦ, ἀφοῦ ἡ ὥρα, ὁ τρόπος καί ὁ ἀριθμός τῶν χτυπημάτων ἔχει τήν ἀνάλογη σημειολογία. Εἶναι γιά τούς χωρικούς ὅ,τι ἡ σάλπιγγα γιά τόν στρατιώτη.

Σήμερα ὑπάρχουν καί χτυπᾶνε τρεῖς καμπάνες. Ἡ τρίτη ἀγοράστηκε τό 1988. Ζυγίζει 300 κιλά καί κόστισε 600.000 δραχμές.

Ο ΑΥΛΕΙΟΣ ΧΩΡΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Ἐπάρχουν τρεῖς εἰσοδοί πού ὀδηγοῦν στόν εὐρύτερο χῶρο τῆς ἐκκλησίας. Κεντρική ἐπίσημη εἰσοδος εἶναι ἡ ἀνατολική. Ἀπό ἐδῶ μπαίνουν οἱ νεόνυμφοι. Μιά δεύτερη εἰσοδος ὑπάρχει στή βόρεια πλευρά μέ σκάλα 12 βαθμίδων καί τέλος ἡ νότια εἰσοδος, ἀπό τή μεριά τοῦ παλιοῦ ρέματος πού ἔγινε κατά τά νεότερα χρόνια (1991). Παράλληλα, διατηροῦνται μέχρι σήμερα ἀπό τά πολύ παλιά χρόνια οἱ προσβάσεις («καπιτζίκια») ἀπό γειτονικές οἰκίες, (Ἀναστασιάδη, Γρηγοριάδη, Κυριακόπουλου), πού συντόμευαν τήν ἀφιξη στήν ἐκκλησία.

Ὁ πρῶτος Ναός εἶχε μικρὸ αὐλαιο χῶρο. Ἡ παρουσία τοῦ παλαιοῦ σχολείου καὶ ἄλλων οἰκημάτων στὴ βόρεια πλευρὰ καὶ οἰκόπεδα ξένης ἰδιοκτησίας στὴ νότια περιόριζαν σοβαρὰ τὸ χῶρο. Ἡ ἀνέγερση ὅμως νέου δημοτικοῦ σχολείου τὸ 1915, στὸ χῶρο τοῦ σημερινοῦ Γυμνασίου, ἡ κατεδάφιση τῶν παλαιῶν κτισμάτων καὶ ἡ δωρεὰ ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιο Κατρακάζη ἑνὸς οἰκοπέδου στὴ νότια πλευρὰ (1934) μεγάλωσαν κατὰ πολὺ τὸν αὐλαιο χῶρο τῆς ἐκκλησίας, ὁ ὅποιος ἀξιοποιήθηκε κατὰ τὸν καλύτερο δυνατὸ τρόπο.

Ἐτσι καταργήθηκε ἡ μικρὴ βρυσούλα πού βρισκόταν κοντὰ στὸ νάρθηκα, στὸν τοῖχο τῆς οἰκίας Ἀναστασιάδη, πού ἐξυπηρετοῦσε κάποτε τοὺς μαθητὲς τοῦ παλαιοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ἐνῶ μιά καινούργια κρήνη ἔγινε στὴν αὐλή.

Στὴ νέα αὐτὴ μαρμαρίνη κρήνη ἐντοιχίστηκε ἐν νέου ἡ ἀνάγλυφη ἐπιτύμβια ταφικὴ στήλη τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, πού παριστάνει δύο μορφές, πιθανῶς γυναικεῖες καὶ στὸ πάνω μέρος τὸ Θρακιώτη καβαλάρη, μιά συνηθισμένη μορφή τῶν ἐπιτύμβιων μνημείων αὐτῆς τῆς ἐποχῆς. Ἐξ ἄλλου, ἓνα μεγάλο μέρος τῆς βόρειας αὐλῆς καλύφθηκε μέ γκαζόν, ἐνῶ τὸ ὑπόλοιπο στρώθηκε μέ πλάκες Ἐλευθερουπόλεως (1995). Στὴν ἀνατολικὴ πλευρὰ ὑπάρχει τὸ Γραφεῖο τοῦ Ναοῦ (1961).

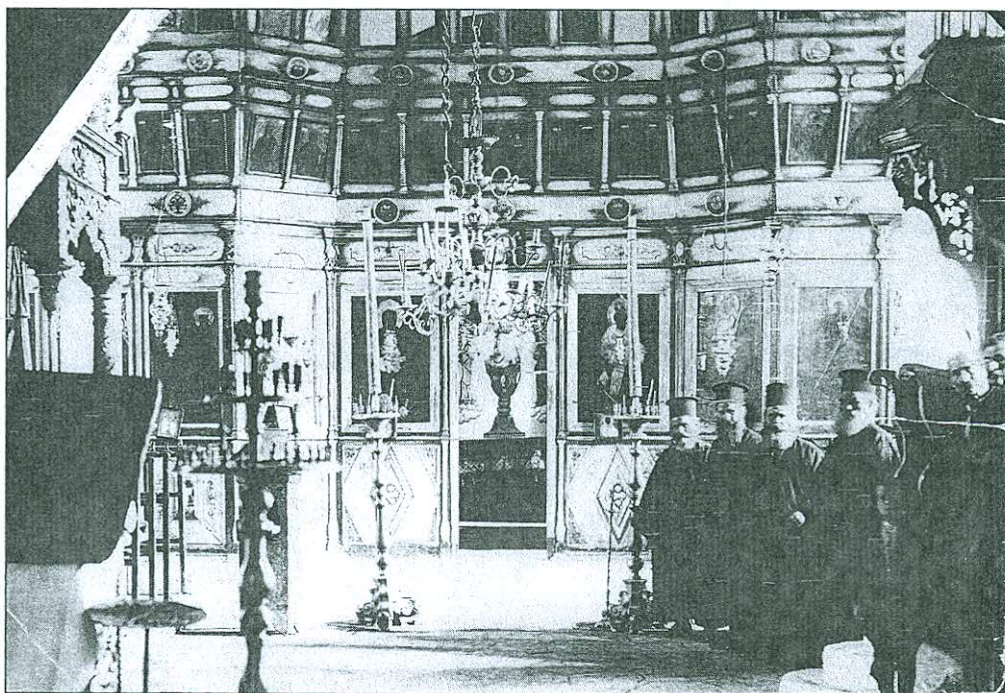
Στὸ μέσον ὑψώθηκε καὶ ἡ (μόνιμη) ἐξέδρα γιὰ τὴ βραδιά τῆς Ἀνάστασης, τὸ Πάσχα. Ποιὸς μπορεῖ νὰ ξεχάσει στὸ χῶρο αὐτό, γύρω στὰ 1950, τίς ὁμοβροντίες τῆς νύχτα τῆς Ἀνάστασης, ὅταν ὁ ἱερέας στίς 12 ἀκριβῶς, τὰ μεσάνυχτα, ἔψαλλε τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη»; Ὅλοι, ἀκόμη καὶ μεῖς, τὰ παιδιά, ἐφοδιασμένοι μέ ἄφθονο μπαρούτι ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ ἐμφυλίου, εἴχαμε ἐφεύρει χίλιους δύο τρόπους –συχνὰ ἐπικίνδυνους– γιὰ νὰ ὑποδεχθοῦμε τὴν Ἀνάσταση.

Ἀντίστοιχα, στὴ νότια αὐλή δημιουργήθηκε τὸ 1991 ἡ αἶθουσα τελετῶν, ἡ ὁποία μπορεῖ νὰ χωρέσει περίπου 200 ἄτομα, ἔγινε πλακόστρωση, χῶρος γιὰ τὴν κεντρικὴ θέρμανση (1993) καὶ προστέθηκε ἡ νότια εἴσοδος στὸ Ναό. Ποικίλα λουλούδια καλύπτουν τοὺς ὑπόλοιπους χώρους τῆς αὐλῆς, ὁμορφαίνοντας ἀκόμη περισσότερο τὸ τοπίο.

Παράλληλα, γίνονταν διάφορες ἐπισκευές καὶ στὸ Ναό μέ σοβαρότερη τὴν ἀντικατάσταση τῆς κεραμοσκεπῆς τὸ 2000, πού κόστισε 600.000 δρχ. Χάρη στίς προσπάθειες τῶν ἐκάστοτε προϊσταμένων ἱερέων καὶ τῶν ἐπιτρόπων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγάπη τῶν συγχωριανῶν μας ὁ Ναός τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἔγινε ἕνας ἀπὸ τοὺς ὠραιότερους ναοὺς τῆς περιοχῆς.

ΙΕΡΕΙΣ ΤΟΥ ΝΑΟΥ

Πρῶτος γνωστός ἱερέας τοῦ Ναοῦ τῆς Κοιμήσεως ἀναφέρεται ὁ π. Γιώργης, πού ἔφερε τόν τίτλο τοῦ οἰκονόμου, καί ἀπό αὐτόν προῆλθε τό ἐπώνυμο Οἰκονόμου, πού διατηρεῖται στό χωριό μέχρι σήμερα. Εἶναι ὁ γενάρχης τῆς οἰκογένειας Παπακωνσταντίνου, πού ἔδωσε πέντε γενεές ἱερέων καί ἱερωμένων στό Ν. Σούλι. Ὁ Γαβριήλ Κουντιάδης τόν ἀναφέρει στό «Λεύκωμα» του (σελ. 14) ὡς ὑπέργηρο καί ὅτι τόν βάφτισε τό 1876. Εἶναι βέβαιο ὅτι ὁ π. Γιώργης ἔζησε τά κρίσιμα χρόνια τῆς ἀνασύλωσης τοῦ Ναοῦ τό 1835. Γιός τοῦ π. Γιώργη ἦταν ὁ π. Γρηγόρης, ὁ ὁποῖος, σύμφωνα μέ τόν Κώδικα τῆς ἐκκλησίας, ὑπηρετοῦσε ὡς ἱερέας στό χωριό τό 1854-55. Τόν π. Γρηγόρη διαδέχεται ὁ π. Στέργιος (Παπαστεργίου-Παπαλές), ὁ ὁποῖος χειροτονήθηκε τό 1879 καί ὑπηρετήσε στήν ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ ὡς τό θάνατό του σέ βαθύ γῆρας (1925). Στόν Κώδικα τοῦ Ναοῦ καί κατά τά ἔτη 1882 καί 1885 ὑπογράφουν ὡς συλλειτουργοί τοῦ π. Γιώρ-

*Οἱ ἱερεῖς τοῦ χωριοῦ τό 1925 μπροστά στό τέμπλο τοῦ Ναοῦ.
 Ἄπό ἀριστερά: π. Νικόλας Καρύδας, π. Κωνσταντῖνος Ἀποστόλου
 (Παπακωνσταντίνου), π. Γαβριήλ Κουντιάδης –προδρομίτης μοναχός– καί
 π. Γιώργης Ἀγοράκης.*

γη ὁ π. Στέργιος καί ὁ π. Θεόδωρος -ἔξοῦ καί τό ἐπώνυμο Παπαθεοδώρου-Παπαδέλα.

Γιός τοῦ π. Γρηγόρη καί ἐγγονός τοῦ π. Γιώργη ἦταν ὁ π. Κωνσταντῖνος (Ἀποστόλου 1867-1950), ὁ ὁποῖος ὑπηρέτησε ὡς ἐφημέριος ἀπό τό 1899 ὡς τό θάνατό του, τήν ἡμέρα τῶν Θεοφανίων τοῦ 1950. Ὑπῆρξε ὁ μακροβιότερος ἱερέας τοῦ χωριοῦ, τό ὁποῖο ἐποίμανε πάνω ἀπό μισόν αἰώνα. Θυμᾶμαι τόν τάφο του ἔξω ἀπό τήν κόγχη τοῦ Ἁγ. Βήματος, ἐνῶ παραδίπλα ὑπῆρχε καί ὁ τάφος τῆς γυναίκας του. Ἀπό τόν π. Κωνσταντῖνο ἡ οἰκογένεια ἔλαβε ἔκτοτε τό ὄνομα Παπακωνσταντίνου, «τοῦ παπᾶ», ὅπως λέγεται μέχρι σήμερα.

Σύγχρονοι τοῦ π. Κωνσταντίνου καί συλλειτουργοί του ὑπῆρξαν ὁ π. Γιώργης Ἀγοράκης (χειροτονήθηκε τό 1892) καί ὁ π. Νικόλας Καρύδας (χειροτονήθηκε τό 1907). Οἱ τρεῖς τελευταῖοι γνώρισαν τή βουλγαρική ὁμηρεία τοῦ 1917-18. Δέν εἶχαν πολλές γραμματικές γνώσεις, διέθεταν ὁμως δυνατή φωνή καί ἀρκετά καλή μουσική κατάρτιση, κατά τόν π. Γαβριήλ Κουντιάδη.

Γιός τοῦ π. Κωνσταντίνου ἦταν ὁ π. Θανάσης Παπακωνσταντίνου, ὁ ὁποῖος, μετά ἀπό μακρά θητεία ὡς ψάλτης, χειροτονήθηκε ἱερέας τό 1952. Ὑπηρέτησε πρῶτα στόν Λευκώνα γιά 3 χρόνια καί τό 1955 μετατέθηκε στό Ν. Σούλι. Ἦταν ὑψίφωνος μέ γλυκιά λεπτή φωνή πού προδίδε τήν προηγούμενη ιδιότητά του ὡς ψάλτη. Μέ τό θάνατο τοῦ π. Θανάση (1977) κλείνει τυπικά ἡ θητεία τῆς οἰκογένειας π. Παπακωνσταντίνου, ἡ ὁποία κυριαρχεῖ πάνω ἀπό ἕναν αἰώνα στό Ν. Σούλι.¹⁵

Σύγχρονος τοῦ π. Θανάση, ἄν καί μικρότερος στήν ἡλικία, ἦταν ὁ π. Δημήτρης Πατραμάνης, γνωστός ὡς παπά Δούκας. Ὁ π. Δημήτρης ἀρχικά ὑπηρέτησε ὡς ψάλτης, ὅπως θά δοῦμε στή συνέχεια. Ἀφοῦ φοίτησε γιά ἕνα χρόνο στό ἐκκλησιαστικό φροντιστήριό τῆς Ἁγ. Ἀναστασίας Χαλκιδικῆς (1946), χειροτονήθηκε ἱερέας τό ἐπόμενο ἔτος ἀπό τόν μητροπολίτη Σερρών Κωνσταντῖνο Μεγγρέλη. Ὁ π. Δημήτρης διέθετε ἀρτία μουσική κατάρτιση, βροντώδη καί ἐπιβλητική φωνή καί γενικά ὑπῆρξε ἕνας ἀπό τούς πλέον δραστήριους ἱερεῖς τοῦ χωριοῦ. Ἐργάστηκε μέ ζήλο γιά τόν εὐπρεπισμό τοῦ Ναοῦ, κινητοποιώντας καί τούς Νεοσουλιῶτες πού ζοῦν στή Γερμανία, γιά νά συγκεντρωθοῦν χρήματα. Τότε ἐγινε καί τό

15. Γράφω τυπικά, διότι οὐσιαστικά ἡ κλίση καί ἡ κλήση στήν ἱεροσύνη τῆς οἰκογένειας Παπακωνσταντίνου συνεχίζεται, ἀφοῦ ὁ γιός καί ὁ ἐγγονός τοῦ π. Θανάση, Γρηγόρης καί Θανάσης, ἀντίστοιχα, μονάζουν ἐδῶ καί μερικά χρόνια στή μονή τοῦ Ὁσίου Γρηγορίου τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ὁ Γρηγόρης ὡς π. Γεννάδιος (ἀπό τό 2003) καί ὁ Θανάσης ὡς π. Ἡσαΐας, ἱκανότατοι ψάλτες καί οἱ δύο.

Ὁ μητροπολίτης Σερρών καί Νιγρίτης Κων/νος Μεγγρέλης πλαισιούμενος ἀπό τόν πρωτοσύγγελο καί ἀργότερα Σερρών Κων/νο Καρδαμένη (ἀριστερά) καί τούς ἱερεῖς π. Δημ. Πατραμάνη, π. Σωκράτη Χουλιούμη καί π. Θανάση Παπακωνσταντίνου. Διακρίνονται ἐπίσης (ἀπό ἀριστερά) οἱ: Δημ. Λάμπρου, Κων. Καρύδας, Θεοφ. Κυριακόπουλος (Βασίλας), Ἄθ. Δαμάσκος καί Ἄθ. Κατρακάζης. Ἡ φωτογραφία μπροστά στό Νάρθηκα εἶναι τοῦ 1954.

Ὁ σημερινός ἐφημέριος τοῦ Ναοῦ τῆς Κοιμήσεως π. Χρῖστος Παντούσης πλαισιούμενος ἀπό τούς ἱεροψάλτες Σωκράτη Θ. Γκόγκα καί Κων/νο Κολιόπουλο. Στά ἄκρα, ἀριστερά ὁ συγγραφέας τοῦ παρόντος καθηγητής Ἀναστάσιος Ἰ. Μπέγκος καί δεξιὰ ὁ ἐκτελῶν χρέη νεωκόρου Θωμᾶς Π. Δεληγιάννης.

Γραφεῖο τοῦ Ἱ. Ναοῦ. Ὁ π. Δημήτρης πέθανε τό 1982 σέ ἡλικία 71 ἐτῶν.

Ἄξιός διάδοχος τοῦ π. Δούκα καί μοναδικός ἐφημέριος τοῦ Ναοῦ σήμερα εἶναι ὁ π. Χρῖστος Παντούσης (γενν. τό 1947). Χειροτονήθηκε ἀπό τόν Κωνσταντῖνο Καρδαμένη σέ ἡλικία 30 ἐτῶν καί ὑπηρετεῖ στό Ναό τῆς Κοιμήσεως ἀπό τό 1978. Γιός ἱεροψάλτη, τοῦ Γεωργίου Παντούση, ἀπό τόν ὁποῖο ἔλαβε τά πρῶτα μουσικά μαθήματα, ὑπηρέτησε ἀρχικά ὡς ψάλτης στίς Σέρρες (1970-1978). Ὁ π. Χρῖστος εἶναι γνώστης τῆς βυζ. μουσικῆς καί διαπρέπει στά παπαδικά καί ψαλτικά μέλη, ἀξιοποιώντας τά φωνητικά προσόντα πού τοῦ χάρισε ὁ Θεός. Στό δύσκολο ποιμαντορικό του ἔργο ἔχει δραστήριο βοηθό καί δεξιί του χέρι τή σύζυγό του πρεσβυτέρα Βαῖα, τό γένος Β. Σταμάτη.

Ἀπό τό Ν. Σούλι ἀναδείχθηκαν καί ἄλλοι ἱερεῖς, οἱ ὁποῖοι ὑπηρέτησαν ἢ ὑπηρετοῦν ἀκόμη ἐκτός χωριοῦ. Τέτοιοι εἶναι : ὁ π. Σωκράτης Χουλιούμης (1913-2000) πού ὑπηρετήσε στήν Πεπονιά. Ὁ π. Μίμης Ζαχαρόπουλος (1918-1992), ὁ ὁποῖος ὑπηρετήσε στίς Σέρρες, στό Λαχανᾶ, στό Σοχό καί στή Θεσσαλονίκη, ὁ π. Θεοφάνης Πελτέκης (χειροτονήθηκε τό 1976), πού ὑπηρετεῖ στό Ἁγ. Πνεῦμα, ὁ π. Θεολόγης Κυριακόπουλος (γεννήθηκε τό 1958, χειροτονήθηκε τό 1987), πού ὑπηρετεῖ στό Ἄνω Μητροῦση καί π. Ἀθανάσιος Δεληγιάνης (χειροτονήθηκε ἀπό τόν μητροπολίτη Σιδηροκάστρου Μακάριο τό 2002), πού ὑπηρετεῖ στό Καρυδοχώρι Σιδηροκάστρου.

ΨΑΛΤΕΣ

Σημαντικό ρόλο στή τέλεση τῆς Θείας λατρείας παίζουν οἱ ψάλτες. Ἡ φωνή τους καί ἡ ἐκτέλεση τῶν ἀριστουργημάτων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνογραφίας συχνά ἀποτελοῦν πόλο ἔλξης γιά τούς ἐκκλησιαζόμενους. Τό Ν. Σούλι ἀνέδειξε πολλούς καί καλούς ἱεροψάλτες.

Δυστυχῶς δέν ἔχουμε πολλές πληροφορίες γιά ψάλτες τοῦ Ναοῦ τόν 19ο αἰώνα. Ὁ Κώδικας δέν ἀναφέρει τίποτε σχετικά. Τό πιθανότερο εἶναι οἱ ἱερεῖς, πρῖν χειροτονηθοῦν, νά ὑπηρετοῦσαν ὡς ψάλτες, ἐνῶ εἶναι βεβαιωμένο ὅτι πολλοί δάσκαλοι τοῦ χωριοῦ ἦταν συγχρόνως καί ψάλτες τῆς ἐκκλησίας.

Οἱ πρῶτες σχετικές πληροφορίες ἀναφέρονται ἀπό τόν Γ. Κουντιάδη. Στήν δεκαετία τοῦ 1880, κατά τό Νεοσουλιώτη ἱερομόναχο, ψάλτης ἦταν ὁ δάσκαλος του Κωνσταντῖνος Ζαγορίτης ἀπό τήν Ἠπειρο, ἐνῶ στό «Λεύκωμά» του (1925) ἀναφέρει ὅτι δεξιός ψάλτης ἦταν ὁ Ἀθανάσιος Θ. Μπέγκος (1872-1929), παππούς τοῦ γράφοντος, καί ἀριστερός ὁ δάσκαλος τοῦ χωριοῦ Ἰωάννης Κέντρος, ἀπό τό Μοναστήρι (σήμερα ἀνήκει στό κράτος τῶν Σκοπίων).

Μέ ἀρκετές μουσικές γνώσεις, περισσότερο πρακτικοί, ἀλλά μέ δυνατή φωνή, κάλυπταν τίς ψαλτικές ἀνάγκες τοῦ ναοῦ στά δύσκολα ἐκεῖνα χρόνια, πού οἱ ἄνθρωποι ἦταν μέν οἱ περισσότεροί ἀγράμματοι, ἦταν ὅμως πιά ἀπλοῖ καί ἀληθινοί στήν καθημερινότητά τους στόν μικρόκοσμο τοῦ χωριοῦ καί, προπαντός, εἶχαν φόβον Θεοῦ.

Τόν Ἀθανάσιο (Νάσιο) Μπέγκο πού πέθανε τό 1929, τόν διαδέχεται ὁ γιός του Ἰωάννης (Γιαννακός) ὁ ὁποῖος ὑπηρέτησε ὡς ψάλτης μέχρι τό 1939, ὅποτε ἀπροσδόκητα πεθαίνει σέ ἡλικία μόλις 33 ἐτῶν, ἀφοῦ ὅμως πρόλαβε καί ἀπέκτησε ἕξι παιδιά. Σύγχρονος τοῦ Γιαννακοῦ καί γιά ἓνα χρονικό διάστημα συνάδελφος στήν ψαλτική τέχνη ἦταν ὁ Θανασάκης Παπακωνσταντίνου, ὁ μετέπειτα παπα-Θανάσης. Γνώριζαν καλά τή βυζαντινή μουσική, ἀφοῦ μαθήτευσαν καί οἱ δύο στόν Γαβριήλ Κουντιάδη καί διέθεταν γλυκιά καί μελωδική φωνή. Ὁ Θανασάκης συνέχισε νά ψάλλει ὡς τό 1952, ὅποτε χειροτονήθηκε ἱερέας. Ὀνομαστός ψάλτης μέ δυνατή καί γλυκιά φωνή καί μέ μουσική κατάρτιση ὑπῆρξε ὁ Δούκας-Δημήτρης Πατραμάνης. Ἐλαβε μαθήματα βυζαντινῆς μουσικῆς καί αὐτός ἀπό τόν Γ. Κουντιάδη, ἀλλά ἦταν προικισμένος καί μέ σοβαρά φωνητικά προσόντα. Στό Ν. Σούλι ὑπηρέτησε γιά λίγα μόνο χρόνια, μετά τό θάνατο τοῦ Γιαννακοῦ (1939). Τά περισσότερα χρόνια ὡς ψάλτης τά ὑπηρέτησε στόν Ἐμμ. Παπα, στήν ἐκκλησία τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου (1933-39), ἐνῶ τό 1947 χειροτονήθηκε ἱερέας. Πολύ συχνά ὅμως, μέ τήν πρώτη εὐκαιρία, ἄφηνε τό Ἁγ. Βῆμα καί ἀνέβαινε στό ἀναλόγιο (Ψαλτήρι) γιά ἐπίδειξη τῆς ψαλτικῆς του δεξιότητάς. Τόν Θανασάκη Παπακων/νου διαδέχεται γύρω στά 1950 στό δεξιό ἀναλόγιο τοῦ Ναοῦ, ὁ Τασάκος Ζαχαρόπουλος (μέ ἀριστερό τόν Γεώργιο Παντούση) Ὁ Τασάκος, μέ λίγες σχετικά μουσικές γνώσεις, περισσότερο πρακτικός ψάλτης, διέθετε δυνατή φωνή σέ μιά ἐποχή πού πρωτοεμφανίζονται τά μικρόφωνα (ὁ ναός ἠλεκτροδοτήθηκε τό 1956). Τόν Τασάκο βοήθοῦσε συχνά ὁ ἀδελφός του Μίμης, γραμματέας τότε τῆς κοινότητος καί ἀργότερα ἱερέας. Στεκόταν ἀριστερά του, ἐνῶ δεξιά του ἦταν ὁ Κατρακάξης Ἀθανάσιος, (γιά ἀρκετά χρόνια ἐπίτροπος). Στό ἀριστερό ἀναλόγιο ἔψελνε ὁ Γιώργος Παντούσης μέ βοηθοῦς τόν Θεολόγη Κυριακόπουλο (Βλάχο) καί τόν Ἀποστόλη Βαγενᾶ. Τότε, στίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ 1950, ἐμφανίζονται δειλά-δειλά κάποια παιδιά τοῦ Δημοτικοῦ καί τῶν πρώτων τάξεων τοῦ Γυμνασίου, τά ὁποῖα ἐνθαρρυνόμενα ἀπό τούς μεγάλους ἰσοκρατοῦν, κανοναρχοῦν, σιγοπιθυρίζουν τίς ἐκκλησιαστικές μελωδίες, λένε τό «Πάτερ ἡμῶν» καί τό «Πιστεύω» καί ἀργότερα τά Ἀντίφωνα, τό «Εἶς Ἁγιος» καί τό «Σέ ὑμνοῦμεν» καί γενικά παίρνουν τό «βάπτισμα» τῆς ψαλτικῆς τέχνης. Γιατί ἡ ψαλτική χρειάζεται φωνή, ἐνθάρρυνση, μεράκι καί τριβή. Μερικά ἀπό τά μικρά

αὐτὰ παιδάκια σέ λίγα χρόνια, μετά βέβαια ἀπό ἀνάλογη μουσική παιδεία, θά ἐξελιχθοῦν σέ ικανότατους ψάλτες. Ἦταν ὁ Γρηγόρης (Γραμμενάκης) Παπακων/νου, ὁ Τάσος Μπέγκος, ὁ Σωκράτης Γκόγκας καί οἱ μικρότεροι Στέλιος Γκόγκας καί Ἡρακλῆς Παντσιούκας.¹⁶

Μετά τόν Τασάκο ἔρχεται στό δεξιό ἀναλόγιο ὁ Γιώργος Παντούσης (γεννήθηκε τό 1923), μέ καλή μουσική κατάρτιση, μέ ἀδύναμη, ἀλλά γλυκιά φωνή. Ἀριστερά ἔψελνε γιά λίγα χρόνια ὁ νεαρός Ἡρακλῆς Παντσιούκας. Ὁ Ἡρακλῆς, μέ τή δυνατή καί βροντώδη ἀλλά μελωδική φωνή του, ὑπῆρξε μαθητής τοῦ Γ. Κουντιάδη καί ἀργότερα τοῦ Ἀθ. Μπάρομπα καί ἐξελίχθηκε γρήγορα σέ ἕνα πολύ καλό ψάλτη. Προσελήφθη στό Ναό τοῦ Τιμίου Σταυροῦ στίς Σέρρες, ἀλλά δυστυχῶς πέθανε πολύ νέος (1976) σέ ἡλικία μόλις 36 ἐτῶν. Τή θέση τοῦ ἀριστεροῦ ψάλτη ἀπό τό 1958 κατέλαβε ὁ Σωκράτης Γκόγκας, ὁ ὁποῖος μετά τήν ἀποχώρηση τοῦ Γιώργου Παντούση τό 1985, ἔγινε δεξιός ψάλτης, θέση τήν ὁποία κατέχει μέχρι σήμερα, μέ ἀριστερό περισσότερο πρακτικό ψάλτη (ἀλλά μέ καλό μουσικό αὐτί), τόν Κώστα Κολιόπουλο ἀπό τό Ἅγ. Πνεῦμα. Ὁ Σωκράτης, μαθητής τοῦ Γ. Κουντιάδη, ἀλλά περισσότερο αὐτοδίδακτος, μέ ἀξιόλογα φωνητικά προσόντα, μαζί μέ τόν π. Χρῆστο, ἀποτελοῦν σήμερα ἕνα ἐξαιρέτο φωνητικό δίδυμο στό ναό τῆς Κοιμήσεως.

Τό Ν. Σούλι ἀνέδειξε καί ἄλλους ψάλτες πού ἔψαλλαν ἢ ψάλλουν σέ ἄλλους ναούς. Τέτοιοι εἶναι οἱ φιλόλογοι ἀδελφοί Θεοχάρης καί Ἀναστάσιος Μπέγκος, μαθητές τοῦ Γ. Κουντιάδη πού ἔψαλλαν σέ διάφορους ναούς τῆς Ἀθήνας καί εὐκαιριακά στό χωριό. Ὁ Γρηγόρης Παπακωνσταντίνου, θεολόγος καθηγητής, ὀνομαστός ψάλτης πού ἔψαλλε στήν Παναγίτσα στίς Σέρρες, μαθητής κι αὐτός τοῦ Γ. Κουντιάδη, καί ὁ Γκίρηνης Ἀθ. Σωτήριος, πού ψέλνει στόν Ἅγιο Παντελεήμονα Σερρών.

Στό σημεῖο αὐτό πρέπει νά κάνουμε εἰδική ἀναφορά στόν Γαβριήλ Κουντιάδη, τό Νεοσουλιώτη Προδρομίτη μοναχό, τόν «αὐτοδίδακτο σοφό»¹⁷ καί προσωπικό μας δάσκαλο, ὁ ὁποῖος συνέβαλε σημαντικά στή δημιουργία ψαλτῶν στή περιοχὴ τῶν Σερρών. Ὁ Γ. Κουντιάδης (1876-1965) μπορεῖ νά μὴν διακριθῆκε ὁ ἴδιος ὡς ψάλτης, γιατί δέν τόν βοηθοῦσε

16. Μισόν αἰῶνα μετά, μερικά ἀπό τὰ «μειράκια» (παιδιά) αὐτά τοῦ 1950 συναντιόμαστε πότε-πότε σήμερα στό δεξιό ἀναλόγιο, δημιουργώντας μιά συγκινητική μουσική πανδαισία, ἀνασταίνοντας μῆνες τῆς δεκαετίας τοῦ 1950.

17. Σχετικά: Ἀν. Μπέγκου, Γ. Κουντιάδης, ἕνας αὐτοδίδακτος σοφός, «Σερραϊκὰ Χρονικά», τόμος 10 (1989), σελ. 161 καί Νικ. Μπαλάνου, Γαβριήλ Κουντιάδης, Πανσερραϊκὸ Ἡμερολόγιο (1989), τόμ. 15, σελ. 119-126.

ἡ φωνή του, ἦταν ὁμως ἄριστος γνώστης τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, ἄφησε πλούσιο μουσικό ἔργο μέ τό δίτομο «Μουσικό Πεντηκοστάριο» καί ἀνέδειξε περίπου 60 μαθητές πού διαπρέπουν ἀκόμη καί σήμερα ὡς ἱερεῖς καί ψάλτες. Τό βιβλίό του «Λεύκωμα τοῦ Σουμπάσκειοῦ» πού ἐξέδωσε τό 1925, περιέχει πολύτιμα ἱστορικά στοιχεῖα γιά τόν σημερινό ἐρευνητή. Ἡ κοινότητα τοῦ Ν. Σουλίου τιμώντας τή μνήμη τοῦ ἄξιου τέκνου της ἔδωσε σέ μία ὁδό κοντά στήν ἐκκλησία τό ὄνομά του (1992).

ΝΕΩΚΟΡΟΙ

Στήν καθαριότητα τοῦ Ναοῦ, ἀλλά καί στόν εὐπρεπισμό τοῦ αὐλίου χώρου, δημιουργία κήπου μέ φύτευση καλλωπιστικῶν θάμνων καί γκαζόν μεγάλη εἶναι καί ἡ συμβολή τοῦ ἐκάστοτε νεωκόρου, ἰδιαίτερα κατά τά τελευταῖα χρόνια. Δυστυχῶς, ὁ «Κώδικας» τοῦ Ναοῦ, ἄν ἐξαιρέσουμε τά ἔτη 1884-87 πού ἀναφέρει ὡς νεωκόρο τόν Γ. Μαντέλα, λέει μόνο τά μικρά ὀνόματα νεωκόρων. Ἔτσι τό 1890 ἀναφέρει τόν καντηλανάφτη Εὐάγγελο, τό 1892 κάποιον Χρῆστο, τό 1894 κάποιον Γεώργιο, σημειώνοντας ὅτι ὁ μισθός του ἦταν 600 γρόσια τό χρόνο.

Ὁ Γ. Κουντιάδης στό «Λεύκωμά» του ἀναφέρει ὡς νεωκόρο τόν Εὐάγγελο Δεδούση, τοῦ ὁποῦ τό ὄνομα ἀναφέρεται καί στούς πίνακες τῶν ἐκτοπισθέντων ὡς ὁμήρων στή Βουλγαρία τό 1917-1918.¹⁸

Κατά τά τελευταῖα 60 χρόνια ὑπηρέτησαν στό Ναό τοῦ χωριοῦ ὡς νεωκόροι ὁ Βασίλειος Γκίζης (πού ἦταν καί ἐπιστάτης τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου), ὁ Μήλιος Ἀναστάσιος γιά λίγο χρονικό διάστημα καί ὁ Νικόλαος Σιδῶσιος γιά 40 περίπου χρόνια (ὡς τό 1987) καί τελευταῖα ὁ Δεληγιάννης Παναγιώτης γιά μιᾶ εἰκοσαετία περίπου. Μετά τόν αἰφνίδιο θάνατο τοῦ τελευταίου τόν Μάιο τοῦ 2006, καθήκοντα νεωκόρου ἀσκεῖ ἡ Σοφία Σταμάτη, ἡ πρώτη γυναίκα νεωκόρος.

Ἡ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΟΥ ΝΑΟΥ – Ο ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ

Κατά τήν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας, ὡς τό 1913, ἡ Ἐκκλησία ἦταν ἓνα εἶδος θεσμοῦ τοπικῆς αὐτοδιοίκησης. Τή διοίκηση τοῦ ναοῦ τῆς Κοιμήσεως ἀσχοῦσαν οἱ λεγόμενοι ἐφοροεπίτροποι μέ τούς ἱερεῖς. Ἡ ἐκκλησιαστική ἐπιτροπή εἶχε μεγάλες δικαιοδοσίες. Εἶχε τήν εὐθύνη τῆς λειτουργίας τοῦ σχολείου, τό ὅποιο τότε, ὅπως προαναφέραμε, βρισκόταν

18. Δές Ἀν. Μπέγκου, Νεοσουλιώτες ὄμηροι Βουλγάρων, Σερραϊκά χρονικά, τόμος 15 (2004), σελ. 25.

στήν αὐλή τῆς ἐκκλησίας, διορίζε καί ἀπέλυε τὸ δάσκαλο (τὸ σχολεῖο ἀρχικά ἦταν μονοθέσιο) καί φρόντιζε γιὰ τὴ μισθοτροφοδοσία του. Κύριο μέλημα βέβαια τῶν ἐπιτρόπων ἦταν ἡ λειτουργία τοῦ Ναοῦ. Διαχειρίζονταν τὸ ταμεῖο τῆς ἐκκλησίας ἀναγράφοντας ἔσοδα καί ἔξοδα, τηρώντας ἰσολογισμούς, τοὺς ὁποίους ἐνέκρινε κάθε χρόνο ὁ ἐκάστοτε μητροπολίτης. Παράλληλα, εἶχαν καί συμβολαιογραφικὲς ἀρμοδιότητες, ἀφοῦ διαχειρίζονταν δωρεές, συνέτασσαν διαθήκες, προικοσύμφωνα καί ἄλλες δικαιοπραξίες. Ὅλα αὐτὰ ἀναγράφονταν στὸν «Κώδικα» τοῦ Ναοῦ.

Σύμφωνα μὲ τὸν Κώδικα (1863), τὴν πρώτη ἐπιτροπὴ ἀπετέλεσαν ὁ Νάσιος Θεοχάρη καί ὁ Χαριστός Νάνου, ὀνόματα τὰ ὁποῖα ἐπαναλαμβάνονται γιὰ πολλὰ χρόνια.

Σέ περίπτωση σοβαρῶν ἀποφάσεων (π.χ. ἀνέγερση νέου σχολείου) ἐκτὸς τῶν ἐπιτρόπων, συμμετεῖχαν καί ἄλλοι ἀντιπρόσωποι τοῦ χωριοῦ -οἱ προύχοντες- μὲ τὴν παρουσία τῶν ἱερέων ὑπὸ τὴν προεδρία βέβαια τοῦ ἐκάστοτε μητροπολίτη Σερωῶν. Ὅλοι στὸ τέλος ὑπέγραφαν τὸ σχετικὸ πρακτικὸ.

Μιά σπάνια φωτογραφία τοῦ 1925. Διακρίνεται ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ Ναοῦ μὲ τὴ χαρακτηριστικὴ ἐνδυμασία τῆς ἐποχῆς. Ἀπὸ ἀριστερά: Νικόλαος Γῶγος, Χριστόδουλος Ἀργυροῦ, Στέργιος Νάννου καί Γεώργιος Καρύδας. Ὁρθιος δεξιὰ ὁ νεώκορος Εὐάγγελος Δεδούσης. (Ἀρχεῖο Ἀν. Μπέγκου).

Ἀτασθαλίες καὶ παραλείψεις πού παρουσιάστηκαν στὴν πορεία τῆς λειτουργίας τοῦ Ναοῦ, ἀνάγκασαν τὸν Μητροπολίτη Σερρών Ναθαναήλ νὰ συντάξει κανονισμό λειτουργίας τοῦ ναοῦ τὸ 1885 τοῦ ὁποῖου φωτοτυπία παραθέτουμε ἀπὸ τίς σελίδες 56, 57 τοῦ «Κώδικα» (σ. 173). Ἡ ἐπιτροπὴ ὀρίζεται ἀπὸ τὸν ἱερέα καὶ ἐγκρίνεται ἀπὸ τὸν Μητροπολίτη Σερρών. Ἡ θητεία τῆς εἶναι τριετής. Τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Ναοῦ τῆς Κοιμήσεως σήμερα τὴν ἀποτελοῦν οἱ: Καραγκιόζης Θεόδωρος τοῦ Ἰωάννου, Κρουωνᾶς Γεώργιος τοῦ Ἰωάννου, Παντισιούκας Νικόλαος τοῦ Γεωργίου καὶ Σίκαλος Γεώργιος τοῦ Θεολόγου.

Ἡ σημερινή ἐπιτροπὴ τοῦ Ναοῦ (2004-2006) ἐπὶ τὸ ἔργον. Ἀπὸ ἀριστερὰ: Καραγκιόζης Θεόδωρος τοῦ Ἰω., Σίκαλος Γεώργιος τοῦ Θεολ., Παντισιούκας Νικόλαος τοῦ Γεωργ. καὶ Κρουωνᾶς Γεώργιος τοῦ Ἰω.

Ο ΚΩΔΙΚΑΣ ΤΟΥ ΝΑΟΥ. ΕΣΟΔΑ – ΕΞΟΔΑ

Πολύτιμη καὶ μοναδική πηγὴ γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ Ναοῦ τῆς Κοιμήσεως, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἐν γένει δραστηριότητα τοῦ χωριοῦ τὸ 19ο αἰῶνα εἶναι ὁ χειρόγραφος κώδικας τῆς ἐκκλησίας. Ὁ κώδικας αὐτὸς εἶναι ἓνα βιβλίο διαστάσεων 0,32X0,22 μέ 174 σελίδες, ἀπὸ τίς ὁποῖες 23 εἶναι ἄγραφες (ἀπὸ 146-168). Ἀρχίζει τὸ 1863 καὶ φτάνει ὡς τὸ 1950. Δέν τηρεῖται αὐστηρὴ χρονολογικὴ σειρὰ καὶ συχνὰ παρατηρεῖται μίᾳ ἀταξία στὴν ἀναγραφὴ δικαιοπραξιῶν ἢ ἰσολογισμῶν, ἴσως σάν μίᾳ προσπάθεια διορθώσεως παλαιότερων παραλείψεων. Ἔτσι βλέπουμε ἰσολογισμοὺς τῶν

ἐτῶν 1852-62 (ἐνῶ ὁ Κώδικας ἀρχίζει τό 1863) νά ἀναφέρονται ἐμβόλιμα χωρίς ὑπογραφές καί θεώρηση ἀπό τόν οἰκεῖο μητροπολίτη ἢ τόν νόμιμο ἀντιπρόσωπο του. Οἱ παραλείψεις αὐτές δέν εἶναι ἀπλή παρατυπία. Ἦταν παρανομία, γιατί ἀπό τό 1860 ἡ Τουρκία ἐπέβαλε στό Πατριαρχεῖο ἐνιαῖο τρόπο λειτουργίας τῶν ἐλληνικῶν κοινοτήτων, εἰδικό κανονισμό ὑπό τήν ἐποπτεία τοῦ τοπικοῦ Μητροπολίτη. Οἱ ἀπασθαλίες αὐτές λαμβάνουν τέλος μέ τήν ἐπέμβαση τοῦ μητροπολίτη Σερρῶν τό 1880. Στίς 27 Ἰανουαρίου, λοιπόν, παρουσία τῶν προκρίτων τοῦ χωριοῦ, ὁ Σερρῶν Ναθαναήλ θέτει τέρμα στήν ἐπικρατοῦσα ἀταξία. Ὁρίζονται ἐπίτροποι ὁ Δημ. Παναγιώτου καί ὁ Γεώργιος Ζάχαρης, οἱ ὁποῖοι ἦταν ὑποχρεωμένοι στό ἐξῆς νά σημειώνουν στόν «Κώδικα» κάθε δοσοληψία, νά βρίσκουν τόν κατάλληλο δάσκαλο γιά τό σχολεῖο, χωρίς νά ἔχει δικαίωμα κανένας ἄλλος συγχωριανός νά ἐπεμβαίνει στό ἔργο τους. Στό τέλος «ἐπιβεβαίωι» ὁ Ναθαναήλ καί ὑπογράφουν οἱ δύο «ἐπίτροποι» καί οἱ πρόκριτοι Εὐφλας Γεώργιος, Πανταζῆς Ἰ. Ἀγγελος, Μιχαήλ Στασινός, Χριστόδουλος Σωτήρας, Κωνσταντῖνου Σωτήρας, Χριστόδουλος Βρέττας, Γραμμένος Διαβάτης καί οἱ παλαιοὶ ἐπίτροποι Νάσος Θεοχάρη, Γραμμένος Θεοχάρη καί Βασίλειος Βενέτης. Οἱ ἰσολογισμοὶ τῆς ἐκκλησίας (ἔσοδα-ἔξοδα) ἀναγράφονται ἀναλυτικά ὡς τό 1907, ἐνῶ στή συνέχεια ἀναφέρονται συνοπτικά, ὡς τίς 24 Ἰανουαρίου τοῦ 1960, πού γίνεται ὁ τελευταῖος ἰσολογισμός, μέ ἐνδιάμεσες διακοπές κατά τή διάρκεια τῶν δύο βουλγαρικῶν κατοχῶν (1916-18 καί 1941-44). Τόν κώδικα κρατοῦσε συνήθως, σύμφωνα μέ μαρτυρία τοῦ Γ. Κουντιάδη, ὁ ταμίας τῆς Ἐκκλησίας.

Γύρω στά 1970 τόν Κώδικα παρέλαβε γιά νά τόν μελετήσει ὁ τότε Σερρῶν Κων/νος Καρδαμένης (1965-1984), μετά τό θάνατο τοῦ ὁποῖου ὁ Κώδικας περιήλθε στά χέρια τοῦ μητροπολίτη Σερρῶν Μάξιμου Ευδᾶ (1984-2003). Ὁ Μάξιμος ἐπέστρεψε τόν Κώδικα στό Ναό τῆς Κοιμήσεως καί σήμερα φυλάσσεται ἀπό τόν ἱερέα π. Χρῖστο Παντούση. Εὐχή μας εἶναι τόσο ὁ Κώδικας ὅσο καί ἄλλα παλαιά κειμήλια τοῦ ναοῦ νά φυλάσσονται σέ εἰδικό χῶρο τῆς ἐκκλησίας προσιτό στό κοινό, ἀλλά ἐν ἀσφαλείᾳ.

Ἡ πρώτη πράξη τοῦ Κώδικα μέ καλογραμμένα ἀλλά ἀνορθόγραφα γράμματα ἐγίνε στίς 13 Σεπτεμβρίου 1863. Ἀναφέρει τό **σκοπό** –καταγραφή λογαριασμῶν καί ἀφιερωμάτων (χωραφιῶν, ἀμπελιῶν κ.ἄ), ἀναφέρει τούς **ἐπιτρόπους** ἐκείνου τοῦ ἔτους (Νάσιος Θεοχάρη καί Νάνου Χαριστός) καί **ὑπογράφεται** ἀπό τόν μητροπολίτη Σερρῶν Μελέτιο (1861-1867).

Στίς 151 σελίδες τοῦ κώδικα συναντᾶμε ἑκατοντάδες ἐπώνυμα, πολλὰ ἀπό τά ὁποῖα δέ διατηρήθηκαν μέχρι σήμερα. Ἀντίθετα, διατηροῦνται ὅλα σχεδόν τά ἀναφερόμενα τοπωνύμια, μιά ἐνδιαφέρουσα πτυχή τῆς τοπικῆς μας ἱστορίας.

ὁ Νεοσουλιώτης Κων/νος Σωτηριάδης ἢ Ἀγοράκης, ἔμπορος στήν Ὀδησσό τῆς Ρωσίας, ἀφιερώνει τό 1883 στήν ἐκκλησία ἕνα Εὐαγγέλιο, ἄμφια, θυμιατό, ἕνα σταυρό καί μία εἰκόνα τῆς Θεοτόκου. Τά πρακτικό παραλαβῆς ὑπογράφουν οἱ ἱερεῖς π. Γεώργιος, π. Θεόδωρος, π. Στέργιος καθώς καί οἱ: Γραμμένος Θεοχάρη, Νικόλαος Χατζηαθανασιάδης, Χριστόδουλος Σωτηριάδης καί ὁ δάσκαλος Κωνσταντῖνος Παναγιώτου.

Ἐλλά καί τά **ἔξοδα** τοῦ Ναοῦ ἦταν πολλά. Δέν ἦταν μόνο τό προσωπικό τῆς ἐκκλησίας πού ἔπρεπε νά πληρωθεῖ (ιερεῖς, ψάλτες, νεωκόρος). Ἦταν ἡ συντήρηση, οἱ ἐπισκευές, οἱ ἐπεκτάσεις τοῦ Ναοῦ καί οἱ ἀγορές ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων καί Ἱερῶν Σκευῶν. Ἦταν, προπαντός, τά ἔξοδα τοῦ σχολείου. Ἡ ἐκκλησία κρατοῦσε στά χέρια τῆς τήν Παιδεία τοῦ Ἔθνους. Φρόντιζε γιά τήν μισθοδοσία τῶν δασκάλων, τή συντήρηση ἢ τόν ἐξοπλισμό τῶν σχολικῶν κτηρίων, τούς κοιτῶνες τῶν δασκάλων καί ἐν ἀνάγκη τήν ἐπέκταση ἢ τή δημιουργία νέου σχολείου. Ὑπῆρχαν, βέβαια, περιπτώσεις κατά τίς ὁποῖες τό ταμεῖο τῆς ἐκκλησίας δέν μπορούσε νά ἀντεπεξέλθει στά ὑπέρογκα ἔξοδα καί ἀναγκαζόταν νά συνάπτει δάνεια. Στόν «Κώδικα» ἀναφέρεται ὁ πλούσιος κτηματίας τοῦ χωριοῦ Νικ. Πόρναλης,²⁰ ὁ ὁποῖος δάνεισε στό Ναό τῆς Κοιμήσεως ἀρκετές χιλιάδες γρόσια (τό 1890 καί τό 1893). Παρά τήν οἰκονομική στενότητα ὅμως ἡ ἐπιτροπή τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωριοῦ βοηθοῦσε οἰκονομικά τή σχολή πού λειτουργοῦσε στή Μονή τοῦ Τιμίου Προδόμου καί κάποιους πού εἶχαν σοβαρή ἀνάγκη.

Κλείνοντας τό κεφάλαιο γιά τόν «Κώδικα» τῆς ἐκκλησίας, εἰδικότερα γιά τήν περίοδο τοῦ 19ου αἰώνα, ὀφείλω νά κάνω μιᾶ ἐπισήμανση: Οἱ ἄνθρωποι τοῦ χωριοῦ μας, ὅπως ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἐπί Τουρκοκρατίας, ἦταν οἱ περισσότεροι ἀγράμματοι καί φτωχοί, ὑπῆρχαν ἀρκετοί πού καί τό κερδί ἀκόμη τό ἔπαιρναν ἀπό τό παγκάρι «βερεσέ». Ὅμως, αὐτοί οἱ ἀπλοῖ καί ἀπαίδευτοι χωρικοί ἦταν πλούσιοι σέ αἰσθήματα ἀγάπης γιά τό συνάνθρωπο καί τήν ἐκκλησία τους.

20. Προφανῶς καταγόταν ἀπό τά Πόρνα (τόν σημερινό Γάζωρο). Τό σπίτι του βρισκόταν στόν «Μπατζανάδικο μαχαλά», στό χῶρο τῆς σημερινῆς αὐλῆς τῆς οἰκίας τοῦ Γεωργίου Δ. Καρακίτσιου. Ὁ Νικ. Πόρναλης ἦταν κατά ἕνα μέρος ἰδιοκτήτης τοῦ ὑδρομύλου τῆς Ἀγ. Μαρίνας, τό ὁποῖο τελικά χάρισε στήν ἐκκλησία τῆς Ἀγ. Μαρίνας. Ὁ μύλος αὐτός πού λειτουργοῦσε μέχρι τό 1950, βρισκόταν στήν θέση «Παλοπκάδα», ἀνάμεσα στίς σημερινές οἰκίες Ἀν. Μπέγκου καί Στεργιούδα Δημητρίου. Τά κτήματα τοῦ Νικ. Πόρναλη τά ἀγόρασε ἕνας ἄλλος πλούσιος κτηματίας τοῦ χωριοῦ, ὁ Βενέτης Μιχαήλ (Μιχαλοῦσης). Ὁ Νικ. Πόρναλης ὀδηγήθηκε μέ τούς ἄλλους Νεοσουλιώτες ὡς ὄμηρος στήν Βουλγαρία τό 1917 καί πέθανε ἐκεῖ.

Τόν παλαιό Κώδικα τοῦ Ναοῦ συνεχίζουν μέχρι σήμερα τά βιβλία Πράξεων τῆς Ἐπιτροπῆς, τά ὁποῖα ἀναφέρουν κυρίως τά ἐτήσια ἔσοδα καί ἔξοδα τοῦ Ναοῦ ἢ ἀποφάσεις γιά σημαντικά ἔργα, καί θεωροῦνται ἀπό τό Μητροπολίτη Σερρών.

Τό πρῶτο βιβλίο Πράξεων (συνέχεια τοῦ Κώδικα) καλύπτει τήν περίοδο ἀπό 16 Ἰουλίου 1953 μέχρι 6 Δεκεμβρίου 1979 καί εἶναι καθαρογραμμένο καί ὀρθογραφημένο κυρίως διά χειρός Ἀθ. Κατρακάζη καί Γεωργίου Καρακίτσιου, μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς γιά ἀρκετά χρόνια, ἐνῶ ἐπί Τουρκοκρατίας τά περισσότερα πρακτικά εἶναι ἀνορθόγραφα, ἐκτός ἂν εἶναι γραμμένα ἀπό τό δάσκαλο, τόν δεσπότη ἢ τόν πρωτοσύγκελο.

Ἀναφέρω στή συνέχεια ἐνδεικτικά μερικούς ἀπολογισμούς τοῦ Ναοῦ σέ διάφορες χρονικές περιόδους πού ἴσχυε διαφορετική νομισματική μονάδα (Γρόσια, Λέβα, Δραχμές, Εὐρώ), καθώς καί τούς ἐπιτρόπους πού ὑπηρετοῦσαν κατά τή συγκεκριμένη περίοδο. Ἔτσι, τό 1885 τά ἔσοδα ἦταν ὅσα καί τά ἔξοδα, 9.782 γρόσια (μία τουρκική λίρα εἶχε 100 γρόσια) καί ἐπίτροποι ἦταν ὁ Γραμμένος Θεοχάρη καί ὁ Γεώργιος Σταμάτης.

Τό 1901, ἔσοδα καί ἔξοδα 9.331 γρόσια, μέ ἐπιτρόπους τούς Τριαντάφυλλο Μαργαρίτου, τόν Χριστόδουλο Τάσιου καί τόν Κωνσταντῖνο Πασχάλη.

Μετά τή βουλγαρική κατοχή τοῦ 1916-1918 καί τό τέλος τῆς ὀμηρείας τῶν Νεοσουλωτῶν, οἱ νέοι ἐπίτροποι γιά τό 1919 Ἀθανάσιος Πούρλιος, Ἀναστάσιος Σάββας καί Πασχάλης Καρύδας παρέλαβαν τό ταμεῖο τῆς ἐκκλησίας μέ 4.970 λέβα καί 1.000 Δραχμές.

Μετά τήν Κατοχή, 15-4-1945: Ἐπίτροποι: Ἀθανάσιος Δαμάσκος, Ἀθανάσιος Γιουζέλης, Γεώργιος Σάββας καί Θεολόγος Κυριακόπουλος τοῦ Γεωργίου.

Ἔσοδα: 183.303 Λέβα – Ἔξοδα: 169.128 Λέβα.

2.000: Ἐπίτροποι: Τσούκαλος Χρῖστος, Βρέττας Ἀριστ., Ζαμπάκης Ἀθανάσιος, Μαλάκος Γεώργιος, Σίκαλος Στέργιος.

Ἔσοδα: 1.745.000 δραχμές – Ἔξοδα: 1.659.000 δραχμές.

2005: Ἐπίτροποι: Κρυωνᾶς Γεώργιος, Καραγκιόζης Θεόδωρος, Πανσιούκας Νικόλαος καί Σίκαλος Γεώργιος.

Ἔσοδα: 12.177 εὐρώ – Ἔξοδα: 11.656 εὐρώ.

ΤΑ ΕΞΩΚΛΗΣΙΑ – ΠΑΡΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΝΑΟΥ

Τά πέντε ἐξωκλήσια πού περιβάλλουν τό Ν. Σούλι εἶναι παρεκκλήσια τοῦ κεντρικοῦ ναοῦ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Τό καθένα ἀπό αὐτά εἶναι μιά κατάθεση ψυχῆς τῶν συγχωριανῶν μας. Χτισμένα σέ καιρία σημεῖα γύρω ἀπό τό χωριό, ἔχουν τό ἀποτύπωμα κάθε ἐποχῆς, μιά πού κάθε γενιά ἐδῶ καί δύο αἰῶνες περίπου ἀφήνει πάνω τους τή δικιά της σφραγίδα. Γιατί οἱ «Ἀδελφότητες», ὅπως ὀνομάζονταν ἐπί Τουρκοκρατίας οἱ σημερινές ἐπιτροπές, ἀποτελοῦνται ἀπό νέους ἀνθρώπους μέ διάθεση προσφορᾶς, οἱ ὅποιοι συναγωνίζονται μεταξύ τους τί νά προσφέρουν περισσότερο, τί νά δημιουργήσουν γιά τίς ἐπόμενες γενεές.

Τό πανηγύρι στό ξωκλήσι, ἔξω ἀπό τό χωριό, ἔσπαγε τή μονοτονία τῆς γεωργικῆς ζωῆς καί ἦταν –καί εἶναι– πραγματικό πανηγύρι στήν πρώτη σημασία τῆς λέξης, δηλαδή σύναξη ὅλου τοῦ χωριοῦ, συχνά μέ ἐπισκέπτες καί ἀπό τά γύρω χωριά.

Ὅλα σχεδόν τά ξωκλήσια ξεκίνησαν σάν μικρά προσκνητάρια, σύμφωνα μέ τό κώδικα τῆς κεντρικῆς ἐκκλησίας, τά ὅποια σύν τῷ χρόνῳ ἐξελίχθηκαν, μετά ἀπό πολλές φάσεις, σέ μικροῦς κομπούς ναούς μέ πλούσια ἀγιογράφηση, σημάδι εὐλάβειας ἀλλά καί εὐμάρειας τοῦ χωριοῦ.

Ὁδηγός μας στό μικρό αὐτό ὁδοιπορικό στά ξωκλήσια τοῦ Ν. Σουλίου εἶναι ὁ Κώδικας τοῦ Ναοῦ τῆς Κοιμήσεως (1863) γιά τά χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας καί οἱ μαρτυρίες ἐκεῖνων πού ἐργάστηκαν γι' αὐτά, ἢ «ἔζησαν» ἀπό κοντά τή ζωή αὐτῶν τῶν παρεκκλησιῶν.

ΤΟ ΠΑΡΕΚΚΛΗΣΙ ΤΗΣ ΑΓ. ΜΑΡΙΝΑΣ

Τό ἐκκλησάκι τῆς Ἀγ. Μαρίας, ὅπως καί τά περισσότερα ἐξωκλήσια, ξεκίνησε σάν ἓνα ἀπλό προσκνητάρι κατά τά μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα. Ἐνας εὐσεβῆς θεοφοβούμενος καί φιλοκκλησίος χωρικός πρωτοστάτησε στήν ἀνέγερσή του. Ὁ Βαγγέλης Ἀθανασίου (Γρέδης) πατέρας τοῦ δάσκαλου Ἀθανασίου Γρέδη (1854-1917), ὁ ὅποιος ἀναφέρεται στόν Κώδικα καί ὡς Εὐάγγελος Ἀργυρός.

Στό χῶρο αὐτό πρέπει νά ἔμενε καί ὁ ἴδιος, ὁ ὅποιος διαχειρίστηκε γιά πολλά χρόνια τά τοῦ παρεκκλησιοῦ. Σέ ἔκθεση πού σώζεται στόν «Κώδικα» γιά τά πεπραγμένα τῆς δεκαετίας 1874-1884 ἀναφέρονται ἔξοδα γιά μαστόρους, γιά χτίσιμο, σοβάτισμα, κεριά κλπ. 18.031 γρόσια.

Μετά τό θάνατο τοῦ Εὐάγγελου Ἀργυροῦ (Γρέδη), ὅπως σημειώνει

στόν Κώδικα στίς 27 Ἰανουαρίου 1897 ὁ μητροπολίτης Σερρών Γρηγόριος, τήν ἐπιστασία τῆς Ἁγ. Μαρίνας ἀναλαμβάνει ὁ γιός του Ἀργύριος Εὐαγγέλου.

Γιά νά φτάσει στή σημερινή του μορφή, τό παρεκκλήσι τῆς Ἁγ. Μαρίνας γνώρισε πολλές βελτιώσεις καί προσθήκες, μέ σοβαρότερη αὐτή τοῦ 1989.

Ὡς τίς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰώνα, πρὶν ἀκόμη χτισθεῖ τό νέο Δημοτικό σχολεῖο, τό γραφικό ἐκκλησιάκι δέσποζε στήν εἴσοδο τοῦ χωριοῦ, πάνω στόν κεντρικό δρόμο καί ἀρκετοί χωρικοί τό προτιμοῦσαν γιά νά τελέσουν ἰδιωτική λειτουργία. Εἶναι ἀξιοσημεῖωτη ἡ πράξη τῆς 12-3-1901 πού γράφει καί ὑπογράφει ὁ μητροπολίτης Σερρών Γρηγόριος καί πού διασώζεται στόν «Κώδικα»: Οἱ ἀποτελοῦντες τήν ἀδελφότητα τῆς Ἁγ. Μαρίνας εἶναι ὑποχρεωμένοι νά δίνουν στήν κεντρική ἐκκλησία τῆς Κοιμήσεως 2 τουρκικές λίρες τό χρόνο. Ὅρίζεται ἐπίσης ὅτι θά λειτουργεῖ μόνο στή γιορτή τῆς Ἁγ. Μαρίνας (17 Ἰουλίου) καί ὅταν γίνεται ἰδιωτική λειτουργία –ἐπί πληρωμῇ– ὀφείλουν οἱ ἐνδιαφερόμενοι νά προμηθεύονται τά κεριά ἀπό τήν κεντρική ἐκκλησία τῆς Παναγίας.

Στό τέμπλο ὑπάρχει, μεταξύ τῶν ἄλλων, εἰκόνα τῆς Ἁγ. Μαρίνας μέ

*Τό παρεκκλήσι τῆς Ἁγίας
Μαρίνας. Δίπλα τό κτήριο τοῦ
Δημοτικοῦ Σχολείου.*

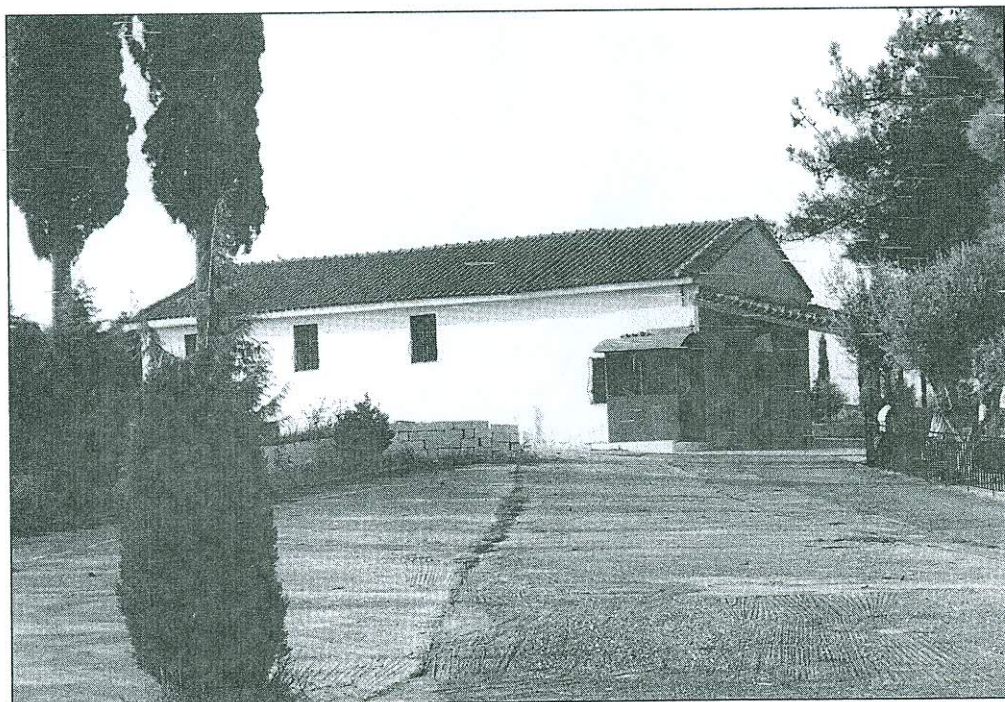
τήν ἐνδιαφέρουσα ἐνδειξη «διά συνδρομῆς Χρυσάφη ἴσως καί κτήτορος, 1773».

Τό Δημοτικό σχολεῖο πού χτίστηκε στόν περίβολο τῆς Ἁγ. Μαρίνας, ἔριξε τή σκιά του στό γραφικό ξωκλήσι καί τό ἀπέκρυψε ἀπό τούς διερχόμενους.

Χάρη στίς προσπάθειες τῶν δραστήριων κυριῶν τῆς ἐπιτροπῆς, ἡ Ἁγ. Μαρίνα εἶναι σήμερα ἕνα σύγχρονο ἐξωκλήσι μέ μικροφωνική ἐγκατάσταση καί κλιματιστικό. Τήν ἐπιτροπή τήν ἀποτελοῦν οἱ κυρίες: Πανταζῆ Εὐαγγελία-Μπεντούλη, Παπαθεοδώρου Ζαχαρούλα-Οὐζούνη, Πατραμάνη Ἀθανασία-Βρέττα, καί Χαλέμη Μαλαματένια-Δελκοτζάκη.

ΤΟ «ΠΡΟΔΡΟΜΟΥΔΙ»

Τό «Προδρομούδι», δηλαδή μικρός Πρόδρομος, (σέ ἀντιδιαστολή μέ τή Βυζαντινή μονή τοῦ Τιμίου Προδρόμου), βρίσκεται στά νότια τοῦ χωριοῦ. Φαίνεται ὅτι ἀπό πολύ παλιά ὑπῆρχε στό χῶρο μικρό ἐκκλησάκι-προσκυνητάρι, κάτι πού συνηθιζόταν ἐπί Τουρκοκρατίας, μιά πού οἱ Τοῦρκοι ἀπαγόρευαν ἴδρυση νέων ναῶν.

Τό Προδρομούδι.

Στή σημερινή του μορφή ἔφτασε μετά ἀπό πολλές βελτιώσεις. Ὁ πρῶτος ναῖσκος ἔγινε τό 1891 μέ τή συνδρομή τῶν χωρικῶν, κυρίως νέων (ἀνάμεσά τους καί ὁ Γ. Κουντιάδης). Πρωτοστάτησε κι ἐδῶ, ὅπως καί στήν Ἀγ. Μαρίνα, ὁ Εὐάγγελος Ἀθανασίου (Γρέδης), ὁ ὁποῖος ἀπό τό 1883 «εἶδε κατ' ὄναρ» αὐτό τό ναό, ὅπως ἀναφέρει μαρμαρίνη πλάκα στό ἐσωτερικό ὑπέρθυρο τοῦ Ναοῦ.

Ἡ πρώτη σημαντική ἀνακαίνιση (μετά ἀπό σοβαρές ζημιές πού γνώρισε κατά τή βουλγαρική κατοχή τοῦ 1916-18) ἔγινε τό 1924 μέ πρωτοβουλία τοῦ Ἀντ. Μαρκόπουλου, ἐνῶ τά τελευταῖα χρόνια μέ τήν ἐπιστασία τοῦ Ἀποστ. Μαρκόπουλου καί τῶν ἄλλων μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς ἔγιναν ριζικές ἀλλαγές στό ναό καί στό χῶρο, μέ προσθήκη νάρθηκα, μέ αἴθουσα τελετῶν (1990) καί ἀγιογράφηση (2001).²¹

Στήν ἀναβάθμιση τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Τιμίου Προδρόμου συνέβαλε σημαντικά ἡ μεταφορά τοῦ Νεκροταφείου ἐκεῖ ἀπό τό 1981.²² Ἔτσι τό «Προδρομούδι» ἔγινε κοιμητηριακός ναός, ἐνῶ ἀπό τό 1998 ὑπάρχει καί «Ὁστεοφυλάκιο».

Ἀπό τό τέμπλο, πού εἶναι ἔργο τῶν νεοτέρων χρόνων, ξεχωρίζει ἡ εἰκόνα τοῦ Ἀγ. Γεωργίου πάνω σέ λευκό ἄλογο, πού εἶναι ἔργο τοῦ 18ου αἰῶνα (1763) καί ἔχει μεταφερθεῖ ἐκεῖ ἀπό τόν κεντρικό ναό τοῦ χωριοῦ.²³

Τό «Προδρομούδι» εἶναι ἀφιερωμένο στήν μνήμη τῆς ἀποτομῆς τοῦ Τιμίου Προδρόμου καί πανηγυρίζει στίς 29 Αὐγούστου καί κατά τήν παράδοση (κατ' ἔθος) στίς 30 Ἰουνίου, ἑορτή τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων.

Τή σημερινή ἐπιτροπή ἀποτελοῦν οἱ: Μαρκόπουλος Ἀπόστολος τοῦ Ἀντωνίου, Γκίξης Σωτήριος τοῦ Χριστοῦ, Τζίντζος Γεώργιος τοῦ Στεργίου καί Λιόλιος Κωνσταντῖνος τοῦ Βασιλείου.

21. Τίς τοιχογραφίες πού καλύπτουν ὅλη τήν ἐσωτερική ἐπιφάνεια, ἔκανε ὁ ζωγράφος Δ. Γιαννούδης καί εἶναι προσφορά τῶν χωρικῶν.

22. Ὁ πρῶτος πού ἐτάφη στό νέο νεκροταφεῖο εἶναι ὁ Λιούσας Ἀναστάσιος (Παλέζας).

23. Ἡ εἰκόνα τίς τελευταῖες μέρες ἐπιστράφηκε στό Ναό τῆς Παναγίας.

Τό παρεκκλήσι τοῦ Προφήτη Ἡλία.

Ο ΠΡΟΦΗΤΗΣ ΗΛΙΑΣ

Ἐπίπονη καί κοπιαστική ἡ ἀνάβαση μέ τά πόδια (ἂν καί σήμερα τά αὐτοκίνητα φτάνουν ὡς τό ἐκκλησάκι), ἀλλά σέ ἀποζημιώνει τό ἐξαισιο θέαμα μέ τήν μοναδική πανοραμική θέα ὄλου τοῦ κάμπου καί τῶν γύρω βουνῶν. Τό τοπίο σέ ἤρεμεϊ, σέ ξεκουράζει. Πράγματι, εἶναι μία ἀπό τίς ὠραιότερες τοποθεσίες τοῦ χωριοῦ.

Τό παρεκκλήσι τοῦ Προφήτη Ἡλία βρίσκεται στήν κορυφή τοῦ ὁμῶ- νυμου λόφου καί πανηγυρίζει στίς 20 Ἰουλίου. Κατά μαρτυρία τοῦ Γ. Κουντιάδη, χτίστηκε λίγο μετά τό 1900, ἀλλά στήν πορεία γνώρισε πολλές βελτιώσεις. Εἶναι ὁμως βεβαιωμένο ὅτι ἕνα μικρό ἐκκλησάκι τοῦ Προφήτη Ἡλία ὑπῆρχε πολύ παλαιότερα, ἀφοῦ ἤδη ἀπό τό 1863 ἀναφέρεται τοπο- θεσία «τό μπαῖρ τοῦ Προφήτη Ἡλία» γιά τόν προσδιορισμό χωραφιοῦ, σύμφωνα μέ τόν «Κώδικα» τοῦ Ναοῦ τῆς Κοιμήσεως. Τό πευκόφυτο ἀλσύλλιο πού περιβάλλει τό ναό, εἶναι «ἔργο» τοῦ 1945. Στό λόφο τοῦ Προφήτη Ἡλία πού κάποτε ἦταν γεμάτος ἀμπέλια, ἤδη ἐμφανίστηκαν ἐντυπωσιακές βίλες.

Οἱ ἀγιογραφίες-ἀφιερῶματα ἰδιωτῶν – ἔγιναν γύρω στό 2000. Τήν εὐθύνη γιά τόν εὐπρεπισμό καί τήν ἀνάδειξη τοῦ χώρου ἔχει ἐπιτροπή τήν ὁποία σήμερα ἀποτελοῦν οἱ: Μπάριμπας Κωνσταντῖνος τοῦ Σωτηρίου, Γραμμένος Δημήτριος τοῦ Ἀποστόλου καί Κωνσταντινίδης Στέργιος τοῦ Σωτηρίου.

Ο ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Τό παρεκκλήσι τοῦ Ἁγ. Γεωργίου εἶναι τό νεότερο ὄλων. Χτίστηκε τό 1927 καί στόν «Κώδικα» ἀναφέρεται γιά πρώτη φορά στό «Πρακτικό» τῆς 12 Φεβρουαρίου 1928, μέ ἔσοδα 20.016 δραχ. καί ἔξοδα 19.200 δραχ. Ὁ ναός αὐτός κήκε ἀπό ἄγνωστη αἰτία τό 1980. Στή θέση του χτίστηκε νέος ναός μεγαλύτερος (1982).

Μιά μεγάλη αὐλή πού ἀπλώνεται μπροστά στό ναό διευκολύνει τά «δρώμενα» κατά τή μεγάλη πανήγυρη τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου στίς 23 Ἀπριλίου ἢ τή δεύτερη μέρα τοῦ Πάσχα (ἂν ἡ 23 Ἀπριλίου «πέσει» πρῖν

Τό παρεκκλήσι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου σήμερα. Ἐδῶ γίνεται τό μεγάλο πανηγύρι καί ἡ ἀναπαράσταση τῆς «δρακοντοκτονίας» κάθε χρόνο.

ἀπό τό Πάσχα). Ἐδῶ γίνονται οἱ παραδοσιακοί χοροί καί ἡ ἀναπαράστα-
ση τῆς δρακοντοκτονίας -ἓνας νέος ἔφιππος πού ὑποδύεται τόν Ἅι Γιώρ-
γη, σκοτώνει τό δράκοντα πού «κρατοῦσε» τά νερά, καί ἀπελευθερώνει τή
βασιλοπούλα. Ἐδῶ, ἐξάλλου, εἶναι ὁ χῶρος συγκέντρωσης τῶν εἰκονισμα-
τάρηδων, οἱ ὅποιοι θά περιτρέξουν τό χωριό «γιά τό καλό ὄλων». Ἐδῶ,
τέλος, τό μεσημέρι θά ἀκουσθεῖ ἡ φωνή «κάηκαν τ' ἀρνούδια», τό σύνθη-
μα ὅτι τό πανηγύρι τελείωσε καί εἶναι ὥρα ὅλοι νά γυρίσουν στά σπίτια
τους γιά τό μεσημεριανό τραπέζι. Ὅλα τά παραπάνω, χάρη στά ΜΜΕ,
ἔχουν τά τελευταῖα χρόνια πανελλήνια ἐμβέλεια.²⁴

Κατά τά χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, ὁ εὐρύτερος χῶρος τοῦ Ἁγ.
Γεωργίου ἦταν νεκροταφεῖο, πρῶτα μόνο γιά τήν ἀνατολική συνοικία τοῦ
χωριοῦ («Μπατζανάδικου μαχαλᾶ») ἐξαιτίας τοῦ λάκκου καί ἀργότερα
ὅλου τοῦ χωριοῦ μέχρι τό 1981, ὅποτε τό νεκροταφεῖο μεταφέρθηκε στό
Προδρομούδι.

Τήν ἐπιτροπή τοῦ Ἁγ. Γεωργίου σήμερα τήν ἀποτελοῦν οἱ: Κρουωνᾶς
Στέργιος τοῦ Γεωργίου, Γκίζης Παναγιώτης τοῦ Ἀποστόλου, Γραμμένος
Θωμᾶς τοῦ Δημητρίου καί Καραγκιόζης Θεοφάνης τοῦ Δημητρίου.

Ο ΑΓ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Ὁ πρῶτος ναός τοῦ Ἁγ. Δημητρίου ἦταν μετόχι τῆς βυζαντινῆς
Μονῆς τοῦ Τιμίου Προδρόμου. Χτίστηκε τό 1880 ἀπό τό δραστήριο ἡγού-
μενο τῆς Μονῆς Θεοδόσιο, ἐπί τῶν ἡμερῶν τοῦ ὁποίου ἔγιναν πολλά ἔργα
καί στό Μοναστήρι. Τή δαπάνη ἀνέγερσης τήν ἀνέλαβαν ἐξ ἡμισείας ἡ
Μονή τοῦ Προδρόμου καί δύο μοναχοί, ὁ Σερραῖος Γεράσιμος καί ὁ
Νιγριτινός Χατζηαρσένιος, ὅπως ἀνέγραφε πλάκα στήν εἴσοδο τοῦ ναοῦ
μέ τό γνωστό μονόγραμμα τῆς Μονῆς Προδρόμου. Κατά μαρτυρία τοῦ Γ.
Κουντιάδη, καί στό ἐκκλησάκι τοῦ Ἁγ. Δημητρίου πρωτοέσκαψε ὁ
κασμάς τοῦ Βαγγέλη Γρέδη.

Ὁ εὐρύτερος χῶρος τοῦ παρεκκλησιοῦ, ὅπου σήμερα τό Πάρκο τοῦ
Ἡρώου, παλαιότερα, ἐπί Τουρκοκρατίας, ἦταν νεκροταφεῖο γιά τή δυτική
συνοικία τοῦ χωριοῦ «Κριάκορ μαχαλᾶ». Ὁ μικρός αὐτός ναός στερεώθη-
κε καί ἀνακαινίσθηκε τό 1953, ἀλλά τό 1997 κάηκε ἀπό ἄγνωστη αἰτία.
Ἦδη, μετά ἀπό ἐργασίες ἀρκετῶν ἐτῶν, ἀνεγείρεται νέος μεγαλοπρεπής

24. Γιά περισσότερες πληροφορίες «Σερραϊκά Χρονικά», τόμ. 5 (1970), σελ.
129, ἐργασία Γ. Αἰκατερινίδη, Ὁ ἑορτασμός τοῦ Ἁγ. Γεωργίου εἰς τό Νέο Σούλι
Σερρῶν.

Ὁ νέος Ναός τοῦ Ἁγ. Δημητρίου στήν τελική του φάση. Εἶναι Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ καί ἀντικατέστησε τό παλιό ἐκκλησάκι πού κάηκε τό 1997.

ναός βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, πού φαίνεται ὅτι θά ἀποτελέσει ἐν καιρῷ ἐνοριακό ναό, μετά τή ραγδαία αὔξηση καί ἀνάπτυξη τοῦ χωριοῦ. Προβλέπεται μάλιστα στό ὑπόγειο τοῦ ναοῦ νά λειτουργεῖ αἴθουσα γιά ὀμιλίες καί διαλέξεις χωρητικότητας ἄνω τῶν 150 ἀτόμων. Τά σχέδια τοῦ ναοῦ ἐξεπόνησε ὁ μηχανικός Ἄντ. Παπαθεοδώρου, ὁ ὁποῖος ἔχει καί τήν ἐπίβλεψη ὅλου τοῦ ἔργου. Στήν ἀνέγερση τοῦ νέου ναοῦ, πού ἤδη βεβαιώνεται στήν τελική του φάση, συμβάλλουν ὅλοι οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ μέ ἔρανο πού διενεργήθηκε γιά τό σκοπό αὐτό, τό Ἐπιμελητήριο Παιδείας καί Θρησκευμάτων, ὁ Σύλλογος Νεοσοιλιωτῶν Ἀττικῆς, ἀλλά καί μεμονωμένα άτομα μέ μικρά ἀλλά καί μεγάλα ποσά.

Πρός τήν κατεύθυνση αὐτή, τῆς ταχύτερης ὀλοκλήρωσης τοῦ Ἁγ. Δημητρίου, κινεῖται καί ἡ ἐπιτροπή τοῦ Ναοῦ, τήν ὁποία ἀποτελοῦν οἱ: Τσοῦκαλος Χρῖστος τοῦ Σωτηρίου (ὁ καί πρόεδρος τοῦ χωριοῦ), Βρέτας Ἀριστοτέλης τοῦ Γρηγορίου, Μαλάκος Γεώργιος τοῦ Δημητρίου καί Τζίντζος Εὐάγγελος τοῦ Στεργίου. Τά ἔξοδα ἀνέγερσης ξεπέρασαν ἤδη τίς 200.000 Εὐρώ.

Ὁ νέος Ναός (διαστάσεων 18X11,70μ) καταλαμβάνει μέρος τῆς νοτιο-δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ πάρκου τοῦ χωριοῦ, στό μέσον τοῦ ὁποίου βρίσκεται τό Ἡρώο. Τά τελευταῖα χρόνια, χάρη στίς φιλότιμες προσπάθειες τῶν τοπικῶν ἀρχῶν καί ἰδιαίτερα τοῦ Νεοσουλιώτη Δημάρχου Εὐάγγελου Π. Δεδούση, ἔγινε ριζική ἀνάπλαση τοῦ ὅλου χώρου, πού ἔγινε ἀντάξιος τῆς ἐπίσημης εἰσόδου τῆς κωμοπόλεως.²⁵

---

25. Τίποτε δέ θυμίζει ὁ σημερινός χώρος μέ τίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ 1950. Τότε ὁ χεῖμαρρος πού διέσχισε τό χωριό δέν εἶχε ἀκόμη καλυφθεῖ, ἐνῶ μιά σειρά ἀπό καταστήματα ὑπῆρχαν στήν ἀνατολική πλευρά τοῦ σημερινοῦ πάρκου: τό καφενεῖο τοῦ Ἀποστολίδη (Κουκουβάτσιου), τό σιδηρουργεῖο τοῦ Ζαχ. Δεδούση (Μπιμπιρία), τό παντοπωλεῖο τοῦ Κωνσταντίνου Ματάκου καί δίπλα τό κουρεῖο τοῦ Θεοδ. Παπακωνσταντίνου. Στό χώρο αὐτό καί συγκεκριμένα ἀπό τό καφενεῖο τοῦ Κουκουβάτσιου, μιλοῦσε στούς Νεοσουλιώτες γύρω στό 1950 ὁ Σερραῖος βουλευτής καί ἀργότερα Πρωθυπουργός καί Πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς.

DIE KIRCHE VON MARIA (PANAGIA) IN NEO SOULI SERRON

von Tasos Begos

Dieses Buch beschreibt die Geschichte der Hauptkirche von Neo Souli Serron (ihrer Pfarrer, ihrer Kirchensänger etc.) und ihrer Kappellen. Es basiert überwiegend auf die überlieferten Schriften von 1863 sowie persönlichen Aussagen des Schriftstellers.

Die Kirche der Maria Himmelfahrt ist mit der Geschichte des Dorfes und mit wichtigen Momenten unseres Lebens verknüpft. Mit dem schneeweißen Glockenturm herrscht sie in Neo Souli, eins der schönsten und größten Dörfer von Serres. Die Kirche feiert ihren Namenstag am 15. August, welcher als der, «Ostern des Sommers» betrachtet wird.

Sie wurde im Stil «Vassilikis» mit Ziegeldach gebaut. Die Kirche ist mit hoher Wahrscheinlichkeit im 18ten Jahrhundert gebaut worden. Dies wird belegt durch einige Ikonen, die aus dieser Zeit noch vorhanden sind, wie z.B. die Ikone von Ag. Georgios (1763) sowie noch drei weitere, die sich im Kirchmuseum von Serres befinden (1761) als auch einem Euchologion, welches in Venedig in 1767 veröffentlicht worden ist.

Die ursprüngliche Kirche hatte kleinere Dimensionen und war 1835 verfallen. Eine spezielle Genehmigung von Sultan Mahmout B' gab unseren Mitbürgern das Recht der Wiedererrichtung der Kirche. Die dazugehörige Verordnung (Firmani) des Sultans (1835) ist bis heute erhalten. Einige Zeit später erfolgte die Bemalung der Kirche mit Heiligenbildern.

1928 ist die Kirche erneut restauriert und vergrößert worden. Ein neuer Narthex und ein erhöhter Kirchenturm wurden erbaut. Auf dem Nordhof, der aus einer Wiese besteht, befindet sich eine Säule mit Reliefs aus römischer Zeit, aus der eine Quelle entspringt.

Heute befindet sich in der Kirche der Maria Himmelfahrt ein Büro und ein klimatisierter Veranstaltungssaal: eingebettet in grüner Landschaft ist sie zu einer der schönsten Kirchen in der Gegend geworden.

581
ΓΕΩΡΓ. Ν. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΙΔΗΣ
Διδάκτωρ Λαογραφίας

ΕΘΙΜΟΛΟΓΙΚΑ ΤΗΣ ΑΠΟΚΡΙΑΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ ΣΤΟΝ ΒΟΡΕΙΟΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ

Ἡ λέξη Ἀποκριά σημαίνει γενικά τήν τελευταία ἡμέρα πού ἐπιτρέπεται ἡ κρεοφαγία, πρὶν ἀρχίσει μιὰ περίοδος νηστείας. Στή συνηθισμένη ὁμως χρήση οἱ λέξεις Ἀποκριά καί Ἀπόκριες ταυτίζονται ἐννοιολογικά κυρίως μέ τό χρονικό διάστημα τῶν τριῶν πρώτων ἑβδομάδων τοῦ Τριωδίου, πού ἀρχίζει τήν Κυριακή τοῦ Τελώνου καί τοῦ Φαρισαίου. Οἱ Ἀπόκριες αὐτές λέγονται καί *Μεγάλες Ἀποκριές*, ἐνῶ ὡς *Μικρή Ἀποκριά* χαρακτηρίζεται ἡ μέρα τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Φιλίππου, στίς 14 Νοεμβρίου, γιατί ἀπό τήν ἐπομένη ἀρχίζει ἡ νηστεία γιά τά Χριστούγεννα.¹

Κύρια στοιχεῖα τῆς Ἀποκριᾶς εἶναι τό κέφι, ἡ εὐωχία, οἱ ἀστεῖσμοί καί, προπαντός, οἱ μεταμφιέσεις. Τά στοιχεῖα αὐτά δίδουν ἕναν ἐντελῶς ἰδιαίτερο τόνο στήν ἀποκριάτικη περίοδο καί τή διαφοροποιοῦν οὐσιαστικά ἀπό τίς ἄλλες μέρες τοῦ χρόνου, τόσο στίς πόλεις ὅσο καί στά χωριά.

Χαρακτηριστική περιγραφή τοῦ χαρούμενου ἀποκριάτικου κλίματος στάς Σέρρας, πρὶν ἀπό μισόν αἰῶνα, δίδει ὁ Νατάλης Πέτροβιτς στά «*Σερραϊκά Χρονικά*». Περιγραφή γενικότερα ἐνδιαφέρουσα γιά τή φυσιογνωμία τῆς πόλης παλαιότερα:

«Κατά τάς δύο δεκαετηρίδας πρό τῶν βαλκανικῶν πολέμων, οἱ Σερραῖοι διασκέδαζαν μέ ζηλευτήν ζωηρότητα τήν ἐποχὴν τῆς ἀποκριᾶς.

Σμήνη ὀλόκληρα παιδιῶν τῶν συνοικιῶν παρηκολούθουν τήν ἀποκριάτικη “καμήλα” καθ’ ὅλην τῆς τήν διαδρομήν. Τήν “καμήλαν” συνώδεναν καί ὄμιλοι μασκαράδων, οἱ ὅποιοι ἀπήγγελλαν σατιρικά στιχάκια καί ἐσκόρπιζαν τήν εὐθυμία καί τό γέλιο μέ συνοδείαν μανδολίνων καί κιθάρας.

Τό “γαϊτανάκι” ἐπίσης ἔκανε τήν ἐμφάνισί του μέ ἐπίδειξι εἰς τάς κυριώτερας πλατείας, τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τοῦ Ἁγίου Βλασίου, τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, καί τέλος, μέ ὀγκώδη συνάθροισιν εἰς τήν πλατεῖαν τήν πλέον κεντρική, “τό Κουνλούκι”, ὅπου τά

---

1. Ἀ. Χ. Χατζῆς, «Ἀπόκρεως-Τεσσαρακοστή». Ἐπετηρίς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν 14 (1938), σελ. 182-194. Βλ. καί Γ. Ἀ. Μέγας, Ἑλληνικά ἑορταί καί ἔθιμα τῆς λαϊκῆς λατρείας. Ἀθῆναι 1957, σελ. 91.

κεντρικά ζαχαροπλαστεία, γαλακτοπωλεΐα, έστιατόρια, οίνοπωλεΐα και φαρμακεία. Τό γαϊτανάκι εις τας Σέρρας ήταν γνωστόν ώς “Κορδονάκι”.

Βραδινοί χοροί επίσημοι έδίδοντο διά φιλανθρωπικούς σκοπούς καλώς ώργανωμένοι από τήν φιλόπτωχον άδελφότητα Σερραίων κυριών ή “Εμμέλεια” και από τό σωματεϊον ό “Ορφεύς”». ²

Σέ άρκετά μέρη ό έθιμικός πανηγυρισμός, μέ ποικίλα δρώμενα, διατηρεί μορφές, πού δείχνουν τίς βαθύτερες ρίζες τών χαρούμενων έκδηλώσεων τής περιόδου αυτής, καθώς και τόν άρχικό αλλά και διαχρονικό στή συνέχεια σκοπό τους, πού εῑναι ή ευετηρία, ή καλοχρονιά, στήν ευρύτερη έννοια τής ῡγείας και τής πλούσιας παραγωγής. Τοῡτο παρατηρείται ιδιαίτερα στόν βορειοελλαδικό χώρο, ό όποιος και στήν περίπτωση αυτή διασώζει πληρέστερα τήν παράδοση, παρά τίς γνωστές ιστορικές περιπέτειες τής περιοχής.

‘Η άρχή τοῡ Τριωδίου, τής έναρξης δηλαδή τής άποκριάτικης περιόδου, παλαιότερα άναγγελλόταν μέ πυροβολισμούς ή μέ κάποιον άλλο έντυπωσιακό τρόπο. Στή Σιάτιστα π.χ., «ή έναρξις τοῡ Τριωδίου έδηλοϋτο διά πυροβολισμών υπό τών μεγάλων και διά χρήσεως μικρών πιστολιών μέ χάρτινα πυρεΐα, χαρτινων βομβών μετά πυρίτιδος έντός και κροτίδων υπό τών παιδιών»». ³

Σέ πολλά μέρη ό κήρυκας φώναζε ότι πλησίαζαν οί ‘Απόκριες και όποιος δέν έχει θρεφτάρι νά άγοράσει. ‘Η συνήθεια αυτή μās θυμίζει τή βυζαντινή προτροπή: «Προφωνοϋμαι σοι, πτωχέ, τό σακκίν σου πώλησον, τήν έορτήν διάβασον». ‘Αντίστοιχη νεοελληνική συμβουλεύει: «Προφωνώ σε, σε φτωχέ, αν δέν έχεις άμε βρές, ή άρνάκι, ή ριφάκι, ή κανένα γουρουνάκι». Πρέπει δηλαδή όλοι νά έξοικονομήσουν τό άπαραίτητο κρέας, άφου ή ‘Αποκριά τό άπαιτεί όπωσδήποτε. ⁴

‘Από τή συνήθεια νά προφωνοϋν, δηλαδή νά διαλαλοϋν, ότι πλησίαζουν οί ‘Απόκριες, ή πρώτη έβδομάδα όνομάζεται Προφωνή ή Προφωνέσιμη. ‘Η ίδια έβδομάδα λέγεται και ‘Αμολυτή ή ‘Απολυτή, γιατί, σύμφωνα

2. Νατάλης Έμμ. Πέτροβιτς, «Λαογραφικά σύμμεικτα τών Σερρών – ‘Απόκρεια». Σερραϊκά Χρονικά 2 (1957), σελ. 153-154.

3. Μακεδονικόν Ημερολόγιον 1932, σελ. 152. ‘Η όνομασία Τριώδιο(ν) από τό όμώνυμο λειτουργικό έκκλησιαστικό βιβλίο, τό όποιο περιλαμβάνει τίς άκολουθίες τών έορτών πρό τοῡ Πάσχα, από τήν Κυριακή τοῡ Τελώνου και Φαρισαίου μέχρι και τοῡ Μεγάλου Σαββάτου συμπεριλαμβανομένου. ‘Ονομάστηκε Τριώδιον, διότι οί ύμνογραφικοί κανόνες πού περιλαμβάνονται σ’ αυτό έχουν μόνο τρεις ώδες αντί τών έννέα πού συνήθως έχουν.

4. Μέγας, Έορταί, ό.π., σελ. 91.

μέ τῆ λαϊκῆ πίστη, οἱ ψυχές τῶν πεθαμένων ἀπολυοῦνται τότε, ἀπελευθερώνονται καὶ βγαίνουν στὸν Ἐπάνω Κόσμο. Λέγεται ἀκόμη καὶ *Συγκόκαλη* ἢ ἑβδομάδα αὐτή, γιατί δέν τηρεῖται στή διάρκειά της ἡ νηστεία τῆς Τετάρτης καὶ τῆς Παρασκευῆς.

Ἡ δευτέρη ἑβδομάδα λέγεται *Κρεατινῆ*, ἐπειδὴ ἡ Κυριακή της ἔχει καθιερωθεῖ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία ὡς ἡ τελευταία ἡμέρα κρεοφαγίας τῆς ὅλης περιόδου τοῦ Τριωδίου.

Ἡ τρίτη, τέλος, ἑβδομάδα ὀνομάζεται *Τυρινῆ* ἢ τῆς *Τυροφάγου*, ἐπειδὴ στή διάρκειά της ἐπιτρέπονται μόνο τὰ γαλακτερά. Εἶναι ἡ ἑβδομάδα πού προετοιμάζει γιὰ τὴν εἴσοδο στή Μεγάλῃ Σαρακοστῇ.⁵

Τὸ Τριῶδιο ἀρχίζει νὰ γίνεται ἔντονα αἰσθητὸ κυρίως ἀπὸ τὴν Πέμπτη τῆς Κρεατινῆς, τῆ λεγόμενῃ *Τσικνοπέφτη*. Εἶναι ἡ μέρα, πού τὸ κάθε σπίτι θέλει νὰ «τσικνώσει τὴ γωνιά του», νὰ ψήσει κρέας στή φωτιά καὶ ἡ τοῖκνα νὰ ἀπλωθεῖ στὸν ἀέρα.

Στὸν βορειοελλαδικὸ χῶρο γιὰ τὴν Ἀποκριὰ σφάζουν συνήθως ἕναν πετεινὸ ἢ ἄλλο πουλερικὸ γιὰ νὰ ἀποκρέψουν. Ἡ σφαγὴ τῶν ζώων συνοδεύεται καὶ ἀπὸ τελετουργικά, δεισιδαιμονικά καὶ μαντικά στοιχεῖα, πού τῆς προσδίδουν κάποιον θυσιαστικὸ χαρακτήρα.

Στὴν περιοχὴ π.χ. τοῦ Βοῖου τῆς Κοζάνης, «τό Σάββατο βράδν τῆς Κρεατινῆς, μόλις ἡ καμπάνα χτυπήσει ἑσπερινό, κάθε νοικοκυρὰ σφάζει, μέσα σέ ταψί, μαύρη κότα καὶ ἀπὸ τὸ αἷμα της βάζουν ὅλοι οἱ σπιτικοὶ στό ἀφτί καὶ στό μέτωπο. Τὰ φτερά καὶ τὰ κόκαλα τῆς κότας τὰ μαζεύουν καὶ τὰ παραχώνουν, γιὰ νὰ μὴν παθαίνουν ζημιές οἱ κότες καὶ τὰ κοτόπουλα ἀπὸ τὰ γεράκια».⁶

Ἐνῶ ἡ Πέμπτη τῆς Κρεατινῆς εἶναι ἡμέρα ἰδιαίτερης χαρᾶς, τὸ Σάββατο τῆς ἴδιας ἑβδομάδας, καθὼς καὶ τὰ δύο ἐπόμενα Σάββατα, τῆς Τυρινῆς καὶ τῆς πρώτης ἑβδομάδας τῆς Σαρακοστῆς, τῶν Ἁγίων Θεοδώρων, εἶναι ἀφιερωμένα στή μνήμη τῶν πεθαμένων, μέ ἐπισκέψεις στοὺς τάφους καὶ διανομὴ κολλύβων γιὰ συγχώριο. Παράλληλα, οἱ γυναῖκες σταματοῦν τίς δουλειές τους, ἀφοῦ ἡ ἐργασία τίς μέρες αὐτές θεωρεῖται κατάρα καὶ ἁμαρτία, ὅπως παραστατικά ἐκφράζεται στὴν πανελλήνια γνωστὴ ἀποστροφή:

*Ἀνάθεμα πού δούλεψε τὰ τρία τὰ Σάββατα,
Κρεατινῆ καὶ Τυρινῆ καὶ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων.*

5. Μέγας, ὁ.π., σελ. 91-92.

6. Γ. Ν. Αἰκατερινίδης, *Νεοελληνικὲς αἱματηρὲς θυσίες. Λειτουργία – Μορφολογία – Τυπολογία*. Ἀθήνα 1979, σελ. 113.

Στά Ψυχοσάββατα αυτά φαίνεται ότι συνεχίζεται αρχαία συνήθεια. Διότι τήν ἴδια ἐποχή περίπου πού σήμερα εἶναι οἱ Ἐποκρίες, στήν ἀρχαιότητα τελούταν τά Ἀθηναϊκά Ἀνθεστήρια, τά ὅποια ἦταν γιορτή ὄχι μόνο τῶν λουλουδιῶν, ἀλλά καί τῶν ψυχῶν. Οἱ δύο πρῶτες μέρες τους, τά *Πιθοίγια* καί οἱ *Χόες*, μέ ἀνοιγμα τῶν πιθαριῶν καί δοκιμή τῶν κρασιῶν τῆς νέας ἐσοδείας, ἦταν ἀφιερωμένες στόν Διόνυσο, ἐνῶ ἡ τρίτη, οἱ *Χύτροι*, ἦταν μέρα τῶν ψυχῶν, μέ προσφορές πανσπερμίας στούς νεκρούς καί σπονδές ἀπό νερό στούς τάφους.⁷

Τή Δευτέρα τῆς Τυρινῆς βρίσκομε, εἰδικά στόν βορειοελλαδικό χῶρο, ἕνα σημαντικό δρώμενο μέ βαθεῖς συμβολισμούς. Πρόκειται γιά τόν θρακικό *Καλόγερο*, ὁ ὅποιος καί σήμερα ἐξακολουθεῖ νά τελεῖται, κυρίως στήν Ἁγία Ἐλένη τῶν Σερρών.

Σύμφωνα μέ τό ἔθιμο, τό πρῶτό σχηματίζεται ἕνας λατρευτικός ὄμιλος, μέ πρωταγωνιστή τόν Καλόγερο. Ἡ λέξη σημαίνει ὁ «Καλός γέρος» καί συμβολίζει τό ἀγαθό πνεῦμα τῆς καρποφορίας. Ὁ Καλόγερος ντύνεται μέ τσουβάλια, πού ὑποκαθιστοῦν προβιές, βάφει τό πρόσωπό του μέ φουῦμο καί φορεῖ ζωόμορφη προσωπίδα καί κάλυμμα κεφαλῆς ἀπό νεροκόλυθο. Στή μέση ζώνεται κουδούνια,⁸ ἀπό τά ὅποια ἕνα ἐξέχει, δίκην φαλλοῦ. Στά χέρια κρατεῖ πάνιστρο τοῦ φούρνου μέ μακρῦ κοντάρι.

Στήν τέλεση τοῦ ἔθιμου παίρνουν μέρος ὅλοι οἱ κάτοικοι, γιατί ὅλοι τους ἀποζοῦν ἀπό τή γῆ καί ἂν τό ἔθιμο δέν τελεστεῖ ἢ δέν γίνει σωστά, πιστεύεται ὅτι θά πέσει ἀφορία στήν περιοχή.

Ὁ ὄμιλος γυρίζει μέ ὀρισμένο τελετουργικό ὅλα τά σπίτια τοῦ χωριοῦ. Οἱ νοικοκυρές ραίνουν τόν Καλόγερο μέ πολυσπόρια, δηλαδή μέ μίγμα ἀπό ὅλα τά γεωργικά τους προϊόντα, ἐνῶ αὐτός, βουτώντας σέ λασπόνερα τό πάνιστρο πού κρατεῖ, σχηματίζει στό κατώφλι τοῦ κάθε σπιτιοῦ τό σημεῖο τοῦ σταυροῦ, ἀφοῦ πρῶτα χτυπήσει ἐπιδεικτικά τό φαλλόμορφο κουδούνι του.

Ὅταν τελειώσει ἡ ἐπίσκεψη στά σπίτια, συγκεντρώνονται ὅλοι στήν πλατεία, ὅπου γίνεται ἕνα εἶδος διελκυστίνδας. Μιά ομάδα νέων καί ἄλλη ομάδα ἐνηλίκων ἀνδρῶν προσπαθοῦν νά σύρουν πρός τό μέρος τους μιά δίτροχη ἄμαξα. Τό ἀγώνισμα τελειώνει μέ νίκη τῶν νέων, νίκη πού προοιωνίζεται καί τήν ἀγαθή ἔκβαση τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς.

7. Ν. Παπαχατζῆς, *Ἡ θρησκεία στήν ἀρχαία Ἑλλάδα*. Ἐκδοτική Ἀθηνῶν, Ἀθήνα 1987, σελ. 154-158.

8. Γιά τήν παρουσία κουδουνιῶν σέ ἐκφάνσεις τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ βλ. Γ. Ν. Αϊκατερινίδης, «Τό κουδούνι σέ λαϊκά δρώμενα καί ἄλλες ἐθιμικές ἐκδηλώσεις». *Ἐπετηρίς Κέντρου Λαογραφίας Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν* 29-30 (1999-2003), σελ. 21-33.

Τὰ ἀγωνίσματα τοῦ εἴδους αὐτοῦ ἔχουν πανάρχαια καταγωγή. Πολλὰ ἔχουν τὴν ἀρχὴ τους σὲ μαγικὲς τελετὲς καλοχρονιάς, ὅταν δὲ ἡ σοβαρὴ ἔννοιά τους λησμονήθηκε, αὐτὰ ἐξακολούθησαν νὰ γίνονται ἀπλῶς καὶ μόνο γιὰ τὴ διασκέδαση πού πρόσφερε τὸ θέαμα.

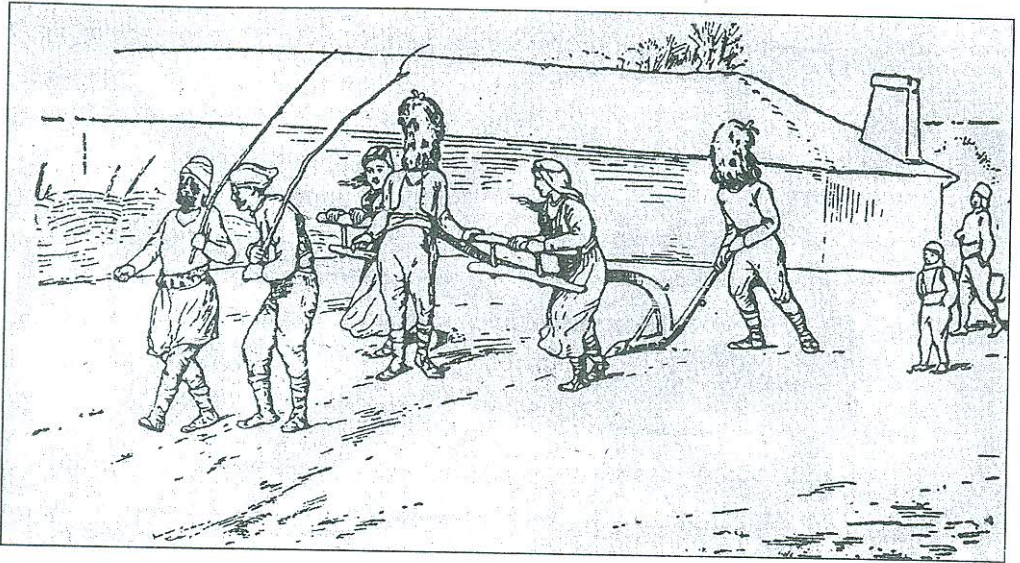
Μετά τὸ ἀγώνισμα καὶ τὴ νίκη τῶν νέων, ἀρχίζει ἡ πλέον κρίσιμη φάση τοῦ δρωμένου. Ἡ ὁμάδα τῶν νικητῶν φέρνει ἓνα ἀλέτρι καὶ στό ζυγὸ ζεύονται παλικάρια, πού κινοῦνται ἀδέξια, ὅπως τὰ ἄπειρα δαμαλάκια. Πολλὲς φορές πέφτουν καταγῆς, ὁ ζευγολάτης ὁμως παίρνει χῶμα καὶ τοὺς ρίχνει καὶ αὐτὰ σηκώνονται καὶ συνεχίζουν τὸ ὄργωμα. Ὁ συμβολισμὸς εἶναι φανερός: ἐπαφὴ μὲ τὴ Μητέρα Γῆ, ἱεροτελεστία πανάρχαια στὴ γονιμὴ μαγεία.

Τρεῖς φορές γίνεται εἰκονικὸ ὄργωμα καὶ στὴ συνέχεια μιμητικὴ σπορὰ ἀπὸ τὸν Καλόγερο, ἀπὸ τὸν δευτεραγωνιστὴ τοῦ ὀμίλου καὶ ἀπὸ ἓναν πραγματικὸ γεωργό. Κάθε φορὰ πού ρίχνουν στὴ γῆ σπόρο λέγουν καὶ μιὰ εὐχή, πού τὸ συγκεντρωμένο πλῆθος ἐπαναλαμβάνει μὲ βοή. Τυποποιημένες οἱ εὐχές, ἀναμιγνύονται πόλλες φορές καὶ μὲ ἄσεμνα λόγια, χωρὶς ὁμως νὰ διαταράσσεται ἡ ἱερότητα τῆς στιγμῆς.

Πρόκειται κι ἐδῶ γιὰ πανάρχαια ἱεροπραξία. Σπορὰ καὶ ἀροτρίαση ἀντιπροσωπεύουν βασικά ἔργα βιοπορισμοῦ καὶ τὰ ἔργα τοῦ κύκλου αὐτοῦ, καθὼς καὶ τὰ ἐργαλεῖα του, καλύφθηκαν ἑνωρὶς μὲ τὸ πέπλο τοῦ θρύλου καὶ τῆς ἱερότητας.

Γράφει χαρακτηριστικὰ γιὰ τὴ φάση αὐτὴ τοῦ δρωμένου ὁ Γ. Βιζυηνός, ὁ ὁποῖος τὸ 1888, μὲ τὸν ἐντυπωσιακὸ τίτλο «Οἱ Καλόγεροι καὶ ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου ἐν Θράκῃ»,⁹ ἔδωσε ἐκτενῆ περιγραφή του, ὅπως γινόταν στὸν Ἅγιο Γεώργιο, γειτονικὸ μὲ τὴ γενέτειρά του χωριό: «*Ἡ τελευταία τοῦ δράματος τούτου τελετὴ ἔχει τὸν ἐπιβλητικὸν χαρακτήρα ἀληθῶς ἱερᾶς θρησκευτικῆς πράξεως. Οὐδέν σατυρίζεται κατ' αὐτήν, οὐδέν λέγεται(...). Ἦδη τὸ ὕννιον σχίζει μετὰ μυστηριώδους τριγμοῦ καὶ*

9. Ἐβδομάς Ε' (1888), ἀρ. 32-37 (ἐπιτομή: *Θρακικὴ Ἐπετηρίς* 1, 1897, σελ. 102-127). Ἡ περιγραφή τοῦ Βιζυηνοῦ καὶ οἱ συσχετισμοὶ του μὲ τὴν ἀρχαιότητα κίνησαν τὴν προσοχὴ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ξένων. Ἔτσι τὸ 1906 ὁ Ἄγγλος ἀρχαιολόγος καὶ ἑλληνιστὴς R. Dawkins πραγματοποίησε, ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὴν Ἀνθρωπολογικὴ Ἐταιρεία τοῦ Λονδίνου, αὐτοψία στὰ χωριά τῆς Βιζύης, ἡ ὁποία ὄχι μόνο ἔπεισε γιὰ τὴν ἀκρίβεια τῆς περιγραφῆς τοῦ Βιζυηνοῦ, ἀλλὰ καὶ ὁδήγησε σὲ πρὸς τολμηροὺς συσχετισμοὺς μὲ τὴν ἀρχαιότητα. Ἕλληνες καὶ ξένοι χαρακτηρίσαν ἀπὸ τότε τὸ ἔθιμο ἐπιβίωμα δρωμένου τῆς ἀρχαίας διονυσιακῆς λατρείας στὴ Θράκη (R. M. Dawkins, «The Modern Carnival in Thrace and the Cult of Dionysus». *Journal of Hellenic Studies* 26, 1906, σελ. 191-206).

*Δρώμενο Καλόγερου: ἡ ἀροστρίαση στὴ Βιζύη
(Journal of Hellenic Studies 26, 1906, σ. 201).*

*Δρώμενο Καλόγερου: ἡ ἀροστρίαση στὴν Ἁγία Ἐλένη Σερρών
(Τυρινὴ Δευτέρα 1965, φωτ. Γ. Ν. Αἰκ.).*

αὐλακώνει τὰ χλοάζοντα τῆς γῆς στέρνα. Ἰερά φρικίασις διατρέχει τὰ νεῦρα τῶν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ μόνον ἀπὸ τῆς γῆς ἀποζώντων ἐκείνων Ἑλλήνων. Τὰ ὄμματα τῶν γερόντων καὶ τὰ ἰδικά μου πληροῦνται δακρῶν».

Ὅταν τελειώνουν τὸν ἱερό ἄροτο, οἱ τελεστές τοῦ δρωμένου προσποιοῦνται ὅτι σκοτώνουν τὸν Καλόγερο καὶ σύρουν τὸ νεκρὸ σῶμα του πάνω στὸ ὄργωμένο καὶ σπαρμένο χῶμα. Ἔτσι τὸ πνεῦμα τῆς βλάστησης, πού ἀντιπροσωπεύει ὁ Καλόγερος, θά μείνει στή Μητέρα Γῆ.

Στή συνέχεια τὰ παλικάρια σηκώνουν τὸν Καλόγερο καὶ κατευθύνονται σέ μιά διπλανή δεξαμενὴ μὲ νερό. Μόλις αὐτὸς βρεθεῖ σέ ἐπαφή μὲ τὸ ὑγρὸ στοιχεῖο, ζωντανεύει. Τὸν θάνατο διαδέχεται ἡ ζωὴ. Ἡ καρποφορία θά ἴρθῃ καὶ πάλι μὲ τὴν Ἄνοιξη. Ὅλα τελείωσαν καλά. Ἡ καλοχρονιά εἶναι βέβαιη.¹⁰

Τὸ ἔθιμο τοῦ Καλόγερου δείχνει ὅτι οἱ ἀποκριάτικες ἐκδηλώσεις δὲν εἶναι μόνον ἐκφράσεις χαρᾶς καὶ διασκέδασης. Εἶναι καὶ ἐκδηλώσεις πού συνδέονται μὲ μιά κρίσιμη ἐποχὴ τοῦ χρόνου, ὅπως εἶναι ἡ Ἄνοιξη μὲ τὸ ξύπνημα τῆς φύσης καὶ τίς προϋποθέσεις γιὰ μιά καλὴ καρποφορία. Ὁ ἀγρότης καὶ μέσα στὴν εὐωχία τῆς Ἀποκριᾶς ἔχει τὴν αἴσθηση τῆς μεταβολῆς πού συντελεῖται τὴν ἐποχὴ αὐτὴ στή φύση καὶ θέλει μὲ πράξεις καὶ ἐνέργειες, γνωστὲς σ' αὐτὸν ἀπὸ προαιώνια παράδοση, νά ἐξασφαλίσῃ τὴ βλάστηση καὶ τὴν καρποφορία τῶν χωραφιῶν.

Στὴν ομάδα τῶν εὐετηρικῶν δρωμένων ἀνήκουν καὶ οἱ ἀποκριάτικες πυρές, πού ἀνάβονται σέ πλατεῖες καὶ σταυροδρόμια τίς βραδινὲς ὥρες, κυρίως τὴν τελευταία Κυριακὴ. Γύρω ἀπὸ τὸν σωρὸ τῶν ξύλων καὶ τῶν φρυγάνων πού καίγονται, στήνονται χοροὶ καὶ τραγούδια γιὰ ὥρες πολλές. Ὅχι σπάνια οἱ φωτιὲς ἔπαιρναν ἢ παίρνουν τελετουργικὸ χαρακτήρα. Συνήθως ἀνάβονται κατὰ συνοικίες καὶ μάλιστα γίνεται συναγωνισμὸς, ποιά γειτονιά θά ἀνάψει τὴ μεγαλύτερη φωτιά.

Χαρακτηριστικὴ καὶ ἀντιπροσωπευτικὴ περιγραφή τοῦ ἔθιμου ἔχομε ἀπὸ τὸ Βογατσικὸ τῆς Κοζάνης, δημοσιευμένη στὰ «Μακεδονικά» τὸ 1956: «*Τὴν Κυριακὴ τῆς Τυρινῆς πρωί-πρωί οἱ νέοι τοῦ χωριῶν ἀπὸ κάθε συνοικία χωριστά ξεκινοῦσαν μὲ τὰ ζῶα των γιὰ τὸ δάσος καὶ φόρτωναν κλαδιά δρυός μὲ τὰ φύλλα καὶ τὰ μετέφεραν στὶς πλατεῖες, ὅπου ἔστηναν ἕναν κορμὸ δέντρον (δρυός), ὕψους πέντε περίπου μέτρων, καὶ κατόπιν*

10. Γ. Ν. Αἰκατερινίδης, «Καλόγερος. Ἐνα εὐετηρικό ἔθιμο τῆς Θράκης». *Σερραϊκά Χρονικά* 8 (1979), σελ. 195-205, ὅπου προγενέστερη καὶ βασικὴ βιβλιογραφία (κυρίως: Κατερίνα Κακούρη, *Διονυσιακά. Ἐκ τῆς σημερινῆς λαϊκῆς λατρείας τῶν Θρακῶν*. Ἀθήναι 1963, σελ. 31 κ. ἐξ.).

τόν περιτύλιγαν μέ τά κλαδιά, πού εἶχαν φέρει, κατά στρώματα (...). Ἐως τό μεσημέρι ἔπρεπε νά εἶναι ὅλα ἔτοια. Ὑστερα ἔβαζαν φύλακες, γιά νά φυλάγουν τό δέντρο, μήν ἔρθουν ἀπό ἄλλη συνοικία καί τούς τό κάψουν (...). Γι' αὐτό φυλάγονταν αὐστηρά οἱ κλαδαριές. Ἐτσι λεγόταν τό δέντρο μέ τά κλαδιά καί κατόπιν καί ἡ φωτιά. Ἀναφέρονται αἱματηρές συγκρούσεις μεταξὺ συνοικιῶν ἀπό τέτοιες ἀφορμές (...).

Προτοῦ ἀνάψουν τά κλαδιά, γύρω ἀπό τό δέντρο χόρευαν τά κορίτσια, ἄρχιζε δέ ὁ χορός στίς πέντε τό ἀπόγευμα. Στίς ἐννιά τό βράδυ ἔβαζαν φωτιά καί τότε χόρευαν καί τά κορίτσια καί τά παλικάρια καί τραγουδοῦσαν ἀποκριάτικα τραγούδια. Τά τραγούδια ἦταν πολλά, πάντοτε ὁμως ἄρχιζαν καί τελείωναν μέ τό ἀκόλουθο τραγούδι, πού χορεύονταν μέ ἓνα τοπικό χορό:

Ἐνας δέντρος φουντωτός,
φουντωτός, καμαρωτός,
στήν κορφή ἔχε τό σταυρό
καί στή ρίζα κρυό νερό...

Τό θέαμα γιά τό χωριό ἦταν μεγαλοπρεπές. Κάθε συνοικία φωτιζόταν ἀπό τό καιόμενο δέντρο καί ἀνταγωνίζονταν ἡ μία τήν ἄλλη στό γλέντι. Ὄταν πιά καιόνταν τά κλαδιά καί ἔμενε τό δέντρο σάν σκελετός, τό τραβοῦσαν καί ὕστερα οἱ νέοι πηδοῦσαν πάνω ἀπό τὰ καιόμενα λείψανα τῆς κλαδαριάς. Γύρω παρακολουθοῦσαν γέροι, ἄντρες καί γυναῖκες, ἐνῶ οἱ νέοι συνέχιζαν καμιά ὥρα τό πήδημα πάνω ἀπό τή φωτιά, φωνάζοντας κάθε τόσο:

Ἐτοῦτα μέτ' ἐκεῖνα
στή θυγατέρα τοῦ (δεῖνα).

Ἀνέφεραν ὀνόματα γνωστῶν, πού εἶχαν θυγατέρες, χωρίς νά ὑπάρχει κίνδυνος νά παρεξηγηθοῦν. Ἦταν σά μιὰ βολιδοσκόπησις, σάν νά ἔκαναν προτάσεις γιά ἀρραβώνα. Καί ἂν μέν ὁ νέος ἦταν συμπαθητικός, οἱ γονεῖς ἐδέχονταν μέ εὐχαρίστηση τό πείραγμα καί τήν ἐξεδήλωναν, ἂν ὄχι, ἔκαμαν πώς δέν πρόσεχαν». ¹¹

11. Κ. Τσοῦρκας – Στ. Π. Κυριακίδης, «Ἡ Ἀποκριά στό Βογατσικό». *Μακεδονικά* 3 (1956), σελ. 382-383. Συνέχεια στό ἴδιο δημοσίευμα (σελ. 384-386) δίδεται καί περιγραφή γιά τίς Ἀποκριές στήν Πεντάπολη Σερρών, ὅπου καί πυρές, τίς ὁποῖες ὑπερπηδοῦν τά παλικάρια ἀναφωνώντας ἐπωδικά: «Φέτους ἓνας, ἀπού χρόν' δυό», καί τά κορίτσια μέ τήν εὐχή: «Φέτους πιρδικούδα, ἀπό χρόν' περιστιρούδα».

Γιά πυρές τῆς Ἀποκριᾶς στήν περιοχή τῶν Σερρών βλ. καί Κ. Λ. (Κέντρον Ἑρεῦνης Ἑλληνικῆς Λαογραφίας Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν) χειρόγραφο ἀρ. 2762/1963,

Ἰδιαίτερα ἐντυπωσιακοὶ καὶ ὀλοζώντανοι εἶναι καὶ σήμερα οἱ «Φανοὶ» τῆς Κοζάνης, οἱ ἀποκριάτικες πυρές πού ἀνάβονται τὸ βράδυ τῆς Κυριακῆς τῆς Τυρινῆς σὲ καθορισμένες συνοικίες τῆς πόλης, καθὼς καὶ σὲ χωριά τῆς εὐρύτερης περιοχῆς, ἀποτελώντας σταθμὸ στό τοπικὸ καλαντάρι. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἐπόμενη, σύγχρονη ἀφήγηση:

«Ὁ Φανὸς τῆς Κοζάνης, παιδί παλαιότερων λατρευτικῶν πυρῶν στήν Ἥπειρο καὶ τῆ Μακεδονία, παραδίδεται μέ συνέπεια ἀπὸ γενιά σὲ γενιά, ἀλλάζει, προσαρμόζεται στίς νέες συνθήκες ἀλλὰ δὲ χάνει τὴν οὐσία του – γλέντι καὶ ξεφάντωμα γύρω ἀπὸ τὸ βωμὸ τῆς ἀποκριάτικης φωτιᾶς, μέ φαγοπότι καὶ οἶνοποσία, τραγούδι, χορὸ καὶ ἀθυροστομία χωρὶς ὄρια.

Ἐδῶ καὶ πολλὲς δεκαετίες, δέν εἶναι πιά μιὰ αὐθόρμητη συγκέντρωση γλεντοκόπων πού στήνεται εὐκόλα, χωρὶς προετοιμασία. Χρειάζεται ὀργάνωση καὶ δουλειά, κυρίως ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς γειτονιάς, πού λίγο μετὰ τὰ Χριστούγεννα ἀρχίζουν τίς συγκεντρώσεις στό στέκι τους, μέ τὸ ἀπαραίτητο κρασάκι καὶ μεζέ, καὶ μέ πολλὰ μπέντια καὶ κασμέρια, ἀστεῖες διηγήσεις καὶ πειράγματα, συνεισφέρουν ἐθελοντικά γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς μεγάλης γιορτῆς, μιᾶς γιορτῆς πού εἶναι ἀνοιχτὴ στοὺς πάντες, στηρίζεται στήν ψυχικὴ συμμετοχὴ καὶ δέν προσφέρεται γιὰ ψυχρὴ παρατήρηση.

Τὸ νυχτερινὸ διονυσιακὸ πανηγύρι ἀρχίζει τὸ βράδυ τῆς Μεγάλης Ἀποκριᾶς μετὰ τὸ σούρουπο. Μέ τὸ ἄναμμα τοῦ Φανοῦ ξεκινοῦν τὰ πρῶτα τραγούδια. Τὸ κέφι ἀνεβαίνει γρήγορα καὶ καθὼς τὸ κρασί καὶ τὰ κιχιά, τὰ ντόπια τυροπιτάκια, κυκλοφοροῦν καὶ ζεσταίνουν πνεῦμα καὶ πόδια, οἱ κύκλοι γύρω ἀπὸ τὸ βωμὸ μεγαλώνουν καὶ πληθαίνουν.

Τὰ τραγούδια διαδέχονται τὸ ἓνα τὸ ἄλλο, ἄλλοτε γρήγορα καὶ πολυφωνικά κι ἄλλοτε βαριά, σὲ χρόνο ἀργό καὶ συρτό. Τὰ θέματά τους πολλὰ καὶ ποικίλα. Κάποια ἐξιστοροῦν κατορθώματα Κλεφτῶν, ἄλλα ὑμνοῦν τὸν ἔρωτα. Πολλὰ εἶναι σκωπτικά καὶ σατιρικά. Τὰ περισσότερα ὅμως εἶναι τὰ λεγόμενα “ξενίντραπα” ἢ “μασκαραλίτκα” ἢ, κατ’ εὐφημισμὸν, “νοικοκυρία”, τραγούδια μέ ἔντονες φαλλικές ἀναφορές.

Τὸ τέλος τοῦ Φανοῦ ἔρχεται ὅταν οἱ περισσότεροι πιστοὶ του δέν μπο-

---

συλλογὴ Γ. Ν. Αἰκατερινίδη, σελ. 122 (Κορμίστα: ὑπερπήδηση μέ εὐχές νά καοῦν οἱ φύλλοι) καὶ χφο ἀρ. 2763/1063, συλλογὴ Γ. Ν. Αἰκατερινίδη, σελ. 27 (Νιγρίτα: «Τὸν παλιὸ καιρὸ τὴν Κυριακὴ τῆς Τυροφάγου πηγαίναμε μέ τὰ γαιδουράκια καὶ φέρναμε χόνιες, κέδρους, ἀπὸ τὸ βουνό. Τὰ βάζαμε σ’ ἓνα μέρος κι ἀπὸ κεῖ κάναμε ἓνα λάκκο, ἓνα γόνα βαθύ, καὶ τὰ ρίχναμε μέσα καὶ τὰ ἀνάβαμε τὴ βραδινὴ τὴν ὥρα καὶ τὰ πηδοῦμε ὕστερα γιὰ τὰ χρόνια πολλὰ»), σελ. 99 (Σιτοχώρι).

Τό άναμμα του «έπίσημου» Φανού από τον Δήμαρχο στην κεντρική πλατεία της Κοζάνης (φωτ. Γ.Ν. Αϊκ., 2000).

Ένας από τους Φανούς πού ανάβονται σέ πολλές συνοικίες της Κοζάνης (φωτ. Γ.Ν. Αϊκ., 2000).

ροῦν νὰ πάρουν τὰ πόδια τους ἀπὸ τὴν κούραση ἢ τὸ ντόπιο κοκκινέλι».¹²

Εἶναι προφανές ὅτι οἱ ἀποκριάτικες πυρές, ὅπως καὶ οἱ λοιπές πού ἀνάβονται σέ ἄλλες γιορταστικές μέρες ἢ ἐποχικά κρίσιμες ἐποχές, ξεκινοῦν ἀπὸ τὴν ἀρχέγονη πίστη ὅτι ἡ φωτιά κρύβει μέσα της δύναμη, πού μεταδίδεται σέ ὅποιον ἔρθει μαζί της μέ κάποιαν ἱεροτελεστική σχέση.

Τῆ σημασία ἀλλὰ καὶ τὴν ἐρμηνεῖα τοῦ ἐθίμου δίδει ὁ ἀρχαιολόγος Κ. Α. Ρωμαῖος, ὁ ὁποῖος γράφει στὴν περισπούδαστη μελέτη του γιὰ τίς Λαϊκές λατρεῖες τῆς Θράκης: «Ἐνα νῆμα στερεό καί μισοκρυμμένο ἐνώνει ὅλα τὰ πυρολατρικά ἔθιμα ἀπὸ σήμερα ἕως σέ μιά ἐποχὴ ἀνυπολόγιστα μακρινή καί πιὸ πέρα ἀπὸ τὴν ἱστορική Ἀρχαιότητα. Καί τὸ ἐνωτικό τοῦτο νῆμα, πού φυσικά τὸ δεχόμαστε καί γιὰ κάθε ἄλλον ἱστορικό λαό, εἶναι τὸ βαθύτερο νόημα κάθε πυρολατρικῆς τελετῆς, ὅτι ἀπὸ τὴ μεγάλη καί φροντισμένη ἱερή πυρά (...) θά πάρουμε δύναμη καί ὑγεία καί ὁ τόπος μας τὴν εὐτυχία του».¹³

Ὁ παραδοσιακὸς ἑορτασμός τῆς Ἀποκριᾶς, ὅπως καὶ ὁ ἀστικός, κορυφώνεται τὴν τελευταία αὐτῆ Κυριακῆ, τὴν Κυριακῆ τῆς Τυρινῆς, πού λέγεται καί *Τρανὴ Ἀποκριά*. Οἱ συνεστιάσεις πού γίνονταν καί ἄλλες μέρες μεταξύ συγγενῶν καί φίλων, στό δεῖπνο τῆς Τυρινῆς παίρνουν ἐντονότερο χαρακτήρα.

Τὰ μακαρόνια ἀποτελοῦν τὸ κυριότερο φαγητὸ τῆς ἡμέρας, γι' αὐτὸ καὶ ὅλη ἡ ἐβδομάδα τῆς Τυρινῆς λέγεται καί *Μακαρονοῦ*. Ἡ προτίμηση στά ζυμαρικά δέν φαίνεται ἄσχετη μέ τὴν πίστη ὅτι τὴν ἀποκριάτικη περίοδο βγαίνουν οἱ ψυχές στὸν Ἐπάνω Κόσμο. Ὅπως παρατηρεῖ σχετικὰ ὁ Φαίδων Κουκουλές, ἀρχικά ἡ λέξη μακαρόνια σήμαινε τροπάρια μακαριστικά, ἀναπαύσιμους μακαρισμούς σέ κηδεῖες ἢ περιδειπνα, στά ὁποῖα συνήθως πρόσφεραν ζυμαρικά. Ἔτσι στὴ λαϊκὴ συνείδηση ὁ συσχετισμὸς τῶν ζυμαρικῶν μέ τούς μακαρισμούς καί τίς ψυχές δέν ἦταν καί πολὺ δύσκολος.¹⁴

12. Ματίνα Τσικριτζῆ-Μόμτσιου, «Ὁ Φανός τῆς Κοζάνης». *Καθημερινή-Ἑπτὰ Ἡμέρες*, 4 Φεβρ. 2001, σελ. 174. Ἐκτενέστατα γιὰ τὸ ἔθιμο βλ. τὴ μονογραφία τῆς ἰδίας συγγραφέως: *Ἀποκριά στὴν Κοζάνη*. (Δῆμος Κοζάνης – Δημοτικὴ Ἐπιχείρηση Πολιτισμοῦ Κοζάνης, Μάρτιος 2000).

13. Κ. Α. Ρωμαῖος, «Λαϊκές λατρεῖες τῆς Θράκης». *Ἀρχεῖον Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καί Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ* 11(1911), σελ. 791. Γιά πυρές, βλ. καί Στ. Δ. Ἡμελλος, «Ὁ ἄτλας τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας καί οἱ χειμερινές περιοδικές πυρές στό βορειοελλαδικὸ χῶρο». *Ἐπετηρὶς Κέντρου Λαογραφίας Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν* 25 (1977-80), σελ. 3-12.

14. Βλ. *Λαογραφία* 6 (1918), σελ. 541-546.

Στά πιά πολλά μέρη, τό ἀποχαιρετιστήριο δείπνο τῆς Ἀποκριᾶς τελειώνει μέ ἄβγό καί μέ σχετικούς ἀστεϊσμούς, ἀλλά καί μέ μαντικές παρατηρήσεις. «Μέ ἄβγό κλείνω, μέ ἄβγό ἀνοίγω», λέγουν, ἐννοώντας ὅτι πρῶτο φαγητό μετά τή Σαρακοστή θά εἶναι τό λαμπριάτικο ἄβγό. Τό ἴδιο συνηθίζεται καί στή Βόρεια Ἑλλάδα. Στό Βογατσικό π.χ., ὅταν ἔσβηνε ἡ φωτιά, γιά τήν ὁποία ἔγινε παραπάνω λόγος, «σκόρπιζαν καί μαζεύονταν τρεῖς-τέσσερις οἰκογένειες, γιά νά διασκεδάσουν. Ἐφεραν ὅλες τά φαγητά των καί συνέχιζαν τήν οἰκογενειακή πλέον διασκέδαση.

Ἄμα τελείωνε τό δείπνο, ἔκαμαν τό χάσκα μέ τό ἄβγό στόν κλώστη τῆς πίττας. Ἐδεναν δηλαδή ἓνα ἄβγό βρασμένο καί ξεφλουδισμένο μέ μιά κλωστή καί τό κρεμοῦσαν ἀπό τήν ἄκρη τῆς βέργας, πού πλάθουν τά φύλλα τῆς πίττας. Ὁ οἰκογενειάρχης ἔπαιρνε τή βέργα καί κουνοῦσε τό ἄβγό πρὸς τό στόμα τῶν ἄλλων κι αὐτοί προσπαθοῦσαν νά τό ἀρπάξουν μέ τό στόμα χωρίς νά βάλουν χέρι. Αὐτό ἔπρεπε νά γίνει, γιὰτί οἱ παλαιοὶ ἔλεγαν: «Μέ τό ἄβγό τό κλείνουμε τό στόμα καί μπαίνουμε στή Σαρακοστή καί μέ τό ἄβγό τό ἀνοίγουμε στήν Ἀνάσταση». Ἀφοῦ τελείωνε καί αὐτό, σκορποῦσαν, ἀφοῦ φιλοῦσαν τό χέρι τῶν μεγαλυτέρων, γιά νά συγχωρηθοῦν». ¹⁵

Περιγραφή τοῦ ἐθίμου ἔχουμε καί ἀπό τās Σέρρας: «Τήν Κυριακήν τῆς ἀποκριᾶς τό βράδυ εἰς τās οἰκογενείας τῶν Σερραίων ὑπῆρχε τό ἔθιμον τῆς χάσκας. Ὅταν τό βράδυ ἡ οἰκογένεια συνεκεντρώνετο γύρω εἰς τό πατρικό ἀποκριάτικο τραπέζι, κατὰ τό τέλος τοῦ γεύματος ὁ ἀρχηγός τῆς οἰκογενείας ἐτεμάχιζε πίτταν ἀπό μαντολάτο λευκό καί ποικιλμένο μέ καρύδια (τσουέν χαλβά). Ἐκράτει εἰς τό χέρι τό πλαστήρι εἰς τήν ἄκρην τοῦ ὁποίου κρεμοῦσε μέ κλωστήν μικρό κομμάτι μαντολάτου.

Ὁ πατέρας τότε κινῶν τό κομμάτι αὐτό μέ ταλαντεύσεις εἰς τόν ἀέρα, τό ἐπλησίαζε εἰς τό στόμα κάθε ἑνός παιδιοῦ καί μέ τή σειράν πρὸς ὅλους τοὺς συγκαθημένους εἰς τήν τράπεζαν, μέλη τῆς οἰκογενείας ἢ προσκεκλημένους, ἀλλά μέ στόχον τό στόμα ἐφρόντιζε νά τό ἀποσύρη ἀμέσως, ἐνῶ ὁ ἀναμένων τό κομμάτι ἔμενε μέ τήν προσπάθειαν νά τό συγκρατήσῃ μέ τά δόντια. Καί τότε, ἐνῶ ἔκλειναν οἱ σαρόνες βιαστικά διά νά προφθάσουν τό κομμάτι τοῦ χαλβά, τήν τελευταίαν στιγμήν δέν τό κατώρθωναν καί ἔμενε τό στόμα ἀλειμμένο γύρω μέ τήν κολλητική λευκή ζαχαρώδη οὐσία τοῦ μαντολάτου, πρὸς μεγάλη διασκέδασιν τῶν λοιπῶν.

Παταγώδη γέλια ἐκάλυπταν κάθε ἀποτυχίαν, ἐνῶ ἐπευφημῖαι καί χει-

15. Ἡ Ἀποκριά στό Βογατσικό, ὀ.π.

ροκροτήματα ἦτο πρόσθετος ἀμοιβή τοῦ κερδίζοντος τὸ ταλαντευόμενο κομμάτι τοῦ μαντολάτου». ¹⁶

Ὅτι στὸ παιχνίδι αὐτὸ μὲ τὸ ἀβγὸ κρύβεται βαθύτερος σκοπός, ἐπιβιβαιώνει ἀνάλογη συνήθεια ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Καστοριᾶς. Ἐκεῖ, στὸ χωριὸ Ἀπόσκεπο, καίουν τὴν κλωστή ἀπὸ τὴν ὁποία εἶχαν κρεμάσει τὸ ἀβγὸ καὶ παρατηροῦν πόσο ψηλά θὰ καεῖ, κάνοντας προγνώσεις, ἀλλὰ καὶ εὐχές γιὰ τὰ σιτηρὰ πού ἔχουν σπείρει. ¹⁷

Ἡ συγχώρηση τὴν Κυριακὴ τῆς Τυρινῆς ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερα σέ πολλά μέρη τοῦ βορειοελλαδικοῦ χώρου, κυρίως μετὰ τὸν χάσκα. Στὴν Καλὴ Βρύση τῆς Δράμας π.χ.: «Τὴν ἡμέρα τῆς Ἀποκριᾶς, τὴν τελευταία ἐβδομάδα, μαζεύουμε κέδρα καὶ ἀνάβουμε φωτιές σέ κάθε μαχαλά χωριστά καὶ χορεύουν μὲ γκαίντες καὶ νταχαρέδες. Τὸ βράδυ κάνουμε τὴ χάσκα, δηλαδή δένομε ἓνα κομμάτι χαλβά σέ μιὰ κλωστή καὶ προσπαθοῦμε νὰ τὸ πιάσουμε μὲ τὸ στόμα, τὰ χέρια δεμένα πίσω. Ἐπειδὴ ἐκείνη τὴ βραδιά πᾶνε καὶ συγχωροῦνε ὁ καθένας μὲ τὸν ἄλλο, γι' αὐτὸ ἀνάβουν τίς φωτιές, γιὰ νὰ καοῦν οἱ ἀμαρτίες. Ὅταν συγχωροῦν, ὁ μικρότερος κρατᾷ ἓνα πορτοκάλι ἢ λεμόνι στὸ χέρι καὶ τὸ δίνει στὸν ἄλλο καὶ λέει: «Συγχώρα με». Ἀπαραίτητα ὁ κουμπάρος θὰ πάει στὸ νονὸ, κάνει τρία μετάνοια, τοῦ φιλᾷ τὸ χέρι καὶ τοῦ λέει συγχώρα». ¹⁸

Ἀνάλογα ἐπιχωριάζουν καὶ σέ ἓνα ἄλλο χωριὸ τοῦ ἰδίου βορειοελλαδικοῦ νομοῦ, στὸ Μοναστηράκι: «Τὴν Κυριακὴ τῆς Τυροφάγου γινόταν ἀλληλοσυγχώρηση, ἀργὰ τὸ ἀπόγευμα καὶ τίς πρῶτες πρωινές ὥρες. Τὰ νεώτερα ἀνδρόγυνα ἐπισκέπτονταν τὰ σπίτια ἐκεῖνα ὅπου ἔμεναν συγγενεῖς τους μεγαλύτερης ἡλικίας καὶ ὅπωςδήποτε μεταξὺ αὐτῶν ἐπισκέπτο-

16. Πέτροβιτς, ὅ.π., σελ. 154. Λογοτεχνικὴ περιγραφή τοῦ ἐθίμου ἔχει δώσει ἡ Ἄννα Τριανταφυλλίδου σέ ὁμότιτλο διήγημά της (Χάσκα), δημοσιευμένο στὸ περιοδικό *Παιδικὴ Ζωή*, ἀρ. 37, Μάιος 1929, σελ. 580, τὸ ὁποῖο ἀναδημοσιεύεται στὰ *Σερραϊκὰ Χρονικά*, ὅ.π., σελ. 156-158. Βλ. καὶ Κ. Λ. χφο ἀρ. 2762, ὅ.π., σ. 124 (Κορμίστα) καὶ 2763, ὅ.π., σελ. 27-28 (Νιγρίτα) καὶ 99-100 (Σιτοχώρι).

17. Μέγας, *Ἑορταί*, ὅ.π., σελ. 114-115. Βλ. καὶ Γ. Ν. Αἰκατερινίδης, «Λατρευτικὰ τραγούδια στὸν βορειοελλαδικὸ χῶρο». *Σερραϊκὰ Χρονικά* 15 (2004), σελ. 239-240 (ἡ μελέτη στίς σελίδες 229-255, ὅπου εὐρύτερη ἀναφορὰ στὴν Ἀποκριὰ καὶ τὴν ἐθνομολογία της).

18. Γ. Ν. Αἰκατερινίδης, *Γιορτές καὶ δρώμενα στὸ Νομὸ Δράμας*. Τοπικὴ Ἐνωση Δήμων καὶ Κοινοτήτων, Δρᾶμα 1997, σελ. 41-42. Βλ. καὶ τοῦ ἰδίου, *Τραγούδια καὶ μουσικὰ ὄργανα στὴν Καλὴ Βρύση Δράμας*. Ἀθήνα 1977, σελ. 23-24 (Ἐκδοση Κοινότηας).

νται τό σπίτι τοῦ κουμπάρου πού τούς στεφάνωσε καί τό σπίτι τῆς μαίας πού ἦταν ἓνα ἀξιοσέβαστο πρόσωπο τοῦ χωριοῦ.

Κατά τήν ἐπίσκεψη αὐτή τό νεώτερο ἀνδρόγυνο ζητοῦσε συγχώρεση ἀπό τούς μεγαλύτερους τους στήν ἡλικία γιά τίς τυχόν ἀδικες πράξεις ἢ ἐνέργειές του κλπ. καί ἀφοῦ ἔδινε συγχώρεση ὁ ἓνας στόν ἄλλο, τό ἡλικιωμένο ζευγάρι κερνοῦσε τούς ἐπισκέπτες συνήθως ἓνα γλυκό.

Τό νιόπαντρο ζευγάρι, ἐκτός ἀπό τό συγγενικό σπίτι καί τό σπίτι τοῦ κουμπάρου, ἐπισκέπτονταν καί τά ἄλλα σπίτια τῆς γειτονιάς του. Τό βαθύτερο κοινωνικό νόημα πού ἔκλεινε μέσα του τό ἔθιμο αὐτό ἦταν νά ἀγαπήσουν μεταξύ τους ὅλοι ἐκεῖνοι πού ἀνάμεσά τους ὑπῆρχε μιὰ δυσαρέσκεια καί ψυχρότητα». ¹⁹

Ἔθιμα ὄντως χαρακτηριστικά τοῦ παραδοσιακοῦ τρόπου ζωῆς παλαιότερα, ὅταν πρόβαλλε ὁ ἀλληλοσεβασμός τῶν μελῶν τῆς οἰκογένειας καί ἡ σημασία τῆς περιόδου αὐτῆς ὡς προπαρασκευαστικῆς γιά τή Σαρακοστή πού ἄρχιζε.

Ἐντυπωσιακή εἶναι ἡ αὐστηρή, ἀπόλυτη νηστεία τίς πρῶτες μέρες τῆς Μ. Σαρακοστῆς, ὅπως στό Μοναστηράκι, ὅπου «ἀπό τήν Καθαρά Δευτέρα ἀρχίζει τό ἔθιμο τοῦ τριήμερου. Ὅποιος τό κρατοῦσε δέν ἔπρεπε νά τρώει τρεῖς μέρες καμιὰ τροφή, οὔτε νά πίνει νερό. Τήν τέταρτη μέρα ἔτρωγε ἐλαφρά καί ἄν ἤθελε καί εἶχε δυνάμεις, νήστευε ἄλλες δύο μέρες καί τήν πρώτη Κυριακή τῶν νηστειῶν (Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας) πῆγαινε στήν ἐκκλησία καί ἔπαιρνε τή θεία κοινωνία». ²⁰

Μιά ιδιόμορφη συνήθεια, πού ἀπηχεῖ καί συνθήκες ζωῆς παλαιότερα, παραδίδεται ἀπό τό Βελίστι Κοζάνης, τή σημερινή Λευκοπηγή, ἀπό τά πιό παραδοσιακά χωριά τοῦ Νομοῦ. Ἐξιστορεῖ παλαιός δάσκαλος:

«Παλαιότερα στό Βελίστι καί στ' ἄλλα χωριά τοῦ Τσιαρτοσιαμπᾶ ὑπῆρχε μιὰ συνήθεια, παράξενη κάπως, πού διατηρήθηκε κι αὐτή μέχρι τό 1960 περίπου. Σύμφωνα μέ τή συνήθεια, οἱ μάνες καί περισσότερο οἱ γαργιάδες, δέν ἔδιναν στά μικρά παιδιά νά φᾶν τό πρωί τῆς Δευτέρας,

19. Αἰκατερινίδης, *Γιορτές καί δρώμενα*, ὁ.π., σελ. 42.

20. Ὁ.π., σελ. 42. Ἀνάλογα καί στήν Πεντάπολη: «Τήν Καθαρή Δευτέρα μερικοί δέν τρῶνε καθόλου. Τό βράδυ, ὅταν χτυπᾶ ἡ καμπάνα, παίρνουν ἀντίδωρο. Πολλές γυναῖκες καί γέροι μένουν τρεῖς μέρες νηστικοί. Τήν τετάρτη μέρα, ὅποιος βαστάξει τριήμερο, προσκαλεῖ γνωστούς καί τούς κάνει τραπέζι». Τήν ἴδια μέρα, Καθαρή Τετάρτη, οἱ πεθερές στέλνουν στίς ἀρραβωνιαστικές πίτες καί κοσιάφι, δηλαδή κομπόστα μέ ζάχαρη, δαμάσκηνα ξερά, σταφίδες, πορτοκάλια καί νερό. (*Μακεδονικά* 3, ὁ.π., σ. 385). Γιά τή σαρανταήμερη νηστεία τῆς Μ. Σαρακοστῆς βλ. Χρ. Μ. Ἐνισλείδου, *Ὁ θεσμός τῆς νηστείας*. Θεσσαλονίκη 1972, σελ. 81-86.

ἂν πρῶτα δὲν πῆγαιναν στό δάσος νά “φέρν’ φουλιά” ἀπό πουλί.

Τότε τηροῦνταν αὐστηρότατη νηστεία τὴν Καθαρὴ Δευτέρα. Ἀβγά, γάλα, τυρὶ, βούτυρο, ψάρι καὶ προπάντων κρέας δὲν ἔπρεπε κἀν νά τ’ ἀναφέρουν μέ τό στόμα τους, γιατί καὶ αὐτό λογιζοῦνταν ἁμαρτία. Κι ὅταν ἀκόμα τό ’φερνε ὁ λόγος γιὰ νά ὀνοματίσει κανένας τό γάλα, τό τυρὶ, τό ψάρι ἢ –Θεὸς φυλάξοι– τό κρέας, ἔπρεπε νά συνοδεύσει τὴν ἀπαγορευμένη λέξη μέ τὴν ἔκφραση: “Μακριὰ ἀπὸ μᾶς κι ἀπ’ τ’ Σαρακουστή” κι ἔφτυναν τρεῖς φορές: φτού! φτού! φτού!

Στό Βελίστι οἱ μανάδες καὶ οἱ γιαγιάδες, πού γνώριζαν ἀπὸ νωρίτερα τίς γκρίνιες τῶν παιδιῶν καὶ μὴν ἔχοντας τί νά τὰ δώσουν νά φᾶν τὴ μέρα αὐτή, γιατί ἢ φτώχεια καὶ ἢ ἀνέχεια ἦταν μεγάλη τότε, τὰ ξεπροβοδοῦσαν ὄξω στή φύση μέ τὴ δικαιολογία τάχα νά βροῦν φωλιά, γιὰ νά πεινάσουν καὶ νά ῥθουν νά φᾶν μέ ὄρεξη. Κι ἐκεῖνα τὰ δύστυχα, σάν ἐπέστρεφαν καταπονημένα καὶ νηστικά στό σπίτι, ἄρπαζαν ἓνα “ξεροκόμματο” στά χέρια καὶ ἔβγαιναν ὄξω νά παίξουν, χωρὶς νά ποῦν μιλιᾶ στή μάνα τους. Τὰ φαίνονταν σάν μέλι.

Πράγματι οἱ γιαγιάδες τό στόχο τους τὸν πετύχαιναν πολὺ εὐκόλα, γιατί μικρὰ καθὼς ἦταν, τότε, τὰ παιδιά, τό πίστευαν αὐτό καὶ τό θεωροῦσαν ἁμαρτία μεγάλη νά μὴν πειθαρχήσουν. “Ἄλλωστε κι ὅλα τὰ παιδιά τοῦ χωριοῦ αὐτό θά ’καναν τὴ μέρα αὐτὴ σάν θά ξημέρωνε. Ἔτσι ξεγελοῦνταν καὶ πῆγαιναν νά βροῦν φωλιά κι ἀβγά ἀπὸ πέρδικες, ἂν ἤθελε κανένα! Ποῦ ὅμως ἀβγά ἀπὸ πέρδικα Φλεβάρη μήνα; Ἔτσι μέχρι νά βροῦν τὴ φωλιά καὶ νά τὴ φέρουν στό σπίτι, αὐτὰ μόνο ἤξεραν τί τραβοῦσαν».²¹

Τό πιο χαρακτηριστικὸ στοιχεῖο τῆς Ἀποκριᾶς ἀποτελοῦν ἀναμφίβολα οἱ μεταμφιέσεις, πού συνεχίζονται καὶ σήμερα σέ μεγάλο βαθμό, εἴτε μέ τὴν παραδοσιακὴ εἴτε μέ τὴν ἀστική τους μορφή.

Οἱ μεταμφιέσεις καὶ ἰδιαίτερα ἡ χρῆση τῆς προσωπίδας ἀποτελοῦν συνήθεια πού πραγματικά χάνεται στά βᾶθη τῶν αἰῶνων, γνωστὴ καὶ σέ

21. Λάζαρος Νάνος, *Τὸ Βελίστι (Λευκοπηγή). Ἱστορία–Λαογραφία*. Θεσσαλονίκη 1985, σελ. 155. Τσιαρσιαμπᾶς ὀνομάζεται ἡ περιοχή πού βρίσκεται στὴν ἀριστερὴ ὄχθη τοῦ Ἀλιάκμονα, νότια καὶ ἀνατολικά τῆς Κοζάνης, ἀπέναντι ἀπὸ τὰ Σέρβια. Ἡ ὀνομασία ὀφείλεται στὴν ὁμώνυμη ἑβδομαδιαία ἀγορὰ ἐπὶ τουρκοκρατίας, «στὴν ἀγορὰ τοῦ *Τσιαρσιαμπᾶ*», δηλαδή τῆς Τετάρτης, πού γινόταν στὴ θέση τοῦ σημερινοῦ χωριοῦ Ἀμυγδαλιά καὶ ἐξυπηρετοῦσε τριάντα τρία χωριά τῆς περιοχῆς (βλ. καὶ Κ. Σιαμπανόπουλος, *Οἱ Λαζαρίνες. Ἐνα ἔθιμο τῆς Αἰανῆς καὶ τῆς περιοχῆς Τσιαρσιαμπᾶ Κοζάνης*. Θεσσαλονίκη 1973, σελ. 22-23, Σύνδεσμος Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν Νομοῦ Κοζάνης).

ἀρχαίους καί σέ νεώτερους λαούς, κάθε πολιτιστικῆς βαθμίδας.

Ἡ ἀφετηρία φαίνεται νά εἶναι μαγική. Ξεκινᾷ ἀπό τήν πίστη ὅτι αὐτός πού ντύνεται δέρμα ζώου ἢ φορεῖ προσωπίδα, ὅσο διαρκεῖ ἡ μεταμφίεση, ἐνσαρκώνει ἐκεῖνο πού εἰκονίζει καί ἀποκτᾷ τή δεξιότητα καί τή δύναμή του.

Ὅπως πιστεύεται, ἡ ἀρχική χρήση τῆς μάσκας καί τῆς λοιπῆς μεταμφίεσης γενικότερα, σχετίζεται μέ τή λατρεία τῶν προγόνων, ὅπως αὐτή ἐκδηλώθηκε ἤδη στή νεολιθική ἐποχή καί ὅπως διαπιστώθηκε ἡ ὑπαρξή της στή ζωή τῶν λεγομένων πρωτογόνων λαῶν.

Οἱ ἀρχέγονοι λαοί παρακολουθοῦσαν μέ δέος κάθε χρόνο τό θαῦμα τῆς ἀνανέωσης τῆς φύσης καί τῆς ζωῆς. Ὁ σπόρος πού θάβεται στή γῆ καί στή συνέχεια βλαστάνει, εἶναι ἓνα συγκλονιστικό βίωμα, πού ἐπηρέασε βαθιά τήν ἀνθρώπινη σκέψη. Κάτι παρόμοιο μέ τό φαινόμενο αὐτό φαντάστηκαν ὅτι θά μπορούσε νά συμβαίνει καί μέ τούς πεθαμένους προγόνους. Ἔτσι δημιουργήθηκε ἡ πίστη ὅτι οἱ πρόγονοι ἔφερναν τήν προκοπή στά χωράφια, τήν εὐτυχισμένη ζωή γενικά, ἤ, ἀντίθετα, τή δυστυχία καί τήν καταστροφή, ἀνάλογα μέ τή συμπεριφορά τῶν ἀπογόνων ἀπέναντί τους.

Τά προγονικά πνεύματα ἡ ἀρχέγονη σκέψη τά φανταζόταν ὄχι μέ τρόπο ἀφηρημένο, ἀλλά ἐντελῶς ὑλικό, συγκεκριμένο. Ἔτσι πίστευαν ὅτι μπορούσαν νά τά ἀναπαραστήσουν μέ κατάλληλες προσωπίδες καί ἄλλη ἀμφίεση.

Ἐκτός ὅμως ἀπό τούς προγόνους, οἱ προσωπίδες στήν ἀρχική τελετουργική χρήση τους συμβόλιζαν καί τούς δαίμονες τῆς βλάστησης, τίς μορφές δηλαδή ἐκεῖνες πού, ὅπως πιστευόταν, παρουσιάζονταν στόν θερισμό καί σέ ἄλλες γεωργικές ἀσχολίες καί γιορτές ὡς ἐνσάρκωση τοῦ πνεύματος τῆς βλάστησης.

Ἀλλά βέβαια, πέρα ἀπό κάθε ἐρμηνεία γιά τήν προσωπίδα καί τήν ἄλλη μεταμφίεση, δέν πρέπει, τουλάχιστον γιά τήν ἀστική μορφή της, νά παραβλέψουμε καί τούς καθαρά ψυχολογικούς λόγους, τήν ἀνάγκη δηλαδή τῆς μεταμόρφωσης μέ μιά πλατύτερη ἔννοια, μιά ἀνάγκη πού ξεκινᾷ ἀπό τήν προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου νά ξεπεράσει τόν ἑαυτό του τείνοντας πρὸς κάποια ἐξωπραγματική κατάσταση.

Ἡ προσωπίδα, γνωστή περισσότερο μέ τόν ὄρο μάσκα ἀλλά καί μέ ἄλλες διάφορες κατά τόπους ὀνομασίες, στήν παραδοσιακή μορφή της εἶναι κυρίως ζωόμορφη. Κατασκευάζεται ἀπό προβιές ζώων, μάλλινα πανιά τοῦ ἀργαλειοῦ, ἀπό νεροκολόκυθο καί ἀπό κάθε ἄλλο πρόχειρο καί προσιτό ὑλικό.

Προβιές, παλιόρουχα, ροῦχα παραδοσιακά, σκορδοπλεξίδες, κουδού-

νια, φοῦμο γιὰ τὸ πρόσωπο καὶ ὅποια ἄλλα ὑλικά καὶ μέσα μποροῦν νὰ δώσουν μεταβολή τῆς μορφῆς ἢ κωμική ἐμφάνιση, χρησιμοποιοῦνται καὶ γιὰ τὴν ἄλλη μεταμφίεση τοῦ σώματος.

Συνηθέστεροι τύποι παραδοσιακῶν μεταμφιεσμένων εἶναι ὁ γέρος καὶ ἡ γριά, ὁ γαμπρός, ἡ νύφη, ὁ ἀρκουδιάρης, ὁ διάβολος, ἡ τσιγγάνα, ἡ καμήλα καὶ ἄλλοι, ἀνάλογα μὲ τὴν ἔμπνευση τῆς στιγμῆς, τὴ δυνατότητα μεταμφίεσης καὶ τὴν ἰδιαίτερη παράδοση τοῦ τόπου.

Οἱ μεταμφιεσμένοι πολλές φορές σχηματίζουν ὁμίλους καὶ δίνουν ὑπαίθριες παραστάσεις, σατιρικές καὶ ἄλλες. Ἡ ἠθοποιία τῶν αὐτοδίδακτων ἠθοποιῶν προβάλλει ἀβίαστα. Ὁ μεταμφιεσμένος πλουτίζει μὲ μιμικές κινήσεις τὸν τύπο πού ὑποδύεται καὶ ἀναπαριστᾷ μὲ κωμικότητα περιστατικά τῆς ὑπόθεσης. Τὸ γέλιο βγαίνει ἀβίαστα μέσα ἀπὸ τὸν αὐτοσχέδιο διάλογο καὶ ἀπὸ τὴν κωμική κίνηση.²²

Ὁ παραδοσιακὸς ἀποκριάτικος γιορτασμός σέ μερικά μέρη παίρνει ἐντελῶς δική του μορφὴ καὶ ἀποτελεῖ ὄροσημο στό τοπικὸ καλαντάρι. Καὶ ἀκριβῶς ὁ βορειοελλαδικὸς χῶρος μᾶς δίδει καὶ πάλι δύο ἔξοχα ἀντιπροσωπευτικὰ παραδείγματα, ἀπὸ τὸν Σοχό τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἀπὸ τὴ Νάουσα τῆς Ἡμαθίας.

Στὸν Σοχό οἱ μεταμφιεσμένοι, τὰ *Καρναβάλια*, ὅπως λέγονται, εἶναι ντυμένοι μὲ τομάρια ἀπὸ μαύρους τράγους καὶ ζωσμένοι μὲ μεγάλα κουδούνια. Ἡ προσωπίδα τους σήμερα κατασκευάζεται ἀπὸ μαῦρο μάλινο ὕφασμα, ἐνῶ παλαιότερα γινόταν καὶ αὐτὴ ἀπὸ τομάρι μαύρου τράγου. Τὸ τμῆμα πού καλύπτει τὸ πρόσωπο εἶναι στολισμένο μὲ πολύχρωμα καὶ πολύμορφα σχέδια ἀπὸ σιρίτια καὶ ψιλές χάντρες καὶ καταλήγει σέ ὑψικόρυφο κάλυμμα τῆς κεφαλῆς.

Οἱ τραγόμορφοι αὐτοὶ μεταμφιεσμένοι, σύμφωνα μὲ τὴν τοπικὴ παράδοση, παριστάνουν στρατιῶτες τοῦ ἁγίου Θεοδώρου, οἱ ὁποῖοι, ὅταν κάποτε πολιορκήθηκαν στὴν περιοχὴ τοῦ Σοχοῦ ἀπὸ πολυάριθμον ἐχθρό, κατόρθωσαν νὰ ξεφύγουν νύχτα, ντυμένοι, ὅπως καὶ τὰ σημερινὰ *Καρναβάλια*, μὲ προβιές μαύρων τράγων.

Κάτω ὅμως ἀπὸ τὴν αἰτιολογικὴ αὐτὴ παράδοση, κρύβεται ἡ ἱστορικὴ μνήμη γιὰ τίς ἐπιδρομές, πού οἱ Γιουροῦκοι τῆς περιοχῆς ἔκαναν στὸν Σοχό. Ἀλλὰ βέβαια, τὸ ἔθιμο εἶναι παλαιότερο καὶ ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ πραγματικότητα. Ἀποτελεῖ κατάλοιπο ἀρχέγονων τελετῶν, πού γίνονταν γιὰ τὴν καρποφορία τῆς γῆς. Χαρακτηριστικὸ εἶναι ὅτι καὶ σήμερα ἀκόμη τὰ

22. Κατερίνα Κακούρη, *Προϊστορία τοῦ θεάτρου ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῆς Κοινωνικῆς Ἀνθρωπολογίας*. Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν, Ἀθήνα 1974.

Γενίτσαροι τῆς Νάουσας (φωτ. Γ.Ν. Αἰκ., 1976).

Καρναβάλια τοῦ Σογοῦ (φωτ. Γ.Ν. Αἰκ., 1986).

Καρναβάλια στὸν Σοχὸ εἶναι στενά δεμένα μετὰ τὴν πλούσια παραγωγή τῶν χωραφιῶν καὶ τῶν κοπαδιῶν καὶ εἶναι βαθιά ριζωμένη ἢ πεποίθησις ὅτι παράλειψις τέλεσης τοῦ ἔθιμου θά ἔχει καταστρεπτικές συνέπειες. Ἔτσι τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ σταματήσει τὴν τέλεσίν του. «Κατακλυσμὸς νὰ γίνῃ, τὰ Καρναβάλια θά γίνουν», λέγουν μετὰ ἔμφραση. Καὶ τονίζουν: «Παλαιότερα, ἀπ' ὅ,τι ἀκούγαμε ἀπὸ τοὺς γέροντες, ἂν δὲν γίνονταν τὰ Καρναβάλια, δὲν γίνονταν καὶ τὰ καλαμπόκια, οὔτε τὰ στάρια, οὔτε τίποτα δὲν γινόταν ἐδῶ. Δηλαδή ξεκινάει μιὰ ἀφορμὴ τῆς Ἄνοιξης, ἂν θά γίνον ἐπιτυχημένα τὰ Καρναβάλια, θά εἶναι χρονιά ἐπιτυχημένη. Ἄμα δὲν γίνον Καρναβάλια, δὲν θά βρέξει ὁ Θεός».²³

Τὰ παραπάνω λόγια τῶν Σοχιανῶν γιὰ τὸ ἔθιμο τοῦ χωριοῦ τους ἔχουν ξεχωριστὴ βαρύτητα στὴν ἀπλότητα καὶ τὴν εἰλικρίνεια τῆς ἔκφρασής τους. Ὁ ἄνθρωπος τῆς ὑπαίθρου, κληρονόμος διαίσθησης καὶ πείρας αἰῶνων, δίδει μετὰ τίς ἐπιγραμματικές αὐτὲς φράσεις τὴν πληρέστερη ἐρμηνεία γιὰ τίς εὐετηρικές τελετές.

Στὴ Νάουσα, στὸ ἀποκριάτικο πανηγύρι πρωταγωνιστοῦν οἱ Μπουῦλες καὶ οἱ Γενίτσαροι. Οἱ Μπουῦλες, πού κανονικά τίς ὑποδύονται λεπτοκαμωμένοι ἄντρες, φοροῦν φανταχτερά ροῦχα, τὰ ὅποια μιμοῦνται τὴν τοπικὴ ἐνδυμασία, οἱ δὲ Γενίτσαροι κρύβουν τὸ πρόσωπό τους μετὰ προσωπίδα, πού λέγεται «πρόσωπος». Κατασκευάζεται ἀπὸ χοντρό πανί, πού πάνω του μπαίνει γύψος, ἐνῶ ἀπὸ τὴ μέσα μεριά ἀπλώνεται γνήσιο κερί, γιὰ νὰ κρατεῖ δροσιὰ στὸν μεταμφιεσμένο. Τὸ μουστάκι γίνεται ἀπὸ ἀλογότριχα καὶ κατράμι, ἢ δὲ σύνθεση τῶν χρωμάτων γιὰ τίς παρειές τῆς προσωπίδας ἔχει ὡς βάση τὸ ἄβγό.

Ὅμαδες-ὄμαδες οἱ Γενίτσαροι, μετὰ μιὰ ἢ δύο Μπουῦλες στὴν κάθε ὀμάδα, γυρίζουν μετὰ ὑψωμένα γιαταγάνια πού κρατοῦν στοὺς δρόμους καὶ τίς πλατεῖες τῆς Νάουσας, χορεύοντας μετὰ εἰδικὸ τυπικόν. Ἡ τοπικὴ παράδοση σχετίζει τὴν ἀποκριάτικὴ αὐτὴ ἐκδήλωση μετὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας καὶ τοὺς ἀγῶνες γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς πόλης. Λέγεται, δηλαδή, ὅτι τίς Ἀπόκριες εἶχαν τὴ δυνατότητα οἱ ἀρματολοὶ νὰ μποῦν μεταμφιεσμένοι στὴ Νάουσα καὶ νὰ ἐπικοινωνήσουν μετὰ τοὺς δικούς τους γιὰ θέματα τοῦ Ἀγώνα, χωρὶς τὸν φόβο νὰ ἀναγνωριστοῦν ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς.

23. Γ. Ν. Αἰκατερινίδης, «Τὰ Καρναβάλια τοῦ Σοχοῦ Θεσσαλονίκης». Πρακτικά Γ Συμποσίου Λαογραφίας τοῦ βορειοελλαδικοῦ χώρου, ΙΜΧΑ, Θεσσαλονίκη 1979, σελ. 13-23 +16 πίνακες (καὶ αὐτοτελῶς, 1984, ἔκδοσις: Ἐκπολιτιστικός, Ἐπιμορφωτικός καὶ Λαογραφικός Σύλλογος Νέων Σοχοῦ).

Τὸ δρώμενο ἔχω κινηματογραφήσει τὸ 1976 (βλ. Κέντρο Λαογραφίας Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Κινηματογραφικὸ ἀρχεῖο, ἀρ. εἰσαγωγῆς ταινίας 78).

Στή Ναιουσαίικη Ἀποκριά πολεμικοί χοροί, ιστορικές μνήμες και ἀρχέγονες δοξασίες ἐνώνονται σέ ἓνα ἄρμονικό σύνολο μουσικῆς και κινήσεως.²⁴

Μεταμφιέσεις και λογιῆς - λογιῆς παραστάσεις, ἀναπαραστάσεις και λοιπές ἐκδηλώσεις στά περισσότερα μέρη συνεχίζονται και τήν Καθαρά Δευτέρα, μαζί μέ τά κούλουμα και τούς χαρταετούς. Ἡ μέρα αὐτή, ἄν και πρώτη τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς, χαρακτηρίζεται ἀπό ἔντονη ἀθυροστομία και χαρούμενη διάθεση, συγχρόνως ὅμως και ἀπό πράξεις μέ βαθεῖς συμβολισμούς.²⁵

Χαρακτηριστικό δείγμα Καθαροδευτεριάτικου γιορτασμοῦ ἀπό τόν βορειοελλαδικό χῶρο μᾶς δίνει μιὰ παλαιότερη περιγραφή τῶν δρωμένων τήν ἡμέρα αὐτή στήν Ἀδριανούπολη.

Ἐκεῖ ἓνας γεωργός ἐκλεγόταν ἀπό τούς προεστούς τοῦ χωριοῦ γιά νά παραστήσει τόν τοπικό ἄρχοντα. Σοβαρός και ἀμίλητος αὐτός καθόταν σέ μιὰ ἄμαξα, πού τήν ἔσερναν δύο βόδια. Στό δεξί του χέρι κρατοῦσε ἓνα ραβδί γιά σκῆπτρο και στό κεφάλι, ἀντί γιά στέμμα, φοροῦσε ἓνα καλάθι τρυπημένο, ἀπό τό ὅποιο κρέμονταν σκόρδα και κρεμμύδια. Τόν συνόδευαν ἄντρες μέ μαυρισμένο πρόσωπο, μέ ξεφωνητά και ἀπρεπεῖς χειρονομίες.

Ἡ πομπή κατέληγε σέ ἓνα χωράφι. Ἐκεῖ ὁ πρωταγωνιστής κατέβαινε ἀπό τή βοϊδάμαξα και οἱ συνοδοί του τοῦ ἔδιναν ἓνα βιβλίο ἀνάποδα, νά τό διαβάσει. Αὐτός, διαβάζοντας δήθεν, ἔλεγε ἀνάλογα μέ τά «ἔξ ἁμάξης» τῶν Ἀρχαίων. Ἐσπερνε κατόπιν ἀπό ἓνα σακούλι κριθάρι, ἐκφωνώντας κάποιες εὐχές. Στή συνέχεια οἱ συνοδοί του τόν ἔπιαναν ἀπό τά χέρια και τά πόδια και τόν ἐναπόθεταν ἀνάσκελα ἀκριβῶς πάνω στό μέρος, ὅπου πρίν ἀπό λίγο ἔσπειρε. Τελοῦνταν, δηλαδή, και ἐδῶ παρόμοια μέ τά συνηθιζόμενα στόν Καλόγερο και μέ τήν ἴδια εὐετηρική σκοπιμότητα.²⁶

Ὅπως εἶναι αὐτονόητο, μεταμφιέσεις και συναφεῖς ἐκδηλώσεις τοῦ βορειοελλαδικοῦ χώρου ἐντάσσονται στό σύνολο τῶν εὐετηρικῶν δρωμένων τοῦ εὐρύτερου ἑλλαδικοῦ και γενικότερα τοῦ ἑλληνικοῦ ιστορικοῦ

24. Τάκης Μπαίτσης, *Γιανίτσαροι και Μπουῦλες τῆς Νιάουσας*. Θεσσαλονίκη 2001 (Ὁμιλος «Γενίτσαροι και Μπουῦλες»).

Τό δρώμενο ἔχω κινηματογραφήσει τό 1976 (Κέντρο Λαογραφίας Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Κινηματογραφικό ἀρχεῖο, ἀρ. εἰσαγωγῆς ταινίας 79).

25. Γ. Ν. Αἰκατερινίδης «Ἐθιμα και συμβολισμοί τῆς Καθαροδευτέρας». Πериодικό *Ταξιδεύοντας*, ἀρ. 51 (Φεβρ. 1982), σελ. 17-21.

26. Μέγας, *Ἐορταί*, ὅ.π., σελ. 118.

χώρου, ἄσχετα μὲ τὸν χρόνο τέλεσής τους. Κάτω ἀπὸ τὸν εὐθυμο τίς περισσότερες φορές χαρακτηῖρα τους, ὑπάρχει ἡ κοινὴ συνείδηση ὅτι γίνονται γιὰ τὸν καλὸ χρόνο, τὴν εὐετηρία. Τίς ρίζες τους θὰ ἀναζητήσουμε στὴ μακρινὴ ἐποχὴ, ποὺ ὁ ἄνθρωπος ὄχι μόνον παρακολουθοῦσε μὲ ἔντονο δέος, ἀλλὰ καὶ ἔπαιρνε ὁμαδικὰ μέρος στὸν μεγάλο δραματικὸν ἀγῶνα τῆς φύσης νὰ ἀποδιώξει τὸν Χειμῶνα καὶ τὴ νάρκη καὶ νὰ ἔρθει ἡ Ἄνοιξη μὲ τὴ νέα ζωὴ.

Ἀλλὰ βέβαια, ἐνῶ ἡ ἀφετηρία εἶναι κοινὴ γιὰ πολλές πανανθρώπινες ἐκδηλώσεις, ὅπως οἱ εὐετηρικές, ὑπάρχει τέτοια καὶ τόση ἱστορικὴ διαφοροποίησή τους ἀπὸ λαὸ σέ λαό, ὥστε ἀπὸ τοὺς πιὸ συνδετικούς κρίκους τῶν μελῶν μιᾶς ἐθνότητος νὰ θεωροῦνται τὰ κοινὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, τὰ ἦθηα *ὁμότροπα*, μαζί μὲ τὸ *ὁμαιμόν τε καὶ ὁμόγλωσσον* τοῦ Ἡροδότου (8,144).

Ἔτσι στὴν ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα βρῖσκομε ἀντίστοιχες μὲ τὰ σημερινὰ εὐετηρικά δρώμενα τίς τελετές ἐκεῖνες, ποὺ ἀργότερα συνδέθηκαν μὲ τοὺς διαφόρους θεοὺς, κυρίως ὅμως μὲ τὸν Διόνυσο, ὁ ὁποῖος ἦταν ὁ κυριότερος ἐνιαυτός δαίμων καὶ ἡ λατρεία του στάθηκε, προπάντων στοὺς ποιμένες καὶ τοὺς ἀγρότες, ἡ πιὸ ἀγαπητὴ σέ ὅλη τὴν ἱστορικὴ ἀρχαιότητα.²⁷

Ἐπιβιώσεις τῆς λατρείας αὐτῆς πιστεύεται ὅτι ἀποτελοῦν τὰ δρώμενα τῆς εὐρύτερης ἀποκριάτικης περιόδου, ἡ ὁποία ἀντιστοιχεῖ μὲ τὴν ἐποχὴ ποὺ τελοῦνταν τὰ Ἑαρινὰ Διονύσια, τὰ Ἀνθεστήρια ἀλλὰ καὶ τὰ Μεγάλα ἢ ἐν ἄστει Διονύσια, ὅπως καὶ τὰ δρώμενα τοῦ Δωδεκαημέρου,²⁸ σέ περίοδο ποὺ τελοῦνταν τὰ Χειμερινὰ, τὰ «κατ' ἀγρούς Διονύσια». Καὶ ἀσφαλῶς δέν εἶναι συμπτωματικὸ, ὅτι ἡ πληρέστερη ἔκφρασή τους ἐπιχωριάζει στὸν βορειοελλαδικὸ χῶρο, στὴν κοιτίδα τοῦ διονυσιασμοῦ.

Τὴ σημασία τοῦ γεγονότος τούτου ἐπισημαίνει ὁ Ν. Γ. Πολίτης, ὁ ὁποῖος, ἀναφερόμενος στοὺς Καλόγερους τῆς Θράκης, γράφει ἐπιγραμματικά ὅτι τὰ δρώμενα αὐτὰ μᾶς διδάσκουν «*τίς ὁ σκοπὸς καὶ ἡ ἔννοια διονυσιακῶν τινῶν ἐορτῶν πρό τῆς εἰσαγωγῆς καὶ τῆς τελειώσεως τῶν δραματικῶν ἀγῶνων ἐν Ἀθήναις*».²⁹

Τὴν ἀξία τῶν δρωμένων τοῦ βορειοελλαδικοῦ χώρου προβάλλει καὶ ὁ Martin Nilsson, ὁ ἐπιφανὴς Σουηδὸς θρησκευολόγος, τονίζοντας μάλιστα ὅτι αὐτὰ μᾶς δίδουν εἰκόνα τῶν ἀρχαίων Διονυσιακῶν τελετῶν περισσότε-

27. Π. Λεκατσάς, *Διόνυσος. Καταγωγή καὶ ἐξέλιξη τῆς διονυσιακῆς θρησκείας*. Ἐκδόσεις Καστανιώτη, Ἀθήνα 1999.

28. Γ.Ν. Αἰκατερινίδης, «Μεταμφιέσεις Δωδεκαημέρου εἰς τὸν βορειοελλαδικὸν χῶρον». *Πρακτικά Β' Συμποσίου Λαογραφίας τοῦ βορειοελλαδικοῦ χώρου*, ΙΜΧΑ, Θεσσαλονίκη 1976, σελ. 13-23.

29. *Λαογραφικά Σύμμεικτα Α'* (1920), σελ. 56.

ρο σαφή, ακόμη και από αυτή που δίδουν οι γραπτές μαρτυρίες και τά αρχαιολογικά εύρηματα.³⁰

«Τραγούδια και χοροί της Μακεδονίας» (Ημερολόγιο 2007 του Λυκείου των Ελληνίδων, σκίτσο Έλλης Σολομωνίδου-Μπαλάνου).

30. M. Nilsson, «Der Ursprung der Tragödie». *Opuscula Selecta* 1, Lund 1951 (ή παραπομπή από: Κατερίνα Κακούρη, «Θρακικά δρώμενα στην ύστατη ώρα». *Πρακτικά Β' Συμποσίου Λαογραφίας βορειοελλαδικού χώρου*, ΙΜΧΑ, Θεσσαλονίκη 1976, σελ. 123, σημ. 9).

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΕΣ

Γεώργιος Κων. Ουζούνης (1932-2004)

Τήν 7η Αυγούστου 2004 απεβίωσε και έκηδεύθη στην Άθήνα ό εύπα-
τρίδης Σερραϊός και έπίλεκτο μέλος του Δ.Σ. τής Έταιρείας μας Γεώργιος
Κ. Ουζούνης.

Ό μεταστάς έγεννήθη στίς Σέρρες. Μετά τήν άποφοίτησή του άπό τό
Γυμνάσιο Σερρών, εισήχθη στην Άνωτάτη Σχολή Οικονομικών και Έμπο-
ρικών Έπιστημών Άθηνών (Α.Σ.Ο.Ε.Ε.). Άκολούθως, μέ ύποτροφία τής
Άγροτικής Τραπεζής τής Ελλάδος σπούδασε στό Emory University U.S.A. Διε-
τέλεσε Research Assistant στό State University of Georgia, U.S.A.

Τό 1956 πρωτεύσας στόν διεξαχθέντα σχετικό διαγωνισμό προσελήφθη
στήν Άγροτική Τράπεζα, στην όποία, άφου ύπηρέτησε λίαν εύδοκίμως ώς
άνώτερο και άνώτατο στέλεχος μέχρι του έτους 1986, συνταξιοδοτήθηκε ώς
Διευθυντής του Κεντρικού Καταστήματος Άθηνών.

Τό 1988 ίδρυσε τήν Έταιρεία «ΜΕΤΑΧΟΑΝΤΙΓΚ Α.Ε.» και τό περιοδικό
«ΧΡΗΜΑ», του όποιου ήταν μέχρι του θανάτου του κεντρικός άρθρογράφος.

Ό Γεώργιος Ουζούνης ήταν άνθρωπος του χρέους, ήταν πρᾶος,
εύσυνείδητος, άκέραιος, έντιμος και εύθύς. Ήν έξαίρετος οικογενειάρχης,
άφησε δύο έκλεκτά τέκνα, τόν Κωνσταντίνο και τήν Δέσποινα, τά όποία και
συνεχίζουν έπαξίως τήν έκδοση του Περιοδικού «ΧΡΗΜΑ».

Συνέγραψε περί τίς 100 πρωτότυπες έργασίες επί χρηματιστηριακών και
οικονομικών θεμάτων, οι όποιες έδημοσιεύθηκαν σέ έφημερίδες και περιοδι-
κά τής Ελλάδος και του έξωτερικού. Η άρθρογραφία του Γεωργίου Ουζού-
νη διεκρίνετο για τό ύποδειγματικό ύφος της και τήν ήλεγμένη παρουσίαση
και παράθεση των πληροφοριών, ένῶ τά έκδοθέντα βιβλία του χαρακτηρίζει
ή βαθειά γνώση των οικονομικών και χρηματιστηριακών θεμάτων.

Η Έταιρεία μας, τής όποίας ό θανών, όπως σημειώθηκε, ύπήρξε επί-
λεκτο μέλος, αισθάνεται έντονη τήν άπουσία του.

Αίωνία σου ή μνήμη, πεφιλημένε μας Γιώργο και Γαϊαν έχοις έλαφράν.

δρ ΚΩΝ/ΝΟΣ ΧΙΩΛΟΣ

Άθανάσιος Μιχ. Μανουσόπουλος

Άπεβίωσε τήν 24η Ίανουαρίου 2006 στην Άθήνα σέ ήλικία 97 έτων
και έκηδεύθη άπό τόν ιερό ναό του Νεκροταφείου Χαλανδρίου ό Άθανά-
σιος Μανουσόπουλος, τέως Νομάρχης.

Το έργο του
Μανουσόπουλου

Ὁ μεταστάς ἐγεννήθη στήν Ἀθήνα τό 1909. Μετά τήν ἀποφοίτησή του ἀπό τήν Σχολή Νομικῶν καί Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, προσελήφθη ὡς ἔκτακτος ὑπάλληλος τοῦ Γενικοῦ Λογιστηρίου τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν καί στήν συνέχεια ὡς μόνιμος ὑπάλληλος τοῦ Ταμείου Παρακαταθηκῶν καί Δανείων.

Διετέλεσε Νομάρχης Πρεβέζης (1946-47), Λευκάδος-Ίθάκης (1947-49), Βοιωτίας (1949-53), Σερρών (1953-60), Θεσσαλονίκης (1960-64) καί Μεσσηνίας (1964-65), ἐνῶ μία περίοδο τοῦ 1954 ὑπηρέτησε μέ ἀπόσπαση ὡς Γενικός Γραμματεὺς καί ἀναπληρωτῆς τοῦ Ὑπουργοῦ Βορείου Ἑλλάδος.

Ὁ Ἀθανάσιος Μανουσόπουλος, ἀγκραιφνῆς Ἑλληνας, καλός χριστιανός καί εὐγενῆς ἄνθρωπος, κατά γενική ἀναγνώριση καί ὁμολογία, ὑπῆρξε ἀκεραίου χαρακτῆρος καί ἄψογος σέ κάθε ἐκδήλωση τοῦ βίου του, διό καί ὁ θάνατός του προκάλεσε εἰλικρινῆ θλίψη σέ ὅσους τόν ἐγνώρισαν καί συνειργάσθησαν μαζί του.

Σεμνός, πρᾶος, ὑψηλόφρων, μέ ἀδαμάντινο ἦθος καί σπάνιες διοικητικές ἱκανότητες, ἄφησε ἄριστες ἐντυπώσεις καί πολύπλευρο ἔργο σέ ὅλες τίς ὡς ἄνω Νομαρχίες πού ὑπηρέτησε, ἔργο τό ὁποῖο ἀποτυπώνεται λεπτομερῶς στό πολυσέλιδο βιβλίο του «*Μαρτυρίες, Γεγονότα καί Μνήμες*» (1946-1965), πού ἐξέδωσε τό ἔτος 2002. Εἰδικότερα στό Νομό Σερρών ὁ μεταστάς ἐπετέλεσε λίαν σπουδαῖο καί ἀνεπανάληπτο, θά ἔλεγα, ἔργο, γιά τό ὁποῖο ἐμεῖς οἱ Σερραῖοι πού αἰσθανόμαστε εἰλικρινῆ θλίψη γιά τό θάνατό του, θά τόν θυμούμαστε πάντοτε μέ εὐγνωμοσύνη.

Ἐξ ἄλλου, ἐπιβεβαίωση τοῦ ἔργου πού ἐπετέλεσε ὡς Νομάρχης ὁ Ἀθ. Μανουσόπουλος, ἀποτελοῦν οἱ πολλές τιμητικές διακρίσεις πού ἔτυχε. Ἐνδεικτικά ἀναφέρουμε ὅτι, μεταξύ τῶν ἄλλων, τοῦ ἀπενεμήθησαν: 1) Ὁ Σταυρός τοῦ Φοίνικος, 2) Ὁ Χρυσοῦς Σταυρός Γεωργίου, 3) Τό Μετάλλιο ἑξαιρέτων πράξεων, 4) Ὁ Χρυσοῦς Σταυρός μετά δάφνης καί Ἀργυροῦς Σταυρός τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, 5) Ὁ Σταυρός τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Θά πρέπει νά σημειώσουμε ἰδιαιτέρως, ὅτι ὁ πρό ὀλίγων ἐτῶν ἐπισυμβάς ἀδόκητος θάνατος τοῦ πεφιλημένου υἱοῦ του Μιχάλη, ὑποναύαρχου ἐ.ἀ. τοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ, ἐκλόνησε κυριολεκτικά τόν μεταστάντα ἀειθαλῆ Ἀθανάσιο Μανουσόπουλο, ὁ ὁποῖος ἔκτοτε κατέρρευσε.

Ὁ χαράσων τίς ἀπέριπτες αὐτές γραμμές, ἐκτιμώμενος ἰδιαιτέρως ἀπό τόν μεταστάντα, δέεται, ὅπως ὁ Ζωοδότης Κύριος κατατάξη τήν μακαρίαν ψυχὴν αὐτοῦ εἰς Χώραν ζώντων, ὅπου ἐπισκοπεῖ τό Φῶς τοῦ Προσώπου Του.

Αἰωνία ἡ μνήμη του καί ἀγήρως ἡ Δόξα!

ΧΡΟΝΙΚΑ 2004-2007

• Ο Πρόεδρος τής Έταιρείας μας Δρ Κων/νος Β. Χιώλος προσκληθείς μίλησε:

Τήν 25η Μαρτίου 2004, στην Αίθουσα Τελετών τής Έταιρείας Μακεδονικών Σπουδών Θεσσαλονίκης με θέμα: «Τό πολυθρύλητον Μελένικον και ὁ Ἀναστάσιος Πολυζωΐδης», με τήν εὐκαιρία τής ἐθνικῆς ἑορτῆς τῆς 25 Μαρτίου.

Τήν 7 Νοεμβρίου 2004, στό Πολιτιστικό Κέντρο τοῦ Δήμου Κηφισιάς, με θέμα: «Ἡ συνεισφορά τοῦ Ἡρωα Μακεδονομάχου Ὀπλαρχηγοῦ Τέλλου Ἄγρα και λοιπῶν Μεσσηνίων στόν Μακεδονικό Ἀγώνα», κατά τή διάρκεια ἐθνικῆς ἐκδηλώσεως τῆς Μεσσηνιακῆς Ἐνώσεως Βορείων Προαστίων Ἀττικῆς.

Τήν 21 Νοεμβρίου 2004, στό Πνευματικό Κέντρο τοῦ Δήμου Τριπόλεως με θέμα: «Ὁ Μακεδονικός Ἀγώνας και τά 100 χρόνια ἀπό τοῦ θανάτου τοῦ Παύλου Μελά», σέ ἐκδήλωση τοῦ Δήμου Τριπόλεως. Παρέστησαν ὁ Γ. Γραμματέας τῆς Έταιρείας μας κ. Θωμάς Πέννας και ὁ ἐκ τῶν μελῶν τοῦ Δ.Σ. κ. Γεώργιος Παπαηλιού.

Τήν 18 Δεκεμβρίου 2004, στό Δημοτικό Πνευματικό Κέντρο Καλαμάτας με θέμα: «Ἡ ἀποφασιστική συμβολή τῆς Ἐκκλησίας και ἡ ἠρωική θυσία τοῦ Παύλου Μελά, τοῦ Τέλλου Ἄγρα και ἄλλων Μακεδονομάχων εἰς τήν νικηφόρον ἔκβαση τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος», κατά τή διάρκεια ἐκδηλώσεων τοῦ «Συλλόγου πρός Διάδοση τῶν Γραμμάτων» Καλαμάτας.

Τήν 19 Ἰανουαρίου 2005, στην Αἴθουσα Ἐκθέσεων τοῦ Σταθμοῦ Μετρό Πλατείας Συντάγματος τῶν Ἀθηνῶν, με θέμα: «Ἡ ἀποφασιστική συμβολή τῆς Ἐκκλησίας στό Μακεδονικό Ἀγώνα», κατά τή διάρκεια Ἐκθέσεως Φωτογραφιῶν και ἄλλων Ντοκουμέντων τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος, πού διοργάνωσε ὁ Σύνδεσμος Θεσσαλονικέων Ἀθηνῶν.

Τήν 29 Μαΐου 2005, στην Αἴθουσα τοῦ Κινηματογράφου Δράμας «Ὁλύμπια» με θέμα: «Ἡ Κωνσταντινούπολη δέν πάθηκε», σέ ἐκδήλωση τῆς Νομαρχίας, τοῦ Δήμου Δράμας, Μικρασιατικῶν και ἄλλων Συλλόγων και τῆς Έταιρείας Δραμινῶν Μελετῶν, ἀφιερωμένη στην Ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τήν 18 Σεπτεμβρίου 2005, στην Αἴθουσα Γ. Χρηστίδη τῆς Σ.Π.Ε. Σεργῶν, με θέμα: «Ἡ Γενοκτονία τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ και ὁ μαρτυρικός θάνατος τοῦ Μητροπολίτου Σμύρνης Ἁγίου Χρυσοστόμου τοῦ ἀπό Δράμας», σέ ἐκδήλωση πού συνδιοργάνωσαν ἡ Νομαρχιακή Αὐτοδι-

οίκηση Σερρών και ἡ ᾿Αδελφότητα Μικρασιατῶν Νομοῦ Σερρών «᾿Ο Ἅγιος Πολύκαρπος».

• Τῆ 7 Νοεμβρίου 2005, τό Πανεπιστήμιο Κρήτης ἀναγόρευσε σέ εἰδική τελετή στό Ρέθυμνο τό μέλος τοῦ Δ.Σ. τῆς Ἑταιρείας μας δρα Γεώργιο Αἰκατερινίδη σέ ἐπίτιμο διδάκτορα τοῦ τμήματος Φιλοσοφικῶν καί Κοινωνικῶν Σπουδῶν τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς. Μετά τήν ἐπίδοση τοῦ τιμητικοῦ διπλώματος, ὁ τιμῶμενος μίλησε μέ θέμα: «Συλλογή καί διάσωση λαογραφικοῦ ὑλικοῦ. Στιγμές καί φάσεις μιᾶς μακρᾶς προσπάθειας». Ἡ Ἑταιρεία μας μέ ψήφισμά της στίς 10-10-2005 *«συγχαίρει τόν ἐκλεκτό συνεργάτη της καί ἀκάματο ἐργάτη τοῦ πνεύματος καί ἐξέχοντα ἐρευνητή καί τοῦ ἀπονέμει εἰδική τιμητική διάκριση γιά τή συλλογή, καταγραφή, δημοσίευση καί προβολή λαογραφικοῦ ὑλικοῦ ἀπό τήν περιοχή τῶν Σερρών, σέ βαθμό πού ὁ ἐκ Κρήτης ὀρῶμενος Γ. Αἰκατερινίδης νά λογίζεται Σερραῖος»*.

• Τήν 13 Δεκεμβρίου 2005, ἡ Ἑταιρεία μας παρουσίασε στήν αἴθουσα τῆς Παλαιᾶς Βουλῆς τό βιβλίο «Ἱστορία τοῦ Μελενίκου. Ἡ διαχρονική πορεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ» τοῦ κ. ᾿Αντ. Μ. Κολτσιδά, δρα Ἱστορίας καί δρα Ἱστορίας τῆς Ἑκπαίδευσης. Προλόγισε καί συντόνισε ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας μας κ. Κων. Χιώλος. Χαιρετισμούς ἀπηύθυναν ὁ ᾿Αντιπρόεδρος τοῦ Συνδέσμου Εὐελπίδων Μελενίκου κ. Γεώργιος Φουρτούνας καί ἡ Γ. Γραμματέας τῆς ᾿Αδελφότητας Κυριῶν καί Δ/δων Μελενίκου «Ἡ Ἀρμονία» κ. Εὐδοκία Καλαφατοπούλου. Τό ἔργο παρουσίασαν ὁ καθηγητής τοῦ Α.Π.Θ. κ. Ἰωάννης Κογκούλης, ὁ συγγραφέας κ. ᾿Αντώνης Κολτσιδάς καί γιά τόν ἐκδοτικό οἶκο «᾿Αδελφῶν Κυριακίδη» ἡ κ. Δέσποινα Κυριακίδη. Τήν ὅλη ἐκδήλωση ἐπιμελήθηκε ὁ Γενικός Γραμματέας τῆς Ἑταιρείας μας, δικηγόρος κ. Θωμάς Π. Πέννας.

• Στίς 28 Δεκεμβρίου 2005, ἡ Νομαρχιακή Αὐτοδιοίκηση Σερρών κατά τή διάρκεια πανηγυρικῆς ἐκδηλώσεως πού ἔγινε στίς Σέρρες, ἐτίμησε ἑννέα Σερραῖους ἐπιστήμονες πού διαπρέπουν στήν Ἑλλάδα καί στό ἐξωτερικό. Μεταξύ τῶν βραβευθέντων περιλαμβάνετο καί ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας μας κ. Χιώλος.

• Στίς 18 Ἰανουαρίου 2006 ἡ Ἑταιρεία μας ἀπέστειλε πρὸς τόν ὑπουργό ἑξωτερικῶν κ. Π. Μολυβιάτη ὑπόμνημα, στό ὁποῖο ὑποστηρίζεται ἡ ἐπιστροφή τῶν χειρόγραφων καί τῶν ἄλλων πολύτιμων ἱερῶν κειμηλίων πού πῆραν οἱ Βούλγαροι τό 1917 ἀπό τίς Μονές τοῦ Τιμ. Προδρόμου Σερρών καί τῆς Εἰκοσιφοίνισσας τοῦ Παγγαίου. Οἱ Βούλγαροι, ἐταῖροι ἤδη στή μεγάλη εὐρωπαϊκή οἰκογένεια, ὀφείλουν νά συμμορφωθοῦν, ἐπί τέλους, μέ τίς σχετικές διατάξεις τῆς Unesco καί τή συνθήκη τοῦ Neuilly.

• Στό Β΄ Διεθνές Ἐπιστημονικό Συνέδριο πού διοργανώθηκε στίς Σέρ-

ρες από 6-9 Ἀπριλίου 2006, μέ γενικό θέμα «Οἱ Σέρρες καί ἡ περιοχή τους ἀπό τήν Ὄθωμανική κατάκτηση μέχρι τή σύγχρονη ἐποχή», ἔλαβε μέρος καί ὁ ἐκ τῶν μελῶν τοῦ Δ.Σ. κ. Γεώργιος Βοζίκας μέ ἐργασία ὑπό τόν τίτλο «Μακριά ἀπό τήν γενέτειρα. Ἐσωτερική μετανάστευση καί συγκρότηση τῆς τοπικῆς ταυτότητας».

- Τήν 28 Ἰουνίου 2006, ὁ κ. Χιώλος μίλησε στήν Αἴθουσα τῆς ΔΕΚΠΑ τοῦ Δήμου Σερρῶν μέ θέμα: «Ἡ ἀπελευθέρωση τῶν Σερρῶν τήν 29η Ἰουνίου 1913 ὁρόσημο στήν ἱστορία καί τήν ἀνάπτυξή τους», σέ ἐκδήλωση τοῦ Δήμου Σερρῶν γιά τά Ἐλευθέρια τῆς πόλεως (93η Ἐπέτειος ἀπελευθερώσεως τῶν Σερρῶν). Στήν ἐκδήλωση παρέστησαν καί οἱ ἐκ τῶν μελῶν τοῦ Δ.Σ. κύριοι Θωμᾶς Πέννας καί Ἄν. Μπέγκος.

- Στίς 8 Σεπτεμβρίου 2006 στό ΔΗΠΕΘΕ Σερρῶν ἔγινε ἀπό τό Δήμο Σερρῶν ἡ παρουσίαση τοῦ Δ' τόμου τῶν «Σερραϊκῶν Ἀναλέκτων» παρουσία τῶν ἀρχῶν τῆς πόλεως. Στήν ἐκδήλωση παρέστη καί ὁ ἐκ τῶν μελῶν τοῦ Δ.Σ. τῆς Ἐταιρείας μας καθηγητής Ἄν. Μπέγκος, τοῦ ὁποίου ἡ ἐργασία «Τό τοπωνυμικό Ν. Σουλίου» περιέχεται στόν ἐν λόγω τόμο.

- Τήν 27 Σεπτεμβρίου 2006, ὁ κ. Χιώλος μίλησε στήν Αἴθουσα Τελετῶν τῆς «Ἐστίας Νέας Σμύρνης, μέ θέμα: «Ἡ Γενοκτονία τῶν Ἑλλήνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀπό τό Τουρκικό κράτος καί ἡ ἐθελουσία τοῦ Ἁγίου Χρυσοστόμου, Μητροπολίτου Σμύρνης τοῦ ἀπό Δράμας», κατά τήν ἐτήσια ἐπετειακή ἐκδήλωση Μνήμης τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

- Τήν 8 Ὀκτωβρίου 2006, ὁ κ. Χιώλος μίλησε στόν Βώλακα Δράμας, μέ θέμα: «Ἄρμεν Κούπτσιος, ὁ ἥρωας μάρτυρας τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος», σέ εἰδική ἐκδήλωση πού συνδιοργάνωσαν ἡ Νομαρχία Δράμας, ὁ Δήμος Κάτω Νευροκοπίου, τό Δημοτικό Διαμέρισμα Βώλακος, ἡ Ἐταιρεία Δραμινῶν Μελετῶν καί ὁ Πολιτιστικός Σύλλογος Βώλακος γιά τήν Ἡμέρα τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος καί τήν συμπλήρωση 101 χρόνων ἀπό τοῦ ἡρωικοῦ καί μαρτυρικοῦ θανάτου τοῦ Ἄρμεν Κούπτσιου».

- Τήν 18 Νοεμβρίου 2006, ὁ κ. Χιώλος μίλησε στό Δημοτικό Πνευματικό Κέντρο Καλαμάτας μέ θέμα: «Ἡ Γενοκτονία τῶν Ἑλλήνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καί ὁ μαρτυρικός θάνατος τοῦ Ἁγίου Χρυσοστόμου Μητροπολίτου Σμύρνης τοῦ ἀπό Δράμας», σέ ἐκδήλωση τοῦ «Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν τῶν Γραμμάτων» Καλαμάτας.

- Στίς 17-18 Μαρτίου 2007 διοργανώθηκε στή Θεσ/κη συνέδριο τῆς Ὁμοσπονδίας πολιτιστικῶν συλλόγων τοῦ Ν. Σερρῶν πού ἐδρεύουν ἐκεῖ. Τήν ἔταιρεία μας ἐκπροσώπησε ὁ πρόεδρος κ. Κων. Χιώλος, πού μίλησε γιά τόν Ἄν. Πολυζωΐδη, καί ὁ Γεν. Γραμματέας κ. Θωμᾶς Π. Πέννας, ὁ ὁποῖος ἀναφέρθηκε στό ἱστορικό καί τούς σκοπούς τῆς Ἐταιρείας μας καί ιδιαίτερα στά «Σερραϊκά Χρονικά».

216

ΑΝΤΩΝΗΣ ΜΙΧ. ΚΟΛΤΣΙΑΔΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΟΥ ΜΕΛΕΝΙΚΟΥ

Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΚΟΙΝΩΝΙΑ • ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ • ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ - ΕΘΝΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

ΕΚΔΟΣΗΚΟΣ ΟΙΚΟΣ

Αδελφών Κωνσταντίνου κ.α.

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ

Ἀντώνης Μιχ. Κολτσιδάς, *Ἱστορία τοῦ Μελενίκου. Ἡ διαχρονική πορεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ*. Θεσσαλονίκη 2005. Ἐκδοτικός Οἶκος Ἀδελφῶν Κυριακίδη, σχῆμα 8^ο, σελ. 748.

Τό Μελένικο, πού βρίσκεται βόρεια τοῦ Σιδηροκάστρου, ἰδρύθηκε πιθανότατα τήν ἐποχή τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὡς συνοριακό ὄχυρό. Ἐκτοτε, ἐξελισσόμενο ἔφθασε νά ἔχει τόν 14ο αἰώνα πληθυσμό 10.000 κατοίκων καί ἀναδειχθηκε σέ σημαντική ἔπαλξη καί φάρο ἀκμαιοτάτου ἑλληνισμοῦ τῆς Βόρειας Μακεδονίας, στήν ἴδια γραμμή καί μέ τήν ἴδια σπουδαιότητα μέ τά βυζαντινά προπύργια τοῦ Μοναστηρίου, τῆς Στρώμνιτσας, τῆς Φιλιππούπολης κλπ.

Κατά τήν περίοδο τῆς ὕστερης Ὀθωμανικῆς κυριαρχίας, τό Μελένικο ἦταν πρωτεύουσα τοῦ ὁμώνυμου Καζᾶ (ἐπαρχίας), πού ὑπαγόταν στό Σαντζάκι (νομό) Σερρών, καί ὄχι μόνο διατηροῦσε τήν ἐντονότατη ἑλληνικότητα του ἀλλά ἀπό τόν 18ο αἰώνα εἶχε ἐξελιχθεῖ καί σέ ἀξιολογότερο ἐμπορικό κέντρο, τό δεύτερο τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, μέ σημαντική τοπική βιοτεχνία ἐπεξεργασίας δέρματος, μεταξιοῦ καί βαμβακιοῦ καί μέ οἰνοποιία.

Δραστήριοι Μελενίκιοι ἴδρυσαν ἐμπορικούς οἴκους στή Βιέννη, στό Βουκουρέστι, στήν Πέστη κι ἄλλες πόλεις. Διαπρεπεῖς καί εὐποροὶ Μελενίκιοι ἦταν μέλη τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων σέ Εὐρωπαϊκές πόλεις καί κυρίως τῆς Βιέννης, ἀπ' ὅπου μέ τό κῦρος τους συμπαραστέκονταν μέ κάθε εἶδους ἀρωγή στήν πατρίδα τους, γιά τήν ἀνύψωση τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῶν συμπατριωτῶν τους, μέ ιδιαίτερα μεγάλη φροντίδα στήν παιδεία καί τήν ἐκπαίδευση, μέ βάση τήν ἑλληνορθόδοξη ἐθνική συνείδηση.

Τό Μελένικο ἦταν ἡ πρώτη πόλη στήν Ὀθωμανική αὐτοκρατορία, οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τῆς ὁποίας οἰκιοθελῶς συνέταξαν καί ψήφισαν, τό 1913, πλήρη Καταστατικό Χάρτη Διοίκησης Κοινοτικῶν θεμάτων τους, τό περίφημο «Σύστημα ἢ Διαταγαί», στό ὁποῖο, ἐκτός ἄλλων, καθιερώνεται δημοκρατικότερη διοίκηση καί γίνεται προσπάθεια ἐξίσωσης τῶν πολιτῶν καί ἐξάλειψης τῶν μέχρι τότε ταξικῶν καί κοινωνικῶν διακρίσεων.¹

1. Βλ. Π.Θ. Πέννα, *Τό Κοινόν Μελενίκου καί τό Σύστημα Διοικήσεώς του*, Ἀθήναι 1946 (ἔκδοση Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων). Φωτοτυπική ἀναδημοσίευση τοῦ πρωτοτύπου, σέ σχῆμα 16^ο, ἀπό ἔκδοσή του στή Βιέννη τό 1813, πραγματοποιήθηκε στά «Σερραϊκά Χρονικά», τόμο 15 (2004), Ἐπίμετρο (σελ. 301-345), μέ πρόλογο Θωμᾶ Π. Πέννα.

Ἐξίσου σημαντική ἦταν ἡ συμμετοχή τῶν Μελενικίων καί στόν Μακεδονικό Ἀγώνα. Μέ τήν ἴδρυση δύο σωματείων, ἀνδρικοῦ καί γυναικείου, μέ σκοπούς ἐπιφανειακά φιλανθρωπικούς καί πολιτιστικούς, προσέφεραν κάθε δυνατή βοήθεια στά ἑλληνικά ἀντάρτικα σώματα τῆς περιοχῆς.

Μετά ἀπό δύσκολα χρόνια, φθάνοντας τό 1913, στό Μελένικο κατοικοῦσαν 520 ἑλληνικές οἰκογένειες, 80 ὀθωμανικές καί μόνο 10 βουλγαρικές. Μέ τό τέλος τῶν Βαλκανικῶν Πολέμων, τόν Ἰούλιο τοῦ 1913, ἄν καί εἶχε καταληφθεῖ ἀπό τά ἑλληνικά στρατεύματα, τελικά προσαρτήθηκε μέ τή συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου στή Βουλγαρία, ἀπέχοντας σήμερα ἀπό τά ἑλληνοβουλγαρικά σύνορα, σέ εὐθεία γραμμή ἀπό τό τελωνεῖο τοῦ Προμαχώνα (Κούλα), 20 περίπου χιλιόμετρα.

Βασικό σύγγραμμα, πού νά ἐποπτεύει συνολικά τό ἐθνικό καί πολιτισμικό πλαίσιο μέσα στό ὁποῖο διέδραμαν οἱ Μελενίκοι τόν ἱστορικό τους βίο, μέχρι πρότινος δέν ὑπῆρχε. Ὑπῆρχαν μόνο διάσπαρτες ἐνδιαφέρουσες ἐργασίες γιά συγκεκριμένα ἐπιμέρους θέματα, πολλές τῶν ὁποίων εἶναι δημοσιευμένες στά «Σερραϊκά Χρονικά». Τελικά μιὰ μεθοδικά ὀργανωμένη προσπάθεια, πού κατέληξε σέ ὀλοκληρωμένη παρουσίαση ἐπιστημονικά δομημένης ἱστορίας τῶν περήφανων αὐτῶν Ἑλλήνων τοῦ Βορρᾶ, τῶν Μελενικίων, μᾶς τήν ἔδωσε ὁ διακεκριμένος ἱστορικός δρ Ἀντώνης Κολτσίδα με τό ἔργο του «*Ἱστορία τοῦ Μελενίκου. Ἡ διαχρονική πορεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ*».

Χρονικά ὁ συγγραφέας δέν περατώνει τήν ἐπίπονη ἐργασία του μέ τήν, μετά τήν προσάρτηση στή Βουλγαρία τοῦ Μελενίκου, ἱστορική συνέλευση τῶν Ἑλλήνων κατοίκων του καί τήν τραγική ἀπόφασή τους νά τό ἐγκαταλείψουν καί νά ἐγκατασταθοῦν στήν ἐλεύθερη Ἑλλάδα. Παρακολουθεῖ λεπτομερειακά μέχρι τίς μέρες μας ὅλη τήν ἐνσωμάτωση καί τή συνέχιση τῶν πολιτισμικῶν δραστηριοτήτων τους μετά τήν ἐγκατάστασή τους στό Σιδηρόκαστρο, κυρίως, καί μετά στίς Σέρρες καί στή Θεσσαλονίκη. Ἔτσι ἐρευνήθηκε, καταγράφηκε καί ἱστορήθηκε μέ ἐντυπωσιακή μεθοδικότητα καί ἀριότητα ὅλος ὁ πολυτάραχος καί δημιουργικός βίος τῶν Μελενικίων ἀπό τόν βυζαντινό πρωτοοικισμό μέχρι σήμερα.

Μέ τήν «Ἱστορία τοῦ Μελενίκου», ὀγκῶδες, συνθετικό καί πολυθεματικό ἔργο, παρουσιάζονται γιά πρώτη φορά σπάνιες δυσεύρετες καί ἀρχειακές πηγές, οἱ ὁποῖες, μαζί μέ τό πλῆθος τῶν ἄλλων τεκμηρίων, ἀναδεικνύουν ὅλο τό εὖρος τῶν πολυποίκιλων δραστηριοτήτων τῶν Μελενικίων καί διαγράφουν ἐναργέστατα τήν ἱστορική τους διαδρομή μέσα στό εὐρύτερο ἐθνικό, ἰδεολογικό καί πολιτισμικό πλαίσιο τοῦ βαλκανικοῦ χώρου.

Ἔτσι, στό πλουσιότατο συγγραφικό ἔργο τοῦ Ἀντώνη Κολτσίδα – τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ ὁποῖου ἀναφέρεται σέ ἱστορικές, λαογραφικές,

γλωσσολογικές κ.ά. σχετικές έρευνες και μελέτες του ευρύτερου Μακεδονικού χώρου – προστέθηκε τώρα και η πολύτιμη «*Ιστορία του Μελενίκου*», με την όποια, μαζί και με την έντυπωσιακή «*Ιστορία του Μοναστηρίου*» (βλ. «*Σερραϊκά Χρονικά*», τ. 15, 2004, σελ. 283, 286-287), δίνεται για πρώτη φορά στην έλληνική και ξένη ιστορική βιβλιογραφία μιá διευρυμένη πλήρης εικόνα της μακραίωνης έλληνικότητας της Βόρειας Μακεδονίας. Εικόνα που δίνει κι ó Κωστής Παλαμάς με τούς στίχους του:

*Στά Μελένικα και στά Μοναστήρια
του ξυπνητή αρχίζει τό τουφέκι...
Χώματα Έλληνικά! Σ' έσας θαμμένα
των πατέρων τά κόκκαλα χιλιάδες...*

Η «*Ιστορία του Μελενίκου*» είναι επίσης μιá ακόμα ποιοτικά άρτια και καλαίσθητη προσφορά του Έκδοτικού Οίκου των Άδελφών Κυριακίδη, στή διεύθυνση του όποιου συμμετέχει πλέον και η κόρη του Τάσου Κυριακίδη, η Δέσποινα Κυριακίδη. Καί με τό έργο αυτό, τόσο ó καταξιωμένος συγγραφέας Άντωνης Κολτσιδάς όσο και οί εκδότες Δημήτρης και Τάσος Κυριακίδη προσφεραν και páλι πολύ μεγάλη ύπηρεσία στην πατρίδα μας.

ΘΩΜΑΣ Π. ΠΙΕΝΝΑΣ

Σιδηρούλα Ζιώγου - Καραστεργίου, Έλληνικά βιβλία και μεταφράσεις "θύραθεν παιδείας" στή Βιβλιοθήκη της Μονής Ρίλας - Πνευματικές σχέσεις Έλλήνων και Βουλγάρων κατά τό 18ο και 19ο αϊ. Θεσσαλονίκη 2006. Έκδοτικός Οίκος Άδελφών Κυριακίδη, σχήμα 8ο, σελ. 470.

Τό *Ιστορικό Άρχείο Νεοελληνικής Έκπαίδευσης (ΙΑΝΕ)*, που λειτουργεί στόν Τομέα Παιδαγωγικής της Φιλοσοφικής Σχολής του Άριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης με έπιστημονικά υπεύθυνους τόν καθηγητή Ν. Π. Τερζή και τήν καθηγήτρια Σ. Ζιώγου-Καραστεργίου, στοχεύει στην κάλυψη του κενού της νεοελληνικής έπιστήμης σχετικά με τήν έρευνα της *Ιστορίας της Νεοελληνικής Έκπαίδευσης*. Γι' αυτό στράφηκε, κατ' αρχάς, στην άνεύρεση, συλλογή και ταξινόμηση κάθε είδους, αλλά κυρίως λανθάνοντος πρωτογενούς ύλικού άπ' όλο, τόν έξω του σύγχρονου έλληνικού κράτους, Βαλκανικό χώρο, που κατά κοινή παραδοχή αποτέλεσε κατά τήν τουρκοκρατία περιοχή έλληνικής παιδείας, και στή συνέχεια στην έπεξεργασία και άξιοποίηση του συλλεχθέντος ύλικού άπό έρευνητές και μεταπτυχιακούς φοιτητές του Τομέα Παιδαγωγικής, που εργάζονται έπιστημονικά στό χώρο αυτό.

Στήν πολύ ἐνημερωτική Εἰσαγωγή τοῦ συγγράμματος πού παρουσιάζουμε, χαρακτηριστικά ἀναφέρεται καί ὅτι:

«Στή μακρόχρονη περίοδο τῆς Ὁθωμανικῆς κυριαρχίας οἱ βαλκανικοί λαοί ἀνέπτυξαν σχέσεις πνευματικές καί οἰκονομικές καί ἄσκησαν ἀλληλεπιδράσεις πού σφράγισαν τόν πολιτισμό τους. Παρά τή διαφορετική καταγωγή, τήν ξεχωριστή φυσιογνωμία καί τήν ιδιαίτερη πνευματική ἔκφραση κάθε λαοῦ, ὑπάρχει μία κοινότητα Βαλκανικῆς πού εἶναι φανερή στόν τρόπο ζωῆς, τή νοοτροπία καί σέ ποικίλες μορφές ὑλικοῦ καί πνευματικοῦ πολιτισμοῦ. Τό κοινό αὐτό διαβαλκανικό πνεῦμα, πού ἐνισχύθηκε ἀπό τήν κοινή ἀντίσταση στόν κατακτητή, θεμελιώθηκε πάνω σε ἕνα κοινό πνευματικό ὑπόβαθρο, τή χριστιανική πίστη καί τόν ἑλληνικό πολιτισμό. Σύμφωνα μέ τή σχετική βιβλιογραφία, ἡ ἑλληνική παιδεία προσέλκυε τό μεγαλύτερο τμήμα τοῦ πληθυσμοῦ τῶν βαλκανικῶν χωρῶν τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας πού εἶχε τή δυνατότητα καί τά μέσα νά σπουδάσει».

Ἡ ἐξάπλωση τῆς ἑλληνικῆς παιδείας στόν βαλκανικό τουρκοκρατούμενο χῶρο συνέπεσε μέ τήν ἀνάπτυξη τῆς τυπογραφίας γενικά καί τῆς ἑλληνικῆς εἰδικότερα, πού ἀνθίσε κυρίως στήν Ἰταλία.

Στίς βιβλιοθήκες καί τά ἱστορικά ἀρχεῖα τῶν βαλκανικῶν χωρῶν διαπιστώνεται, κατά τήν τουρκοκρατία, τόσο ἡ ἀναβίωση τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γραμματείας ὅσο καί ἡ διαμόρφωση τοῦ ἰδεολογικοῦ ρεύματος, γνωστοῦ ὡς Νεοελληνικός Διαφωτισμός, σάν συνέπεια τῆς ἀναπτυσσόμενης ἀκμῆς τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων, ιδιαίτερα μετά τή συνθήκη τοῦ Πασάροβιτς (1718).

Ὅμως «τά εὐρωπαϊκά ἰδεώδη τοῦ Διαφωτισμοῦ δέν ἐπηρεάσαν μόνο τόν ἑλληνικό πνευματικό κόσμο, ἀλλά ἀποτέλεσαν σημεῖα ἀλληλεπίδρασης μεταξύ τῶν λογίων καί τῶν πνευματικῶν κινήματων καί τῶν ἄλλων Βαλκανικῶν χωρῶν». Ἔτσι «στά τέλη τοῦ 18ου μέ ἀρχές 19ου αἰ. ἡ ἑλληνική γλῶσσα ἦταν γλῶσσα τοῦ ἐμπορίου καί ἀκόμη δίπλα στήν ἐπίσημη τουρκική παρέμεινε ἡ διεθνῆς γλῶσσα καί τό κύριο χαρακτηριστικό τῆς παιδείας. Τήν ἐποχή αὐτή λειτουργοῦν (στή Βουλγαρία) ἑλληνοβουλγαρικά σχολεῖα μέ Ἑλληνες δασκάλους» καί σέ πολλά ἀπό αὐτά δίδασκαν Ἀγιορεῖτες μοναχοί.

Ἦδη, μέ τά νέα δεδομένα, ὅπως διαμορφώνονται πλέον στόν εὐρύτερο βαλκανικό χῶρο, ἀναδείχθηκε ἡ ἀνάγκη ἀνταλλαγῆς ἀπόψεων, συνεργασιῶν καί κοινῶν ἐρευνητικῶν προγραμμάτων, ὥστε, ἐκτός ἄλλων, ἡ μελέτη τοῦ παρελθόντος νά διευκολύνει τήν ἀλληλοκατανόηση καί νά ἐνισχύσει δεσμούς πού θεμελιώθηκαν αἰῶνες πρὶν μέ τή διαβαλκανική συνεργασία στήν παιδεία καί τήν ἐκπαίδευση.

Τό ΙΑΝΕ, μέσα στά πλαίσια τών παραπάνω στόχων του, ανέπτυξε μία έλληνοβουλγαρική έπιστημονική συνεργασία, ή όποία όδήγησε στην κοινή απόφαση συμμετοχής στην προσπάθεια έντοπιμοῦ καί καταγραφής τών βιβλιογραφικῶν θησαυρῶν πού διασώζονται στή μεγάλη σημασίας βιβλιοθήκη τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ρίλας, κυρίως ὅμως τών ελληνικῶν βιβλίων καί τών μεταφράσεων, ή κυκλοφορία τών όποίων ἀποτελεῖ ἀναμφισβήτητο ἀποδεικτικό στοιχεῖο τών πνευματικῶν καί πολιτιστικῶν σχέσεων Ἑλλήνων καί Βουλγάρων κατά τόν 18ο καί τό πρῶτο μισό τοῦ 19ου αἰώνα.

Ἡ Μονή βρίσκεται σέ ὑψόμετρο 1.100μ. στό νότιο μέρος τῆς ὄροσειρᾶς Ρίλα, τῆς ὑψηλότερης τῆς Βουλγαρίας, καί σέ εὐθεῖα γραμμή, σέ ἴση ἀπόσταση μεταξύ Μελενίκου καί Σόφιας. Ἡ Μονή ιδρύθηκε ἀπό τόν Ἅγιο Ἰωάννη τόν ἀναχωρητή, ὁ όποῖος ἀσκήτευσε ἐκεῖ, ὅπου καί ἀπεβίωσε τό 946, καί τιμᾶται ὡς ἔθνικός Ἅγιος. Στό διάβα τών αἰώνων, ἡ Μονή ἔτυχε τῆς προστασίας Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, Βουλγάρων τσάρων καί Τούρκων σουλτάνων. Τό πρῶτο συναξάρι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ρίλας γράφτηκε στην ελληνική γλῶσσα στά χρόνια τοῦ αὐτοκράτορα Μανουήλ Κομνηνοῦ. Λόγω τών θαυμάτων τοῦ λειψάνου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ἡ Μονή θεωρεῖται ὡς ἡ μεγαλύτερη καί μεγαλοπρεπέστερη, ἀπό ἀρχιτεκτονικῆς καί διακοσμητικῆς ἀπόψεως, μονή τῆς Βουλγαρίας καί κατέχει σημαντική θέση ἀνάμεσα στίς περισσότερες ἀπό 100 μονές, οἱ όποῖες ὑπάρχουν στην Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Βουλγαρίας.

Ἡ ἐρευνητική ομάδα τοῦ ΙΑΝΕ ἐργάστηκε ἐνταντικά καί ἐπίτονα γιά τό συγκεκριμένο ἔργο ἐπί τρία περίπου χρόνια. Μετά τήν ἐπιτόπια ἔρευνα καί τήν ἠλεκτρονική καταγραφή τών ἐξωφύλλων ὄλων τών ελληνικῶν βιβλίων τῆς βιβλιοθήκης, μέ δύσκολες συνθήκες διαμονῆς στή Μονή, ἔγινε ἡ ἐπιλογή τών βιβλίων πού θά συμπεριλαμβάνονταν στην ἀρχική, τήν παρουσιαζόμενη ἐδῶ ἔκδοση. Ἀφαιρέθηκαν τά Θεολογικά, Λειτουργικά καί Ἐκκλησιαστικά βιβλία (521), πού ὑπάγονται στην ἐκκλησιαστική παιδεία καί θά ἀποτελέσουν ἀντικείμενο μελλοντικῆς ἐπεξεργασίας καί ἔκδοσης (Πρόλογος, σελ. 9), καί καταγράφηκαν τά ὑπόλοιπα (610), πού ἀναφέρονται στή Φιλοσοφία, Φιλολογία, Ἱστορία, Γεωγραφία, Μαθηματικά, Φυσικές Ἐπιστήμες, Παιδαγωγική, Ψυχολογία κ.ἄ. καί ὑπάγονται στην κλασική, τήν «θύραθεν παιδεία». Ἀξίζει νά ἀναφερθεῖ ὅτι στά παραπάνω βιβλία περιλαμβάνονται καί ἑπτά τοῦ γνωστοῦ Μελενίκου λόγιου καί διδασκάλου Δημητρίου Καλαμβακίδη.

Ἐνα πρῶτο ἀποτέλεσμα τῆς πολύ ἐνδιαφέρουσας αὐτῆς ἐργασίας περιέχεται στίς 470 σελίδες τῆς παρουσιαζόμενης ἐδῶ ἔκδοσης. Στην ἀρχή ὁ Πρόλογος (σελ. 7-11) τῆς κ. Σιδηρούλας Ζιώγου-Καραστεργίου, πού

ήγήθηκε της έρευνητικής ομάδας και επιμελήθηκε της έκδοσης, μᾶς ένημερώνει έπαρκῶς για τήν ὄλη άνέλιξη και τά στάδια της έλληνοβουλγαρικής συνεργασίας, τόσο στό επίπεδο τῶν συνεδριῶν και τῶν λοιπῶν έπιστημονικῶν έπαφῶν, ὅσο και στό ἔργο της έρευνητικής ομάδας και τῶν συνεργατῶν της ηλεκτρονικής καταγραφής, δίνοντας και τήν ενεργή εικόνα τοῦ άντικειμένου της έρευνας στή Μονή της Ρίλας. Τά προλεγόμενα κλείνουν οἱ Βραχυγραφίες και οἱ Βιβλιογραφικοί Κατάλογοι (σελ. 13-21).

Ἐκολουθεῖ τό κυρίως ἔργο μέ τά τέσσερα μέρη του, πού εἶναι:

I. Ἡ ένημερωτική πολυθεματική, τεκμηριωμένη μέ σημαντικότητα βιβλιογραφία, «Εἰσαγωγή» (σελ. 23-94), μέ ειδικότερα κεφάλαια:

A. Ἡ εξέλιξη της έλληνικής παιδείας και εκπαίδευσης κατά τήν περίοδο της Ὁθωμανικής κυριαρχίας: Ἐκκλησία - Πνευματικοί κύκλοι - Ἐκδόσεις.

* Τό Ἑλληνικό βιβλίο, Ἱστορία και εξέλιξη (15ος-19ος αἰ.).

B. Ἡ εκπαίδευση μέσο ἀλληλεπίδρασης τῶν λαῶν της Βαλκανικής. Πνευματικές και πολιτισμικές σχέσεις Ἑλλήνων - Βουλγάρων.

* Ἡ Μονή τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη της Ρίλας. Ἱστορία και πολιτισμικός ρόλος στά Βαλκάνια (10ο-19ος αἰ.).

Γ. Ἑλληνικά βιβλία και μεταφράσεις «θύραθεν παιδείας» στή Βιβλιοθήκη της Μονής Ρίλας. Παιδαγωγικά και εκπαιδευτικά / σχολικά βιβλία.

II. Ὁ «Κατάλογος» τῶν «θύραθεν παιδείας» έλληνικῶν βιβλίων και μεταφράσεων της βιβλιοθήκης, ὅπου τά βιβλία παρουσιάζονται κατά ἔτος έκδοσης και μέσα σέ κάθε ἔτος τά λήμματα ταξινομοῦνται ἀλφαβητικά (σελ. 95-305).

III. Τά «Εύρητήρια» μέ: α) Θεματική κατάταξη, β) Κατάλογο Συγγραφέων, γ) Τυπογραφεία - Τυπογράφους - Ἐκδότες, και δ) Τόπο έκδοσης (σελ. 307-326), μεταξύ τῶν ὁποίων και τό Μελένικο.

IV. Τά «Ἐξώφυλλα τῶν βιβλίων» ἀπό τήν ηλεκτρονική καταγραφή τους (327-470).

Τό ἐξαιρέτο αὐτό ἔργο ἀποτελεῖ πηγή πλήθους ἀξιόλογων πληροφοριῶν και πολύτιμη συνεισφορά στήν ιστορική έρευνα, ἐπιτυγχάνοντας μέ έντυπωσιακά ἀποτελέσματα τούς στόχους τοῦ IANE. Δίνει επίσης κατευθύνσεις για μελλοντικές προσεγγίσεις στά Ἱστορικά Ἀρχεῖα και Βιβλιοθήκες, για έρευνα και αξιοποίηση τῶν πηγῶν πού φυλάσσονται ἐκεῖ.

Τήν Ἑρευνητική Ὁμάδα, ὑπό τήν κ. Σιδηρούλα Ζιώγου-Καραστεργίου, ἀπετέλεσαν: ὁ μεταδιδάκτορας έρευνητής Στράτος Βαχάρογλου, συνεργάτης και τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν», ὁ ὁποῖος μέ έπιστημονική εὐσυνειδησία και συνέπεια, ἔχοντας τήν έποπτεία τοῦ ὅλου ἔργου, ὄλο-

κλήρωσε μέ επιτυχία τόν επίπονο, χρονοβόρο καί ευαίσθητο έλεγχο όλων τών καταγραφών, καθώς καί τή σύνταξη τών ποικίλων εύρετηρίων. Ό έρευνητής στή Βουλγαρική Άκαδημία Έπιστημών τής Σόφιας δρ Στελιάν Στεριόνοφ, χάρη στή βοήθεια τοῦ όποιου, έκτός άλλων, διευκολύνθηκε ή συνεργασία μέ τή Μονή. Ό δρ Κυριάκος Παπουλίδης, πού συνέβαλε στή συμπλήρωση τής «Είσαγωγής» καί στήν αξιοποίηση σλαβικῆς βιβλιογραφίας καί ή δρ Λίλιαν Χοϊδά, πού ανέλαβε τίς μεταφράσεις γαλλικῶν κειμένων. Οί έπιστημονικοί συνεργάτες Δημήτρης Πολίτης καί Βασίλης Φούκας, πού βοήθησαν σέ όλες τίς φάσεις τοῦ έργου καί τέλος οί συνεργάτες Βαγγέλης Καραστέργιος καί Δημήτρης Στεριόνοφ, πού κατέγραψαν ήλεκτρονικά μέ συνέπεια καί συστηματικότητα τά λήμματα τοῦ καταλόγου καί τά έξώφυλλα τών βιβλίων.

Έπιλογικά έπισημαίνουμε ότι ή καλαίσθητη έκδοση πραγματοποιήθηκε από τόν Έκδοτικό Οἶκο τών Άδελφῶν Κυριακίδη.

ΘΩΜΑΣ Π. ΠΙΕΝΝΑΣ

Νικόλαος Κ. Μάρτης, Οί οὐσιώδεις ὅροι τοῦ Συμφώνου Σταθερότητας – Σύνδεσης FYROM – Ε.Ε. Άθήνα 2006.

Άπό τήν Έταιρεία Μελέτης Έλληνικῆς Ίστορίας καί μέ τήν ευγενή χορηγία τοῦ κ. Νίκου Παπαποστόλου, έκυκλοφορήθη προσφάτως τό νέο βιβλίό τοῦ άκαταπόνητου έρευνητοῦ καί άνυποχώρητου προασπιστοῦ τῆς Έλληνικότητας τῆς Μακεδονίας κ. Νικολάου Κ. Μάρτη, τέως ύπουργοῦ, υπό τόν τίτλο «Οί οὐσιώδεις ὅροι τοῦ Συμφώνου Σταθερότητας-Σύνδεσης FYROM – Ε.Ε», άφιερούμενο στήν μνήμη τοῦ Γερασίμου Άποστολάτου, άειμνήστου προέδρου τῆς Έταιρείας Μελέτης Έλληνικῆς Ίστορίας.

Πρόκειται γιά μία λίαν ένδιαφέρουσα καί άκρως καλαίσθητη έκδοση 133 σελίδων, στήν όποία προτάσσεται ή έπιστολή πού άπέστειλε ό κ. Μάρτης στήν ύπουργό Έξωτερικῶν τῆς Αὐστρίας κ. Οὔρσουλα Πλάσνικ, ως πρόεδρο τῆς Ε.Ε. καί ακολουθεῖ ή παράθεση τῆς λοιπῆς ὕλης τοῦ βιβλίου, ή όποία περιέχει τά άκόλουθα Κεφάλαια κατά σειράν:

- 1) Τό πολιτικό ίστορικό τῆς δημιουργίας τοῦ προβλήματος τών Σκοπίων,
- 2) Οί οὐσιώδεις ὅροι τοῦ Συμφώνου Σταθερότητας καί ένταξης FYROM-Ε.Ε.
- 3) Ίστορικά γεγονότα καί προσφορά τών Μακεδόνων στήν Ίστορία καί τόν Πολιτισμό.

4) Ἡ ταυτότητα τῶν Μακεδόνων καί τό χρέος σεβασμοῦ στίς δημοκρατικές ἀρχές.

5) Ἀπάτες καί ψεύδη τῶν Σκοπιανῶν.

6) Δόλιες μεθοδεύσεις τῶν Σκοπιανῶν.

7) Τρίτος ὄρος: «Διεθνῆς Εἰρήνη καί Σταθερότητα».

8) Παιδεία καί Πολιτισμός.

9) Νικόλαος Δούμπας (1830-1900) – Μαικήνας τῶν Τεχνῶν καί Ἐθνικός Εὐεργέτης τῆς Αὐστρίας καί τῆς Ἑλλάδος.

10) Ντοκουμέντα.

Ἀπό τήν ὕλη τοῦ ὡς ἄνω νέου βιβλίου τοῦ κ. Ν. Μάρτη καί ἰδίως ἀπό τά δημοσιεύμενα σ' αὐτό 27 Ντοκουμέντα, ἀποδεικνύεται πλήρως καί κατὰ τόν πλέον ἀδιάψευστο τρόπο ἡ ἱστορική ἀλήθεια ὅτι ἡ Μακεδονία ἦταν καί εἶναι ἐλληνική καί οἱ Μακεδόνες Ἕλληνες, πρᾶγμα τό ὁποῖο, ἄλλωστε, προσεπιβεβαιοῦται καί ἀπό τήν Ἁγία Γραφή (Παλαιά καί Καινή Διαθήκη), ἀπό τά κείμενα τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ἀπό τό γεγονός ὅτι ὁ ἀπόστολος Παῦλος τό ἔτος 50 ἐπεσκέφθη τήν Νεάπολη, τούς Φιλίππους, τήν Θεσσαλονίκη, τήν Βέροια καί ἄλλες πόλεις τῆς Μακεδονίας, στίς ὁποῖες κήρυξε καί ἔγραψε τίς θεόπνευστες ἐπιστολές του στά ἐλληνικά, ἀπό τό ὅτι ὁ Εὐριπίδης ἔζησε καί πέθανε στή Μακεδονία, ὅπου ἔγραψε τίς τραγωδίες «Βάκχες» καί «Ἀρχέλαος» πού παιζόνταν στό θέατρο τοῦ Δίου, ἀπό τό γεγονός ὅτι ἀπό τό Ἐθνικό Κέντρο Ἐρευνῶν τῶν Ἀθηνῶν ἔχουν συγκεντρωθεῖ 5.000 ἐλληνικές ἐπιγραφές τῆς Μακεδονίας, 11.000 ὀνόματα Μακεδόνων κλπ.

Ἐξ ἄλλου, πρόσθετη ἐπιβεβαίωση τῶν ἀνωτέρω ἀποτελεῖ καί ἡ κατὰ τό 1995 γενομένη δήλωση τοῦ Πάπα Ἰωάννου Παύλου Β', ὁ ὁποῖος, παρουσία ἀξιωματούχων τοῦ Βατικανοῦ, δήλωσε ὅτι «Ἡ Μακεδονία εἶναι ἡ Πατρίδα τοῦ Φιλίππου καί τοῦ Ἀλεξάνδρου καί τῶν ἀδελφῶν Μεθοδίου καί Κυρίλλου. Ἡ Μακεδονία εἶναι ἐλληνική».

Τέλος, ὁ ἀείμνηστος Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς τήν 3η Ἰανουαρίου 1992 σέ ἐπιστολή του πρὸς τούς ἡγέτες τῶν χωρῶν τῆς Ε.Ο.Κ., μεταξύ ἄλλων, ἐπεσήμανε ὅτι, ὅπως συμβαίνει νά γνωρίζει καλύτερα ἀπό κάθε ἄλλον, ἀφοῦ καί ὁ ἴδιος ἦταν Μακεδών, «ἡ αὐτοαποκαλούμενη “Δημοκρατία τῆς Μακεδονίας” δέν ἔχει κανένα ἀπολύτως δικαίωμα εἴτε ἱστορικό, εἴτε ἐθνολογικό νά χρησιμοποιεῖ τό ὄνομα Μακεδονία. Ἱστορικό, γιατί οἱ Σλάβοι πού ἀποτελοῦν τήν πλειοψηφία ἤλθαν στήν Βαλκανική τόν 6ο μ.Χ. αἰῶνα, δηλαδή 1000 περίπου χρόνια μετά τήν ἐποχή πού ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος κατέστησε τήν Μακεδονία σημαντικό τμήμα τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ κόσμου, καί ἐθνολογικό, γιατί ὁ πληθυσμός τῆς Δημοκρατίας αὐτῆς ἀποτελεῖται ἀπό Σλάβους, Ἀλβανούς, Ἀθίγγα-

νους και άλλες εθνότητες, όλες σεβαστές, αλλά χωρίς καμία σχέση με τους Μακεδόνες».

Τό ανωτέρω βιβλίο του κ. Νίκου Μάρτη, λόγω τής προφανούς εθνικής του σημασίας πρέπει νά διαβασθῆ από όλους τούς Έλληνες.

ΚΩΝ/ΤΙΝΟΣ Β. ΧΙΩΛΟΣ

Γεώργιος Μ. Μάλαμμος, Ἡ Ἐνέδρα. Ἀλιστράτη, 2006.

Ὁ ἐκλεκτός συμπολίτης μας ἐκπαιδευτικός κ. Γεώργιος Μάλαμμος, συνεχίζων ἀδιάκοπα τήν ἐνασχόλησή του μέ τήν ἱστορία τής γενέτειράς μας Ἀλιστράτης τῶν Σερρών, ἐξέδωσε προσφάτως καί μᾶς ἀπέστειλε τιμητικῶς τό νέο βιβλίο του μέ τίτλο «Ἡ Ἐνέδρα», πού τυπώθηκε στό Τυπογραφεῖο ἀδελφῶν Χαραλαμπίδη στίς Σέρρες.

Πρόκειται γιά μία λίαν καλαίσθητη ἔκδοση 167 σελίδων μεγάλου σχήματος, εἰκονογραφημένη μέ σκίτσα τοῦ ἰδίου τοῦ συγγραφέως.

Ὅπως ἀναφέρει χαρακτηριστικά στόν πρόλογο τοῦ βιβλίου ὁ συγγραφέας, τό ἐπίσodio τής «Ἐνέδρας» καί ἡ ὅλη ἐξέλιξή του εἶναι ἀπολύτως ἀληθινό καί αὐθεντικό καί ἀπεικονίζει κατά τρόπο ἐναργῆ μία πτυχή τοῦ τρόπου δράσεως τῶν Ἑλλήνων κατά τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων κατά τήν διάρκεια τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος στήν περιοχή τής Ἀλιστράτης.

Ἡ ὅλη δομή τοῦ βιβλίου, ἡ κατά γλαφυρό καί ἐπαγωγό τρόπο ἀφήγηση τῶν γεγονότων, ἡ πλούσια εἰκονογράφηση καί ἡ ἄρτια ἐκτύπωση καί αἰσθητική ἐμφάνισή του, τό καθιστοῦν ἰδιαίτερα ἐπωφελές, ἀξιόλογο καί πολύτιμο συμπλήρωμα τής σχετικῆς μέ τόν Μακεδονικό Ἀγῶνα βιβλιογραφίας.

Ὁ κ. Μάλαμμος μᾶς ἔχει δώσει μέχρι τώρα πολλά δείγματα τής συγγραφικῆς του δραστηριότητας. Τό ὡς ἄνω νέο βιβλίο του εἶναι λογοτεχνικῶς ἄρτιο, ἀλλά καί ἄκρως ἐνδιαφέρον γιά τό ἱστορικό του ὑπόβαθρο, ἐγγυώμενο πολλές ὥρες εὐχάριστης ἀνάγνωσης καί πλούσια πληροφόρηση γιά τήν δράση τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος κατά τῶν Βουλγάρων.

Ἀφοῦ ἐκφράσουμε καί ἐδῶ τά θερμά μας συγχαρητήρια στόν φίλο καί συμπολίτη μας κ. Γεώργιο Μάλαμμο γιά τό νέο του αὐτό πνευματικό πόνημα, τοῦ εὐχόμεστε ὅπως ὑγιαίνων καί μακροημερεύων, συνεχίσει μέ τήν ἴδια ζέση καί ἐπιτυχία τήν ὄντως ἀξιόλογη συγγραφική του δραστηριότητα.

ΚΩΝΣΤ. Β. ΧΙΩΛΟΣ

Ἄννα Στόγιου-Χρησιτίδου, Φιλόπτωχος Ἀδελφότης Ἑλληνίδων Κυριῶν «Ἐμμέλεια», 1895-2006.

Ὑπὸ τῆς Γενικῆς Γραμματέως τοῦ Ὁμίλου «Ὅρφεύς» κ. Ἄννας Στόγιου-Χρησιτίδου μᾶς ἀπεστάλη τιμητικῶς τὸ προσφάτως ἐκδοθέν βιβλίο της μὲ τίτλο «Φιλόπτωχος Ἀδελφότης Ἑλληνίδων Κυριῶν “Ἐμμέλεια” (1895-2006)».

Πρόκειται γιὰ μία καλαίσθητη ἔκδοση 80 σελίδων, γιὰ τὴν ὁποία ἡ συγγραφέας, ὅπως τονίζει στὸν πρόλογο, κατέβαλε μεγάλες προσπάθειες γιὰ νὰ συγκεντρώσει τὴν σχετικὴ ὕλη, ἀναφορικά μὲ τὴν τεράστια ἔθνικὴ καὶ κοινωνικὴ προσφορά ἐπὶ 110 χρόνια στὴν Σερραϊκὴ Κοινωνία τῆς Φιλοπτώχου Ἀδελφότητος «Ἐμμέλειας», ἡ ὁποία ὡς ἐκ τούτου συνέδεσε ἄρρηκτα τὴν ὕπαρξιν καὶ τὴν δράση της μὲ τὴν πόλιν τῶν Σερρῶν.

Πράγματι, τὸ ἔργο τῆς συγγραφέως κατέστη ἄκρως δυσχερές, λόγω τῆς καταστροφῆς τοῦ ἀρχείου τῆς «Ἐμμέλειας», συνεπεία τῶν πολεμικῶν γεγονότων, ἀλλὰ καὶ λόγω τοῦ θανάτου παλαιῶν Σερραίων, οἱ ὅποιοι θὰ μπορούσαν νὰ παράσχουν πολύτιμες πληροφορίες γιὰ τὴν ἐθνωφελεῖ προσφορά τῆς «Ἐμμέλειας». Παρὰ ταῦτα, ὁμως, ἡ συγγραφέας, χάριν τῆς ἐπίμονης, ἐπίπονης καὶ ἀκάματης προσπάθειά της, κατόρθωσε νὰ φέρει σὲ αἴσιο πέρας τὴν ἐργασία της καὶ ἔτσι πλούτισε μὲ αὐτὴν τὴν σχετικὴ βιβλιογραφία γιὰ τὴν ἱστορικὴ, ἔνδοξο καὶ πολὺπαθη πόλιν τῶν Σερρῶν, τὴν ὁποία ἡ κ. Χρησιτίδου τόσο πολὺ ἀγάπησε καὶ ἀγαπᾷ, ὅπως ἄλλωστε ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν ἐν γένει κοινωνικὴ, ἔθνικὴ καὶ πολιτισμικὴ δράση της καὶ μὲ τὴν ἐνεργὸ καὶ δραστήρια συμμετοχὴ της σὲ πολλοὺς Συλλόγους καὶ Σωματεῖα (Σῶμα Ἑλληνίδων Ὁδηγῶν, Ἑλληνικὸ Ἐρυθρὸ Σταυρὸ, Ὁμιλο «Ὅρφεύς» κ.ἄ.), γιὰ τὴν ὁποία καὶ ἔτυχε κατὰ καιροὺς πολλῶν τιμητικῶν διακρίσεων.

Τὸ ὡς ἄνω βιβλίο τῆς κ. Ἄννας Χρησιτίδου συμπληρώνεται καὶ ὀλοκληρώνεται μὲ τὴν καταχώρησιν σ' αὐτὸ τοῦ ἀπὸ 9 Μαΐου 1928 συνταχθέντος Καταστατικοῦ τῆς «Ἐμμέλειας», φωτογραφιῶν τῶν διατελεσασῶν Προέδρων Ζωῆς Χατζηδήμου (1922), Χρυσούλας Τέγουτζικ (1927-1965) καὶ Νίνας Μπεσίρη (1965-2001), Διπλωμάτων καὶ ἄλλων τιμητικῶν διακρίσεων πού ἀπονεμήθηκαν στὴν «Ἐμμέλεια» καὶ ἀρκετῶν φωτογραφιῶν πού ἐμφανίζουν καὶ πιστοποιοῦν τίς διαφορὲς δραστηριότητες καὶ ἐκδηλώσεις αὐτῆς.

Ἐκφράζομε καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτῆς τὰ θερμὰ μας συγχαρητήρια πρὸς τὴν κ. Ἄννα Στόγιου-Χρησιτίδου γιὰ τὸ ὡς ἄνω πνευματικὸ της πόνημα καὶ τῆς εὐχόμεθα, ὅπως ὑγιαίνουσα καὶ μακροημερεύουσα συνε-

χίσει αδιάκοπα, εκτός τῶν ἄλλων δραστηριοτήτων της καί τήν ἐνασχόλησή της μέ τήν καταγραφή τῆς ἱστορίας τῆς γενετείας της, τῆς ἱστορικής πόλεως τῶν Σερρῶν.

ΚΩΝΣΤ. Β. ΧΙΩΛΟΣ

*Παναγιώτης Χρ. Ζιώγας, «Ἄνω Πορρόια -Γενεαλογίες καί Εἰκό-
νες. Θεσσαλονίκη 2005, σχῆμα 4ο, σελ. 462.*

Στίς νότιες ὑπώρειες καί στή μέση περίπου τοῦ ὄρους Μπέλες ἢ Κερκί-
νης δεσπόζει ὁ σημαντικός οἰκισμός τοῦ χωριοῦ τῶν Ἄνω Πορροίων.

Σύμφωνα μέ τήν παράδοση – γιατί, λόγω τῶν ἐπανειλημμένων σκοπί-
μων καί συστηματικῶν βουλγαρικῶν καταστροφῶν στήν Ἄνατολική
Μακεδονία (1913,1916-1918, 1941-1944) λείπουν γραπτές πηγές – τά Ἄνω
Πορρόια δημιουργήθηκαν πρὶν ἀπό 250 περίπου χρόνια ἀπό τίς ἀλλεπάλ-
ληλες μετοικεσίες (ὄργανωμένες καί ὁμαδικές, ἀλλά καί μεμονωμένες)
ἐλληνοβλαχικῶν χριστιανικῶν οἰκογενειῶν, κυρίως ἀπό τήν Ἠπειρο καί
τή Δυτική Μακεδονία.

Μέχρι καί τίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰώνα σέ ὅλη τήν Ἠπειρο καί τή Δυτική
Μακεδονία ἐπικρατοῦσε μεγάλη ἀνασφάλεια καί φόβος ἐξαιτίας κατα-
στροφικῶν ἐπιδρομῶν ἀτάκτων Γκέγκηδων καί Τουρκαλβανῶν, πού
κορυφώθηκε μέ τήν τυραννική διοίκηση τοῦ Ἄλῃ Πασά τῶν Ἰωαννίνων
(† 1822). Ἀντίθετα, στό Σαντζάκι (νομαρχία) Σερρῶν ἡ σταθερή καί φρό-
νιμη διοίκηση τοῦ Ἰσμαήλ Μπέη ἔδινε μεγαλύτερη ἀσφάλεια ζωῆς καί ἔτσι
πετύχαινε τό σκοπό του, νά προσελκύει δηλαδή στήν περιοχή του τοὺς
πρόσφυγες πού ἐγκατέλειπαν τόν τόπο τους γιά τοὺς παραπάνω λόγους.

Κατά τήν τουρκοκρατία τά Ἄνω Πορρόια ὑπάγονταν σέ ἕναν ἀπό
τοὺς Καζάδες (ἐπαρχίες) τοῦ Σαντζακίου Σερρῶν καί κατά τόν 19ο αἰώνα
ἐξελίχθηκαν σέ σημαντικό ἐμπορικό κέντρο τῆς εὐρύτερης περιοχῆς. Ἀπό
τό 1913 ὑπάγονται στό Νόμο Σερρῶν τοῦ νέου ἐλληνικοῦ κράτους καί
ἀριθμοῦν σήμερα 1.400 περίπου μονίμους κατοίκους.

Γιά τό χωριό αὐτό κυκλοφόρησε πρόσφατα ἡ παραπάνω ιδιαίτερα
σημαντική καί πρωτότυπη ἐργασία, πού ἔχει ὡς κύριο θέμα της τή γενεα-
λογία τῶν ἐλληνοβλαχικῶν οἰκογενειῶν τοῦ χωριοῦ.

Ὁ συγγραφέας Παναγιώτης Χρ. Ζιώγας, δρ Φιλ. καί τέως Σχολικός
Σύμβουλος Μ.Ε., γεννημένος στά Ἄνω Πορρόια καί γόνος μιᾶς ἀπό τίς
παλαιότερες καί σημαντικότερες οἰκογένειες τοῦ χωριοῦ, ἐργάστηκε ἐπί
τέσσερα περίπου χρόνια μέ ἔντονη συναισθηματική προσέγγιση στήν ἱστο-

ρία τῆς γενέτειράς του, ἀλλά καί μέ ἐπιστημονική μεθοδικότητα καί συνέπεια.

Τό σημαντικῆς ποιοτικῆς ἐμφάνιση καί καλαισθησίας βιβλίο του περιλαμβάνει τά κεφάλαια: Προλεγόμενα (σελ. 11-13), Ἱστορική Εἰσαγωγή (σελ. 15-83), Γενεαλογίες (σελ. 85-245), Εἰκόνες (σελ. 247-411), Παράρτημα (σελ. 413-441) καί Εὐρετηριακοί Πίνακες (σελ. 443-462).

Ἡ ἐκτεταμένη «Ἱστορική Εἰσαγωγή», μέ τήν ὁποία συνδέεται ἄμεσα καί τό «Παράρτημα», ἀρχίζει μέ τήν τοπογραφία καί τήν οἰκιστική, τήν ὄνομασία, τήν προέλευση τῶν οἰκογενειῶν καί τίς ἐπιγαμίες, τήν ἐπωνυματολογία καί τά βαπτιστικά ὀνόματα, τή δημογραφική ἐξέλιξη. Στή συνέχεια ἀκολουθοῦν οἱ ἱστορικές ἐξελίξεις στή Ἄνω Παρρρία καί τήν εὐρύτερη περιοχή τους, ἀπό τή δημιουργία τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας (1870) μέχρι σήμερα. Ὅμως μέ τήν ἀνέλιξη τῶν τυπικῶν ἱστορικῶν γεγονότων συνδυάζεται καί ἀναπτύσσεται ἔντεχνα καί μιά πολυθεματική ἐξιτόρηση γεγονότων τῆς τοπικῆς καθημερινῆς ζωῆς, ἡ γλαφυρή περιγραφή τῶν ὁποίων κάνει τό κείμενο ἀντικειμενικά ἐνδιαφέρον καί παρασύρει εὐχάριστα τόν ἀναγνώστη.

Τό φυσικό περιβάλλον μέ κυρίαρχο στοιχεῖο τά τρεχούμενα νερά, ἡ κτηνοτροφία, ἡ καπνοκαλλιέργεια καί ἡ σηροτροφία, ἡ ἀναφορά στόν Μακεδονικό ἀγώνα καί στίς ἐνέργειες τῆς Ρουμανίας – ἀπό τήν τουρκοκρατία μέχρι τό 1940 – γιά τήν ἀπόκτηση στή Μακεδονία νησίδας ἐπιρροῆς στούς Ἑλληνοβλάχους (Ἀρωμούνους), μέ τήν ἴδρυση Μητροπόλεων Βλάχων καί ρουμανικῶν σχολείων, ἀλλά καί τή συνύπαρξη Ἑλλήνων-Τούρκων καί Βουλγάρων μέχρι τό 1925, ἡ ἐγκατάσταση, στή συνέχεια, καί ἡ ἀνάμειξη τῶν Μικρασιατῶν καί Ποντίων προσφύγων εἶναι μερικά ἀπό τά ἐνδιαφέροντα ἱστορούμενα.

Τό ἐπόμενο κεφάλαιο «Γενεαλογίες» περιέχει σύντομα ἱστορικά-ἐνημερωτικά σημειώματα γιά κάθε οἰκογένεια καί τό γενεαλογικό της δέντρο ἀπό τίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰώνα περίπου. Εἶναι, μαζί μέ τόν «Πίνακα Γενεαλογικῶν Συγγενειῶν ἀπό Γάμους» (σελ. 445-450), ἡ σημαντικότερη ἐργασία τοῦ βιβλίου, τό ὑλικό τῆς ὁποίας εἶναι σέ μέγιστο βαθμό πρωτογενές, ἀπό προφορικές μαρτυρίες συγγενῶν καί ἡλικιωμένων κατοίκων τοῦ χωριοῦ, ἀλλά καί ἀπό ἔγγραφα ἰδιωτικῶν οἰκογενειακῶν ἀρχείων. Ἡ συγκέντρωση, ἡ ταξινόμηση καί ἡ διασταύρωση τῶν πληροφοριῶν τοῦ ὑλικοῦ, ἡ σύνταξη τῶν ἱστορικῶν σημειωμάτων κάθε οἰκογένειας καί ἡ ἀλληλοσύνθεσή τους, λόγω συγγενειῶν καί ἐπιγαμιῶν, ἡ διαμόρφωση τῶν πινάκων καί οἰκογενειακῶν δέντρων ὅπωςδήποτε θά ἦταν μιά χρονοβόρα, δύσκολη καί κοπιαστική διαδικασία γιά τόν συγγραφέα. Τό πρωτότυπο ἀποτέλεσμα – τό ὁποῖο θά μπορούσε νά ἀποτελέσει ὑποδειγματική

βάση για έναρξη αντίστοιχων εργασιών – είναι αντικειμενικά έντυπωσιακό και για τους γόνους των οικογενειών που τό διαβάζουν συγκινητικό.

Ἀκολουθεῖ τό κεφάλαιο «Εἰκόνες» μέ 333 εὐκρινέστατες ἄσπρόμαυρες χαρακτηριστικές φωτογραφίες, κατά χρονολογική σειρά, ἀπό τό 1915. Προέρχονται ἀπό ἰδιωτικά ἀρχεῖα, ἀποτυπώνουν κατά κανόνα πολυάνθρωπα σύνολα καί σέ κάθε μία ὑπάρχει λεζάντα πλήρους πληροφοριῶν, ὥστε νά προσθέτονται στοιχεῖα στά δύο προηγούμενα κεφάλαια. Τό βιβλίο τελειώνει μέ τό «Εὐρετήριο Κυρίων Ὀνομάτων».

Προξενεῖ θετικότερη ἐντύπωση ἡ ὑποδειγματική ἀριότητα τῆς ἐνημέρωσης ἀπό τόν συγγραφέα γιά τίς μεθόδους ἐργασίας του, ἡ διευκόλυνση ἔτσι τοῦ ἀναγνώστη, ἀφοῦ σέ κάθε κεφάλαιο προηγεῖται ἐνημερωτικό - ὑποβοηθητικό σημείωμα.

Τό βιβλίο, ἔχοντας κύριο θέμα τίς Γενεαλογίες καί τίς Εἰκόνες, μέ ἀναφορά – ἐκτός τῶν οικογενειακῶν δέντρων – καί σέ τοπικά, ὄχι τίς περισσότερες φορές σημαντικά γεγονότα, ὅπως ἐπίσης καί σέ ἐνέργειες ἢ συμπεριφορές ντόπιων κυρίως προσώπων, ζωντανεῖ μιᾶ μικρή κοινωνία καί ἀπό τήν ἄποψη αὐτή ἐντάσσεται στό εἶδος τῆς μικροῖστορίας, πού πρωτίστως ἐνδιαφέρει ὅσους συνδέονται μέ τό χῶρο καί τούς οἰκιστές του, τούς γόνους τῶν ἀναφερομένων οικογενειῶν καί τῶν εἰκονιζόμενων προσώπων, στούς ὁποίους δίνει τή δυνατότητα ἀνεύρεσης τῆς ἀπώτερης οικογενειακῆς τους ρίζας, ἡ ὁποία συνήθως γίνεται ἀσαφής μετά ἀπό κάθε τρίτη γενιά.

Ὅμως σήμερα ἡ μικροῖστορία ἀποτελεῖ πλέον βασική παράμετρο τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης, γιατί πολλές φορές τά μικρά γεγονότα, ἐντασσόμενα σέ ἄλλα γνωστά καί μεγάλα, μποροῦν νά τά φωτίσουν περισσότερο, συμβάλλοντας ἔτσι στή λεπτομερέστερη καί ἀντικειμενικότερη ἐρμηνεία ἢ παρουσίαση τῆς ἱστορίας. Κατά συνέπεια, καί ἀπό τήν ἄποψη αὐτή τό βιβλίο γιά τά «Ἄνω Πορροῖα -Γενεαλογίες καί Εἰκόνες» εἶναι στό σύνολό του πολύτιμο ἀκόμα καί γιά ποικίλους ἐρευνητές γενικότερα.

Πρέπει ἰδιαίτερα νά ἐπισημανθεῖ ὅτι ὁ συγγραφέας Παναγιώτης Ζιώγας μέ τό ἔργο του αὐτό, πού εἶναι προσιτό καί ἐνδιαφέρον στό εὐρύ φιλιανγνωστικό κοινό, βοηθάει ὄχι μόνο τούς κατοίκους τοῦ παραμεθόριου αὐτοῦ χωριοῦ, ἀλλά καί γενικά ὅσους ἔχουν κοντινή ἢ ἀπώτερη καταγωγή ἀπό αὐτό, νά ἐπιβεβαιώσουν ἢ νά βροῦν τίς ρίζες τους καί νά ἐνδυναμώσουν τήν ἀγάπη καί τούς δεσμούς τους μέ τήν πολύπαθη ἀλλά καί πανέμορφη αὐτή περιοχή.

Ζήσης Θωμαΐδης. Ο χειμάρρος και η κοιλάδα τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων. Σέρρες 2006, σχῆμα 8ο, σελ. 157.

Ἐνδιαφέρον και ἀξιόλογο τό βιβλίο, τό ὁποῖο κυκλοφόρησε ὁ Σύλλογος Περιπατητῶν Κοιλιάδας Ἀγ. Ἀναργύρων, πού διάβασα ἀπνευστί. Περιπατητής και ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας Ζήσης Θωμαΐδης, τ. ἐπιθεωρητής Δημοτικῆς Ἐκπαίδευσης, δίνει μέ ἀνάγλυφο τρόπο και ἀνάλαφρη γραφή τό ὑπέροχο αὐτό φυσικό τοπίο, πού εἶναι ἀντικείμενο λατρείας τῶν Σερραίων, ἀλλά και τῶν ξένων ἐπισκεπτῶν.

Ἡ Κοιλιάδα τῶν Ἀγ. Ἀναργύρων, ἕνα πραγματικά δῶρο Θεοῦ, εἶναι περιοχή μοναδικῆς ὁμορφιάς και χῶρος διασκέδασης, γύμνασης και ἄθλησης γιά ὅλες τίς ἡλικίες και ὅλα τά ἐνδιαφέροντα. Τό ἔργο, πού εἶναι ἀφιερωμένο στόν τ. δήμαρχο Σερρῶν Ἀνδρέα Ἀνδρέου, ὀραματιστή και πρωτεργάτη τῆς ἀξιοποίησης τῆς Κοιλιάδας, χωρίζεται σέ δύο μέρη.

Τό Α΄ Μέρος ἀναφέρεται στήν πρό τῆς ἀξιοποίησης ἐποχή. Στή δημιουργία τῆς Κοιλιάδας ἀπό τή διάβρωση τοῦ ἐδάφους πρῖν ἀπό χιλιάδες χρόνια, μέ ἐνδιαφέροντα γεωλογικά στοιχεῖα, στή χλωρίδα τῆς περιοχῆς, στήν ἱστορία της κατά τά χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, στίς πλημμύρες και στά προβλήματα πού δημιουργοῦσε ὁ χειμάρρος στόν περιβάλλοντα χῶρο κλπ. Ἀξιοποιώντας ὅλες τίς σχετικές ἱστορικές πηγές (Παπαγεωργίου, Πέννα, Καφταντζή κ.ἄ.), ὁ συγγραφέας ἀναφέρει τίς γέφυρες, τούς ὑδρομύλους, τούς καταρράκτες, παραθέτοντας ἀφθονο φωτογραφικό ὕλικό τῆς περιοχῆς Μπέη Μπαχτσέ και Κιόσκια.

Τό Β΄ Μέρος ἀναφέρεται στήν ἀξιοποίηση τῆς περιοχῆς, κατά τά νεότερα χρόνια. Στίς νομοθετικές ρυθμίσεις, στίς χρηματοδοτήσεις και στήν τελική διαμόρφωση τῆς Κοιλιάδας μέ χῶρους στάθμευσης, πεζόδρομους, κολυμβητήριο, γήπεδα, λίμνες, ἀναψυκτήρια, παιδικές χαρές, ξύλινες γέφυρες κλπ.

Ὁ συγγραφέας κλείνει τό ὑπέροχο ὁδοιπορικό μέ ἀναφορά στό σήμερα. Στόν καθημερινό περίπατο ἑκατοντάδων Σερραίων κάθε ἡλικίας, πού διατρέχουν στή διαδρομή τῶν 2.900 μ., στή δημιουργία τοῦ Συλλόγου τῶν Περιπατητῶν και στό πλούσιο ἔργο του. Τέλος, κάνει μερικές στήν κυριολεξία φανταστικές προτάσεις γιά περαιτέρω (μελλοντική) ἀξιοποίηση τῆς περιοχῆς (τελεφερίκ, σήραγγα, Ἀκρόπολη). Ὅμως, φανταστικά δέν ἦταν και πολλά ἀπό τά ἔργα τοῦ Ἰουλίου Βέρν πού ὑλοποιοῦνται στίς μέρες μας;

ΑΝΑΣΤ. Ι. ΜΠΙΕΓΚΟΣ

Κυρ. Παπακυριάκου, Ιστορία του Ἱ. Ναοῦ τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς τῆς Κοινότητος Ἀγίου Πνεύματος (Σέρρες). Σέρρες 2006, σελ. 124.

Τό Ἅγιο Πνεῦμα, χωριό πού ἔλαβε τό ὄνομα ἀπό τό ὁμώνυμο μοναστήρι, εἶναι τό γνωστό ἐπί τουρκοκρατίας ὡς Βεζνίκιοϊ.

Μέ τήν ἱστορία τοῦ κεντρικοῦ ναοῦ τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς αὐτοῦ τοῦ χωριοῦ ἀσχολεῖται ὁ καθηγητής Κυριάκος Παπακυριάκου, ὁ ὁποῖος μένει στίς Σέρρες, ἀλλά γεννήθηκε καί ἀνδρώθηκε στό Ἅγιο Πνεῦμα.

Τό βιβλίο, τό ὁποῖο εἶναι ἀφιερωμένο στή μνήμη τῶν ἱερέων πού ὑπηρέτησαν σ' αὐτόν τό Ναό, ἀνάμεσα στούς ὁποῖους εἶναι καί ὁ προπάππος τοῦ συγγραφέα π. Κυριάκος, ἀρχίζει μέ σύντομη βιογραφία τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς καί τελειώνει μέ τόν Παρακλητικό Κανόνα καί Χαιρετισμούς στήν Ἀγία. Ἀκολουθῶς ὁ συγγραφέας ἀναφέρεται στήν ἀνέγερση τοῦ Ναοῦ τό 1805, ἐποχή τοῦ Σουλτάνου Σελίμ Γ', ὅπως φαίνεται καί ἀπό τό σωζόμενο φιρμάνι καί ἄλλες ἐντοιχισμένες ἐνεπίγραφες πλάκες, πού εἶναι ὅμως ὄχι ἔτος ἰδρύσεως τοῦ πρώτου Ναοῦ, ἀλλά ἔτος ἀνακαίνισης.

Ἐν συνεχείᾳ ἀναφέρονται: αὐτοί πού πρωτοστάτησαν στήν ἀνίδρυση τοῦ Ναοῦ, ἡ ἀρχιτεκτονική του, ἡ ἀγιογράφησή του, καθώς καί οἱ φορητές εἰκόνες, τά περισσότερα ἔργα ζωγράφων ἀπό τό γειτονικό χωριό Ἐμμ. Παπᾶς, ὅπως πιθανολογεῖται.

Τό 1938 ἀποφασίστηκε ἡ ἐκ βάθρων ἀνακαίνιση τοῦ ναοῦ «ἀναλώμασι» τῶν μονῶν τοῦ Ἀγ. Πνεύματος καί τοῦ Προφήτη Ἡλία καί τῶν κατοίκων τοῦ χωριοῦ, ἀλλά τά σχέδια ματαιώθηκαν λόγω τοῦ πολέμου. Ἡ ἀνακαίνιση ἔγινε τά τελευταῖα χρόνια. Ὁ συγγραφέας ἀναγράφει κατάλογο δωρητῶν καί εὐεργετῶν τοῦ Ναοῦ, τά διασωθέντα κειμήλια, ἐφημέριους, ἱεροψάλτες καί νεωκόρους, πού ὑπηρέτησαν στόν ἐνοριακό Ναό τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς, καί κλείνει, ὅπως προαναφέραμε, μέ τούς «Χαιρετισμούς εἰς τήν ὀσιομάρτυρα τοῦ Χριστοῦ Παρασκευήν».

Ἡ ἐργασία τοῦ ἀκούραστου φίλου καί συναδέλφου Κ. Παπακυριάκου βασίζεται σέ διασωθέντες κώδικες καί πρακτικά ἀπό τό 1891 καί ἐντεῦθεν, ἀλλά καί σέ προσωπικά βιώματα.

ΑΝΑΣΤ. Ι. ΜΠΕΓΚΟΣ

Μικροί ραψωδοί στα χνάρια του Ομήρου. Έκδοση Μουσικού Σχολείου Σερρών, 2002.

Πρώτη έκδοση του Μουσικού Γυμνασίου Σερρών, τό 2002, σχήματος 0.25x0.23 μ., μέ 148 σελίδες πλούσια καί καλλιτεχνικά εικονογραφημένες μέ έργα μαθητών, μαζί μέ ένα CD. Έκδοση-έκπληξη γιά τήν πρωτοτυπία του θέματος καί θαυμασμός γιά τό συντελούμενο έργο στό Μουσικό Γυμνάσιο, πού δείχνει πόσο οί άξιοι πνευματικοί ταγοί μπορούν νά έμπνεύσουν δημιουργικότητα στους μαθητές τους.

Ο διευθυντής του Γυμνασίου Κων/νος Τσαλαπάτης, τόν όποιο καί έντεϋθεν εύχαριστώ θερμώς, άνταποκρινόμενος σέ τηλεφωνικό αίτημά μου, είχε τήν καλοσύνη νά μέ ένημερώσει γραπτώς γιά τήν έκδοση του έργου, πού άποτελεί καρπό συλλογικής προσπάθειας, μέ συντονισμό τής καθηγήτριας Κλεοπάτρας Χαραλαμπίδου, φιλόλογου:

«Σας ενημερώνουμε ότι η καθηγήτρια Κλεοπάτρα Γ. Χαραλαμπίδου, έχοντας επίγνωση του ρόλου της ως παιδαγωγού, στην προσπάθειά της να δείξει στους μαθητές της πόσα μπορούν να πετύχουν μόνοι τους και πόσα περισσότερα, όταν συνεργάζονται με τους άλλους, και να κάνει το διάβασμα απόλαυση και το μάθημα παιχνίδι, οργάνωσε και παρουσίασε τη σχολική δραστηριότητα με το όνομα “Μικροί ραψωδοί στα χνάρια του Ομήρου”, με το σύνολο των μαθητών της Α΄ Γυμνασίου.

Το πόνημα αυτό, καρπός συλλογικής προσπάθειας, είναι έργο που ακούει στον όρο “πολύτεχνη έκφραση”, γιατί δόθηκε η ευκαιρία στα παιδιά –με την καθοδήγηση της καθηγήτριάς τους– να διαμορφώσουν συνολική στάση απέναντι στα διάφορα είδη της Τέχνης.

Ξεκίνησε τη σχολική χρονιά 2000-2001 ως ποιητική σύνθεση και συνοδεύτηκε με ζωγραφικά έργα, πηλοπλαστικές δημιουργίες και κατασκευές, όλα έμπνευσμένα από το σχολικό εγχειρίδιο της Ομηρικής Οδύσσειας βοηθώντας έτσι στην επαρκή κατανόησή της.

Την επόμενη χρονιά, 2001-2002, δραματοποιήθηκε αποσπασματικά και μελοποιήθηκε ολόκληρη έχοντας ως μουσικό πρότυπο τόν “Ερωτόκριτο” (και άλλες παραδοσιακές μουσικές φόρμες της Κρήτης) για να συνδεθεί ο αρχαίος μεγάλος ποιητής, ο Όμηρος –ο καθόλα σύγχρονος– με τον νεότερο Βιτσέντσο Κορνάρο και να αποδειχθεί η ενότητα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας με την Αρχαία, μέσα από πολιτισμικά στοιχεία, που είναι αναλλοίωτα γνωρίσματα του εθνικού μας χαρακτήρα (ανθρωπισμός, αγάπη στη ζωή, στην ελευθερία, στη θρησκεία, στην πατρίδα, στην οικογένεια, πίστη στη φιλία και στον έρωτα).

Τέλος, αυτό το ποιητικό, εικαστικό και μουσικό εγχείρημα των 140 σελί-

δων εκτέθηκε σε βιβλίο και συνοδεύτηκε από CD, για να διαπιστώσουν οι μαθητές ότι η μάθηση γίνεται πιο ευχάριστη και πιο εύκολη με τη μουσική και να αγαπήσουν το βιβλίο και τον πολιτισμό μας μέσα από το κορυφαίο αυτό έργο του Ομήρου, που ήταν και ο σκοπός της καθηγήτριας».

Δείγματος χάριν, παραθέτουμε τούς πρώτους στίχους από τή Ραψωδία α:

*Στους χρόνους τους αρχαϊκούς η Μούσα του Ομήρου
τραγούδησε όντως θεϊκά τη λεβεντιά εκείνου,
Δυσσέα του Ιθακήσιου, πανούργου στρατολάτη,
που αυτός την Τροία άλωσε δωρίζοντας το άτι.
Χρόνους πολλούς, μετά απ' αυτά, πλανήθηκε δικαίως,
του Ποσειδώνα η οργή τον δίωκε μοιραίως.
Το κύμα εκείνος πάλευε και η Πηνελόπη μόνη,
βασίλισσα πραγματική, κρατούσε το τιμόνι.
Χρόνους πολλούς ανήμενε τον κύρη να γυρίσει,
μνηστήρες να εκδικηθεί, χαρά να τη γεμίσει.
Το γιο της τον Τηλέμαχο ανέθρεφε με γνώση,
του Οδυσσέα άξιο λεβέντη γιο ν' ανδρώσει...*

Πραγματικά στίχοι έντυπωσιακοί, σέ μέτρο και περιεχόμενο, πού προϋποθέτουν γνώση και συγκροτημένη σκέψη, καρπός συστηματικής μελέτης και κατανόησης του όμηρικού κειμένου.

Προσθέτουμε τόν έπαινό μας στά θερμά συγχαρητήρια «στη δασκάλα και στους μαθητές», πού άπευθύνει ό καθ' ύλην άρμόδιος Σχολικός Σύμβουλος Φιλολόγων Δημ. Κωνσταντινίδης στό προλογικό σημείωμά του, τονίζοντας ότι «τα ζωγραφικά έργα και οι διάφορες κατασκευές των μαθητών δε συμπληρώνουν απλώς τις σύντομες ραψωδίες τους, αλλά αποτελούν ελεύθερες –πέρα από κάθε είδους αφηγηματικές δεσμεύσεις– εικαστικές δημιουργίες. Με το δικό τους τρόπο και τη δική τους τεχνική μας παρουσιάζουν πρόσωπα και πράγματα της “Οδύσσειας”».

ΓΕΩΡΓ. Ν. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΙΔΗΣ

Νίκος Πασχαλούδης: α) Τά Τερπνιώτικα και τά Νιγριτιανά. β) Τότε πού παίζαμε γ) Οί Λαζαρίνες τής Βισαλτίας.

Τρεῖς ἐκδόσεις, προσφορά στόν τοπικό λαϊκό πολιτισμό τής Βισαλτίας, ἀπό τόν ἐκ Τερπνῆς καταγόμενο Νίκο Πασχαλούδη, καθηγητή Φυσικῆς, μέ ἀξιόλογη θητεία στή Μέση Ἐκπαίδευση, ὡς καθηγητής καί ὡς διοικητικό στέλεχος, συνδικαλιστής καί πρόεδρος ἐπί τριετία τής Δημόσιας Κεντρικῆς Βιβλιοθήκης Σερρών. Εἰδικότερα:

α) *Τά Τερπνιώτικα και τά Νιγριτιανά* ἐκδόθησαν τό 2000, ἀποτελοῦνται ἀπό 383 σελίδες καί καταγράφουν τό γλωσσικό ἰδίωμα τής Βισαλτίας. Παρατίθενται ἀκόμα στοιχεῖα γραμματικῆς (μετατροπές φωνηέντων, ἀλλαγές συμφώνων, ὀρθογραφία, προφορά, κλίσεις ἄρθρων, ὀνομάτων, ἀντωνυμιῶν, ρημάτων), λεξικό, ἀντιλεξικό καί δείγματα γλώσσας ἀπό τραγούδια (14 μέ ἐπιμέρους παραλλαγές), παροιμίες (229) καί παροιματικές φράσεις (90), αἰνίγματα (19), ἔμμετρα διάφορα, τοπωνύμια καί κύρια ὀνόματα. Σημειώνει ὁ Συγγραφεύς προλογικά:

«Τό βιβλίο αὐτό γράφτηκε κυρίως γιά τούς Τερπνιώτες καί τούς Νιγριτινούς. Γιά νά φέρει στή μνήμη τους τή γλώσσα τους, ὅπως τήν ἄκουσαν στό σπίτι ἀπό γιαγιάδες καί μανάδες, ὅπως τή μίλησαν μέ παπποῦδες καί πατεράδες, στά καπνοχώραφα καί στό βουνό, γιά νά τούς θυμίσει τά παιχνίδια καί τούς κανγάδες τους στίς ἀϋλές καί στά σοκάκια. Γράφτηκε ὅμως καί γιά τά παιδιά τους, τά παιδιά μας, γιά νά δοῦν κι αὐτά μέσα ἀπό ποιό γλωσσικό λαβύρινθο διασώθηκε ἡ γλώσσα τῶν γονιῶν τους, ἡ δική τους γλώσσα. Γράφτηκε ἀκόμη γιά τούς Βισάλτες καί τούς Σερραίους, πού τό ἰδίωμά τους μοιάζει μέ τό δικό μας, ἀλλά καί γιά ὅσους θά ἤθελαν νά δοῦν καταγραμμένο ἕνα ἀκόμη γλωσσικό ἰδίωμα τής ἑλληνικῆς γλώσσας(...).

Ὁ γλωσσικός πλοῦτος πού καταγράφηκε, ἀναφέρεται στή γλώσσα τῶν Τερπνιωτῶν καί τῶν Νιγριτινῶν πού γεννήθηκαν στίς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰῶνα καί τῶν παιδιῶν τους, αὐτῶν δηλαδή πού πρόλαβαν τόν παραδοσιακό τρόπο ζωῆς πρὶν οἱ μηχανές καί ὁ ἠλεκτρισμός ἀλλάξουν τά πάντα. Αὐτῶν πού γεννήθηκαν, ὅταν ἐπικρατοῦσε ἡ ἀντίληψη ὅτι σωστά ἑλληνικά εἶναι μόνο ὅσα διδάσκονται στό σχολεῖο, τότε πού ἐξοβελίστηκαν, ὡς χωριάτικες, λέξεις ἑλληνικές πού διατηρήθηκαν γιά αἰῶνες στή γλώσσα τοῦ τόπου μας, ἀλλά δέν εἶχαν τήν τύχη νά καταγραφοῦν στά σύγχρονα λεξικά τῆς κοινῆς ἑλληνικῆς γλώσσας(...).

Ἄξιοπρόσεκτη ἡ “ἐξομολόγηση” τοῦ Συγγραφέα ὅτι: «Μόνη μου φιλοδοξία εἶναι νά καταγράψω τή γλώσσα τοῦ τόπου μου καί νά συμβάλω ὅσο μπορῶ, ὥστε ὁ μύθος γιά τίς λεγόμενες χωριάτικες λέξεις νά πάρει τίς σωστές του διαστάσεις(...).

Τό ἔργο προλογίζει ὁ δρ Κ. Σιαμάκης, ὁ ὁποῖος καί ἐξαίρει τίς ἀρετές τῆς συγγραφῆς: «*Ἡ ἀκρίβεια, ἡ πληρότητα, ἡ σαφήνεια, ἡ ἐπιστημονική μέθοδος τοῦ λεξικογράφου, ἡ ταξινομήση καί τεχνολόγηση τῆς ὕλης, τό ὕλικό ἀπό τά δείγματα τῆς γλώσσας καί ἡ ἐμπεριστατωμένη εἰσαγωγή τοῦ Λεξικοῦ, εἶναι ὅλα τῶν πιό ὑψηλῶν ἐπιστημονικῶν προδιαγραφῶν καί ἀξιώσεων. Τό Λεξικό εἶναι συνάμα νοσταλγική περιδιάβαση καί ἀναπόληση γιά τόν Τερπνιώτη καί τόν Νιγριτινό ἀλλά καί βαθειά ἱκανοποίηση γιά τόν πιό ἀπαιτητικό εἰδικό ἐπιστήμονα, ἀφοῦ τό ἐνδιαφέρον του εἶναι γενικότερο. Θησαύρισμα γιά τήν Τερπνή καί τή Νιγρίτα, ἀλλά καί πολύτιμο ἀπόκτημα γιά τήν ἐπιστήμη, τή γλωσσολογία, τή φιλολογία, τή λαογραφία, τήν ἱστορία, τήν ἐθνολογία(...)*».

β) **Τότε πού παίζαμε**, ἔκδοση τοῦ 2002, σελίδες 264, 8ου σχήματος, περιλαμβάνει «Τά παραδοσιακά παιχνίδια τῆς Βισαλτίας Σερρῶν» μέ λεπτομερεῖς παραστατικές καταγραφές τους καί εἰκαστικό ὕλικό (φωτογραφίες, σκίτσα, σχεδιαγράμματα), μέ ἰδιωματικό γλωσσάρι στό τέλος, καθῶς καί εὐρετήρια μέ ὀνόματα παιχνιδιῶν, διαδικασίες καί ἄλλα στοιχεῖα τῆς παιδικῆς ζωῆς. Τά τῆς συγγραφῆς τοῦ βιβλίου ἐκθέτει ὁ δημιουργός του στόν πρόλογο:

«*Στίς περιγραφές τῶν παιχνιδιῶν τῆς Τερπνῆς καί τῆς Νιγρίτας προστέθηκαν περιγραφές καί ὀνόματα παιχνιδιῶν ἀπό τή Βισαλία, ἐνῶ ἔγινε συσχετισμός τῶν παιχνιδιῶν πού περιγράφονται μέ παιχνίδια τοῦ νομοῦ Σερρῶν καί ἄλλων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδας. Ὁ συσχετισμός μέ παιχνίδια τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδας ἔγινε γιά νά καταδειχτεῖ ὅτι σ' αὐτόν τόν τόπο τά παιδιά ἔπαιζαν πάντοτε τά ἴδια παιχνίδια. Βέβαια, οἱ περιγραφές τοῦ βιβλίου δέν θά ξαναζωντανέψουν τήν ἀτμόσφαιρα καί τή ζωντάνια τῶν παιχνιδιῶν τῆς δεκαετίας τοῦ 1940 ἢ τοῦ 1950. Θά ζωντανέψουν ὅμως τίς μνημες τίς δικές μας καί τίς μνημες ὄσων ἔπαιξαν τά ἴδια ἢ παρόμοια παιχνίδια.*

Κυρίως ὅμως γράφτηκε γιά τά παιδιά καί τά ἐγγόνια μας. Ἴσως δοῦν ὅτι μποροῦν νά βροῦν τή χαρά καί στά δικά μας παιχνίδια. Θά δοῦν σ' αὐτά τή συμμετοχή καί τή δράση. Θά δοῦν τήν ἀνάπτυξή τῆς πρωτοβουλίας μέ τή θέσπιση κανόνων καί τήν πειθαρχία γιά τήν ἐφαρμογή τους. Θά δοῦν ὡς βασικά συστατικά τους τή δύναμη, τήν ἀντοχή, τήν εὐκινησία, τήν εὐστοχία, τήν εὐστροφία, τήν ἐφευρετικότητα, τήν καλλιέργεια τῶν ἀνακλαστικῶν. Θά δοῦν τήν τρυφερότητα τῆς μάνας ἢ τῆς γιαγιάς. Θά δοῦν μέσα στά παιχνίδια μας νά κυριαρχοῦν καί ἡ ἀσκήση τοῦ σώματος ἀλλά καί τοῦ νοῦ. Θά δοῦν καί πλῆθος ἀπό ἄλλα γνωρίσματα, πού τά σημερινά παιχνίδια τῶν πολυκαταστημάτων τούς τά στεροῦν(...)

Στά στοιχεία από την παιδική ζωή περιλαμβάνονται Γλωσσικά παιχνίδια, Παιχνίδια λογικής - προβλήματα, Τραγούδια (ταχταρίσματα, νανουρίσματα της κούνιας, σκωπτικά, διάφορα), Ποιήματα, Ύμνια, Συνήθειες, ενώ τα Εύρητρηια περιλαμβάνουν Παιχνίδια της αρχαίας Ελλάδας που αντιστοιχίζονται με τα παιχνίδια της Ελλάδας, Παιχνίδια από άλλες περιοχές της Ελλάδας, που αντιστοιχίζονται με αυτά της Βισαλτίας, και Τα Παιχνίδια της Βισαλτίας και του Νομού Σερρών (δνόματα παιχνιδιών, διαδικασίες και άλλα στοιχεία της παιδικής ζωής).

γ) *Οί Λαζαρίνες της Βισαλτίας*, 144 σελίδες, 8ου σχήματος, εκδόθηκαν τό 2002 από τον Σύλλογο Τερπνιωτών Θεσσαλονίκης, περιλαμβάνουν 69 Λαζαριανά τραγούδια με 100 παραλλαγές και συνοδεύονται από ένα CD, δίνοντας ολοκληρωμένη εικόνα του γνωστού έθιμου κατά τό Σάββατο του Λαζάρου, με τούς άγεργούς τών κοριτσιών, αλλά και τών άγοριών κατά τόπους. Ο Συγγρ. εκθέτει και πάλι τά της δημιουργίας του βιβλίου:

(...) *Θυμόμονν τό έθιμο του Λαζάρου, όπως τό θυμούνται ακόμη πολλοί Βισάλτες. Θυμόμονν τίς Λαζαρίνες με τίς όμορφες παραδοσιακές στολές τους, θυμόμονν άμνδρά τό χορό τους, αλλά δέν θυμόμονν τά τραγούδια τους. Οί συντοπίτες μου όμως που θυμούνταν καλύτερα από μένα, άποκάλυψαν ένα πλοϋτο από αρκετές δεκάδες δημοτικων τραγουδιων, τά λαζαριανά τραγούδια. Έναν πλοϋτο που, πέρα από την αναφορά στη γιορτή του Λαζάρου με ελάχιστα τραγούδια, είναι κυρίως τραγούδια του έρωτα. Τραγούδια που μιλούσαν και μιλούν για τούς λεβέντες, για τίς όμορφες, για τούς ξενιτεμένους, για τίς άρραβωνιασμένες, για τίς νιόπαντρες, για τούς νοικοκυραίους, που τραγουδοϋσαν τον έρωτα, για όλους. Ένα πλήθος ξεχασμένα τραγούδια. Τραγούδια που δέν ακούγονται ούτε σε πανηγύρια, ούτε σε γιορτές, που δέν ακούγονται ούτε στις γιορτές των πολιτιστικων φορέων. Που ακούγονται μόνο σποραδικά, χάρη σε κάποιες γιαγιάδες που τά ξαναθυμούντα μαθαίνοντάς τα στις έγγονές τους, ή χάρη σε κάποιους συλλόγους που προσπαθοϋν να κρατήσουν τό έθιμο ζωντανό. Και φεύγουν σιγά-σιγά μαζί μ' αυτές που τά τραγούδησαν και τά χόρεψαν, μαζί μ' αυτούς που τά χόρηκαν ακούγοντάς τα.*

Γιά να μή χαθεί λοιπόν για πάντα αυτό τό κομμάτι της λαϊκής μας παράδοσης, κατέγραφα τό έθιμο και τούς στίχους των τραγουδιων. Και, μή έχοντας τή δυνατότητα να άποτυπώσω τή μουσική των τραγουδιων στο πεντάγραμμο, τά μαγνητοφώνησα(...).

Και τά τρία έργα με τή μεθοδικότητα της συγκρότησής τους, την άμε-

σότητα τῶν ἀφηγήσεων, περιγραφῶν καί καταγραφῶν τῆς πλούσιας πρωτογενοῦς ὕλης, ἀποτελοῦν σημαντικότερη συμβολή στήν ἐπί μέρους βιβλιογραφία τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ τοῦ Νομοῦ Σερρών καί τῆς εὐρύτερης περιοχῆς.

ΓΕΩΡΓ. Ν. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΙΔΗΣ

N. K. Μουτσόπουλος, Σταυρωμένοι Κίονες – Crossed Columns. Έκδόσεις ΚΟΑΝ, Ἀθήνα 2004, σχ. 8ο, σελ. 184.

Στό πλούσιο, σημαντικό ἐπιστημονικά καί ἐντυπωσιακό σέ θεματολογία συγγραφικό ἔργο του, ὁ καθηγητής Ν.Κ. Μουτσόπουλος προσθέτει μίαν ἀκόμα μονογραφία, στά ἑλληνικά καί ἀγγλικά, μέ ἀντικείμενο τίς σταυρόσχημες ὑποδοχές σέ ὀρισμένες θέσεις τῶν βυζαντινῶν ἐκκλησιῶν καί τήν ἐρμηνεῖα τοῦ φαινομένου, τό ὁποῖο ἐνδιαφέρει ἄμεσα καί τόν λαϊκό πολιτισμό, ἀφοῦ κύριο στοιχεῖο τῆς μελέτης εἶναι ὁ σταυρός μέ τήν πολλαπλή, πολύμορφη καί πολύσημη παρουσία του στήν παραδοσιακή ζωή.

Ἰδιαίτερα σημαντικό, ὅτι ἓνα ἀπό τά κεφάλαια τοῦ βιβλίου (τό 5, ἀκροτελεύτιο), μέ τίτλο «Λείψανα κιονολατρείας», σχετίζεται ἄμεσα μέ τή λατρευτική συνήθεια τοῦ «ὑψώματος» δένδρων, ὅπως συνηθίζεται, μεταξὺ ἄλλων τόπων, στό Νέο Σούλι Σερρών στή γιορτή τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἔθιμο γιά τό ὁποῖο ἔχομε ἀναφερθεῖ λεπτομερῶς τό 1969 στόν 5ο τόμο τῶν «Σεραϊκῶν Χρονικῶν» (σελίδες 129-148). Τά ἄλλα κεφάλαια τοῦ βιβλίου εἶναι:

1. Ὁ σταυρός σύμβολο ἀναγνωρίσεως – Σύμβολο ἀποτροπαϊκό (αἰτιολογία χάραξης σταυρῶν στά κτίσματα – δερματόστιξη¹ στά μέτωπα τῶν πρώτων χριστιανῶν).
2. Ἐνθετοί μεταλλικοί σταυροί (στήν Ἁγία Σοφία στήν Κωνσταντινούπολη, στή βασιλική τοῦ Ἁγίου Μάρκου στή Βενετία, στόν ἑλλαδικό χώρο καί τά Βαλκάνια – Μορφολογία τῶν σταυρῶν αὐτῶν).
3. Ἀνάφλυφοι καί ἐγγάρακτοι σταυροί (σέ ἀρχιτεκτονικά μέλη ἐκκλησιῶν – Μορφολογικές παραλλαγές).

1. Γιά τή δερματόστιξη ὁ καθηγητής Ν. Κ. Μουτσόπουλος ἔχει δημοσιεύσει εἰδική ὁμότιπλη μονογραφία: *Ἡ δερματόστιξη (τό τατουάζ). Διαχρονική διερεύνηση τοῦ φαινομένου*. Θεσσαλονίκη 1996, σχ. 8ο, σελ. 168 (Ἑλληνική Ἐπιτροπή Σπουδῶν Ν.Α. Εὐρώπης).

4. Διάνοιξη ὀπῶν σέ σταυρική μορφή (σέ κίονες βυζαντινῶν ναῶν καί σέ ἀνάγλυφες βυζαντινές εἰκόνες).

Στή μελέτη τοῦ θέματος του ὁ Συγγρα. ὁδηγήθηκε ἀπό τή διαπίστωση ὅτι ὑπάρχουν ἀκόμα πολλά ἀδιερεύνητα σημεῖα στό ἐσωτερικό τῶν ναῶν καί ἀκόμα ὅτι ἐλάχιστα εἶναι γνωστά γιά τό πλήθος ἀπό ἐπεμβάσεις στίς ἐπιφάνειες τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιδερμίδας τοῦ ναοῦ. Ἐπεμβάσεις πού ἔγιναν ἀπό τούς ἰδρυτές, ὅπως ἡ ἐνσωμάτωση ἱερῶν λειψάνων σέ βάσεις κίωνων, ἢ ἀπό πιστούς, ὅπως δεήσεις ἢ ἐπικλήσεις θείας βοήθειας ἢ, τέλος, κάποιες ἐπεμβάσεις ἀποτροπαϊκές ἢ προφυλακτικές, οἱ ὁποῖες δέν ἔχουν ἀκόμα ἐπισημανθεῖ, ἀναμένοντας τό διεισδυτικό βλέμμα τοῦ μελλοντικοῦ ἐρευνητῆ γιά νά ἀποκαλυφθοῦν καί νά ἐρμηνευθοῦν.

Εἶναι βέβαιο ὅτι μέ τήν πρωτογενῆ ἔρευνα τοῦ Συγγρα. καί τήν παράθεση μεγάλου ἀριθμοῦ παραδειγμάτων ἀπό τριαντάχρονα ἐπιστημονικές περιοδεῖες ἐντός καί ἐκτός Ἑλλάδος, μέ τίς ἐπί μέρους παρατηρήσεις, τούς συσχετισμούς, τήν ἀναγωγή σέ παρεμφερεῖς περιπτώσεις, τήν ἐπίκληση ἀρχαίων καί ἐκκλησιαστικῶν κεμένων κλπ. στοιχεῖα, δίδεται ἱκανοποιητική ἀπάντηση στό θέμα αὐτό, τό ὁποῖο, μέ τίς παραμέτρους του, ἅπτεται τόσο τῆς βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ὅσο καί τῆς λαϊκῆς λατρείας.

Ἡ ἔρευνα τοῦ Συγγραφέα τεκμηριώνεται ἔτι περισσότερο μέ πλούσια καί ἐξειδικευμένη διεθνή βιβλιογραφία καί μέ 196 φωτογραφίες, μέ ἔξοχη ἐκτύπωση, πού συγκεκριμενοποιοῦν τά προσαγόμενα παραδείγματα τῆς ἐργασίας. Ἐργασίας, ἣ ὁποία, συνελόντι εἰπεῖν, ἀποτελεῖ «μία πειραματική διερεύνηση στόν κόσμον τῆς μεταφυσικῆς τοῦ Βυζαντινοῦ ναοῦ καί στό συμβολισμό τῶν ἐπί μέρους ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν του: Ἁγία Τράπεζα καί κιβώριο, ἐπισκοπικός θρόνος, κίονες, ἀλλά καί παραστάδες, ὄψεις καί κατακόρυφες ἐπιφάνειες τῶν ἐκκλησιῶν».

Χαλκέντερε Καθηγητά, ἔρρωσο!

ΓΕΩΡΓ. Ν. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΙΔΗΣ

239

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΤΟΜΩΝ 1-15*

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Τό Εύρετήριο πρέπει νά δικαιολογεί τήν όνομασία του. Πρέπει νά εἶναι πρακτικό, χρηστικό, νά διευκολύνει τόν ἀναγνώστη, ιδιαίτερα τόν ἐρευνητή, νά βρῖσκει αὐτό πού θέλει. Ἡ ἀποδελτίωση μπορεῖ νά εἶναι ἔργο χρονοβόρο καί ἐπίπονο, πού ἀπαιτεῖ ἀξημμένη προσοχή καί ὑπευθυνότητα, εἶναι ὅμως ἀναγκαῖο καί χρήσιμο σέ ἐκδοτικές προσπάθειες, ὅπως αὐτή τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν».

Στήν παρούσα ἐργασία ἀκολουθήθηκε ὁ παρακάτω σχεδιασμός:

– Προτάσσεται ἀλφαβητικός πίνακας τῶν συγγραφέων ὄλων τῶν τόμων πού ἔχουν ἐκδοθεῖ μέχρι σήμερα (1– 15).

– Ἀκολουθεῖ πίνακας τῶν περιεχομένων κατά συγγραφέα.

– Ἐν συνεχείᾳ παραθέτουμε κατάλογο τῶν κυριοτέρων ὀνομάτων-λημμάτων, γιά νά βρῖσκει ὁ ἀναγνώστης-ἐρευνητής σέ ποιούς τόμους γίνεται λόγος γιά τό ἴδιο ἀντικείμενο (π.χ. γιά τό Μελένικο, ἢ γιά τή Μονή τοῦ Τιμ. Προδρόμου). Θεωρήσαμε χρήσιμο κι ἕναν ἄλλο πίνακα μέ φωτογραφίες, φωτοτυπίες καί χάρτες κατά τόμο.

Τέλος, οἱ βιβλιοκρισίες-βιβλιοπαρουσιάσεις δίνονται σέ ιδιαίτερο πίνακα, μέ τό ὄνομα τοῦ βιβλιοπαραρρησιαστή σέ παρένθεση.

Τό ἄν καί κατά πόσο πετύχαμε τούς στόχους μας, θά τό δείξει ὁ χρόνος καί ἡ χρήση.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Ι. ΜΠΕΓΚΟΣ

Φιλολόγος – Ἱστορικός

---

* Ἡ πρώτη εὔρετηρίαση τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν» ἐγινε ἀπό τόν ἀείμνηστο Εὐάγ. Ἀσιπῶτη καί περιλάμβανε τούς ὀκτώ (8) πρώτους τόμους. Δημοσιεύτηκε στό τέλος τοῦ ἔνατου τόμου (1982-1983), σελ. 305-346.

ΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΤΩΝ ΤΟΜΩΝ 1-15

Στούς τόμους 1-15 τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν», σέ σύνολο σελίδων 4.770 δημοσιεύονται ἔργα 74 συγγραφέων.

ἸΑβτζῆς Γεώργιος	Μουτσόπουλος Ν.
ἸΑγγειοπλάστης Γεώργιος	Μπάκας Ἰω.
Αἰκατερινίδης Γεώργιος	Μπαλτᾶ Εὐαγ.
ἸΑλεξανδρίδης Κάρ.	Μπέγκος ἸΑναστάσιος
ἸΑμποτ Γ.	Μπίμπη-Παπασπυροπούλου ἸΑγλ.
ἸΑναγνωστόπουλος Βασίλειος	Νικολάου Νικόλαος
ἸΑσπιώτης Εὐ.	Νοτάρης Ἰω.
ἸΑψηλίδης Γεώργ.	Ευγγόπουλος ἸΑ.
Βασδραβέλλης Ἰω.	Παπαθανάση-Μουσιοπούλου Καλ.
Βαχάρογλου Εὐστράτιος	Παπαθανασίου Εὐάγ.
Βλαχάκος Πέτρος	Παπακυριάκου Κυριάκος
Βλάχος Ἰω.	Παρασκευαΐδης Μιλτ.
Βοζίκας Γεώργιος	Πασχαλίδης Βασ.
Βουρουτζίδης Χαρ.	Πεδιαδιτάκη ἸΑθηνᾶ
Γιανούδης Δ.	Πέννα Βάσω
Γίκας Κων/νος	Πέννας Πέτρος
Δαγκλῆς Παν.	Πέννας Χαρ.
Δημήτριος Σιναΐτης (μοναχός)	Πέτροβιτς-ἸΑνδρουτσοπούλου Λότη
Διαμάντης Εὐ.	Πέτροβιτς Νατάλης
Δραγούμης Ἰωαν	Πολίτης Αἴνος
Ζαφειρίου Μ.	Ρουδομέτωφ Νικόλαος
Ζώρα Πόπη	Σακτούρης ἸΑνδρ. (Πρόξενος Σερρῶν)
ἸΗλιάδης Τάκης	Σαμσάρης Πέτρος
Θεοδωρίδης Τρ.	Σαράντης Θεόδ.
Θηλυκός ἸΑστ.	Σταυρόπουλος Γρηγ.
Καραναστάσης Τάσος	Στρατάκης Νικ.
Κατσαμάνης Νικ.	Τζελέπης Νικόλαος
Κατσιῆκη-Γκιβάλου ἸΑννα	Τζεμαΐλας Γεώργ.
Καφταντζῆς Γιῶργος	Τόξης Ἰω.
Κοντοσόπουλος Νικ.	Τριανταφυλλίδου ἸΑννα
Κοταμανίδης Στ.	Τρυφερούλης Κων.
Κουτσακιώτης Γ.	Τσῶπρος Κων.
Λαυρεντίδης ἸΑσαάκ	Φυλακτός ἸΑδρ.
Λιάος Γεώργιος	Χιώλος Κων/νος
Μάλαμμης Γεώργιος	Χόνδρος Δημ.
Μανάφης Κων.	Χριστομάνου-Καλίνσκη Λιλ.
Μέγας Γεώργιος,	
Μιχαήλ-Δέδε Μαρία	

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΩΝ ΤΟΜΩΝ 1-15
ΚΑΤΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Ἀβτζῆς Γεώργιος

- Τό Ροδολίβος καί ἄλλα τοπωνύμια, τόμ. 6, (1973), σελ. 263.
- Ὁ χρυσός τοῦ Παγγαίου - Σκαπτής Ὑλης καί Θάσου καί ἡ νομισματική τῆς Μακεδονικῆς Θράκης τόμ. 9 (1983), σελ. 234.

Ἀγγειοπλάστης Γεώργιος

- Ὁ Σερραῖος μουσικός Χρ. Σταματίου, τόμ. 14(2002), σελ. 149.

Αἰκατερινίδης Γεώργιος

- Ὁ ἔορτασμός τοῦ Ἁγ. Γεωργίου στό Ν. Σούλι Σερρῶν, τόμ. 5, (1970), σελ. 129.
- Λαογραφική καί Γλωσσική βιβλιογραφία Ν. Σερρῶν, τόμ. 6, (1973), σελ. 163.
- Τό Χελιδόνισμα στήν περιοχή Σερρῶν, τόμ. 7, (1976), σελ. 115.
- «Καλόγερος», ἕνα εὐτερεϊκό ἔθιμο τῆς Θράκης, τόμ. 8 (1979) σελ. 195.
- Π. Πέννας, Βιογραφικό σημεῖωμα καί ἐργογραφία, τόμ. 10(1989), σελ. 7.
- Τό Λαογραφικό Μουσεῖο Σαρακατσάνων στίς Σέρρες, τόμ. 10, σελ. 121.
- Συλλογές λαογραφικῆς ὕλης ἀπό τήν περιοχή τῶν Σερρῶν στό Κέντρο Ἐρεῦνης τῆς Ἑλλ. Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμ. 11(1993), σελ. 15.
- Ἀναστενάρια: Μῦθος καί πραγματικότητα, τόμ. 11, σελ. 179.
- Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος στή λαϊκή παράδοση, τόμ. 12 (1996), σελ. 5.
- Ἡ λαογραφική διάσταση στό ἔργο τοῦ Γ. Βιζυηνοῦ, τόμ. 13 (1998), σελ. 177.
- Εἰκονογραφία Σερραϊκῆς Λαογραφίας, τόμ. 14 (2000), σελ. 193.
- Λατρευτικά τραγούδια στόν βορειοελλαδικό χῶρο, τόμ. 15 (2004), σελ. 231.
- Ὁμιλία στό Ἰωβηλαῖο τῆς Ἐταιρείας, τόμ. 15, σελ. 269.

Ἀλεξανδρίδης Κάρ.

- Αἱ Σέρραι κατά τούς τούρκους συγγραφεῖς, τόμ. 5, σελ. 257.

Ἄμποτ Γ.

- Περιοδεία ἐν Μακεδονίᾳ. Ἐπιφυλάξεις εἰς Μελένικον, τόμ. 2, σελ. 270.

Ἀναγνωστόπουλος Βασ.

- Ἡ προσωπικότητα καί τό ἔργο τῆς Λότης Πέτροβιτς-Ἀνδρουτσοπούλου, τόμ. 12, σελ. 167.

Ἀσπιώτης Εὐάγγελος

- Τό ἱστορικό τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ἐπί τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Σερρῶν Βυζ. Ναοῦ τοῦ Ἁγ. Νικολάου, τόμ. 9, σελ. 129.
- Εὐρετήριο τῶν τόμων 1-8 τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν», τόμ. 9, σελ. 305
- Ὁ ἄγνωστος ποιητικός λόγος τοῦ Π. Πέννα, τόμ. 12, ἐπίμετρον, σελ. XI.

Ἀψηλίδης Γεώργιος

– Ἡ Ἱ Μονή Ἁγ. Προδρόμου (Τ. Σταυροῦ) Παλαιοκάστρου καί τὰ γεγονότα τῆς πανήγυρης τοῦ 1904, τόμ. 13 (1998), σελ. 117.

Βασδραβέλλης Ἰω.

– Ἐξισλαμίσεις Ἑλλήνων κατά τήν Τουρκοκρατίαν, τόμ. 4, σελ. 35

– Χειρόγραφον Καλοσύπη «Περί Μακεδονίας», τόμ. 5, σελ. 234.

Βαχάρογλου Εὐστρ.

– Σερραῖοι συνδρομητές σέ ἑλληνικά βιβλία 1800-1912, τόμ. 15, σελ. 135.

Βλαχάκος Πέτρος

– Τό μικροτοπωνυμικό τῆς Βέργης Σερρῶν, τόμ. 13, σελ. 159.

Βλάχος Ἰω.

– Ὁ ναός τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου Φιλύρας Ποροῖων, τόμ. 7 σελ. 49.

– Ὁ Μακεδονικός ἀγών εἰς τήν περιοχὴν Μελενίκου, τόμ. 8, σελ. 83.

Βοζίκας Γεώργιος

– Ἀφηγήσεις-ἀναπαραστάσεις-ταυτότητες. Ἀγρότες Σερραῖοι μιλοῦν γιά τή ζωὴ τους, τ. 14, σελ. 119.

Βουρουτζίδης Χαράλαμπος

– Ἀμβρόσιος Νικολαΐδης, βοηθός ἐπίσκοπος Σερρῶν. τόμ. 13, σελ. 129.

– Συμβολή στόν ἐπισκοπικό κατάλογο τῆς Μητροπόλεως Μελενίκου, Σιδηροκάστρου, τόμ. 14, σελ. 33.

– Εὐάγγελος Ἀσπιώτης (1921-1999), τόμ. 14, σελ. 159.

– Προσθήκες καί ἀλλαγές στόν ἐπισκοπικό κατάλογο τῶν Σερρῶν ὡς τό 15ο αἶώνα, τόμ. 15, σελ. 73.

Γιαννούδης Δ.

– Τό Ἑλληνικό Ταχυδρομικό γραφεῖο Σερρῶν, τόμ. 8, σελ. 245.

Γκίκας Κωνσταντῖνος

– Ἐπιμνημόσυνος λόγος, ἐκφωνηθεῖς ἐπί τῇ συμπληρώσει 40 ἡμερῶν ἀπό τοῦ θανάτου τοῦ Ἰω. Βλάχου, τόμ. 9, σελ. 248.

Δαγκλῆς Παν.

Ἄρχεῖο Μακεδονικοῦ Ἀγώνα, τόμ. 4, σελ. 97.

Δημήτριος Σιναΐτης (μοναχός)

– Προσφορά τῆς Ἱ. Μονῆς Σινᾶ στήν ἐκπαιδευτικὴ δραστηριότητα τῆς περιοχῆς τῶν Σερρῶν, τόμ. 9, σελ. 248.

Διαμάντης Εὐάγγελος

– Ἰωάννης Βλάχος (1935-1980), τόμ. 9, σελ. 274.

Δραγούμης Ἰων.

– Η Μονή τοῦ Τιμ. Προδρομοῦ καί τό χωριό Λάκκος τῶν Σερρῶν, τόμ. 4, σελ. 7.

Ζαφειρίου Μ.

– Ἱστοριογεωγραφικά τῆς περιοχῆς Χουμνικοῦ, τόμ. 13, σελ. 47.

Ζώρα Πόπη

– Τό Λαογραφικό Μουσεῖο τῶν Σαρακατσάνων στίς Σέρρες, τόμ. 13, σελ. 173.

Ἡλιάδης Τάκης

– Γεώργιος Σ. Σωτηριάδης, ἀπό τό Σιδηρόκαστρο, Ἀκαδημαϊκός, τόμ. 11, σελ. 111.

Θεοδωρίδης Τριαντ.

– Μητρόπολις Ζιχνῶν, τόμ. 1, σελ. 163.

– Ἡ «Γεν. ἐπιθεώρησις» τοῦ Ἀθ. Ἀργυροῦ, τόμ. 2, σελ. 260.

– Ἡ Ἄννα Τριανταφυλλίδου, τόμ. 4, σελ. 145.

– Συμβολή εἰς τό ἀνατολικομακεδονικόν Ἀρχοντολόγιον, τόμ. 5, σελ. 267.

– Κάρ. Ἀλεξανδριδης. Ἡ παλαιά ἐποχή τῶν Σερρῶν, τόμ. 6, σελ. 310.

– Ἀπό τή ζωή τοῦ Ἀθ. Ἀργυροῦ, τόμ. 7, σελ. 234.

Θηλυκός Ἀστέριος

– Νιγρίτα, τόμ. 2, σελ. 177.

– Σούρπα ἢ Σύρπα, τόμ. 2, σελ. 191.

– Ἡ Γερακίνα, τόμ. 2, σελ. 194.

– Τό τραγούδι «ὁ Μαυρουδῆς», τόμ. 3, σελ. 289.

– Δύο παλαιά ἔθιμα Νιγρίτας, τόμος 6, σελ. 289.

– Βισαλτία, τόμ. 7, σελ. 221.

Καραναστάσης Τάσος

– Μία ἐνθύμηση τοῦ Κώδικα Α' τῆς Μονῆς Προδρομοῦ Σερρῶν, τ. 10, σ. 85.

Κατσαμάνης Νικόλ.

– Οἱ Σέρρες τό 1205 - 1387, τόμος 11, σελ. 47.

Κατσίκη Ἄντα-Γκιβάλου

– Μιχάλης Χρ. Οἰκονόμου (1896-1984), τόμ. 10, σελ. 169.

Καφταντζῆς Γιώργος

– Φυλές περιφερείας Σερρῶν, τόμ. 5, σελ. 7.

– Ἡ Σερραϊκή Χρονογραφία τοῦ Παπασυναδινοῦ (Μέ εἰσαγωγή καί σχόλια), τόμ. 9, σελ. 15.

– Τά 75χρονα τοῦ Ὁρφέα, τόμ. 9, σελ. 264.

– Τά νομίσματα τῆς ἀρχαίας Ἀμφίπολης, τόμ. 10, σελ. 15.

– Γράμματα καί καλές Τέχνες στίς Σέρρες, ἀπό τήν ἀρχαιότητα μέχρι σήμερα (ὁμιλία ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς τιμητικῆς διακρίσεως τοῦ συγγραφέα), τόμ. 10, σελ. 183.

– Ἡ ἐκπαίδευση στὸν Καζά Σερρῶν μέσα ἀπὸ κανονισμοὺς καὶ κώδικες, τόμ. 11, σελ. 81.

– Κριτικὴ προσέγγιση στό ἔργο τοῦ Πέτρου Πέννα, τόμος 12, ἐπίμετρο, σελίδα XXVI.

Κοντοσόπουλος Νικόλαος

– Μακεδονικά διαλεκτολογικά, Τὸ ἰδίωμα Δημητρισίου, τόμ. 8, σελ. 175

Κοταμανίδης Σταῦρος

– Σύγχρονοι Λογοτέχνες καὶ πνευματικοὶ ἄνθρωποι τῶν Σερρῶν, τόμ. 5, σελ. 355.

– Ποίημα-μνημόσυνο στὸν Νατάλη Πέτροβιτς, τόμ. 6, σελ. 324.

Κουτσακιώτης Γιώργος

– Ἡ μεγάλη πυρκαγιά τῶν Σερρῶν (1849). Μὲ στοιχεῖα ἀπὸ τὰ γαλλικὰ διπλωματικά ἀρχεῖα, τόμ. 14, σελ. 85.

Λαυρεντίδης Ἰσαάκ

– Νομὸς Σερρῶν. Ἱστορία καὶ προβλήματα, τόμ. 11, σελ. 125.

Λιάος Γεώργιος

– Τὸ Ν. Πετρίτσι καὶ ἡ ἱστορία του, τόμ. 2, σελ. 209.

– Ἐνδυμασία περιοχῆς Μπέλες, τόμ. 2, σελ. 255.

Μάλαμμος Γ.

– Ὁ Ἅγιοθόδωρος τῆς Ἀλιστράτης, τόμ. 14, σελ. 109.

Μανάφης Κωνσταντῖνος

– Ἡ παιδευτικὴ κίνησις εἰς τὴν Ἀλιστράτην τοῦ τμήματος Ζίχνης, κατὰ ἀνέκδοτον ἔκθεσιν τῆς ἐν τῇ ἐπαρχία Φιλίππων-Δράμας καὶ Ζιχνῶν τοῦ ἔτους 1904, τόμ. 13, σελ. 5.

Μέγας Γεώργιος

– Οἱ Ἀδώνιδος κῆποι τῶν Σερρῶν, τόμ. 8, σελ. 187.

Μιχαήλ-Δέδε Μαρία

– Ἐρμηνευτικὲς δυσχέρειες στό Ἀναστενάρι, τόμ. 8, σελ. 207.

Μουτσόπουλος Ν. Κ.

– Δύο σερραϊκὰ σπίτια, τόμ. 4, σελ. 275.

– Τὰ ἀκιδογραφήματα τοῦ Παγγαίου, τόμος 12, σελ. 43.

Μπάκας Ἰωάννης

– Λιάλοβο Νευροκοπίου. Μιὰ περίπτωση ἑλληνόφωνου μουσουλμανικοῦ χωριοῦ στὰ σαντζάκι τῶν Σερρῶν καὶ ἡ σκέψη ἴδρυσης ἑλληνικοῦ σχολείου σ' αὐτό, τόμ. 14, σελ. 103.

Μπαλτᾶ Εὐαγγελία

– Δημογραφική διάρθρωση καὶ οἰκιστικὴ δομὴ τῆς πόλης τῶν Σερρῶν τὸν 15ο καὶ 16ο αἰῶνα, τόμ. 14, σελ. 13.

Μπέγκος Ἰ. Ἀναστάσιος

– Ὁ ἱερομόναχος Γαβριήλ Κουντιάδης, ἕνας αὐτοδίδακτος σοφός, τόμ. 10, σελ. 71.

– Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τοῦ Ν. Σουλίου Σερρῶν, τόμ. 11, σελ. 71.

– Δημ. Μαρούλης - Ἐνας ἐπαναστάτης δάσκαλος, τόμ. 12, σελ. 68.

– Ἔθιμα γέννησης, βάπτισης καὶ γάμου στὰ Δαρνακοχώρια τῶν Σερρῶν, τόμ. 13, σελ. 35.

– Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγώνας στὶς Σέρρες καὶ ἡ θυσία τοῦ καπετάν Μητρούση, τόμ. 14, σελ. 71.

– Νεοσουλῶτες ὄμηροι Βουλγάρων 1917-18, τόμ. 15, σελ. 25.

– Ὅμιλία στὸ Ἰωβηλαῖο τῆς ἐταιρείας, τόμ. 15, σελ. 267.

Μπίμπη-Παπασπυροπούλου Ἀγλαΐα

– Παραδοσιακὴ ἰατρικὴ στὴν περιοχὴ Σερρῶν καὶ Μελενίκου. Γενικὴ Θεώρηση, τόμ. 10, σελ. 109.

Νικολάου Νίκος

– Ἡ κτίσις τῶν Σερρῶν, τόμ. 2, σελ. 126,

– Ν. Πέτροβιτς, τόμ. 6, σελ. 324.

– Μύσται Σερραῖοι στὰ Καβείρια Σαμοθράκης, τόμ. 7, σελ. 131.

– Μνήμη τοῦ Μ. Cousinery καὶ τοῦ Voyage dans le Macedoine (1831-1981), τόμ. 9, σελ. 185.

– Θησαυροὶ τοῦ Μοναστηροῦ τοῦ Τιμίου Προδρόμου στὸ Μουσεῖο Μπενάκη στὴν Ἀθήνα, τόμ. 10, σελ. 69.

Νοτάρης Ἰω.

– Λίγα λόγια γιὰ τὸν Ἰω. Καλοσύπη, τόμ. 5, σελ. 803.

Ευγγόπουλος Ἀ.

– Σερραϊκὰ μελετήματα, τόμ. 4, σελ. 35.

Παπαθανάση-Μουσιοπούλου Καλ.

– Τὰ πρῶτα βήματα τοῦ ὑποπροξενείου Σερρῶν, τόμ. 8, σελ. 231.

– Χρονικὸ τῶν Σερρῶν 1861-1873. Τουρκικὲς αὐθαιρεσίες καὶ ἀναδιοργάνωση τῆς Παιδείας. Ἀνέκδοτα ἔγγραφα τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τόμ. 9, σελ. 225.

– Οἱ Σέρρες στὰ σκληρὰ χρόνια 1912-1913 καὶ ὁ Χαρίσιος Βαμβακᾶς, τόμ. 10, σελ. 101.

– Οἱ ἀπόψεις τοῦ Γ. Τσορπατζόγλου γιὰ τὴν ἐπανάσταση στὴ Μακεδονία, τόμ. 11, σελ. 131.

Παπαθανασίου Εὐ.

– Ἐγγεῖλος Μήττας, τόμ. 6, σελ. 316.

Παπακυριάκου Κυριάκος

– Ἡ παιδεία στήν πόλη καί τήν περιοχή Σερρῶν στά χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, τόμ. 11, σελ. 61.

– Ἡ κοινότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος Σερρῶν, τόμ. 12, σελ. 97.

– Ναοί τῶν Σερρῶν καταστραφέντες καί μὴ ἀνεγερθέντες, τόμ. 15, σελ. 111.

Παρασκευαΐδης Μιλτιάδης

– Σημασία ἐπιγραφῆς Γαζώρου Σερρῶν, τόμ. 4, σελ. 301.

Πασχαλίδης Βασ.

– Τό Διδακτῆριο Ἀλιστράτης (1926-1933), τόμ. 14, σελ. 95.

– Ἡ κοινοτική ἀκίνητη περιουσία τῆς Ἀλιστράτης μετὰ τήν ἀπελευθέρωσή της (1913), τόμ. 15, σελ. 225.

Πεδιαδιτάκη Ἀθηνᾶ

– Εὐρετήριο τοπωνυμίων τῆς μελέτης Πέτρου Παπαγεωργίου περὶ Σερρῶν, τόμ. 12, σελ. 129.

– Βυζαντινά ἀγγεῖα μέ μονόγραμμα ἀπό τίς Σέρρες καί στοιχεῖα γιά τήν τοπική λατρεία τῶν ἁγίων Θεοδώρων, τόμ. 13, σελ. 107.

Πέννα Βάσω

– Ὑστερορωμαϊκά νομίσματα ἀπό τήν περιοχή Σερρῶν, τόμ. 12, σελ. 77.

Πέννας Πέτρος

– Πολυζωίδης Ἄν. τόμ. 1, σελ. 5

– Ἀναστ. Παλλατίδης, τόμ. 2, σελ. 67.

– Συμβολή εἰς τήν ἱστορίαν τοῦ Μελενίκου, τόμ. 5, σελ. 89.

– Ἀθανάσιος Παπαφωτίου, τόμ. 5, σελ. 785.

– Ἀθανάσιος Φωτιάδης, τ. 6, σελ. 293.

– Ἐπικήδειος στόν Νατ. Πέτροβιτς, τόμ. 6, σελ. 321

– Τί ἔχουν τῆς Ζίχνας τά βουνά (ὁμιλία) τόμ. 6, σελ. 233.

– Ὁ Στρυμών καί τά παραγωγικά ἔργα ἐπὶ Τουρκοκρατίας, τόμ. 7, σελ. 91.

– Ὁ Μακεδονικός ἀγώνας στήν περιοχή Ζίχνας, τόμ. 7, σελ. 165.

– Ἀντί Προλόγου: Πεπραγμένα μιᾶς τριακονταετίας (1952-1982), τόμ. 9, σελ. 1

– Τό χρονικό τῆς Φωτιάς, τόμ. 9, σελ. 179.

– Τά 75 χρόνια τοῦ «Ὁρφέα» (1905-1980), τόμ. 9, σελ. 264).

– Ἡ Ἐθνική καί Πολιτιστική Προσφορά τῆς οἰκογενείας Ἀθανασίου Παπαφωτίου, τόμ. 9, σελ. 286.

– Τό ἡμερολόγιο τοῦ Μητροπολίτου Σερρῶν Ἀποστόλου Χριστοδούλου (1909-1917), τ. 9, σελ. 147

- Ἡ ἀπελευθέρωση τῶν Σερρῶν ὡς ἔκφραση ἐθνικῆς δικαίωσης καί ιστορικῆς ἀναγκαιότητας, τόμ. 11, σελ. 5.
- Προσφώνηση στόν Γ. Καφταντζῆ (κατά τήν ἀπονομή τιμητικῆς διακρίσεως), τόμ. 10, σελ. 179.
- Ὅμιλία γιά τόν Ἰσαάκ Λαυρεντίδη, τόμ. 11, σελ. 209.
- Γενικά, ὁ 10ος τόμος εἶναι ἀφιερωμένος τιμητικά στόν Π. Πέννα, ἐνῶ ὁ δωδέκατος εἰς μνήμην τοῦ ἴδιου, λόγω τοῦ θανάτου του ἐπισυμβάντος στίς 26 Σεπτ. 1994. Σέ ἐπίμετρο τοῦ τόμου αὐτοῦ δημοσιεύονται σχετικές ἐργασίες Κ. Χιάλου, Εὐαγ. Ἀσπιώτη καί Γ. Καφταντζῆ.
- Τό κοινόν Μελενίκου καί τό σύστημα διοικήσεώς του (μέ προλογικό σημείωμα τοῦ Θωμᾶ Π. Πέννα), τόμ. 15, σελ. 305.

Πέννας Ἰ. Χαρ.

- Παλαιοχριστιανικοί τάφοι στίς Σέρρες, τόμ. 7, σελ. 37.

Πέτροβιτς-Ἀνδρουτσοπούλου Λότη

- Ἐλισάβητ Πέτροβιτς. Μιά Σερραία ἀφοσιωμένη στό καθῆκον, τόμ. 11, σελ. 97.
- Τιμητική ἐκδήλωση γιά τή Λότη Πέτροβιτς. Ἡ εἰσήγησή της, τόμ. 12, σελ. 178.

Πέτροβιτς Νατάλης

- Καταστροφή Σερρῶν (1206), τόμ. 1, σελ. 67.
- Λαογραφικά Σερρῶν, τόμ. 1, σελ. 97.
- Σδραβήκι (Δραβῆσκος), τόμ. 2, σελ. 129.
- Βαρόσι, τόμ. 2, σελ. 136.
- Σερραϊκή διάλεκτος, τόμ. 2, σελ. 139.
- Σερραϊκές παροιμίες, τόμ. 2, σελ. 145.
- Τάς Σέρρας, μιά ὀνομαστική 4 αἰώνων, τόμ. 2, σελ. 147.
- Λαογραφικά σύμμεικτα, τόμ. 2, σελ. 153.
- Ἐξιλαμισμοί, τόμ. 2, σελ. 160.
- Ἐνα θλιβερό Ἰωβηλαῖο (Κ. Μητρούσης), τόμ. 2, σελ. 174.
- Μακεδονικός Ἄγών, τόμ. 3, σελ. 159.
- Ἀμφίπολις, ἡ Μακεδόνων πρώτη, τόμ. 3, σελ. 249.
- Βαρόσι, τόμ. 3, σελ. 281.
- Διάλεκτος Σερρῶν, τόμ. 4, σελ. 47.
- Λαογραφικά σύμμεικτα, τόμ. 5, σελ. 149.
- Γ. Σχολάριος- Γ. Πλήθων- Γεμιστός, τόμ. 5, σελ. 69.
- Ἡ μονή Τιμ. Προδρομοῦ, τόμ. 5, σελ. 191.
- Ὁ Ἅγ. Γεώργιος ὁ Κρουνερίτης, τόμ. 5, σελ. 202.
- Σελίδες τοῦ Μακεδονικοῦ Ἄγωνα, Δολοφονία τοῦ Ἰω. Παπάζογλου καί Λαζάρου Κιούση, τόμ. 5, σελ. 233.
- Σερραίων ὁμηρεία, τόμ. 6, σελ. 13.

– Ὁ Στέργιος μου δέ γύρισε (ποίημα), τόμ. 7, σελ. 236.

Πολίτης Λῖνος,

– Τό βιβλιογραφικό ἐργαστήριο καί ἡ βιβλιοθήκη τῆς Μονῆς Προδρόμου Σερρῶν, τόμ. 8, σελ. 31.

Ρανδομέτωφ Νικόλαος

– Τά τοπικά νομίματα τῆς Καλῆς Βρύσης Δράμας, τόμ. 13, σελ. 139

Σακτούρης Ἀντ. (Πρόξενος Σερρῶν)

– Ἐκθεσις περὶ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος, τόμ. 3, σελ. 5.

Σαμσάρης Πέτρος

– Ἀνέκδοτη ἑλληνική ἐπιτύμβια ἐπιγραφή τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων ἀπὸ τό Σιδηρόκαστρο Σερρῶν, τ. 13, σελ. 95

Σαράντης Θεόδωρος

– Βλαχόφωνοι Ἑλληνικοῦ Χώρου, τόμ. 7, σελ. 3.

Στανρόπουλος Γρ.

– Ὁ ἑορτασμός τοῦ ἐξ Ἀγρινίου Μακεδονομάχου Νικ. Παναγιώτου, τόμ. 3, σελ. 144.

Στρατάκης Νικ.

– Ἔτσι τραγούδησα τίς Σέρρες, τόμ. 5, σελ. 301.

Τζελέπης Νικόλαος

– Ἡ κτηνοτροφία τοῦ Νομοῦ Σερρῶν καί ἡ θέση τῆς στή γεωργική οἰκονομία τῆς χώρας, τόμ. 9, σελ. 243

– Ἡ ἐξέλιξη τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ νομοῦ Σερρῶν (ἀστικοῦ, ἡμιαστικοῦ, ἀγροτικοῦ) ἀπὸ τό 1913 μέχρι τό 1981, τόμ. 10, σελ. 137

– Ἡ μελισσοτροφική χλωρίδα τοῦ νομοῦ Σερρῶν καί ἡ ἐξέλιξη τῆς μελισσοκομίας, τόμ. 11, σελ. 151

– Ἡ πληθυσμιακή κατάσταση τοῦ Νομοῦ Σερρῶν, τόμ. 12, σελ. 151

– Ἡ ἐξέλιξη τῆς γεωργίας στό Ν. Σερρῶν ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεώς του, τόμ. 13, σελ. 145

– Τό γάλα, τὰ παράγωγά του καί ἡ ἀγελαδοτροφία τοῦ Ν. Σερρῶν, τόμ. 14, σελ. 183

– Ἀποστραγγιστικά-ἀρδευτικά ἔργα Ν. Σερρῶν, τόμ. 15, σελ. 224

Τζεμαῖλας Γεώργιος

– Συμβολή στήν Ἱστορία τῆς Ἡράκλειας, τόμ. 6, σελ. 105.

Τόζης Ἰω.

– Ὁ ἀντίκτυπος τοῦ Μακεδ. Ἀγῶνος στήν Ἀμερική. Ἡ ἀποστολή τοῦ Ἀθ. Ἀργυροῦ, τόμ. 3, σελ. 188.

Τριανταφυλλίδου Ἄννα

– Δύο λαογραφικά διηγήματα (Χάσκα-Χασήλι Ἐπιταφίου), τόμ. 2, σελ. 156

Τρυφερούλης Κων.

– Ἐνεπίγραφος πλάξ Γαζώρου, τόμ. 4, σελ. 296
 – Ἱστοριοκοινολογικά Ν. Σουλίου, τόμ. 4, σελ. 305

Τσῶπρος Κων.

– Δύο διατάγματα Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ, τόμ. 4, σελ. 91

Φυλακτός Ἄνδρ.

– Εὐ. Σαπουντζής, τόμ. 7, σελ. 231

Χιῶλος Κων/νος

– Συμβολή στήν ἱστορία τῆς Ἀλιστράτης, τόμ. 10, σελ. 47
 – Διαπρέποντες Σερραῖοι Καλλιτέχναι. Βύρων Φιδετζής, τόμ. 11, σελ. 93
 – Ἡ Ἑλληνικότητα τῆς Μακεδονίας ἀνά τούς αἰῶνες, τόμ. 11, σελ. 135
 – Μελένικο. Ἐθνικό καί Πολιτιστικό Κέντρο τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τόμ. 12, σελ. 111
 – Ν. Παναγιώτου, ἕνας ἀγρινώτης Μακεδονομάχος, τόμ. 12, σελ. 183
 – Χαιρετισμός γιά τά 90 χρόνια τοῦ «Ὁρφέα», τόμ. 12, σελ. 191
 – Ἡ πνευματική καί πολιτιστική παράδοση τῶν Σερρῶν, τόμ. 12, σελ. 195
 – Ἡ ζωή καί τό ἔργο τοῦ Π. Πέννα, τόμ. 12, ἐπίμετρο, σελ. V (5)
 – Ὁ ἔθνομάρτυς Μητροπολίτης Χρυσόστομος Καλαφάτης, τόμ. 13, σελ. 17
 – Ἐξέχοντες διδάσκαλοι καί σωματεῖα τοῦ Μελενίκου, τόμ. 14, σελ. 5
 – Ἡ Μακεδονία ἐθνική ἔπαλξη τῆς Ἑλλάδος, τόμ. 14, σελ. 165
 – Τό θρυλικό Μελένικο καί Ἀναστ. Πολυζωΐδης, τόμ. 15, σελ. 5

Χόνδρος Δημ.

– Γάμος στάς Σέρρας, τόμ. 2, σελ. 206.

Χρηστομάνου – Καλίνσκη Α.

– Οἱ ἐκ Μελενίκου Χρηστομάνοι, τόμ. 1, σελ. 186.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΚΥΡΙΟΤΕΡΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Ὁ πρῶτος ἀριθμὸς δηλώνει τὸν τόμο, ὁ δεύτερος μέσα στὴν παρένθεση δηλώνει τὴ σελίδα, ὅπου γίνεται κυρίως λόγος καὶ ὄχι ἀπλῆ ἀναφορά.

- Ἁγ. Γεώργιος Κρουονερίτης, 4(28), 5(202)
- Ἁγ. Νικόλαος ἀκροπόλεως Σερρῶν («Κουλάς») 1(104), 9(129)
- Ἁγ. Πνεῦμα 12(97), 15(297)
- Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας 12(5)
- Ἀλιστράτη 10(47), 12(198), 13(5), 14(95,109), 15(225)
- Ἀμβρόσιος Σερρῶν (Νικολαΐδης) 13(129)
- Ἀμφίπολη 3(249), 10(15)
- Ἀναστενάρια 8(207), 11(179)
- Ἀρβανιτοκρατία 3(235)
- Ἀργυρός Οὐμ. 4(270)
- Ἀσπιώτης Εὐάγ. 14(159)
- Βαρόσι 3(281)
- Βέργη 13(159)
- Βιζυηνός Γ. 13(177)
- Βλάχοι 7(3)
- Γάζωρος 4(296,301)
- Γερακίνα 2(194)
- «Γιατί» (περιοδικό) 14(249)
- Δούκας Δ. – Ζέρβας 3(182)
- Ἐξισλαμισμοί 2(160), 4(35)
- Ζίχνα 1(163), 6(233)
- Ἡμερολόγιο μητροπ. Σερρῶν Χριστοδούλου 9(147)
- Ἡράκλεια 6(105)
- Καλή Βρύση Δράμας 13(139)
- Καλοσύπης 5(234)
- Κατοίκη-Παπαφωτίου 14((244)
- Κουλάς (Ἀκρόπολη) 1(102)
- Καφταντζῆς Γ. 13(209)
- Κουντιάδης Γαβρ. 10(161)
- Κριτόπουλος Πατρ. 13(200)
- Κώδικας Μητροπόλεως Σερρῶν 2(294)
- Λάκκος 4(5)
- Λαυρεντίδης Ἰσ. 13(200)
- Λιάλοβο Νευροκοπίου 14(103)

- Μακεδονία 11(135), 14(165)
 Μακεδονικός ἀγῶνας 3(5,147,157,159,188), 7(165), 8(83), 11(131), 12(183), 14(71)
 Μελένικο 1(181,186), 2(67,170,176), 5(89, 276), 6(122), 8(83), 10(109), 12(111, 199), 14(5,33), 15(5,305)
 Μαρίνου Φωτεινή 13(207)
 Μαρούλης Δημ. 12(85)
 Μπεξεστένι 1(111)
 Μυσιρλῆς Δ. 2(286)
 Νιγρίτα 2(177), 6(289), 7(195,221)
 Ν. Σούλι 4(305,308), 5(129), 11(71), 13(35), 15(25)
 Νικολάου Νικ. 11(223)
 Οἰκονόμου Μιχ. 10(169)
 «Ὁρφέας» Σερρῶν 9(264), 12(191)
 Παγγαῖο 9(234), 12(43)
 Παιδεία στίς Σέρρες 11(61,81)
 Παλαιόκαστρο 13(117)
 Παπασυναδινός 9(15)
 Παροιμίες (Σερρῶν) 1(153), 2(145)
 Πέννας Πέτρος 10(7), 12(μνήμη Π. Πέννα)
 Πετρίτσι Νέο 2(209)
 Πέτροβιτς 11(97), 12(165), 14(243)
 Πολυζωίδης Ἄν. 1(5), 8(69), 15(5)
 Προδρόμου Μονή 4(5), 5(191), 8(31), 9(199), 10(69,85,161)
 Σαρακατσάνων Μουσείο 10(121), 13(173)
 Σαπουντζῆς Εὐ. 7(230)
 Σέρρες, Ἱστορικά-Λαογραφικά 1(67,97), 5(7,149), 7(37) 9(179, 225, 248), 10(137,183), 11(5,15,47,209), 12(77,129,145,195), 13(107), 14(13,85,119,193), 15(111)
 Σέρρες Μουσική 10(198)
 Σέρρες Διάλεκτος 4(47)
 Σέρρες Διάφορα 9(243), 10(109), 11(151), 13(145), 14(183), (193), 15(229)
 Σιδηρόκαστρο 13(95), 14(33)
 Σιμωνίδης Βασ. 4(309)
 Σταματίου Χρ. 14(149)
 Στάρτσιοβο 3(225)
 Στρυμώνας 7(91)
 Σωτηριάδης Γεώργ. 11(111)
 Τουρλεντές 3(157)

- Τριανταφυλλίδου ᾿Αννα 4(145,312)
Φυλακτός ᾿Αθαν. 2(290), 6(152)
Χατζηδίνης ᾿Αστ. 11(221)
Χουμνικό 13(47)
Χρηστομάνοι 1(186)
Χρυσόστομος (Καλαφάτης) 13(17)

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ – ΦΩΤΟΤΥΠΙΕΣ
ΧΑΡΤΕΣ ΤΩΝ ΤΟΜΩΝ 1-15

Τόμος 1ος

- Φωτογραφία Πολυζωΐδη Ἄν., σελ. 7
- Φωτογραφία Σερρῶν, σελ. 100
- Φωτογραφία Ἁγ. Γεωργίου Κρουνερίτη, σελ. 101
- Φωτογραφία Σερρῶν, σελ. 105, 106, 107
- Φωτογραφία τουρκικῆς βρύσης, σελ. 107
- Φωτογραφία Μπεζεστένι, σελ. 112
- Φωτογραφία Ν. Ζίχνης, σελ. 164
- Φωτογραφία Ἀλεξάνδρου Ζιχνῶν, σελ. 169
- Φωτογραφία Κυρίλλου Ζιχνῶν, σελ. 171
- Φωτογραφία Ἀγαθαγγέλου, σελ. 174
- Φωτογραφία οἰκίας Μελενίκου, σελ. 183
- Φωτογραφία Μελενίκου, σελ. 185

Τόμος 2ος

- Φωτογραφία Ἀναστ. Παλλατίδη, σελ. 69
- Χάρτης περιοχῆς Σερρῶν, σελ. 131
- Φωτοτυπία ἐγγράφου μητροπολίτη Μελενίκου πού ἀφορᾶ ἐξισλαμισμό, σελ.171
- Φωτογραφία χοροῦ Γερακίνας, σελ. 195
- Φωτογραφία ἀνδρικῆς φορεσιᾶς Μπέλλες, σελ. 205
- Φωτογραφία νεανίδων Ἄν. Πορροῶν, σελ. 257
- Φωτογραφία Ἀθαν. Ἀργυροῦ, σελ. 261
- Φωτογραφία Δημ. Μυσιρλή, σελ. 287
- Φωτογραφία Ἀθαν. Φυλακτοῦ, σελ. 291

Τόμος 3ος

- Φωτογραφία Δ.Σ. Ἱστορικῆς-Λαογρ. Ἐταιρείας Σερρῶν-Μελενίκου, Ἄγρίνιο, σελ. 148
- Φωτογραφία Καπετάν Μητρούση καί Θεοδ. Τουρλεντέ, σελ. 157
- Φωτογραφία Καπετάν Δούκα, σελ. 181
- Φωτογραφία Ἀθαν. Ἀργυροῦ, σελ. 209

- Φωτογραφία Ἀθ. Ἀργυροῦ, Κων. Καραμανλῆ καί Πέτρο. Πέννα στήν Πορταριά Βόλου (1935), σελ. 215
- Φωτογραφία προτομῆς Ἀθ. Ἀργυροῦ, σελ. 221
- Φωτογραφία Πετριτίου, σελ. 227
- Φωτογραφία νομισμάτων καί ἀγαλμάτων περιοχῆς Ἀμφιπόλεως, σελ. 276-278

Τόμος 4ος

- Φωτογραφία Μονῆς Τιμίου Προδρόμου, σελ. 7
- Φωτοτυπία διαταγμάτων Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ, σελ. 93, 95
- Φωτογραφία Δημοσθένη Φλωριᾶ, σελ. 102
- Φωτογραφία Ἀντωνίου Σακτούρη, σελ. 118
- Φωτογραφία Στ. Βλάχμπη καί τῆς ὀμάδας του, σελ. 119
- Φωτογραφία Καπετάν Δούκα καί τῆς ὀμάδας του, σελ. 121
- Φωτογραφία Καπετάν Ἀλέξανδρου καί τῆς ὀμάδας του, σελ. 123
- Φωτογραφία Γεωργίου Σφήκα, σελ. 130
- Φωτογραφία Καπετάν Δούκα καί Ἰω. Μάρτζιου, μετά τή σελ. 136 (ἐκτός κειμένου)
- Φωτογραφία Ἄννας Τριανταφυλλίδου, σελ. 145, 147, 149, 152, 177, 180, 182, 193, 198, 209, 228, 229, 252
- Φωτογραφία Ἰω. Κλεβέ, σελ. 150
- Φωτογραφία ἀπό τό παρθεναγωγεῖο τῆς Ν. Τριανταφυλλίδου, σελ. 158, 159, 164
- Φωτογραφία Βασίλισσας Ὀλγας, σελ. 168
- Φωτογραφία Καλλιρρόης Παρέν, σελ. 176
- Φωτογραφία Εὐθαλίας Ἀδάμ, σελ. 220
- Φωτογραφία Οὐμβ. Ἀργυροῦ, σελ. 273
- Φωτοτυπία σχεδίων καί παλιῶν σπιτιῶν στίς Σέρρες, σελ. 279-295
- Φωτογραφία ἐνεπίγραφης πλάκας Γαζώρου, σελ. 297
- Φωτογραφία Βασ. Σιμωνίδη, σελ. 309
- Φωτογραφία Γαῖου Λαζάρου, σελ. 317
- Φωτογραφία Εἰρήνης Λασκαρίδου, σελ. 321

Τόμος 5ος

- Φωτοτυπία ἐπαίνου Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν πρός τά «Σερραϊκά Χρονικά», σ. 5
- Φωτογραφία Μελενίκου, σελ. 91, 93, 96, 97, 99, 101, 103, 105, 107, 109, 111, 113, 115
- Σκαρίφημα Μελενίκου, σελ. 122

- Φωτογραφία Ν. Σουλίου, σελ. 130
- Φωτογραφία ζεύγους Νεοσουλιωτῶν καί πανηγυριωτῶν, σελ. 132, 134, 135, 139, 140, 141, 145
- Ζωγραφικός Πίνακας: Μωάμεθ καί Πατριάρχης Γεννάδιος, σελ. 177
- Φωτογραφία Μυστρᾶ, σελ. 176
- Φωτογραφία Ναοῦ Ἁγ. Φραγκίσκου στό Ρίμνι, σελ. 185, 191, 193, 194, 197
- Φωτογραφία Ἁγ. Γεωργίου Κρουνερίτη, σελ. 201
- Φωτογραφία Κιούση, σ. 224, 233
- Φωτογραφία Ἰω. Καλοσύπη, σελ. 235
- Φωτοτυπία χειρόγραφου Ἰω. Καλοσύπη, σελ. 255
- Φωτογραφία οἰκογένειας Χριστομάνου καί Πέτροβιτς, σελ. 271, 272, 273, 277, 278, 286, 287, 288, 289, 291, 293
- Φωτογραφία Μελενίκου, σελ. 300
- Φωτογραφία Ν. Στρατάκη, σελ. 301
- Φωτογραφία Σερρῶν, σελ. 307
- Φωτογραφία ἀγάλματος Ἐμμ. Παππᾶ, σελ. 323
- Φωτογραφία Καπετάν Μητρούση, σελ. 328
- Φωτογραφία Ἀθ. Ἀργυροῦ, σελ. 332
- Φωτογραφία Οὐμβ. Ἀργυροῦ, σελ. 336
- Φωτογραφία Ἄννας Τριανταφυλλίδου, σελ. 339
- Φωτογραφία Δημ. Χόδρου, σελ. 343

Στόν 5ο τόμο, τό μεγαλύτερο τόμο τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν» (808 σελίδων) καί στήν ἐργασία τοῦ Στ. Κοταμανίδη «Σύγχρονοι λογοτέχνηαι τῶν Σερρῶν» ὑπάρχουν πολλές φωτογραφίες πού συνοδεύουν τίς σχετικές προσωπογραφίες.

Τόμος 6ος

- Φωτογραφία Νατ. Πέτροβιτς, σελ. 11
- Φωτογραφία Ἡράκλειας, σελ. 107
- Φωτογραφία ἐρειπωμένων ναῶν Τζουμαγιᾶς (Ἡράκλειας) καί ἐγκαινίων νέας πόλεως, σελ. : 127, 128, 129, 132, 133, 139, 140, 141, 143, 148, (Βλάχμπεης Στ.) 149, (Φυλακτός Ἀθ.) 153, (Πάζης Δ.) 157, (Μανασῆς Ἰω.) 158
- Φωτογραφία ἀπό ὁμιλία Π. Πέννα στή Ζίχνα, σελ. 251
- Φωτογραφία Νεανίδων Βισαλτίας (Σησαμιά), σελ. 262
- Φωτογραφία Ροδολίβους, σελ. 226
- Φωτογραφία Παγγαίου, σελ. 269
- Χάρτης ἀρχαίας Μακεδονίας, σελ. 271

- Φωτογραφία Paul Perdrizet (Γάλλου ἀρχαιολόγου), σελ. 282
- Φωτογραφία Ἀθαν. Φωτιάδη, σελ. 294
- Φωτογραφία φιλαρμονικῆς «Ὁρφέα», σελ. 308
- Φωτογραφία Ἀγγ. Μήττα, σελ. 316

Τόμος 7ος

- Φωτογραφία παλαιοχριστιανικῶν τάφων στίς Σέρρες, σελ. 37-48
- Φωτογραφία ἀπό τό ναό τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου Φιλύρας, σελ. 51-59, 62, 67, 69, 70, 72, 75-77, 79-82
- Φωτογραφία ἀπό τό «Χελιδόνισμα» στήν περιοχή τῶν Σερρῶν, σελ. 116, 123
- Φωτογραφία ἀπό Σαμοθράκη (Τελεστήριο), σελ. 143, 146
- Φωτογραφία σχεδιαγράμματος τῶν Σερρῶν, σελ. 161
- Φωτογραφία Καπετάν Δούκα-Ζέρβα, σελ. 167
- Φωτογραφία Καπετάν Μάρτζιου, σελ. 171
- Φωτογραφία Ὁμάδων Μακεδονομάχων, σελ. 179, 181, 183
- Φωτογραφία Εὐ. Σαμπουντζῆ, σελ. 231

Τόμος 8ος

- Φωτογραφία Π. Πέννα, σελ. 5
- Φωτογραφία Ἀνδρ. Ἀνδρέου-δημάρχου Σερρῶν, σελ. 20
- Φωτογραφία ἀπό τόν ἑορτασμό τῆς 25ετηρίδος, σελ. 30
- Φωτογραφία χειρογράφων βιβλιοθήκης Μονῆς Προδρομοῦ, σελ. 57-67
- Φωτογραφία ἐπιστολῆς Ἀν. Πολυζωΐδη πρὸς Ἰ. Καποδίστρια, σελ. 70
- Φωτογραφία Μελενίκου, σελ. 82
- Φωτογραφία Ἑρμοπόλεως Σύρου, σελ. 156 καί 174
- Φωτογραφία Δημάρχου Σύρου Ἀργ. Ταρποχτζῆ, Σερραίου, σελ. 157
- Φωτογραφία φασματογραφήματος στόματος κατά τήν προφοράν τῆς μακεδονικῆς διαλέκτου, σελ. 183-185
- Φωτογραφία «Καλογήρων» τῶν Ἀπόκρεω στή Θράκη, σελ. 197-202
- Φωτοτυπία προσκλήσεως τοῦ ἑλλ. ταχυδρομείου Σερρῶν ἀπό τόν «Ὁρφέα» καί ἀπό Ἀδελφότητα δεσποινίδων 1913, σελ. 246-248

Τόμος 9

- Φωτοτυπία δύο σελίδων τῆς χρονογραφίας τοῦ Παπασυναδινοῦ, σελ. 118
- Φωτογραφία μονῆς Κουτλουμουσίου τοῦ Ἁγ. Ὁρους, σελ. 118

- Φωτογραφία τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Νικολάου τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Σερρῶν καί ἐντοιχισμένης πλάκας χρονολογίας ἀνέγερσης τοῦ ναοῦ, σελ. 131
- Φωτογραφίες τοῦ Ἁγ. Βήματος, τοῦ θόλου καί τοιχογραφιῶν τοῦ αὐτοῦ ναοῦ, σελ. 141-146.
- Φωτογραφία τοῦ μητροπολίτη Σερρῶν Ἀποστόλου Χριστοδούλου (1909-1917), σελ. 149
- Φωτογραφία τῶν Σερρῶν τό 1913. Ὅ,τι ἀπέμεινε ἀπό τήν πυρκαγιά, σελ. 184
- Φωτοτυπία τοῦ ἐξωφύλλου τοῦ Voyage dans la Macedoine τοῦ Cousinery, σελ. 198
- Φωτογραφίες ἀπό τή μονή Τιμ. Προδρόμου, σελ. 200, 201, 210, 214, 215, 216, 218, 219
- Φωτογραφίες Π. Πέννα, Γ. Καφταντζῆ στόν «Ὁρφέα» Σερρῶν, σελ. 265, 267, 268, 270
- Φωτογραφία τοῦ Ἰω. Ἀθ. Βλάχου, σελ. 275, 277
- Φωτογραφία τοῦ Νικ. Τσίμπα, σελ. 283
- Φωτογραφία οἰκογένειας Ἀθαν. Φ. Παπαφωτίου, σελ. 287
- Φωτογραφία πρετομῆς Ἀθαν. Παπαφωτίου, σελ. 291

Τόμος 10

- Φωτογραφία Π. Πέννα, σελ. 6
- Φωτογραφία νομισμάτων ἀρχαίας Ἀμφίπολης, σελ. 40-46
- Φωτογραφία Ἀλιστράτης, σελ. 49, 53, 57, 63
- Φωτογραφία θησαυρῶν τῆς μονῆς Προδρόμου στό Μουσεῖο Μπενάκη στήν Ἀθήνα, σελ. 71, 73, 76, 78, 80, 81, 83
- Φωτοτυπία ἐνθύμησης ἀπό τόν κώδικα Α' τῆς Μονῆς Προδρόμου Σερρῶν, σελ. 87
- Χαλκογραφία τῆς Μονῆς Προδρόμου (1761), σελ. 89
- Φωτογραφία Μονῆς Προδρόμου, σελ. 91
- Φωτογραφία Χαρίσιου Βαμβακᾶ, σελ. 103
- Φωτοτυπίες δύο ἐγγράφων τῶν Σερραϊκῶν συντεχνιῶν καί Ἀδελφοτήτων, μέ τά ὅποια ἀναθέτουν στόν Χαρ. Βαμβακᾶ τήν ὑπεράσπιση τῶν ἑλληνικῶν δικαίων στήν Εὐρώπη, σελ. 104-7
- Φωτογραφία τῆς ὁδοῦ Μεραρχίας τῶν Σερρῶν τό 1913, σελ. 108
- Φωτογραφία Σαρακατσάνικης καλύβας ἀπό τό μουσεῖο τῶν Σαρακατσάνων στίς Σέρρες, σελ. 122
- Φωτογραφία στολῶν Σαρακατσάνων, σελ. 124, 126
- Φωτογραφία Σαρακατσάνικων κουδουνιῶν, σελ. 128

- Φωτογραφία οικογένειας Σαρακατσάνων (1920), σελ. 130
- Φωτογραφία οικογένειας Σαρακατσάνων (1930), σελ. 132
- Φωτογραφία Σαρακατσάνικου σχολείου, Δάσκαλος καί μαθητές, σελ. 134
- Φωτογραφία Γαβριήλ Κουντιάδη, σελ. 163
- Φωτοτυπία ἐπιστολῆς τοῦ Γ. Κουντιάδη στόν Ἄν. Μπέγκο (1959), σελ. 165
- Φωτογραφία τοῦ Μιχάλη Χρ. Οἰκονόμου, σελ. 171
- Φωτογραφία Π. Πέννα καί Γ. Καφταντζῆ, σελ. 183

Τόμος 11

- Φωτογραφία Π. Πέννα. Ἡ βεβαίωσή του ἀπό τό δήμαρχο Σερρῶν Ἄ. Ἀνδρέου, σελ. 14
- Φωτογραφία ἐξωνάρθηκα μονῆς Προδρομοῦ, σελ. 60
- Φωτογραφία τοῦ Ν. Σουλίου (1992), σελ. 80
- Φωτοτυπία σελίδας ἀπό τό χειρόγραφο τοῦ Παπασυναδινοῦ, σελ. 92
- Φωτογραφία Β. Φιδεντζῆ, διευθυντῆ ὀρχήστρας, σελ. 94
- Φωτογραφία πιστοποιητικοῦ γάμου 1891, σελ. 98
- Φωτογραφία οικογένειας Ἰω. Πέτροβιτς, σελ. 100
- Φωτοτυπία διπλώματος ἀπονομῆς μεταλλίου στήν Ἑλ. Πέτροβιτς μέ τήν ὑπογραφή Ἑλευθ. Βενιζέλου, σελ. 102
- Φωτογραφίες τῆς Ἑλ. Πέτροβιτς, σελ. 104, 106
- Φωτοτυπία διπλώματος ΕΕΣ στήν Ἑλ. Πέτροβιτς, σελ. 108
- Φωτογραφία Καλλιόπης Παπαθανάση-Μουσιοπούλου (1924-1993), σελ. 134
- Φωτογραφία Ἀναστενάρικων εἰκόνων, σελ. 182
- Φωτοτυπία, Τραγούδια ἀναστενάρηδων σέ εὐρωπαϊκὴ σημειογραφία, σελ. 184, 186
- Φωτογραφίες Ἀναστενάρηδων, σελ. 188-200
- Φωτογραφία Ἰσαάκ Λαυρεντίδη, σελ. 215
- Φωτογραφία Κ. Χιώλου, σελ. 219
- Φωτοτυπία προγράμματος Πανελληνίου συνεδρίου γιά τό Δημοτικό τραγούδι τῆς Μακεδονίας (1993), σελ. 226

Τόμος 12

- Φωτοτυπία ἐξωφύλλου «Διηγήσεως Ἀλεξάνδρου», σελ. 10
- Φωτογραφίες ἀπό τά «ἴχνη» τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, σελ. 12
- Φωτογραφίες τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου σέ ἔργα τέχνης, σελ. 16 καί σέ χειρόγραφο τοῦ 14ου αἰώνα, σελ. 18. Στήν ἴδια σελίδα ἀργυρὸ 4/δραχμο μέ τήν κεφαλή τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.
- Φωτογραφία «Ἀράπηδων» στή Νικήσιανη τοῦ Παγγαίου (ἔθιμο Δωδε-

- καημέρου), σελ. 22
- Φωτογραφία παράστασης Γοργόνας σέ αὐλή τῶν Σπετσῶν καί σέ ταβέρνα τῆς Ἑρέτριας, σελ. 24
  - Φωτογραφία, ὁ Μ. Ἀλέξανδρος (γλυπτό) καί σέ σταμπωτό ὕφασμα καί σέ κέντημα, σελ. 28 καί 30
  - Φωτογραφία, ὁ ὄσιος Σισῶης φιλοσοφεῖ πάνω στό τάφο τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου (τοιχογραφία μονῆς Βαρλαάμ-Μετέωρα), σελ. 32
  - Φωτογραφία, Ἀλέξανδρος καί Διογένης, σελ. 34. Στήν ἴδια σελίδα ὁ Μ. Ἀλέξανδρος δαμάζει τόν Βουκεφάλα (Φ. Κόντογλου, τοιχογραφία στό Δημαρχεῖο Ἀθηνῶν).
  - Φωτογραφία, ὁ Μ. Ἀλέξανδρος (τοιχογραφία Θεόφιλου), σελ. 36
  - Φωτογραφία, ὁ Μ. Ἀλέξανδρος στό θέατρο σκιῶν, σελ. 38
  - Χάρτης μέ «ἀκιδιογραφήματα» τοῦ Παγγαίου, σελ. 52-76
  - Φωτογραφίες Σερραϊκῶν νομισμάτων, σελ. 82.
  - Φωτογραφία Δημ. Μαρούλη (1840-1892), σελ. 86.
  - Φωτοτυπία Διπλώματος Διδασκαλείου Σερρῶν, σελ. 88
  - Φωτοτυπία «Ἀγγελίας» τοῦ Δημ. Μαρούλη, σελ. 90
  - Φωτοτυπία ἀπό χειρόγραφες σημειώσεις μαθητεῦ τοῦ Δημ. Μαρούλη (1885), σελ. 94
  - Φωτογραφία βρύσης τοῦ Ἁγ. Πνεύματος, σελ. 110
  - Φωτοτυπία τιμητικοῦ Ψηφίσματος, τοῦ Δήμου Σερρῶν στόν Πέτρο Πέννα (1993), σελ. 164
  - Φωτογραφία Λ. Πέτροβιτς καί Κων. Χιώλου, σελ. 166
  - Φωτογραφία ἀπό τήν τιμητική ἐκδήλωση γιά τή Λ. Πέτροβιτς (Παρνασσός, 1995), σελ. 177
  - Φωτογραφία ἀπό δραστηριότητες τοῦ «Ὀρφέα» Σερρῶν, σελ. 194
  - Φωτογραφία ψηφιδωτῆς εἰκόνας τοῦ Ἁγ. Ἀνδρέα ἀπό τό ναό τῶν Ἁγ. Θεοδώρων Σερρῶν (λεπτομέρεια), σελ. 208
  - Φωτογραφία τοῦ ἐκλιπόντος Π. Πέννα (ἐπίμετρο, σελ. III)

Τόμος 13

- Φωτοτυπία χειρογράφου τοῦ 1904 περί Ἀλιστράτης, σελ. 110
- Φωτοτυπία Πατριαρχικοῦ γράμματος (Βαρθολομαίου) στόν Κων. Χιώλο, σελ. 34
- Φωτογραφία βάπτισης στή μονή Τιμ. Προδρόμου, σελ. 38
- Φωτογραφία ἀπό ἔθιμα γάμου στό Ν. Σούλι, σελ. 40, 43
- Φωτογραφία ἀπό Στέφανα γάμου, σελ. 44
- Χάρτης 1910, Ἐπαρχία Βισαλτίας, σελ. 88

- Φωτογραφία αρχιτεκτονικών μελῶν ἀπό Χουμνικό, σελ. 89, 90
- Φωτοτυπία νομίματος Βυζαντινοῦ Χουμνικοῦ, σελ. 90
- Σχέδια ναοῦ Ἁγ. Γεωργίου Χουμνικοῦ, σελ. 91, 93
- Φωτογραφίες ἀπὸ Ἁγ. Γεώργιο Χουμνικοῦ, σελ. 94
- Φωτοτυπία τοπογραφικοῦ διαγράμματος περιοχῆς Σιδηροκάστρου, σελ. 104
- Φωτογραφίες ἐνεπίγραφου βωμοῦ ἀπὸ τὸ Σιδηρόκαστρο, σελ. 105, 106
- Φωτογραφίες Βυζαντινῶν ἀγγείων καὶ μονογραμμάτων, σελ. 113, 114
- Φωτοτυπία χάρτη περιοχῆς Σερρῶν τοῦ Instituto Geografico-Roma 1906, σελ. 107
- Φωτογραφίες μονῆς Ἁγ. Προδρόμου Παλαιοκάστρου, σελ. 128
- Φωτογραφίες νομίματος τοῦ Ἁγ. Νικολάου Καλῆς Βρύσης, σελ. 141, 142
- Φωτοτυπία χάρτη περιοχῆς Νιγρίτας (1910), σελ. 172
- Φωτογραφία μικρογραφίας Τσελιγκάτου Σαρακατσάνων, σελ. 175
- Φωτογραφία ζεύγους νεονύμφων Σαρακατσάνων, σελ. 176
- Φωτογραφία Γ. Αἰκατερινίδη στό βῆμα τῆς Θρακικῆς Ἑστίας, σελ. 190
- Φωτογραφία Κων. Χιώλου κατὰ τὴ βράβειυσή του ἀπὸ τῆ Χ Μεραρχία Σερρῶν, σελ. 197
- Φωτογραφία Ἰσαάκ Λαυρεντίδη (1911-1997), σελ. 202
- Φωτογραφία Φωτεινῆς Μαρίνου (1912-1997), σελ. 207
- Φωτοτυπία προγράμματος Β' Ἐπιστημονικοῦ συμποσίου τοῦ Δήμου Νιγρίτας (1996), σελ. 226
- Φωτοτυπία προγράμματος Διεθνoῦς συνεδρίου Βαλκανικῆς Παραδοσιακῆς ἀρχιτεκτονικῆς (Θεσ/κη 1997), σελ. 232

Τόμος 14

- Φωτογραφία Ἄν. Μπέγκου στό βῆμα τοῦ «Ὁρφέα» Σερρῶν (1998), σελ. 71
- Φωτογραφία Καπετάν Δούκα, σελ. 77
- Φωτογραφία Καπετάν Μητρούση, σελ. 78
- Φωτογραφία Ναοῦ Εὐαγγελίστριας Καμενίκιας Σερρῶν, σελ. 82
- Φωτοτυπία φυλλαδίου πού ἀποδίδει τὸ θάνατο τοῦ Καπ. Μητρούση, σελ. 84
- Φωτοτυπίες ἐγγράφων Ἀλιστράτης, σελ. 100-102
- Φωτογραφία μουσικοῦ Χρ. Σταματίου (1909-1998), σελ. 149
- Φωτογραφίες ἀπὸ συναυλίες τοῦ Χρ. Σταματίου, σελ. 156-158
- Φωτογραφία Εὐάγ. Ἀσπιώτη (1921-1999), σελ. 159
- Φωτογραφία Ἐρμούπολης Σύρου, σελ. 164
- Φωτοτυπία μονῆς Εἰκοσιφοινίσσης (σχέδιο Ν. Κ. Μουτσοπούλου), σελ. 182
- Φωτοτυπία χάρτη Ν. Σερρῶν

- Φωτογραφίες οἰκιῶν, γεωργικῶν δραστηριοτήτων καί ἄλλων λαογραφικῶν δρωμένων ἀπό χωριά τῶν Σερρῶν, σελ. 197-229
- Φωτογραφία Γ. Αἰκατερινίδη μέ ἀναστενάρη, σελ. 350
- Φωτογραφία Μάνου Πέτροβιτς, σελ. 243
- Φωτογραφία Ζωῆς Κατοίκη-Παπαφωτίου (1910-2001), σελ. 244
- Φωτοτυπίες «Προόδου» (πρώτου καί πρόσφατου φύλλου), σελ. 247
- Φωτοτυπία ἐξωφύλλου περιοδικοῦ «Γιατί» (Ἀπρ.- Μάιος, 2000), σελ. 250 252

Τόμος 15

- Φωτ. Ἀναστ. Πολυζωΐδη, σελ. 13
- Φωτ. συλλόγου κυριῶν Μελενίκου «Ἄρμονία», σελ. 19
- Φωτ. συνδέσμου Εὐελπίδων Μελενίκου, σελ. 20
- Φωτ. Μελενίκου, σελ. 24
- Φωτ. Νεοσουλιωτῶν ὁμήρων, σελ. 70
- Φωτ. Τό Κάρνομπατ σήμερα, σελ. 37
- Φωτ. Ναοῦ Κοιμήσεως Θεοτόκου καί ἱερέων Ν. Σουλίου, σελ. 38
- Φωτ. Νεοσουλιωτῶν ὁμήρων, σ. 41, 47, 53, 56
- Φωτοτυπία πινάκων Νεοσουλιωτῶν ὁμήρων, σελ. 62-71
- Ἀεροφωτ. Ν. Σουλίου σήμερα, σελ. 72
- Φωτοτ. ἐσωφύλλων «Παλαιῶν βιβλίων», σελ. 218
- Φωτ. δρώμενου «περπερούνας» (ἀπό Θρακική Ἑστία Δράμας), σελ. 256
- Φωτ. ἀπό τά 50χρονα τῆς Ἑταιρείας στό Πολεμικό Μουσεῖο Ἀθηνῶν, σελ. 260-269
- Φωτ. Καίτης Διαμαντίδου-Παπαφωτίου, σελ. 274
- Φωτ. ἀποκαλυπτηρίων προτομῆς Ν. Τσίμπα, σελ. 274
- Φωτ. Π. Πέννα στό γραφεῖο του (1976), σελ. 304
- Φωτ. οἰκίας Κορδοπούλου στό Μελένικο, σελ. 323

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΤΟΜΩΝ 1-15*

Τόμος 4ος

- *Νικόδημου καί Θεοδώρητου*, μητροπολιτῶν Νευροκοπίου, Ἐκθέσεις (1900-1907) (Π. Πέννας).
- *Ἰω. Μαμαλάκη*, Ἡ ἐπανάστασις στήν Χαλκιδική τό 1821 (Π. Πέννας).
- *Νικ. Μπάλλα*, Ἱστορία τοῦ Κρουσόβου (Π. Πέννας).

Τόμος 5ος

- *Ὀστρογόρσκι*, Ἡ περιοχή τῶν Σερρῶν μετά τόν θάνατο τοῦ Δουσάν, (Ἰω. Π. Ἀνδριανός).
- *Πέτρον Πέννα*, Ἱστορία τῶν Σερρῶν, ἔκδοσις Β' (Ν. Στρατάκης)
- *Γ. Καφταντζή*, Ἱστορία τῶν Σερρῶν, τόμ. Α' (Π. Πέννας).
- *Ἰω. Βασδραβέλλη*, Οἱ Μακεδόνες κατά τήν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, ἔκδ. Γ' (Π. Πέννας).
- *Γ. Μόδη*, Ὁ Μακεδονικός Ἀγών καί ἡ νεότερη Μακεδονική ἱστορία, (Π. Πέννας).
- *Εὐ. Κωφοῦ*, Ἡ ἐπανάστασις τῆς Μακεδονίας κατά τό 1878 (Ν. Πέτροβιτς).

Τόμος 6ος

- *Ἰσ. Λαυρεντίδη*, 1) Ἡ ἐγκατάστασις στήν Ἑλλάδα τῶν ἐκ Πόντου Ἑλλήνων, 2) Τά πεπρωμένα τῆς φυλῆς, 3) Ἡ κατά τό 1895– 1907 μετοικεσία Ἑλλήνων ποντίων στήν Ἑλλάδα, (Π. Πέννας).
- *Γ. Καφταντζή*, Ἱστορία τῶν Σερρῶν καί τῆς περιφερείας (Π. Πέννας).
- *Εὐ. Παπαθανασίου*, Ἱστορία Νιγρίτας καί ἐπαρχίας Βισαλτίας (Π. Πέννας).

Τόμος 7ος

- *Α. Ευγγοπούλου*, Αἱ τοιχογραφίαι τοῦ Καθολικοῦ τῆς μονῆς Προδρόμου (Ν. Νικολάου).
- *Κων. Σταλίδη*, Οἱ συντεχνίες καί τά ἐπαγγέλματα στήν Ἔδεσσα ἐπί Τουρκοκρατίας, (Π. Πέννας).
- Πρακτικά Α' συμποσίου Λαογραφίας Βορειοελλαδικοῦ χώρου (Γ. Αἰκατερινίδης).

---

* Οἱ τόμοι 1, 2, 3, 10 δέν ἔχουν καμιά βιβλιοπαρουσίαση.

- *Α. Ευγγοπούλου*, Τό Εὐαγγέλιον τοῦ Μελενίκου στήν Ἐθν. Βιβλιοθήκη Ἀθηνῶν, (Χαρ. Πέννας).
- *Τρ. Θεοδωρίδη*, Νικόλαος Κωνσταντόπουλος (Ν. Στασινόπουλος).

Τόμος 8ος

- *Γ. Αἰκατερινίδη*, Τό χελιδόνισμα στήν περιοχή τῶν Σερρῶν, (Δ. Οἰκονομίδης).
- *Γ. Καφταντζή*, Τά Δημοτικά τραγούδια τοῦ Ν. Σερρῶν, (Θ. Σαράντης).
- *Θ. Σαράντη*, τό χωριό Περιβόλι Γρεβενῶν, (Π. Πέννας).
- *Κ. Παπαθανάση-Μουσιοπούλου*, Λαογραφικά Θράκης, (Π. Πέννας).
- *Παν. Παπαρούνη*, Τουρκοκρατία, (Ἰ. Βλάχος).
- *Δημ. Σαμσάρη*, Ἱστορική γεωγραφία Ἀν. Μακεδονίας κατά τήν ἀρχαιότητα, (Ἰ. Βλάχος).
- *Ἀχ. Λαζάρου*, Ἡ Ἀρωμανική καί αἱ μετὰ τῆς ἑλληνικῆς σχέσεις αὐτῆς. (Ἰ. Βλάχος).
- *Γ. Αἰκατερινίδη*, Νεοελληνικές αἱματηρές θυσίες, (Ἰ. Βλάχος).

Τόμος 9ος

- *Θεοδ. Ζήση*, Γεννάδιος Β' Σχολάριος, βίος, συγγράμματα, διδασκαλία Θεσ/κη 1988, (Εὐάγ. Ἀσπιώτης).
- *Κων. Χιώλου*, Ἡ Ἀλιστράτη Σερρῶν, Ἀθήναι 1981 (Πέτρος Πέννας).
- *Ἐκδοτική Ἀθηνῶν*, Μακεδονία, 4000 χρόνια Ἑλληνικῆς ἱστορίας καί πολιτισμοῦ, Ἀθήνα 1983 (Θεόδ. Σαράντης).

Τόμος 11

- *Ν. Κ. Μουτσοπούλου*, Τό Βυζαντινό κάστρο τῆς Ζίχνας. Συμβολή στή μελέτη ἑνός βυζαντινοῦ οἰκισμοῦ στήν περιοχή τοῦ Στρυμόνα. Θεσ/νίκη 1986 (Γεώργ. Αἰκατερινίδης).
- *Πέτρον Ν. Παπαγεωργίου*, Αἱ Σέρραι καί τά προάστεια τά περὶ τὰς Σέρρας καί ἡ Μονή Ἰωάννου τοῦ Προδρομοῦ. Θεσ/νίκη 1988 (Γεώργ. Αἰκατερινίδης).
- *Γεωργίου Καφταντζή*, Ὁρφέας Σερρῶν 1905-1991, Θεσ/νίκη 1991 (Γεώργ. Αἰκατερινίδης).
- *Βασ. Τζανακάρη*, Εἰκονογραφημένη Ἱστορία τῶν Σερρῶν, Τόμος Α' Σέρρας 1991, (Γεώργ. Αἰκατερινίδης).
- Λαογραφικό καί ἔθνολογικό Μουσεῖο Μακεδονίας. Μακεδονία-Θράκη.

Ὁ παραδοσιακὸς πολιτισμὸς μέσα ἀπὸ τίς συλλογές τοῦ ΛΕ.Μ.Μ. (παρουσιάζει ὁ Γεώργ. Αἰκατερινίδης).

Τόμος 12

- Γ. Κ. Ἀγγειοπλάστη. Χρ. Γ. Παπαδοπούλου, Ἡ Μουσικὴ στὴν πόλη τῶν Σερρῶν κατὰ τὸν εἰκοστὸ αἰῶνα. Μέρος Β', Σέρρες, 1991. (Μαρία Ἀλεξανδροπούλου).
- Γ. Κ. Ἀγγειοπλάστη, Στοιχεῖα γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς μουσικῆς τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα στὰς Σέρρας, Σέρρες 1992 (Μαρία Ἀλεξανδροπούλου).
- Γ. Κ. Ἀγγειοπλάστη, 40 τραγούδια τῆς πόλης τῶν Σερρῶν, Σέρρες 1994 (Μαρία Ἀλεξανδροπούλου).
- Γεωργ. Δ. Δρίση, Ἀπὸ τὴν Εὐρωπαϊκὴ ἰδέα στὴ νέα Εὐρώπη τοῦ Μάαστριχτ, Ἀθήνα 1995 (Κ. Χιώλος).
- Ἐπισκόπου Διονυσίου Κυράτσου, μητροπολίτου Δράμας, Ἱστορία Μητροπόλεως Δράμας, Δράμα 1995 (Κων. Χιώλος).

Τόμος 13

- Μητροπολίτου Ζιχνῶν καὶ Νευροκοπίου Σπυρίδωνος, 1) Νεόφυτος Η', πατριάρχης Κων/λεως καὶ 2) Ἡ ἑλληνικότητα τῆς Μακεδονίας βάσει μαρτυριῶν τῆς Ἀγ. Γραφῆς (Κων. Χιώλος).
- Βασιλείου Κ. Πασχαλίδη, Ἡ Δράμα 7000 χρόνια (Μελέτες γιὰ τὴν πόλη καὶ τὴν περιοχὴ τῆς. Προϊστορία - Ἱστορία - Πολιτισμὸς). (Κων. Χιώλος).
- Χρονικὰ Πεθελινοῦ, (Α' τόμος) τοῦ πολιτιστικοῦ συλλόγου Πεθελινοῦ Σερρῶν. (Κων. Χιώλος).
- Χαράλ. Βουρουτζίδη, χρονικὸ διδασκάλων στίς σχολές τῆς Ἱ. Μονῆς Τιμίου Προδρόμου Σερρῶν. (Κων. Χιώλος).
- Γεωργίου Ἀγγειοπλάστη, Τὸ ἥρωικό τραγούδι ὁ «Καπετάν Μητρούσης». Δύο παραλλαγές. (Κων. Χιώλος).
- Παρμενίωνος Ν. Τζίφρα: «Πορεία ζωῆς» (Κων. Χιώλος).
- Ἰωάννου Γ. Πραξιούτη, 1) Ἡ Ζίχνη διὰ μέσου τῶν αἰῶνων καὶ 2) Ἡ Ζίχνη-Φυλλίδα (τό χρυσάφι τῶν Σερρῶν) (Κων. Χιώλος).
- Γ. Κ. Ἀγγειοπλάστη, Ὀκτώ κείμενα Σερραϊκῆς Μουσικῆς Ἱστοριογραφίας, Παράρτημα: ἡ μουσικὴ τῶν Σερρῶν. Πηγές-Ἐργογραφία, (Κων. Χιώλος).
- Μανόλη Σέργη, Γεώργιος Σχολάριος-Γεννάδιος Β', ὁ πρῶτος μετὰ τὴν ἄλωση Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης. (Γεώργ. Αἰκατερινίδης).

– Βασ. Τσαούση, Τραγούδια- χοροί - ἔθιμα τῶν Σαρακατσάνων. (Γεώργ. Αἰκατερινίδης).

Τόμος 14

– Μητροπολίτου Ζιχνῶν καί Νευροκοπίου Σπυρίδωνος, Ἐθνικοὶ ἀγωνιστές τῆς μητροπόλεως Ζιχνῶν καί Νευροκοπίου κατὰ τὸ 1941-1949. (Κων. Χιώλος).

– Γεωργ. Κ. Ἀγγειοπλάστη, Ἡ Βυζαντινὴ Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ στὶς Σέρρες, Διδάσκαλοι καί Ἱεροψάλτες μέχρι τὶς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰῶνα. (Κων. Χιώλος).

– Τασούλας Καμπουρίδου, Ὀδοιπορικὸ σπὸν Καύκασο. (Κων. Χιώλος).

– Νίκου Α. Πασχαλίδου, Τὰ τερπνιώτικα καὶ τὰ Νιγριτινὰ. (Κων. Χιώλος).

– Χριστοφόρου Μελλίδου, Οἱ πόρτες τῶν Σερρῶν (Κων. Χιώλος).

– Μητροπολίτου Δράμας Διονυσίου Κυράτσου, Συμβολὴ στὴν ἱστορία τῆς Μητροπόλεως Δράμας (Κων. Χιώλος).

– Δημητρίου Πασχαλίδου, Ἡ χωριστὴ Δράμας κατὰ τὴ Β' Βουλγαρικὴ κατοχὴ (1916-18). (Κων. Χιώλος).

– Νικολάου Χρ. Ἐμμανουηλίδου, τὰ Κύργια, προσφυγικὸ κεφαλοχώρι τῆς Δράμας, τὰ ἀρχαῖα Κρίφλα (Κων. Χιώλος).

– Νομὸς Δράμας (τουριστικὸς ὁδηγός), (Κων. Χιώλος).

– Γεωργίου Ν. Παπανίκου, Ἡ δικηγορία στὶς Σέρρες (1914-2000), (Κων. Χιώλος).

– Β. Γούναρη, ὁ Μακεδονικὸς Ἀγώνας μέσα ἀπὸ τὶς φωτογραφίες του (1904-1908). (Κων. Χιώλος).

– Γεωργίου Δ. Κόκκινου, τὸ Ν. Σούλι (Σουμπάσκιο), Ἱστορία-Λαογραφία (Ἀναστ. Μπέγκος).

– Σέρρες, Σκοποὶ καὶ χοροὶ Σερρῶν (Ἀν. Μπέγκος).

– Γ. Ἀγγειοπλάστη, πηγές καὶ μουσικὴ βιβλιογραφία τῶν Σερρῶν (1828-1998) (Ἀν. Μπέγκος).

– Ν. Κ. Μουτσοπούλου, Τὰ Τζάτζαλα. (Γεώργ. Αἰκατερινίδης).

Τόμος 15

– Ν. Χρηστίδου, Ἑλληνικὸς ὀρειβατικὸς σύλλογος Σερρῶν (Κ. Χιώλος).

– Ἀντωνίου Κολτσιδά, Α' Ἡ Ἐκπαίδευση τῶν Ἀρωμούνων στὴ Δυτ. Μακεδονία κατὰ τὰ ὕστερα χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, Β' Ἱστορία τοῦ Μοναστηρίου, τῆς Πελαγονίας καὶ τῶν περιχώρων (Θ. Πέννας).

– Κων. Ἡλιάδου, Μελετήματα Βυζαντινῆς ἐκκλ/κῆς Μουσικῆς (Κ. Χιώλος).

- Δέσπ. Αἰβαζόγλου-Δόβα, Ἡ Δράμα. Ὁ Νεοκλασικισμός στήν ἀστική ἀρχιτεκτονική τῆς πόλης (Κ. Χιώλος)
- Διον. Ἀναγνωστοπούλου, Ξέφωτα καί ἀπόσκια τῆς ζωῆς. Ἱστορίες καί ἀφηγήματα (Κ. Χιώλος).
- Β. Χατζηθεοδωρίδη, Ἡ Κατοχή στήν Ἀν. Μακεδονία-Θράκη (1941-45) (Κ. Χιώλος).
- Γεωργ. Παπανίκου, Ἡ συναδελφικότητα τῶν δικηγόρων Σερρῶν (Κ. Χιώλος).
- Κλόντ Μοσσέ, Ἀλέξανδρος, τό πεπρωμένο ἑνός μύθου. (Κ. Χιώλος).
- Ἀθαν. Μανουσοπούλου, νομάρχου, Μαρτυρίες, γεγονότα, μνήμες (Κ. Χιώλος).
- Δημ. Στασινοῦ, Ἱστορία Σφελινοῦ- αὐτοβιογραφία (Κ. Χιώλος).
- Κυρ. Παπακυριάκου, Νεότερη καί σύγχρονη Ἱστορία τῆς Κοινότητας Ἁγίου Πνεύματος καί τῆς ὁμωνύμου Ἱ. Μονῆς, (Ἀν. Μπέγκος).
- Κ. Παπακυριάκου, Ἱερά Μονή τῆς Ἁγ. Τριάδος Τούμπας (Ἀν. Μπέγκος).

267

ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΣΕΡΡΩΝ-ΜΕΛΕΝΙΚΟΥ*

Τό ἀρχικό Καταστατικό τῆς Ἱστορικήσ καί Λαογραφικήσ Ἐταιρίας Σερρῶν-Μελενίκου ὑπογράφηκε ἀπό τά ἰδρυτικά μέλη της τήν 21η Ἰουλί-
ου 1952.

Ἄκροτελεύτιο ἄρθρο του ἦταν τό ἀκόλουθο:

«Ἐἰς τόν ἄρθρον 39ον. – Τό προσωρινόν Διοικητικόν Συμβούλιον τῆς Ἐται-
ρίας ἐκλεγέν ὑπό τῶν ἰδρυτῶν της, ἀπετελέσθη ἐκ τῶν κάτωθι:

Βασιλείου Σιμωνίδη, Λιλίκας Χρηστομάνου-Καλίνσκη, Πέτρου Πέν-
να, Νατάλη Πέτροβιτς, Ἑλλης Δημοσθένους Ἀγγέλου, Δημητρίου Χόν-
δρου, Οὐμβέρτου Ἀργυροῦ, Κωνσταντίνου Τέγου, Ἰωάννου Πετράκο-
γλου, Μιχαήλ Μεγγρέλη καί Κυριάκου Κιουρτσόγλου.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 21 Ἰουλίου 1952

ΙΔΡΥΤΙΚΑ ΜΕΛΗ

Βασ. Σιμωνίδης, Διαδ. Παύλου 18, Φιλοθέη.
Λιλίκα Χρηστομάνου-Καλίνσκη, Πλουτάρχου 29.
Δημ. Χόνδρος, Πεντέλης 16, Ψυχικό.
Πέτρος Πέννας, Φωκίωνος Νέγρη 21.
Νατάλης Πέτροβιτς, Ἐμμ. Μπενάκη 67.
Κωνστ. Ἀσπρομάλλης, Σταδίου 65.
Δημ. Δασκαλόπουλος, Μενάνδρου 13.
Νέστωρ Ζλάτκος, Πυθίας 3.
Μιλτιάδης Παπάζογλου, Κόνωνος 57.
Ἰωάννης Καπέτης, Λήμνου 31.
Ἀνδρέας Νικολαΐδης, Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος.
Χρῖστος Γώγας, Μαυροματαίων 39
Γεώργιος Βαλαμώτης, Κορυδαλλέως 4.
Κωνσταντῖνος Νάσκος, Σκουφᾶ 28.
Χρῖστος Χριστίδης, Μαυρικίου 8.
Κωνστ. Ἀθ. Τέγος, Ἰ. Δροσοπούλου 116.

---

* Ἡ ὅλη διαδικασία τροποποίησης τοῦ καταστατικοῦ καί ἡ ἀπόδοσή του στή Νεοελληνική γλώσσα εἶναι ἔργο τοῦ Γ. Γραμματέα τῆς Ἐταιρείας Θωμᾶ Π. Πέννα, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε ὁ εἰσηγητής τῆς πρότασης καί συντάκτης τοῦ σχεδίου.

- Τριαντάφυλλος Δ. Θεοδορίδης, Τράπεζα τής Ελλάδος.
 Τζιάρας Μιχαήλ, Κασταλίας 71.
 Έλλη Άγγέλου, Παρμενίδου 2.
 Μεγγρέλης Μιχαήλ, Λεωφ. Συγγρού 195.
 Ίάκωβος Ζαγκαρόλας, Φυλής 249.
 Ούμβέρτος Άργυρός, Ροστάν 35.
 Κώστας Καπέτης, Έθνική Τράπεζα.
 Κυριάκος Κιουρτσόγλου, Πτολεμαΐδος 16.
 Κωνσταντίνος Πούγγουρας, Μανδροκλέους 35.
 Χρήστος Ντινίδης, Βασιλείου Βουλγαροκτόνου 65.
 Βασίλειος Σχοινάς, Ίλλυρίας 10.
 Ί. Δ. Πετράκογλου, Πειραιώς 39.

Στή συνέχεια, τό έν λόγω Καταστατικό έγκρίθηκε και δημοσιεύθηκε μέ τήν ύπ' αριθμόν 12751/1952 απόφαση του Πρωτοδικείου Άθηνών και καταχωρήθηκε στό οικείο βιβλίο τών Σωματείων του Πρωτοδικείου Άθηνών, μέ αύξοντα αριθμό 7244, τήν 17η Φεβρουαρίου 1953.

Κατόπιν τών ύποχρεωτικών τροποποιήσεων πού επέβαλε τό Ν.Δ. 795/1971, τό παραπάνω Καταστατικό έγκρίθηκε και δημοσιεύθηκε μέ τήν ύπ' αριθμόν 671/1972 απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Άθηνών και έπανακαταχωρήθηκε στό οικείο βιβλίο τών Σωματείων του Πρωτοδικείου Άθηνών, μέ αύξοντα αριθμό 2318, τήν 15η Σεπτεμβρίου 1972.

Ήδη ή Γενική Συνέλευση τών τακτικών Μελών τής Ιστορικής και Λαογραφικής Έταιρίας Σερρών-Μελενίκου τροποποιεί τό παραπάνω Καταστατικό στό κείμενο πού ακολουθεί, διατυπωμένο στή Νεοελληνική γλώσσα, όπως αυτή καθορίστηκε γιά τήν Έκπαίδευση και τή Διοίκηση μέ τό Νόμο 309/1976, σύμφωνα και μέ τούς κανόνες του γραπτού έλληνικού λόγου, πού προέρχονται και από τίς διατάξεις του Νόμου 1228/1982 και του σχετικού Προεδρικού Διατάγματος τής 22.4.1982.

Σύσταση-Έπωνυμία-Έδρα-Σκοπός

Άρθρο 1ο. – Μέ τήν έπωνυμία «*Ιστορική και Λαογραφική Έταιρία Σερρών-Μελενίκου*» συστήθηκε έπιστημονικό και πολιτιστικό Σωματείο, μέ έδρα τήν Άθήνα.

Άρθρο 2ο. – Σκοπός του Σωματείου γενικά είναι ή περισυλλογή και ή διάσωση, ή έρευνα και ή μελέτη, ή προβολή και ή διάδοση του ιστορικού, αρχαιολογικού, λαογραφικού και γλωσσικού υλικού γενικά, όπως επίσης τών έθιμων και τών παραδόσεων, τής λαϊκής τέχνης και τών άλλων σχε-

τικῶν κοινωνικῶν καί πολιτισμικῶν γνωρισμάτων καί ἐκδηλώσεων τῆς εὐρύτερης περιοχῆς τῶν Σερρῶν, ὅπως αὐτή παλιά καθοριζόταν ἀπό τά ὅρια τοῦ ἄλλοτε Σαντζακίου (*Διοίκησης-Νομοῦ*) Σερρῶν μέ τούς ὀκτώ Καζάδες (*Επαρχίες*) του, μεταξύ τῶν ὁποίων καί ἐκεῖνος τοῦ Μελενίκου.

Ἄρθρο 3ο. – Ἡ ἐπίτευξη τῶν παραπάνω σκοπῶν τοῦ Σωματείου ἐπιδιώκεται: **α)** Μέ τήν ἴδρυση παραρτημάτων τοῦ Σωματείου στήν πόλη τῶν Σερρῶν ἢ ὅπουδήποτε ἄλλοῦ στήν παραπάνω περιοχὴ τους εἶναι χρήσιμο καί ἐφικτό. **β)** Μέ τήν ἐκδοση περιοδικοῦ συγγράμματος, μέ ὕλη ἱστορικοῦ, ἀρχαιολογικοῦ, λαογραφικοῦ καί γλωσσικοῦ περιεχομένου, ὅπως ἐπίσης ἐθίμων καί παραδόσεων, λαϊκῆς τέχνης καί ἄλλων σχετικῶν κοινωνικῶν καί πολιτισμικῶν γνωρισμάτων καί ἐκδηλώσεων τῆς παραπάνω περιοχῆς. **γ)** Μέ τή δημιουργία συνθηκῶν γιά ἔρευνα, συγγραφή καί δημοσίευση αὐτοτελῶν μελετῶν καί ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν καί ἀπό μὴ μέλη τοῦ Σωματείου, ἐφόσον αὐτές συνάδουν μέ τούς σκοπούς του. **δ)** Μέ τήν ὀργάνωση καί διενέργεια σχετικῶν ἐπιστημονικῶν καί πολιτιστικῶν ἐκδηλώσεων γενικά, ὅπως διαλέξεων, συγκεντρώσεων, ἐκθέσεων, ἐκδρομῶν, περιοδειῶν κ.λπ. **ε)** μέ κάθε ἄλλο νόμιμο καί ἐνδεικνύμενο μέσο, τό ὁποῖο θά κρινόταν κατάλληλο ἀπό τό Διοικητικό Συμβούλιο ἢ τή Γενική Συνέλευση τῶν μελῶν τοῦ Σωματείου.

Ἄρθρο 4ο. – Ἡ σφραγίδα τοῦ Σωματείου φέρει στό κέντρο της, ὡς ἔμβλημα, ἐγγάρακτες ἀπεικονίσεις καί γραπτές παραστάσεις τοῦ ποταμοῦ Στρυμόνα καί τοῦ Λέοντα τῆς Ἀμφίπολης, περιβαλλόμενες μέ τήν ἐπωνυμία: **ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΣΕΡΡΩΝ-ΜΕΛΕΝΙΚΟΥ.**

Ἄρθρο 5ο. – Τό Σωματεῖο ἐορτάζει τήν 29ῆ Ἰουνίου, ἡμέρα πού σηματοδοτεῖ τήν ἀπελευθέρωση τῆς πόλης καί τῆς ὑπαίθρου τῶν Σερρῶν ἀπό τήν μακραίωνη τουρκική κατάκτηση καί τή, μετά ἀπό αὐτήν, ὀλιγόμηνη βουλγαρική κατοχή.

Μέλη-Δικαιώματα, Ὑποχρεώσεις-Κυρώσεις

Ἄρθρο 6ο. – Τά μέλη τοῦ Σωματείου διακρίνονται σέ τακτικά, ἀρωγά καί ἐπίτιμα. Ἡ ἰδιότητα τοῦ μέλους μπορεῖ νά ἀποκτηθεῖ ἀπό κάθε Ἕλληνα ἢ Ἑλληνίδα τό γένος, μέ τήν ἐγγραφή στό Μητρώο τῶν Μελῶν τοῦ Σωματείου, κατόπιν σχετικῆς ἀπόφασης τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου ἢ τῆς Γενικῆς Συνέλευσης τῶν μελῶν τοῦ Σωματείου, σύμφωνα μέ τά παρακάτω.

Ἄρθρο 7ο. – Ὡς **Τακτικά Μέλη** μποροῦν νά ἐκλεγοῦν τά φυσικά πρόσωπα πού κατάγονται ἀπό τήν παραπάνω εὐρύτερη περιοχὴ τῶν Σερρῶν καί εἶτε εἶναι γηγενεῖς ἢ ἔχουν ἀπό 20ετίας ἐγκατασταθεῖ μόνιμα στήν

παραπάνω περιοχή τῶν Σερρῶν, εἴτε εἶναι Σερραῖοι γενικά πού ἔχουν ἐγκατασταθεῖ μόνιμα στήν Ἀθήνα, στόν Πειραιᾶ ἤ στά προάστια τους, ὅπως ἐπίσης, ὁποιοδήποτε ἄλλο φυσικό πρόσωπο ἐπιθυμεῖ καί μπορεῖ νά συντελέσει ἐπωφελῶς στήν ἐκπλήρωση τῶν σκοπῶν τοῦ Σωματείου.

Ἡ ἐκλογή τακτικοῦ μέλους πραγματοποιεῖται—κατόπιν ὑποβολῆς σχετικῆς αἴτησης τοῦ ἐνδιαφερομένου ἢ πρότασης δύο μελῶν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου στόν Πρόεδρο τοῦ Σωματείου—μέ ἀπόφαση τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ἡ ὁποία λαμβάνεται μέ πλειοψηφία τουλάχιστον ἑπτά (7) ἐκ τῶν μελῶν του.

Τά τακτικά μέλη ἔχουν τήν ὑποχρέωση νά τηροῦν τό παρόν Καταστατικό καί τίς ἀποφάσεις τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου καί τῶν Γενικῶν Συνελεύσεων, ὅπως ἐπίσης ἔχουν τό δικαίωμα νά ζητοῦν τήν ἐφαρμογή τους σέ κάθε ἀντίθετη περίπτωση. Ἔχουν, ἐπίσης, τό δικαίωμα τοῦ «ἐκλέγειν καί ἐκλέγεσθαι» στή διοίκηση τοῦ Σωματείου, ἀλλά καί τήν ὑποχρέωση νά μετέχουν στίς Γενικές Συνελεύσεις, στίς συζητήσεις ἐπί ὄλων τῶν θεμάτων γενικά καί στή λήψη τῶν σχετικῶν ἀποφάσεων, συμμετέχοντας στίς σχετικές ψηφοφορίες. Ἔχουν, τέλος, τήν ὑποχρέωση νά μετέχουν στίς ἐκδηλώσεις τοῦ Σωματείου καί νά προσφέρουν σ' αὐτό κάθε δυνατή ἀρωγή γενικά, πρὸς ἐκπλήρωση τῶν σκοπῶν του.

Ἄρθρο 8ο. — Ὡς Ἄρωγά Μέλη μποροῦν νά ἐκλέγονται φυσικά πρόσωπα ἡμεδαπά ἢ ἀλλοδαπά, ἀπό ὁπουδήποτε καταγόμενα καί ὁπουδήποτε διαμένοντα, τά ὁποῖα εἰσφέρουν μέ ὁποιοδήποτε τρόπο στήν ἐκπλήρωση τῶν σκοπῶν τοῦ Σωματείου. Ἡ ἐκλογή τους γίνεται—μετά ἀπό αἴτηση τοῦ ἐνδιαφερομένου ἢ πρόταση δύο μελῶν τοῦ Σωματείου στόν Πρόεδρο— μέ ἀπόφαση τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ἡ ὁποία λαμβάνεται μέ ἀπόλυτη πλειοψηφία τοῦ συνόλου τῶν μελῶν του.

Τά ἀρωγά μέλη ἔχουν ὅλα τά δικαιώματα καί τίς ὑποχρεώσεις τῶν τακτικῶν μελῶν, πλὴν τοῦ δικαιώματος τοῦ «ἐκλέγειν καί ἐκλέγεσθαι» καί τῆς ὑποχρέωσης καταβολῆς συνδρομῶν.

Ἄρθρο 9ο. — Ὡς Ἐπίτιμα μέλη μποροῦν νά ἐκλέγονται φυσικά πρόσωπα ἡμεδαπά ἢ ἀλλοδαπά ἀπό ὁπουδήποτε καταγόμενα καί ὁπουδήποτε διαμένοντα, τά ὁποῖα προσέφεραν ἀξιόλογες ὑπηρεσίες στήν ἐκπλήρωση καί ὀλοκλήρωση τῶν σκοπῶν τοῦ Σωματείου ἢ ἔχουν πνευματικό γενικά κῦρος καί μποροῦν νά προσφέρουν διακεκριμένες ὑπηρεσίες στό ἔργο τοῦ Σωματείου.

Σέ ἰδιαίτερα ἐξαιρετικές περιπτώσεις, πλέον τῶν παραπάνω, μπορεῖ νά ἀπονέμεται «τιμῆς ἔνεκεν» ὁ τίτλος τοῦ «Ἐπίτιμου Προέδρου» τοῦ Σωματείου.

Ἡ ἐκλογή Ἐπίτιμου Μέλους ἢ ἡ ἀπονομή τοῦ τίτλου τοῦ Ἐπίτιμου

Προέδρου γίνεται – κατόπιν σχετικής πρότασης τριῶν (3) μελῶν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου πρὸς τὸν Πρόεδρο–μέ ἀπόφαση τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ἡ ὁποία λαμβάνεται μέ πλειοψηφία τουλάχιστον ἑπτὰ (7) ἐκ τῶν μελῶν του. Ἡ ἀπόφαση τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου γιὰ ἀπονομή τοῦ τίτλου τοῦ Ἐπίτιμου Προέδρου πρέπει νά ἐγκριθεῖ μέ ἀπόφαση τῆς Γενικῆς Συνέλευσης πού θά ἀκολουθήσει.

Τά Ἐπίτιμα Μέλη ἢ Πρόεδροι ἔχουν ὅλα τὰ δικαιώματα τῶν τακτικῶν μελῶν, πλὴν τοῦ δικαιώματος τοῦ «ἐκλέγειν καί ἐκλέγεσθαι», καί οὐδεμία οἰκονομική ὑποχρέωση, πλὴν αὐτοβούλων δωρεῶν τους πρὸς τό Σωματεῖο.

Ἄρθρο 10ο. – Οἱ ἀποφάσεις τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου καί τῆς Γενικῆς Συνέλευσης γιὰ τὴν ἐκλογή ὁποιασδήποτε κατηγορίας μέλους τοῦ Σωματείου ἢ τῆς Διοίκησής του λαμβάνονται μέ μυστική ψηφοφορία.

Ἄρθρο 11ο. – Τό Διοικητικό Συμβούλιο ἀναγγέλλει ἐγγράφως σέ κάθε νεοεκλεγμένο μέλος τὴν ἐκλογή του καί τὴν ἐγγραφή του στό Μητρώο τῶν Μελῶν τοῦ Σωματείου, συναποστέλλοντας ἀντίτυπο τοῦ Καταστατικοῦ καί ὅ,τι ἄλλο ἐνημερωτικό ἢ ἀναγκαῖο ἐγγραφο ἢ ἔντυπο γενικά ἐνδείκνυται.

Ἄρθρο 12ο. – Συνδρομές: Τά τακτικά μέλη ὑποχρεοῦνται νά καταβάλλουν ἐφάπαξ ὡς δικαίωμα ἐγγραφῆς τους τό ποσό τῶν πέντε (5) εὐρώ καί ὡς ἐτήσια συνδρομή τους τό ποσό τῶν δέκα (10) εὐρώ.

Τά παραπάνω ποσά μποροῦν νά ἀναπροσαρμόζονται ὁποτεδήποτε μέ σχετική ἐκτελεστή ἀπόφαση τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ἡ ὁποία ὑπόκειται στὴν ἐγκριση τῆς Γενικῆς Συνέλευσης πού θά ἀκολουθήσει.

Ἄρθρο 13ο. – Μέλος πού καθυστερεῖ τὴ συνδρομὴ του, στερεῖται τοῦ δικαιώματος παράστασής του γενικά στὶς Γενικές Συνελεύσεις καί τοῦ «ἐκλέγειν καί ἐκλέγεσθαι».

Μέλος πού καθυστερεῖ τὴν καταβολὴ τοῦ ἐφάπαξ δικαιώματος ἐγγραφῆς ἢ δύο ἐτήσιων συνδρομῶν του, θεωρεῖται ὅτι ἔχει ὑποβάλει τὴν παραίτησή του καί διαγράφεται ἀπὸ μέλος τοῦ Σωματείου, χωρὶς νά κληθεῖ σέ ἀπολογία, μετὰ ἀπὸ σχετικὴ ἀπόφαση τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ἡ ὁποία σημειώνεται στό Μητρώο Μελῶν τοῦ Σωματείου παραπλευρῶς τῆς ἐγγραφῆς του ὡς μέλους.

Ἄρθρο 14ο. – Πειθαρχικά παραπτώματα τῶν μελῶν γενικά τοῦ Σωματείου εἶναι: α) Ἡ μὴ τήρηση τῶν διατάξεων τοῦ παρόντος Καταστατικοῦ καί τῶν ἀποφάσεων τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου ἢ τῶν Γενικῶν Συνελεύσεων καί β) Κάθε ἄλλη ἐνέργεια γενικά πού βλάπτει τὰ συμφέροντα τοῦ Σωματείου ἢ ἡ ὑπαρξη σπουδαίου λόγου, κατόπιν σχετικῆς διαπίστωσης ἀπὸ τὴ Γενικὴ Συνέλευση, ἢ ὅπως ἄλλως ὀρίζει ὁ Νόμος.

Άρθρο 15ο. – Οί κυρώσεις πού επιβάλλονται κατά μελῶν παραβατῶν γενικά εἶναι: α) Ἡ ἐπίπληξη καί β) Ἡ ἀποβολή καί διαγραφή ἀπό μέλος τοῦ Σωματείου.

Άρθρο 16ο. – Ἡ πειθαρχική ἐξουσία ἀσκεῖται ἐπί τῶν μελῶν τοῦ Σωματείου ἀπό τό Διοικητικό Συμβούλιο καί ἐπί τῶν μελῶν αὐτοῦ (τοῦ Δ.Σ.) ἀπό τή Γενική Συνέλευση ἢ ὅπως ὀρίζει ὁ Νόμος.

Πρὶν ἀπό τή λήψη κάθε σχετικῆς ἀπόφασης γιά τυχόν ἐπιβολή κύρωσης, τό μέλος καλεῖται σέ ἀπολογία, ἀφοῦ τοῦ δοθεῖ εὐλογία σχετική προθεσμία.

Οἱ σχετικές ἀποφάσεις λαμβάνονται μέ μυστική ψηφοφορία καί πλειοψηφία τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τουλάχιστον ἐπτά (7) ἐκ τῶν μελῶν του καί τῆς Γενικῆς Συνέλευσης μέ ποσοστό τουλάχιστον ἐξήντα τέσσερα στά ἑκατό (64%) ἀπό τό σύνολο τῶν δικαιουμένων νά παρίστανται μελῶν, στά ὁποῖα δέν ἐπιτρέπεται νά μετέχει τό ὑπό κατηγορία μέλος.

Άρθρο 17ο. – Ἀποχώρηση: Κάθε μέλος ἔχει δικαίωμα νά ἀποχωρήσει ὅποτεδήποτε ἀπό τό Σωματεῖο. Ἡ διαγραφή του ἀπό μέλος τοῦ Σωματείου σημειώνεται στό Μητρώο τῶν Μελῶν, παραπλεύρως τῆς ἐγγραφῆς του ὡς μέλους, μέ τήν ἐνυπόγραφη γνωστοποίηση τῆς ἀποχώρησής του πρὸς τό Διοικητικό Συμβούλιο.

Άρθρο 18ο. – Ὅσοι ἔπαψαν γιά ὁποιοδήποτε λόγο νά εἶναι μέλη τοῦ Σωματείου στεροῦνται πλέον τή σχετική ιδιότητα καί δέν ἔχουν γενικά κανένα δικαίωμα, οὔτε καμία ἀπαίτηση στήν περιουσία του. Ὅφείλουν, ὅμως, νά καταβάλουν τή συνδρομή τους γιά τά ἔτη πού διετελέσαν μέλη.

Δωρητές καί Εὐεργέτες

Άρθρο 19ο. – Φυσικά ἢ νομικά πρόσωπα (πλὴν τοῦ Δημοσίου καί Δημοσίων Ὄργανισμῶν γενικά) ἀνακηρύσσονται μέ ἀπόφαση τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου: **Δωρητές**, ὅσα προσφέρουν στό Σωματεῖο ἀπό ἑξακόσια (600) ἕως δύο χιλιάδες πεντακόσια (2.500) εὐρώ. **Εὐεργέτες**, ὅσα προσφέρουν ἀπό δύο χιλιάδες πεντακόσια ἕνα (2.501) ἕως πέντε χιλιάδες (5.000) εὐρώ, καί **Μεγάλοι Εὐεργέτες**, ὅσα προσφέρουν ἄνω τῶν πέντε χιλιάδων (5.000) εὐρώ.

Τά παραπάνω ποσά μποροῦν νά ἀναπροσαρμόζονται ὅποτεδήποτε μέ σχετική ἀπόφαση τῆς Γενικῆς Συνέλευσης.

Τά ὀνόματα τῶν Δωρητῶν, Εὐεργετῶν καί Μεγάλων Εὐεργετῶν ἀναγράφονται σέ ἀντίστοιχους πίνακες, ἀναρτημένους στήν αἴθουσα συνεδριάσεων τοῦ Σωματείου, ὅπως ἐπίσης καί στόν ἐκάστοτε ἐπίκαιρο τόμο τοῦ περιοδικοῦ συγγράμματος τοῦ Σωματείου «Σερραϊκά Χρονικά».

Διοίκηση

Άρθρο 20ό. – Τό Σωματείο διοικείται από ένδεκαμελές Διοικητικό Συμβούλιο, τό όποιο άπαρτίζεται από τόν Πρόεδρο, δύο Άντιπροέδρους, τόν Γενικό Γραμματέα, τόν Ταμία, τόν Έφορο και πέντε Συμβούλους.

Τό Διοικητικό Συμβούλιο εκλέγεται μέ μυστική ψηφοφορία ανά τριετία από τή γενική Συνέλευση και άποτελείται από τακτικά μέλη του Σωματείου, τά όποια είναι Έλληνες πολίτες και έχουν εκπληρώσει όλες γενικά τίς οικονομικές ύποχρεώσεις τους προς τό Σωματείο. Μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου εκλέγονται κατά σειράν τά έντεκα (11) πρώτα πλειοψηφήσαντα. Σέ περίπτωση ίσοψηφίας τών τελευταίων, γίνεται κλήρωση μεταξύ τους.

Η ύποψηφιότητα για μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου ύποβάλλεται έγγραφως στον Γενικό Γραμματέα τό άργότερο πέντε (5) πλήρεις έργασιμες ήμέρες πριν από τή Γενική Συνέλευση, ώστε να καταρτιστεί έγκυρα και να εκτυπωθεί έγκαιρα τό σχετικό ψηφοδέλτιο.

Δέν επιτρέπεται να μετέχουν στο Διοικητικό Συμβούλιο πρόσωπα συγγενικά μεταξύ τους μέχρι και του τετάρτου (4) βαθμού γενικά.

Η θητεία του Διοικητικού Συμβουλίου διαρκεί έως ότου τό νεοεκλεγέν Διοικητικό Συμβούλιο συγκροτηθεί σε σώμα, όποτε και αρχίζει άμέσως ή λειτουργία του.

Άρθρο 21ο. – Ταυτόχρονα μέ τά παραπάνω έντεκα τακτικά μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου εκλέγονται και έπτά (7) αναπληρωματικά, από τά όποια θά αναπληρωθούν εκείνα από τά τακτικά, πού για όποιονδήποτε τυχόν λόγο εξέλθουν από τό Διοικητικό Συμβούλιο πριν από τή λήξη τής θητείας τους. Στην περίπτωση αυτή προηγούνται τά πλειοψηφήσαντα μέλη και σε περίπτωση ίσοψηφίας τους όποια εκλεγούν από τό Διοικητικό Συμβούλιο μέ μυστική ψηφοφορία κατά πλειοψηφία.

Άρθρο 22ο. – Τά εκάστοτε εκλεγόμενα τακτικά μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου συγκαλούνται από τό μέλος εκείνο πού πλειοψήφησε, έντός δέκα πέντε (15) ήμερών από τήν εκλογή τους, και εκλέγουν μεταξύ τους μέ μυστική ψηφοφορία και άπόλυτη πλειοψηφία τόν Πρόεδρο, τούς δύο Άντιπροέδρους, τόν Γενικό Γραμματέα, τόν Ταμία και τόν Έφορο, όποτε άμέσως συγκροτούνται σε σώμα.

Σέ περίπτωση πού κριθεί άναγκαίο, τό Διοικητικό Συμβούλιο μπορεί όποτεδήποτε να εκλέξει – κατά τή διάρκεια τής θητείας του και από τά μέλη του- Εϊδικό Γραμματέα για άρωγό του Γενικού Γραμματέα ή αναπληρωτή του σε περίπτωση κωλύματος.

Άρθρο 23ο. – Τό Διοικητικό Συμβούλιο συνεδριάζει τακτικά συνήθως

μιά φορά κάθε μήνα, σέ ημέρα και ώρα πού ἔχει προαποφασίσει, καί ἔκτακτα μέ πρόσκληση τοῦ Προέδρου, ὅποτεδήποτε τό κρίνει αὐτός ἀναγκαῖο ἢ ἀμέσως μετά ἀπό αἴτηση τριῶν (3) τουλάχιστον μελῶν του. Ἡ πρόσκληση πρέπει νά γίνεται τουλάχιστον δύο (2) πλήρεις ἡμέρες πρὶν ἀπό τήν ἔκτακτη συνεδρίαση.

Τό Διοικητικό Συμβούλιο συνεδριάζει σέ ἀπαρτία, ὅταν παρίστανται τουλάχιστον ἑπτά (7) ἀπό τά μέλη του.

Τό Διοικητικό Συμβούλιο, συνεδριάζοντας σύμφωνα μέ τά παραπάνω, ἀποφασίζει καί φροντίζει γιά κάθε εἶδους ζητήματα πού ἀφοροῦν τήν προαγωγή τοῦ σκοποῦ καί γενικά τῶν συμφερόντων τοῦ Σωματείου, τήν ἐφαρμογή καί ἐκτέλεση τῶν διατάξεων τοῦ παρόντος Καταστατικοῦ, τῶν ἐκάστοτε ἀποφάσεων του καί ἐκείνων τῶν Γενικῶν Συνελεύσεων.

Τό Διοικητικό Συμβούλιο, ἐπίσης, ἀσκεῖ τή διαχείριση τοῦ Σωματείου, καταρτίζει τά προγράμματα τῶν δραστηριοτήτων του καί μερμινᾶ γιά τή σωστή καί λυσιτελῆ ἐφαρμογή τους. Τελεῖ, γενικά, ὑπό τόν ἔλεγχο τῆς Γενικῆς Συνέλευσης, ἀπό τήν ὁποία καί μόνον ἀπαλλάσσεται τῶν εὐθυνῶν του κατά περίπτωση.

Οἱ ἀποφάσεις τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου λαμβάνονται μέ ἀπόλυτη πλειοψηφία τῶν παρισταμένων μελῶν του, ἐκτός τῶν περιπτώσεων κατά τίς ὁποῖες ὀρίζεται διαφορετικά στό παρόν. Σέ περίπτωση ἰσοψηφίας ὑπερισχύει ἡ ψῆφος τοῦ Προέδρου ἢ ἐκείνου πού τόν ἀντικαθιστᾶ.

Ἄρθρο 24ο. – Ὅποιοδήποτε μέλος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, τό ὁποῖο δέν προσέρχεται σέ τρεῖς συνεχεῖς συνεδριάσεις του καί καλούμενο κατόπιν ἐγγράφως δέν προσέρχεται καί κατά τήν τέταρτη ἢ δέ δικαιολογεῖ ἐπαρκῶς κάθε μή προσέλευσή του, θεωρεῖται ὅτι ὑπέβαλε τήν παραίτησή του, ὅποτε παύεται μέ ἀπόφαση τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου καί ἀντικαθίσταται ἀπό ἀναπληρωματικό μέλος, πού ἐκλέγεται ἀμέσως κατά τήν ἴδια συνεδρίαση.

Ἄρθρο 25ο. – Σέ περίπτωση παραίτησης ὁλόκληρου τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ἡ ὑποβολή της ἀνακοινώνεται ταυτόχρονα μέ τήν πρόσκληση πρὸς τά μέλη τοῦ Σωματείου σύγκλησης ἐντός 15 ἡμερῶν, ἔκτακτης Γενικῆς Συνέλευσης γιά τήν ἐκλογή νέου. Μέχρι τήν ἐκλογή τοῦ νέου Διοικητικοῦ Συμβουλίου καί συγκρότησής του σέ σῶμα ὑποχρεωτικά ἀσκεῖ τά καθήκοντά του τό Διοικητικό Συμβούλιο πού τελεῖ ὑπό παραίτηση.

Ἄρθρο 26ο. – Ὁ Πρόεδρος ἀντιπροσωπεύει τό Σωματεῖο ἐξώδικα καί δικαστικά, στά πλαίσια τοῦ Νόμου καί τοῦ παρόντος Καταστατικοῦ, σέ ὅλες γενικά τίς σχέσεις καί ἐνέργειες μέ κάθε φυσικό ἢ νομικό πρόσωπο δημοσίου ἢ ιδιωτικοῦ δικαίου, ἡμεδαπό ἢ ἀλλοδαπό, τό Ἑλληνικό Δημό-

σιο καί γενικά Δημόσιους Ὄργανισμούς, Ἀρχές καί Δικαστήρια ὅποι-
οδήποτε βαθμοῦ καί δικαιοδοσίας.

Ὁ Πρόεδρος, πλέον τῶν λοιπῶν ἀρμοδιοτήτων καί καθηκόντων του,
πού ἀναφέρονται γενικά στό παρόν, συντάσσει τήν ἡμερήσια διάταξη ἢ
τήν πρόσκληση μέ τά πρός συζήτηση θέματα, προεδρεύει τῶν συνεδριάσε-
ων τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου καί τῶν Γενικῶν Συνελεύσεων (ἐκτός ἂν
ἡ Γενική Συνέλευση ἐκλέξει ἄλλον ἀπό τά συμμετέχοντα τακτικά μέλη),
ἐνώπιον τῶν ὁποίων (Γενικῶν Συνελεύσεων) λογοδοτεῖ ὡς ἐκπρόσωπος
τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου γιά τά πεπραγμένα τοῦ διαχειριστικοῦ ἔτους
πού ἔληξε καί, ἂν χρειαστεῖ, μπορεῖ νά ἀναθέτει τήν ἀνάπτυξη θεμάτων
καί σχετικῶν προτάσεων σέ μέλη-εισηγητές. Ἐπικυρώνει ὅλα, γενικά, τά
ἔγγραφα τοῦ Σωματείου, τά πρακτικά τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου καί
τῶν Γενικῶν Συνελεύσεων καί τά ἀντίγραφα τους, ὑπογράφοντάς τα μετά
τοῦ Γενικοῦ Γραμματέα.

Ἄρθρο 27ο. – Οἱ Ἀντιπρόεδροι παρακολουθοῦν τή σχετική μέ τούς
σκοπούς τοῦ Σωματείου ἐπιστημονική, πνευματική καί πολιτιστική κίνηση
καί προβαίνουν σέ σχετικές ἐνημερωτικές ἀνακοινώσεις καί εἰσηγήσεις
πρός τό Διοικητικό Συμβούλιο.

Σέ περίπτωση ἀπουσίας ἢ κωλύματος τοῦ Προέδρου, ἕνας ἀπό τούς
δύο Ἀντιπροέδρους τόν ἀντικαθιστᾷ σέ ὅλα τά δικαιώματα καί τίς ὑπο-
χρεώσεις του. Ἄν κριθεῖ ἀναγκαῖο, οἱ ἀρμοδιότητες τῶν Ἀντιπροέδρων
καθορίζονται εἰδικότερα μέ σχετική ἀπόφαση τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου.

Ἄρθρο 28ο. – Ὁ Γενικός Γραμματέας ἔχει τήν ἐπιμέλεια καί φροντίδα
γιά τή σύνταξη καί τήρηση τῶν πρακτικῶν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου
καί τῶν Γενικῶν Συνελεύσεων (ἐκτός ἂν, σέ εἰδικές περιπτώσεις πού ἐπι-
βάλλεται, ἐκλεγεῖ ἄλλος προσωρινά), τοῦ Μητρώου τῶν μελῶν, τοῦ πρω-
τοκόλλου ἐξερχομένων καί εἰσερχομένων ἐγγράφων, τοῦ ἀρχείου καί γενι-
κά κάθε ἄλλου σχετικοῦ ἐγγράφου, ἐντύπου κ.λπ., ὅπως ἐπίσης γιά τή
συντήρηση, ταξινόμηση, καταγραφή καί διαφύλαξή τους καί γιά τή διε-
νέργεια ὅλων τῶν ἀπαιτούμενων σχετικῶν διατυπώσεων.

Συνηγογράφει μέ τόν Πρόεδρο καί σφραγίζει μέ τή σφραγίδα τοῦ
Σωματείου – τήν ὁποία φυλάσσει- ὅλα γενικά τά ἔγγραφα, πρακτικά καί
ἀποφάσεις τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου καί τῶν Γενικῶν Συνελεύσεων.

Προϊσταται τοῦ ἐργαζομένου προσωπικοῦ τῶν γραφείων τοῦ Σωμα-
τείου καί φυλάσσει κάθε μή χρηματικό ἀντικείμενο, πού ἀνήκει στό Σωμα-
τεῖο.

Παρακολουθεῖ καί εἰσηγεῖται στό Διοικητικό Συμβούλιο ὅτιδήποτε
σχετικό μέ τήν καλύτερη λειτουργία καί προβολή τοῦ Σωματείου γενικά.

Σέ περίπτωση έκλογης Ειδικού Γραμματέα, τά καθήκοντα αὐτοῦ καθορίζονται ἀπό τό Γενικό Γραμματέα καί ἐγκρίνονται ἀπό τό Διοικητικό Συμβούλιο.

Ἄρθρο 29ο. – Ὁ Ταμίας ἔχει τήν ἐπιμέλεια καί εὐθύνη τῆς διενέργειας ὄλων γενικά τῶν ἀναγκαίων λογιστικῶν καί λοιπῶν πράξεων, σχετικῶν μέ τήν οἰκονομική διαχείριση καί λογιστική ἀπεικόνιση τοῦ Σωματείου, ὅπως ἐπίσης καί ὄλων τῶν ἀπαιτούμενων σχετικῶν διατυπώσεων καί παραστάσεων.

Ἐνδεικτικά: Τηρεῖ ὅλα γενικά τά ἀπαιτούμενα βιβλία, θεωρημένα καί ὑπογραμμένα ἀπό τόν Πρόεδρο, στά ὁποῖα διενεργεῖ ὅλες γενικά τίς εἰσπράξεις – ἀποδίδοντας ἀντίστοιχες ἐνυπόγραφες ἀπό αὐτόν διπλότυπες ἀποδείξεις, ἀριθμημένες καί σφραγισμένες μέ τή σφραγίδα τοῦ Σωματείου- καί τίς ἀναγκαῖες πληρωμές, τηρώντας ὅλα γενικά τά σχετικά δικαιολογητικά. Ὑποχρεοῦται νά καταθέτει ἀμέσως κάθε χρηματικό ποσό, πού ἀνήκει στό Σωματεῖο, σέ σχετικό λογαριασμό νόμιμα ἀναγνωρισμένης Τράπεζας. Κάθε ἀνάληψη χρημάτων ἀπό τόν παραπάνω λογαριασμό γίνεται κατόπιν ἐγγραφῆς ἐντολῆς τοῦ Προέδρου πρὸς τόν Ταμία, συνυπογραμμένης ἀπό τόν συμφωνοῦντα Γενικό Γραμματέα. Παρουσιάζει στό Διοικητικό Συμβούλιο, ὅποτεδήποτε τοῦ ζητηθεῖ, τόν μέχρι τότε ἰσολογισμό καί ἀπολογισμό, παρέχοντας κάθε σχετική ἐνημέρωση. Συντάσσει κάθε ἀναγκαῖο γενικά ἐγγραφο, σχετικό μέ τήν οἰκονομική διαχείριση καί λογιστική κατάσταση τοῦ Σωματείου, πρὸς ὑποβολή σέ ὁποιοδήποτε γενικά τρίτο πρόσωπο, ὅπως ἐπίσης, στό τέλος κάθε οἰκονομικοῦ καί διαχειριστικοῦ ἔτους, συντάσσει τόν ἀντίστοιχο ἰσολογισμό καί ἀπολογισμό τοῦ ἔτους πού πέρασε καί τόν προϋπολογισμό τοῦ ἔτους πού θά ἀκολουθήσει καί τούς παρουσιάζει στό Διοικητικό Συμβούλιο πρὸς ἐγκριση.

Κατόπιν αὐτοῦ, σέ κάθε τακτική Γενική Συνέλευση παρουσιάζει τούς παραπάνω ἰσολογισμούς, ἀπολογισμούς καί προϋπολογισμούς καί ἐκθέτει τήν ἀντίστοιχη οἰκονομική διαχείριση καί λογιστική κατάσταση τοῦ Σωματείου.

Σέ περίπτωση πού κριθεῖ ἀναγκαῖο, τό Διοικητικό Συμβούλιο μπορεῖ ὅποτεδήποτε νά ἐκλέξει ἀπό τά μέλη του ἀναπληρωτή ἢ νέο Ταμία, ὅπως ἐπίσης νά ἐγκρίνει τήν παροχή, ἔναντι ἀμοιβῆς, σχετικῆς βοήθειας στό ἔργο τοῦ Ταμῖα, ἀπό τρίτο κατάλληλο πρόσωπο.

Ἄρθρο 30ό . – Ὁ Ἔφορος εἰσηγεῖται ὅ,τι συμβάλλει στήν καλύτερη προβολή τοῦ Σωματείου, μεριμνᾷ γιά τόν καταρτισμό καί τή σωστή λειτουργία βιβλιοθήκης τοῦ Σωματείου, σέ συγγράμματα σχετικά μέ τούς σκοπούς του, ὅπως ἐπίσης καί γιά τή διάθεση τοῦ περιοδικοῦ συγγράμματος «Σερραϊκά Χρονικά» ἢ ἄλλων ἐντύπων τοῦ Σωματείου.

Ἐποπτεύει τήν ὀργάνωση καί διενέργεια ὄλων γενικά τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ Σωματείου, πού ἀποφάσισε τό Διοικητικό Συμβούλιο ἢ ἡ Γενική Συνέλευση.

Ἄρθρο 31ο. – Τό Διοικητικό Συμβούλιο, μετά τήν παραπάνω ἔγκριση τοῦ ἰσολογισμοῦ καί ἀπολογισμοῦ καί πρὶν τοὺς ὑποβάλει στή Γενική Συνέλευση γιά ἔγκριση, τοὺς ἐπιδίδει στήν Ἐλεγκτική Ἐπιτροπή πρὸς ἔλεγχο, ἢ ὁποία κατόπιν αὐτοῦ συντάσσει τή σχετική ἔκθεσή της πρὸς τή Γενική Συνέλευση.

Ἄρθρο 32ο. – Τό Διοικητικό Συμβούλιο, γιά ἀποτελεσματικότερη διεξαγωγή τῶν ἔργων τοῦ Σωματείου, μπορεῖ νά καταρτίζει εἰδικές ἐπιτροπές, στίς ὁποῖες προεδρεύει ἓνα μέλος του καί μποροῦν νά μετέχουν καί τακτικά μέλη τοῦ Σωματείου.

Στίς ἐπιτροπές αὐτές ἀναθέτονται ζητήματα ἢ καθήκοντα, τῶν ὁποίων ἢ ἔρευνα καί ἢ μελέτη ἢ ἢ ἐκτέλεση ἀπαιτεῖ ἀντίστοιχα εἰδικές γνώσεις καί συλλογική δράση.

Ἄρθρο 33ο. – Εἰδικά γιά τήν ἐπιμέλεια τῆς ἔκδοσης τοῦ περιοδικοῦ συγγράμματος «Σερραϊκά Χρονικά» καί τῶν ἄλλων δημοσιευμάτων τοῦ Σωματείου, τό Διοικητικό Συμβούλιο ἐκλέγει τριμελῆ ἐπιτροπή, τῆς ὁποίας δύο τουλάχιστον μέλη πρέπει νά προέρχονται ἀπό τά μέλη του. Ἡ ἐπιτροπή αὐτή ἀποτελεῖ καί τήν κριτική ἐπιτροπή ὄλων γενικά τῶν δημοσιευμάτων τοῦ Σωματείου.

Ἄρθρο 34ο. – Τό Διοικητικό Συμβούλιο μπορεῖ, μέ πλειοψηφία τουλάχιστον ἐπτά (7) ἐκ τῶν μελῶν του, νά ἀπονέμει σέ φυσικά ἢ νομικά πρόσωπα (πλὴν τοῦ Δημοσίου καί Δημοσίων Ὄργανισμῶν) τιμητικές διακρίσεις (ἐπαίνους, μετάλλια κ.ἄ.) γιά σημαντικές ἐνέργειές τους πρὸς τήν Ἱστορική καί Λαογραφική Ἐταιρία Σερρῶν-Μελενίκου ἢ τήν περιοχὴ τῶν Σερρῶν καί τοὺς Σερραῖους γενικά.

Γενικές Συνελεύσεις

Ἄρθρο 35ο. – Ἡ Γενική Συνέλευση τῶν μελῶν τοῦ Σωματείου εἶναι τό ἀνώτερο ὄργανό του καί ἀποφασίζει γιά ὁποιοδήποτε ἀνεξαιρέτως σχετικό μέ τό Σωματεῖο ζήτημα, σύμφωνα μέ τίς σχετικές διατάξεις τοῦ παρόντος Καταστατικοῦ καί τοῦ Νόμου.

Οἱ νόμιμες ἀποφάσεις τῆς Γενικῆς Συνέλευσης ὑποχρεώνουν ὅλα τά μέλη, ἀκόμα καί ἐκεῖνα πού ἀντιτίθενται ἢ ἀπουσιάζουν.

Ἄρθρο 36ο. – Οἱ Γενικές Συνελεύσεις διακρίνονται σέ τακτικές καί ἔκτακτες.

Συγκαλοῦνται, ἢ τακτικὴ κατ' ἔτος, τόν μήνα Μάιο, καί ἢ ἔκτακτη

όποτεδήποτε και έφóσον αυτό κριθεί άναγκαίο από τόν Πρόεδρο, ή τρία τουλάχιστον μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου ή τό ένα πέμπτο των τακτικών μελών του Σωματείου, πού έχουν δικαίωμα νά παρίστανται σέ Γενική Συνέλευση κατόπιν αίτησής τους προς τόν Πρόεδρο, στην όποία αναγράφονται τά προς συζήτηση θέματα και ό λόγος του έκτάκτου.

Τά μέλη συνέρχονται στίς Γενικές Συνελεύσεις, αυτόπροσώπως ή μέ αντιπρόσωπο, μετά από πρόσκληση του Προέδρου, ή όποία τους αποστέλλεται πριν από δέκα πέντε (15) τουλάχιστον πλήρεις ήμέρες για τακτική Γενική Συνέλευση και πριν από δέκα (10) ήμέρες για έκτακτη.

Στήν παραπάνω πρόσκληση πρέπει νά αναγράφονται ό τόπος και ό χρόνος σύγκλησης, όπως επίσης και τά προς συζήτηση θέματα. Οί προσκαλούντες έχουν τή δυνατότητα – έφóσον τό κρίνουν άναγκαίο – νά περιληφθεί επίσης στην πρόσκληση ότι, αν δέν επιτευχθεί άπαρτία, ή Γενική Συνέλευση θά συνέλθει και πάλι χωρίς άλλη πρόσκληση μετά από επτά ήμέρες, τήν ίδια ήμέρα τής επόμενης εβδομάδας, στον ίδιο τόπο και χρόνο μέ τά ίδια θέματα, όποτε θά υπάρξει άπαρτία όσαδήποτε μέλη και αν παρασταθούν. Στην πρόσκληση για τακτική Γενική Συνέλευση πρέπει άπαραίτητα νά αναγράφονται ως θέματα και ή ύποβολή του ισολογισμού και άπολογισμού του έτους πού πέρασε, μετά του προϋπολογισμού του νέου έτους, ή ανακοίνωση τής έκθεσης τής Έλεγκτικής Έπιτροπής για τά άποτελέσματα του έλέγχου της στον παραπάνω ισολογισμό και άπολογισμό και διενέργεια ψηφοφορίας για τήν έγκρισή τους.

Άρθρο 37ο. – Η έναρξη κάθε Γενικής Συνέλευσης γίνεται μέ προεδρεύοντα τόν Πρόεδρο του Σωματείου, ό όποιος έλέγχει και διαπιστώνει τήν ύπαρξη άπαρτίας.

Η Γενική Συνέλευση βρίσκεται σέ άπαρτία, όταν παρίσταται τουλάχιστον τό ένα τέταρτο του συνόλου των τακτικών μελών του Σωματείου. Τά μέλη του Σωματείου έγκυρα παρίστανται, αποφασίζουν και ψηφίζουν στίς Γενικές Συνελεύσεις, έφóσον έχουν εκπληρώσει όλες τίς οικονομικές υποχρεώσεις τους προς τό Σωματείο.

Οί άποφάσεις των Γενικών Συνελεύσεων είναι έγκυρες, όταν λαμβάνονται τουλάχιστον μέ άπόλυτη πλειοψηφία των παρισταμένων μελών, εκτός αν όρίζεται διαφορετικά στο παρόν Καταστατικό ή τό Νόμο. Σέ περίπτωση ίσοψηφίας, τό θέμα άπορρίπτεται, μπορεί όμως νά επαναφερθεί σέ επόμενη Γενική Συνέλευση.

Μετά τή διαπίστωση άπαρτίας, ή Γενική Συνέλευση – στην όποία μπορεί στή συνέχεια αντί του Προέδρου του Σωματείου νά εκλεγεί και νά προ-

εδρεύσει άλλο μέλος της – χωρεί στή συζήτηση τῶν θεμάτων τῆς πρόσκλησης καί τή λήψη τῶν σχετικῶν ἀποφάσεων.

Ἀπόφαση γιά θέμα πού δέν ἀναγράφεται στήν πρόσκληση εἶναι ἄκυρη, ἐκτός ἂν εἶναι παρόντα ὅλα ἀνεξαιρέτως τά μέλη τοῦ Σωματείου, πού ἔχουν δικαίωμα νά παρασταθοῦν καί νά ψηφίσουν.

Μέλος, τό ὁποῖο δικαιούται νά συμμετάσχει σέ Γενική Συνέλευση ἀλλά δέν μπορεῖ νά παρασταθεῖ αὐτοπροσώπως, ἔγκυρα ἀντιπροσωπεύεται ἀπό ἄλλο μέλος – πού, βέβαια, ἔχει καί αὐτό δικαίωμα νά παρασταθεῖ καί νά ψηφίσει- τό ὁποῖο καί ψηφίζει γι' αὐτό, ἐφόσον καταθέσει στόν Πρόεδρο σχετική ἐνυπόγραφη ἐξουσιοδότηση.

Τό αὐτό παριστάμενο μέλος τοῦ Σωματείου δέν μπορεῖ νά ἀντιπροσωπεύσει πλέον τῶν δύο ἄλλων μελῶν πού ἀδυνατοῦν νά παρασταθοῦν αὐτοπροσώπως.

Ἄρθρο 38ο. – Ἡ Γενική Συνέλευση μπορεῖ νά ἀπονείμει τιμητικά σέ μέλος τοῦ Σωματείου, πού ἔχει διακριθεῖ στή διοίκηση – ἐφόσον δέ μετέχει πλέον σ' αὐτήν- καί γιά τήν προσφορά του στό Σωματεῖο, τόν τίτλο τοῦ «Ἐπίτιμο» μέ τήν ιδιότητα πού εἶχε στή διοίκηση.

Ἄρθρο 39ο. – Κατά τίς ἀνά τριετία ἀρχαιρεσίες γιά τήν ἐκλογή νέου Διοικητικοῦ Συμβουλίου ἐκλέγεται ταυτόχρονα, μέ τόν ἴδιο τρόπο καί γιά τόν ἴδιο χρόνο, Ἐλεγκτική Ἐπιτροπή ἀποτελούμενη ἀπό δύο (2) τακτικά μέλη καί ἓνα (1) ἀναπληρωματικό, ἡ ὁποία ἐνεργεῖ πρῖν ἀπό κάθε τακτική Γενική Συνέλευση τόν ἐτήσιο οἰκονομικό ἔλεγχο τῆς διαχείρισης τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου καί συντάσσει τή σχετική ἔκθεσή της, πού ὑποβάλλει στήν Γενική Συνέλευση.

Τό οἰκονομικό ἔτος ἀρχίζει τήν 1η Ἰανουαρίου κάθε ἔτους.

Ἄρθρο 40ό. – Πρῖν ἀπό τίς ἐκάστοτε ἀρχαιρεσίες, ἐκλέγεται ἀπό τή Γενική Συνέλευση Ἐφορευτική Ἐπιτροπή, ἀποτελούμενη ἀπό τρία (3) μέλη, ἀρμόδια γιά τήν διεξαγωγή τῆς ψηφοφορίας καί τήν ἐξαγωγή τοῦ ἀποτελέσματος της.

Πρῖν οἱ ἐκλογεῖς ρίξουν τό ψηφοδέλιό τους στήν ψηφοδόχο, ἡ Ἐφορευτική Ἐπιτροπή σημειώνει τό ὄνομά τους στόν εἰδικό κατάλογο ὄσων μελῶν ἔχουν τό δικαίωμα τοῦ «ἐκλέγειν καί ἐκλέγεσθαι». Μετά τό πέρας τῆς ψηφοφορίας, ἡ Ἐφορευτική Ἐπιτροπή προβαίνει στή διαλογή καί καταμέτρηση τῶν ψήφων, ἀναγγέλλει τό ἀποτέλεσμα καί συντάσσει τό σχετικό πρακτικό, τό ὁποῖο ὑπογράφει καί παραδίδει στόν Πρόεδρο.

Στό παραπάνω πρακτικό πρέπει νά ἀναφέρονται, ἐκτός ἄλλων, τό σύνολο τῶν μελῶν τοῦ Σωματείου, ὁ ἀριθμός τῶν μελῶν πού κλήθηκαν, πού ἦσαν ταμειακά τακτοποιημένα, πού παρέστησαν καί ψήφισαν, καί τό ἀποτέλεσμα τῆς ψηφοφορίας.

Πόροι

Άρθρο 41ο. – Οί πόροι του Σωματείου διακρίνονται σε τακτικούς και έκτακτους. Τακτικοί είναι όσοι προέρχονται από τις καταβαλλόμενες εφάπαξ για έγγραφη και έτήσιες συνδρομές των μελών. Έκτακτοι είναι όσοι προέρχονται, σύμφωνα με τό παρόν Καταστατικό και τό Νόμο, γενικά από δωρεές, κληροδοτήματα, οικονομικές ενισχύσεις ή έσοδα από μη κερδοσκοπικές γενικά εκδηλώσεις του Σωματείου.

Κάθε ύπέρ του Σωματείου δωρεά, οικονομική ενίσχυση κ.λπ. πρέπει να είναι επώνυμος.

Τό Διοικητικό Συμβούλιο μπορεί να αποφασίσει την καταβολή από τακτικά μέλη του Σωματείου έκτακτης ειδικής εισφοράς για την αντιμετώπιση έκτακτης δαπάνης.

Άρθρο 42ο. – Τό Σωματείο δέν μπορεί να αποκτήσει ακίνητη περιουσία από επαχθή αίτια χωρίς απόφαση της Γενικής Συνέλευσης. Τό αυτό ισχύει προκειμένου και περί κινητών, ή αξία των οποίων υπερβαίνει κατά τριάντα εκατοστά τουλάχιστον την αξία του αντίστοιχου κεφαλαίου του προϋπολογισμού πού εγκρίθηκε.

Τό Σωματείο μπορεί να αποδεχθεί δωρεά ή κληροδοσία με όρο, μόνο κατόπιν απόφασης της Γενικής Συνέλευσης, ή όποια θά ληφθεί με απόλυτη πλειοψηφία του συνόλου των τακτικών μελών του, πού έχουν δικαίωμα να ψηφίσουν.

Η αποδοχή από τό Σωματείο κληρονομιάς γίνεται πάντα με τό ευεργέτημα της απογραφής.

Δωρεές, κληροδοσίες και κληρονομίες ύπέρ του Σωματείου και με όρισμένο σκοπό τελούν με ιδιαίτερη διαχείριση, έντός του προϋπολογισμού τους και οί τυχόν από αυτές πρόσοδοι διατίθενται κατ' αρχήν για την εκπλήρωση των όρων του δωρητή ή του διαθέτη.

Τροποποίηση-Διάλυση-Έκκαθάριση

Άρθρο 43ο. – Ο σκοπός του Σωματείου μπορεί να μεταβληθεί, έφόσον συναινέσουν όλα τά τακτικά μέλη. Τά άπόντα μπορούν να συναινέσουν έγγραφως και ένυπογράφως.

Γιά την τροποποίηση του Καταστατικού ή τή διάλυση του Σωματείου πρέπει να ύποβληθεί στό Διοικητικό Συμβούλιο συγκεκριμένη έγγραφη πρόταση του ενός τρίτου τουλάχιστον του συνόλου των τακτικών μελών, έφόσον αυτά έχουν εκπληρώσει όλες τις οικονομικές ύποχρεώσεις τους προς τό Σωματείο.

Άρθρο 44ο. – Η Γενική Συνέλευση, ή όποια συγκαλείται άμέσως μετά τήν παραπάνω έγγραφη πρόταση και ειδικά για τό σκοπό αυτό, σύμφωνα μέ τίς σχετικές διατάξεις για τακτική συνέλευση τοῦ άρθρου 36 τοῦ παρόντος, μπορεῖ – μέ βάση τήν παραπάνω πρόταση – νά ἀποφασίσει όποτεδήποτε τήν τροποποίηση τοῦ Καταστατικοῦ ἢ τή διάλυση τοῦ Σωματείου, ἀπαιτεῖται ὅμως ἡ παρουσία τῶν μισῶν τουλάχιστον τοῦ συνέλου τῶν τακτικῶν μελῶν καί πλειοψηφία τῶν τριῶν τετάρτων τῶν παρόντων.

Τό Σωματεῖο διαλύεται, ἐπίσης, μόλις τά τακτικά μέλη του μείνουν λιγότερα τῶν δέκα ἢ όπόταν καί ὅπως ὁ Νόμος ἐκάστοτε ὁρίζει.

Άρθρο 45ο. – Τό Σωματεῖο, μόλις διαλυθεῖ, βρίσκεται άμέσως σέ κατάσταση ἐκκαθάρισης, ἡ όποία διεξάγεται, ὅπως ὁ Νόμος ἐκάστοτε ὁρίζει.

Ἡ περιουσία τοῦ Σωματείου, πού τυχόν θά ὑπάρξει μετά τήν ἐκκαθάριση καί ἡ όποια σέ καμιά περίπτωση δέν διανέμεται στά μέλη του, θά περιέλθει στήν Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν – πού ἐδρεύει στή Θεσσαλονίκη – μέ ὑποχρέωσή της νά τήν διαθέσει για συνέχιση τῆς ἐκπλήρωσης τοῦ σκοποῦ τοῦ Σωματείου, ἐκτός ἂν ἡ Γενική Συνέλευσή του ἔχει ἀποφασίσει διαφορετικά.

Άρθρο ἀχροτελεύτιο. – **Μεταβατικές διατάξεις:** Τό Παρόν Καταστατικό θά ἰσχύσει ἀπό τήν ἐγγραφή του – σύμφωνα μέ τό Νόμο (ΑΚ 84) – στό οἰκεῖο βιβλίο τῶν Σωματείων τοῦ Πρωτοδικείου Ἀθηνῶν.

Ἀμέσως μετά, τό Διοικητικό Συμβούλιο θά συνεδριάσει καί θά ἐκλέξει – σύμφωνα μέ τή διάταξη τοῦ άρθρου 22 τοῦ παρόντος– ἀπό τά μέλη του, πού δέ μετέχουν στό προεδρεῖο, τόν ἕτερο τῶν Ἀντιπροέδρων.

Τά ἀναπληρωματικά μέλη τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου θά παραμείνουν ἔντεκα καί ἡ Ἐλεγκτική Ἐπιτροπή θά παραμείνει τριμελῆς μέχρι τέλους τῆς τριετοῦς θητείας τους, για τήν όποία ἐξελέγησαν, καί ἐκπλήρωσης τῶν καθηκόντων τους.

Ἡ διάταξη τῆς δεύτερης παραγράφου τοῦ άρθρου 13 τοῦ παρόντος ἰσχύει ἀναδρομικά.

Ἀθήνα, 20 Ὀκτωβρίου 2004

Τά μέλη πού παραστάθηκαν καί ἐγκρίνουν:
(Ἀκολουθεῖ κατάλογος ὀνομάτων)*

* Τό πρωτότυπο τοῦ παραπάνω Καταστατικοῦ ἐγκρίθηκε μέ τήν ὑπ' ἀριθμόν 4037/2005 ἀπόφαση τοῦ μονομελοῦς Πρωτοδικείου Ἀθηνῶν.

283

282

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<i>Ἀναστάσιος Ἰ. Μπέγκος, Ὁ Πύργος – Ἡ βιβλιοθήκη τῆς Μονῆς τοῦ Τιμ. Προδροίμου Σερρών. Οἱ περιπέτειες τῶν χειρογράφων τῆς</i>	5-28
<i>Διον. Γ. Μαυρόγιαννης, Ἡ συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου (1913), ἡ δοξολογία στή Σόφια, ἡ διαταγή τοῦ Φερδινάνδου τῆς Βουλγαρίας βάσει ἀνέκδοτων ἐγγράφων</i>	29-56
<i>Λίλα Θεοδωρίδου - Σωτηρίου – Χαράλαμπος Βουρουτζίδης, Ὁ πολιτικός σύλλογος «Φίλιππος» πρῶην Ὀρφεύς, καί τό στεγαστικό πρόβλημα τῆς πόλης τῶν Σερρών τό 1913-1916</i>	57-96
<i>Γιῶργος Ν. Ἀψηλίδης, Ἑλληνες ὑπήκοοι στήν πόλη τῶν Σερρών τό 1869</i>	97-120
<i>Κων/νος Χιωῶλος, Ἡ συμβολή τῆς Ἐκκλησίας στήν ἀπελευθέρωση τῶν Σερρών</i>	121-123
<i>Γιῶργος Κ. Ἀγγειοπλάστης, Εὐρετηρίαση τῆς συλλογῆς Δ. Γουσίου «Τά τραγούδια τῆς πατρίδος μου»</i>	124-132
<i>Κυριάκος Παπακυριάκου, Συγγράμματα μητροπολιτῶν, τοποτηρητῶν καί διδασκάλων Σερρών 1066-1940</i>	133-146
<i>Ἀναστάσιος Ἰ. Μπέγκος, Ὁ Ναός τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου βάσει τοῦ Κώδικα τῆς ἐκκλησίας</i>	147-188
<i>Γεώργιος Ν. Αἰκατερινίδης, Ἐθιμολογικά τῆς ἀποκριάτικης περιόδου στόν βορειοελλαδικό χῶρο</i>	189-210
<i>Νεκρολογίες (Γ. Οὐζούνης - Ἀθ. Μανουσόπουλος)</i>	211-212
<i>Χρονικά (2004-2007)</i>	213-215
<i>Βιβλιοπαρουσιάσεις</i>	216-238
<i>Εὐρετήριο τῶν «Σερραϊκῶν Χρονικῶν τῶν τόμων 1-15 (ἐπιμέλεια Ἀν. Ἰ. Μπέγκου)</i>	239-266
<i>Τό Καταστατικό τῆς Ἱστορικῆς καί Λαογραφικῆς Ἐταιρίας Σερρών - Μελενίκου</i>	267-283

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΣΕΡΡΩΝ – ΜΕΛΕΝΙΚΟΥ

Σωματείο μή κερδοσκοπικό
έγκειται με τίς υπ' αριθμούς 12751/1952, 671/1972 και 4037/2005
αποφάσεις του Πρωτοδικείου Ἀθηνῶν και
καταχωρημένο στό οἰκείο βιβλίο τῶν Σωματείων τοῦ Πρωτοδικείου Ἀθηνῶν
μέ αὐξοντες ἀριθμούς 7244/1953 και 2318/1972 ἀντίστοιχα.

Γραφεῖο: Σταδίου 48 (3ος ὄροφος, ἀρ. 3) – ΤΚ 105 64 ΑΘΗΝΑ
(τηλ. & FAX: 210 3218207)

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ (2004-2007)

Πρόεδρος	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΧΙΩΛΟΣ
Ἀντιπρόεδρος	ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΤΖΕΛΕΠΗΣ
Γεν. Γραμματέας	ΘΩΜΑΣ ΠΕΝΝΑΣ
Ταμίας	ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΠΕΓΚΟΣ
Ἐφορος	ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΟΖΙΚΑΣ

Σύμβουλοι

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΙΔΗΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ,
ΕΦΗ ΔΙΑΜΑΝΤΙΔΟΥ-ΚΟΚΚΑΛΗ, ΝΟΕΛΗ ΔΟΡΦΑΝΗ,
ΛΟΤΗ ΠΕΤΡΟΒΙΤΣ-ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ (2004-2007)

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΑΡΚΟΥ, ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΗΣ,
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΑΜΠΟΥΛΗΣ

285

ΧΟΡΗΓΟΣ ΠΑΡΟΝΤΟΣ ΤΟΜΟΥ
ΙΔΡΥΜΑ ΙΩΑΝΝΟΥ Φ. ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΦΩΤΟΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ – ΕΚΤΥΠΩΣΗ: COMPU-LIBRO – ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 43 – ΑΘΗΝΑ – ΤΗΛ. 33.00.598

996

ISSN 0488-3691